ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 1
MARDI
1er AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.960 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.960

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

7 5

Հայութեան աշխարհը արմատներէն սասանած թուականէն հազիւ տասնամեակ մը հեռաւորութենէն «Յառաջ» կը նշէ այսօր երեք քառորդ դարու գոյութիւնը: Առանց առաջինին, շատ հաւանօրէն չըլլար նաեւ երկրորդը, այն անցեալով ու ներկայով որուն տէրն է ան: Ինչո՞ւ, ինչպէս, ձեռքի մը մատներուն հաշւով վերապրողներ իրենց ու ամբողջ ժողովուրդի մը քշուած, նետուած այս ափերուն արձակ օտարութեան մէջ մտածէին թերթ հրատարակել, մտածումը գործի վերածէին, եթէ Կարինը մնացած ըլլար Կարին, Պոլիսը՝ Պոլիս:

«Յառաջ»ի եօթանասունըհինգ տարուան ամէն մէկ թիւը անդրադարձ ու պատասխան է նման հարցականներու որոնց հունէն կը շարունակէ ընթանալ Սփիւռքի Հայուն կեանքը: Խլուած հողը փոխարինելու, կորուսեալներու ծովէն քանի մը կաթիլ պահելու ջանքն է 1925-ի վերիվայրումներու, անստուգութեան, նեղ օրերուն թերթ հիմնելու մտածումին ու անոր գործադրութեան առաջնորդը: Ներսի էջերուն սիւնակները այդ մեծ պատասխանատուութեան նախաքայլերուն պատումը կ'ընեն: 25-50 եւ աւելի տարիներու հեռուէն կուգայ այդ առաջին քայլերուն ընկերացած, անոնց հեւքն ու արդիւնքը բաժնած անուններուն վկայութիւնը:

Այդ վկայութիւնները պատասխան են «ինչո՞ւ»ներու, «ի՞նչպէս»ներու. մէկուն մտաւոր ուժը, փորձառութիւնը, միւսին տնտեսական զօրութիւնը, երրորդին գրիչը, չորրորդին բազուկը, ուրիշի մը աւելի համեստ, աւելի պարզ մասնակցութիւնը ընդհանուր գումարի վերածած են ֆրանսահայ գաղութին կազմաւորման սերէն անոր հետ ճամբայ ելած այս թերթը: Մահէն հազիւ փրկուած բազմութեան մը համար ի՛նչ պերճանք. ու նոյն ատեն ի՛նչ անհրաժեշտութիւն:

Ամբողջ եօթանասունըհինգ տարի բազմութիւնն ու թերթը կարեցին նոյն ճամբան: Ապրեցան նոյն յոյսերով, նոյն ցաւերով ու նոյն ուրախութիւններով: Մէկուն առօրեան միւսը արձանագրեց: Յետոյ, աստիճանաբար բազմութիւնը մեծցաւ, թերթը հասաւ այլ գաղութներու, գնաց արեւելք ու արեւմուտք. հիւսիս ու հարաւ: Վերապրումի նոր աշխարհը իր լուռ օրէնքներով նոր ճամբայ գծած էր մեր իրականութեան: Անհրաժեշտ էր ճի՛շդ քարերուն վրայ ոտք դնել, ճի՛շդ լարերէ կառչիլ: Ամէն սայթաքում կ'ընդարձակէր կորուստին արդէն անչափելի սահմանները: Սրբագրութիւնը հազար անգամ աւելի չունէր, աչքի ու մտքի լոյս կը պահանջէր:

Այս ըմբռնումը ճամբայ հանած էր 1925 Օգոստոս 1-ի առաջին թիւը իրականացնողներու փոքր կազմը: Յաջորդ քայլերու մասնակիցները, աւելի ետքինները, որոնք ալ ջանացին բաժնել մեկնակէտին կամքը: Ատիկա միշտ դիւրին չեղաւ, ոչ ալ միշտ հաւասարաչափ: Բայց կարեւորը այն է որ «Յառաջ» միշտ մնաց ընկերացողի դերին մէջ:

Այսօր, 75 տարուան ճամբայ մը կ'երկարի ուղեկից գոյգին ետին: Այդ ճամբան մինչեւ հոս հարթած բոլոր մեծերուն ու փոքրերուն վաստակը ողջունելու պահն է ներկայի հանդրուանը: Նաեւ՝ նորոգելու անոնց հիմնած ու պահած միասնութիւնը շարունակելու կամքը:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻԿԱՅԻ Տարածքային ժողովը, Յուլիս 28-ին, 51-ի վրայ 44 ձայնով քուէարկեց Ֆրանսայի կառավարութեան նոր ծրագիրը Կղզիին համար: Հինգ անգամ ձեռնպահ մնացած են (մէկ համայնավար, 3 ՓԼ - ԷՌ - ԺԷ եւ մէկ ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ), երկու հոգի ալ դէմ քուէարկեցին: Փարիզի մէջ Ժ. Փ. Շըվէնըման կրկին դէմ արտայայտուեցաւ, մանաւանդ ի լուր Գորսիքա Նացիոնէի պարագլուխին յայտարարութիւններուն: Ան շատ աւելին կ'ուզէ քան ինչ որ կը տրուի եւ դեռ ներում բոլոր «քաղաքական բանտարկեալներուն» համար, ինչ որ Շըվէնըմանի համար կը նշանակէ նախանդապետ Էրինեաքի մարդասպանին համար ալ: Նոյնքան վրդոված է Փասքուա, որ կը խորհի թէ Շըվէնըման խօսքով պէտք չէ գոհանայ եւ հրաժարի: Շըվէնըման մերժեց նաեւ ծրագիրը ներկայացնել Ազգային Ժողովին առջեւ:

ԱՐԱՖԱԹ շրջապտոյտի մը ձեռնարկած է նեցուկը ապահովելու համար կարգ մը երկիրներու պաղեստինեան դատին: Շաբաթ, Յուլիս 29-ին, Փարիզ եկաւ եւ ընդունուեցաւ Շիրաքի կողմէ: Տեսակցութեան աւարտին, ըսաւ թէ պէտք չէ սպառնալիք մը նկատել պաղեստինեան Պետութեան մը հռչակումը Սեպտեմբերին, որովհետեւ իրականին մէջ եւ ըստ Օսլոյի համաձայնութիւններուն, պէտք է հռչակուած ըլլար 1999 Մայիս 4-ին եւ հաւանած էր յետաձգելու կարգ մը ճնշումներու, ներառեալ ամերիկեան, տակ տալով: Փարիզէն ետք, Արաֆաթ Սաուտի Արաբիա գնաց: Բայց եւ այնպէս բանակցութիւնները վերսկսան:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, պասք անջատողական շարժումը կրկին մահափորձ մը կատարեց, այս անգամ, սպաննելով Կիփուզքոա գաւառի նախկին կառավարիչը՝ Խուան - Մարիա Խաուրեկի 49 տարեկան: Յուզումը եւ վրդովումը մեծ է երկրին մէջ, ուր ցոյցեր տեղի կ'ունենան: Վարչապետ Ասնար շատ խիստ արտայայտուեցաւ եւ ըսաւ թէ ԷԹԱ-ն շատ պատճառներ ունի մտահոգուելու: Զոհը բարեկամ մըն էր նախկին վարչապետ, ընկերվարական Ֆելիփէ Կոնսալէսի:

ՏԻՒՄԷԼՏՈՐՖԻ ռմբափորձին ոչ ոք տէր եղած է մինչեւ Յուլիս 31: Ոստիկանութիւնը շատ խոհեմ է եւ կ'ըսէ թէ պատճառ չկայ որ օտարատեաց արարք մը նկատուի: Բայց, զոհերը բոլորն ալ եկած են խորհրդային նախկին Հանրապետութիւններէն (Ուկրանիա, Ազրպէյճան, Ռուսաստան): 9 վիրաւորներէն 6-ը՝ հրեայ են:

ԳՆՉՈՒՆԵՐԸ իրենց «ազգ»ին ճանաչումը կը պահանջեն, հակառակ անոր որ հող չունին իրենց իշխանութիւնը կիրարկելու համար: Փրակայի մէջ է որ, Յուլիս 28-ին, վերջ գտաւ իրենց «համաշխարհային համագումարը» եւ այդ առթիւ այդ պահանջը դրին, իրենց սահմանումով «Ռոմ ազգը»: Միջազգային Ռոմ Միութեան նախագահը՝ Շուքա ըսած է որ ՄԱԿ-ը պէտք է սկսի յարգել իր ուխտին նախադրանը, ըստ որուն բոլոր ազգերը հաւասար են: Առաջինները կ'ուզեն ըլլալ նման իրաւունք մը պահանջելու, ոչ որպէս պետութիւն, այլ որպէս՝ ազգ:

ՄՈՍԿՈՒԱՆ, խորայէլեան գաղտնի սպասարկութիւնը գործակալ կը փնտռէ եւ այդ ալ կ'ընէ հրապարակաւ ծանուցումներ հրատարակելով մամուլին մէջ: Ազդին մէջ, նշուած է որ պէտք է 25-էն 35 տարեկան ըլլան եւ հրապուրիչ ապարէզի մը ծարաւն ունենան:

"ՅԱՌԱՋ"Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԽՄԲ. – «Յառաջ»ի 75-ամեակին առթիւ եւ Վահէ Օշականի թարմ յիշատակին, կը վերահրատարակենք իր գրութիւնը նուիրուած թերթիս 70-ամեակին:

Ողջունել «Յառաջ»ի եօթանասուն տարիները՝ ազգային հպարտութեան զգացումով կը լեցնէ զիս: Ամբողջ կեանքիս ընթացքին երկու թերթ ընկերացած են ինծի իբրեւ շօշափելի փաստերը սփիւռքեան ներկայութեան, ապահովութեան: Սկիզբը «Հայրենիք Ամսագիր»ն էր, որ մեր տան մէկ անդամը դարձած էր եւ որուն վերջին քանի էջերը, ուր փէտայիներու կռիւները ու հերոսական արարքներու պատմութիւնները կային՝ յափշտակուած կը բանէի ամէն ամսուան վերջը: Ի՛նչ աշխարհներ կը տանէր ան իմ պատանեկան երեւակայութիւնս:

Երկրորդը՝ «Յառաջ»ը եղաւ, 40-ական թուականներէն սկսեալ, երբ Փարիզ գացեր էի ուսանելու: Ռուբէն Տամէմ-ը, Նարդունին իր սեղանին առջեւ, Օր. Մաննիկ Մեծատուրեանը, Տէր - Յակոբեանը փարիզ յարկը, ու՝ Ընկեր Միսաքեանը, ուրախութիւնը դէմքին՝ երբ սանդուխներէն ելած իր առջին կը կանգնէի: Այն ատեն չէի անդրադարձած «Յառաջ»ին կարեւորութեան սփիւռքեան գիտակցութիւն մը դարրնելու գործին մէջ, բայց հիմա պատկերը ուրիշ է: Եթէ չըլլար «Յառաջ»ը, հայկական Փարիզը անջիղ եւ անողնայար գաղթականութիւն մը պիտի ըլլար, ուր արուեստագէտներ ու գրողներ, երգչուհիներ ու կատակի գրող-բրոցներ պիտի կենակցէին առանց մեծ բան մը փաստելու՝ Փարիզ քաղաքի հմայքին ուժէն զատ: Աւելցնեմ վրան տարագիր, կարօտախանձ ու տարաշխարհիկ վրացի ազնուականներն ու դաշնակցական, կեանքէն - մեծ դեկավարները, վկայական ու հում - կեանք հալածող ուսանողները եւ ազգային իտէալներով ապրող Հայութիւն մը՝ ու պատկերը գրեթէ կ'ամբողջանայ: «Գրեթէ» բառը իր բացատրութիւնը ունի որովհետեւ հիմա կը գտամ թէ այս համայնապատկերին առանցքը, ողին եւ ականոցը «Յառաջ»ն էր: Ծնդապաշ ու ինքնութիւն ունեցող հայկական թերթ մը չէր միայն ան՝ այլ փարիզեան խաժամուժին ու աղմաղաշտին մէջ՝ մեր գաղութին ազգային արժանիքներէն մի քանի հատին դըրօշակիրը: Եկեղեցի՞ն, ակո՞ւմբը, ժամադրավայր - սրճարաննե՞րը, Բալուեան ու Պարսամեան գրատունե՞րը, Լանկլոյի հայկական ամպխո՞նը, Թօփալեանի տպարա՞նը - այս բոլորէն եւ ոչ մէկը «Յառաջ»ի խորհրդանշական արժէքը ունէր: Հայ մտքին ու կամքին ապրող վկան էր այն ժամանակ, ու մենք ուսանողներս ատիկա ի վիճակի չէինք գնահատելու: Կէս դարու հեռաւորութենէն ու քանի մը կըրամ իմաստութենէ ետք՝ պատկերը փոխուած է: Ու որքան տարիները անցնին՝ ան այնքան գաղութային թերթ մը ըլլալէ աւելի սփիւռքեան թերթի մը կը վերածուի, պահելով միշտ իր ներկայացուցչական արժէքը:

Սակայն որքան ապրի՝ այնքան կ'առանձնանայ, հայ ժողովուրդին պէս, եւ այնքան արժէքը կ'աւելնայ, որոշ իմաստով: Առանց կուսակցութեան մը կամ կազմակերպութեան մը կռնակին, առանց միարանութեան մը նպաստին, առանց պետութեան մը հովանիին ու պայքարելով որքան կարելի է անկախ մտածումի արտայայտութեան համար, պաշտպանելով արեւմտահայութեան լեզուն ու մշակութային ժառանգութիւնը՝ «Յառաջ»ը այսօր աւանդութիւն մը դարձած է, սփիւռքահայ եւ մանաւանդ արեւմտահայ հազուագիւտ աւանդութիւններէն մին: Շաւարշն անգամ, եթէ մեր մէջ ըլլար՝ պիտի հրճուէր ի տես իր զաւակին կենսունակութեան, ահա կեցած արդէն 21-րդ դարու սեմին:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սեպտեմբեր 1, 1995
Քէլլարա, Աւստրալիա

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՑԱՆՑԸ ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻ

Ելեկտրականութեան ցանցին սեփականաշնորհումէն ետք, Խորհրդարանը Յուլիս 28-ի գիշերը վաւերացուցած է զայն օտար ընկերութեան մը ծախելու օրինագիծը: Քուէարկութիւնը տուած է 68 թեր, 63 դէմ արդիւնքը: Արդէն չորս ընկերութիւններ աճուրդի մասնակցելու դիմում ներկայացուցած են. մէկը ԱՄՆ-էն է, երկրորդը Ֆրանսական, երրորդը սպանական եւ չորրորդը զուիցերական - չուէտական: Ռուսական ընկերութիւնները դուրս ձգուած են: Հակառակ բուռն բողոքներու նման ռազմավարական արժէք վաճառելու որոշումին մէջ լուրջ դեր կատարած է Համաշխարհային դրամատան սպառնալիքը որով ըսուած է թէ եթէ Խորհրդարանը դէմ քուէարկէ ցանցին վաճառքին, նոր վարկ պիտի չտրուի Հայաստանի:

Նոյն օրը Խորհրդարանին առջեւ ցոյց մը տեղի ունեցած է Հայաստանի բաշխիչ ցանցերուն սեփականացման դէմ: Ցուցարարները պաստառներու վրայ գրած են առաջին ընթերցումով թեր քուէարկած երեսփոխաններու անուններ ու անոնց հասցէին վանկարկած՝ «դաւաճաններ»:

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Յուլիս 29 / 31)

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Երեւանի Նոր Նորք եւ Աւան համայնքներու առաջին ատեանը Յուլիս 28-ին մահապատիժի դատապարտած է Արմէն Տէր - Սահակեան ու անոր ազգական Ալիկ Գրիգորեանը: Զինեալ չարագործութեամբ ամբաստանուած անոնց խումբին միւս եօթը անդամները դատապարտուած են 4 - 11 տարուան բանտարկութեան: Մահապատիժներու արձակումէն ետք Ատեանին մէջ իրարանցում ծայր տուած է ու ամբաստանեալներու հարազատները ընդդիմացած են զիրենք սրահէն հանելու ոստիկաններու ջանքին:

ԵՐԿՈՒ ՌԱԶՄԱԳԵՐԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱԾ

Յուլիս 28-ին Կարմիր Խաչի աշխատակիցներուն հետ Բաքուէն Երեւան վերադարձած են երկու ռազմագերիներ՝ Մ. Մանուկեան եւ Տիկօ Տիկոյեան (եզիտի): Երկուքն ալ ըսած են թէ իրենց պար-

(Շար.ը Դ. էջ)

"ՅԱՌԱՋ" — 75

ԽՄԲ. – «Յառաջ»ի յիսնամեակին (1975) առթիւ հրատարակուած ծաղկաքաղին վերջին բաժնին մէջ լոյս տեսած էր վկայարան մը, ուր ծանօթ գրիչներ —Հրանդ–Սամուէլ, Հայր Վահան Յովհաննէսեան, Բագգէն Գաւէզ, Հ. Ներսէս Տէր–Ներսէսեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Ուիլիըմ Սարոյեան, Ալեքսանդր Սարուխան, Ֆր. Ֆէյտի, Ե. Լաչինեան, Միսաք Միքզէ, Կարօ Յովսէփեան— արտայայտուած էին «Յառաջ»ի եւ անոր կատարած դերին մասին: Այս թիւով կը վերահրատարակենք անոնցմէ, երբ —ողբացեալ— գրիչներու գրութիւնները: Իսկ Սեպտեմբերի «Միտք եւ Արուեստ»ի թիւը ամբողջութեամբ կը նուիրենք թերթիս 75–ամեակին: ■

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾՆԱՒ "ՅԱՌԱՋ"

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Շատ հին է ֆրանսահայ գաղութի պատմութիւնը: Առանց երթալու մինչեւ ԺԵ. դար, Լուդովիկոս ԺԴ. եւ ԺԵ. թագաւորներու օրերը, երբ Ռիշլիէօի, Մազարէնի եւ Գոլպէրի նման պետական պատասխանատու վարիչներ ամէն կարգի դիւրութիւններ կ'ընծայէին արեւելքէն եկող հայ առեւտրականներուն, որոնք ջուրի ճամբայ էին դարձուցած Ֆրանսան, յիշե՛նք, որ անցեալ դարու քառասնական թուականներէն սկսեալ սակաւաթիւ մնայուն հայկական գաղութներ հաստատուած էին Փարիզ եւ Մարսէյլի մէջ:

Ուսումնատենչ հայ երիտասարդներ բարձրագոյն կրթութեան կը հետեւէին եւ ազատական – ժողովրդավարական գաղափարներով կը տոգորուէին լոյս – քաղաքին մէջ, ուր 1846–ին կը բացուէր վենետիկեան հայրերու Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը: 1855–ին Փարիզի մէջ կը սկսէր հրատարակուիլ «Մասեաց Աղաւնի» ամսագիրը՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն: Նոյն թուականին լոյս կը տեսնէր Ստեփան Ոսկանի «Արեւելք»ը: 1859–ին նոյնին «Արեւմուտք»ը: 1860–ին՝ «Փարիզ» շաբաթաթերթը, եւ այլն:

Այնուհետեւ առաւել կամ նուազ կեանք ունեցող զանազան թերթեր լոյս պիտի տեսնէին Ֆրանսայի մայրաքաղաքին մէջ, իսկ Մ. Փորթուգալեանի «Արմենիա»ն՝ Մարսէյլ, 1885–էն սկսեալ:

1895 – 1896–ի համիտեան ջարդերէն ետք ֆրանսահայ գաղութի թիւը պիտի աւելնար: 1904–ին պիտի կառուցուէր Ժան – Կուժոնի Եկեղեցին: Առեւտրականներ եւ ուսանողներ կը պահպանէին գաղութին ազգային դիմագիծը: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իննսունական թուականներէն սկսեալ գործօն դեր կը կատարէր: 1900–ին կը հրատարակուէր ֆրանսերէն «Փրօ – Արմենիա»ն՝ նուիրուած Հայ Դատին: 1909–ին կը հրատարակէր, Փարիզի մէջ, «Ուսանող»ի մէկ թիւը: 1917–ին կը սկսէր հրատարակուիլ «Վերածնունդ»ը, որ 1919–ին կը փոխանցուէր Հ. Յ. Դ. Փարիզի կոմիտէին: Բայց կը դադրէր 1921–ին:

Ֆրանսահայ հին փոքր գաղութը մէկ օրէն միւսը դիմագիծ կը փոխէր՝ իբրեւ հետեւանք 1920 – 1923–ի բախտորոշ դէպքերուն, – Հայաստանի խորհրդայնացում (1920 Դեկտեմբեր 2), Կիլիկիոյ պարպում (1921 վերջաւորութեան), Իզմիրի աղէտը (1922 Սեպտեմբերին), քէմալականներու յաղթանակը եւ յաղթական դաշնակիցներու անփառունակ հեռացումը Թուրքիայէն (1923–ի գարնան), հուսկ ուրեմն Լօզանի դաշնագիրը (1923 Յուլիս 24):

Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութիւնը 1921–ին երեք թիւ Տեղեկատու հրատարակելէ ետք, 1922 – 23–ին լոյս կ'ընծայէր «Հայաստանի Ձայն» շաբաթաթերթը: Վարիչն էր Տոքթոր Յակոբ Նեվրուզ: 1924–ին Հ. Յ. Դ. գերագոյն մարմինը կը հաստատուէր Փարիզ: 1925–ին Փարիզի Հ. Յ. Դ. Մեկուսի կոմիտէն կը վերածուէր Հ. Յ. Դ. Ֆրանսայի Կեդրոնական Կոմիտէութեան:

Խորհրդային Հայաստան ամուր փակած էր իր դռները: Գաղթականները հայրենիք վերադառնալու ամէն յոյս կորսնցուցած՝ գէշ – աղէկ տուն – տեղ եղան այն վայրերուն մէջ, ուր ապաստաներ էին: Ժամանակաւոր կարծուած հանգրուաններ դարձան մնայուն:

1925 Օգոստոսին երեսուն ամսու էր ֆրանսահայ նոր գաղութը, որ Մարսէյլէն մինչեւ Փարիզ շուրջ 50.000 հոգի կը հաշուէր:

Գաղափարը հասունցած, գետինը պատրաստուած էր, երբ 1925–ի ամառը գործնական քայլեր առնուեցան գաղութը օժտելու համար թերթով մը, որ առաջնորդի, ղեկավարի դեր կատարէր, ճամբայ ցոյց տար տեղական լեզուին, օրէնքներուն, աշխատանքի պայմաններուն, բարքերուն ու սովորութեանց անծանօթ մեր գաղթական հայրենակիցներուն:

⁂

1925 Յուլիսին, հազիւ վերադարձած Պէրք – Փլաժէն, ուր տարած էի հիւանդ ազգական մը, օդամուղ թղթատարով երկտող մը կը ստանամ՝ Կարօ ստորագրութեամբ: Ժամադրութիւն մը կը նշանակէր: Շաւարշ Միսաքեանն է, որ ուզեր էր ստիպողաբար զիս տեսնել: «Կարօ»ն Ուշագլեանն էր, յետագայի Կ. Պետուշը: Նիւթը թերթ մը հրատարակելու ծրագիրն էր: Շաւարշ ձեռնարկեր էր նախապատրաստական աշխատանքներու: Իբրեւ վարչական գործերու պատասխանատու արդէն հաւանութիւնն էր առած Կարօ Ուշագլեանի, որ Պոլսոյ մէջ 1919–էն 1922 Հ. Մ. Ը. Մ.–ի պաշտօնաթերթ «Հայ Սկաուտ» կիսամսեայ հանդէսը հրատարակած ըլլալով, գործին փորձառութիւնն ունէր:

Շաւարշը կը ճանչնայի 1909–էն ի վեր, Սկիւտարէն, ուր կը բնակէր: Ձինադադարին, երբ գործավարն էր Հ. Յ. Դ. Վիշապի Կեդր. Կոմիտէին, առիթ ունեցեր էի գործակցելու իրեն հետ: 1921–ին այցելեր էր ինծի Փարիզի մէջ, ուր ուսանող էի: Գիտէր, որ չորս տարի (1911 – 1914) աւագ – խմբագիր էի եղած Պոլսոյ «Ժամանակ» թերթին (հիմնուած 1908–ին, եւ որ ցարդ կը շարունակէ լոյս տեսնել):

Շաւարշ առաջարկեց ինծի մնայուն խմբագրութիւնը իր ծրագրած թերթին, որ պիտի կոչուէր «Յառաջ», ի յիշատակ Կարնոյ նոյնանուն թերթին, որուն խմբագիրն էր եղած մէկ տարի (1911–ին), Եղիշէ Թօփչեանի եղերական մահէն վերջ:

Թերթի հրատարակութիւնը ամէն բանէ առաջ կը կարօտէր նիւթականի: Դաշնակցութեան համակիր հայրենասէր մեկենաս մը՝ Վահան Խորասանճեան, որ յետագային իր ողբացեալ սերպ կնոջ յիշատակին կառուցանել պիտի տար Մարսէյլի Սուրբ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, խոստացեր էր իր օժանդակութիւնը հրատարակուելիք թերթին:

Խորասանճեան յարգեց իր խոստումը: Հինգ հազարական ֆրանքի երեք մասնավճարներով տուաւ 15.000 ֆրանք, – այդ օրերուն համար պատկառելի գումար մը, որ հնարաւորութիւն ընծայեց կեանքի կոչելու երկօրեայ «Յառաջ»ը, – շաբաթը երեք թիւ:

Կարեւոր էր ճարել հայկական տպարան մը: Հինէն ի վեր Փարիզ հաստատուած էր Կարապետ Ներսէսեան (Կ. Յ. Ներսէս), ծնած Զմշկածագ 1876–ին: Պոլսոյ «Հայրենիք»ին մէջ գրաշարութիւն սորված՝ 1896–ին իբրեւ յեղափոխական մահուան դատապարտուելէ խուսափելով կը յաջողի փախչիլ Աթէնք ու կ'աշխատի յունական տպարանի մը մէջ: 1901–ին տարի մը Փարիզ, 1902–ին կը կանչուի Ժընեւ, ուր կը վարէ Դաշնակցութեան տպարանը: 1906–ին վերջնապէս կը հաստատուի Փարիզ իբրեւ տպագրիչ, հրատարակելով զանազան հանդէսներ եւ գրքեր:

1925–ին Կ. Ներսէսեանի տպարանը կը գտնուէր Փարիզի 13-րդ թաղամասի Փասքալ փողոցի թիւ 65 հնամենի շէնքին բակը, գրաւելով գետնայարկի աջակողմեան երկու մութ ու խոնաւ սենեակները, առանձին դռներով: Առաջին սենեակին առջեւի մասը «խմբագրատուն» էր, ետեւը՝ վարչութեան յատկացուած, – թերթ ծալելու, հասցէ գրելու եւ գրասենեակային աշխատանքներու:

Տպագրական մեքենաներ ծախող միջնորդ մը՝ Հ. Թէօրճեան՝ գործածուած մամուլ մը հայթայթած էր տպարանին՝ մասնավճարներով հատուցանելի: Եւ որովհետեւ ֆրանսահպատակի մը պէտք ունէինք թերթին համար իբրեւ պատասխանատու յանձն կառավարութեան, Թէօրճեան սիրով տուաւ իր անունը այդ ձեւական պաշտօնին համար: Տպագրական մեքենայի սենեակին մէջ էր նաեւ գրաշարատունը:

Դժուարութեամբ կարելի եղաւ ճարել քանի մը գրաշար: Ընկեր Բարթամ Պասմաճեան սիրայօժար օժանդակեց առաջին թիւերը շարելու աշխատանքին: Մեքենավարն էր տպարանատիրոջ երէց զաւակը՝ Ժիրայր Ներսէսեան:

«Խմբագրատուն»ը կը բաղկանար մուտքի տան երկու կողմը կէս մեթր լայնքով երկու սեղանէ եւ երկու աթոռէ, աջ կողմինները Շաւարշին, ձախինները ինծի յատկացուած: Յաճախ կը ստիպուէինք ոտքի վրայ խմբագրել թերթը, ա՛յնքան նեղ էր մեր գրուած տեղը՝ տախտակորմով բաժնուած վարչութեան բաժինէն: Տառապանք էր աշխատիլ նման պայմաններու մէջ: Սակայն սիրով ու համբերութեամբ կը կրէինք մեր խաչը, որովհետեւ գիտէինք թէ կը ծառայէինք գաղափարականի մը,

Մեզի կ'օժանդակէր Տիկին Տիրուհի Միսաքեան, օրինակելի զոհաբերութեամբ:

Այսպէս, տաժանելի երկունքէ մը վերջ լոյս աշխարհ եկաւ երկօրեայ «Յառաջ»ը, Բեթղեհէմի մսուրը յիշեցնող այդ անշուք խուցերուն մէջ, 1925 Օգոստոս 1–ի կէսօրին, թուագրուած Օգոստոս 2, հետեւութեամբ Ֆրանսական թերթերու սովորութեան:

Յուլիս ամսուան Կիրակի օրերը Փարիզի եկեղեցիին փողոցը բաժնուած թռուցիկներ կը ծանուցանէին մօտ օրէն հայերէն թերթի մը հրատարակութիւնը:

«Յառաջ»ի երեւումը առաջին օրէն իսկ մեծ խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ: Փարիզի հեռաւոր թաղերէն ընկերներ ինքնաբերաբար, սիրայօժար կուգային տպարան՝ թերթ ծալելու, հասցէ գրելու, թղթատարին հասցնելու, ձեռքէ ծախելու եւ այլ սեւ աշխատանքներ կատարելու համար:

Թերթը երկօրեայ էր, այսօրուան «Յառաջ»էն աւելի մեծ ծաւալով: Պէտք էր լեցնել չորս էջերը յօդուածներով եւ լուրերով: Զորրորդ էջը ծանուցում չկար դեռ: Երկու հոգի էինք խմբագրական աշխատանքներու համար: Եւ դեռ Շաւարշ, իբրեւ անդամ կուսակցութեան Բիւրոյին, գրեթէ ամէն կէսօրէ վերջ ստիպուած էր ներկայ ըլլալ ժողովներուն, Հ. Հ. Պատուիրակութեան շէնքին մէջ, 71 Ավընիւ Քլէպէր: Ուստի խմբագրատուն կ'երթայի ամէն օր անխտիր, լուրերը խմբագրելու, փորձերը սրբագրելու, թարգմանութիւններ կատարելու եւ այցելուները ընդունելու համար: Երբեմն ալ կարեւոր անձնաւորութեանց հետ տեսակցութիւններ կ'ունենայի օրուան հրատապ հարցերու մասին:

«Յառաջ»ի առաջին թիւին մէջ տպուեցաւ Փարիզի Ոստիկանական Տեսչութեան Օտարականներու դիւանին տնօրէն Պ. Փիքարի հետ ունեցած տեսակցութիւնս ինքնութեան թուղթերու նոր օրէնքներուն, հայկական հպատակութեան եւ անցագիրներու մասին ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտին շուրջ:

Ուրիշ առթիւ քանիցս տեսնուած եմ իրեն հետ:

Այդ օրերուն Փարիզ եկած էր ամերիկացի ծերակուտական Ուիլեմ Քինկ, որ ղեկավար դեր մը խաղացած էր Ծերակոյտին մէջ՝ ձախողեցնելու համար Լօզանի դաշնագրին վաւերացումը: Մա[...]նաւոր ժամադրութեամբ զինքը տեսա[...] Կրանտ Օթէլի մէջ, ուր իջած էր: Մր. Քինկ այցելած էր նաեւ Թուրքիա, Սուրիա եւ Յունաստան: Տեղեկութիւններ տուաւ այս երկիրներու Հայերու կացութեան եւ Ամերիկայի մէջ Հայ Դատի վիճակին մասին: Տեսակցութիւնս ծերակուտականին պատկերով լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի 8–րդ թիւին մէջ (1925 Օգոստոս 19):

Օրուան պահանջները գոհացնող կենդանի թերթ մը դարձաւ «Յառաջ», որ շուտով լայն ծաւալ գտաւ Փարիզի եւ գաւառի մէջ, արձագանգ դառնալով ֆրանսահայ գաղութի ազգապահպանման ճիգերուն: Քաջալերեց երիտասարդական, մշակութային, հայրենակցական եւ ազգային այլ կազմակերպութիւններ, նոր գրողները: Փարիզ շատ չանցած դարձաւ հայկական մշակոյթի վառարան մը, փոխարինելով երբեմնի Պոլիսն ու Թիֆլիսը: «Յառաջ» կարեւոր դեր մը կատարեց այս մարզին մէջ: Իր «գիրոց»էն դուրս եկան գրողներ, որոնցմէ ոմանք համբաւի տիրացան:

Երեք ամիս մնացինք Կարապետ Ներսէսեանի տպարանին մէջ. յետոյ փոխադրուեցանք Հրաչեայ Տէր – Ներսէսեանի «Մասիս» տպարանը, 208 պիս, ռիւ Լաֆայէթ, Փարիզի 10–րդ թաղամաս: Հրաչեայ 1881–ին Պոլիս ծնած՝ Եւրոպայի մէջ կատարելագործած իր տպագրական արուեստը, 1901–ին Պոլսոյ մէջ բացած էր մեծ տպարան մը՝ իր եղբոր Վահրամի հետ:

Տպարանի վերնայարկը երեք սենեակ յատկացուած էր «Յառաջ»ին: Մէկ սենեակ Միսաքեան ամոլին (Արփիկ չէր ծնած դեռ, պիտի ծնէր ճիշդ վեց ամիս ետք): Մէկ սենեակ վարչութեան, սենեակ մըն ալ խմբագրութեան: Մուտքի առաջին սենեակը գրուած էր Թէօդի[...]: Առանձին լայն սեղաններ ունէինք, [...] ճախ խճողուած ստացուած զանազան թերթերու կոյտերով: Իբրեւ օգնական ունեցայ ուրիշ խմբագիր մը, որ յանձ[...] Շաւարշ Նարդունին էր:

Մեկենաս Վահան Խորասանճեան գնահատելով «Յառաջ»ի գտած ընդունելութիւնը, յիսուն հազար ֆրանքի նոր նուիրատուութիւն մը ըրաւ, ինչ որ հնարաւորութիւն ընծայեց երկօրեան օրաթերթի վերածելու 1927 Յունուար 1-ին: Գործը աւելցաւ: Վարչական տնօրէնի պաշտօնին կոչուեցաւ ընկեր Լեւոն Գեւոնեան, որ իբրեւ հաշուապահ կ'աշխատէր Ռընոյի գործարանին մէջ: Իբրեւ քարտուղար – հասցէները մեքենագրելու համար – վարչութեան մէջ առնուեցաւ Օրիորդ Արմենուհի Տէր – Կարապետեան (ետքէն Տիկին Գեւոնեան): Կարօ Ուշագլեան պահեց իր պաշտօնը վարչութեան մէջ, պարբերաբար գրելով սրամիտ «Տոմսեր» Կ. Պետուշ ստորագրութեամբ Կ (արա) պետ ուշ (ագլեան):

1928–ին խմբագրատունը փոխադրուեցաւ «Մասիս» տպարանին մօտիկ 23[...] ռիւ Ֆօպուր Սէն Մարթէն, բակին [...] մեծ շէնք մը, Ա. յարկ, ուր մնաց մի[...] փոխադրուիլը Յակոբ Տէր – Յակոբեանի նորաբաց տպարանը, օժտուած տողաշար մեքենայով: Վերջ փոխարէն մէկ գրաշար կը բաւէր մեծածաւալ թերթը շարելու:

1925 Օգոստոսի առաջին թիւէն սկսեալ մինչեւ 1930–ի գարնանավերջ, երբ հե[...] դրի Գրատանս, մնայուն խմբագրութիւնը վարեցի «Յառաջ»ին, որուն շարունակեցի աշխատակցիլ պարբերաբար յօդուածներով եւ երբեմն նաեւ խմբագրականներով, Շաւարշի բացակայութեան:

Հաւատարիմ իր գաղափարին առջեւ [...] ուխտիս, իր մահէն (1957 Յունուար 26) ի վեր սիրայօժար կը ջանամ դպչիլ [...] ծրնել իր անդարձ կորուստը:

"ՅԱՌԱՋ" — 75

ԻՍԿԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

(ՓԱՐԻԶԻ «ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ա. ՍԱՐՈՒԽԱՆ

Մամուլին դերին մասին, հիմնովին իրարմէ կը տարբերին Սփիւռքահայութեան եւ օտար աշխարհի ըմբռնումները: Այս վերջիններուն մօտ, մամուլը՝ առատ դըրամ շահելու յատուկ ասպարէզներէն մին է պարզապէս: Ինչպէս դրամատուն մը, օրինակ: Չբերա՞ւ ակնկալուած շահը, անոր նոյնհետայն կը դադրի հրատարակուելէ: Կը թաղուի՝ առանց դոյզն ցաւի, առանց արցունքի: Եթէ ոչ սրտի թեթեւացումով: Ոչ մէկ խմբագիր, թղթակից — աշխատակից՝ տող մը իսկ չեն գրեր անվճար, թերթը վերակենդանացնելու սիրոյն: Մինչ մեր մէջ թերթի մը փակումը սուգի համազօր երեւոյթ մըն է: Ամէն սրտցաւ Հայ կը զգայ թէ, պատ մը եւս ճաթռտեցաւ, սիւն մը եւս փլաւ ազգային կառուցուածքին մէջ:

Պատճա՞ռը: Որովհետեւ չկայ մեր մէջ թերթ մը՝ որ հրատարակուի իբրեւ շահու աղբիւր: Ունինք մեզի յատուկ ցաւեր, ապագայի մտավախութիւններ, դատ մը որ լուծումին կը սպասէ: Բնազդաբար կը զգանք, թէ մեր բոլորին գլխուն վերեւ կախուած է դամոկլեան սուրը, լինե՞լ թէ չլինելու, մէկ խօսքով՝ ՁՈՒԼՈՒՄ եւ ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ: Օտարին ի՞նչ հոգը: Ան ունի Պետութիւն, որուն կը վճարէ տուրք, որպէսզի անիկա զբաղի այդ հարցերով: Գալով ձուլումին եւ ազգապահպանումին՝ նման հարցեր ո՛չ միայն գոյութիւն չունին իրեն համար, այլեւ մինչեւ իսկ անոնց համազօր բառն իսկ գոյութիւն չունի իրենց լեզուին մէջ:

Ահա՛ թէ ի՛նչ բան կը մղէ Սփիւռքահայութիւնը — ե՞րբ Սփիւռք չէ ունեցած ան, մոլեգնօրէն կառչելու ամէն ինչի որ կրնայ փրկութեան յոյս մը հանդիսանալ իրեն: Ի մէջ այլոց՝ իր թերթին: Կը նըւիրուի անոր բոլոր հոգիով, սրտով, յանձնառու կ'ըլլայ նիւթական թէ բարոյական ամէն կարգի զոհողութեան, զըրկանքի, տառապանքի: Ալեկոծ անսահման ծովու վրայ՝ ազատարար նաւակի մէջ ապաստան գտած մէկու մը վիճակէն՝ բնականաբար չի հասկնար ճամբորդատար հսկայ շոգենաւին մէջ անհոգօրէն նստած թուրիստը: Ամէն գնով պէտք է փրկէ իր նաւակը՝ ովկիանոսի հսկայ ալիքներուն անակնկալ քմահաճոյքներէն:

Ահա թէ ինչո՛ւ, հակառակ միջոցներու եւ կարելիութիւններու անհուն տարբերութեան, օտար թերթեր գոցուած են այնպիսի անտարբերութեամբ: Հակառակ տասնեակ միլիոնի հասնող իրենց ընթերցողներու թիւին: Ո՞ւր են այսօր Բ. պատերազմի առաջուան փայլուն թերթերը Ֆրանսայի մէջ:

«Le Matin», «Le Temps», «L'Illustration», «Je sais tout», «Lectures pour tous», «Je suis partout», «Marianne» եւ շատ ուրիշներ: Դեռ նոր է որ Ամերիկայի ամէնէն տարածուած շաբաթաթերթը «Life» հակառակ միլիոններու անգլիախօս ընթերցողներու՝ հինգ միլիոն տպաքանակով՝ փակեց իր դռները, որուն հետեւեցաւ նոյնքան ծանօթ «Colier's» թերթը: Նոյնը Մեծն — Բրիտանիոյ մէջ՝ «Տէյլի Հերըլտ» եւ ուրիշներ: Այս բոլորը «աննպաստ» այնպիսի պայմաններու տակ՝ որոնք երազային եւ իշխանական պիտի թուէին Արտասահմանեան խմբագիրներուն:

Հետաքրքրութեան համար աչք մը նետեցէք մեր վերջին 100 — 150 տարիներու ընթացքին ապրած եւ դեռ գործող մամուլին ցանկին վրայ: Եւ հիացումով պիտի ապշիք՝ թէ, տրուած պայմաններու մէջ՝ ինչպէս այնպիսի մեծ թուով 143 տարիէն սկսեալ մինչեւ 60 — 70 տարիներու կեանք մը քաշքշած են անոնք: Այս բոլորը իսկական զոհողութեան գնով: Հայ խմբագիրը մելանով չի գրեր: Ան իր քրոնիքը, սիրտը, հոգին, հանգստութիւնը կը զոհէ իր թերթին:

Թուենք մէկ քանին:

Վենետիկի մէջ՝ ԲԱԶՄԱՎԷՊ 1843-էն ի վեր, անխափան կը հրատարակուի: Վիէննայի մէջ՝ ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ (1887-էն): Ապա կարգով «ԺԱՄԱՆԱԿ», Պոլիս (1908-էն), «ՀԱՅՐԵՆԻՔ», Պոսթըն (1899-էն), Գահիրէ՝ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ» (1912), «ԱՐԵՒ» (1914) օրաթերթերը, առանց հաշուելու յիսուն տարիէն նուազ կեանք ապրողները: Եթէ շատեր չեն կըրցած տոկալ նիւթական դժուարութիւններու, կան միւս կողմէ թերթեր որոնք գոցուած են խմբագրի պակասէն («ԿՈՉՆԱԿ»), բայց մանաւանդ քաղաքական պայմաններու բերմամբ, ինչպէս Ջարդ, տեղահանութիւն, հալածանք եւ այլն:

Այս տարի, Փարիզի մէջ իր հիմնադրութեան 50 տարին կը տօնակատարէ «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթը: Հաստատուած Պ. Շաւարշ Միսաքեանի կողմէ, երկար տարիներէ ի վեր թերթին հրատարակութիւնը ինկած իր եռանդուն, կորովի եւ մանաւանդ «հիմըր»ով լի իր աղջկան՝ Արփիկին ուսերուն վրայ: Եթէ նկատի ունենանք յիսուն տարուան ընթացքին Ֆրանսահայութեան մէջ հայախօսներուն թիւին հետզհետէ նուազումը՝ զարմանքով կարելի է հաստատել թէ թերթը, փոխանակ տկարանալու, աւելի եւս փայլ մը առած է: Հերոսութիւն պարզապէս:

Այդպիսի հերոսներէն մին է՝ Արփիկ Միսաքեանը:

Սրտանց կը շնորհաւորենք զինք, կը մաղթենք իրեն առողջութիւն, երկար կեանք, մշտանորոգ եռանդ եւ կորով:

Ի շահ Սփիւռքի Հայ Մամուլին:

Գահիրէ, 1975 Սեպտեմբեր 13

ԴԵՐՆ ՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

ԲԱԲԳԷՆ ԳԱՎԷՋ

Որքան ալ «յոյժ ընդ փոքու սահմանեալ» եղած ըլլայ մեր Հայու իրականութիւնը, մեզի համար ալ եզակի եւ բացառիկ երեւոյթ մը չէ հայ թերթի մը յիսնամեակը:

Երբեմն յիսուն ամիս, յաճախ յիսուն շաբաթ տեւած կամ նոյնիսկ յիսուն օրուան մէջ աստղի պէս բռնկած ու շիջած թերթերու երկար շարքի մը կողքին, ունեցած ենք եւ ունինք տակաւին թերթեր՝ որոնք տեւած եւ բոլորած են յիսնամեակ մը եւ աւելին:

Անշուշտ փորձաթիւ այդ տեւողութիւնները կարելի է բացատրել թերեւս երբեմն ձեռնարկուներուն ամէն կարգի զոհողութիւններու պատրաստակամ յամառ նուիրումով: Երբեմն իրենց շրջանին եւ շրջանակին պարտադրած միայն հայերէնի ծանօթութիւնը բաւարարող ընթերցումի մը ընկալեալ դարձած սովորութեամբ: Երբեմն քաղաքական կամ ազգային այլ կազմակերպութեան մը, կամ հաղուադէպօրէն անհատ մեկենասի մը պարբերական նպաստին տեւականութեամբ կամ այս կարգի այլ հնարաւորութիւններով:

«Յառաջ»ի յիսնամեակը ուրիշ իմաստ եւ նշանակութիւն ունի մեզի համար, երբեմնի անտէր — անտիրական գաղթականներուս եւ ներկայի Ֆրանսահայերուս համար:

«Յառաջ»ի յիսնամեակը յիսնամեակն է նաեւ յիսուն տարիներու արտասովոր եւ անբնական մեր օրերուն, մեր գաղթականի թշուառութեան եւ վերելքի մեր ջանքերուն, մեր ցաւագին յուսախաբութիւններուն եւ տոկալու մեր ճիգերուն, անծանօթ օտարականին բաժինն եղող արհամարհանքին եւ մեզ ընկալած այս երկրին քաղաքացիները դառնալու շնորհին: Յիսուն տարիներու մեր տարօրինակ պատմութիւնը:

Յիսուն տարիներէ ի վեր «Յառաջ» անվարան նուիրուեցաւ իր էական դերին, դեր մը՝ որ թերեւս երբեք այսքան անհրաժեշտ եւ կենսական չէր եղած որեւէ հայ թերթի համար: Փնտռեց գտաւ ցըրուածները, իրմով կապեց զանգուածին, խրախուսեց յուսահատները, լոյս եւ հաւատք ներշնչեց ամէնուն, թոյլ չտուաւ որ բազմութիւնը տարտղնի, ուղեցոյց եղաւ մեզ շրջապատող խաւարին մէջ, դարմաններ որոնեց մեր դժուարութիւններուն:

Եթէ յիսուն տարի վերջ տակաւին Հայու եւ Հայութեան մասին կրնանք խօսիլ այս ափերուն վրայ, խոշոր բաժին մը ունի այդ իրողութեան մէջ: Եղաւ նաեւ մեր յուշագիրը, օր օրին արձանագրելով մեր առօրեայ կեանքը: «Յառաջ»ի յիսուն տարիները հաւաքածոն մեր կեանքի ամբողջական պատմութիւնն է:

«Յառաջ»ի յիսնամեակը յուզումով վերակենդանացած յիսուն տարուան անոյշ ու լեղի յուշերու երկար շարք մըն է եւ ատով իսկ խանդաղատանքի աղբիւր:

«Յառաջ» պահանջէ մը ծնաւ, պահանջի մը պարտադրանքով ապրեցաւ եւ պահանջով մը կը տեւէ: Բայց պահանջը պիտի չբաւէր ծնելու, ապրելու այլ մանաւանդ տեւելու համար, եթէ ծնունդ տուողը արտակարգ եւ բացառիկ դէմք մը եղած չըլլար եւ մեր մէջ եղած չըլլար, իսկ տեւողութիւնն եւ յիսնամեակը ապահովողն ալ իր անձնական ընդունակութիւններուն եւ յատկութիւններուն վրայ բարդած չըլլար հիմնադիր հօրմէն ժառանգած կամքն ու կորովը:

Ահաւոր աղէտի մը արհաւիրքը կրած սերունդներուն կրտսեր եւ վերջինն է մեր սերունդը որպէս ականատես վկաներ: Արհաւիրքին մէջ ինկած 10 — 15 տարեկան տղեկներ էինք եւ ահա դարձեր ենք արդէն եօթանասուննոց եւ աւելինոց մեծ հայրիկներ:

Մեզմէ կրտսերները եթէ խուսափելու եւ վերապրելու հրաշքը վայելեցին, անկասկած շատ բան չեն յիշեր զարհուրանքէն եւ իրենց յիշողութիւնը ժամանակի բնական հոլովոյթով տակաւ առ տակաւ հրաժարած է տեսողացէն եւ այլեւս դարձած է լսողաց, հայրիկին ու մայրիկին կամ այլոց վերյիշումներով:

Մենք իսկ, որ աւելի յստակ պատկերներ պահած ենք մեր ներսը այդ սոսկումի օրերէն, անշուշտ կատարեալ գիտակցութիւնը չունէինք տակաւին մեզի պատահածին ինչո՞ւն եւ ի՞նչպէսը ըմբռնելու եւ բացատրելու համար: Իսկ մեզմէ տարեցներուն շարքը նօսրացած է արդէն եւ հոս ու հոն սերունդին վերջին պահակները կը տեսնենք միայն:

Նոյնն է պարագան մեր արտագաղթի օրերուն եւ տեղ մը ծուարելու եւ խարիսխ նետելու մեր ջանքերուն: Դարձեալ մենք ենք վերջին ականատես վկաները այդ դժուարին տարիներուն: Հազիւ քանի մը տարեկան հոս հասած կամ երբեմն նոյնիսկ հոս ծնածներէն բազմաթիւներ մեծհայրիկ են արդէն: Բայց անոնք ալ յստակ գաղափարը չունին իրենց հօր կըրած տառապանքին, բոյն մը պատսպարուելու, հաց մը ճարելու համար: «Զհաց մեր հանապազորդ տո՛ւր մեզ այսօր» աղօթեր էին սերունդներ, բայց Աստուծոյ ուղղեալ այդ առօրեայ խնդրանքը, որ հիմա աւելի մարդոց կը դիմէր քան Աստուծոյ, թերեւս երբեք այդքան անմիջական անհրաժեշտութեան մը ողբերգութիւնը չէր զգեցած:

Սկզբնական շրջանին, լաւագոյն պարագային ծանր աշխատանքի բաժին մը կ'իյնար մերիններուն, օրինակ Փարիզ՝ ինքնաշարժի կամ ճղախէժի գործարանի մը մէջ, կամ Մարսէյլ՝ իւղի, օճառի, շաքարի գործարաններու մէջ, երբեմն ալ նաւահանգիստը քարափին վրայ բեռնաբարձ ու բեռնատար բանուոր: Գաւառական այլ շրջաններ՝ առաւելապէս արուեստական մետաքսի եւ ներկերու գործարանները կը յօժարէին աշխատանք հայթայթել: Մեր որբերէն ոմանց համար ալ, մեկուսի անկիւն մը նետուած ագարակի մը մէջ արեւծագին հետ սկսող եւ մայրամուտին հետ վերջացող տաժանելի աշխատանքի երկար օրեր վիճակած էին: Իսկ կիներն ու աղջիկները, առաւելապէս նստած էին օրն ի բուն կարի մեքենային առջեւ, շատ անգամ ուշ գիշերին ալ, կը կարէին ու կը կարէին, անտեսելով սահող ժամերն եւ յոգնութիւնը, բան մը աւելցնելու համար ընտանիքին նիհար եկամուտին վրայ:

Այդ ամէնը կը կատարուէր ճղճիմ օրավարձքի մը վճարումով՝ որ յաճախ անբաւարար ալ էր պարզ ապրուստի մը անհրաժեշտը գոհացնելու համար: Պէտք էր քառասուն հաշուել մէկ ծախսելէ առաջ:

Մեր բազմութեան մեծագոյն մասը գործաւորի, բանուորի վիճակի մասին տարրական գաղափար մը իսկ չունէր եւ յանկարծ այդ կացութիւնը իրեն եղաւ, լիապէս, ամբողջապէս:

Ես տեսած ու ճանչցած եմ վարժապետներ, գրող — բրոցներ որոնք մինչ այդ ուրագ մը, սղոց մը չէին բռնած, գամ մը չէին գամած եւ հիմա շոգեկառքի վակոն կը շինէին: Մինչ այդ միայն մելանով թծոտած ձեռքեր՝ հիմա ներկարարի բազմաներկ ձեռքեր կը դառնային:

Ընկերային պաշտպանութեան օրէնքներ, ընկերային ապահովութեան հաստատումներ, ոչ թէ վճարովի այլ անվճար իսկ արձակուրդներ գոյութիւն չունէին: Այդ ուղղութեամբ մտածումները տակաւին յղութեան շրջանը կը բոլորէին եւ տեղացի աշխատաւորներն ալ որոշ չէին գիտեր թէ ինչե՞ր պիտի ըլլային վաղուան բերելիք առաւելութիւնները:

Երբեմն գործադուլներ կը պատահէին օրավարձքի յաւելման կամ պայմաններու բարելաւման պահանջներով, բայց դժբախտութիւնն այն էր որ յաճախ մերինները զոհ կ'ըլլային: Օրինակ՝ կը յիշեմ փարիզեան ինքնաշարժի գործատան մը գործադուլը, բան մը որ մերինները տեսած չէին եւ յստակ գաղափարը չունէին կատարուածին: Երկու տասնեակի չափ էին Հայերը այդ գործարանին մէջ եւ բնականաբար մասնակցեցան, որովհետեւ իրենց աշխատակից բանուորները կ'արգիլէին աշխատիլ:

Գործադուլը վերջացաւ, աշխատողները վերսկսան իրենց գործը, բայց մերինները դուրս մնացին, որովհետեւ գործարանին տնօրինութիւնը կը մերժէր վերընդունիլ այդ օտարական բանուորները: Տակաւին առեն մըն ալ երկրէն արտաքսուելու սպառնալիքին տակ մնացին որպէս խռովարարներ: Գործադուլը կազմակերպող արհեստակցականը ձայն — ծպտուն չհանեց, մատը մատին չզարկաւ ի պաշտպանութիւն անոնց: «Օտարասիրութիւն»ը տակաւին անորոշ եւ աղօտ զգացում մըն էր եւ ներկայի թափը չէր ստացած դեռ:

Այս տխուր համայնապատկերը ունէր մեր կացութիւնը, երբ ծնաւ «Յառաջ»: Թերթի մը հիմնումը, թերթի մը պարզ ծնունդը չէր: Հաւաքելու, ցրուումին դէմ թումբ կանգնելու, իրարու կապելու, յուսադրելու, խրախուսելու, զօրավիգ ըլլալու անմիջական պահանջ մը կար: «Յառաջ» ծնաւ գոհացնելու համար այդ պահանջը եւ յաջողեցաւ: Յիսուն տարի է կը շարունակէ յաջողիլ:

Տարիները սահեցան: Պատահական եկուորներ կը կարծէինք ըլլալ: Յոյսն ու հաւատքն ունէինք որ ժամանակը ելք մը պիտի բանայ մեր առջեւ մեզ մեր հունին ու բունին տանող: Ժամանակը երկու ուղղութեամբ գործեց մեր լինելութեան վըրայ: Հունին ճամբան չբացաւ որպէսզի բունին կարենայինք հասնիլ: Մեր յոյսերը, մեր տենչերը, մեր ցանկութիւնները տարիներն ու դէպքերն ի վար մեղմացան, տժգունեցան եւ երազ մնացին: Կէս դարը կարճ շրջան մը չէ մեր պայմաններուն մէջ: Տուն — տեղ եղած ենք, հաստատուած, արմատ նետած ենք հոս: Ինչ որ կարելի է հինգ — տասը տարուան մէջ, կարելի չէ այլեւս յիսուն տարի վերջ, շատ ուշ է: Հին ցանկութիւններու իրականացման հաւատալ կարելի չէ այլեւս ոչ միայն մեզի, այլ մանաւանդ մեզմէ սերած սերունդներուն համար: Հակառա-

●►

(Շար· Ա· էջէն)

տուգրած են յայտարարել որ չեն ուզեր Հայաստան վերադառնալ: Տ· Տիկոյեան ըսած է թէ զինքը խոշտանգած են գերութեան ընթացքին· ինք գերի ինկած է անցեալ Մայիսին, իսկ Մ· Մանուկեան տարւոյն սկիզբը: Երկուքն ալ 19 տարեկան են:

Լատատեղեակ աղբիւրներու համաձայն Ազրպէյճանի մէջ տակաւին 3 հայ ռազմագերի կայ, 900 հոգի ալ անյայտ կորսուած են:

⁂

Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՕԹԱՆ-Ի ԸՆԴՀ· ՓՈԽ – ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Յուլիս 28-ին, նախագահ Ռ· Քոչարեան ընդունած է ՕԹԱՆ-ի ընդհ· քարտուղարի քաղաքական հարցերով տեղակալ Գիյոմ Քլայպէրը: Խօսելով Ղարաբաղի հարցին մասին, Ռ· Քոչարեան ներկայացուցած է Հայաստանի կեցուածքը եւ կարեւոր նկատած Ազրպէյճանի նախագահին հետ անմիջական երկխօսութիւնը: Ինչ կը վերաբերի տնտեսական մարզին, ան ըսած է թէ շրջանը պէտք է նկատուի մէկ, միասնական տարածք, քանի որ բոլոր երկիրներուն մէջ նման բարեփոխումներ տեղի կ'ունենան: Գ· Քլայպէր ըսած է թէ ՕԹԱՆ-ը այդ շրջանին համար յատուկ քաղաքականութիւն մշակած չէ, սակայն պատրաստ է աջակցելու վստահութեան մթնոլորտին ամրապնդումին:

●▶

կին յոյսն ու հաւատքն ունենալ ցնորք է պարզապէս եւ ինքնախաբէութիւն:

Բայց նաեւ ժամանակը նպաստեց որ մեզմէ իւրաքանչիւրին անհատական բարեմասնութիւններու կողքին, մեր հաւաքականութեան ալ ազգային ու ցեղային բնատուր յատկութիւններն ու կարողութիւնները ծաղկելու, փթթելու հնարաւորութիւնն ունենան, նպաստելով ոչ միայն ընդհանրապէս մեր անհատական կացութեան բարելաւման, այլ եւ նկատելի չափով նպաստ մը բերելով մեզ ընկալած այս երկրին զանազան մարզերուն մէջ: Առաւել կամ նուազ չափով հանրութեան ծանօթ տաղանդաւոր կամ պարզապէս կարող հայ անուններ չեն պակսիր երկրին մշակոյթի, արուեստներու, գիտութեանց եւ նոյնիսկ տնտեսական մարզերուն մէջ եւ որոնք երբեմնի եկուոր գաղթականներուն զաւակներն են:

Յիսուն տարիներու ընթացքին մասնակից եղանք երկրին ուրախութիւններուն եւ ցաւերուն, մենք ալ մեր բաժինն ունինք, մեր համեմատութեամբ, պատերազմին մէջ, մենք ալ մեր արիւնը չզլացանք, մենք ալ իր հետ տառապեցանք, իր հետ յուսացինք եւ իր հետ սպասեցինք յաղթանակին: Երկիրն ու ժողովուրդը ճանչցան մեզ, ճանչցան արժէքաւոր տարրի մեր արժանիքները եւ մեր բերած նպաստը: Եղանք երկրին օրդեգիր զաւակները:

Այս տեւական բարելաւման եւ յառաջացումի օրէ օր արձանագրուած տարեգրութիւնն է «Յառաջ»ի յիսուն տարիներու հաւաքածոն:

«Յառաջ» կրցաւ իր դերը յաջողութեամբ կատարել, որովհետեւ միշտ եղաւ ու մնաց Հայուն, հայ գաղութածին թերթը եւ ոչ թէ կուսակցական թերթ մը, Դաշնակցութեան օրկանը:

Շաւարշ Միսաքեան Դաշնակցական էր անկասկած, գաղտնիք չէ: Դաշնակցութեան գաղափարականին, անոր ազգային եւ քաղաքական ձգտումներուն անվերապահ եւ հաւատաւոր կուսակից, վիճելի չէ: Շատ սուղ վճարած էր իր համոզումներուն եւ լուսաւոր ապագայի մը իր նուիրումին համար· հալածանք, բանտ, ծեծ, անձնասպանութեան փորձ: Բայց կը խորշէր այդ անցեալին անդրադառնալէ, այդ տանջանքի օրերը պատմելէ: Անգամ մը միայն հարկադրուեցաւ գրել այդ անցքերուն վրայ, պարզապէս ուրիշներուն անճիշդ եւ սխալ յիշատակութիւնները ուղղելու համար: Հապճեպով գրեց, չակերտը միայն գրեց, կարճ կապեց եւ փակեց, այլեւս երբեք չանդրադառնալու եւ չվերյիշելու համար: Իր անցեալը անցած գացած պատմութիւն էր իրեն համար:

«Յառաջ» անհատական նախաձեռնութիւն էր, իր նախաձեռնութիւնը, Դաշնակցական Միսաքեանի թերթը եւ ոչ թէ Դաշնակցութեան շրջանային պաշտօնաթերթը: Հայուն թերթն էր եւ ոչ թէ միայն Դաշնակցականին: Ամէն Հայ անոր մէջ կրնար գտնել իր իսկ հարազատ մտածումները, իր իսկ յոյսերն եւ ձգտումները, իր սեփական պատկերը:

Տարիներու ընթացքին եւ զանազան առիթներով ճնշումներու եւ ազդելու փորձեր չպակսեցան անշուշտ պաշտօնականացնելու համար թերթը, շրջանի կուսակցական օրկանը դարձնելու համար «Յառաջ»ը: Շաւարշ միշտ ալ անդրդուելի մնաց եւ բան չզիջեցաւ առաջին օրերու իր առաջադրութիւններէն: Այս կողմերու բոլոր Հայերուն համար ծնած թերթն էր «Յառաջ», մասնակի գաղափարականութեան մը ազդեցութիւնը զօրացնելու միջոց եւ գործիք չէր կրնար դառնալ, որքան ալ ինք այդ գաղափարաբանութեան կուսակից ըլլար եւ որքան ալ տարածուն ըլլար այդ գաղափարականին ազդեցութեան շրջանակը:

Ամէն Հայու թերթն էր, ամէն Հայու աւետաբերը, այդպէս ալ պիտի մնար եւ այդպէս ալ կը մնայ յիսուն տարիներէ ի վեր: Այս իրողութիւնը անժխտելի չկայ, ամէնքն ալ կ'ընդունին այս բացորոշ ճշմարտութիւնը, ո՛ր ուղղութեամբ ալ հակին իրենց գաղափարական նախընտրութիւնները:

Բազմաթիւ ուրիշ արժանիքներ ունեցաւ եւ ունի «Յառաջ»: Խմբագրական վարպետութենէն մինչեւ մեր Մեծասքանչին պահանջկոտ բծախնդրութիւնը, մեր մշակոյթի հին դասական արժէքներու վերյիշումներէն մինչեւ նոր արժէքներու եւ տաղանդներու յայտնութիւնը եւ ծանօթացումը, միջուկ ունեցող լուրջ յօդուածներու յաճախակի հրատարակութենէն մինչեւ ծաղէ ծաղ սփռուած գաղութներու անցքերն ու պատահարները եւ Հայաստանի գրեթէ առօրեայ ամէն կարգի լուրերու հրատարակութիւնը, որոնց անհաղորդ պիտի մնայինք եթէ օրաթերթին ժամանումը և ընթերցումը չունենայինք:

«Յառաջ»ի յիսնամեակը ջատագովողներ գրեցին եւ պիտի գրեն տակաւին, վեր հանելով անոր արժանիքները եւ յիսուն տարիներ անոր ընծայած ծառայութիւնները մեր հաւաքականութեան:

Ես ուզեցի միայն հպանցիկ ակնարկով մը իր եւ մեր ապրած ժամանակը եւ պայմանները սահմանել եւ այդ ժամանակին մէջ իր կատարած բացառիկ եւ էական դերը ստորագծել:

Յիսնամեակի եւ վերյիշումի այս օրերուն, յուզումով մեր մտածումը կ'երթայ անշուշտ նախ Վարպետին, արտակարգ եւ մեծ Խմբագրապետին: Ապա բնական չափակշռով մը նաեւ այն հոյլ մը պատուական տղոց, այն համակրելի անուններուն եւ այն քանի մը շատ սիրելի տղոց՝ որոնք իրենց մտերմութեան շնորհն ընծայեցին ինծի: Ամէնքն ալ իրենց կարողութիւնը ի սպաս դրին թերթին, մնայուն կամ պարբերական աշխատակցութեամբ եւ նպաստեցին «Յառաջ»ի ամրապնդումին եւ զօրացումին: Շատեր մահացած են եւ յիշատակ են այժմ: Ուրիշներ տարիքի բեռը չալկած, կը վերյիշեն հին օրերը եւ կը հրճուին իրենց թերթին յիսնամեակով: Բայց ամէնքն ալ ներկայ են միշտ «Յառաջ»ի յիսուն տարիներու հաւաքածոյին էջերուն մէջ:

Ուրախութեան բացառիկ առիթ է որ հիմնադրութեան օրուան անդրանիկ աշխատակիցը, այսօր աշխատակիցներուն նահապետն է եւ հին օրերու կորովով միշտ ներկայ է «Յառաջ»ի էջերուն մէջ, իր հմտութեամբ աւլցուն խմբագրականներուն ընթերցման հաճոյքը տալ շարունակելով մեզի:

Մեկնածներուն յիշատակը օրհնեալ ըլլայ եւ ներկաներուն վարձքը կատար:

Ձեզ գիտեր թէ կարելի՞ է մաղթել եւ հաւատալի՞ է «Յառաջ»ի երկրորդ 50-ամեակ մը: Մեր պայմանները հաւանականութեան մասին կասկածանքի կը մղեն:

Բայց ես կը մաղթեմ ի սրտէ որ «Յառաջ» կարենայ շարունակել իր դերը, մինչեւ որ իր ծննդեան ականատես վկաները, վերջինը մեկնած ըլլայ շատոնց:

Ան յոյսի եւ հաւատքի ճառագայթ մը եղած պիտի ըլլայ Հայու մեր տարօրինակ կեանքին վրայ եւ մեր տաժանելի ճամբան լուսաւորած մինչեւ վախճանը:

Բ· Գ·

IN MEMORIAM

En souvenir de sa maman Mme Hantcherian dont la vie a été «éclairée» quotidiennement grâce à **«Haratch»**, qui continue jusqu'à ce jour, Marguerite Kouyoumdjian fait un don de 600 F. au Journal **«Haratch»**, en y associant le souvenir de **Mme H. Balekdjian.**

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անդրանիկ Սարգիսեան իր հանգուցեալ ուսուցիչին Յակոբ Օշականի դուկին՝ վախճանի մահուան առթիւ կը նուիրէ 250 ֆրանք «Յառաջ»ին:

⁂

Անդրանիկ Սարգիսեան, քոյրերը՝ Սիբարիի եւ Ալիս, իրենց հօր՝ Մարգարի (Տարօնցի), մօր՝ Ազնիւի (Ղարսեցի), քրոջ՝ Սիրանոյշին, եղբօր՝ Միսաքին մահերուն տարելիցներուն առթիւ 250 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՊԱՆԵԼՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեօ-Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Գաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01·45·46·10·11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01·46·65·81·53

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au 06.63.71.49.91 / 04.91.93.69.59 / 06.12.23.98.55 — P.A.F. 100 F

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 2
MERCREDI
2 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.961 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.961

ԻՆՉՈ՞Ւ ՊԷՏՔ Է ԲԱՑՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ...

«Թիւրքէյէ» օրաթերթը Կարսի նուիրուած յօդուածաշարքի մը մէջ կրկին նիւթ դարձուցած է Գիւմրիէն շուրս հոգինոց հայկական պատուիրակութեան փակուելը խնդիրը: Կարսի քաղաքապետը Ն. Ալիպէյօղլու պատասխանելով թերթին թղթակիցին հարցումներուն, կ'ըսէ թէ սխալ էր այդ փակումը, իր կարգին հարց տալով. «ի՞նչ վնաս կրնանք ունենալ 3,5 միլիոն Հայուն դէմ: Անոնք արդէն անօթի մեռնելու վիճակին հասած են»: Յետոյ կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ կողմնակից է որ բացուի Թուրքիա – Հայաստան սահմանը: Ան կ'ըսէ. «Ես միայն Հայաստանի մասին չէ որ կը մտածեմ. կրնանք Կարսէն ու Թուրքիայէն երկաթուղիով կապուիլ թրքական հանրապետութիւններու եւ Ատրպէյճանի: Պէտք է ձեռք ձգենք կովկասեան շուկան: Նայեցէ՛ք, Ֆրանսա մեզի առաջ կ'անցընէ այսօր: Եթէ մենք սահմանը փակ պահենք, Հայերուն Թուրքիայէն զատ այլընտրանք չենք ձգեր: Անոնք ալ կը զինեն Հայերը»:

Լրագրողը քաղաքապետին կը յիշեցնէ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախկին նախագահ Ս. Տէմիրէլի խօսքերը թէ իր երկիրը կրնայ սահմանը բանալ եթէ Հայերը նահանջեն Զանգելանէն, Ֆիզուլիէն, Ղարաբաղէն: Ալիպէյօղլու կ'ըսէ. «Ատոր ճարը այն է որ մենք գրաւենք այդ շրջանները ու դուրս հանենք զիրենք: Ուրիշ ձեւով չեն ելլեր: Այդ ելքը կ'ըլլայ յարաբերութիւններ հաստատելով, քաղաքական նախաձեռնութիւններու ճամբով խաղաղութիւն ու եղբայրութիւն զարգացնելով»:

Երբ լրագրողը դիտել կուտայ որ Իրանն ու Վրաստանն ալ դրացիներ են, քաղաքապետը կը բացատրէ Հայաստանը նախընտրելու պատճառները. Վրաստանի հետ աշխատիլ անկարելի է, տեղական ազդեցութիւններուն պատճառով: «Մինչդեռ Հայերը մեզի շատ պէտք ունին: Մենք ալ պէտք ունինք իրենց դրկելիք: Կարսեցիներուն բոլորն ալ կը սպասեն որ սահմանը բացուի. մեր գործի մարդիկը Հայաստան կ'երթան – կուգան, բայց առեւտուրը սուղ կ'արժէ մեզի: Ես կ'ուզեմ երկու առեւտրական գործունէութիւն ծաւալի, որովհետեւ հոն շուկայ մը կը տեսնեմ: Այսօր Պոլիսէն մեկնած բեռնատարներ Հայաստանի մէջ առեւտուր կ'ընեն, Անթալիոյ մէջ երկու հազար հոգինոց հայաստանցի զբօսաշրջիկներու համար համաձայնութիւն ստորագրուած է, իսկ Կարս չի կրնար այս բոլորէն բաժին ունենալ: Կարսեցի գործի մարդիկը անօթի պիտի մեռնին: Կարսի բնակչութիւնն ալ այս թշուառութեան աւելի երկար չի կրնար հանդուրժել: Մեր ամբողջ յոյսը կապուած է արեւելեան սահմանի դրան բացումին»:

Թերթին նոյն թիւին մէջ (Յուլիս 29) տեղ տրուած է նիւթին մասին Ատրպէյճանի Անգարայի դեսպանին արտայայտութեան ալ. Մ. Նեւրուզօղլու շեշտելով որ իր երկիրը եղբայրական կապեր ունի Թուրքիոյ հետ, եւ այլն, կը հակառակի սահմանին բացումին: Գլխաւոր պատճառը այն է որ իրենց մէկ միլիոն գաղթականները ութ տարիէ ի վեր անօթի են վրաններու տակ: Կ'աւելցնէ թէ այսօր ալ պատերազմական վիճակի մէջ են Հայերու հետ որոնք պէտք է իրենց գրաւած շրջաններէն քաշուին: Ըսելէ ետք թէ Հայաստան ռուսական հրթիռներ զետեղած է Թուրքիոյ ուղղուած, «Թուրք մամուլին հայկական լոպի»ին կը վերագրէ Հայաստանի հետ բարեկամանալու միտումները, կրկնելով թէ նման բան անկարելի է, հակառակ պարագային թրքական աշխարհը կը վշտանայ Թուրքիոյ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԼՂՀ

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԱՄԲՈՂՋԱՑԱԾ ՉԷ

Հակառակ նախապէս ծանուցուած ըլլալուն, Յուլիս 31-ին Ս. Բաբայեանի թղթածրարը դատարան չէ յանձնուած: Դատախազութենէն եղած տեղեկատուութեան համաձայն անոր վրայ աշխատանքը աւարտած չէ տակաւին եւ յայտնի ալ չէ թէ երբ կարելի կ'ըլլայ թղթածրարը փոխանցել դատարան:

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Յուլիս 30, Կիրակի օր Ստեփանակերտի 4-րդ եւ 7-րդ ընտրաշրջաններուն մէջ լրացուցիչ ընտրութիւն կատարուած է: Այդ ընտրաշրջաններէն Յունիս 18-ին յաղթական ծանուցուած էին ՀՅԴ.-ի երկու թեկնածուներ Մաքսիմ Միրզոյեան եւ Սէյրան Հայրապետեան, բայց անկանոնութիւններու պատճառով անվաւեր հռչակուած էր այդ արդիւնքը: Յուլիս 30-ի քուէարկութեամբ Մ. Միրզոյեան յաջողած է պահել իր աթոռը, Ս. Հայրապետեան՝ ոչ: Այդ ընտրաշրջանին մէջ (4-րդ) ընտրութիւնը շահած է Ռոլէս Աղաջանեան որ անդամ է Նախագահ Ա. Ղուկասեանի կողմնակից Ժողովրդավար Արցախ Միութեան:

Նախքան լրացուցիչ ընտրութիւնը, Մ. Միրզոյեան բողոքած է իր ընտրութեան անվաւեր հռչակումին դէմ, յայտարարելով որ ատիկա իշխանութիւններու քաղաքական հալածանքին հետեւանքն է իր դէմ:

ՄԵԾ ԹԻՒՈՎ ՀՐԴԵՀՆԵՐ

ԼՂՀ-ի տարածքին աւելցած են հրդեհները՝ վնաս պատճառելով յատկապէս Մարտակերտի, Մարտունիի եւ Ասկերանի շրջաններուն: Բարձրագոյն մակարդակի վրայ քննարկուած է նիւթը եւ ստեղծուած են արագ միջամտութեան խումբեր: Աշխատանքը խոչընդոտող ազդակ են թէքնիք միջոցներու անբաւարարութիւնը, դաշտերու եւ անտառներու մէջ ականներու գոյութիւնը: Յանձնարարուած է որ հրդեհներու դէմ պայքարի աշխատանքին մէջ ներգրաւուին բանակի եւ ներքին գործերու ուժերը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուլիս 31 / Օգոստոս 1)

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐ Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԻՆ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի մահափորձին ամբաստանեալներէն, բանակի նախկին հրամանատար ու Պաշտպանութեան նախկին նախարար Սամուէլ Բաբայեանի փաստաբանին՝ Ժ. Շաքարեանի բնակարանը ոստիկանական հսկողութեան տակ կը պահուի, որովհետեւ անծանօթներ սպառնալիքներ ըրած են անոր ընտանիքին: Հեռաձայնողներ ըսած են որ եթէ Ժ. Շաքարեան չհրաժարի Ս. Բաբայեանի պաշտպանութենէն, հետեւանքը ծանր կ'ըլլայ իրեն համար: Ոստիկանութիւնը անոր կնոջ ու աղջկան թելադրած է առայժմ տունէն դուրս չելլել:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.-Ի ՇԻՐԱԿ ԱՅՑԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Գարեգին Բ.ի Շիրակ այցը աւարտած է Վարդավառի պատարագով: Կաթողիկոսը այցելած է Գիւմրիի մշակութային հիմնարկները, վարժարաններ, հանդիպում ունեցած հաւատացեալներու, լրատուամիջոցներու ներկայացուցիչներու հետ: Ան գոհունակութիւն յայտնած է աղանդներու դէմ պայքարի մէջ այս վերջիններուն եւ Շիրակի առաջնորդարանին գործակցութեան: Թեմը կարիք ունի հոգեւորականներու, քանի որ ունի միայն 5 քահանայ եւ կան բարեկարգ եկեղեցիներ, գործօն համայնքներ որոնք կրօնաւոր չունին: Մարդը պէտք ունի կրօնքի ուսուցիչներու որոնց պակասին պատճառով դպրոցներու մէջ կրօնքի դաս չի տրուիր:

Գարեգին Բ. ջերմութեամբ արտայայտուած է Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցիին առաջնորդներուն մասին, հիմնուելով անոնց հետ ունեցած հանդիպումներուն վրայ:

Ն. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ՀՐԱԺԱՐԱԾ Բ. ՓԱՍՏԱԲԱՆԷՆ ԱԼ

Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին ամբաստանեալներէն Նայիրի Յովնանեան Յուլիս 25-ին հրաժարած է 2-րդ պաշտպան փաստաբանէն Արա Զաքարեանէն ալ: Ան ըսած է թէ իր թղթածրարին ծանօթանալու համար ինք պաշտպան փաստաբանի անհրաժեշտութիւն չունի: Ամբաստանեալը նախապէս ալ փաստաբան ունէր Արտաշէս Պահլաւունին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախագահ ընտրուեցաւ Մոշէ Քացաւ, աջ ընդդիմադիր Լիքուտի պարագլուխներէն, ինչ որ բաւական անսպասելի էր եւ հարուած մըն է Պարաքի համար: Արդարեւ, շաբաթներէ ի վեր ապահով կը թուէր Շիմոն Փերէսի (Ընկերվարական) ընտրութիւնը, բայց, ի վերջոյ 57-ի դէմ 63 ձայնով ընտրուեցաւ Քացաւ, չնորհիւ ծայրայեղ տարրերուն: 54 տարեկան, ծնած է Պարսկաստան, անցեալին Զբօսաշրջութեան նախարար եղած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կառավարութիւնը Նախարարաց Խորհուրդի վերջին նիստը գումարեց Օգոստոս 1-ին, նախքան արձակուրդի շրջանը, որ պիտի տեւէ մինչեւ Օգոստոս 24: Այդ թուականէն ետքն է որ Ծրագէնաման պիտի յայտնէ իր որոշումը՝ հրաժարի՞լ թէ ոչ: Ժոսփէն եւ Ծրակէնաման որոշեցին «ժամանակ տալ ժամանակին», խորհրդածել, ապա՝ վճռել:

ԱՄՆ-ու հանրապետական կուսակցութիւնը իր ազգային համագումարը կազմակերպած է Ֆիլատելֆիա, որ առաջին հանգրուանն է Ճորճ Պուշի որդիի նախագահական ընտրապայքարին: Կը մասնակցին 45 հազար հոգի, որոնց 2066-ը պատուիրակներ են, նոյնքան փոխարինող եւ 3000 լրագրող: Դեմոկրատներն ալ կը հաւաքուին Լոս – Անճըլըս Օգոստոս 14-էն 17:

ՀԻԼԱՐԻ ՔԼԻՆԹԸՆ, Յուլիս 29-ին, յայտարարութիւն մը ըրած է ի նպաստ ամերիկեան դեսպանատան Թել – Ավիվէն Երուսաղէմ փոխադրութեան, մինչեւ տարւոյն վերջ: ԱՄՆ-ու նախագահին կինը որ Նիւ – Եորք փոխադրուած է ծերակուտական իր ընտրապայքարին համար, կը ջանայ ապահովել Հրեաներու քուէները:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ սահմանին վրայ չէչէն սպառնալիք կայ ըստ Ռուսերուն, որոնք կ'ըսեն թէ հազար մարտիկներ համախմբուած են յարձակման անցնելու համար:

ԹՈՒՐՔԻԱՅԷՆ սուզակներու խումբ մը երկարատեւ աշխատանքէ ետք Սեւ ծովու յատակը յայտնաբերած է ընկղմած նաւու մը մնացորդները: Ստուգուած է որ նոյն նաւով, 1942-ին, 759 Հրեաներ Ռումանիոյ Գոստանցա քաղաքէն ճամբայ ելած էին Պաղեստին հասնելու համար: Նաւը, կ'ըսուի թէ ճամբան ընկղմած է, հաւանօրէն ականահարուած ըլլալով սովետական սուզանաւէ մը: Նաւուն մնացորդները գտնուած են 80 մեթր խորութեան մէջ:

ՃԱՓՈՆԻ դրամատուներու բարենորոգման նախարարը պաշտօնանկ եղած է կաշառակերութեան մեղադրանքով: Գայթակղութիւն մը ստեղծուած է, որովհետեւ բազմաթիւ մնանկութեանց սպառնալիքն ալ կայ:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ հռչակաւոր դերասանի մը առեւանգումը մեծ իրարանցում

(Շար.ը Դ. էջ)

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Ազնիւ
Տիկին Արփիկ Միսաքեան
Տնօրէն՝ «ՅԱՌԱՋ» Օրաթերթին
Աստ

«Առտուն կանուխ՝ ո՞վ է որ դուրս
այսպէս կը զարնէ...
«Ցերեկ ատեն՝ ո՞վ է որ կը բախէ
դուռս այսպէս,
ընդհատ – ընդհատ, զօրաւոր...
«Իրիկուան մէջ՝ ո՞վ է որ կը ցնցէ
դուռս մեղմիւ...
այս ի՞նչ ձայն է, դաշն ու խոր՝
զոր կը լսեմ...»

Ազնիւ Տիկին Արփիկ,

Խոր յարգանքով ու ջերմ սրտագին ապրումներով կ'ողջունենք «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթիդ՝ ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆ եւ ՀԻՆԳ Տարիներու փաստակշտա, հաւատարիմ, հաստատակամ եւ գործօն ներկայութիւնը Հայոց Պատմութեան՝ մեր ժողովուրդին ամենաւուրբ կեանքին մէջ:

Յոբելենական երջանիկ այս հանգրուանին, երախտագէտ զգացումներով Աղօթք կ'առաքենք առ Աստուած՝ վասն օրհնութեան արդար յիշատակին թերթի Հիմնադրին՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻՆ:

Խնդակից ենք Ձեզ:

Յաղթական այս առթիւ, Ձեզի կը յղենք մեր յարգալից գնահատանքն՝ որ յաջողեցաք անխախտ հաւատքով՝ «առտուն կանուխ, ցերեկ ատեն, իրիկուան մէջ» տեսնել ընթերցողը՝ «ինչ լուր բերիր Հայրենիքէն» սպասումին մէջ դոհունակ:

Աստուած օգնական Ձեզ՝ «ՅԱՌԱՋ»ի կեանքին բարի եւ բեղուն տարիներու յառաջընթացին մէջ:

Աղօթարար՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

ԴԺՈԽՔԻՆ ՈՒԽՏԱՒՈՐԸ՝ ԱՐԹԻՒՐ ՌԵՄՊՕ...

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

– 1 –

ԱՐԹԻՒՐ ՌԵՄՊՕ– ՄԱՅՐՆ ՈՒ ՀԱՅՐԸ

Արթիւր Ռեմպօ երեսուն-եօթը տարիներու ընթացքին ապրեցաւ երկու հակադիր կեանքեր, իւրաքանչիւրը՝ բացարձակ ու հաւասար, ամբողջական նուիրումով: Առաջինը արձագանգն էր իր հօրը՝ Ֆրետերիք Ռեմպոյի ձգտումներուն. իսկ երկրորդը եղաւ արտայայտութիւնը՝ իր մօրը հանդէպ հլու – հնազանդութեան: Այլ խօսքով՝ ծնողները իր վըտիտ էութեան մէջ կը շարունակէին հակադրուիլ իրենց բաժանումէն ետք:

Իր ամբողջութեան մէջ առած՝ Արթիւր Ռեմպոյի կեանքը եղաւ ընդվզում մը հանդէպ իր մօրը բռնատիրական վերաբերմունքին, ապա արհամարհանք մը իր հօրը հանդէպ: Իրականութեան մէջ, այդ իրերամերժ ուժերուն պատանդը մնաց ինքը՝ գերզգայուն բանաստեղծը:

Իր առաջին կենսագիրներէն մին՝ Ժան – Մարի Քարէ, հարց կուտայ. «Եւ ի՞նչ ըսել իր կեանքի մասին: Կա՞յ արդեօք կեանք մը, որ ըլլայ աւելի յուզիչ, աւելի անիմանալի, աւելի հրաշալի: Ինչե՞ր չգրեցին իր մասին, իր բնաւորութեան ու ճակատագրին մասին: Երկինքէ՞ն թէ դժոխքէն կուգայ: Ընտրեա՞լ մըն է թէ դատապարտեալ մը: Հրեշտա՞կ թէ սատանայ: Ո՞ր մէկն է: Հաւանաբար երկուքը, այսինքն մարդ, մինչեւ իսկ գերմարդկային սահմանի մը» (1): Կարելի չէ բանաստեղծին արարքները մեկնաբանել, առանց իմանալու իր անմիջական շրջապատին, միջավայրին եւ իր ապրած ժամանակներուն կեանքի պայմանները:

Արթիւր Ռեմպոյի ամբողջական երկերու խմբագիր Անթուան Ադամ (2), իր «Ներածական»ին մէջ կը գրէ, – «Ան ինքզինք կը գտնէր եղբայրը բոլոր դժբախտներուն: Ճշմարտապէս ո՛ր մարդը, ո՛ր մարդը, աւելի քան անողոքն Ռեմպօն, իր վրայ առաւ աշխարհի ամբողջ տառապանքը: Հոն կը կայանայ իր կեանքին ողբերգական բնոյթը»:

Ռեմպօներու գերդաստանին ծննդաբանը ուսումնասիրելով, կը յայտնաբերենք իրողութիւն մը. աւանդականօրէն, Ռեմպօները դէպքերու հոսանքին մէջ նետուած են հոգեւին ու ֆիզիքապէս: – Իր մեծ – հօր հայրը, քաղաքացի Ժան – Ֆրանսուա Ռեմպօ, Ֆրանսական Յեղափոխութեան առաջին տարիներուն, լքելով իր ընտանիքը, կը նուիրուի յեղափոխական գործունէութեան: Իր անունը կը յիշատակուի Տիժոնի ահաբեկիչներու ցանկին վրայ:

– Բանաստեղծին հայրը, Ֆրետերիք Ռեմպօ, իր մեծ – հօրը օրինակին պիտի հետեւի, վստահաբար ժառանգական մղումով. լքելով կին ու զաւակներ: Տասնութ տարեկանին կը զինուորագրուի եւ կը մասնակցի Ալժերիոյ գրաւման պատերազմին: Փոխ – տեղակալ, տեղակալ, 38 տարեկանին կը հասնի հարիւրապետի աստիճանին: Այնուհետեւ կ'ամուսնանայ Վիթալի Քուիֆի հետ, որմէ կ'ունենայ երկու մանչ զաւակներ՝ Ֆրետերիք եւ Ժան – Նիքոլա Արթիւր Ռեմպօ: Քառասունմէկ տարեկանին կը մասնակցի Ղրիմի պատերազմին: Երկու քոյրերը, Վիթալի եւ Իզապէլ, կը ծնին այս թուականէն անդին: Տասներկու տարի ետք, Ֆրանսայի մէջ Նափոլէոն Գ.ի կայսրութիւնը կը տապալի՝ 1870-ին փրուսիական ուժերուն առջեւ ֆրանսական բանակներուն ջախջախումէն ետք: Այնուհետեւ ծայր կուտան քաղաքացիական արիւնալի կռիւները Փարիզի մէջ եւ շուրջը:

Բանաստեղծը լքելով Շարլըվիլի իր հօրենական տունը, կը նետուի ընդհանուր թոհուբոհին մէջ: Ապրելով մեծ յեղաշրջումներու – ռազմական, քաղաքական եւ իմացական – ժամանակաշրջան մը, եւ կը ստեղծէ ի՛ր յեղափոխութիւնը, որ ինքնին գրական անկրկնելի հրաշալիք մըն է, – Նորարարութիւնը ֆրանսական լեզուին եւ բանաստեղծական արուեստին, հազիւ տասնըվեց – տասնըեօթը տարեկանին եւ հազիւ քանի մը տարիներու մէջ խտացուած: «Ան (Արթիւր Ռեմպօ) ֆրանսերէնը կը գտնէր խեղճ, անգոյն, անհամ: Այնուհետեւ ան կը պահանջէր նոր լեզու մը, եւ կը պատրաստուէր զայն դարբնելու» (3):

Հայր Ռեմպօ միայն զինուորական չէր: Զինուորական ասպարէզը առաւելաբար միջոց մըն էր տեւաբար ճամբորդելու, ազգագրական, լեզուական եւ աշխարհագրական հետազօտութիւններ կատարելու: «Հայրս, կը գրէ բանաստեղծին սիրեցեալ քոյրը՝ Իզապէլ Ռեմպօ, մահացած՝ 1878-ին, իր ետին ձգած է մշակումները բազմաթիւ գիրքերու, որոնցմէ մին՝ «Զինուորական ճարտասանութեան» կը վերաբերի»: (...) «Հայրս, որ Ափրիկէի զօրագունդերուն կազմութեան ընթացքին, անձնապէս Օրլէանի Դուքսին կողմէ ընտրուած էր, հանրածանօթ արաբագէտ մըն էր: Տունը, իրմէ կայ ամբողջովին վերանայուած ու սրբագրուած արաբական քերականութիւն մը: (...) Կար նաեւ Քուրանի թարգմանութիւնը (արաբերէն պատճէնի հետ դէմ դիմաց), որ այսօր անգտանելի է: Եւ սակայն՝ շատ խնամքով ձեռագրուած» (4):

Բանաստեղծին հօրը կենսագրութեան հաւասար շահեկանութիւն կը ներկայացնէ մօրը՝ Մարի – Քաթրին Վիթալի ծնեալ՝ Քուիֆի բնաւորութեան եւ վարմունքին ուսումնասիրութիւնը: – Արթիւր Ռեմպոյի մայրը սերած էր Ֆրանսայի հիւսիսը հաստատուած հողատէրերու ընտանիքէ մը: Երկաթեայ կամքով կին մըն էր, մոլեռանդ, նեղմիտ հաւատացեալ, հպարտ ու ծայր աստիճանի ագահ: Ան չէր հանդուրժեր որ իր որոշումները առարկութեան ենթարկուէին: Վիթալի Ռեմպօ իր զաւակին վրայ պիտի գործադրէ անխնայ բռնատիրութիւն մը: Եւ բանաստեղծը, ըմբոստանալէ առաջ ընդդէմ կրօնքի, ընկերութեան, եւ դրամատիրութեան ու լեզուի, պիտի ծառանայ իր ընտանիքին, այսինքն իր մօրը դէմ, օրինակովը իր հօրը...

Տիկին Վիթալի Ռեմպօ չափազանց բծախնդիր կին մըն էր: Հաւատալով որ գերեզմանը նախադուռն է յաւիտենական կեանքին, կամ սպասման կայարանը յաւերժական ճամբորդութեան, ան շինել տուած էր իր ճաշակին ու գաղափարին համաձայն դամբարան մը, հոն մեկնելու համար իր ընտանիքին անդամները: «Աղջիկս, կը գրէ ան, չեմ կրնար ըսել թէ ներքին ի՛նչ գոհունակութիւն կը զգամ: Գիտեմ թէ Աստուծոյ կամքը կատարեցի: Դամբարանը կառուցուեցաւ, եւ շատ լաւ կառուցուեցաւ: Տեղս պատրաստ է, իմ թանկագին անհետացեալներուս մէջտեղ, դագաղս պիտի զետեղուի իմ բարի հօրս եւ աջիս՝ իմ սիրելի (աղջկանս) Վիթալիի միջեւ: (...) Գերեզմանափորը կանչեցի եւ իրեն յստակօրէն ցոյց տուի թէ ո՛ւր պիտի զետեղուի դագաղս» (5):

Բայց փափաքելով իր կենդանի աչքերով տեսնել տուած աշխատանքին արդիւնքը, գործաւորներու օգնութեամբ ան կ'իջնէ դամբարանին մէջ: «Աշխատաւորները, կ'աւելցնէ ան, զիս մեղմօրէն սահեցուցին մինչեւ խորը շիրիմին. մի քանիները զիս բռներ էին ուսերէս, ուրիշներ՝ ոտքերէս: (...) Բայց ելքը եղաւ աւելի դժուարին, քանի ան խորունկ է, բայց այս մարդիկը հնարամիտ են, եւ զիս դուրս բերին անկէ, թէեւ դժուարութեամբ» (6):

Այսքա՛ն բծախնդիր կին մը՝ որ մինչեւ Անդենականին դուռը ծագելիք հարցերը կը կարգադրէր, վստահաբար գաղափար մը, ի՛ր սեփական գաղափարն ու տեսակէտը ունէր՝ այդ դուռէն անդին եւս ծագելիք հարցերու մասին: Ան մտահոգ էր այդ մասին ալ. հաւատացած ըլլալով որ երկրի վրայ իր տնօրինածները նախերգանքն էին անմեկին Գալիքին: Ան հաշտեցուցած էր երկինքի ու երկրի հարցերը ամբողջական ընդգրկումով:

Մինչ բանաստեղծը Մարսէյլի մէջ, օրէ օր կը հիւծէր անողոք ոսկրախտի տառապանքներու մէջ, որոնց դէմ ապշեցուցիչ լութիւն մը կը հակադրէր, ան կը բանտարկուէր Ռոշի իր տան մէջ, քէն պահելով իր աղջկան՝ Իզապէլի դէմ, որ իջեր էր Մարսէյլ եղբայրը խնամելու, մեղմելու համար անոր ցաւերը, անտեսելով աւելի սովորական հարցերու կարգադրութիւնը. Տիկին Վիթալի իր աղջիկը կը մեղադրէր մերժած ըլլալուն համար ... շա՛տ նպաստաւոր ամուսնութիւն մը, ագարակի գործերուն մէջ զինք առանձին ձգած ըլլալուն համար, երբ մասնաւոր ձին հիւանդ է, երբ ինք կը մտածէ Պըրթոն կովի մասին, որ յղի է, պարարտ խոզերու մասին՝ որոնք հիմա յարմար են վաճառուելու...

Ահա՛ երկու բեւեռները՝ որոնց միջեւ կը տարուբերի բանաստեղծին էութիւնը, միտքն ու սիրտը, մինչեւ իսկ մարմինը՝ միս ու ոսկոր: Հօրը կեանքին հետ բաղդատած՝ Ռեմպոյինը կը պարզէ անխարդախ հարազատութիւն մը: Բայց եթէ իր կեանքը կը խորհրդանշէ ընդվզում մը հանդէպ մօրը բռնատիրութեան, այսուհանդերձ ան չի կրնար խզուիլ իր արմատներէն. աշխարհի ո՛ր հեռաւոր ծայրն ալ գացած ըլլայ, առօրեայ մտահոգութիւններէ վեր, ան կը վերադառնէ իր մայրը, հլու – հնազանդութիւն մը ցուցաբերելով: Հայրը կրնար խզուիլ իր կնոջմէն, անվերադարձօրէն: Բանաստեղծի թեւերով, «Հողէ ներբաններով (7) ոտնահեր երիտասարդը կաշկանդուած էր անխզելի կապերով: Եւ ի վերջոյ անոր ծանր, ճնշող շուքին տակ ընթացաւ Արթիւր Ռեմպոյի մեծ դրամը՝ ամէնօրեայ ներքին, հոգեկան պայքարով մը բնորոշուած: Ունէր անյագուրդ հետաքրքրութիւն մը՝ նոր հորիզոններ նուաճելու, երկրախոյզ ըլլալ, անդամակցիլ Աշխարհագրական Ընկերակցութեան, քարտէսներ գծել, գրել ամէն ինչի մասին, զոր կը յայտնաբերէր: Եւ այդպէս ալ եղաւ: Բայց իր կեանքին երկրորդ շրջանին, որ կամայական տնօրինումով սկիզբ կ'առնէ՝ Պրիւսէլի մէջ, բուռն վիճաբանութեան ընթացքին Վերլէնի ատրճանակին հարուածով վիրաւորուելէն ետք, ան պիտի [illegible] իր մօրը, իր դիզած ոսկիները տրամադրելով իր ընտանիքին:

Խզուելով գրական աշխարհէն, իր կեանքին երկրորդ մասը կ'անցընէ Աֆրիկէի եւ Ատիս – Ապիպապայի միջեւ ինկող շրջաններու մէջ, գլխաւորաբար զբաղելով կաշի, սուրճի եւ զէնքի առեւտուրով իր ներկայացուցիչը Ֆրանսական ընկերութեանց, աշխարհ մանգալէ ետք, – ամբողջ Եւրոպան, Ովկէանիոյ սահմանները մինչեւ, Փանամա եւ Ափրիկէ: Գործի բերումով պահ մը կը մտադրէ երթալ Պէյրութ, իր կարաւաններուն համար Սուրիայէն չորքոտանիներ գնելու համար: Կը կարգուի յանձնակատար Կիպրոսի մէջ, Թրուտոս լեռներու վրայ Անգլիոյ Կառավարիչի ապարանքին կառուցման աշխատանքներուն:

(Շար. 1)

Ծանօթագրութիւններ. —

(1) «Vie de Rimbaud», par Jean-Marie Carré, 310 pages, Edition: Librairie Plon, Paris, 1926, p. VII.

(2) «Oeuvres complètes» d'Arthur Rimbaud, édition établie, présentée et annotée par Antoine Adam, 1250 pages, Editions: NRF/Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, Paris, 1972, p. XIV.

(3) Անթուան Ադամ, նոյն տեղ, էջ XIX:

(4) Նոյն տեղ, էջ 813:

(5) – (6) Նոյն տեղ, էջ 799–800:

(7) Բնորոշումը կը պատկանի Վերլէնին: Տե՛ս. «Vie de Rimbaud», էջ 157:

«ԷՄՆԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ»Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Հրապարակուած է Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի (Միջազգային Ներում) 2000 տարուան առաջին վեց ամսուան տեղեկագիրը: Եւրոպայի բաժնին Հայաստանի վերաբերող էջերուն մէջ թուումը եղած է մարդկային իրաւունքներու ոտնակոխումի պարագաներուն որոնք ամփոփուած են քանի մը գլուխներու տակ: Կան հսկողութեան տակ առնուած անձերու չարչարանքի պարագաները, զինուորական ծառայութեան առընչուած խնդիրները, քաղաքական բանտարկեալներու խոշտանգումը:

Հայաստանի Եւրոպական Խորհուրդին անդամակցութեան զուգահեռ, նիւթ եղած է խղճի եւ կրօնական հաւատալիքներու պատճառով զինուորական ծառայութիւն կատարել մերժողներու համար այլընտրանքի ստեղծումը: Նոյն ատեն միջազգային կազմակերպութիւնը տեղեկացած է թէ 11 երիտասարդներ այդ մերժումին պատճառով բանտարկուած են: Անոնք բոլորն ալ ըսած են թէ Եհովայի վկաներ են. դատապարտուած են չորսուկէս տարուան բանտարկութեան:

Տեղեկագիրը կը նշէ թէ բազմաթիւ պնդումներ կան խոստովանութիւններ խլելու համար հսկողութեան տակ առնուած անձերու կիրարկուած չարչարանքներու մասին: Կ'ըսուի նաեւ թէ այդ ընթացքին պատահած մահեր արձանագրուած են: Կը յիշուի պարագան Հոկտեմբեր 27-ի արարքին մեղադրեալներէն Նայիրի Բաղալեանի որ ֆիզիքական չարչարանքներու ենթարկուած է, պաշտպան փաստաբանին հետ տեսակցութեան արտօնութիւն չէ ստացած, եւ այլն:

Չարչարանքի տակ մահացածներէն լայն տեղ տրուած է գնդապետ Արտուշ Ղազարեանի պարագային: Տաշիրի շրջանին զինուորական այս պատասխանատուն Վանաձորի մէկ բանտին մէջ մահացած էր անցեալ Սեպտեմբերին: Հայաստանի ընդհանուր դատախազի գրասենեակէն այդ մասին Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի կատարուած տեղեկատուութեան համաձայն, հացադուլի հետեւանքով Ա. Ղազարեանի առողջութիւնը վատթարացած ըլլալով հոգեբոյժ մը կը քննէ զինքը ու կը յայտնէ թէ խոր հոգեբեկումի պատճառով ենթական պէտք է հիւանդանոց փոխադրուի: Սակայն, բանտին ղեկավարութիւնը ոչ միայն կարեւորութիւն չի տար ըսուածին, այլեւ բանտարկեալը չարչարանքներու կ'ենթարկուի: Ատոնց հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ ուղեղի արիւնախոռում կ'ունենայ, քիթը, կողերը կը կոտրին: Սեպտեմբեր 29-ին կը մահանայ: Լոռիի շրջանի դատախազութիւնը նոյն օրը հետաքննութիւն կը բանայ: Հետաքննիչ խումբը կը ճշդէ որ Վանաձորի մեկուսարանին մէջ 1996 – 1999 շրջանին սովորական դարձած է բանտարկեալներու խոշտանգումը:

Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի տեղեկագիրը կ'անդրադառնայ հսկողութեան տակ գտնուող այլ անձերու մահուան պարագաներուն ալ. անոնցմէ է Կոտայքի շրջանի Արովեանի ներքին գործերու վարչութեան շէնքին մէկ պատուհանէն «ինկած» Ե. Վարդանեանի որպէս «անձնասպանութիւն» սահմանուած մահը, Օլեգ Արեւշինի, Ստեփան Գէորգեանի մահերը որոնց առաջինը թմրեցուցիչի չափազանց քանակութեամբ գործածութեան վերագրուած է, միշտ «անձնասպանութիւն» սահմանումով. իսկ երկրորդը մեռած է ծեծի տակ:

Երախաներու իրաւունքներու պաշտպանութեան յանձնախումբը Յունուար 20-ին օրակարգի նիւթ ըրած է Հայաստանի տեղեկագիրը: Դիտուած է որ այդ մարզին հայաստանեան օրէնքները ամբողջութեամբ չեն համապատասխաներ Երախաներու իրաւունքներու միջազգային համաձայնութեան որուն Հայաստան անդամակցած է 1993-ին: Անբաւարար գտնուած են ներընտանեկան բռնութեան համար հասցէները, տեղեկատուութիւնը, նաեւ գէշ վերաբերումի, սեռային շահագործումի պարագաներէ ետք երախաներուն համար բուժքի եւ դարմանի կարելիութիւնները: Յանձնարարուած է որ Հայաստան միջոցներ ձեռք առնէ, որպէսզի տուներու կամ դպրոցներու մէջ ֆիզիքական կամ մտաւոր վայրագութիւնը, մարմնական պատիժները, սեռային շահագործումը վերջ գտնեն: Ըսուած է նաեւ որ անչափահասները օրինական օժանդակութիւն վայելեն, չափահասներուն հետ նոյն վայրին մէջ չպահուին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ ԼԱՅՆ ԿԸ ԲԱՆԱՅ ՊԷԼՖՈՆԹԷՆԻ ԿԱՅԱՆԻՆ ԴՈՒՌՆԵՐԸ

Կիրակի, Յուլիս 16-ին առաւօտ, անձրեւոտ եւ խոնաւ օդով, մօտ 300 ծնողներ եւ բարեկամներ Փարիզէն, Լիոնէն եւ Մարսէյլէն եկած էին գաղութի ժամանցավայր եղենադարդ Պէլֆոնթէնի ամառնային «դաշտահանդէսին»: Ժամը 11-ին կայանի տնօրէնուհին Օրիորդ Օտրէ Տէր – Մէրկէրեան կը դիմաւորէ ծնողները իրենց ներկայացնելով 25 երիտասարդ հսկիչները եւ օգնական երեք խաչուհիները: Այս 165 երախաներ տարբեր խումբերով շարուած կը սկսին եռանդով երգել «Մեր Հայրենիք»ը մինչ Ֆրանսական, հայկական, Կապոյտ Խաչի եւ Եւրոպայի դրօշակները կը բարձրանան: Ներկաները կը հրաւիրուին երկու շէնքերէն ներս տեսնելու եւ գնահատելու ցուցադրուած ամէնօրեայ գործունէութիւններու ցանկը, փոքր շրջան կայանի արտաքին դրօսներու նկարները, խմբական նկարները: Աշխատանոցներու մէջ ծնողներ կը տեսնեն իրենց երախաներուն շինած խամաճիկները, ներկած աւանդավէպերու լուսանկարները, թատերական յարդարումներու կաղապարները... Յետոյ ծնողները կը բարձրանան սենեակները, կը գնահատեն «բացառիկ» կարգն ու կանոնը:

Կեդրոնական Ֆրանսայի մասնաճիւղերուն պատրաստած համադամ ճաշերու սեղանը կը բացուի հիւրերուն համար եւ հակառակ արեւի բացակայութեան եւ մարզադաշտի խոնաւութեան մթնոլորտը զուարթ է:

Կ՚էսօրէ վերջ արեւը երեւցաւ եւ երախաներուն պատրաստած հանդէսը տեղի ունեցաւ:

Նախ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան նորընտիր ատենապետուհին՝ Լիլի Բէքմէզեան շնորհակալութիւն կը յայտնէ ծնողներուն որոնք իրենց հոգեհատոր զաւակները վստահած են կայանին, ինչպէս նաեւ կայանի տնօրէնուհիին պատասխանատուութեան գիտակցութեան, 200 հոգինոց կեդրոն մը կառավարելու կարողութեան, հսկիչներու նուիրումին եւ հաւատարմութեան համար:

Ապա ատենապետը կը յիշեցնէ թէ ամբողջ տարուան ընթացքին կայանի յանձնախումբը կը պատրաստէ 3 կեցութիւններ, նորոգութիւններ կը կատարէ, որոնց ծախքերը կը հոգայ Կապոյտ Խաչը– այս տարի հրդեհի դէմ կազմածներ հաստատուած են բոլոր սենեակներուն մէջ:

Այսուհանդերձ, յիսուն տարի առաջ գնուած եւ ապա յարատեւօրէն զարգացած Պէլֆոնթէնի այս կայանը պահելու, ինչպէս նաեւ կրթական եւ ընկերային աշխատանքներ շարունակելու համար պէտք ունինք գումարներու եւ մանաւանդ սիրայօժար աշխատող անդամներու:

Վերջապէս, Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցէն շրջանաւարտ, կայանի հայերէնի պատասխանատու Նանոր Մելքոնեան եւ իր պաշտօնակից հսկիչները, միասին, ներկայացուցին Հայոց պատմութեան երիզ մը, թատերական պատկերներով, երգով ու պարով: Երախաները սկսան Հայկ Նահապետէն, Վահագնէն, Արա Գեղեցիկէն, անցան Սուրբ Մեսրոպէն, Վարդանանքէն եւ հասան Սարդարապատ ... խորքին կ՚երգէին համապատասխան երգերը եւ այս ամէնը վերջացաւ հսկայ Քոչարիի մը տրոփիւնով:

Երախաները հպարտ էին, ծնողները յուզուած, ժպտուն: Ապրին երիտասարդները իրենց հայեցի աշխատանքին համար:

Բաժանումի ժամը հասած է, ոմանց աչքերուն մէջ արցունքներ կան, բայց վաղը օդը արեւոտ պիտի ըլլայ եւ բոլորը միասին Շալէնի լիճի մօտ պիտի ճաշեն:

ԽԱՉՈՒՀԻ

ԲԱԲԳԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ(*) ԱՄՓՈՓ ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆԸ

Բաբգէն Արք. Վարժապետեան, աւազանի անունով Արմէն, ծնած է Համա, Սուրիա, 1918 Մայիս 5-ին: Հալէպի մէջ իր նախնական կրթութիւնը ստացած է իր ծնողաց հաստատած վարժարանին մէջ: Ապա, յաճախած է Կրթասիրաց Վարժարանը եւ աւարտած 1932 թուականին: Նոյն տարուան Հոկտեմբերին ընդունուած է Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Վանքի Ժառանգաւորաց Վարժարանը, որուն քառամեայ շրջանը աւարտած է 1936 թուականին: Նոյն տարին, Ամեն. Տ. Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեանի ձեռամբ սարկաւագ ձեռնադրուած է: Ընծայարանի դասընթացքը աւարտած է 1939 թուականին: Հետեւած է Պէյրութի Ամերիկեան Աստուածաբանական Վարժարանի դասընթացքներուն:

1941 թուականին՝ Անթիլիասի Մայր Տաճարին մէջ կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է՝ Կաթողիկոսական Տեղապահ Տ. Եղիշէ Արք. Կարոյեանի ձեռամբ: Կիրակնօրեայ Դպրոցներու ընդհանուր տնօրէնի պաշտօնը ստանձնած է, ուսուցչական պաշտօն վարած է Անթիլիասի Դպրեվանքին եւ տեղւոյն Նախակրթարանին մէջ: Գաւազանակիրը եւ անձնական քարտուղարը եղած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Ա. Յովսէփեանի:

Ամերիկայի Հայոց Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Տ. Տիրան Արք. Ներսոյեանի հրաւէրով՝ 1946 թուականին եկած է Ամերիկա եւ նշանակուած Հոգեւոր Հովիւ Թրոյ Նիւ – Եորքի Ս. Պետրոս Եկեղեցւոյ: Իր ուսումը շարունակած է Նիւ Հէյվընի Պըրքլի Աստուածաբանական Վարժարանին մէջ, եւ հետեւած է Եէյլ համալսարանի դասընթացքներուն: Աստուածաբանական Վարժարանի եռամեայ շրջանը աւարտելով՝ ստացած է Մագիստրոսի եւ Դոկտորայի աստիճաններ:

Իբրեւ Արեւելեան Թեմի պատգամաւոր՝ 1955 թուականին Ս. Էջմիածնի մէջ մասնակցած է երջանկայիշատակ Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ընտրութեան: Հիւսիսային – Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Առաջնորդ ընտրուած է 1957 թուականին: Նոյն տարին՝ Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ձեռամբ Եպիսկոպոս ձեռնադրուած է: Իսկ 1996 թուականի Յունուար 14-ին՝ երջանկայիշատակ Տ. Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս իրեն շնորհած է Արքութեան տիտղոս:

Վախճանեալ Տ. Բաբգէն Արք. Վարժապետեան եղած է հոգեւոր հովիւ Ֆիլատելֆիա Փէնսիլվանիոյ Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ, ինչպէս նաեւ Ուաշինկթընի Տի – Սի-ի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ: Երկար տարիներ վարած է Թեմական Պատուիրակի պաշտօնը Ուաշինկթընի Տի – Սի-ի մէջ: Վերջին տարիներուն հանգստեան կոչուած էր առողջական վիճակին պատճառաւ:

Ջելթընհամ Փէնսիլվանիոյ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ հիւրընկալութեամբ տեղի ունեցած է 98-րդ Տարեկան Թեմական Պատգամաւորական Ժողովի եզրափակիչ հանդիսութեան ընթացքին (Մայիս 6)՝ Թեմակալ Առաջնորդ Գեր. Տ. Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ Թեմական Խորհուրդը որպէս «ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԱՐԴԸ» պատուեցին Տ. Բաբգէն Արք. Վարժապետեանը:

ԴԻՒԱՆ
ԱՄՆ-ՈՒ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԻ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

(*) Մահազդը հրատարակած էինք Յուլիս 28-ի մեր թիւով:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՆԱԼԸԻ Կազդուրման կայանի պաշտօնական բացումը կատարուած է Յուլիս 16-ին: Պատարագէն ետք, ծանրագեան մարզասրահին մէջ սարքուած է Սիրոյ սեղան մը: Նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք: Գարակէօզեանի խնամակալութեան անունով բացման խօսքը արտասանած է իրաւագէտ Սեդրակ Տավութհան: Օրուան խօսակն էր Նազարէթ Պալ որ հայերէն եւ թրքերէն մէջբերումներով համեմած է իր խօսակցութիւնը: Խօսք առած է Կազդուրման կայանի խնամակալութեան ատենապետ՝ Միհրան Ուլիկեան, որ յայտնած է թէ Կազդուրման կայանը, այս տարի, 115 երախաներ ընդունած է: Նոր տնօրէնուհի նշանակուած է Տիկին Ատրինէ Թահմիճիօղլու, որ նաեւ արտայայտուած է, ընդգծելով որ 35-րդ տարեդարձն է կայանին: Ան իր խօսքը աւարտած է յիշելով Իգնա Սարըասլանէ Շնորհք Պատրիարքի համար գրուած երկու տողեր՝ «Յաւերժական է իր բերքը, յաւերժական է իր հետքը»: Ելոյթ ունեցած են Կղզիներու քաղաքապետ՝ Ճօշքուն Եօզթէն եւ Մայր քաղաքապետ՝ Կիւրթինա, որ յուշանուէր մը նուիրած է Պատրիարքին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Վերջաւորութեան խօսք առած է Պատրիարքը որ յայտնած է թէ Շնորհք Պատրիարքի կողմէ աւանդ թողուած այս գործը կը շարունակէ իր առաքելութիւնը:

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ (Գալիֆորնիա) Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Յուլիս 9-ին տեղի ունեցած է Նահապետ Մելքոնեանի «Սաղէմի խոնարհները» գիրքին գինեձօնը: Հանդիսավարը եղած է Բարսեղ Գարթալեան որ ներկայացուցած է Նահապետ Մելքոնեանը: Բացումը կատարած է Իրանահայ Միութեան գրականութեան եւ արուեստի բաժնի վարչութեան նախագահ Տիկին Անահիտ Նազարեան: Խօսք առած են Ճորճ Արէլեան, Օշին Քէշիշեան, փրոֆէսէօր Գէորգ Խրլոբեան: Վերջաւորութեան շնորհակալութեան իր խօսքը արտասանած է Նահապետ Մելքոնեան, որու յաջորդած է հիւրասիրութիւնը:

LIVRES REÇUS

A REFERENCE GUIDE
TO MODERN ARMENIAN LITERATURE,
1500-1920
With an Introductory History
Compiled and with an Introduction
by KEVORK B. BARDAKDJIAN
Wayne State University Press
Detroit, 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

Ժ.

Իր չուրջը բոլորուած քանի մը դէմքերը, ծուռումուռ, ցած ճակատներով, դժնոտ, աւելի անասնատիպ, պէտք եղածին պէս հասկնալու երեւոյթ չունէին Սուրէնին վերացական նախադասութիւններուն իմաստը:

– Ես նախ մերժեցի վճռաբար, ըսի, որ անկարելի է: Գաղտնիքներուն կարեւորութեանը վրայ խօսեցայ: Ըսի, որ իր առաջարկը ընդունելու համար Կեդրոնէն յատուկ հրամանի պէտք ունիմ: Երէկ զինքը տեսայ ու «աչքդ լոյս», – ըսի, – Կեդրոնէն հրաման եկաւ, կուսակցութեան ձեր մատուցանած ծառայութիւններուն իբր վարձատրութիւն ձեզ մեր մէկ նիստին ներկայութեանը ընդունելու»: Ըսի այսօրուան համար, որ ժամը 10-ին հոս գայ: Հիմա ժամը 9 է, ուրեմն պատրաստուինք:

Սուրէն սենեակին մէջտեղ եկաւ ու ձեռքը տաբատին գրպանը դնելով՝

– Տեսէ՛ք, ինչ պիտի ընենք, – ըսաւ, – անշուշտ կը հասկնաք, թէ մեր նիստը Մարտիկ աղային պիտի չներկայացնենք իր ամէնօրուան խեղճուկ արարողակարգով, որ մեծ հիասթափում մը պիտի ըլլայ մեր խեղճ մարդուն:

Ո՞վ գիտէ, ան հիմա իր երեւակայութեանը մէջ ինչ շլացուցիչ տեսարաններու կը սպասէ, հրաշալի յայտնութիւններու, պատկառանքի տպաւորութիւններու: Ուրեմն պէտք է իր սպասումին համապատասխան ընդունելութիւն մը ընել եւ նոյն իսկ իր ակնկալութիւնները չափազանցող գոհացումներ տալ քթին:

Այս «քթին տալ» բացատրութիւնը (բան մը, որ Սուրէնի ձեւին մէջն էր, որ սովորութիւն ունէր իր կոկիկ ու պաշտօնագէտ փռազներուն մէջտեղը կամ վերջը յանկարծ ցցելու ռամիկ պատկերալից բացատրութիւն մը վայրենի անհեթեթ բոյսի մը պէս, որուն զուարճալի անկըրթութիւնը տնկուէր բարեձեւ կերուած ու չոկուած ծաղիկներու կանոնաւոր չարքի մը մէջէն) խոշոր քրքիջ մը վառեց ունկնդիրներուն քով, որոնք ինքզինքնին շատ հանգիստ չէին զգար Սուրէնին խըրնամուած նախադասութիւններուն վերացականութեանը մէջ եւ այդ ընտանի առութեան զգացին անակնկալ հաճոյքը մէկու մը, որ անծանօթ տեղ մը, անծանօթ մարդերու մէջ շուարած առեն յանկարծ բարեկամ դէմք մը կը նշմարէ:

– Ուրեմն տեսէք, ինչ պիտի ընենք... նախ սա գրասեղանը չոկենք. որչափ թուղթ նամակ ունինք, հին, փոշոտ, նոյնիսկ ձեր անձնական թուղթերը հոս դրէ՛ք, խառնաշփոթ, հոգ չէ՛, տակնուվրա՛յ, սա զանգակը հանեցէ՛ք մէջտեղ ... գրիչները, կաղամարները շարեցէ՛ք, աթոռներն ա՛լ, կարգա՛ւ:

– Արդէն քանի աթոռ կա՞յ որ, – դիտել տուաւ ցած ճակատով, դէմքին քովերէն առաջասաններու պէս բացուած ականջներով, դեկաձեւ քիթով կարճլիկ երիտասարդ մը:

– Հա՛, – ըրաւ Սուրէն, – գացէ՛ք վարի ափառթըմանէն չորս – հինգ աթոռ ուզեցէք, դէթ նէթէ մարդ չկա՛յ, թող աթոռ գտնուի... Հա՛, վարագոյրները վար առէ՛ք բոլորովին, գոցեցէ՛ք, թող մութ ըլլայ:

Յեղափոխականները այս հրահանգները կը կատարէին ծիծաղներով ու արմկումներով: Սուրէն ալ կը խնդար, լուռ ու պաղ ծիծաղովը ինքզինքին տէր մէկու մը:

Վարագոյրները վար առնուեցան: Ստուերոտ լոյս մը հիմա սենեակին մէջ կը սլքտար, անկիւններուն, խորշերուն խորհուրդի խորութիւններ ու դէմքերուն խոժոռութիւն կը հագցնէր, ամբողջ սենեակը կը փաթթէր չարաշուք ու ահազդու կերպարանքին մէջ դաւադրավայրի մը, ուր պետական հարուածներ, քաղաքական ոճիրներ երկնուին մութի ու լռութեան մեղսակցութիւններու մէջտեղ: Վախ զգացող ու վախ տուող մթնոլորտը՝ ժաքօպէններու ժողովատեղիի մը:

Քրքիջ մըն է փրթաւ սենեակին լռութեանը մէջէն:

– Ախպա՛ր, հաւկուր պիտի ըլլա՞նք, ի՞նչ պիտի ըլլանք:

– Մոմ մը վառեցէ՛ք,– հրամայեց Սուրէն:

Մէկը վազեց մոմ առնելու, Սուրէն սեղանին առջեւ նստաւ ու սկսաւ գրել: Լմնցնելէն ետքը թուղթը մէկու մը երկնցուց.

– Ասիկա պիտի կարդաս դուն, երբ որ ըսեմ: Հա՛, աղէկ միտքս եկաւ, ես ինչ որ ըսեմ, ըսածներս որքան ալ որ զարմանալի թուին, երբեք չխնդաք կամ չապշիք... Հարցումներուս պատասխանեցէք ամենայն պարզութեամբ, գործէն տեղեակի պէս, շլացուցիչ բաներ ըսէք, որքան որ կ՚ուզէք: Հասկցա՞ք:

– Այո՛... այո՛...

Դուռը զարնուեցաւ երկչոտ հարուածով մը:

– Մտէ՛ք, – հրամայեց խիստ ձայնը Սուրէնին:

Բացուած դրան շրջանակին մէջ Մարտիկ աղային յաղթանդամ իրանը նկարուեցաւ՝ քիչ մը ահարեկ վարանումի մը մէջ քարացած:

– Ներս մտէ՛ք, Մարտի՛կ էֆէնտի:

Մարդը ներս մտաւ, երկչոտ, վարանոտ, աչքերը խոշոր բանալով:

Լոյսին, բաց օդին, ամբոխին մէջ միայն ինքզինքը հանգիստ զգացող, ճառագայթող Մարտիկ աղան ահաւոր շուարումով մը կը կաշկանդէր այդ սենեակին խորհրդաւոր մթնոլորտին մէջ, որուն չարաշուք, կասկածոտ ծածկութիւնը կը շէշտուէր դողդղացող կէտ – լոյսովը փոխ մոմի մը, որ հեռուն, գրասեղանին վրայ կը վառէր:

(Շար. 47)

(Շար. Ա. էջէն)

ստեղծած է: Դերասանը՝ Ռաժքումար առեւանգուած է, Յուլիս 30-ին, ընտանիքին երեք անդամներով երկրին մեծագոյն եւ անգտանելի աւազակին՝ Վերափանի կողմէ: Դերասանը 74 տարեկան է եւ որովհետեւ ոչ մէկ փրկագին ուղղուած է, կը կարծուի որ քաղաքական նպատակներ կան: Աւազակը նամակ մը ղրկած է գաւառին (ուր կը բնակէր դերասանը) պատասխանատու նախարարին պահանջելով որ բանագնաց մը երթայ իրեն հետ բանակցելու: Արդէն իսկ խռովութիւններ ծագած են Պանկալոր որ դերասանին բերդաքաղաքն էր, վախ կայ նաեւ որ միջցեղային բախումներ ծայր տան:

ՎԵՆԵԶՈՒԵԼԱՅԻ նախագահը՝ Հիւկօ Շաւէզ մեծ յաջողութիւն մը արձանագրեց Յուլիս 30-ին շարունակելու համար իր «խաղաղ յեղափոխութիւնը»: Այլեւս ապահով է որ 6 տարուան նոր շրջան մը ունի իր առջեւ: Մասնակի (84%) արդիւնքներու համաձայն արդէն ձայներու 56%-ը ստացած էր, մինչ իր մրցակիցը՝ Արիաս 36%-ով կը գոհանար:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ Պուտին վեց զօրավար պաշտօնազրկած է: Կրեմլին յաւելեալ մանրամասնութիւններ չէ տուած պատճառներուն մասին:

ՇԹՐԱՍԼՈՒՆՏԻ (Գերմանիա) Առեւտրական Սենեակին առջեւ ռումբ մը պայթած է Յուլիս 30-էն 31-ի գիշերը, միայն վիրաւորներ պատճառելով: Այս պայթումը տեղի ունեցած է Տիւսէլտորֆի ռմբափորձէն չորս օր յետոյ, կասկածներ կան միշտ ծայրայեղ աջի մասին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Յուլիս 16-ի Պելֆոնթէնի դաշտահանդէսին առթիւ. – Պր. Վիգէն Դարբինեան, Տէր եւ Տիկին Գարաօղլանեան 2000-ական Ֆր., Պր. Կարապետ Մաֆաքեան, Վահէ Թորոսեան, Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան, Պր. Նորպէր Աւետեան, Պր. Տաւուտ Աթոյեան, Պր. Ժերար Տէր – Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Ի. Թորոսեան, Տիկին Գորալի Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Ջանեթթի 1000-ական Ֆր., Պր. Ժան – Միշէլ Էքէրեան 3000 Ֆրանք, Տոքթոր Կիւրեղեան 2000 Ֆրանք, Պր. Ժան Գագարեան, Տէր եւ Տիկին Զոպոյեան, Տէր եւ Տիկին Շափարեան, Տէր եւ Տիկին Աշճեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Գասպարեան, Պր. Փասքալ Գույումճեան, Տիկին Իրէն Պառաւեան, Պր. Ժան – Անդրանիկ Բամպուքեան, Տէր եւ Տիկին Զափարեան, Տիկին Անի Գույումճեան, Պր. Արման Սամուէլեան, Տիկին Վերժին Ուզունեան 500-ական Ֆր.:

(Շար.)

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ Նոյեմի Էփխանեանի մահուան առթիւ, հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Անդրանիկ եւ Շաքէ Պէնկեան 500 Ֆրանք, Տիկին Վ. Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Փափազեան 300-ական Ֆր.:

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ Նոյեմի Էփխանեանի մահուան առթիւ տոքթոր Սեդա Թիրեաքեանէ 1000 Ֆր.:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
75ամեակին առթիւ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. – Վաղեմի համակիր մը 5000 Ֆրանք:

ՓԱՐԻԶ. – Վ. Նադրաշեան 2000 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 2000 Ֆր.:

Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81-րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին:

Սոյն 81-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին արուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

ՊԱՆԵԼՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ-Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալորէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14.30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01. 45. 46. 10. 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01. 46. 65. 81. 53

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR FAMILIAL

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour familial «**Découverte du Jura**» du **samedi 19 août** au **dimanche 27 août** dans son centre de vacances de Bellefontaine.

Venez avec votre famille, vos amis, passer une semaine dans une ambiance arménienne.

Renseignements et inscriptions :
☎ **01. 48. 24. 46. 57.**

Date limite d'inscription : **4 août.**

Dimanche 20 août : Messe en l'église arménienne de Genève et rencontre avec la communauté.

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE**, visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE**, à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célebrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE
au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)
Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 3
JEUDI
3 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.962 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.962

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ԲԱՆԱԿՑԻ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ԽՄԲԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Ժողովուրդի կուսակցութիւնը որ մաս կը կազմէ ներկայի իշխանութեան տէր Միասնութիւն խումբին, բանակցութիւններ կը վարէ ընդդիմադիր Իրաւունք եւ Միաբանութիւն խումբին հետ, կեդրոն – ձախ դաշնակցութիւն մը կազմելու հեռանկարով: Իրաւունք եւ Միաբանութեան ղեկավարը Արտաշէս Գեղամեան հաստատած է լուրը, աւելցնելով որ ներկայի կառավարութեան ընթացքին պատճառած դժգոհութիւնը մղած է վերոնըշեալ կողմերուն բանակցութեան:

Ժողովուրդի կուսակցութիւնը 1999-ի երեսփոխանական ընտրութեան նախօրեակին Հանրապետական կուսակցութեան հետ կազմած էր Միասնութիւն խմբակցութիւնը որ յաղթական դուրս եկած էր ընտրութենէն: Սակայն, Ա. Մարգարեանի վարչապետ նշանակումով առաջին ճեղքեր գոյացան երբ Ժողովուրդի կուսակցութիւնը համաձայն չեղաւ այդ նշանակումին, թէեւ մասնակցելով դահլիճին կազմութեան:

Իրաւունք եւ Միաբանութիւնը ութ աթոռ ունի Խորհրդարանին մէջ ու կորականապէս դէմ է ներկայի տնտեսական քաղաքականութեան: Եթէ Ժողովուրդի կուսակցութեան հետ միացումը իրականանայ, անկարելի չէ որ ձախակողմեան այլ ուժեր ալ միանան անոնց ու կազմըւած ճակատը հիմնական տեղ գրաւէ երկրին քաղաքական կեանքին մէջ:

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԷՆ

Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեանի դէմ իր իսկ կուսակցութիւնը յայտարարութեամբ մը դժգոհութիւն արտայայտած է: Ժողովուրդի կուսակցութիւնը կը գանգատի որ նոյնիսկ բաշխիչ յանձնաժողովի սեփականաշնորհումի նիստին Խորհրդարանին մէջ ներկայ չէ գտնըւած, արձակուրդի մեկնած ըլլալով Սփիւռք:

Անկարելի չի նկատուիր որ Կարէն Դեմիրճեանի հիմնած կուսակցութիւնը որ ներկայիս ղեկավար ունի անոր զաւակը՝ Ստեփան Դեմիրճեանը, այս վերջին Սեպտեմբերի երեսփոխանական լրացուցիչ ընտրութեան թեկնածու ներկայացընէ, թիրախ առնելով Ազգային Ժողովի նախագահութեան աթոռը:

ՓՐԵՆՓՐԵՍ

(Օգոստոս 1 / 2)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԸ ՏԱՒՈՒՇԻ ՄԱՐԶԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը աշխատանքի այց մը տուած է Տաւուշի մարզին որ ռազմավարական նշանակութիւն ունի Հայաստանի ապահովութեան համար: Հոն տակաւին կան երկրաշարժին ու պատերազմին հետքերը: Վարչապետը ըսած է թէ պատրաստուած ծրագիրը գլխաւոր տեղը կուտայ գիւղատնտեսական մթերքներու արտադրութիւն ստեղծելու, թէքնիք միջոցները բարելաւելու, դպրոցները նորոգելու, խմելու եւ ոռոգումի ջուր ապահովելու, երկրաշարժէն մնացած տուները ամրացնելու:

ՊԷՅՐՈՒԹ

ԵՂԻԱ ՃԷՐԷՃԵԱՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՇԱՐՔԵՐԷՆ

Երկուշաբթի, Յուլիս 31-ին, այլեւս բացայայտ դարձած է պառակտումը Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան մէջ, երբ կուսակցութեան ղեկավար մարմինը յայտարարած է որ կ'արտաքսէ Եղիա Ճէրէճեանը, որ պինակցած էր Րաֆիք Հարիրիի հետ, խորհրդարանական ընտրութեան առթիւ:

Այս արտաքսումը հրապարակուած է Հարիրիի այն յայտարարութեան վաղորդայնին, ըստ որուն Ճէրէճեան թեկնածու է «արժանաւորութեան» ցանկին վրայ Հայ Աւետարանական աթոռի մը համար Պէյրութի Բ. շրջանին մէջ: Կուսակցութիւնը կը ճշդէ որ այդ թեկնածութիւնը իր որոշումը չէր: Հնչակեան աղբիւրի մը համաձայն, ներքին պառակտումը յայտնաբերուած է Յուլիս 21-ին, երբ Գործադիր Մարմնի 13 անդամներէն 8 – 4 քուէարկած են Ճէրէճեանի թեկնածութեան համար: Ղեկավար (միջազգային) Մարմինը չեղեալ համարած է այդ որոշումը եւ լուծած Գործադիր Մարմինը:

ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾՆԵՐԸ ՀՈԳԵՊԷՍ ՀԻՒԱՆԴ ՉԵՆ

Օգոստոս 1-ին փաստաբաններու միութեան գրասենեակը տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին Յուլիս 28-ին մահապատիժի դատապարտուած Ա. Տէր – Սահակեանի կինը հերքած է դատարանին մէջ ըսուածը թէ ամուսինը հոգեկան հիւանդ է: Աւելցուցած է թէ եթէ ամուսնին դժբախտ բան մը պատահի, պատասխանատուութիւնը կը կրեն իշխանութիւնները: Իրեն միացած է նոյն դատով նոյն պատիժին դատապարտուած Ա. Գրիգորեանի կինն ալ: Անոնք չեն ժխտած իրենց ամուսիններուն յանցանքները, բայց ըսած են թէ պէտք է պատժուէին իրենց ըրածին չափով: Ա. Տէր – Սահակեանի կինը ըսած է նաեւ թէ անհրաժեշտ է իր ամուսինն ու ընկերները չարաչար դարձնողներն ալ դատել, քանի որ բուն մեղաւորները անոնք են:

Ա. Տէր – Սահակեանի փաստաբանը յայտնած է թէ կը պատրաստուին դիմել քրէական ու զինուորական գործերով վերաքննիչ դատարանին, Յուլիս 28-ին արձակուած վճիռին փոփոխութեան պահանջով:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽ – ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՄԱՀԱՑԱԾ

Օգոստոս 1-ին մահացած է Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալ Անատոլի Զինեւիչ որ փորձառու զինուորական մըն էր ու մեծ վաստակ ունեցած Հայաստանի զինեալ ուժերու կազմաւորման ընթացքին ու նուաճումներուն մէջ: Ծնած էր 1932-ին Ուկրանիա: Խորհրդային զինեալ ուժերուն մէջ զանազան ղեկավար պաշտօններ վարելէ ետք, ան 1992-ին ծառայութեան մտած էր Հայաստանի մէջ: 1994-ին ստանձնած էր Ղարաբաղի բանակին հրամանատարի Ա. տեղակալի պարտականութիւնը: 1997-էն կը վարէր Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալի պաշտօնը: Թէ՛ խորհրդային բանակին, թէ՛ Հայաստանի զինեալ ուժերուն, թէ ԼՂՀ-ի մէջ ծառայած շրջաններուն Ա. Զինեւիչ արժանացած էր բազմաթիւ պարգեւներու, շքանշաններու:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախարարաց Խորհուրդի վերջին նիստին (Օգոստոս 1) նախագահ Շիրաք արտայայտուած է Գորսիքայի մասին: Շեշտած է թէ Գորսիքայի կացութեան ի տես բարենորոգումներ անհրաժեշտ են: Գորսիքա խաղաղութեան պէտք ունի: Հանրապետութեան մէջ է եւ կը մնայ, բայց, կը տառապի տնտեսական խոչընդոտներէ, որոնք պէտք է հաստուցուին: Կառավարութիւնը երկխօսութիւն ունեցաւ Գորսիքայի Ժողովին ընտրեալներուն հետ, կարգը եկած է Խորհրդարանին, ի հարկին Սահմանադրական Խորհուրդին հակակշռին տակ, ուր պէտք է վճարկուին բարենորոգումներու ձեւակերպութիւնները: Բարենորոգումները, որքան ալ փափաքելի եւ անհրաժեշտ ըլլան, պէտք է յարգեն մեր Հանրապետութեան սկզբունքները եւ անոր միասնականութիւնը որուն երաշխաւորն է Հանրապետութեան նախագահը: Շ. Փասքուա մը ցաւի որ Շիրաք աւելի վճռական չէ եղած:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ա – 7 կառուղիին վրայ ծանր արկած մը պատահած է Օգոստոս 2-ի առաւօտեան 2-ին, երբ հոլանտացի պատանիներ փոխադրող հանրակառք մը բախած է կամուրջի մը սիւնին: Առաջին տեղեկութիւններու համաձայն 3 մեռեալ կար եւ շուրջ 20 վիրաւոր, ոմանք ծանր վիճակի մէջ:

ՉԻԼԻԻ Գերագոյն Ատեանը անգամ մը եւս յետաձգեց Փինոշէի նկատմամբ տալիք վճիռը, ինչ կը վերաբերի անոր անձեռնմխելիութեան ջնջումին: Ինք է որ պէտք է հաստատէ կամ չեղեալ համարի Սանթիակոյի վերաքննիչ Ատեանի վճիռը (Մայիս 23) որ կը ջնջէր մենատէրին անձեռնմխելիութիւնը, որպէս ցկեանս ծերակուտական:

ՉԷՐՔԷԶՆԵՐՈՒ համաշխարհային միութիւնը Ռուսաստանի Դաշնակցութեան Գապարթայ – Պալքարի հանրապետութեան մայրաքաղաքին մէջ հինգերորդ համաժողովը գումարած է, ամբողջ աշխարհէն աւելի քան 100 պատուիրակներու մասնակցութեամբ: Կովկասեան այս ժողովուրդը որ ԺԹ. դարուն աքսորուած է, իր մեծագոյն գաղութը ունի Թուրքիոյ մէջ ուրկէ ութ պատուիրակ ղրկւած է համաժողովին: Չէրքէզներու գլխաւոր նպատակներն են Կովկաս վերադարձի կարելիութիւն եւ Ռուսաստանի կողմէ դոյդ քաղաքացիութեան իրաւունքի ճանաչում: Մոսկուա Չէրքէզներու Թուրքիոյ միութիւնը կ'ամբաստանէ Չեչէններու դրամական ու զէնքի օժանդակութիւն կատարելով:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նորընտիր նախագահը՝ Մոշէ Քացաւ յայտարարած է որ Երուսաղէմ միացեալ պէտք է մնայ Իսրայէլի իշխանութեան ներքեւ:

ՍՈՎԸ կը սպառնայ Տաճիկստանի: Ըստ Համաշխարհային Սնունդի Ծրագրին, 3 միլիոն հոգի, այսինքն բնակչութեան կէսը սովի սպառնալիքի տակ են եւ կոչ կ'ընեն սփիւռքական օգնութեան կեդրոնական Ասիոյ այդ շրջանի Հանրապետութեան համար, ուր երաշտը աւեր գործած է:

ԵԱԿՈՎ ՍՏԱԼԻՆ, Ստալինի տղան կըրնայ անձնասպան եղած ըլլալ, վրդոված՝ հօրը ոճիրներէն: Պաշտօնապէս, պահակներ զինք սպաննած կ'ըլլան երբ կը փորձէր խոյս տալ Զաքըրնհաուզի արդելակայանէն: Կարմիր բանակի ենթասպայ, գերի ինկած էր 1941 Յուլիս 16-ին, գերման բանակի յարձակումէն 24 օր յետոյ: Փոխադրուած է օֆլակ մը եւ ըստ փրոֆ. Էրիքսոնի («Սընտէյ թելեկրաֆ», Յուլիս 30), օրէ օր անոր ջղային դրութիւնը կը խանգարուի, 1943 Փետր. 2-ին երբ Գերմանները անձնատուր կ'ըլլան Ստալինգրադ, յոյս մը ունի, բայց, կը յիշէ հօրը մէկ խօսքը՝ «պատերազմական գերի չկայ, միայն դաւաճան կայ»: Ապրիլ 13-ին, Պէրլինի ձայնասփիւռը կը հաղորդէ դիակոյտի մը յայտնաբերումը Քաթինի, Սմոլենսկի մօտ (այժմ՝ Բելառուսիա), 4500 լեհ սպաներու ոսկորներով: Նկարները ցոյց կը տրուին Ստալինի որդիին՝ «կը տեսնես ինչ որ ըրած էք այդ մարդոց, ի՛նչ տեսակ մարդիկ էք»: Եակով ցնցուած է, Ապրիլ 15-ին ինքզինք կը նետէ ելեկտրական փշալարերու վըրայ, մարմինը կը գտնուի, խոցոտուած 4 փամփուշտով: Էրիքսոն կ'ըսէ մահէն ետք իր վրայ պարպուած են այդ փամփուշտները, որպէսզի այն համոզումը տան թէ փախուստի պահուն սպաննուած է:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՔՖՈՐ-Ի (պաշտպանութեան բազմազգեան ուժեր) ամերիկացի տասնապետ մը Ֆրանք Ռոնկի, 36 տարեկան, ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Վիւրցպուրկի (Գերմանիա) ամերիկեան ուժերու զինուորական Ատեանին կողմէ, 11-ամեայ քոսովոցի աղջնակի մը սեռային բռնաբարման եւ սպանութեան համար: Վճիռը կը բացառէ որեւէ ազատ արձակում:

ԳԵՐՄԱՆ ԵՐԿՈՒ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐ դիմում կատարած են Ընտանիքի Դաշնակցային Նախարարին որ Աստուածաշունչը դասէ «վտանգաւոր գիրք»երու շարքին երիտասարդութեան համար: Կը մատնանշեն որ ան «ցեղասպանութիւն, ցեղապաշտութիւն, հակահրէութիւն, մահապատիժ շնացողներու եւ միասեռականներուն համար» կը քարոզէ: Միւնիխի մէջ, կաթողիկէ Եկեղեցւոյ բանբերը անհեթեթ որակած է նման դիմում մը:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Շնորհաւոր 75-ամեակ «Յառաջ» օրաթերթի եւ վաստակաշատ խմբագիր սիրելի Արփիկին:

Օրհնութեամբ

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ
Առաջնորդ
Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու
Արեւելեան Եւրոպայի

Գիւմրի, Օգոստոս 1

ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ԵՒ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԳՈՐԾԱԿԻՑՆԵՐԻՆ

Հպարտ եմ շնորհաւորելու «Յառաջ»ի ծնունդը, 75 տարեկան թերթը փառք եւ պատիւ է ողջ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի համար: Ուժ եւ եռանդ ձեր ազգօգուտ գործին:

Սիրով եւ յարգանքներով

ԾՈՎԻՆԱՐ ՋԱԼՈՅԵԱՆ
Հայաստան – Ֆրանսա
բնկերութեան նախագահ

Երեւան, Օգոստոս 2

ԴԺՈԽՔԻՆ ՈՒԽՏԱՒՈՐԸ՝ ԱՐԹԻՒՐ ՌԵՄՊՕ...

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

– 2 –

ԱՐԹԻՒՐ ՌԵՄՊՕ ԵՒ ՄԵԾՆ ՍԱՐԳԻՍ

Անվարձահատոյց չի մնար ընթերցողը, որ կը լծուի Արթիւր Ռեմպոյի նամակներուն ընթերցման: Այս նամակները գրականութեան հետ գրեթէ ո՛չ մէկ աղերս ունին. այսուհանդերձ անոնք կը բացատրեն, կը ջանան մեկնաբանել գրողին կապերը իր ընտանիքին հետ, կը յայտնաբերեն ու կը յստակացնեն անոր նկարագրին գիծերը, կը վկայեն մանաւանդ անոր անտանելի տառապանքներուն մասին, հոգեվարքի գողգոթային վրայ:

Անկախաբար այն տուեալներէն, որոնք կը վերաբերին՝ ափրիկեան ցամաքամասէն ներս քաղաքակրթութեան թափանցումի գործընթացին, ու հակամարտութեանց, որոնք կը զարգանային եւրոպական կարգ մը տէրութեանց միջեւ – Անգլիա, Իտալիա եւ Ֆրանսա-, եթէ Արթիւր Ռեմպօ իբր բանաստեղծ, գրականութեան գծով կապ մը չէ ունեցած հայ գրողի կամ գրականութեան հետ, այսուհանդերձ զէնքի, կաշիի ու գոհարեղէնի առեւտուրի մարզին մէջ գործակցած է հայ կաշեգործներու, ոսկերիչներու եւ զէնքի վաճառականներու հետ, որոնք գլխաւորաբար հաստատուեր էին Հապեշիստանի մէջ, 19-րդ դարուն: Ռեմպոյի նամակները, ճիշդ է, առատ տեղեկութիւններ չեն տար այս մասին, իր մտահոգութիւնները ըլլալով բացառաբար առեւտրական, շահագիտական, այսուհանդերձ այդ սակաւ տեղեկութիւններն ալ կարեւոր են, անսպասելի կողմէն կը ստուգեն ու կը հաստատեն ուրիշ աղբիւրներէ քաղուած տուեալները:

Այդ հեռաւոր շրջաններուն մէջ 19-րդ դարուն, Հայերու ներկայութիւնը այդքան ալ զարմանալի պէտք չէ թուի: Գահիրէ՝ Օսմանեան կայսրութեան հարաւարեւելեան մասի ծաղկուն ոստաններէն մին էր, ուր հաստատուած էր կարեւոր համայնք մը, որ յետագային, շուրջ կէս դար մը ամբողջ – մինչեւ 20-րդ դարու 60-ական թուականները – հիմնական պիտի կատարէ ներկայ սփիւռքի ընկերային, մշակութային, քաղաքական կեանքի կազմակերպման մէջ, մանաւորաբար Կոստանդնուպոլսոյ իբր հայ մտաւորականութեան կեդրոնի անկումէն անմիջապէս ետք, եւ երբ այդպիսին Պէյրութի ծաղկումէն առաջ: Բնական ու տրամաբանական կը թուի Հայոց տարածումը դէպի հարաւ, Սուտան, Սոմալի եւ Հապէշիստան: Եգիպտոսի Հայերը եկեր ու հաստատուեր էին հին ժամանակներուն, երբ Օսմանեան կայսրութեան քաղաքացիներ...

Արթիւր Ռեմպոյի առաջին հայ գործակիցի անուան կը հանդիպինք՝ Ատէնէն ուղարկեալ 1988 Փետրուար 1 թուականով նամակին մէջ. «Ստեփան Հայը (վաճառական) այստեղէն անցաւ, ընաւ չի գանգատիր Մենելիքէն, եւ պատրաստ է վերադառնալու, Եգիպտոս գնաց ապրանքներ գնելու: Ստեփան երկրորդ դասակարգ հոս այծի մորթ կը ներկէ կարմիր եւ կանաչ, կը ծաւալէ տենդագին գործունէութիւն մը, տեղին է բառը, քանի տենդը զինք չի լքեր» (8): Կաշեգործ Ստեփան կ՚աշխատի Ռեմպոյի վաճառատան առջեւէն փոքրող առուակի ջուրերուն մէջ, ինչ որ կը բացատրէ թէ ինչու տենդէ վարակուած կը մնայ ան (9): Կաշեգործ Ստեփանի մականունն է Միքայէլեան, եւ եղբայրն է՝ Հաճի Կեպրէ Մասքալի... (10):

Այնուհետեւ կը յայտնուի Մեծն Սերգիս (11): «Այս պահարանը կը յանձնեմ Սերգիսին. անոր մէջ պիտի գտնէք Թագաւորին մէկ հրամանագիրը, զոր ինձմէ խնդրեր էիք Սերգիսին միջոցով, գանձելու համար 38.248 թալեր» (12): Այլուր Ռեմպօ կը գրէ, – «կը թուի թէ այս նշանաւոր Սերգիսը կը զուարճանայ Հարարէն երթալով Կալլաներու դէմ արշաւանքներ կատարելով: Օրէ օր աւելի կը խանգարէ ճամբան» (13):

Հարրարէն՝ 1889 Սեպտեմբեր 13-ին ուղարկուած նամակի մը մէջ, Արթիւր Ռեմպօ կը գանգատի իր թղթակիցին՝ զուիցերացի ճարտարագէտ եւ զէնքի մեծ վաճառական Ալֆրէտ Իլկին, թէ «Սերգիս վաղայաջորդ օրը դիւանագիտական շըրջապտոյտի կը մեկնի դէպի Օպոք, Ճիպութի, Զէյլաճ, Ատէն եւ այլն, եւ այլն: Ի՞նչ գործ տեսնելու կը ղրկեն զինքը այդտեղերը (14): Նոյն նամակին՝ Ռեմպօ կը կցէ ուրիշ նամակ մը՝ ուղղեալ Մարտիրոս Մկրտիչեանին:

Գանգատ մըն ալ ուրիշ հայու մը վերաբերեալ, բայց այս անգամ Ալֆրէտ Իլկէն, ուղղեալ՝ Արթիւր Ռեմպոյին, – «Ձեր նշանաւոր մարգարիտները Տիգրան եւ Ընկ., աւելի լաւ կ՚ընէիք անոնցմով կաքաւներ որսալով, սակայն ձեզի աւելի շահ պիտի ապահովէր, քան զանոնք վաճառել Հարրարէն քանի մը հարիւր մղոն հեռուները» (15):

Հայերու հետ Արթիւր Ռեմպոյի գործակցութիւնը կը սահմանափակուի առեւտրական եւ թղթատարական մարզերուն միայն: Այս վկայութիւնները ունին առաւելութիւնը անմիջականութեան: Ժամանակակիցի հարազատ վկայութիւններ են անոնք, 19-րդ դարու երկրորդ կէսէն սադին հիւսիս – արեւելեան Ափրիկէի երկիրներուն մէջ Հայերու ներկայութեան մասին: Անոնք առաւելաբար կարեւոր դիրքերու հասած ճարտարարուեստականներ են, ինչպէս կաշեգործ կամ ոսկերիչ, եւ կամ վաճառականներ:

Արթիւր Ռեմպոյի հետ գործակցութեան կապով յիշատակուած անուններուն մէջ մասնաւոր ուշադրութեան արժանի կը մնայ «Սերգիս»ը, որ գաւառաբարբառային հնչումով աղաւաղուած Սարգիսն է, եւ ֆրանսերէն տառադարձութեամբ հնչումին պահպանման համար երեք տարբեր ձեւերով գրուեր է:

Այս անունին վերաբերեալ շահեկան բայց նմանապէս սակաւ տեղեկութիւններ տրուած են Աւետիս Թերզիպաշեանի կողմէ, որ 1929-ին հաստատուած էր Անկէն – Լէ – Պէնի մէջ, Փարիզի մօտ: Այս թուականին ստանձնելով «Ուեսթըրն Օսթրելիըն» ապահովագրական ընկերութեան Եգիպտոսի եւ Եթովպիոյ ընդհանուր քննիչի պաշտօն մը, երկու տարիով գտնուած է Եթովպիա (16):

Ֆինանսական հարցերէն ետք իր գրական հակումներուն կը պարտինք այս ամբողջացուցիչ տեղեկութիւնները այս «Սերգիս»ի մասին, որ՝ ի տարբերութիւն միւս յիշատակուած անձերուն՝ առասպելական կերպար մը ունեցեր է: Արդէն թելադրական է Արթիւր Ռեմպոյի դանդաղին մէջ տեղ գտած «դիւանագիտական առաքելութիւն» եզրը, որ ստուգիւ կը հաստատէ թէ յիշեալը արտասովոր անձ մը եղած է:

Ա. Թերզիպաշեան կը հաստատէ թէ շնորհիւ իր աչքառու գործունէութեան ան արժանացած է «Թըլլըք» մակդիրին, որ եթովպերէն կը նշանակէ «Մեծն» ան կը կոչուէր Մեծն Սարգիս, որ 19-րդ դարու վերջերը, Արաբկիրէն Եթովպիա գաղթած էր բախտ որոնելու համար: Սարգիս Թերզեան իր արկածախնդրական ուղեւորութեան կը ձեռնարկէ, պատանի հասակէն ըմբոստանալով հօրը դէմ: Նախ կ՚երթայ Էրզրում, ուրկէ կ՚անցնի Իզմիր:

Իզմիր Եգէականի վրայ բանուկ ու բարգաւաճ նաւահանգիստ մը ըլլալով կարեւոր հանգրուան մը կը հանդիսանայ Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաք Իսթանպուլէն Գահիրէ երկարող ծովային երթուղիին վրայ: Թերզեան չուշանար անցնելու Եգիպտոս, եւ իջնելով աւելի հարաւ Սուտանէն անդին, կը հասնի Հարրար քաղաքը, Սոմալիի սահմանին վրայ: Քսանմեայ Սարգիսին կը վիճակուի առաջին անգամ ըլլալով ռազմա – քաղաքական դեր մը՝ անկախութեան ճամբուն վրայ, կազմաւորման մէջ եղող Եթովպիոյ պատմութեան մէջ: – Երբ Շոայի թագաւոր Մենելիք կը յարձակի արաբ իշխանաւոր Էմիր Ապտալլայի վըրայ, այս վերջինը քաղաքին քրիստոնեաները հսկողութեան տակ կ՚առնէ: Անոնց մէջ է Սարգիս Թերզեան, որ առաջին հերթին խոյս կու տայ Էմիր Ապտալլայի ուժերուն հսկողութենէն, եւ իր շուրջ համախոհներ հաւաքելով նախաձեռնարկ կ՚ըլլայ զէնք ի ձեռին դիմադրական շարժումի մը: Էմիրի ուժերուն պարտութեան վաղորդայնին, Սարգիս գլուխը կ՚անցնի պատուիրակութեան մը, որ կ՚երթայ քաղաքը յանձնելու Մենելիքին:

Ապա Եթովպացի թագաւորը վերահասու ըլլալով Սարգիս Թերզեանի սխրագործութեանց, իրեն կը վստահի պաշտօնական առաքելութիւն մը՝ քաղաքը մաքրագործելու. կը վարձատրէ զինք Նեկտեսա գաւառի կառավարիչի պաշտօնը վստահելով իրեն: Այնուհետեւ ան կը կազմակերպէ պատժական զանազան արշաւանքներ՝ եթովպական իշխանութեանց դէմ ըմբոստացած Սոմալիներու վրայ: Ինք կը ստանձնէ նաեւ Օկատէն ընդարձակ նահանգին մէջ կարգն ու կանոնը հաստատելու առաքելութիւնը:

Անգամ մը որ յարաբերական հանդարտութիւն մը կը հաստատուի շրջանին մէջ, Սարգիս Թերզեան Հարրար քաղաքին մէջ կը հիմնէ զէնքի ու զինամթերքի ներածման ընկերութիւն մը, եւ ասոր տնօրէնութիւնը կը վստահի՝ իր հրաւէրով Եթովպիա եկած իր եղբայրներուն, եւ այդ հանգամանքով կը ճամբորդէ Ֆրանսա, Պելժիա, Գերմանիա, Անգլիա եւ Միացեալ – Նահանգներ, Նիւ – Եորք եւ Ուաշինկթըն, ուր կը հասնի 1905 Նոյեմբեր 22-ին, եւ կ՚ընդունուի նախագահ Թէոտոր Ռուզվելթի կողմէ, ամերիկացի նախագահին յանձնելու համար Մենելիքի նուէրները, ինչպէս առիւծ մը եւ երկու փղոսկրներ: «Ուաշինկթըն Թայմզ» օրաթերթը յաջորդ օր լայնօրէն կ՚արձագանգէ Սարգիս Թերզեանի այս արտասովոր առաքելութեան (17): Այս ճամբորդութեանց գլխաւոր առաջադրանքն է զէնքի ու զինամթերքի մատակարարումը Մենելիքին, որոնք կը դիւրացնեն իշխանութեան արշաւանքները եւ իր հեղինակութեան ամրապնդումը երկրին մէջ: Այս զէնքերը կը գործածուէին առաջին հերթին Եգիպտացիներու դէմ, յետագային նաեւ հզօր Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ դէմ: Ան զէնքեր կը հայթայթէր նաեւ Օսմանեան կայսրութեան մէջ գործող ըմբոստներուն... (18):

Ատուայի մէջ, Իտալացիներու դէմ բախտորոշ յաղթանակէն ետք, Մեծն Սարգիս կը հաստատուի մայրաքաղաք Ատիս Ապապայի մէջ, ուր կ՚ընդարձակէ իր գործառնութիւնները ո՛չ միայն զէնք, այլ նաեւ երկրագործական ու ճարտարարուեստական գործիքներ եւ ... շոգեկառք ներածելով: Ան կը վայելէր անվերապահ վստահութիւնը Մենելիքին:

Այս մարզին մէջ Մեծն Սարգիս աւագ գործակիցը կը դառնայ Զուիցերիոյ Ցիւրիխ քաղաքէն՝ ճարտարագէտ Ալֆրէտ Իլկ, «լայն գաղափարներու» եւ «անսարկելի բարոյականի տէր» անձ մը, ծընած՝ Արթիւր Ռեմպոյի նման 1854-ին: Իտալացիներու պարտութեան վաղորդայնին, Ալֆրէտ Իլկ, Իտալիոյ վարչապետին խնդրանքին վրայ, կը միջնորդէ՝ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ «խօսակցութիւնները դիւրացնելու համար: Խաղաղութիւնը կը կնքուի 1896 Հոկտեմբեր 26-ին: Հինգ ամիս ետք Մենելիք վարչապետ կը նշանակէ Ալֆրէտ Իլկը» (19): Մենելիքի վստահելին՝ Մեծն Սարգիսը կը դառնայ արդէ Եթովպիոյ առաջին վարչապետին վստահելին:

Ռ. Փենքհըրսթ՝ Ս. Թերզեանին յատկացուած յարաբերաբար երկար ուսումնասիրութիւնը կ՚եզրափակէ այս բառերով, – «(...) իր ասպարէզը կորուստ ընդհատուեցաւ 1915-ին, երբ շահելէ ետք օրինաւոր դատ մը ընդդէմ իր հայրենակիցներէն մէկուն, Գերման հիւպատոսարանին կապուած դատարանին մէջ, գընդակահար սպաննուեցաւ հակառակորդին կողմէ: Իր նշանաւոր երկաթեայ փոխադրակառքը (20), գրեթէ խորհրդանշականօրէն խորտակուեցաւ միեւնոյն ժամանակ: Այնուհետեւ ո՛չ ոք կարողացաւ զայն վերանորոգել կամ տեղափոխել, եւ շուրջ երկու տասնամեակ մնաց ան հրապարակին վրայ, ուր կանգ առած էր: Փոխադրակառքը, խորհրդանիշը՝ Եթովպիոյ Մեծն Հայուն նորարարութեանց վերջինին, այնքան տպաւորեց ժողովուրդին երեւակայութիւնը, որ հրապարակը մինչեւ այսօր ծանօթ է իբր Սաֆար Սապարա Պապուր (Խորտակուած մեքենային հրապարակ): Մեքենային յիշատակը նմանապէս յաւերժացած է ամհարական (21) ժողովրդային բանահիւսութեան մաս կազմող քերթուածի մը մէջ, որ կ՚ազդարարէ պերճաղիճին թէ կրնայ անօգտակար դառնալ Սարգիս Պապուրի նման» (22):

Եթովպիոյ վրայով այս երկար շեղումը կը բացատրուի եւ ընկալուելու է իբր արտայայտութիւնը անդիմադրելի փորձութեան մը, – երբ կը կարդանք Ռեմպօ, անկարելի է կոյր ձեւանալ եւ անտեսել անոր կեանքին զուգահեռ եւ մեր ժամանակագրութեան կապուած, մաս կազմող երեւոյթ մը:

Ֆրանսացի նշանաւոր բանաստեղծին զուտ անձնական – առեւտրակա՛ն – կեանքին ընդմէջէն երկար այլ այնքա՛ն շահեկան ուղեւորութեան ընթացքին, կարելի չէ անտես անցնիլ Սարգիս Թերզեանի տիրական ներկայութեան կողքէն, կամովին կուրանալ, կոյր դառնալ չտեսնելու համար զինքը: Ռեմպոյի նամակներուն մէջ գրանցուած վկայութեան արժէքը – նոյնիսկ կցկտուր – անգնահատելի է, երբ լրացուցիչ ուրիշ աղբիւրներէ քաղուած տուեալներուն:

Կայ նաեւ մղիչ ուրիշ պատճառ մը եւս: Արդարեւ, որքան ալ առասպելական եղած է Մեծն Սարգիսի կերպարը, նոյն համեմատութեամբ ալ ան զոհը եղած է – եթէ ներելի է այսպէս արտայայտուիլ... – անարդարանալի անտեսումի իր յիշատակին, իր անուան: Իր անունը գրանցուած է ժամանակի միջազգային մամուլով կարգ մը օրկաններու, դիւանագիտական արխիւներու (Ֆրանսա, Իտալիա, Զուիցերիա, Գերմանիա, Պելժիա, Եթովպիա, Միացեալ – Նահանգներ): Ձեռներէց հայ մը արտակարգ վերջապէս եղերական ճակատագրով: Մինչ ինք կը մնայ մոռացութեան փոշիին մէջ, աքսորական մը՝ մահէն անդին, հեռու՝ հայրենի Արաբկիրէն...: Իր աճիւնները ամփոփուած են Ատիս – Ապապայի մերձ «Կուլելի» կոչուած գերեզմանատան մէջ:

(Շար. 2)

Ծանօթագրութիւններ. —

(8) Oeuvres complètes, La Pléiade NRF/Gallimard, pp. 479-480.

(9) էջ 496:

(10) էջ 550:

(11) *Սերգիս* նամակներու մէջ տարբեր դարձուեր է երեք ձեւով.– Cerkis, Serkis կամ Serquis:

(12) էջ 522:

(13) էջ 537:

(14) էջ 580:

(15) էջ 581:

(16) «Երկու տարի Ատիս Ապեպայի մէջ», էջ 294–299:

(17) R. Pankhrust, «Ethiopian Armenian Relations - III», **Sarkis Terzian**, pp. 366-378.

(18) Տե՛ս. նոյն տեղ, էջ 368, Ֆորին Օֆիսի արխիւներ, թիւ 403/221, փաստաթուղթ, 1895 Դեկտեմբեր 15:

(19) Arthur Rimbaud, «Correspondance 1888-1891», préface et notes de Jean Voellmy, p. 31 et 35. Շատ հաւանական է որ Ալֆրէտ Իլկի արխիւները, որոնց չկրցանք մատչիլ հակառակ մեր ջանքերուն, շահեկան տեղեկութիւններ կը պարունակեն Ս. Թերզեանի կեանքին ու գործունէութեան վերաբերեալ:

(20) Տե՛ս. փենքհըրսթի երկը, էջ 378:

(21) *Ամհարական* – (Ամհարա անունէն: Ամհարա՝ Կեդրոնական Նահանգ Եթովպիոյ) եթովպական խումբին պատկանող սեմական լեզու՝ որ կը գործածուի հապէշական վերին սարահարթի մեծագոյն մասին մէջ:

(22) Տե՛ս. փենքհըրսթի երկը, էջ 378:

ԹՈՄԵՐԸ՝

տարածքազուրկ ժողովուրդ մը

Յուլիս 25-ին Փրակայի մէջ սկսած էր Ռոմերու միջազգային միութեան համաշխարհային ժողովը որուն 39 երկրէ մասնակցութիւն կը բերէին 300 պատուիրակներ: Ռոմերը այն ազգն են որ աւելի ծանօթ է ցիկան անունով. սփռուած է ամբողջ աշխարհի մէջ: Իրենց գումարը, կը կարծուի թէ 15 միլիոնի շուրջ է:

Համագումարին ընդհանուր քարտուղարը Իմրիխ Սեքուլա որ Չեխիոյ բնակիչ 43 տարեկան փաստաբան մըն է, պատասխանելով «Լիպերասիոն»ի հարցումներուն, կ'ըսէ թէ իրենց թիւով աւելի կարեւոր են քան եւրոպացի ուրիշ ազգեր, ինչպէս՝ Պելճերը, Հոլանտացիները, կամ Չեխերը: Այսուհանդերձ, միշտ փոքրամասնութիւն, կամ ցեղային խումբ նկատուած են իրենց ապրած սա կամ նա երկրին մէջ: Իրենց գլխաւոր յատկանիշն է տարածքազուրկ վիճակը. Ռոմերու ներկայութիւնը չի սահմանուիր հողային պատկանելիութեամբ: Այդ պատճառով ալ, յաճախ սահմաններու տէր պետութեան մը հարցը խնդրոյ առարկայ չէ անոնց համար: Տարածքազուրկի յատկանիշը դարձած է Ռոմերու իւրայատուկ ինքնութեան գլխաւոր բաղկացուցիչը: Այսօր երբ Եւրոպան կը դիմէ դէպի եւրոպական համայնքի քաղաքացիութեան մը հանգրուանին, Ռոմերը հարց կուտան թէ ինչո՞ւ պիտի չըլլայ նաեւ Եւրոպայի հասկացութիւն մը, ինչպէս՝ ֆրանսացի Եւրոպացին, կամ գերմանացի Եւրոպացին: Անոնք կ'ուզեն իրենց յատուկ անցագիր ունենալ, ներկայացուիլ ՄԱԿ-ի մէջ ոչ միայն որպէս ոչ կառավարական կազմակերպութիւն:

Ռոմերու համար գործածուած Ժիթան կամ Ցիկան որակումները օտարներու կողմէ գործածուածներ են, կը կրեն վարկաբեկիչ շեշտ մը: Իրականութեան մէջ բոլորն ալ ռոմական նոյն ծագումը ունին: Իրենց լեզուին կորիզը նոյնն է, եթէ նոյնիսկ շրջաններու կապուած բարբառային տարբերութիւններ կան: Կայ նաեւ զանազան տեղական լեզուներէ կատարուած փոխառութիւններու մեծ թիւ: Արդէն համաժողովին գլխաւոր նպատակներէն մէկն ալ լեզուին միատարրումը եւ կարգաւորումն է: Համաժողովի առիթ մըն ալ եղած էր ներկայացնելու ռոմերէնի առաջին մեծ բառարանը:

Եւրոպայի բնակիչ Ռոմերու թիւը 7 – 8,5 միլիոնի միջեւ է: Ամէնէն մեծ փոքրամասնութիւնը ունի Ռումանիան 2 – 2,5 միլիոնով, մինչ երկրին ընդհանուր բնակչութիւնը 22,5 միլիոն է: Կը յաջորդեն Պուլկարիան եւ Սպանիան 800 հազարով, Հունգարիան՝ 600 հազարով, Սլովաքիան եւ Թուրքիան 500-ական հազարով: Տեղական բնակչութեան հետ Ռոմերու ամէնէն բարձր համեմատութիւնը (10%) ունի Սլովաքիան: Ֆրանսայի մէջ 280 – 340 հազարի միջեւ է անոնց թիւը:

Ռոմերու հնդկական ծագումը առաջին կերպով յայտարարուած է 1763-ին հունգարացի աստուածաբան Ս. Վալիի կողմէ: Անոնց առաջին գաղթական բազմութիւնները արեւմուտք հասած են ԺԲ. դարուն. անցած են Միջագետքէն, Թուրքիայէն: ԺԵ. դարուն ռոմ ցեղախումբեր ցրուած են ամբողջ Եւրոպայի տարածքին, ներառեալ՝ Սկովտիան եւ Անգլիան:

Ռոմերու յայն մեծամասնութիւնը գէշ կացութեան մէջ կը գտնուի: Ժողովրդավարական կարգերը անգամ չեն կրցած արգելք ըլլալ խտրական վերաբերումներու. օտարատեացութիւնը շատ խոր արմատներ ձգած ըլլալով ժողովուրդներու մէջ: Կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպայի մէջ անոնց երեք չորրորդը կամ անգործ է, կամ շատ խախուտ աշխատանք ունի: Ասոր պատճառը ուսումի շատ ցած մակարդակն է որ հետեւանք է զիրենք թիրախ առնող խտրականութեան: Ամէնէն անմխիթար պայմանները ունին Ռումանիոյ ապրողները որոնց 90%-ը գործազուրկ է. կ'ապրին հեռաւոր գիւղերու մէջ, յաճախ առանց ելեկտրականութեան ու առանց հոսուն ջուրի: Իսկ ամէնէն լաւ վիճակի մէջ են Սլովաքիա ապրողները, խտրականութեան դէմ սահմանադրութեամբ դրուած արգելքը յարգել տալու կառավարութեան ջանքերուն շնորհիւ:

Ռոմերը շատ յաճախ յարձակումներու ալ թիրախ կ'ըլլան, ցեղապաշտ խումբերու, օտարատեացներու կողմէ: Քոսովոյի մէջ, օրինակ՝ անոնք զոհ կ'ըլլան Սերպերու եւ Ալպանացիներու բռնութեան: Այնքան որ բազմաթիւ Ռոմեր պարտադրուած են խոյս տալ այդ ահաբեկչութենէն: Այդ դժբախտները չեն կրնար ապաստանեալի կարգավիճակ ալ ունենալ, հակառակ իրենց ինքնութեան պատճառով վտարուած ըլլալու իրողութեան:

ԲԱՂՀԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԹԵՄԷՆ ՆԵՐՍ

ՎԱՅԵԼ ՇՈՒՔՈՎ ՆՇՈՒԵՑԱՒ ԵՐՋԱՆԿԱՅԻՇԱՏԱԿ ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի վախճանման տարելիցին առիթով՝ Կիրակի, Յուլիս 16-ին՝ Ս. Վարդան Մայր Տաճարին մէջ հանդիսաւոր պատարագ մատուց եւ քարոզեց Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան: Օրուան երգեցողութիւնը կատարեց Մայր Տաճարի Դպրաց Դասը՝ ղեկավարութեամբ Խորէն Մէյխանէճեանի, երգեհոնահար էր Ֆլորէնս Ալադեան:

Մայր Տաճարի նստարանները ամբողջութեամբ գրաւուած էին երջանկայիշատակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յիշատակը յարգող հաւատացեալներով:

Առաջնորդը իր քարոզի ընթացքին՝ ի մէջ այլոց ըսաւ. – «Վեհափառին յիշատակը տակաւին կենդանի է մեր բոլորին սրտերուն եւ հոգիներուն մէջ: Զարմանալի երեւոյթ է որ անդենականէն իսկ ան նոյն եռանդով կը խանդավառէ եւ կը ներշնչէ մեզ բոլորս: Ան ոչ միայն եղաւ անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան Առաջին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, այլ ինչպէս ինք կը սիրէր կրկնել, եղաւ «պատմութիւն կերտողը»: Ապա, Սրբազան Հայրը անդրադարձաւ անոր մանկութեան, երիտասարդութեան եւ երկու կաթողիկոսական աթոռներու գահակալութեան շրջաններուն, ինչպէս նաեւ միջ-եկեղեցական բարձր շրջանակներուն մէջ անոր վայելած յարգանքին ու պատիւին: «Գարեգին Կաթողիկոս անձնապէս շեշտած է որ մենք պէտք չէ որ պատուենք անձը՝ այլ անոր ջատագոված գաղափարները», եզրակացուց Սրբազան Հայրը:

Հոգեհանգստեան պաշտօնը սկսաւ Գթա, Տէր»ի յանկող երգեցողութեամբ, եւ վերջ գտաւ «Հայրապետական Մաղթերգ»ով:

Ապա, Առաջնորդարանի Հայկ եւ Ալիս Գավուքճեան հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ հոգեճաշ՝ հիւրընկալութեամբ Վեհափառ Հայրապետի երկար տարիներու բարեկամ Տէր եւ Տիկին Հայկ եւ Էլզա Տիրիգեանի (Լոնտոնէն): Ներկայ էին մօտ 400 հոգիներ:

Առաջնորդին կողմէ սեղանի օրհնութենէն ետք, Դր. Հայկ Տիրիգեան երջանկայիշատակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յիշատակին «կենաց» առաջարկեց: Օրուան հանդիսավար Տոքթ. Րաֆֆի Յովհաննէսեան իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ. – «Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանումով Հայաստանեայց Եկեղեցին ունեցաւ մեծ կորուստ մը: Ան մեծ աւանդ մը ձգեց մեզի եւ մեր զաւակներուն»:

Խօսելով Գարեգին Կաթողիկոսի միջ-եկեղեցական գործունէութեան մասին եւ անձնական յիշատակներ պատմելով՝ Փրոֆ. Ռապըրթ Ռայթ վախճանեալ Կաթողիկոսը կոչեց «Ուղղափառ մեծ եկեղեցական մը, օրինակելի քրիստոնեայ մը եւ ղեկավարներու ղեկավար մը»:

Փրոֆ. Ճիովաննի Կուայիթա, որ դասախօս է Մոսկուայի Համալսարանին մէջ եւ 1997-ին ֆրանսերէն լեզուով հրատարակած է «Երկնքի եւ երկրի միջեւ. Հարցազրոյց Գարեգին Ա.ի հետ» գիրքը, պատմեց իր անձնական տպաւորութիւններուն մասին եւ ըսաւ որ Գարեգին Ա. Արեւելեան Քրիստոնէական աշխարհի ամէնէն կարկառուն դէմքերէն մէկն էր, հարցազրոյցի ընթացքին ան անկեղծութեամբ պատասխանած է բոլոր հարցումներուն՝ որոնք աղերս ունէին Հայաստանի եւ Հայ Եկեղեցւոյ, արդի դարու մարտահրաւէրներու եւ գոյապաշտական հարցերու հետ: Փրոֆ. Կուայիթայի յիշեալ գիրքի անգլերէն թարգմանութիւնը, գեղատիպ հրատարակութեամբ, նոյն օրը տրամադրուեցաւ ներկաներուն:

Տոքթ. Վարդան Գրիգորեան ըսաւ որ 50 տարիէ ի վեր կը ճանչնար Գարեգին Կաթողիկոսը: Պատմեց յիշատակներ եւ ըսաւ որ ան իր ուսուցիչը եղած է: Ապա արտայայտուեցաւ «Գարեգին Ա.՝ դաստիարակը, գիտնականն ու հայազգի ղեկավարը» նիւթին շուրջ:

Յուզիչ էին Գարեգին Կաթողիկոսի եղբօրորդւոյն՝ Յակոբ Սարգիսեանի արտայայտութիւնները՝ երբ ան պատմեց դրուագներ Կաթողիկոսի կեանքէն եւ ըսաւ որ ան շատ խոր ազդեցութիւն ունեցած է անձնապէս իր եւ իր հարազատներուն վրայ:

Ցուցադրուեցաւ տեսերիզ մը. նախ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Երկրորդ իր ողջոյնի եւ գնահատանքի խօսքը կը փոխանցէր ներկաներուն՝ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի վախճանման առաջին տարելիցին առիթով, եւ ապա, երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի այցելութիւններէն եւ արտասանած խօսքերէն յաջող կերպով համադրուած մասեր:

Փակման խօսքը արտասանեց Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐԺԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

Ժ.

Վախը նորէն սիրտը կը մտնէր: Յեղափոխութեան տէռոր կողմը նորէն կը յառնէր աչքին:

– Նստեցէ՛ք, Մարտիկ էֆէնտի:

Մեքենաբար աթոռի մը ծայրը նստեցաւ, երկչոտ: Լռութիւն մը ծանրացաւ՝ մութին ահաւորութիւնը կրկնապատկելով Մարտիկ աղային համար, որ չէր համարձակեր նայիլ, ո՛չ ալ բերանը բանալ:

– Պարոնայք ժողովականները ներկա՞յ են ամէնքն ալ, – հարցուց Սուրէան:

Մէկը կը պատրաստուէր այո ըսելու, երբ Սուրէան խոժոռ նայուածքով մը ինքզինքին բերելով զայն, աւելցուց, ձեռքը դէպի դատարկ աթոռները երկնցուցած:

– Պարապ աթոռներ կը տեսնեմ կոր, ո՞ւր են Առոմը, Վահէն, Հրաչեան, Շաւարշը:

– Չեկան, – ըսաւ մէկը:

– Չեկա՞ն մի. ի՞նչ ըսել է, մի՞թէ ազդարարուած չէին ներկայ գտնուիլ այսօրուան նիստին. 20-ական գրուշ տուգանքի դատապարտուած են ամէնքն ալ ... դիւանադպի՛ր, արձանագրեցէ՛ք:

Գրասեղանին քով գտնուող մէկը երեւցաւ: Լռութեան կարճատեւ միջնարարէ մը ետքը Սուրէան ոտքի ելաւ ու Մարտիկ աղային ուղղուելով.

– Մարտի՛կ էֆէնտի, – ձայնեց, – տեսա՛ք, պէտք է գիտնաք, թէ շնորհը, զոր կ'ընենք ձեզի այսօր, բացառիկ արտօնութիւն մըն է, զոր ոչ մէկուն ըրած ենք մինչ ցարդ: Բայց ձեր մատուցած ծառայութիւնները արժանի ըրին ձեզ այս պատիւին:

– Շնորհակալ եմ, – մռմռաց Մարտիկ աղա:

– Հոս այժմ բաներ պիտի տեսնէք, խօսքեր պիտի լսէք, որոնց հրապարակումը մեծապէս կրնայ վտանգել սուրբ գործին յաջողութիւնը, այդ գաղտնիքները էական կարեւորութիւն մը ունին: Պէտք է երդնուք ձեր պատուոյն վրայ, որ ձեր տեսածներէն ու լսածներէն ոչինչ պիտի յայտնէք որու որ ըլլա՛յ...

– Կ'երդնում:

– Լա՛ւ: Անցնի՛նք հիմա օրակարգին:

Զանգակի հարուած մը թրթռաց: Մարտիկ աղա ինքզինքը ժողվըռտեց ու ըսպասումի հեշտաւէտ սարսուռը ունեցաւ հանդիսատեսին, որ մօտ կը գտնուի վարագոյրին բացումին:

– Դիւանադպի՛ր, կարդացէ՛ք տեղեկագիրը:

Դիւանադպիր ըսուածը սկսաւ կարդալ ձեռքը բռնած թուղթը.

«Կեդրոնէն մասնաճիւղերուն ղրկուած Նոյեմբեր 20 թուագրեալ հրամանագրին հրահանգներուն համաձայն Վանի մէջ կազմակերպուող հայ զօրագունդին պատրաստման ծառայելիք 10.000 Մաուզերեան հրացաններուն եւ 100.000 փամփուշտներուն գնումին հարկաւոր եղած գումարը, կուսակցութեանս զանազան մասնաճիւղերուն մէջ բաժնուած ըլլալով, մեր Աղեքսանդրիոյ Կոմիտէին ինկած բաժինը, որ է 100 օսմանեան ոսկի, գանձուած փլլելով թէ՛ հոս, թէ՛ Գահիրէ, Կեդրոն ղրկուեցաւ անցած շաբաթ գաղտնական թղթատարով»:

Մարտիկ աղա ակռաները սեղմած մտիկ կ'ընէր:

– Շարունակեցէ՛ք, – հրամայեց Սուրէան:

Երբ տեղեկագիրը լմնցաւ, Սուրէան զանգակի նոր հարուածով մը լռութիւն պահանջելէն ու իր առջեւ խառնիխուռն դիզուած թուղթերուն մէջ երկար պրպրտելէն ետքը ոտքի ելաւ՝ ձեռքը թուղթ մը բռնած:

– Պարոննե՛ր, Կեդրոնը ըստ իր սովորութեան, ղրկած է մեզ մեր կուսակցութեան ընդհանուր յեղափոխական գործունէութեան մէկ ամփոփ տեղեկագիրը, որուն ինչ – ինչ կէտերը կ'ուզեմ կարդալ ձեզ առ ի քաջալերութիւն: Այս տեղեկագիրը, որ ինչպէս գիտէք, կարելի չէ «Դրօշակ»ի մէջ հրատարակել պարունակած գաղտնիքներուն համար, մեծապէս քաջալերիչ է եւ յուսատու, որովհետեւ անգամ մը եւս մէջտեղ կը հանէ մեր անդամներուն անվեհերութիւնը, անձնուիրութիւնը եւ ճարպիկութիւնը, մեր յեղափոխական կազմակերպութեան զօրեղ կռնանուորութիւնը եւ կը ներշնչէ մեզ հաւատքը, թէ մօտաւոր ապագայի մը մէջ կը հասնինք մեր սրբազան նպատակին, այն է՝ Հայ Ազգին ազատումը Թուրք բռնապետութեան լուծէն: Ահաւասիկ է՛ն շահեկան մասերը.

«Սեպտեմբեր 20-ին Լանայ մէջ, կոմիտէին հրամանաւ տէռորի ենթարկուեցաւ ու գնդակով մը սպաննուեցաւ ծանօթ հայ մատնիչ՝ Տիգրան Պօղոսեան, նոյն ամսոյն 22-ին, Բաղէշի մէջ, 95-ի ջարդերուն ատեն մեծ դեր կատարող ծանօթ մարդասպան քիւրտ Ահմէդ բէկը գիշերանց դաշոյնի չորս հարուածներով սպաննուեցաւ ահաբեկիչներու ձեռքով...»

Չորս – հինգ սպանութիւններ կը հետեւէին: Սարսուռն, ահաբեկ՝ Մարտիկ աղա մտիկ կ'ընէր:

– Այսպէս ահա կը պատժուին, – եզրակացուց Սուրէան, – անոնք, որ Յեղափոխութեան ու Ազգին կը յանդգնին վնասել:

«Սեպտեմբեր 28-ին, Վան, Այգեստանին մէջ, 40 ֆէտայիներ, Վանայ դաշնակցական զօրագունդին 10-րդ վաշտէն, մօտ 200 հոգի քիւրտ եւ 50 կանոնաւոր զինուորներու խումբէ մը յանկարծ պաշարուելով՝ դիւցազնական դիմադրութիւն մը ըրին, եւ հակառակ իրենց քիչուորութեանը, յաջողեցան քաջութեան հրաշքներով ի փախուստ դարձնել զազաններ, որոնք հեռացան 100 հոգի թողլով պատերազմի դաշտին վրայ, մինչ մերոնք երեք մեռեալ եւ չորս վիրաւորեալ հազիւ ունեցան»:

«Հոկտեմբեր 2-ին նմանօրինակ դէպք մը կրկնուեցաւ Պարսից սահմանագլխին մօտ, ուր, ինչպէս գիտէք, կը գտնուի մեր 20.000 հոգիէ բաղկացած ֆէտայիներու բանակը, որ մեծ յարձակումի մը պատրաստութեան վրայ է Վանայ Քիւրտերուն դէմ: Արդ՝ երկրորդ զօրաբաժնին 10-րդ վաշտին 5-րդ գունդէն 15-ի չափ զինուորներ հեռացած ըլլալով բանակատեղէն՝ 100 Քիւրտերու բազմութենէ մը յանկարծ պաշարուեցան: Դիւցազնական պայքարէ մը ետքը, որ ժամ մը տեւեց, մեր հերոսները 30 քիւրտէ աւելի սպաննելով եւ վիրաւորելով, յաջողեցան ողջ – առողջ վերադառնալ իրենց տեղը»:

Կը հետեւէին բազմաթիւ նմանօրինակ քաջագործութիւններ, այնքան պատուաբեր ֆէտայիներուն, որքան Սուրէանի հնարող մտքին:

(Շար. 48)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան 3·000 ֆրանք:

Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան 3·000 ֆրանք:

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան 2·000 ֆրանք:

Հայ Մշակոյթի Տուն 2·000 Ֆր.:

Օր. Սօնիա Յովսէփեան 1·000 Ֆր.:

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցի 1·000 ֆրանք:

Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 1·000 ֆրանք:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE
au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ՊԱՆԵԷՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ-Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30–ին,
«Henri Wallon» *դպրոցը*
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01· 45· 46· 10· 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01· 46· 65· 81· 53

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ANNULATION
DU SEJOUR FAMILIAL
à Bellefontaine du 19 au 27 août
Nombre d'inscriptions insuffisant.

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Seréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

- **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.
- **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

⁂

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ՏՕՆ

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը՝ 9·45–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԻՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի
«ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՅ»
աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը ա... նորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Յուլիս 16–ի Պելֆոնթէնի դաշտահանդէսին առթիւ. – Ռանսի դպ... միթէ ու փէթ, Տէր եւ Տիկին Ժան Մառք Ուզունեան, Պր. Էրիք Սարճեան 300–ական Ֆր., Պր. Զաքար Կինէր, Տէր եւ Տիկին Սէօլէօզեան, Պր. Ռուդիկ Պեպոսեան, Տէր եւ Տիկին Սուխչմէզ 500-ական ֆրանք, Պր. Նոէլ Պառաւեան, Տիկին Մարի – Լուիզ Գույումճեան 400-ական ֆրանք, Տիկին Սիլվարդ Իգիք, Տէր եւ Տիկին Փէքմէզօղլու, Տիկին Փաթրիսիա Մուհուպի, Պր. Մարք Վարդանեան, Պր. Յակոբ Խաչերեան, Տիկին Էլիզապէթ Պօյմաքեան, Պր. Անրի Ղազարեան 200–ական Ֆր., Պր. Վահէ Թորոսեան 400 Ֆր., Պր. Արթին Իգիք 250 Ֆր., Տիկին Ժոզիան Շամասեան 100 Ֆր.:

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et **MARTEN YORGANTZ**
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)	120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., Հատոր գլուխ:

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE
La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 4
VENDREDI
4 AOUT
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.963 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.963

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԿԻՆ նախարար եւ նախկին նախագահ Սահմանադրական Խորհուրդի՝ Ռոլան Տիւմայի ուրացումները չեն համապատասխաներ երեք փաստաթուղթերու, որոնք կը գտնուին կառավարութեան եւ Հանրապետութեան նախագահութեան պաշտօնական արխիւներուն մէջ: Արդարեւ, Տիւմա կը պնդէ որ ընդդիմացած է, 1991-ին, իր հոմանունին՝ Տիկին Տըվիէ - Ժոնքուրի դիմումին արտօնելու համար 6 ֆրէկաթներու վաճառումը Թայվանի, որմէ Տիկին Տըվիէ - Ժոնքուր էլֆէն 160 միլիոն ֆրանքի միջնորդչէք մը կը յուսար, բայց, կը խոստովանի որ 45 միլիոն ստացած է: Յայտնաբերուած փաստաթուղթերը կը հաստատեն սակայն, որ 1991 Մայիսին, Միթերանի ուղղուած նամակով մը, կը թելադրէր արտօնութիւն տալ այդ վաճառքին: Ռ. Տիւմա կրկին կ'ուրանայ եւ որոշումին պատասխանատուութիւնը կը թողու Միթերանի վրայ...:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Պարաք նեղ կացութեան մատնուած է եւ երեք ամիս ունի միայն փրկելու համար խաղաղութիւնը: Օգոստոս 2-ին, Քնէսէթէն (Խորհրդարան) ետք, Արտաքին իր նախարարն ալ՝ Տաւիտ Լեւի լքեց զինքը իր հրաժարականը տալով: Խորհրդարանն ալ 51-ի դէմ 61 ձայնով եւ 6 ձեռնպահութեամբ կ'ուզէ որ կանխահաս ընտրութիւններ տեղի ունենան: Լեւի կը գտայ որ կրնան փոփոխութիւններ պատահիլ եւ այն յոյսով որ, այդ պարագային, կրնայ աթոռ մը ապահովել Լիքուտի (աջ) կառավարութեան մը մէջ, նախընտրած է հեռանալ Պարաքէն: 12 զաւկի հայր, ծագումով մարոքցի այս հրեան, երկար տարիներ մեծախաներու թիրախը եղած է որպէս պատեհապաշտ:

Ժ. Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆԻ արձակուրդը գէշ սկսաւ Օգոստոս 2-ին, երբ Թէ-Ժէ-Վէ-ն, ուր տեղ գրաւած էր Բէմփէլի ճամբով իջնելու երթալու համար, կեցաւ, որովհետեւ ռումբի լուր մը տրուած էր: Պրպտումներէ ետք, ոչինչ գտնուեցաւ եւ ճեպընթացը շարունակեց իր ճամբան: Միւս կողմէ, Պըլթոն ձախ անկախապաշտ խմբակի կուսակցութիւնը կը գտնէ որ «Ներքին Նախարարին գալուստը Մորպիհան իր արձակուրդին համար գրգռութիւն է: Որակելէ ետք Պըլթոն ինքնութիւնը որպէս չինծու, իր ժամանումը մեր հողին վրայ անտեղի է»:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ Ռէ կղզին, ուր ժամանեց իր արձակուրդին համար յայտարարեց թէ վերադարձին իսկ պիտի աշխատի ի նպաստ հնգամեակի հանրաքուէին (Սեպտեմբեր 10): Մինչ այդ ալ պիտի աշխատի զանազան թղթածրարներու վրայ, ինչպէս՝ ԻՒՆԷՏԻՔ եւ ուրիշներ:

ԳԱՇՄԻՐԻ ՄԷՋ ջարդերը չեն դադրիր եւ հրադադարի մը վաղորդայնին, 98 մեռնող կայ եւ 60 վիրաւոր, գլխաւորաբար հնդիկ: Յարձակումները կը վերագրուին մահմետական ծայրայեղներու որոնց զօրավիգ է Փաքիստան, որ թէեւ կ'ուրանայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կանաչները կը գտնեն որ Շիրաք պէտք է հրաժարի: Փարիզի քաղաքապետութեան իրենց թեկնածուն՝ Իվ Գոնթասօ կ'ուզէ որ Շիրաք հարցաքննուի որպէս պարզ քաղաքացի մը կամ հրաժարի:

ՏԻՒՍԼՏՈՐՖԻ (Գերմանիա) ռմբափորձին կապակցութեամբ (10 վիրաւոր) կասկածելի մը ձերբակալուած է եւ կը հարցաքննուի: Տասը վիրաւորներէն եօթը հրեայ էին, ինչ որ ցեղապաշտ բնոյթ մը տուած էր արարքին: Երկրին մէջ, Ապրիլէն Յուլիս 157 հակահրեայ յանցագործութիւններ յայտնաբերուած են: Նախորդ տարի, նոյն շրջանին անոնց թիւը 110 էր:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ, հինգ անձնաւորութիւններ որոնց գլուխը՝ նախագահ Պաշար էլ - Ասատ մուտք գործած են յառաջդիմական Ազգային Ճակատի (էֆ - էն - փէ) կեդրոնական ղեկավարութեան մէջ, որ Սուրիոյ քաղաքական բարձրագոյն մարմինն է: Միւս նոր անդամներն են, բոլորն ալ Պաասի անդամ, վարչապետը, Արտաքին նախարարը, տեղական վարչութեան նախարարը եւ Պաասի շրջանային հրամանատարութեան մէկ անդամը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եպիսկոպոսներու Համագումարին նախագահը՝ Լուի - Մարի Պիյէ յայտարարած է «Լա Գրուա» օրաթերթին (Օգոստոս 1) որ «Քրիստոնեաներու զօրակոչը պէտք է շարունակուի» դէմ կենալու համար կամաւոր վիժումի օրինաւոր ժամանակաշրջանի կառավարական ծրագրին: Աւելցուցած է. - «Եթէ օրինագիծը վճարկումի դրուի Խորհրդարանը, չենք գոհանար դիտելով»: Եպիսկոպոսները բնաւ ոչ մէկ միջոցի կը դիմեն սակայն:

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ (Չիլի) իրաւաբանական աղբիւրներու համաձայն Փինոչէի անձեռնմխելիութիւնը վերցած է Չիլիի Գերագոյն Ատեանին կողմէ: Լուրը պիտի հաստատուի Օգոստոս 8-ին:

ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, աւելի քան 85 հազար գաղթականներու կացութիւնը կանոնաւորուած է: Ըստ Գաղթականութեան նախարարութեան ներկայացուցած 101.517 թղթածրարներու վրայ 85.526-ը ընդունուած են:

ԾՈՎԱՆԱՒԱՅԻՆ բրիտանական ընկերութիւնը Պրիթիշ Էռուէյզ կը շարունակէ ապահովել Գոնգորտի թռիչքները, մինչ Էռ - Ֆրանս առկախած է ցնոր տնօրինութիւն:

«ԳԱՆԱՐ ԱՆՇԷՆԷ» (Օգոստոս 2) փաստաթուղթերու հրատարակութեամբ ցոյց կուտայ որ Շիրաք տեղեակ էր դրամական խւրացումներուն երբ Փարիզի քաղաքապետ էր, հակառակ իր ուրացումներուն: 1989-էն 1992 իրեն ուղղուած են քաղաքին ընդհանուր քննութենէն երկու տեղեկագրեր ուր կը մատնանշուէր որ անկանոնութիւններ կան Սեմփափի ծոցը (Տնտեսական խառն ընկերութիւն), բայց Շիրաք ընթացք չէ տուած: Երգիծաթերթը կը պնդէ որ Շիրաք լաւատեղեակ էր բոլոր զեղծարարութեանց: Կը հրատարակէ 1999 Փետրուար 1 թուակիր նամակ մը որ Շիրաքի ստորագրութիւնը կը կրէ եւ ուր ան կ'ըսէ թէ «Ընդհանուր Քննութեան աշխատանքներուն արդիւնքները անձնապէս իրեն ուղղուած են»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԻՐԱՆ ԴԷՄ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

Իրանի Արտաքին նախարար Քամալ Խարազի Օգոստոս 2-ին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսին հետ հանդիպումին ընթացքին յայտնած է թէ իր երկիրը դէմ է Հայաստանի հետ պատմական իր սահմաններուն վրայ որեւէ փոփոխութեան: Հասկնալի է որ նշումը ակնարկուած է Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին համար Մեղրիի փոխանակումի վարկածին, սեղան բերուած՝ արեւմուտքէն միջնորդներու կողմէ:

Իրանի դիւանագիտութեան պատասխանատուները առնէ մը ի վեր կը հաստատեն Հայաստանի ղեկավարութեան թէ համաձայն պիտի չըլլան այդ ձեւով հողային փոխանակումի կամ սահմանային փոփոխութեան:

ԶՈՀՈՒԱԾ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԻՆ ՀԵՏ

Բազմաթիւ բողոք-ցոյցերէ ետք, «Զինուոր եւ Իրաւունք» կազմակերպութեան ներկայացուցիչները Օգոստ. 2-ին ի վերջոյ հասան իրենց նպատակին եւ պահանջուած հանդիպումը ունեցան նախագահական շէնքին մէջ, բայց ոչ նախագահ Քոչարեանի հետ, որ Հայաստանի մէջ կը հանգստանայ:

Բանակին մէջ զոհուած զինուորներու ծնողքները եւ անոնց պահանջները հետապնդող այս կազմակերպութեան ներկայացուցիչներ ընդունուեցան նախագահի խորհրդական եւ աշխատակազմի ղեկավար Արտաշէս Թումանեանի, Ընկերային Ապահովութեան նախարար Ռազմիկ Մարտիրոսեանի եւ Զինուորական դատախազ Գագիկ Ջհանգիրեանի կողմէ: Հանդիպման ընթացքին, կազմակերպութեան նախագահ Արա Յովհաննիսեան ներկայացուց կազմակերպութեան պահանջները. բանակին մէջ կատարուած յանցագործութիւններու անաչառ քննութիւն, մեղաւորներուն պատիժ, խոշտանգումի դէպքերը կանխելու համար բժշկական յանձնաժողով եւ գործունէութեան հսկողութիւն, ինչպէս նաեւ ընկերային արտօնութիւններ զոհուած զինուորներու ընտանիքներուն:

Այնուհետեւ, Յովհաննիսեան ներկայացուց ցանկը այն զօրամասերուն, ուր առաւելագոյն չափով յանցագործութիւններ կը պատահին եւ անոնց հրամանատարները անպատիժ կը մնան:

Իբրեւ դրական արդիւնք, Գագիկ Ջհանգիրեանին թելադրուած է վերատեսութեան ենթարկել անաչառ քննութեան կասկած յարուցող քրէական շարք մը գործեր:

ՎՐԱՍՏԱՆ ԱՊՕՐԻՆԻ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մեդ.ծովեան լրատու գործակալութեան համաձայն, Վրաստանի Արտաքին նախարարութեան բանբերը Ա. Նալպանտովա-րիձէ ըսած է թէ Վրաստան ապօրինի կը նկատէ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան խորհրդարանական ընտրութիւնը որ տեղ ունեցաւ Յունիս 18-ին: Այս յայտարարութեան հակադրելով, ԼՂՀ Խորհրդարանի Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովի նախագահը Վ. Աթանէսեան ըսած է թէ հակառակ Վրաստանի ու վրացի ժողովուրդին նկատմամբ ունեցած յարգանքին, ցաւով կ'անդրադառնայ ոչ շինիչ այդ մօտեցումին. աւելցուցած է թէ որոշ վերապահութիւն կը գտայ անոր հանդէպ, քանի որ հակադրեցութիւնը արտայայտութիւն զատած է խնդրոյ առարկայ ընտրութենէն վեց շաբաթ ետք:

Վ. Աթանէսեան նոյն առիթով յիշեցուցած է նաեւ թէ ԼՂՀ տասնամեայ անկախութեան ընթացքին Խորհրդարանի երրորդ ընտրութիւնն էր Յունիս 18-ին կատարուածը:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թո՛ղ 75-ը ըլլա՜յ հարիւ՛ր:

Սրտագին լաւագոյն մաղթանքներով

Աղօթարար՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի
Կաթողիկէ Հայոց

Սիրելի Արփիկ,

Կը լրանայ «Յառաջ»ին եօթանասունըհինգամեակը, որուն մօտ քառասունըհինգ տարուան պատասխանատուութիւնը դուն կը կրես, դրոշմուած մեծ հօրմէ մը, առանց Աղէտի փորձառութեան ընդմէջէն անոր պծած ուղին լքելու: Երբ այսօրուան մեր «Ցեղութիւնը» վտանգողներու թիւը կը բազմանայ եւ «յամառողները» յիմարներ նկատուելու վտանգին դէմ յանդիման կը գտնուին, հնադանդ աղէտին ձգած անդարմանելի հետքերուն պատգամին, կը շարունակէ «Յառաջ»ը մեզի՝ այսօր այդքան վիրաւորուած ըՍփիւռքին, մայրենիով քիչ մը ուժ, քիչ մը յոյս եւ քիչ մը վստահութիւն ներշնչել:

Սիրելի Արփիկ, կը մաղթեմ որ այդ դժուարութիւնները որ «Յառաջ»ին առջեւ ամէն օր կը կանգնին յաղթահարելի մնան: Իսկ քեզի, տակաւին երկար տարիներ «Յառաջ»ով, առողջութիւն եւ մի քիչ երջանիկ պահեր:

Սիրով եւ յարգանքով

ՄԻՀՐԱՆ ՏԱՊԱՂ

Տնօրէն «Սփիւռքի եւ ցեղասպանութեան հետազօտութեան կեդրոն»ի

Փօխում
Օգոստոս 2, 2000

ԴԺՈԽՔԻՆ ՈՒԽՏԱՒՈՐԸ՝ ԱՐԹԻՒՐ ՌԵՄՊՕ...

ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

– 3 –

ՀԵՏՔԵՐ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Այնուհետեւ գրականութեան ճամբով կը վերադառնենք Արթիւր Ռեմպօն: Իր առաջին գրութիւնը մամուլի մէջ լոյս կը տեսնէ 16 տարեկանին, 1870–ին: Երեք տարի ետք, 1973–ի Նոյեմբերին, հանդիսաւորօրէն վառարանի մը բոցերուն կը նետէ նամակներ, ձեռագիրներ, սեւագրութիւններ եւ «Une saison en enfer»ի հեղինակի օրինակները: Երեք տարի միայն – «Իմացականութեան պատմութեան մէջ անկրկնելի արկածախնդրութիւն մը» (23), կ՚ըսէ բանաստեղծ Սթեֆան Մալլարմէ: Մինչ վիպագիր Ժորժ Տիւհամէլ կը հաստատէ թէ անոր վաստակը կը հանդիսանայ «գրականութեանց պատմութեան բուն համառօտագրութիւն մը» (24): Իր երեք գլխաւոր գործերն են. – «Քերթուածներ», «Ժամանակ մը դժոխքին մէջ» եւ «Լուսաւորումներ»:

Երկու տարբեր աշխարհներ գիրար ամբողջացնելով կը կազմեն Ռեմպոյի կեանքին երկու երեսները: Առաջինը գրական աշխարհն է, իսկ երկրորդը կը ներկայացնէ երազային ոլորտներէ երկրի վրայ իջած մարդը: 37 տարիներու ամբողջութիւն մը՝ գրեթէ հաւասարապէս կիսուած, հակոտնեայ կամ տեւաբար հակադրուող երկու բեւեռներով, ինչպէս իր ծնողները, – հայրը կը ներկայացնէ ձեւով մը երաշխաւորը բանաստեղծին: Գրականութենէն հրաժարումը հետեւանքն է իր անողոք մօրը ճնշումին:

Կամայական կրնայ նկատուիլ ստեղծագործական ժամանակաշրջանին սահմանափակումը երեք տարիներու մէջ: Արթիւր Ռեմպօ իրականութեան մէջ բանաստեղծ էր... եօթը տարեկանին, ինչպէս կը վկայէ «Եօթը տարեկան բանաստեղծները» քերթուածը որ բարենի՛շ մըն ալ կուտայ իր մօրը.

«Եւ Մայրը փակելով գիրքը
պարտականութեան
«Կ՚երթար գոհ ու շատ հպարտ,
առանց տեսնելու
«Կապոյտ աչքերուն մէջ եւ ցցուն
ճակտին ներքեւ
«Իր զաւակին հոգին՝ զզուանքներու
նետուած»:
«Եօթը տարեկանին կը գրէր վէպեր
կեանքի մասին
«Մեծ անապատին, ուր կը շողայ
«Ազատութիւնն հիասքանչ,»
(25):

Արթիւր Ռեմպոյի գրական վաստակը – արձակ եւ բանաստեղծութիւն – նորարարութեան ամէնէն խիզախ ու խոլ նախաձեռնութիւններէն մին կը հանդիսանայ: Բանաստեղծը ֆրանսերէն լեզուն կը գտնէր աղքատ, անգոյն եւ անհամ (26), եւ կը պահանջէր նոր լեզու մը, ինք միշտ պատրաստ ըլլալով զայն դարբնելու: Սակայն պէտք չէ նկատել սին յաւակնութիւն մը՝ արեւին ներքեւ իր տեղը գրաւելու, անոր սահմանները գծելու փորձ մը, երբ նկատի ունենանք իր ... լատիներէն քերթուածները, գրի առնուած դպրոցական գրասեղաններու վրայ, ծայր աստիճան յաջող քերթուածներ՝ ներշնչուած հին ազգերու պատմութենէն, բայց տրուած շատ թարմ շունչով, եւ կապուած՝ ժամանակակից պատմութեան:

Ան կը տիրապետէր լատիներէն լեզուին, եւ ուսանողական քննութեանց ընթացքին գրուած իր շարադրութիւն – բանաստեղծութիւններն ու արձակները կ՚արժանանան առաջին մրցանակի ակադեմական մրցանքներու մէջ, եւ կը հրատարակուին ակադեմական պարբերաթերթերու մէջ:

Ուսանողական ծիրէն դուրս, պարտականութիւններէն անդին, տակաւին 14 տարեկան, «Le Moniteur de l’enseignement» թերթը կը հրատարակէ տաղաչափեալ լատիներէն թատերակներ, իսկ նոյն տարիքին կայսերական իշխանազունին կը ձօնէ (կը յղէ) լատիներէն գեղօն մը ... Անոնց թարգմանութիւնները այսօր ալ կը կարդացուին հաճոյքով: Իր փառասիրութիւնը ունէր այսքան ամուր ենթահող մը:

Նոր լեզու ստեղծելու իր նպատակին հասնելու համար ան կ՚աշխատի «խանգարել» հրապարակի վրայ գործածուողը, ինչպէս ինքզինք պէտի կազմալուծէ, ինքզինք փճացնելու գնով, գործածելով թմրեցուցիչներ՝ խոր ու նոր զգացութիւններ պեղելու եւ յայտնաբերելու, գերագոյնին հասնելու համար, եւ կը կազմէ այսպէս Փօլ Վերլէնի եւ Շարլ Պօտլէրի հետ անիծապարտ քերթուածներու երրորդութիւն մը: Ժամանակներն ալ կը հեշտացնեն – դանդաղ անձնասպանութեան հետ չփոթուող – փորձարկումները: Իր ծննդավայրի դաշտերուն մէջ կը մղուի Ֆրանքօ-փրուսիական պատերազմը (1870), եւ նոյն շրջանին պատկանող Սըտան քաղաքին մէջ է որ փրուսիական ուժերը կը գերեվարեն Ֆրանսայի կայսր Նափոլէոն Գ.ը: Շարլըվիլի մէջ կը տողանցեն փրուսիական հեծեալ գունդերը ... Այնուհետեւ Գ. կայսրութեան տապալումին կը յաջորդէ Ֆրանսայի նոր յեղափոխութիւնը, արիւնոտ երկունք մը, որ ծնունդ կուտայ նոր ժամանակներու:

Այս դժոխքին մէջէն կ՚անցնի պատանի բանաստեղծը, գերզգայուն եւ գերուշիմ: Ու այս արտակարգ ճնշումներու ներքեւ կը դարբնուի Արթիւր Ռեմպոյի ադամանդեայ գրականութիւնը: «Ի՜նչ ներդաշնակ բազմերանգութիւն», կը հիանայ իր կենսագիրը, Ժան – Մարի Քարրէ, «յախշտակուած է նոր զգայնութիւններով, ինքնատիպ պատկերներով» (26): Այս բազմերանգութեան ամէնէն հռչակաւոր խորհրդանիշը կը հանդիսանայ «Ձայնաւորներ» հնչեակը: Ո՛չ միայն կը ճշդէ ձայնաւորներուն գոյները, այլ նաեւ ինքնավստահ կը հռչակէ անցեալ կատարեալ կամ անկատար, բայց միշտ եզակի՛ առաջին դէմք. «Ծշդեցի ձեւն ու շարժումը իւրաքանչիւր բաղաձայնի, եւ բընազդական կշոյթներով ինքնագոհ հըպարտացայ հնարելով բանաստեղծական խօսքը՝ մէկ կամ միւս օրը բոլոր զգայարանքներուն մատչելի: Կը վերապահէի թարգմանութիւնը (...) կը գրէի լռութիւններ, գիշերներ, կ՚արձանագրէի անարտայայտելին: Կը սեւեռէի ցնորքներ» (27):

Արթիւր Ռեմպոյի գրականութիւնը ըեղմնաւորեց խորհրդապաշտ շարժումը, մինչ աւելի ուշ՝ 20-րդ դարու առաջին կիսուն, գերիրապաշտները Արթիւր Ռեմպօն կ՚ողջունէին իբր ռահվիրան մտքի ու հոգիի իրենց միայնուն յեղափոխութեան: Իր գործը կը հանդիսանայ գլխաւոր աղբիւրներէն մին արդի ֆրանսական բանաստեղծութեան զարգացման:

Հայ գրականութեան մէջ Ռեմպոյի ըստեղծագործութեանց հաղուագիւտ ընթերցողներէն մին կը մնայ Շահան Շահնուր՝ ժամանակակից մը՝ միւս կողմէ ֆրանսական գրականութեան գերիրապաշտ շարժումին: Շահնուր հիացող մըն էր նաեւ Լուի – Ֆերտինան Սելինի: Ընկալումի եւ արտայայտութեան, զգայնութեան հարազատութիւն մը կը գտնենք Ֆրանսացի բանաստեղծին եւ հայ արձակագրին միջեւ, անկախ զուգորդութիւն մը՝ տասնամեակներու անջրպետով մը կիսուող: Ընթերցումներու հետքեր չեն անոնք, այլ պատահական զուգադիպութիւն մը անպայման, – Շահնուրի առաջ գործը՝ «Նահանջը առանց երգի» իբր առաջին խորագիր ունէր «Պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց»: Արթիւր Ռեմպօ գրած էր «Սքանչելի պատմութիւն» մը, որուն առաջին մասը վերնագրուեր է «Լուսանկար անցեալ ժամանակներու», պատմական տեսարաններ ոգեկոչող քանի մը արձակ բանաստեղծութիւններ եւ համադրող (28):

Զուգորդութիւնը բացայայտ է Ռեմպոյի եւ Շահնուրի միջեւ: Հիմնովին բընազբօսիկ պիտի ըլլար նուազագոյն կասկածն իսկ այս մասին: Շահնուր չէր կըրնար կարդացած ըլլալ բանաստեղծներու կամ գրականագէտներու սեղմ շրջանակներուն վերապահուած նիւթեր: Տեղ մը բռնած է թէ հանճարները անջրպետին մէջ կը հանդիպին իրարու: Այսքան միայն:

Շահնուրի այդ գործին մէջ կը գտնենք ֆրանսերէն քառեակ մը (29), որ՝ ինչպէս ճշդուած է գրքին ծանօթագրութեանց ցանկին վրայ, կը պատկանի Արթիւր Ռեմպոյին: Ոտանաւորին վերնագիրն է՝ «L’orgie parisienne ou Paris se repeuple». տասնըլին քառեակներէ բաղկացած ոտանաւորին տասներորդ քառեակն է ան: Ռեմպօ պաշտպան կը կանգնի Փարիզին, ուր կը վխտան ախտաւորները, խելագարները, թաղաւորնե՛րը, հապիտներն ու որովայնախօսները իբր հետեւանք գերմանական բանակին կողմէ գրաւման:

Հայ գրողը անկասկած նմանութիւն մը գտեր էր՝ քերթուածին մէջ նկարագրուած կացութեան եւ այն պատկերացումին միջեւ, զոր ունէր իր աչքերուն առջեւ, Առաջին եւ Երկրորդ պատերազմներու միջեւ ինկող տարիներուն, զանազան ազգութեանց պատկանող եւ տեղացի գաղթականներ խճողած ըլլալով ֆրանսական մայրաքաղաքը:

Զուգորդութեան ուրիշ օրինակ կրնայ նկատուիլ «Սեւ արեւ» եզրին գործածութիւնը Շահնուրի կողմէ, որ կը կազմէ վերնագիրը Մեծ Եղեռնի ոգեկոչումին նուիրուած կարճ գրութեան մը (30): Ռեմպոյի մօտ սեւ արեւ բնորոշումին կը հանդիպինք «L’éclatante victoire de Sarrebruck» հնչակին մէջ (31): Անիկա գեղեցիկ պատկերացում մըն է տպաւորապաշտ. նկարագրական բնոյթ մը ունի լոկ.

Շաքօ մը կը ցցուի սեւ արեւի մը նման...

Առենին, զանազան մեկնաբանութեանց առարկայ է դարձեր «սեւ արեւ»ը. մինչդեռ Ռեմպոյի գրականութեան մասնագէտները կը յայտնեն թէ ան ունի գրեթէ տառացի իմաստ ու պատկերացում. փայլուն շաքօները (պողպատեայ սաղաւարտ՝ փրուսիական բանակի) սեւ են եւ կը փայլին սեւ արեւներու նման:

Պելժիացի բանաստեղծ Էմիլ Վերհարն, որ մէկ տարիով կրտսերն էր Արթիւր Ռեմպոյի, քանիերեք տարի ետք կը գործածէ «սեւ արեւը» սուղի իմաստով «Բրիչը» վերնագրեալ քերթուածին մէջ.

«Սուգը, երկնի խորերը, կը դարձնէ
երկաթաքարերու նման
«Իր արեւները սեւ.» (32):

Տակաւին «սեւ արեւ» պատկերացումին կը հանդիպինք ուրիշ գրողներու մօտ եւս, իբր վերնագիր, ինչպէս Ժիւլիա Քրիսթեվա – «Le Soleil noir - dépression et mélancolie», Մօրիս Թուքա – «Le Soleil noir», Ռիշար Քոլման – «Le Soleil noir des nuits blanches»: Շահնուրի մօտ խաւար ու մռայլ է արեւը: Ուրիշ պատկերացումով կարելի չէ բնորոշել խաւարումը մեր արեւին, 1915 Ապրիլ 24-ին: Պատկերը որքան պարզ նոյնքան տպաւորիչ կը մնայ անկասկած իբր խորհրդանիշ՝ մարդկային մեծ ոճրագործութեան մը:

Ծանօթագրութիւններ. –

(23) – (24) Տե՛ս. «Vie de Rimbaud» par Jean-Marie Carré, p. 131.

(25) Տե՛ս. Ամբողջական երկեր, «Պլէյատ» – Կալիմար, էջ 43–44–45: Հատուածի թարգմանութիւն Ն. Թ.ի:

(26) Տե՛ս. Ժան–Մարի Քարէի գործ, էջ 80 եւ 81:

(27) Ամբողջական երկեր, էջ 106:

(28) Նոյն տեղ, էջ XXIX:

(29) «Նահանջը առանց երգի», Մատենաշար «Յառաջ», տպ. Վենետիկ, 1981, էջ 14:

(30) «Բաց Տոմարը», Մատենաշար «Յառաջ», Փարիզ, 1971, էջ 167:

(31) Ամբողջական երկեր, էջ 34:

(32) «Les Campagnes hallucinées», «Les Villes tentaculaires», par Emile Verhaeren, préface de Maurice Piron, NRF Poésie/Gallimard, 1982, Paris, p. 81.

(Տար. 3 եւ վերջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՎԵՐՋԱՆԱԼԻ ՏՐԱԳԻՖԱՐՍ

ԼԻԶԱ ՃԱՂԱՐԵԱՆ

Գաղտնիք չէ, հասարակութեանը՝ անտարբեր, թէ մինչ օրս ցնցումից ուշքի չեկած, զարմացնում էր այն համբերատարութիւնը, որ Հոկտեմբերի 27–ից յետոյ ցուցաբերում էին նահատակների հարազատները: Վերջապէս համբերութեան բաժակը ափէափ լցուեց, եւ բողոքի պոռթկումը արտայայտուեց ընդամէնը մի յայտարարութեամբ, որում նրանք համարձակուել էին բացէիբաց կասկածել մի գիշերուայ մէջ գլխի վրայ չուռ եկած նախաքննութեան անաչառութեանը:

Պարզուեց՝ սա էլ էր անթոյլատրելի: Անթոյլատրելի էր, որովհետեւ իշխանական «տնակում աթոռակ փախցրածների» անդորրը թուացեալ կրկին խախտուեց: Հայի հոգիները ծախել–պրծել՝ սկսել էին վայելել, մէկ էլ՝ այս յայտարարութիւնը:

Մարսել կը լինի՞: Չի լինի:

Նախ՝ մեծն սկսուտ, «կարճուած» Ցարութիւն Ցարութիւնեանը «Ազատութիւն» ռադիօկայանով բաւական յօդարաշխ յայտարարեց, որ հնարաւոր է՝ զոհուածների հարազատները քաղաքական նպատակներ են հետապնդում:

Սրան հետեւեց ԱԺ պատգամաւորներից մէկի («Արմենիա» հեռուստաընկերութիւն) զգայացունց՝ մեր երկրի «կայունութիւնը» չխարխլելու մասին, կոչը: Այն ուղղուած էր յատկապէս Վազգէն Սարգսեանի մօրը, Կարէն Դեմիրճեանի ու Եուրա Բախշեանի այրիներին... Շարժառի՞թը: Մի՞թէ պարզ չէ. օրուայ հռետորը հայրենիքի շահը ամէն ինչից բարձր է դասում (Նրա հետ զրոյց վարող հեռուստալրագրողն էլ այնքան խանդավառուեց այդ «յայտնագործութիւնից», որ յաջորդ օրն էլ էին աչքերը փայլում «եթերի նման»): Այսինքն, ի գիտութիւն ով ճգտում է, որ աննախադէպ ոճիրի կազմակերպիչները բացայայտուեն՝ այս երկրի շահը ստորադասում է սեփական շահին: Իշխանամէտ ու յաւերժ քծնող թերթերն ու նախագահի ծառա հայկի «Հայլուր»ն էլ մի լաւ ամօթանք տուեցին զոհուածների հարազատներին, կասկած չկայ, որ դեռ «կենացնեը քաղցրանալու են», ու յառաջիկայում վստահաբար այդ կանայք առնուազն ՀՀՇ-ականների սեւ ցուցակում են յայտնուելու...

Ահա այսպէս:

Ո՞ր դէպքում է հնարաւոր, որ Հայաստանում քաղաքական իրարանցում սկսուի, որի մասին տագնապահար զգուշացնում էր «հայրենիքի շահը» ամէն ինչից վեր դասող հռետորը: Միայն մի դէպքում. եթէ հաստատուեն հասարակութեան այն կասկածները, որ Հոկտեմբերի 27-ի դաշոյնները Նախագահական նստավայրում են սրուել: Զոհուածների հարազատներին զգօնութեան կոչ անող դաշնակցական պատգամաւորուհին, այսինքն, բացէիբաց յայտարարո՞ւմ է, որ ճիշդ են այդ կասկածները, եւ յանուն հայրենիքի շահի կոչ է անում մոռանա՞լ Հոկտեմբերի 27-ը: Վստահ է, որ Ռոպէր Քոչարեանի կամովին իշխանութիւն չի յանձնի ու «ձեռքը սրտին» բանակը կը հանի ժողովրդի դէ՞մ: Եւ ահա յանուն մեր երկրի խաղաղութեան առաջարկում է հաշտուել, ինչ եղել է, եղել է: Հակառակ դէպքում՝ ինչո՞ւ էր այդպէս յաղթաթմախ հայրենասիրութեան դասեր տալիս...

վարդէնի պէս գունակ գատախարակած մօրն ու մնացած յարգարժան կանանց: Եւ եթէ նոյնիսկ այս պաթետիկ ելոյթը այնքան ազդի բոլորիս վրայ, որ ամէն արդարութիւն մոռանանք ու «յանուն հայրենիքի շահի», խօսք, ձեւացնենք, թէ ոչինչ էլ չի եղել, ու Ռոպէր Քոչարեանը երկրի կործանման հաշուին շարունակի «վայունանալ», մի միամիտ ու սոված մանուկ հաստատ գտնուելու է, չէ՞, որ ասելու է. «Թագաւորը մերկ է»:

Լաւ, չիմանա՞նք, թէ ինչու պիտի դողդողանք յանուն Քոչարեանի դիրքերի կայունութեան: Ղարաբաղի հա՞րցն է լուծել, արտագաղթը անցե՞լ է այլեւս, երկրի լքածները խանդավառուած ե՞տ են վերադառնում, գործազրկութիւն այլեւս չկա՞յ, սոված մանուկները պակասե՞լ են, արդարադատութիւնը կայացե՞լ է, Աշոտ Բլէեանի դատ-Փարսը չի՞ շարունակւում, «ինքնասպանութիւնների» գլխապատճառները պարզուե՞լ են, սպանութիւնների հեղինակները ձերբակալուե՞լ են... Ի՞նչ է փոխուել: Եւ եթէ փոխուել է, այդ ո՞ր կոյրը չի տեսնում, որ դէպի վատն է փոխուել:

Չէ, անտեղի բորբոքուեցի: Փոխուել է: Ահագին բան: Դէպի լաւը: Եթէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը հին «Մերսէտէս» ունէր, որի համար պիտանիկէ մի լումայ չէր ծախսել, Ռոպէր Քոչարեանինը «խիղը վրան է», ու ամենեւին էլ նուէր չի ստացել: Եթէ Բաբգէն Արարքցեանը հին «ժիգուլի» էր քշում, այս մեր, այսպէս կոչուած, Արմէն Խաչատրեանը ստղապաշխական գին ունեցող «Ինոմարկայով է ֆաֆռում»: Եթէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը երբեք իրեն թոյլ չտուեց իր արձակուրդը արտասահմանում անկացնել, Ռոպէր Քոչարեանը, Միջերկրական կամ Ադրիականի պէս ծով չլինի՝ ոչ մի դէպքում ոտքերը չի թրջի: Եթէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանը Հայաստանի քաղաքացիներին խորհուրդ տուեց, որ իրարից պարտք անելով եօլա գնան, ու մենք էլ ձարներս կտրած հէնց այդպէս էլ անում էինք, հիմա պարտք չենք անում, որովհետեւ պարտք տուողներն էլ են՝ պարտք տուող ման գալիս ու չեն գտնում: Ռոպէր Քոչարեանն էլ է ելք առաջարկում: Ելքն էլ այն է, որ այլեւս նուռնուոցով իր անդարդ գլուխը չցաւեցնենք, ու «Զըրբախարհում» ամէն օր զուարճացող իր որդու տրամադրութիւնը չփճացնենք: Ու եթէ նախկինների օրօք միայն ծեր ու միայնակ մարդիկ էին աղբ քչփորում, հիմա աճել - ջահել - մանուկ հերթ են կանգնած աղբակոյտերի մօտ: Եթէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի օրօք ԲՇՏ-ի պետը կաշառք էր վերցնում, ըստ ընդդիմադիր վայնասունի՝ անպայման մեղաւորը Լեւոն Տէր-Պետրոսեանն էր, հիմա եթէ նոյնիսկ մի օր յայտարարուի՝ Ղարաբաղը ծախուած է, Մեղրին էլ հետը, պարզուելու է՝ Քոչարեանը ծախելու օրը «դիտարդի» վերնաշապիկն է հագած եղել:

Ինչ լաւ ա, չէ՞...

«Իսկ իրականում նա մարդ չէ: Նա սունկ է», - սա Փոքրիկ Իշխանն էր ասել ընդամէնը մի մարդու մասին: Ու ընդամէնը այդ մի մարդ-սունկի գոյութեան փաստից գայրոյթից գունատուել էր: Այսպէս որ շարունակուի, այս երկրում ամէն մէկս մի Մարդ որ գտնենք, պիտի ասենք. «Իսկ իրականում նա սունկ չէ: Նա մարդ է»: Ու անհաւատալի երջանկութիւնից, մէկ էլ տեսար, սրտներս պայթի:

Լ. Ճ.

«Առաւօտ», Յուլիս 22

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

Եւրոպական երկիրները բաւական շուարած են եւ չեն յաջողած գլխուն քաղաքականութիւն մը որդեգրել գաղթականներու նկատմամբ: Զանազան երկիրներ տարբեր կարգադրութիւններու դիմած են, բայց, ոչ մէկը արդիւնաւէտ եղած է:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

90-ական թուականներու վերջաւորութեան, օտարականներու թիւը 7,4 միլիոն է, այսինքն՝ բնակչութեան 9%-ը: 1999-ին 670 հազար օտարականներու ժամանումը (95.000-ը ապաստանի դիմումներով) եւ 556 հազար ալ մեկնում, դիմագիծը մասամբ կը փոխեն: Գաղտնի մուտք գործողներու թուղթերու կանոնաւորման ծրագիր չկայ: 1993-ին օրէնք մը խստացուցած է ապաստանի իրաւունքներու պայմանները: 1999-ին, ուրիշ օրէնք մը դիւրացուց կրկնակի հպատակութեան պայմանները:

ՍՊԱՆԻԱ

Պաշտօնապէս 800 հազար օտարական կայ եւ 200-էն 250 հազար գաղտնի գաղթողներ: 1999-ի օրէնք մը թոյլ պիտի տայ որ այս ամառ իսկ, բոլոր ապօրինի պարագաները կանոնաւորուին, եթէ կըրնան փաստել որ գոնէ երկու տարի է Սպանիա կ'ապրին: Կառավարութիւնը նոր օրէնք մը կը պատրաստէ, աւելի խիստ:

ՄԵԾ - ԲՐԻՏԱՆԻԱ

Երեք միլիոն գաղթական կայ (անթիլլիացի, հնդիկ, փաքիստանցի եւ այլն), այսինքն բնակչութեան 5,5%-ը, բայց, որոնք բրիտանացի «քաղաքացի» են: 1999-ին, 130 հազար ապօրինիներ կային, որոնց 71 հազարը ապաստանի դիմում ըրած էին:

ԻՏԱԼԻԱ

Յունուար 1-ին, 1.270.000 է (բնակչութեան 2,2%-ը) գաղթականներու թիւը, ինչ որ 13,8%-ի յաւելում մը կը նշանակէ նախորդ տարուան բաղդատմամբ: Կանոնաւորման քոթաներ կը հաստատուին ամէն տարի. - 63.000, 2000-ին, 250.000, 1999-ին:

ՖՐԱՆՍԱ

Կանոնաւոր պայմաններու մէջ, 3 միլիոն 234.000 գաղթական կայ: 1997-ին, կանոնաւորման գործողութիւն մը թոյլ տուաւ որ 51 հազար օտարական անձնաթուղթ ստանան: Շըլէնըման օրէնքը (1998 Մայիս) թոյլ կուտայ կանոնաւորումը անոնց որոնք կրնան հաստատել Ֆրանսայի մէջ ընտանեկան իրենց կապերուն կայունութիւնը: Այս դասակարգին պատկանող 66 հազար հոգիի թուղթերը կանոնաւորուած են:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. որ Շիրակի մարզին մէջ հովուապետական այցի մը ձեռնարկած է, Յուլիս 29-ին մասնակցած է Անի թաղամասին մէջ եկեղեցիի մը հիմնարկէքի արարողութեան: Եկեղեցին կը կառուցուի Սարգիս Յակոբեանի բարերարութեամբ. ճարտարապետն է Գագատասար Արզումանեան: Նոյն օրը Գարեգին Բ. ներկայ եղած է քաղաքին փողոցներէն մէկը Խրիմեան Հայրիկի անունով կոչելու արարողութեան ալ:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ ԿԸ ԲՈԼՈՐԷ ՏԱՍՆՀԻՆԳ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆ

(1986 - 2000)

ՄԱՄԼՈՅ Գ. ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս նախապէս հաղորդեր էինք, Օգոստոս 11 - 12-ին պիտի նշուի ակադեմական եւ գեղարուեստական մասնաւոր հանդիսութիւններով 15-ամեայ տարեդարձը Վենետիկի Գա Ֆոսքարի Պետական Համալսարանի Հայ լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքին, որ 1986-էն սկսեալ ամէն տարի կրկնուած է Օգոստոս ամսուն՝ առանց ընդմիջումի: Հայաստանի Կրթութեան եւ Մշակոյթի Նախարարութիւնները, ինչպէս նաեւ Վենետիկ Քաղաքապետութիւնը շնորհած են իրենց բարոյական հովանաւորութիւնը:

Այս առթիւ մասնաւոր հրաւէրով Վենետիկ կը ժամանեն, բազմաթիւ հրաւիրեալներու կարգին, ՀՀ Իտալիոյ Դեսպան Պր. Գագիկ Պաղտասարեան, Երեւանի Պետական Համալսարանի Ռեկտոր՝ Ակադեմիկոս փրոֆ. Ռադիկ Մարտիրոսեան, ՀՀ Գիտութիւններու Ազգային Ակադեմիայի փոխ - նախագահ եւ Գիտական Քարտուղար՝ Ակադեմիկոս փրոֆ. Վլադիմիր Բարխուդարեան, UCLA-յի ամպիոնավար եւ Հայ ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան մեծ հեղինակութիւն՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննիսեան:

Գեղարուեստական յայտագրին պիտի մասնակցին Փարիզաբնակ դերասանուհիներ՝ Նորա Արմանի եւ Այա Սակակիբարա «Նանթօ Նանթօ» թատերախաղի բեմադրութեամբ, Միլանաբնակ դաշնակահարուհի Անի Մարտիրոսեան եւ թենոր Ժան Անսըլեան, հայկական ու եւրոպական նուագներու եւ երգերու կատարմամբ:

Այս առթիւ ՀՀ Սահմանադրական Դատարանի համակարգչային բաժանմունքը, Պր. Գրիգոր Վահանեանի առաջնորդութեամբ, իրագործած է՝ 1993-ին Վենետիկի Պետական Համալսարանի եւ Պօ - Արաքս Մշակութային Միութեան համագործակցութեամբ արտադրուած «Հայերէն խօսինք» տիտղոսով հայերէն լեզուի ուսուցման դասագիրքին Սի - Տի - Ռոմի վրայ փոխանցումը, որու՝ հանրութեան ներկայացումը կը սպասուի այդ օրերուն: Նոյնպէս այդ օրերուն պիտի ներկայացուի Երեւանցի լրագրողուհի՝ Ռուզան Զաքարեանի խմբագրած «Վենետկեան միջանուագ» հատորը, որ կը պարունակէ դասընթացքի մասին վկայութիւններ:

ԴԻՒԱՆ
ՊՕ - ԱՐԱՔՍ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

Ժ.

Երբ լռնցուց՝ յուզուած ձայնով մը աւելցուց.

- Ի լոյր այս դիւցազնական արարքներուն, արժանի հինն Հելլադայի անմահ քաջերուն, կարծեմ ձեր ամէնուն զգացմանց թարգմանը կը հանդիսանամ երախտագիտութեամբ եւ հիացմամբ լի ձայն մը բարձրացնելով ի պատիւ մեր ֆէտայիներուն: Կեցցեն ուրեմն ֆէտայիները եւ յեղափոխութիւնը:

- Կեցցե՛ն, - ծափեցին քանի մը ձայներ, ուր կը տիրապետէր յաղթական ձայնը Մարտիկ աղային, որ տակաւ սիրտ առած ու քաջագործութիւններու գրոյցին խանդավառուած էր:

Նորէն լռութիւն: Մարտիկ աղա նորէն աւելցուց.

- Հա՛, պարո՛ն Արամ, կեդրոնին ղըրկուելիք գումարէն 4 ոսկիի չափ գումար մը կը պակսէր կոր, կրցա՞ք լրացնել այդ պակասը:

- Չէ՛... ո՛չ, - ըրաւ միւսը վարանոտ:

- Է՛, ի՞նչ պիտի ընենք... անպատճառ պէտք է ղրկել այդ գումարը, անհրաժեշտ է, միջոց մը գտնելու է վերջապէս, դիմեցի՞ք պէտք եղած անձերուն:

- Այո՛, բայց անօգուտ կերպով:

Այս ոգիով խօսակցեցան, մէկը գանձումին հարկաւորութեանը, միւսը անկարելիութեանը վրայ պնդելով:

Մէյ մըն ալ նայիս Մարտիկ աղա ոտքի ելաւ վարանոտ ու դէպի գրասեղանը յառաջացաւ.

- Ահա պէտք եղած դրամը, հոգ չէ, ես կուտամ:

- Կոմիտէն իր ջերմ շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ձեզի, Մարտիկ էֆէնտի ... պարո՛ն դիւանադպիր, ընկալագիր մը տուէ՛ք էֆէնտիին:

- Հոգ չէ, չուզեր, - կմկմաց Մարտիկ աղա:

- Ի՞նչպէս չուզեր, - բողոքեց Սուրեան, - ընկալագիրը անհրաժեշտ է ... Դրամ տուէ՛ք, թուղթ առէ՛ք, Մարտիկ էֆէնտի: Այդ ընկալագիրները պահեցէ՛ք, վերջը պէտք պիտի ըլլան, ինչպէս որ գիտէք:

Երկու շաբաթ վերջը միեւնոյն սենեակը կանչուեցաւ, ուրկէ դուրս ելած էր ա՛լ կոյր հաւատացեալ Դաշնակցական կուսակցութեան:

«Կարեւոր ծանուցումի մը համար»՝ կ'ըսէր իրեն ղրկուած հրաւիրագիրը: Քիչ մը դողով Մարտիկ աղա վեր կ'ելլէր մութ ու խոնաւ սանդուխէն, անձկութեամբ հարցաքննելով ինքզինքը կարելի անզգուշապահութեան մը, թուլերանութեան մը մասին:

«Արդեօք բա՞ն մը ըրած եմ գուցէ» - կը խորհէր սենեակէն ներս մտած պահուն:

- Հրամմեցէ՛ք, նստեցէ՛ք, Մարտի՛կ էֆէնտի, կարեւոր բան մը ունիմ ձեզի հաղորդելիք:

Լռութիւն հրամայող զանգակի հարուածէ մը ետքը, թէեւ սենեակին մէջ ուրիշ ոչ ոք գտնուէր, Սուրեան ոտքի ելաւ ու ծանր՝

- Մարտիկ էֆէնտի, կեդրոնէն նամակ մը ստացանք, - ըսաւ, - յատկապէս ձեզի վերաբերեալ:

Վաճառականը դող ելաւ: Նորէ՞ն տէպոր:

- Ահաւասիկ նամակը, մտիկ ըրէ՛ք.

«Ձեր վերջին ծանուցագրին պարունակութեանը հետեւանքով՝ Կեդրոնն նիստ գումարելով միաձայն հաւանութեամբ որոշեց «Ազգային բարերար»ի տիտղոսը շնորհել ձեր քաղէն՝ պոլսեցի վաճառական պարոն Մարտիկ Սրմաքէշեանի՝ ի վարձատրութիւն այն թանկագին ծառայութիւններուն, զոր մատուցած է ու պիտի մատուցանէ անշուշտ այնքան մեր կուսակցութեան, որքան Ազգին: Այս տիտղոսը իրաւունք պիտի տայ իրեն՝ ապագային Հայկական նորակազմ թագաւորութեան մէջ մեծ պատիւներու ու աստիճաններու: Հաճեցէ՛ք ներկայս ծանօթացնել իրեն»:

- Իմ եւ իմ ընկերներուս կողմանէ անկեղծօրէն կը շնորհաւորեմ ձեզ - վերջացուց Սուրեան:

Շփոթած, ապշած Մարտիկ աղա կը նայէր, մտիկ կ'ընէր՝ չուզելով հաւատալ ականջներուն:

Ազգայի՞ն բարերար հռչակուած էր:

- Պէտք չէ մոռնալ, Մարտի՛կ էֆէնտի, թէ խստիւ արգիլուած է այս մասին ո՛եւէ բան մը ըսել: Պէտք է գաղտնի պահել:

ԺԱ.

- Սա աւանակը կը տեսնէ՞ք կոր, հինգ փարայ տուած չունի յեղափոխութեան համար, չունի պէս ալ ստակ ունի... ասանկները եօթը պիտի տեսնեն... վա՛յ տանիքներուն:

Անդրանիկ Սօղանճեանն էր, սանկ հագուած մէկը, որուն համար 300.000 ոսկի ունի՝ կ'ըսէին եւ որ խղճալի, մտահոգ դէմքը ունէր մէկու մը, որ իրիկուան ուտելիքը կը մտմտայ:

Յեղափոխական գործին իր քակը բանալէն ի վեր Մարտիկ աղա կատաղի ատելութիւն մը կը սնուցանէր հարուստներուն դէմ, որոնց հետ կը տեսնուէր կոխելու համար միայն, նախատելու, ըսպառնալու համար: Ալ ո՞ւրկէ կը փախնար, յեղափոխականներէ պաշտպանուած, ազգային բարերար հռչակուած:

Ճառախօսած կամ վիճաբանած ատենը ի՛նչ բուռն փափաքներ կը զգար իր գաղտնիքները դուրս թափելու, իր ազգային բարերարի տիտղոսը հակառակորդներուն երեսին նետելու: Քանի - քանի անգամներ, իր բարկութեան գագաթնակէտին փորձուած էր պոռալ «ծօ՛ ես, գիտէ՞ք, ով եմ ե՛ս...», բայց Սուրեանի խօսքերը յիշելով՝ մէկէն կը լռէր: Արհամարհոտ ու վեհանձն թօթուըտուք մը ունէր ուսերու՝ «վերջէն կը տեսնեն իմ ով ըլլալով»:

(Շար. 49)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՊԱՆԵԽՕ. – Ներսէս Տակուեան 2000 ֆրանք:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ. – Տէր եւ Տիկին Շառլ Եկէնեան 1500 Ֆր.:

ՄԻԼԱՆՕ. – Համակիր մը 500 հազար լիռ:

ՓԱՐԻԶ.– Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջըրբաշեան 1000 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ.– Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թոռոսեան 1000 Ֆր.:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կըրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10-ին:
Խաղողօրհնէք ժամը 11.45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ'ընդունուին Թաղականութեան անդամներու կողմէ կամ եկեղեցին նոյն օրը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ANNULATION DU SEJOUR FAMILIAL à Bellefontaine du 19 au 27 août

Nombre d'inscriptions insuffisant.

CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

FETE TRADITIONNELLE

au Centre de Vacances de Bellefontaine (Jura)

Le Dimanche 6 Août, à partir de 11 heures

ՊԱՆԵԽՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեխօ-Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14.30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01. 45. 46. 10. 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01. 46. 65. 81. 53

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section «Dirouhie Sérengulian» d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE**, visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE**, à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

ՏՕՆ

ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30-ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9.45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԸՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՅ» աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célebrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 5·6
SAMEDI - DIMANCHE
5·6 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·964 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.964

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆ ՏՐՈՒԱԾ

Լեռնային Ղարաբաղի Ընդհանուր դատախազ Մաւրիկ Ղուկասեան «Հայոց Աշխարհ» թերթին յայտարարած է, թէ զօրավար Ս· Բաբայեանի դատավարութիւնը պիտի սկսի Օգոստոսի վերջերը կամ Սեպտեմբերի սկիզբը : Դատախազութիւնը Օգոստոս 3-ին նախաքննութեան ամբողջ թղթածրարը ուղարկած է դատարան : Ըստ դատախազին, զօրավար Բաբայեան եւ միւս 15 անձերը, որոնք բանտարկուած են, կ'ամբաստանուին Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւնները տապալելու համար զաւ նիւթած փլալու յանցանքով :

Ընդհանուր դատախազը լսած է, թէ բոլոր ամբաստանեալները ընդունած են իրենց յանցանքը, բացի զօրավար Բաբայեանէն : Այս վերջինը բացարձակապէս կը մերժէ իրեն վերագրուած յանցանքը :

Միւս կողմէ, Մաւրիկ Ղուկասեան ըսած է, թէ այս դատավարութիւնը չի կրնար Հայաստան փոխադրուիլ : Նման քայլ մը անխոհեմ պիտի ըլլար, որովհետեւ, բացատրած է ան, Ղարաբաղ անկախ պետութիւն է :

ՀՈՎԻՒ ՄԸ ԱՐՋՈՒ ՄԸ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻՆ ԵՆԹԱՐԿՈՒԱԾ

Վայոց ձորի մէջ 38 տարեկան հովիւ մը Արմէն Հայրապետեան իր ոչխարները արածելու ընթացքին արջու մը յարձակումին ենթարկուած է Օգոստոս 2-ին : Ընտանիքը անոր բզքտուած գլխակը գտած է արօտավայրին մէջ երբ երեկոյեան հօտը առանց իրեն գիւղ վերադարձած է : Տարօրինակը այն եղած է որ գազանը ոչխարներուն վնաս չէ տուած :

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԵՏ

Մինսկի խումբին ԱՄՆ-ու նախագահը Գ· Գաւանօ Հայ Դատի Արեւմտեան Ամերիկայի յանձնախումբին ու Հայկական համագումարին հրաւէրով Յուլիս 31-ին հանդիպում մը ունեցած է տեղւոյն հայ համայնքին հետ ու խօսած Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման ընթացքին տարուած աշխատանքին մասին :

Գաւանօ նախ գոհունակութիւն յայտնած է Հայաստանի ու Ազրպէյճանի նախագահներուն ուղղակի բանակցութիւններուն, ըսելով որ Ռոպէր Քոչարեան եւ Հայտար Ալիեւ այս ամսուան ընթացքին նոր հանդիպում մը կ'ունենան Ճընեւի մէջ, ապա Հոկտեմբերին՝ Նիւ Եորք : Մինսկի խումբը առաջին օրէն Ղարաբաղը խաղաղութեան հոլովոյթին մէջ մասնակից կողմ նկատած է, ըսած է ան : Մասնաւորապէս խօսելէ լուծումի մանրամասնութիւններու առաջարկներու, ինչպէս՝ հողային փոխանակումի այլընտրանքին մասին, ըսելով· «Չեմ կրնար մանրամասնել ծրագրին մասնաւոր բաժինները» :

Գաւանոյի հետ հանդիպումին նիւթ եղած է ցեղասպանութեան հարցն ալ, որուն համար ամերիկացի դիւանագէտը գործածած է «ողբերգական պատահարներ» տարազը :

«ԱՐՄԵՆՓՐԵՍ»

(Օգոստոս 3 / 4)

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔՑԻՆԵՐԸ ԴԷՄ ԵՆ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՅԱՆՆԵՐՈՒ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ

Վրաստանի հարաւային շրջանի Ախալքալաք քաղաքի բնակչութիւնը համաձայն չէ հոն գտնուող ռուսական ռազմակայանին մեկնումին : Իրենց պատճառը այն է որ իրենցմէ 1200 հոգի հոն կ'աշխատի եւ աշխատավարձք կը ստանայ : Իսկ եթէ ռազմակայանը դուրս բերուի, այդ խումբը եկամուտի իր միակ աղբիւրն ալ կը կորսնցնէ :

ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԵՆՔ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ ՉԵ՞ՆՔ»

Թրքական «Եօզկիւր փոլիթիքա» օրաթերթը Օգոստոս 4-ի թիւին մէջ լման էջ մը յատկացուցած է Պոլսոյ հայութեան, վերի խորագիրով : Կիւլթէն Գրչանաք ըսելէ ետք թէ Անատոլուի բնիկ ժողովուրդներէն են Հայերը, գիտել կուտայ թէ այսօր այլեւս անոնց համար կը գործածուի ոչ թէ «Թրքահայ», այլ «Պոլսահայ» սահմանումը, քանի որ Հայերը ժամանակի ընթացքին լքելով Անատոլուի իրենց բնակավայրերը, կեդրոնացած են Պոլսոյ մէջ, ուր եւս կը նուազի իրենց թիւը : Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախկին նախագահներէն Թ· Էօզալի կողմէ Հայերու համար տրուած 85 հազարի թիւը կ'ենթադրուի որ այսօր 10 – 15 հազարով պակսած է· «Իսկ երբ մտածենք որ Օսմանեան կայսրութեան հայ բնակչութեան թիւը պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն մէկ միլիոն 300 հազար էր, ներկայի կացութիւնը աւելի հասկնալի կը դառնայ» կ'ըսէ յօդուածագիրը :

Ան կը մէջբերէ զաղութին մասին կեդրոնական վարժարանի տնօրէնուհի Ս· Գույումճեանի արտայայտութիւնները թէ Պոլսահայութիւնը այլեւս ինքնութեան կորուստի շրջան մը կ'ապրի ու հայերէնը անտեսուած է : Երբ հարց կուտայ թէ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան հեռանկար ըղձական բան չի՞ ներշնչեր, Ս· Գույումճեան կը պատասխանէ· «Եթէ նոյնիսկ որոշ իրաւունքներ տրուին, մարդ չէ մնացած որ զանոնք գործածէ, գործածել ուզէ...» :

Էջին մէջ հայկական վարժարաններու դժուարութիւններուն թիւումն ալ եղած է· Թուրք փոխ – տնօրէնի մը պարտադիր ներկայութիւնը, կ'ըսուի թէ որոշ չափով վրդովիչ բան է ուսուցիչներու, նաեւ աշակերտներու համար : Պատանի մը ըսած է լրագրողին· – «Թուրք փոխ – տնօրէն կոչումը տեղին չենք նկատեր· ատիկա օտար վարժարանի մը համար կրնայ գործածուիլ, սակայն մենք Թուրքիոյ Հանրապետութեան հայրենակից չե՞նք, ինչո՞ւ «թուրք» որակումով մէկը պաշտօնի կը կոչեն հոս» :

Կ· Գրչանաք կ'անդրադառնայ հայկական վարժարաններու նիւթական մեծ բեռին, քանի որ պետութիւնը Լօզանի դաշնագրով ճշդուած պարտաւորութիւնները չի կատարեր եւ նիւթական ոչ մէկ զօրակցութիւն կը բերէ անոնց : Ս· Գույումճեան գիտել կուտայ որ դպրոցներուն գլխաւոր հարցը տնտեսականն է, 1936-ի յայտարարութեան օրէնքին պատճառով ու ներկայի դպրոցը կը դժուարանայ 18 դպրոցի նիւթական բեռը կրելու, ինչ որ իրեն լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ :

Հակառակ այս կացութեան, հայկական վարժարաններու շրջանաւարտներուն համալսարան մուտքի յաջողութեան համեմատութիւնը պետական վարժարաններու մակարդակէն բաւական բարձր է :

Էջին մէջ անջատ բաժինով մը նկարագրուած է հայկական հարսանիք մըն ալ որուն առընչութեամբ ըսուած է նաեւ թէ օրէ օր կը բազմանան «օտար» ամուսնութիւնները, քանի որ Եկեղեցին կը մերժէ կնքել զանոնք ու միրտել անոնցմէ ծնած զաւակները, համայնքին թիւին նուազումը կը չեշտուի :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՌՈՄԻ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ միջեւ պաղ հով մը սկսած է փչել վերջերս : «Գոռիէռէ տէլլա Սեռա»յի տուած հարցազրոյցի մը մէջ, Ալեքսի Բ· պատրիարքը երկու պայման կը դնէ Պապին Մոսկուա այցելութեան : Այդ պայմաններն են․ Ա) Վերջ տալ կաթողիկէ եկեղեցւոյ մարդորսութեան եւ՝ Բ) Ուկրանիոյ Օրթոտոքսներուն ենթադրեալ հալածանքներուն : Անցեալ Յունիս 5-ին արդէն, Պուտին ըսած էր Պապին որ Ռուսաստան իր այցելութիւնը կրնայ կատարուիլ միայն երբ հարթուին երկու եկեղեցիներու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Փոխադրութեանց նախարարութիւնը անփոփոխ կը պահէ Գոնգորտներու թռիչքը առկախելու իր որոշումը : Փորձագէտներն ու քննիչները ժամանակ կը պահանջեն բացատրելու համար պատահած արկածը :

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ մայր թագուհիին Էլիզապէթի 100-ամեակը տօնուեցաւ Օգոստոս 4-ին, պաշտօնապէս : Հակառակ անոր որ ժողովուրդը սկսած էր վերապահ ըլլալ արքայական ընտանիքին հանդէպ, մայր թագուհին յատուկ տեղ մը կը գրաւէ անոր սրտին մէջ : Սէրը նոյնիսկ պաշտամունքի հասած է : 1922ին ամուսնացի Էլիզապէթ Պաուըլայըն կը սիրահարի գահաժառանգ իշխանին, բայց կը մերժուի ու կ'ամուսնանայ եղբօրը հետ՝ Թոթով, ամչկոտ Ալպէրի : 1936ին երբ Էտուար Ը· գահէն կը հրաժարի, ամուսնանալու համար ամուսնալուծուած Ուալիս

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԱՐՈԼՏ-ՐԱՖՖԻ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ ԶՈՀ ԱՂԷՏԱԼԻ ԱՐԿԱԾԻ ՄԸ

Ինչպէս արդէն մեծախները հաղորդեցին, Չորեքշաբթի օր, Օգոստոս 2-ին, Սրածիգ թռան մը ջախջախուեցաւ Ալպեաններու մէջ եւ տեղն ու տեղը մեռաւ վարորդը՝ Հարոլտ – Րաֆֆի Գաբրիէլեան 39 տարեկան :

Օդաչուն կ'աշխատէր Շալոն – սիւր – Սոնի Փրոքոփթէր ընկերութեան մէջ, որ մասնագիտացած է թռաններ վարձելու մարզին մէջ, ամէն տեսակ գործողութիւններու համար : Հարոլտ Գաբրիէլեան զանազան արհեստներէ ետք, 1990-ին մըտած էր քաղաքացիական օդանաւորդութեան մէջ եւ փորձառու օդաչու եւ ուսուցանող էր : Մասնագիտած էր բազմաթիւ ռալլիներու ափրիկեան ցամաքամասին վրայ : Ամէն ձեռնհասութիւն ունէր անտառներու հրդեհներու գործողութիւններուն համար :

Արկածը պատահեցաւ Օգոստոս 2-ին, ժամը 14·30-ի շուրջ, երբ ջուրը պարպելէն ետք, թռանը բախած է ծառի մը կատարին եւ հաւասարակշռութիւնը կորսնցնելով ջախջախուած է :

Ձերբակալուած է այն կասկածելին որ հրդեհին պատասխանատուն կը նկատուի :

Այս կսկծալի մահուան առթիւ, մեր ցաւակցութիւնները կը ներկայացնենք տարաբախտ երիտասարդին ծնողքին՝ Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գաբրիէլեանի, հօրաքրոջ եւ քեռայրին՝ Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն :

75 - ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Paris, le 1er août 2000

Chère Madame la Directrice,

A l'occasion du 75e anniversaire du quotidien Haratch, je tiens à vous exprimer, au nom de tous mes collègues, nos plus sincères remerciements pour le travail très exceptionnel que vous réalisez.

Pendant trois quarts de siècle, votre père puis vous-même avez maintenu et développé la parution quotidienne, en langue arménienne, d'un journal de très bon niveau afin que l'information soit véhiculée de façon objective et non partisane. Soyez-en très chaleureusement félicités, vous-même, Mlle Totoyan ainsi que votre équipe technique.

Je profite de cette occasion pour vous exprimer aussi toute notre reconnaissance dans l'appui très important que vous apportez aux activités du Comité du 24 Avril notamment pour ce qui concerne la reconnaissance par le Sénat du Génocide des Arméniens perpétré par la Turquie Ottomane en 1915. Grâce à votre quotidien, en France mais aussi dans le monde entier, les Arméniens suivent de manière claire et objective l'évolution des choses et cela est suffisamment important pour être souligné.

Enfin, nous savons les difficultés de plus en plus aiguës de la presse écrite mais aussi sa nécessité absolue pour le maintien et le développement de la culture et de l'identité arménienne. Je vous souhaite donc de continuer pendant des années ce travail et que vous comptiez de plus en plus d'abonnés et de lecteurs.

En vous remerciant à nouveau pour ce travail exceptionnel et en souhaitant à Haratch un bon anniversaire,

je vous prie de croire, Madame la Directrice, en l'assurance de mes sentiments les meilleurs et de mes respectueux hommages.

Alexis GOVCIYAN
Président du Comité du 24 Avril

ՅԱՐԳԱՐԺԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ

Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնս, մեր գաղութին անունով, սրտանց կը շնորհաւորէ Ֆրանսահայութեան անդրանիկ եւ միշտ կենսունակ՝ «Յառաջ» օրաթերթի պանծալի 75-ամեակը :

Հակառակ բազմազան եւ բազմապիսի դժուարութիւններու, «Յառաջ» հաւատարիմ կը մնայ իր հիմնադիրին սկզբունքներուն եւ կը շարունակէ իր առաքելութիւնը, յանուն առարկայական լրատուութեան եւ հայ լեզուի անաղարտութեան ու գոյատեւման :

Թող այս տարեդարձը նոր աւիւն ու կորով բերէ մեր այնքան սիրելի «Յառաջ»ին, որպէսզի ան յարատեւէ դեռ երկար տարիներ, իր ողբերգած ազգօգուտ ճանապարհով :

Լաւագոյն մաղթանքներով՝
Ի դիմաց Շաւիլի
Ս· Գրիգոր Լուսաւորչի Եկեղեցւոյ
Հոգաբարձութեան
ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ
Ատենապետ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՉԱՐՉՐԿՈՒԱԾ ՄԱՐԶԷՆ

Որքան ալ ծանր կ'ըլլան Հայաստանի ներքին կեանքին զարգացումները, դանդ լրատուամիջոցները պարբերաբար տեղ կուտան Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու մարզին: Ու այդ նիւթին նուիրուած էջերուն մէջ այսօր արդէն հետաքրքրական դիրքափոխում մը նշմարելի է: Մինչեւ վերջերս ընդհանուր գիծը կ'ըլլար միասնութեան չեշտումը, մէկութեան լոզունգներու կրկնութիւնը. բաներ որոնք համոզիչ չէին կրնար ըլլալ, այլ միայն կը ծառայէին փաստը տալու որ յաճախ չօշափելի միջոցներ չկար այդ էջերը լեցնող մօտեցումին ետին:

Կարելի՞ էր, կամ պէ՞տք էր զարմանալի նկատել երեւոյթը, երբ անկախութեան առաջին օրէն ներսի ու դուրսի Հայուն միջեւ իսկական կապ մը ստեղծելու մտահոգութիւնը միշտ լուսանցքի վրայ մնաց. մեծ մասամբ՝ երեւութականը մէկդի ձգեց հարցին հիմնականը: Թէեւ «հիմնական»ին մասին ալ երկու հատուածներու լսածն ու հասկցածը գրեթէ բնաւ չնոյնացան: Խորհրդային շրջանի սահմանադրութեամբ, չափանիշները պատմութեան գիրկը անցնելէն ի վեր տասը տարի անցած է ու կուտակուած փորձառութիւնը ամէնէն աւելի յուսախաբութեան, յոգնութեան ազդակներով արտայայտութիւն կը գտնէ: Սփիւռքի Հայը յուսախաբ է տեսնելով որ լոզունգներով յայտարարուածը կը չափուի գրեթէ միայն իր նիւթականին կանչուելով: Հայաստանի Հայուն համար ալ բնական յստակ է որ հակառակ տրուածին, դուրսի եղբայրներն ու քոյրերը հարկաւորը չեն ըրած (տուած) իրեն համար: Մնացեալը՝ մշակութային, գրացական, եւ այլն, ներկայ է միայն խօսքի մակարդակին:

Նիւթը անգամ մը եւս այժմէականացընելու դրդապատճառ եղած է Արտաքին գործերու Նախարար Վ. Օսկանեանի Յուլիս 10-ի ասուլիսը որուն ընթացքին անոր ուղղուած են այս մարզին առնչուած հարցումներ ալ: Անոնցմէ մէկուն տէրը Լիլիթ Պօղոսեան («Հայոց աշխարհ» Յուլիս 13) Նախարարին յիշեցուցած է անցեալ տարուան Հայաստան – Սփիւռք համաժողովին այդ ուղղութեամբ տրըւած որոշումները որոնցմով կը նախատեսուէր ընդլայնել ու խորացնել յարաբերութիւնները: Վ. Օսկանեան հաւաստած է որ անոնք թուղթին վրայ չեն մընար, մոռցուած չեն ու կը գտնուին կառավարութեան ուշադրութեան կեդրոնին: Ըսուածին ապացոյց, ան յիշեցուցած է թէ կառավարութիւնը վերջերս երկու որոշում տուած է այդ մասին. առաջինը կը վերաբերի գրասենեակի կազմութեան մը, երկրորդը՝ Արտաքին գործերու Նախարարութեան հովանիին տակ Սփիւռքի հետ կապերու գործադիր քարտուղարութեան մը ստեղծումին:

Այսքանով՝ ընկալուած ընթացքէն ուշագրաւ նորութիւն չյայտնող հեռանկարը, քիչ մը զարմացնող նախաբան մը ունեցած է: Վ. Օսկանեան ըսած է թէ Հոկտեմբեր 27-ի ողբերգութեամբ սաստած մօտեցումի գործընթացը հայութեան երկու հատուածներուն միջեւ, առողջացման փուլին մէջ է, քանի որ «տնտեսական վերիվայրումներից յետոյ դժուարութեամբ վերահաստատուած ներքաղաքական կայունութիւնը» այդ ուղղութեամբ յոյս ներշնչող է: Հոս, նախ կ'արժէր գիտնալ թէ Նախարարը ի՞նչ հիմեր ունի ներքաղաքական կայունութիւնը վերահաստատուած հռչակելու երբ Մեղրիի մասին շշուկները, նոյն Հոկտեմբեր 27-ի հետաքննութեան արթնցուցած դժգոհութիւնը, բանակին մասին արդար մտահոգութիւններու տուեալները, կարելի չէ այդ կայունութեան դէմ լուրջ սպառնալիք չնկատել: Մնաց որ այս բաները մէկդի դնելու պարագային ալ Վ. Օսկանեանի հաւաստումով լաւատես ըլլալու բան դաշտ չի բացուիր, քանի որ Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններու ջերմացման փուլին ակնկալութիւնը անմիջապէս կը կապուի տասնամեայ տայլին. «Սփիւռքի ներուժը Հայաստանի տնտեսական վերածննդի շարժիչներից մէկը» դարձնելու հեռանկարին...:

Լ. Պօղոսեան մեծ վերապահութեամբ կ'անդրադառնայ Նախարարին խօսքերուն, յայտնապէս, գործնական բարեփոխութեան լուրջ ապացոյց չտեսնելով: Որոշ յուսախաբութիւն մըն ալ ունի որ «համատեղ յանձնախմբերի, կոնկրետ, «նիւթեղէն» ծրագրերի եւ ներդնումների մասին առ այժմ խօսք չկայ»: Իր համոզումով՝ գործադիր քարտուղարութեան կանոնադրութիւնը պատրաստելէ ետք հանդստանալու շրջան մը կ'ըլլայ, ապա կը յաջորդէ նոր կառոյց ստեղծելու փուլը, մէկ կողմէն ալ պարբերաբար կը կրկնուի թէ Հոկտեմբեր 27-ի ողբերգութիւնը ուշացուցած է գործի անցնելու հանգրուանը եւ այսպէս, մինչեւ որ հասնի յաջորդ համաժողովը, «Մէկ ազգ, մէկ հայրենիք» կարգախօսին եւ «կենաց»ներու կրկնութեամբ: Իր գրութեան աւարտին լրագրողուհին կը յայտնէ թէ կասկած չունի հայրենի իշխանաւորներու մտադրութիւններուն լրջութեան մասին, բայց կը վախնայ որ Հայաստան–Սփիւռք յարաբերութիւններու ներկայի ջերմացումը գործնական քայլերու բացակայութեան կրկին կը պաղի մինչեւ յաջորդ ջերմացում, «իսկ անընդհատ սառելով ու տաքանալով, վերջնականապէս կը զրկուի կենսունակ բջիջներից»:

Նոյն ասուլիսին մասին նախորդ օրուան «Ազգ»ն ալ էջ մը ունի որուն վերջին մասը կը շօշափէ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններու նիւթը: Նարինէ Մկրտչեան եւս կը մէջբերէ Վ. Օսկանեանի խօսքերը Սփիւռքի հետ յարաբերութիւններուն մէջ յապաղումի երեւոյթին ու Հայաստանի նկատմամբ հաւատքին, վստահութեան ներկայի վերահաստատման մասին: Կ'աւելցնէ թէ Նախարարը համաձայն գտնուած է իրենց պնդումին որ Սփիւռքը մեծ մտահոգութիւն ունի Հայաստանէն չդադրող արտագաղթին մասին: Ըսած է թէ ատիկա կանխելու միակ ճամբը աշխատատեղիներու ստեղծումն է. այլ խօսքով՝ տնտեսական խնդիրներու լուծումը: Այդ առիթով նիւթ ալ եղած է ներդրումներու ցած մակարդակը, այս անգամ թէեւ տեղին նշումով մը. «Հայաստանն լուրջ ֆինանսական մուտքերին այսօր խանգարում է հարկային քաղաքականութիւնը եւ Հայաստանի կոռումպացուածութեան աստիճանը»: Ըսուածին մասին յստակ տեղեկութիւն ունենալու համար կը բաւէ «հարկային քաղաքականութիւն» ըսուածին մէջ տեսնել այդ անունին տակ ձեռնարկատէրերու վրայ դրուած ծանր պարտաւորութիւնները եւ «կոռումպացուածութիւն»ը թարգմանել հայերէնի եւ ունենալ «կաշառակերութիւն»ը...: Իսկ ինչ որ առաւել հետաքրքրական է նշումին մէջ, այն է որ անոնք եղած են Նախարարի մը հետ ասուլիսի ընթացքին:

Սակայն, անտեղի է մեծ յոյսեր կապել երեւոյթին, քանի որ Վ. Օսկանեան պետական մարդու ծամծմուած լաւատեսութեամբ փակած է նիւթը. «Հիմքեր ունինք ասելու, որ 2001 թիւը բեկումնային կը լինի Հայաստանի տնտեսական կեանքին մէջ»:

Ցայտարարութիւն որ վաւերացում պարագային չի կրնար Նախարարին դէմ քննադատութեան պատճառ ըլլալ, քանի որ ան չէ ճշդած թէ ակնկալուած «բեկում»ին ուղղութիւնը ի՞նչ է. դէպի վե՞ր, թէ վեր...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՏԵՂԱՇԱՐԺ

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՏԱՐԱԾՔԻՆ ՍՊԱՆԱԽՕՍՆԵՐԸ ԿԸ ԳԵՐԻՇԽԵՆ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԸԼԼԱԼԷ ՍՊԱՆԱԽՕՍՆԵՐԸ ԿԸ ԳԵՐԻՇԽԷ ԵՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐ ԻՐԱՎԻՃԱԿ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՋՈՒԼԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Միացեալ – Նահանգներու ժողովրդագրական տուեալներուն համաձայն, Գալիֆորնիան պիտի դառնայ ամերիկեան առաջին մեծ նահանգը, ուր ոչ սպանախօս սպիտակամորթները այլեւս մեծամասնութիւն պիտի չկազմեն: Այլ խօսքով, Գալիֆորնիան այլեւս վայրը չէ, ուր ցեղային կամ ազգային ոչ մէկ հաւաքականութիւն կը գերիշխէ:

Ցարդ Գալիֆորնիան Միացեալ – Նահանգներու հայելին էր: Բ. Աշխարհամարտէն ետք անիկա ժողովրդային երեւակայութեան մէջ կը գերիշխէր «Պիչ Պոյզ»ի Տիզնիլէնտի եւ օդանաւային ճարտարարուեստի մէջ աշխատողներու միագոյն բնակավայրերուն պատկերով: Սակայն փոփոխութեան ընթացքը շատ արագ է:

Ոչ սպանախօս սպիտակամորթներ այս «ոսկեայ նահանգ»ին մէջ մահացողներուն 70 առ հարիւրը կը կազմեն, իսկ ծնունդներուն՝ միայն 27 առ հարիւրը: 1970-ին Գալիֆորնիոյ բնակիչները 80 առ հարիւր համեմատութեամբ սպիտակամորթ էին:

Կարգ մը մասնագէտներու համաձայն, անցումային այս հանգրուանը արդիւնք է միլիոնաւոր նոր գաղթականներու հոսքին: Անոնց մեծ մասը հարաւային – ամերիկացի եւ ասիացի է: Աւելին. եկուորներու հաւաքականութիւններուն մէջ ծընունդի համեմատութիւնը աւելի բարձր է:

Ընկերային, քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեբանական անդրադարձները ակներեւ են: Վերջին տասնամեակին սուր պայքար տարուած է սահմանափակելու համար ապօրինի գաղթականներու մատուցուած պետական սպասարկութիւնները եւ վերջ դնելու երկլեզու կրթութեան:

Հարցախոյզներ ցոյց կուտան, թէ սպիտակամորթներու անհետացող մեծամասնութիւնը ընդհանրապէս այլ հաւաքականութիւններէ աւելի յոռետես է ապագայի նկատմամբ:

Սակայն մինչ Գալիֆորնիոյ տնտեսութիւնը դարձեալ կը ծաղկի եւ կ'ակնկալուի, որ յառաջիկայ 25 տարիներուն ընդհանուր բնակչութեան թիւը աւելնայ 18 միլիոնով, Գալիֆորնիացիք սկսած են վերլուծել իրենց նահանգին ժողովրդագրական պատկերին ճակատագրական փոփոխութեան նշանակութիւնը:

Շատեր լաւատեսութեան պատճառներ գտած են:

«Կասկած չկայ, թէ բնակչութեան բազմազանութիւնը քաղաքական անհանգիստ վիճակ, նոյնիսկ քաղաքական բախումներ կրնայ ստեղծել, սակայն անիկա նաեւ մեծ ուժ կրնայ հայթայթել», կ'ըսէ Գալիֆորնիոյ կառավարիչը:

Գալիֆորնիոյ ժողովրդագրական պատկերին փոփոխութիւնը սկսած է շրջել նահանգին քաղաքական ուղղութիւնը: Բազմաթիւ սպանախօս քուէարկողներ անդամակցած են Դեմոկրատ կուսակցութեան՝ հակադարձելով ապօրինի գաղթականներու դէմ Հանրապետական կուսակցութեան մղած պայքարին: Թեքսասի կառավարիչ Ճորճ Պուշ իբրեւ Նախագահութեան Հանրապետական թեկնածու՝ բաւական լուրջ դժուարութիւն պիտի դիմագրաւէ Գալիֆորնիոյ մէջ:

Լոս – Անճըլըսի տարածքին ժողովրդագրական անցումային շրջանը արդէն աւարտած է: Անիկա միաժամանակ անտեսանելի է եւ ամէնուրեք ներկայ: Ակներեւ է անվերջ քիլոմեթրներու վրայ երկարող բնակավայրերու մէջ, ուր ցուցատախտակներու վրայ կարելի է հանդիպիլ ամէն լեզուի, բայց՝ անգլերէնէն:

Լոս – Անճըլըսի մէջ կ'ապրի Գորէացիներու մեծագոյն հաւաքականութիւնը Գորէայէն դուրս: Իրանցիները իրենց երկրէն դուրս՝ Արեւմուտքի տարածքին ամէնէն ստուար թիւերով ներկայ են այս քաղաքին մէջ: Բազմալեզու գաղթականներու հանդիպման վայրն է Լոս – Անճըլըսը եւ իբրեւ այդպիսին կը յիշեցնէ Նիւ – Եորքը՝ 19-րդ դարու վերջերուն:

Շրջանին մէջ աւազակախումբերու միջեւ նորագոյն բախումը տեղի ունեցաւ սպանախօսներու եւ Հայերու միջեւ, կ'ընդհէյլի երբեմնի զուտ սպիտակամորթ արուարձանին մէջ:

Գալիֆորնիան միակ նահանգը չէ, ուր ոչ սպանախօս սպիտակամորթները այլեւս մեծամասնութիւն պիտի չկազմեն: Անոնք արդէն փոքրամասնութիւն դարձած են Հաուայի մէջ, ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը Ասիայէն եւ Խաղաղականի կղզիներէն գաղթած է: Անցեալին սպիտակամորթները արդէն մեծամասնութիւն չէին Նոր Մեքսիքայի մէջ: Իսկ Հարաւի մէջ քաղաքացիական պատերազմէն առաջ Հարաւային – Գարոլայնայի բնակչութեան մեծամասնութիւնը սեւամորթ էր: Սակայն ցարդ Գալիֆորնիան մեծագոյն նահանգն է, որ փոփոխութեան փորձառութիւնը կ'ապրի: Հին Գալիֆորնիացիք ամէնէն աւելի կը կը զգան զայն:

Ժողովրդագրական բաժանումները ծանրաբեռնուած են զարտուղի սահմանումներով: «Սպանախօս» բացատրութիւնը ազգային եւ ոչ թէ ցեղային բնութագրում մըն է, որ կը մէկտեղէ ամէն տեսակ հարաւային – Ամերիկացիներ. սպիտակամորթներ, սեւամորթներ, խառնածին մեսթիզոներ, մայաներու, ինքաներու եւ բնիկ հնդիկներու ժառանգորդներ:

Նոյնպէս՝ Գալիֆորնիոյ տարածքին «սպիտակամորթ» բառին սահմանումը կրնայ ընդգրկել նոյնիսկ Միջին – Արեւելքէն թխադէմ գաղթականներ: Մասնագէտներ կը վերլուծեն, թէ այս չափանիշներով՝ անկլօսաքսոնական ծագումով Գալիֆորնիացիները 1980-ական տարիներու վերջաւորութեան արդէն փոքրամասնութեան վերածուած էին:

Գալիֆորնիոյ արհեստագիտական կեդրոնին՝ Սիլիքոն Վելլիի միլիոնատէրերէն հանրապետական մը՝ Ռոն Ունց, որ 1998-ին հովանաւորած էր պետական վարժարաններու մէջ երկլեզու դասաւանդումին վերջ դնելու ծրագիրը, կը յուսար դարձնել նահանգին «լաւագոյն» ապագան այսինքն՝ ստեղծել բազմազգեան ձուլարան մը, խուսափելու համար անհետալի միջցեղային ընդհարումներէն:

«Ասիացիներու եւ հարաւային – Ամերիկացիներու միջեւ խառն ամուսնութիւնները կը բազմանան եւ համեմատութիւնները հասած են 40-էն 50 առ հարիւրի: Հետեւաբար ձուլումը որեւէ ժամանակէ աւելի իրականութիւն է: Սակայն ձուլումի գաղափարաբանութիւնը ջնջըւած է հանրային կեանքէն: Մամուլի կամ քաղաքական ներկայացուցիչներէն քիչերը կը փառաբանեն կամ կը ջատագովեն բազմազգեան ձուլարանի մը գաղափարը: Հետեւաբար ձուլումի դրական կամ ժխտական արդիւնքը կախեալ է անոր եզրաբանութենէն», կ'ըսէ Ռոն Ունց:

Երբ 150 տարի առաջ Գալիֆորնիա մաս կազմեց Միացեալ – Նահանգներու, անիկա ամէնէն բազմազգեան նահանգն էր: Անոր բնակչութիւնը բաղկացած էր տարբեր երկիրներէ հոն «արշաւած» արկածախնդիրներէ, որոնք ոսկի կը փնտռէին: Սակայն, երբ 1880-ական տարիներուն հաւաքուածներ սկսան բարգաւաճիլ Հարաւային Գալիֆորնիոյ տարածքին, Միացեալ – Նահանգներու կեդրոնական շրջաններէն սպիտակամորթներ հաստատուեցան հոն: Այնուհետեւ նահանգը գաղթականներ ընդունելու եւ մերժելու պարբերաշրջաններ ապրած է: Իսկ սեւամորթներ երբեք նկատառելի ներկայութիւն չեն եղած Գալիֆորնիոյ մէջ, թէեւ միշտ կեդրոնացած են ճարտարարուեստական մարզին մէջ յառաջդիմած այլ նահանգներու տարածքին:

Առ այժմ կը թուի, թէ գաղթականներու հոսքին եւ անոր անդրադարձներու առընչուող մտավախութիւնները մեղմացած են: 1998-ին կատարուած հարցախոյզներու արդիւնքին համաձայն, Գալիֆորնիոյ բնակչութեան նուազ քան

10 տա հարիւրը մտահոգիչ կը նկատէ օրինաւոր կամ ապօրինի գաղթականներու ներկայութիւնը։ Վերջերս ապակուսակցական կառոյցի մը՝ Գալիֆորնիոյ Հանրային Քաղաքականութեան Հիմնարկին կողմէ կատարուած վիճակագրութիւններ ցոյց տուին, թէ բնակչութեան կէսը բարիք կը համարի գաղթականներու ներկայութիւնը, իսկ միւս կէսը չարիք կը նկատէ զայն. սպիտակամորթները ամէնէն աւելի սկեպտիկ մօտեցում ունին։

Իսկ սպանախօսները, որոնք մինչեւ 2040 թուականը բացարձակ մեծամասնութիւն պիտի դառնան, շատ աւելի լաւատես են ապագայի նկատմամբ։

Շուրջ 3 միլիոն օրինաւոր գաղթականներ, մեծ մասը՝ Հարաւային – Ամերիկայէն, 1980–էն 1994–ի միջեւ հասած են Գալիֆորնիա։ Շուրջ 2 միլիոն այլ գաղթականներ ապօրինի ձեւերով մուտք գործած են։

Մասնագէտները տարակարծիք են այս նոր բնակչութեան բերած նպաստին եւ պահանջած ծախսերուն առնչութեամբ։ Նախնական վիճակագրութիւններ ցոյց կուտան, թէ կարճ ժամանակի վրայ անոնք մեծ ծախքեր խլած են, սակայն երկար ժամանակի վրայ անոնց ներկայութիւնը արդիւնաւէտ կրնայ ըլլալ, երբ գաղթականներու զաւակները ի վերջոյ ձուլուին ընդհանուր բնակչութեան մէջ եւ տնտեսական գործերու ձեռնարկեն։

Գալիֆորնիա յաճախ նկարագրուած է իբրեւ տարբեր մշակոյթներու ձուլարան։ Թեքսասի, Ֆլորիտայի, Նիւ – Եորքի եւ Իլինոյի նման մեծ նահանգներ նոյնպէս բազմազան դառնալու ընթացքին մէջ են։ Սակայն ժողովրդագրական ուսումնասիրութիւններ կը նշեն, թէ Միացեալ - Նահանգները ամբողջութեամբ Գալիֆորնիոյ պատկերը պիտի չստանան գէթ մինչեւ այս դարու կէսերը։ Նոյնիսկ անկէ ետք աւելի փոքր եւ երկրին խորերը գտնուող նահանգներու մէջ սպիտակամորթները բնակչութեան մեծամասնութիւնը պիտի կազմեն։ Գալիֆորնիոյ մէջ հանդիսանալ կոչուած սպիտակամորթներ պիտի նախընտրեն տեղափոխուիլ Ատլանտեանի հարաւային նահանգները։

«ԱԶԴԱԿ»

«ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Վասպուրականի Նոր Սերունդ» Հայրենակցական Միութիւնը իրականացնում է «Հայոց Մեծաց Տոհմագրական Այգեստան» ծրագիրը, որը Հայոց պատմութիւնը կերտողների տոհմագրական տուեալների հիման վրայ, ներառելով մինչեւ մերօրեայ նրանց սերունդները, նկարահանելու է ֆիլմաշար։

Ֆիլմաշարի նպատակն է փոխանցել Հայի վայել միտքն ու վարքը ներկայ եւ ապագայ սերունդներին, բացայայտելով եւ արթնացնելով նրանց մէջ այն հոգեւոր ուժը, որը թաքնուած է իրենց ազգանուան մէջ ինչպէս նաեւ ազնուացնող օրինակն հպարտութեան զգացում առաջացնել իրենց պապերի կատարած մեծագործութիւնների նկատմամբ, որոնք տեղի են ունեցել մեր բոլորիս ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔՈՒՄ։ Միաժամանակ այդ ֆիլմերը նոր սերնդի մօտ միտք կ՚առաջացնեն թէ որքանով են նրանք արժանավայել կրում այդ պատմական ազգանունները։

Սիրելի Հայրենակիցներ, մենք՝ ՀԱՅԿ ՆԱՀԱՊԵՏԻ եւ ՏԻԳՐԱՆ ՄԵԾԻ, ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ եւ ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑՈՒ, ԹՈՐՈՍ ՌՈՍԼԻՆԻ եւ ՆԱՀԱՊԵՏ ՔՈՒՉԱԿԻ, ԴԱՒԻԹ ԲԵԿԻ եւ ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ժամանակակից սերունդներս մեր ուղղակի մասնակցութեամբ այս ծրագրին կը հանդիսանանք այն հանգոյցը անցեալի եւ ապագայի միջեւ որի բացակայութեան պարագայում գալիք սերունդների ապագան կը դարձնի մշուշոտ եւ անհեռանկար։

Եկէք յիշենք մեր նախնեաց կատարած մեծագործութիւններից թէկուզ մէկը՝ թէ ինչպէս էին նրանք իրենց կեանքի գնով փրկում մեր ազգային սրբազան գրքերը, հաղորդելով մեզ մեր պատմութիւնը եւ մեր հոգեւոր մշակոյթը։ Կամ յիշենք թէկուզ Հանրի Վերնոյի «Մայրիկ» ֆիլմը։

Ամէն մի ընտանիք լինելով պատմութեան շղթայի մի հանգոյց, եթէ չհետեւի մեր նախնեաց պատգամին մշտական մոռացութեան կուտայ իր սեփական ազգանունը, որը ժառանգել է իր նախնիներից եւ որը նա պարտաւոր է փոխանցել իր սերունդներին։

Հայրենակիցներ, չէ որ ամէն մի ընտանիքի պատմութեան մէջ ասես ջրի կաթիլի մէջ արտացոլւում է ամբողջ մի աշխարհ, մեր պետութեան ու ժողովրդի ողջ մեծ ու ողբերգական պատմութիւնը։ Եւ հաստատօրէն միայն այն ազգը, որն ընդունակ է պահպանել արմատները, գնահատել եւ յիշել իր նախնեաց, կարող է ակնկալել արժանապատիւ ապագայ։

Մենք ներկայացնում ենք մեր ջանքերով հաւաքուած տոհմական ազգանունների ցուցակը, յոյս ունենալով, որ նրանք, ովքեր կը գտնեն իրենց ազգանունները այս ցուցակում կ՚ուղարկեն մեզ իրենց տոհմագրական տուեալները։ Իսկ նրանք ովքեր չեն գտնի՝ նոյնպէս մեզ կարող են ուղարկել իրենց տուեալները, ինչպէս նաեւ իրենց տոհմական հերոսական պատմութիւնից ցանկացած դրուագ կամ լեգենդ։

Յիշեցնենք, որ չնայած այս ծրագրի նախաձեռնողը «Վասպուրականի Նոր Սերունդ» Հայրենակցական Միութիւնն է, բայց ծրագիրը ՉԻ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՒՈՒՄ միայն Վասպուրականով, այլ ընդգրկում է ՈՂՋ ՄԵՐ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ։

Ասեմ նաեւ, որ ծրագրի իրականացումը արդէն սկսուած է եւ աւարտին է մօտենում ֆիլմաշարի առաջին ֆիլմի նախապատրաստական աշխատանքները։ Այն նուիրուած է ԽՐԻՄԵԱՆ տոհմի պատմութեանը իր անցեալով, ներկայով եւ ապագայով։ Ֆիլմը կոչուելու է «Խրիմեան Տոհմի Զօրութիւնը»։ Գլխաւոր դերում նկարահանուելու է Հայաստանի խոշորագոյն դերասաններից մէկը Վլադիմիր Մսրեանը։

Մենք դիմում ենք բոլոր հայկական կազմակերպութիւններին եւ անհատ անձանց, ում հոգեհարազատ են մեր մտքերը. «Միաւորենք մեր ջանքերը, համագործակցենք եւ փոխաջակցենք միմեանց մասնակցելով այս ծրագրին ի բարօրութիւն մեր Հայրենիքի եւ ԱԶԳԻ։

Ճշմարիտ է ասուած.

ԱՌԱՆՑ ԱՆՑԵԱԼԻ ՉԿԱՅ ԱՊԱԳԱՅ ԵԹԷ ՉԼԻՆԻ ԱՆՁՆՈՒՐԱՑ ՆԵՐԿԱՅ։

Նրանք ովքեր կը ցանկանան առաւել մանրամասնօրէն ծանօթանալ մեր այս ծրագրին կարող են դիմել մեզ հետեւեալ հասցէով.

Mrs. Marine President of
"New Generation of Vaspoorakan"
Compatriotic Union,
Tigran Mets ave. 48/30,
Yerevan, 375005, Armenia
☎: (374-1) 28 67 26, (374-1) 55 03 31
Fax: (374-1) 55 03 31.
E-mail : vaspns@freenet.am

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ Զ. ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ ԸՆԹԱՑՔ ԱՌԱՒ

ՊԷՅՐՈՒԹ. – «Համազգային»ի Ուսանողական Զ. Համախմբումին պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ Յուլիս 16–ի երեկոյեան ժամը 8·30–ին, Պէյրութի «Նշան Փալանճեան» Ճեմարանի, «Վասպուրական» սրահին մէջ (Լիբանան)։ Համախմբումին կը մասնակցին 32 ուսանողներ, աշխարհի զանազան երկիրներէ՝ Իրան, Հայաստան, Արցախ, Վրաստան, Միացեալ–Նահանգներ, Գանատա, Զուիցերիա, Անգլիա, Ֆրանսա, Պելժիա, Իտալիա, Սուրիա եւ Լիբանան։

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ համախմբումի ընդհանուր պատասխանատու Թորգոմ Ջանեան, որ մասնակցողներուն փոխանցեց համախմբումին ընդհանուր օրէնքները եւ ներկայացուց կազմակերպիչ յանձնախումբի անդամները։ «Համազգային»ի Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչ՝ Սեւան Թնճուկեան իր ողջոյնի խօսքը ուղղեց մասնակցողներուն, բացատրելով համախմբումին նպատակը։

Այս խօսք առաւ համախմբումի դաստիարակչական աշխատանքներուն պատասխանատու տքթոր Հրանդ Մարգարեան։ Ան հակիրճ ակնարկով ներկայացուց Համազգային Միութիւնը իր հիմնադրման օրէն մինչեւ այսօր, տալով անոր հիմնադրութեան պատճառները եւ կազմակերպական պատկերը իր մասնաճիւղերով ու միաւորներով։

Մասնակցող ուսանողները ներկայացան փոխանցելով իրենց յաճախած համալսարանին անունը, ճիւղը եւ ապագայի իրենց ծրագիրները։

Համախմբումին ծրագիրներուն մէջ կաբեւոր տեղ գրաւած են դասախօսութիւնները, որոնք կը ներկայացուին Հրանդ Մարգարեանի, փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի, Պերճ Ֆազլեանի, Մովսէս Հերկելեանի կողմէ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

Յուշատետր – 39

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Ե. ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ

Պոլիս, 2000

Հայ միջնադարեան գրականութիւն

ՅԻՍՈՒՍԻ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔՆԵՐԸ

(Ճառերու հաւաքածոյ)

ԹԱՄԱՐ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

Հայկական մատենաշար
Գալուստ Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութեան

Լիզպոն, 1999

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

Ազգային բարերար ձեռնադրուելէն ի վեր Մարտիկ աղա ինքզինքը կը գերազանցէր։ Առտուընէ մինչեւ իրիկուն, գոհ ու երջանիկ, ամէն առտուընէ աւելի պերճաբան, հրամայական, տիրապետող, կը խօսէր, կը ճառէր, կը վճարէր, հաշուեկշիռներուն դէմ կը շանթէր, հաւաքոյթներուն պլխուն ապագայի սպառնալիքներ կը շարժէր սուրի մը պէս, հանդիպողին հետ կուիւ կը բռնուէր, քաղաքականութեան դաս կուտար՝ օրուան հերոսները անվերջ մեկնաբանութեամբ չարչրկելով։ Մանաւանդ որ յունական պատերազմին առաջին ազդանշանները ծայր կուտային քաղաքական հորիզոնէն։

- Անկարելի բան է, – կ՚ըսէր Մարտիկ աղա, – Թուրքը Յոյնին հետ կռիւ չըներ, – ու կը բացատրէր, թէ ինչու չըներ, ինչ որ չարգիլեց զինքը կռիւ բացուելուն պէս, ըսելէ.

– Ես արդէն գուշակած էի... Ասոր մէջ Ռուսին մատը կայ...

– Ցոյց մը կա՞յ մեզի համար։

- Հապա՛, քիչ առենէն կը տեսնէք, քիչ առենէն։

– Ի՞նչ կը յուսա՞ք, որ պիտի տրուի Հայերուն։

– Իշխանապետութիւն Պուլկարիոյ պէս, – կ՚ըսէր Մարտիկ աղա, շատ հանդարտ, գիտակից շեշտով մէկուն, որ խանդավառ յոյսեր չունի, իրերը իրենց ճշմարիտ լոյսին տակ կը տեսնէ ու կարգ մը մարգոց չի նմանիր, որոնք Հայերուն համար թագաւորութիւն կ՚երազեն։

Քանի մը հոգիներ կը ժպտէին բացարձակ հաւատքի այս խօսքերուն, ուրիշներ ապշած միամտութեամբ կը տպաւորուէին անոնցմէ. Կարապետը գլխի շարժումով մը կը վաւերացնէր զանոնք. բայց պատուելին կը վիճէր մերթ։

– Պարապ խօսք, ճանըմ, ո՞վ գիտէ՝ ինչ կ՚ըլլայ...

Մարտիկ աղա կրակ կը կտրէր այս խօսքին։ Մինչ «Նոր կեանք»ի խմբագիրը, «Փրոկրէ»էն սորված մէկ նոր բացատրութիւնը քշելու փափաքով, կ՚աւելցընէր.

– Ազատութիւնը յեղափոխութեան պիտանի, այսինքն ճէնէսէր հետեւանքն է։

Պատուելին, քաջ գաղիագէտ, իր իսկ կարծիքով, խոկոյն կը դառնէր Մարտիկ աղային հետ վիճաբանելէ ու խմբագիրին հետ կը սկսէր.

– Պարո՛ն խմբագիր, ճէնէսէրը երկու իմաստ ունի, մէյ մը պիտանի, անհրաժեշտ, մէյ մըն ալ անխուսափելի, դուն սխալ թարգմանեցիր։

– Ոչ, – կ՚ըսէր միւսը, ու վիճաբանութիւնը կը շարունակուէր, որուն միջոցին իրարու երես կը նետէին, իբրեւ այնքան փաստեր, իրենց գաղիերէնի անցեալ սըխալները։ Այսպէս, հոն գտնուողները կ՚իմանային, թէ խմբագիրը անգամ մը «միլիոյ էքոնոմիք»ը «խնայողական միջավայր» թարգմաներ է, եւ թէ պատուելին ալ, օր մը, եկեղեցին հեռագիրներուն մէկուն մէջ կարդացած ատեն «Les ouvriers sont en grêve»ը «Գործաւորները ծովեզերք իջեր են» թարգմաներ է եղեր։

Մարտիկ աղային հզօր միջամտութիւնը հարկ կ՚ըլլար այդ լեզուապայքարին վերջ տալու համար։

– Հոս դպրոց չէ, պատուելի՛, – կը յանդիմանէր խստիւ, – գաղիերէնով, հայերէնով գրազելու ատեն չէ հիմա, մեր ազգը ճգնաժամի մէջ է, եւ դուք բառի մը վրայ կը վիճաբանիք... մենք հոս ազգին ճակատագրին վրայ կը խորհինք կոր ...ատ զեխզեխութիւնները մէկ կո՞ղմ դրէ՛ք։

Աս առեններն էր, որ Մարտիկ աղա, յեղափոխականներէ պաշտպանեալի ուժին վրայ կռթնած, ազգային բարերարի արժանապատուութեանը, իբր իշխանական վերարկուի մը մէջ փաթթուած, բուռն պայքար մը սկսաւ թաղականներուն դէմ։ 97–ի Ապրիլը հասած էր. գաղթականներուն մէջ թշուառացումը կը սաստկանար, բաշխուած նպաստներուն հետզհետէ նեղցուող անբաւականութեան չափով, առկէ դժգոհութեան խուլ հոսանք մը կը սկսէր գոյանալ Նպաստամատոյց Յանձնաժողովին դէմ որուն անդամներուն մասին այլ եւ այլ զրոյցներ, զրպարտութիւններ կը պտըտէին գաղթականներուն մէջ. մէկը մանաւանդ, Բէքմէզեանը, ընդհանուր զայրոյթին ու դժգոհութեան նշանակէտն էր։ Այդ շարժումը կերպով մը կը գրգռէր, կը վարէր տարօրինակ մարդ մը, ճերմակ մօրուքով ու մազերով, դժանդակ նախկին փաստաբան մը, էնթրիկան, պժտարկու, կռուազան ու շատախօս։ Աս մարդը, թուղթերու ծրար մը ձեռքը, հաստարակաց ամբաստանիչի զայրոյթ ու պերճախօսութիւն մը կը պտըտցնէր եկեղեցին, սրճարանէ սրճարան, ամէնուրեք, ուր Հայերու՝ խմբաւորում կար, թաղականները բացէ ի բաց դատի կը քաշէր, իր զրպարտութիւններուն մուրը կը ձգէր մաքերու մէջ, կասկածներ կը ցանէր, կը ջանար գաղթականները գրգռել թաղականներուն դէմ, ստորագրել տալու համար ժողովրդին հանրագիր մը այս վերջիններէն պահանջող, որ միմիայն գաղթականներէ բաղկացած յանձնաժողով մը կազմուի, որ օգնէ Նպաստամատոյց Յանձնաժողովին, հսկէ նպաստներուն արդար բաշխումին գաղթականներուն մէջ, հետացնէ անմիջական կարօտութիւն չունեցողներու խնդրանքները եւ ասանկով առաջքը առնէ շատ մը անիրաւութիւններու ու դժգոհութիւններու։ Իր երազն էր այդ յանձնաժողովը կարգել տալ ու ինք զինքը անոր նախագահ ձեռնադրել։

Այս մարդը հանդիպեցաւ Մարտիկ աղային ու փաստաբանական երկար, իրաւագիտութենէ, օրինագիրքերէ քաղուած խորհրդածութիւններով, տրամադրութիւններով համեմուած ճառի մը մէջ պարզեց խնդիրը, բանաձեւեց իր ամբաստանութիւնները, ըսաւ ժողովուրդին թշուառութիւնը, զանգատները, թաղականներուն կարծրասրտութիւնը, թէ եկած գումարները արդարօրէն եւ ամբողջովին չէին բաշխուիր կոր, թէ թաղականները ուզածնուն պէս եկեղեցիին հասոյթները կը գործածէին առանց հաշիւ տալու՝ հակառակ Սահմանադրութեան ոգւոյն, թէ ազգին իրաւունքները կը բռնաբարէին կոր եւ այլն, եւ վերջացուց պատժական տեսութեամբ մը այս յանցանքներուն վրայ։

(Շար. 50)

Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գաբրիէլեան,
Օրիորդ Նատին Գաբրիէլեան,
Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան եւ զաւակները՝ Ռոպէն, եւ Իրիս,
Տէր եւ Տիկին Վահէ Թորոսեան եւ զաւակները,
Սիմոնեան, Վարդանեան, Գալճեան, Մաւեան, Օսէփօղլու, Ներսէսեան, Սեւաճեան, Փափազեան, Ֆիօ, Պօտրի, Սալէրեան, Սիմէոնեան, Թաբոլ, Մարիէթան, Կիւմիւշեան, Լաֆոն, Օհանեան եւ Պուասինօ ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց զաւկին, եղբօր, եղբօրորդիին, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՀԱՐՈԼՏ - ՐԱՖՖԻ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ-Ի

արկածային մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 2-ին, 39 տարեկանին:

Յուղարկաւորութեան կարգը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Օգոստոս 9-ին, ժամը 14·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ՝
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պլան Մէնիլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

M. et Mme Nourhan Kaprielian,
Mademoiselle Nadine Kaprielian,
M. et Mme Kégham Torossian et leurs enfants, Robin et Iris,
M. et Mme Vahé Torossian et leurs enfants,

les familles Simonian, Vartanian, Kaldjian, Mavian, Osséepoglou, Nersisyan, Sevadjian, Papazian, Fiaud, Baudry, Salérian, Siméonian, Tapol, Mariétan, Gumuchian, Lafond, Ohanian et Boissinot

ont la grande douleur de vous faire part du décès accidentel de leur fils, frère, neveu et cousin,

Harold-Raffi KAPRIELIAN

survenu le mercredi 2 août à l'âge de 39 ans.

Les obsèques auront lieu le mercredi 9 août à 14h30 en la Cathédrale Apostolique Arménienne, St. Jean-Baptiste, 15, rue Jean Goujon, Paris 8e.

Le corps sera ensuite inhumé au cimetière de Blanc Mesnil.

Lorène Karayan, sa fille et toute la famille,
ont la douleur de vous faire part du décès de

Jean KARAYAN

survenu le 3 août.

La cérémonie religieuse sera célébrée le mardi 8 août à 14h30 en la Cathédrale Apostolique Arménienne, Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean Goujon, Paris 8e.

Ni fleurs, ni couronnes.

19, rue Chanèz, 75016 Paris

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·45-ին
Պատարագ ժամը 10·30-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՍՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղող կ'օրհնուի:

Ծանօթ. - Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14
Բ. ՕՐ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10-ին:
Խաղողօրհնէք ժամը 11·45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ'ընդունուին Թաղականութեան անդամներու կողմէ կամ եկեղեցին նոյն օրը:

(Շար. Ա. էջէն)

Սիմփսընի հետ, Ալպէր կը դառնայ ժորժ Ջ. Պուշի թաղաւորը եւ էլիզապէթ ալ թագուհի: Ինչ է որ պէտք իշխէ առաւելաբար, կ'ատէ Ուալլիս Սիմփսընը, Էտուար Տալատիէ (Ֆրանսայի վարչապետը) զայն կը գտնէ փառամոլ եւ պատրաստ զոհելու որեւէ երկիր Թագուհի մնալու համար: Մինչեւ այսօր ձին - Թոնիքի եւ շամփանիի բաժակներ կը պարպէ եւ անհաշիւ դրամ կը մսխէ: Վերջերս լոյս տեսած հատորի մը մէջ, կը ներկայացուի որպէս ստահակեայց եւ յետադիմական անձ մը որ վերապահ է Հրեաներու նկատմամբ եւ չի սիրեր Ֆրանսացիները:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ցեղապաշտ արարքները կը բազմանան, ամէն օր յարձակումներ կան օտարականներու դէմ: Առջի օր, Լայփցիկի մօտ, 5 գերման երիտասարդներ յարձակած են Հնդիկի մը վրայ, Այզենախի մօտ շուրջ քսան ուրիշներ խոշտանգած են Թոկոյի եւ Սուտանցի երկու հոգի, որոնք ապաստանի դիմում կ'ընէին: Իշխանութեանց համաձայն, 12 հազար յարձակումներու ընթացքին 30 հոգի մեռած է:

ՉԷՉԷՆՆԵՐԸ կը բողոքեն Մոսկուայի ղեկավարած «ապալրատուութեան» համար: Միւս կողմէ 10-ի վրայ ութ ռուս կը գտնէ որ «Չէչէնիոյ գործողութիւնը» կատարեալ ձախողութիւն մըն է:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արեւմըտեան շրջանին մէջ հսկայ հրդեհներ աւեր կը գործեն: Հարիւրաւոր պարպումներ կատարուած են: Կառավարութիւնը քաղաքացիական եւ զինուորական ուժերէ 20 հազար հոգի ղրկած է որպէսզի պայքարին հրդեհներու դէմ:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՄԷՋ, չորս հոգի սպաննուած են, որոնց երեքը նոյն ընտանիքէն պատկանող ցիկաններ էին, չորրորդն ալ 12 տարեկան մանչուկ մը: Ռումբ մըն է որ պայթած է Փրիսթինայի հարաւը, ուրուն զոհ գացած են ցիկանները, իսկ մանչուկը 4 փամփուշտ ստացած է կուրծքին:

ՄԱՂՐԷՊԻ եւ Միջին - Արեւելքի կարգ մը երկիրներու որոնց մաս կը կազմէ նաեւ Հայաստան, դիտնականները իրենց տրամադրութեան տակ պիտի ունենան սինքրոթրոն կոչուած գործիքը: Ան խոշորացոյցի տեսակ մըն է որուն մէջ լոյսի արագութեամբ դարձող էլեկտրոններու արտադրած իքս ճառագայթները կարելի կ'ընեն նիւթը իր փոքրագոյն մասնիկներով - աթոմներով - քննութեան առնել: Սինքրոթրոն-ը ծայր աստիճան սուղ, այլ անհրաժեշտ գործիք մըն է որուն օրէ օր աւելի մեծ թիւով երկիրներ կ'ուզեն տիրանալ: Հայաստանի հետ Կիպրոսի, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Իրանի, Իսրայէլի, Պաղեստինի, Յորդանանի, Մարոքի, Օմանի եւ Թուրքիոյ կողմէ գործածուելիք սինքրոթրոն-ը նոյն երկիրներուն գիտնականներուն աշխատութեամբ Յորդանանի մէկ համալսարանին մէջ պատրաստութեան ընթացքին մէջ է, Գերմանիոյ նուիրուած հին գործիքի մը շնորհիւ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՊԱՆԴՈԿ ՎԻԷՆՆԱՅԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

«ԱՐՓԻ»

— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ —
ՀԱՃԵԼԻ ՄԻՋԱՎԱՅՐ -
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ
լոգարանով, հեռատեսիլով սենեակներ + նախաճաշ
նոր սարքաւորումներով

Մէկ հոգինոց	270 FF
Երկու հոգինոց	370 FF
Երեք հոգինոց	470 FF

Զեղչեալ գիներ
երկար կեցութեան պարագային

HOTEL/PENSION

«ARPI»

Kochgasse 15
1080 VIENNA — AUSTRIA
☎ 43-1-405 00 33
Fax 43-1-405 00 33-37
E-mail : contact@hotelarpi.com
web-site : www.hotelarpi.com

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԿԱՐՊԻՃԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ՎԱՏԹԱՐԱՑԱԾ

Վարուժան Կարպիճեան (Կարապետեան) որ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած էր 1983 Յուլիսի Օրլիի օդակայանի կապակցութեամբ, առողջական ծանր վիճակի մէջ է, մեզի տրուած տեղեկութիւններու համաձայն: Վերջերս միայն ախտաճանաչումը եղած է եւ հաստատուած որ կը տառապի Պէհչէթի հիւանդութենէն: Ժամանակի ընթացքին հիւանդութիւնը աւեր գործած է աչքերուն եւ առջի օր ալ բոլորովին կորսնցուցած է մէկը: Ցարդ եղած դիմումները որպէսզի այլեւս ազատ արձակուի, ապարդիւն մնացած են:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՏՕՆ
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը՝ 9·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂԻ» աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Հեռաձայն. -
04 - 91 - 77 - 84 - 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ANNULATION DU SEJOUR FAMILIAL à Bellefontaine du 19 au 27 août

Nombre d'inscriptions insuffisant.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 8
MARDI
8 AOUT
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.966 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.966

ՔՐՏԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹԸ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԱՍԻՆ

Քրտական օրաթերթը «Էօզկիւր փոլիթիքա» յաջորդական թիւերուն մէջ ալ չարունակած է Պոլսոյ հայութեան մասին Օգոստոս 4-ին սկսած շարքը («Յառաջ», Օգոստոս 5 – 6) : Տեղ տուած է Պոլսոյ հայկական միութիւններուն, երգչախումբերուն, թատերական գործունէութեան : Շեշտուած գաղափարը այն է թէ վերջին 20 – 25 տարուան ընթացքին լեզուն մեծապէս նահանջած է : Սայաթ – Նովա երգչախումբին վարչականներէն Բագրատ Խաչուքեան յայտնած է թէ 75 տարի առաջ Պոլիս ապրող Հայերու բոլորն ալ հայերէն գիտէին . այսօր չափազանցութիւն է մինչեւ իսկ ըսել թէ հայերէն գիտցողներու համեմատութիւնը 20% է գաղութին մէջ :

Թերթին Օգոստոս 7-ի թիւին մէջ լման էջ մը յատկացուած է Պոլսոյ հայ մամուլին : «Ժամանակ» եւ «Մարմարա» օրաթերթերը հակառակ իրենց պակսող ընթերցողներուն ու հայերէն գիտցող տարր գտնելու դժուարութեան, կը շարունակեն հրատարակուիլ : «Մարմարա»յի խմբագրապետ Ռ. Հատտէճեան կը դժգոհի պաշտօնական դիրքերէ իրենց տրուած խտրական վերաբերումին, ըսելով որ բացի Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ քաղաքական ու ընկերային շփումներէ, իրենց տեղ չի տրուիր պաշտօնական արարողութիւններուն մէջ : Կ'ըսէ թէ 1700-ի շուրջ է թերթին տպաքանակը :

«Ժամանակ»ը որ լոյս կը տեսնէ 1908էն ի վեր, իր տնօրէնին Արա Գոչունեանի արտայայտութեամբ 1500-ի շուրջ տպաքանակ ունի եւ 10 հոգինոց խմբագրական կազմ մը : Կը զգայ հայերէնի նահանջին ազդեցութիւնը :

«Ակօս» շաբաթաթերթը որուն տպաքանակը 5 հազարի մօտ է, մեծ մասով թրքերէն լոյս կը տեսնէ : Խմբագրապետն է Հրանդ Տինք : Հայերէն էջերու պատասխանատու Սարգիս Սերոբեան կը բաժնէ Ռ. Հատտէճեանի ու Ա. Գոչունեանի տրտունջը : Հայերէն էջերը աւելցնելու նպատակ չունին, քանի որ իրենց ընթերցողներուն միայն 10%-ը կը կարդայ զանոնք :

Էջին մէջ ամէնէն լայն տեղը տրուած է «Արաս» հրատարակչականին որ հայերէն հատորներու քով հայ հեղինակներու գործերուն թրքերէն թարգմանութիւններն ալ կը հրատարակէ : Մինչեւ այսօր լոյս տեսածները երեք տասնեակի չափ են : Պատասխանատուներէն Փայլինէ Թովմասեան եւս կը կրկնէ մամուլի մարդոց տանանջումը . «Ընթերցողներ մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուին : Գաղութին մէջ այլեւս թրքերէնը աւելի գործածական դարձած է . այդ պատճառով ալ մեր թրքական հրատարակութիւնները աւելի կը ծախուին» : «Արաս»ի դժուարութիւններուն գլխաւորն ալ երկլեզու թարգման գտնելն է, քանի որ հայերէնէ թրքերէնի թարգմանելու կարող, երկու լեզուին ալ հաւասարապէս տիրապետող անձերու թիւը շատ քիչ է :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐԸ, որոնք, ինչպէս ամէն տարի, հաւաքուած էին Գորթէ, նոր պահանջներ դրին : Կը գտնեն որ ֆրանսական կառավարութեան ծրագիրը դրական է, բայց՝ բաւարար

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 4 / 7)

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ՝ ԱՌԱՆՑ ԼՂՀ-Ի ԿԱՐԾԻՔԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ ԿԱՐԵԼԻ ՉԷ

Օգոստոս 3-ին Արցախի հեռատեսիլէն տուած հարցազրոյցին նախագահ Ա. Ղուկասեան յայտարարած է թէ Հայաստանի ու Ազրպէջանի նախագահներուն հանդիպումները շատ կարեւոր են Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար, բայց անբաւարար : Հայաստանի հետ շփումներով Բաքու կը փորձէ ցոյց տալ որ հակամարտութիւնը միայն անոր հետ է . սակայն ըսած է Ա. Ղուկասեան, տեւկա չի համապատասխաներ իրականութեան եւ միջազգային հանրային կարծիքը կը հասկնայ որ առանց Ղարաբաղի կարծիքը առնելու անկարելի է հարցը լուծել :

«Լեռնային Ղարաբաղը ի վիճակի է բանակցութիւններում պաշտպանել իր շահերը, եւ կարծում եմ, նրան այդպիսի հնարաւորութիւն կը տրուի : Մեր դիրքորոշումը փոփոխութիւն չի կրել : Մենք հռչակել ենք հանրապետութեան անկախութիւնը եւ տէ փաքտօ հասել ենք դրան : Որոշակի առումով հանրապետութիւնը անկախութեան է հասել եւ տէ-եուրէ, որի հաւաստիքը մի շարք երկրներում գործող մեր մշտական ներկայացուցչութիւններն են», — շեշտած է ԼՂՀ նախագահը :

ՆՈՐ ԳԵՐԻ ՄԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ Է ԱԶՐՊԷՋԱՆԻ

Օգոստոս 5-ին հայ-ազրպէջանական սահմանին Երասխի հատուածին վրայ, առանց նախապայմանի ազրպէջանական կողմին յանձնուած է շարաթ մը առաջ գերի ինկած նախիջեւանցի զինուոր մը : Հայկական կողմին մարդասիրական այս քայլին համար Ազրպէջանի կառավարութիւնը շնորհակալութիւն յայտնած է հայկական կողմին, խոստանալով որ յետագային իրենք եւս նման սկզբունքով կը գործեն : 1996-էն ի վեր այս մէկը առաջին դէպքն է երբ գերի մը անմիջապէս սահմանին վրայ կը յանձնուի եւ ոչ թէ Երեւանէն Բաքու կը ղրկուի :

ԲԱՇԽԻԶ ՅԱՆՑԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ ՓԱԿՈՒԱԾ ՉԷ

Սահմանադրական Իրաւունք Միութեան նախագահ եւ «Իրաւունք եւ միաբանութիւն» խմբակցութենէն Հ. Խաչատրեան ըսած է որ բաշխիչ յանցերու սեփականաշնորհումի օրէնքին քուէարկութիւնը օրինական ձեւով չեղաւ եւ դեռ ժամանակ կայ Սահմանադրական Ատեանին դիմելու : Իր գլխաւորած միութիւնը մտադիր է այդ դիմումը ընելու, որմէ

ետք ժողովուրդին աջակցութեան կը դիմեն, մարդիկը հրաւիրելով դատարանի հրապարակը :

բամխացումը քարոզեց եւ պահանջեց որ չէ : Եթէ տակաւին ներում չեն ուզեր բոլոր բանտարկեալներուն համար, զորս «քաղաքական» կը նկատեն, կ'ուզեն սակայն որ անոնք բոլորն ալ համախմբուին կղզիին մէջ : Գորսիքա Նացիոնէի պաշտօնաթերթը՝ Ժան – Կի Թալամոնի իր ելոյթին մէջ ազգայնական շարժումին վերջին բանտարկեալները Պորկօ բերդէն (Վերին Գորսիքա) : Կ'աւելցնէ որ Տարածքային Ժողովին քուէարկած բնագիրը չեղեալ կը համարուի, եթէ այդ Հար-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՛Ր ԼՌՈՒԹԻՒՆՆ Է ԱՄԵՆԱԾԱՆՐԸ

Գարնան ամիսներուն հայկական լրատուփիւոները զբաղեցնող ամօթալի նիւթ մը եղաւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան մէջ երիտասարդ լրագրող Վահրամ Աղաջանեանի ամենայն բրտութեամբ կատարուած ձերբակալութիւնն ու բանտարկութիւնը : Ան ամբաստանուած էր վարչապետ Անուշաւան Դանիէլեանը թիրախ առնող յօդուածի մը պատճառով, քանի որ անով արձագանգած էր վարչապետին մասին ռուսական եւ հայկական լրատուփիւոներու ծանր մեղադրանքներուն որոնց փաստեր ալ ընկերացած էին :

Վահրամ Աղաջանեանի բանտարկութիւնը ընդվզեցնող էր, ամէն բանէ առաջ յիշեցնելով աղուէսին ու խաղողին պատմութիւնը . Ա. Դանիէլեան մինչ զինք ամբաստանող մամուլի ռուսական ու հայկական աղբիւրներուն դէմ դատական հետապնդումի չէր ձեռնարկած, առ նուազն «ձգած էր» որ շանթերը թափին լրագրողին գլխուն որ պարզ կրկնողն էր բուտաքին : Ի վերջոյ, Ղարաբաղը լեռներէ ու ձորերէ հեռուն ինկած խուլ անկիւն է, անոր աչքն ալ մենք ենք, ականջն ու ձեռքն ալ, խորհած էին ապահովաբար, Վ. Աղաջանեանի բանտարկութիւնը որոշողները, կիրարկողները, անոր տունը խուզարկողները եւ աշխատանքի գործիքները ու դիւանները փճացնող, թալանողները :

Ինչ որ ուրախալի կողմը կը կազմէ պատահարին, այն լուրջ արձագանգն է որ տրուեցաւ կատարուածին, հայաստանեան մամուլին ու մարդկային իրաւունքներու միջազգային մարմիններուն կողմէ : Սխալ չէ այս վերջիններուն անուղղակի ճնշումին ալ արդիւնք նկատել լրագրողին ազատ արձակումը :

Անկէ ի վեր, Վ. Աղաջանեանի ստորագրութիւնը չերեւիր հայկական մամուլին մէջ . դէպքերու արագահոս ընթացքն ալ արդէն գրեթէ մոռցուցած էր ղարաբաղեան այդ «միջադէպ»ը : Զայն յիշելու պատճառ եղաւ «Առաւօտ»ի վերջերս կատարած մէկ լրատուութիւնը . խմբագրութիւնը կապ հաստատած էր Վ. Աղաջանեանի հետ որ ըսած էր թէ Ստեփանակերտէն իր տուածը «այլընտրանքային լրատուութիւն» էր : Երբ հարց տուած էին թէ ինչո՞ւ անցեալ ժամանակով կը խօսի, այլեւս չի՞ զբաղիր մամուլի աշխատանքով, ան ըսած էր . «Առ այժմ, ո՛չ : Զգուշանում եմ որեւէ յօդուած տպագրելուց : Չգիտեմ ո՞նց տպագրեմ : Ի՞նչ թեմայի շուրջ գրեմ, ո՛նց գրեմ : Ես հիմա, իրօք խիստ զգուշանում եմ : Մանաւանդ, երբ գոյութիւն ունի ստուերային գրաքննութիւն» :

Երեք – չորս կարճուկ նախադասութիւն որոնք հիմա՛ Ղարաբաղը կը զետեղեն լեռ ու ձորերէ, աչք ու ականջներէ հեռու խուլ անկիւն մը ուր չեն երկարիր միջազգային լրատփիւո ու կազմակերպութիւններ, գոնէ արձանագրելու համար թէ բանտը միակ միջոցը չէ լրագրող մը լռեցնելու... :

Իսկ ինքը՝ Վ. Աղաջանեան լայն ժամանակ ունի մտածելու թէ լռութիւններէն ո՛ր մէկը աւելի դժուար տանելի է . բանտո՞վ պարտադրուածը, թէ «ազատ»ութեան մէջ ալ ապահովուածը... :

Թ. ԱՐՓԻ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԾԵԾԻ ՏԱԿ ԽՈՍՏՈՎԱՆԱԾ Է

ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ս. Բաբայեանի փաստաբանը Ժ. Շաքարեան յայտնած է թէ ան Օգոստոս 4-ին ետ առած է Ապրիլին ըրած խոստովանութիւնը թէ ինք կազմակերպած է Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22-ի մահափորձը : Փաստաբանը աւելցուցած է թէ Ս. Բաբայեան չարչարանքի տակ տուած էր այդ վկայութիւնը : Աւելցուցած է թէ իր պաշտպանեալին կնոջ ալ սպառնալիքներ կ'ըլլան :

ՄԵՂՐԻԻ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒՄԷՆ ԵՏՔ ԹԻՒ 907 ԲԱՆԱՁԵ՞ՒԸ

ԱՄՆ-ու Գոնկրէսը Թիւ 907 բանաձեւով 1993-էն ի վեր կ'արգիլէ պետական ամէն օժանդակութիւն Ազրպէջանի, այնքան ատեն որ ան կը շարունակէ շրջափակել Հայաստանը : Հակառակ Բաքուի եւ ազրպէջանական լոպիին բազմաթիւ փորձերուն բանաձեւը ի զօրու կը մնայ մինչեւ այսօր : Սակայն, այնպէս կը թուի որ Ուաշինկթըն ներկայիս Հայաստանի դեկավարներուն վրայ ճնշում կը բանեցնէ, որպէսզի յօժարին նոյն բանաձեւին ջնջումին :

Հայաստանի մամուլը կ'արձագանգէ այս մասին Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի արտայայտութեան թէ ԱՄՆ-ու կառավարութիւնը, ռազմական եւ ապահովութեան հարցերու մէջ կ'ուզէ լիակատար հաւասարակշռութիւն ստեղծել Հայաստանի եւ Ազրպէջանի միջեւ, ուստի կը ջանայ ջնջել այդ բանաձեւը : Օսկանեան աւելցուցած է, թէ այդ բանաձեւը «կարող է բացասական ազդեցութիւն ունենալ անվտանգութեան ոլորտում հայ – ամերիկեան համագործակցութեան վրայ» :

Նոյնիմաստ արտայայտութիւն մը ունեցած է նաեւ Պաշտպանութեան նախարար Սերժ Սարգսեան : Վերջերս Միացեալ – Նահանգներու Պաշտպանութեան նախարար Գոհէնի հետ տեսակցելէ ետք, Սարգսեան եկած է այն համոզումին, որ՝ «Հայ – ամերիկեան ռազմական յարաբերութիւնների զարգացման գլխաւոր խոչընդոտը ամենեւին էլ Ռուսաստանի հետ մեր սերտ համագործակցութիւնը չէ, այլ 907 բանաձեւը» :

HARATCH 75

le 5 août 2000

A la Rédaction de HARATCH

Nous saluons aujourd'hui les soixante-quinze années d'existence du quotidien HARATCH, ardent défenseur de la culture et de la langue arméniennes, qui poursuit inlassablement la voie tracée par son fondateur Schavarch MISSAKIAN.

Toutes nos félicitations au Rédacteur en chef, Arpik MISSAKIAN, et à tous les collaborateurs du journal.

CHORALE SIPAN-KOMITAS
le Président
Armen KIZILIAN

ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՅԱՆՑԻՆ

Պոլսոյ հայկական վարժարաններուն մասին մտահոգութիւն յայտնող էջեր վերջին շրջանին աւելի յաճախ սկսած են տեղ գտնել տեղական մամուլին մէջ: Այդ պարագան զարմանալի կը նկատուի շատերու կողմէ որոնց համար Պոլիսը կը շարունակէ պահել արեւմտահայ մշակոյթի մայրաքաղաքի հանգամանքը: Սակայն, կարելի չէ անտեսել եւ ներկայ իրականութիւնը ուր «ներքին» ու «արտաքին» մշակոյթներուն ի վնաս մեզի մեծցող տարբերութիւնը, բարեկեցութեան պայմաններէ թելադրուած շատ անգամ անմիջուկ օտարացումներ, չտեսներէ պարտադրուած արդիականութիւն մը տիրական գիծերը պատրաստած են դժգոհութեան պատճառ կացութիւն մը: Այդ կացութիւնը ոչ նոյնութեամբ, բայց արդէն շատ ու շատ յատկանիշներով մօտ է կրկնելու արեւմուտքի վիճակները ուր հայկական դպրոցները որքան ալ պատկառելի թիւով աշակերտ ունենան, չեն կրնար դուրս գալ լուսանցքայինին նեղ սահմանէն: Եւ ըսել որ ի՛նչ հսկայական միջոցներ անհրաժեշտ կ'ըլլայ ճարել այդ նեղին համար ալ:

Կարեւոր տարբերութիւնը որ կը պահեն (տակաւին) Պոլսոյ վարժարանները, համեմատած՝ արեւմտեան ոստաններու մէջ գործողներուն, համայնքային ուշադրութեան առարկայ ըլլալու անոնց հանգամանքն է: Տեղական թերթերը ամէն թիւով կ'անդրադառնան Կիրակիի պատարագներուն, տօնախմբութիւններուն յաջորդած սիրոյ սեղաններուն որոնք գլխաւորուած կ'ըլլան Պատրիարք Հօր կողմէ եւ որոնց վրայ կը հանգանակուի թաղին վարժարանին հարկաւոր գումարը: Այս երեւոյթին մէջ պարզ է որ մեծ է դերը համայնքին ղեկավարութեան որուն մշտական ներկայութիւնը, հետաքրքրութիւնը – գործնապէս, եւ ո՛չ ճառերով շատախօսութեամբ – օրինակելի, թելադրողի, խրախուսողի դերը կը մատնէ: Այն օրը երբ Պոլիս ալ զրկուի հօտին մտահոգութենէն զուրկ ղեկավարներէ, քիչ մը աւելի պիտի մօտենայ արեւմտեան մեր պատկերին ուր ճիշդն ու տեղինը անցած են բացառութեան կարգը:

Երբ կ'ըսուի համայնքին մտահոգութեան տէր ղեկավարութիւն, ատոր մէջ ներգրաւուած է, տնտեսական նեցուկին քով, մտաւորական ներուժն ալ: Ան որուն գիտութիւնը, փորձառութիւնն է մտահոգութիւնը հիմնաւորողը: Ու այդ տարրէն կարեւոր տոկոս մը տակաւին խզած չէ համայնքային հաստատութիւններու, դիրքերու հետ իր կապը, երթալ շատ աւելի հանգստաւէտ պայմաններու մէջ խառնուելու համար մեծ ընկերութեան: Ասիկա լուրջ բարեբախտութիւն է Պոլսոյ համար, քանի որ ինչպէս ամէն տեղ, համայնքին առողջ մնալուն առաջին պայմանը, տնտեսականէն առաջ, մտաւոր այս ուժն է եւ անոր մտահոգութիւնը:

Այդ խումբէն ծանօթ դէմք է Կեդրոնական լիսէի տնօրէնուհի Սիլվա Գույումճեան, ան պատասխանատու, մաշեցնող այդ պաշտօնը մեծ յաջողութեամբ կատարելէ զատ, կը տանի նաեւ գրական աշխատանք: Հայկական գրականութեան հատորներ կը թարգմանէ թրքերէնի որոնց հրատարակութիւնը լուրջ հետաքրքրութեան կ'արժանանայ թրքախօս հայերու եւ թուրք ընթերցողներու կողմէ: Ս. Գույումճեան վերջերս Պոլսոյ «Ժամանակ» օրաթերթին մէջ (Յունիս 13–14) հրատարակած է ծաւալուն յօդուած մը, նուիրուած Պոլսոյ հայ վարժարաններու իրականութեան: Ամենայն մանրամասնութեամբ կ'անդրադառնայ այդ մարզին տուեալներուն, անոնց դրականներուն ու ժխտականներուն, մատնանշելով պատճառները եւ դարմանի համար հարկաւոր քայլերը: Այդ էջերուն մէջ որոնք թէեւ կը թուին Պոլսոյ յատուկ համայնապատկեր մը տալ, բաւական բան կայ հասարակաց այլ գաղութներու ալ: Այս առումով, կ'արժէ այդ բաժինները համառօտակի ներկայացնել հոս, թէ՛ որպէս օրինակ՝ համայնքի մը ամէնէն կարեւոր հաստատութիւններուն հանդէպ հոգածու հետաքրքրութեան, թէ որպէս օգտակար նախանիւթ:

Ս. Գույումճեանի առաջին հաստատումը այն է թէ ըստ վիճակագրութիւններու «հայկական վարժարանը տարուէ տարի կը կորսնցնէ իր հմայքը, իսկ առաւելութիւնը այլեւս այնքան համապատասխան չի թուիր իր հիմնադրութեան նպատակին»: Վերջին 30 տարուան ընթացքին Պոլսոյ դպրոցներուն մասին կը յիշէ Օ. Ֆնճեանի 1973-ի տեղեկագրութիւնը եւ Ուսուցչաց Հիմնարկէն բժիշկ Շահնուր Շահէնի պատրաստած վիճակագրութիւնը: Այդ շրջանին (1972 – 1973) Պոլիս 32 վարժարան ունի եւ 7366 աշակերտ. երեք տասնամեակի մէջ այդ թիւերը գրեթէ կէսի իջած են: Վարժարաններու թիւր 18 է, աշակերտութեանը՝ 3786:

1995-ին Թուրքիոյ մէջ պարտադիր նախակրթութեան օրէնքով ութ տարուան բարձրացած է ուսման այդ շրջանը: Ասիկա հիմնական վերակազմութեան մղած է շարք մը հայկական վարժարաններ. նախապէս միջնակարգի բաժին չունեցողներու մեծ մասը աւելցուցած են երեք դասարան, իսկ միջնակարգ ունեցող լիսէներէն երկուքը (Կեդրոնականն ու Դպրեվանքը) փակած են իրենց միջնակարգերը: Այս փոփոխութիւնները պատճառ եղած են որ օտար վարժարաններու հմայքէն տարուած ծնողներ առաջին դասարանէն իրենց զաւակները տանին արձանագրեն պետական, կամ օտար այլ վարժարաններ, հետեւելով այն մտայնութեան թէ ատիկա տղուն ի նպաստ է:

Ծաւալուն գրութեան ծանրութեան կեդրոնը կը կազմէ «Հայերէն լեզուի ուսուցում» ենթախորագիրով բաժինը: Առաջին մատնանշումը այն է որ հայերէնի ուսուցման մեթոտները ժամանակավրէպ մնացած են, քանի որ արդիականացումի խմբական որեւէ աշխատանք չէ տարուած: Ցնցող է կարդալ թէ «Հայերէն լեզուի ուսուցումը այսօր իջած է այնպիսի մակարդակի մը որ կարելի չէ այլեւս հանդիպիլ հայերէնի քաջատեղեակ երիտասարդի մը»: Ատոր պատճառներն են օտար վարժարան մուտքի քննութեան յաջողելու համար թափուած ճիգը որ հայերէնի նման անպէտ բանի տեղ չի ձգեր, ապա նախակրթութեան վերջին երեք դասարաններուն մէջ գիտական ու այլ դասերը հայերէնով չընելու երեւոյթը որ հայերէնը կը ձգէ միայն լեզուի դասի մը վիճակին մէջ: Ասոնց քով պէտք է նկատի ունենալ նաեւ որ ընտանեկան շրջանակին մէջ հայախօսութիւնը լայն քայլերով նահանջած է:

Ս. Գույումճեանի համապարփակ գրութիւնը տեղ տուած է դպրոցական մարզին մէջ հարկաւոր նախաձեռնութեան մըն ալ որ արհեստի վարժարաններու վերադարձը կը յուշէ: Այդ կարգի վարժարաններ գոյութիւն ունեցած են դարասկիզբին, տղաքը աւելի կանուխէն ինքնաբաւ դարձնելու մտահոգութեամբ: Այսօր ալ, երբ «սակաւաթիւ չեն այն աշակերտները որոնք կը դժուարանան լիսէի ուսման մէջ եւ երբ կարելի չէ համալսարան յաճախել լիսէէն միջակ աստիճանով շրջանաւարտին», լաւագոյն լուծում կը համարուին արհեստի վարժարանները: Մանաւանդ որ այն պատանիները որոնք դասական լիսէի մը ընթացքին չեն կրնար հետեւիլ, կը պարտադրուին խզուիլ հայկական կրթական շրջանակէն. կը յաճախեն արհեստի պետական վարժարան մը, կամ երբ կը յամառին մնալ հայկական լիսէի մը մէջ, արհեստի մը տիրանալու յարմար ժամանակը կ'անցնի ու անոնք այդ մարզին մէջ ալ անյաջողութեան կը հանդիպին:

Վարժարաններու յատկացուած սինակներուն մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէ մատնանշումը թէ նկատելի է մանչ աշակերտներու տկար համեմատութիւն մը: Ասիկա կը յայտնուի դպրոցական մշակութային ձեռնարկներու մէջ ալ որոնք գրեթէ միայն աղջիկներու մասնակցութեամբ տեղի կ'ունենան:

Ս. Գույումճեան կ'ըսէ որ վարժարանները ընդհանուր առմամբ փակ են արտաքին աշխարհին եւ «ուսուցիչներ ու աշակերտներ չեն շնչեր տարբեր մթնոլորտ մը որ ընդլայնէ իրենց հորիզոնը քիչ մը եւս»: Այս դժգոհութիւնը ակներեւօրէն կը պարտէ ուսուցիչներու եւ հետեւաբար նաեւ աշակերտութեան մօտ հետաքրքրութեան, ինքնազարգացումի թափին բացակայութիւնը. բան մը որ ամէն շրջանակի մէջ կ'առաջնորդէ միայն լճացումի ու յետքայլի: Յօդուածագիրը, որպէս դարման կարելի կը նկատէ մտաւորականներու, արուեստագէտներու, նոյնիսկ արհեստաւորներու հետ շփումը, անոնց ներկայութիւնը դպրոցական երդիքին տակ: Ընդունելով հանդերձ թէ դպրոցին մէջ արտադասարանային որեւէ ձեռնարկի համար պարտադիր է անոր թրքերէնի թարգմանութիւնն ու վերին իշխանութենէն վաւերացումը, կը շեշտէ թէ «վարչական որոշ հեղինակութիւն մը ունենալով» կարելի է զանազան ձեռնարկներ իրականացնել, յարուցուած դժուարութեամբ հանդերձ:

Տասնըութ վարժարանի տէր համայնքին համար պարզ է որ մեծ հարց է ուսուցչականը: Մինչեւ 1970-ական թուականները հայերէնին լաւատեղեակ, լաւ պատրաստուած ուսուցիչներ պաշտօնավարած են. անոնց յաջորդած են իրենց աշակերտները որոնք այսօր ալ պաշտօնի վրայ են, բայց չունին հայերէնի նոյն մակարդակը: Պատճառը այն է որ պահանջուած պետական վկայականները ունենալու պատրաստութեան չեն ընկերացած հայերէնի խորացման եւ մանկավարժական դասընթացքներ: Կայ նաեւ պատասխանատու դիրքերու տէր անձերու մօտ հիմնական դաստիարակին՝ նախակրթարանի ուսուցչին նկատմամբ ճիշդ մօտեցումի պակասը:

Հոս ալ կայ այրերու բացակայութեան մատնանշումը. նախակրթարանի ուսուցչութեամբ զբաղողները կիներ որոնք ընդհանրապէս նախ տանտիկիններ են: Իսկ անոնց ընտանեկան ոլորտը յաճախ չունի մտային հորիզոն ընդարձակելու պայմաններ, ինչ որ ժխտական ազդակ մը կ'ըլլայ կրթական գործունէութեան համար:

Կացութիւնը գոնէ որոշ չափով մը բարելաւելու միջոց կը նկատուի արտասահմանի լեզուաբան – հայագէտներու, մեթոտի մասնագէտներու դիմել ու տարին գոնէ երկու անգամ պատրաստական դասընթացք կազմակերպել: Իսկ որպէս աւելի հիմնական գործ, պէտք է ուսուցչութեան թեկնածու ներկայի համալսարաններու վրայ լուրջ աշխատանք տանիլ:

Տարբեր չէ պարագան հայերէնի դասագիրքերու ալ որոնք անհրապոյր, ժամանակավրէպ են եւ հետեւաբար ոչ նպատակայարմար: Քանի որ համայնքը նոր դասագիրքեր պատրաստելու դժուար եւ մեծածախս գործը իրականացնելու անմիջական միջոցը չունի, Ս. Գույումճեան կ'առաջարկէ զանազան աղբիւրներէ – գիրք, թերթ, հանդէսներ – նիւթեր քաղել ու պատճէնահանելով տալ աշակերտին: Նախակրթարանի գիտութեան, թուաբանութեան դասերուն համար ալ կարելի է թարգմանելով գործածել թրքերէն դասագիրքերը:

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ՓԷՔԻՆ ԿԸ ԳՈՐԾԱԿՑԻՆ ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Ռուսաստան եւ Չինաստան Աֆղանիստանի Թալիպանները շրջափակելու ռազմավարութիւն մը սկսած են կիրարկել: Առաջինը կը վախնայ որ քաղաքական – զինուորական գործակցութիւն մը ծայր կուտայ Թալիպաններու եւ Չէչէններու միջեւ: Իսկ Չինաստան մտահոգ է որ նոյն Թալիպանները կրնան անկայունացող ազդակ մը ըլլալ չինական ինքնավար շրջան Քսինճանկի համար որուն բնակչութեան կարեւոր տոկոսը կը կազմեն մահմետական Ույկուրները:

1998-ի ամրան գաղտնի կազմակերպութեան մը անդամ երեք Ույկուրներ ձերբակալուած էին Ղազախստանի սահմանապահներուն կողմէ: Անոնք կարեւոր դեր խաղացած էին կառավարութեան դէմ Քսինճանկի անկախութեան պահանջով կատարուած ցոյցերու մէջ: Չինաստան պահանջած էր որ իրեն յանձնուին ձերբակալուածները որոնք քաղաքական ապաստան պահանջած էին Ղազախստանէն: 1999-ի սկիզբը յանձնուեցան եւ ոչ ոք գիտէ թէ ինչ եղաւ անոնց ճակատագիրը: Հակառակ մարդկային իրաւունքներու արեւմտեան կազմակերպութիւններու քննադատութիւններուն, Չինաստան կը շարունակէ պահանջել որ իրեն յանձնուին արտասահման ապաստանած ույկուր անկախականները:

Անցեալ Մարտին, Շանկհայի խումբին (Չինաստան, Ռուսաստան, Ղազախստան, Կիրգիզստան, Տաճիկիստան) Պաշտպանութեան նախարարները ժողով մը գումարեցին որուն ընթացքին չին նախարարը յայտարարած էր բացայայտ կերպով թէ պէտք է միասնաբար յաղթահարեն անջատողական շարժումները որոնք կը փորձեն անգիտանալ թէ սահմաններ կան: Չինացիները տեղեակ են որ կայ ղազախական կազմակերպութիւն մը որ զօրավիգ է ույկուր անկախականներուն եւ չի փափաքիր որ իր կառավարութիւնը գործակցի Փեքինի վարչակարգին հետ:

Մոսկուա իր կարգին համոզուած է թէ Թալիպանները միջազգային ահաբեկչութեան բոյն մը կը ներկայացնեն: Մայիսին Կրեմլինի բանբերը ըսած էր թէ անկարելի չէ որ ռմբակոծեն Աֆղանիստանի զինուորական բանակավայրերը, որպէս պատասխան չէչէն անկախականներուն տուած անոնց նեցուկին: Արդէն վերջին շրջանին Մոսկուա բազմապատկած էր իր նախաձեռնութիւնները որպէսզի Կեդրոնական Ասիոյ երկիրներուն հետ կապերը սերտացնէ: Անցեալ Ապրիլին Ուզպեկիստան, Տաճիկիստան, Ղազախստան, Կիրգիզստան Ռուսաստանի հետ համաձայնագիր ստորագրած էին միջազգային ահաբեկչութեան դէմ միասնական պայքար տանելու համար: Իսկ նախագահ Պուտինի անցեալ Մայիսին Ուզպէկիստան այցին որոշուած էր զինուորական լուրջ օժանդակութիւն կատարել այդ երկրին:

Շանկհայի խումբը նաեւ յայտնած է թէ հակահաբեկչական կեդրոն մը հաստատելու մտադիր է Կիրգիզստանի մէջ: Ուզպեկիստան որ որպէս տէր մասնակցած է նոյն վեհաժողովին, առաջարկած է գործօն մասնակցութիւն բերել Թալիպաններու դէմ մղուած ռազմավարութեան:

Այսուհանդերձ, թէ՛ Չինաստանի, թէ՛ Ռուսաստանի մէջ հաւատացողներ կան որ քաղաքացիական պարզ մարտավարութիւն մը կրնայ վտանգել շրջանին կայունութիւնը: Այդ մարտավարութեան զուգահեռ անհրաժեշտ կը նկատուի տնտեսական կապերը զօրացնելու աշխատանքը. նաեւ, աղքատներու եւ հարուստներու միջեւ օրէ օր խորացող անդունդը փակելու մտահոգութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅԱԳԻՐ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՆԵՐԸ. դպրոցները, դպրեվանքները, վարդապետարանները, ճեմարանները, ակադեմիաները եւ համալսարանները միջնադարեան Հայաստանում եւ Կիլիկիայում (Ե. – ԺԶ. դար)

Լ. Գ. ԽԱՉԵՐԵԱՆ

Բանասիրական գիտութիւններու դոկտոր, փրոֆէսոր:

Հայկական մատենաշար
Գալուստ Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութեան

Լիզպոն, 1998

ԾՈՎԸ, ԱՐԵՒԸ ԵՒ ՄՈՐԹԸ...

— • —

Բոլորս ալ շատ լաւ գիտենք, թէ երկար տեւողութեամբ արեւին ճառագայթներուն պարզուելով կը նպաստենք մեր մորթին ծերացումին եւ դուռ կը բանանք անդարմանելի հիւանդութեանց:

Բարեբախտաբար, սակայն, ներկայիս կան միջոցներ մեր մորթը պաշտպանելու արեւին վնասակար ճառագայթներէն եւ հանգիստ մտքով պրոնզէ ըլլալու:

♦ «ԲԱՐԻ» ԵՒ «ՉԱՐ» ԱՐԵՒԸ

Արեւը կենսական տարր մըն է մեր կեանքին մէջ: Անոր բարիքները այլազան են, իսկ մեր մարմնին ան կը շնորհէ հետեւեալ բարիքները.

- Կը պակսեցնէ շաքարին տոկոսը արեան մէջ:
- Կը պակսեցնէ արեան դերճնշումը:
- Կ'արգիլէ քաղցկեղի որոշ տեսակներու յայտնութիւնը:
- Կը նպաստէ մեր բջիջներուն վերանորոգման:
- Կը նպաստէ արեան շրջագայութեան:
- Կը դարմանէ ակնէի որոշ տեսակներ:

Բժշկական քննութիւններ ապացուցած են նաեւ, որ արեւը վտանգաւոր է եւ վնասակար իր ճառագայթներուն պատճառով: Արդարեւ, փաստուած է, որ՝

- Արեւին ճառագայթները կ'արագացնեն մորթին ծերացումը:
- Արեւին ճառագայթները ծանր այրուածքներ կը պատճառեն:
- Արեւին ճառագայթները մորթի քաղցկեղ կը պատճառեն:

♦ ԱՊԱՀՈՎ ՊՐՈՆԶԷ ԸԼԼԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հանգիստ մտքով արեւին պարզուելու եւ պղնձագոյն գեղեցիկ մորթ մը ունենալու համար պէտք է ծովու եղանակէն երկու ամիս առաջ հետեւիլ յատուկ սննդականոնի, մարմնին հայթայթելու համար այլազան կենսանիւթեր եւ հանքայիններ:

Անհրաժեշտ կենսանիւթերէն յիշենք.

● Ա. կենսանիւթը, որ մորթը կը պաշտպանէ ծերացումէ եւ քաղցկեղէ: Զայն կը գտնենք կաթին, հաւկիթին, շոմինին եւ ծիրանին մէջ:

● Է. կենսանիւթը կը պայքարի կրճիմներուն դէմ, զայն կը գտնենք բուսական իւղերուն եւ ցորենի ծիլին մէջ:

● Սէ. կենսանիւթը, որ մորթը աւելի պիրկ եւ առաձգական կը դարձնէ, զայն կը գտնենք առաւելաբար պտուղներուն եւ բանջարեղէններուն մէջ:

● Զինկը, որ իր կարգին կը դանդաղեցնէ մորթին ծերութեան հոլովոյթը. զայն կը գտնենք ձուկին եւ հաւկիթին դեղնուցին մէջ:

● Սելենիոմը, մակնեզիոմը եւ երկաթը նոյնպէս կը պաշտպանեն մորթը արտաքին վնասակար ազդակներէն: Սխտորը, կաղամբը, հացաբը, շոմինը, հաւկիթին դեղնուցը, տապը, ձուկը հարուստ են վերոյիշեալ հանքայիններով:

♦ ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՐԵՒԻ ԱՐԱՏՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՅԱՆԱՆ

Արեւին վնասակար ազդեցութիւնները աւելի եւս կը շեշտուին, երբ անոր պարզուելու ատեն անուշահոտ կամ ալքոլ պարունակող որեւէ օծանելիք գործածենք: Նոյնպէս ալ շպարը թելադրելի չէ արեւի լոգանքներու ընթացքին:

Վերոյիշեալ սխալ սովորութիւնները պատճառ կը դառնան, որ մեր մորթին վրայ, յատկապէս դէմքին, արատներ յայտնուին, որոնք շատ երկար ժամանակի կը կարօտին անհետանալու համար:

♦ ԻՒՂԸ ՊԱԿՍԵՑՆԵԼ

Տաք եղանակներուն ձեր ուտելիքները ձեր հագուստներուն նման թեթեւ պէտք է ըլլան: Նախապատուութիւնը տուէք քիչ իւղ պարունակող ուտելիքներուն:

Առատօրէն սպառեցէք պտուղ, հացահատիկ եւ բանջարեղէն: Միւս կողմէ, օրական մէկուկէս լիթր ջուր խմեցէք, յաճախ մածուն կերէք, քանի որ անիկա հարուստ է կիրով եւ կը զովացնէ: Պակսեցուցէք սուրճի ձեր սպառումը, ինչպէս նաեւ թէյն ու ալքոլը, եւ զանոնք փոխարինեցէք թարմ պտուղի հիւթերով:

♦ Ի՞ՆՉ ԸՆԵԼ ԱՐԵՒԻ ԼՈԳԱՆՔԷՆ ԵՏՔ

Արեւի լոգանքէն անմիջապէս ետք պաղ տուշ մը առէք: Կրնաք նաեւ պաղ ջուրի մէջ քան վայրկեան պառկիլ, ջուրին մէջ գաւաթ մը թէյ աւելցնելէ ետք: Ձեր դէմքը ծածկեցէք վարունգի շերտերով: Իսկ ամբողջ մարմինը օծեցէք «աֆրէ սոլէյ» արեւի լոգանքէն ետք գործածուող յատուկ օծանելիքով:

♦ ՄԱԶԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

Երբ արեւի լոգանք կ'առնէք, առիթը օգտագործեցէք նաեւ ձեր մազերը խնամելու համար: Զանոնք քիչ մը թրջեցէք եւ, նայած ձեր մազին տեսակին, զանոնք ծեփեցէք հետեւեալ պատրաստութիւններէն մէկով:

● Չոր մազերուն համար լոլիկ, առաւել պանան, առաւել կաթ:

● Իւղոտ մազերուն համար խնձոր, առաւել նարինջ:

● Տժգունած մազերուն հաւկիթի դեղնուց, առաւել նուշի իւղ:

● Մազերուն գոյնը մութ դարձնելու համար թէյ:

● Մազերուն գոյնը բանալու համար մարգարտածաղիկ (համոմի):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԿՊԻՏ

Հայաստան, 80-ականների վերջ, հեռախօսազանգ.
– Ինչպէ՞ս էք ապրում:
90-ականների սկիզբ.
– Ինչպէ՞ս էք: Ապրո՞ւմ էք:
90-ականների վերջ.
– Ինչպէ՞ս, ապրո՞ւմ էք:

Հարց հայկական ռադիոյին.
– Ի՞նչ տարբերութիւն սովորական կապիտալիզմի եւ հայկական կապիտալիզմի միջեւ:
Պատասխան.
– Նոյնը, ինչ որ սովորական աթոռի եւ էլեկտրական աթոռի միջեւ:

Դատաւորը դիմում է վկային.
– Վկայ, խնդրում եմ, մի պահ մոռացէք, որ դուք աշխատում էք պետլիճկոմում եւ ասացէք միայն ճշմարտութիւնը:

Հարց հայկական ռադիոյին.
– Ի՞նչ տարբերութիւն Ռուսների հարսանիքի ու թաղման միջեւ:
Պատասխան.
– Թաղման ժամանակ հարբածների թիւը մէկով քիչ է:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՔԱՆԱՔԻՍ – ՍԱԼԱՄԻՆԱՅԻ (Յունաստան) մէջ, Յունիս 28-էն Յուլիս 2 տեղի ունեցած է Գոքինիոյ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի սկաուտական բանակումը: Յունիս 28-ի առաւօտուն «Զաւարեան» կեդրոնէն մեկնած են 30 արի - արենուշներ եւ 5 պատասխանատու խմբապետներ, խմբապետութեամբ Պետրոս Միքայէլեանի: Հինգ օրերու երկայնքին, կիրարկուած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ական եւ ազգային դաստիարակութեան վերաբերեալ դասախօսութիւններ, գիտելիքներ, խաղեր, մարզանք, պահակութիւն, եւ այլն:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կեդրոնին եւ կեդրոնին կից հաստատուած հսկայ վրանին տակ տեղի ունեցած է Հայ կեդրոնին կողմէ կազմակերպուած ամառնային Դ. փառատօնը, Յուլիս 14, 15 եւ 16-ին: Ներկայ գտնուած են շուրջ 6000 հոգի, որոնց մէջ մեծ թիւ կը կազմէին Միացեալ - Նահանգներէն եւ Գանատայի զանազան քաղաքներէ եկածներ: Ազգային հանգամանք, հայ երգի եւ պարի տարածման պահեր ապրած են ներկաները: Մասնակցած են երգիչներ՝ Յարութ Փամպուքճեան եւ Փօլ Պաղտատլեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանին մէջ, Յուլիս 20-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի եւ Հայկազեան համալսարանի Հայկական ամպիոնի կազմակերպած դասախօսութիւնը, որու ընթացքին ԱՄՆ-ու ԻՒՔԼԱ-ի համալսարանի հայագիտական բաժանմունքի վարիչ՝ փրոֆէսոր Ռիչըրտ Յովհաննէսեան ելոյթ ունեցած է՝ «Պատմական յիշողութիւն եւ Հայաստանի Հանրապետութեան արտաքին քաղաքականութիւնը» նիւթով: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Հայկազեան համալսարանի Հայկական ամպիոնի վարիչ՝ Տոքթոր Արա Սանճեան, որ անդրադարձած է փրոֆէսոր Յովհաննէսեանի իրագործումներուն, տալով անոր հակիրճ կենսագրականը: Դասախօսը անդրադարձած է հայ-թրքական յարաբերութիւնները նկատած է Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւնները: Ան խօսած է նաեւ Հայաստան - Ազրպէյճան, Հայաստան - Իրան, Հայաստան - Վրաստան, Հայաստան - Ռուսաստան, Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններու մասին:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

Ազգին իրաւունքները կը բռնաբարէին, Սահմանադրութեան դէմ կը մեղանչէին կոր: Ա՛ս իր գործն էր, իրմէ զատ ո՞վ կրնար, ո՞վ իրաւունք ունէր ազգին անունով արդարութիւն պահանջելու, պաշտպան հանդիսանալու ժողովուրդին, զայն հարստահարողներուն դէմ: Չէ՞ մի որ ազգային բարերար էր: Արդէն իր բարկութիւնը մեծ էր թաղականներուն դէմ, գրեթէ ամէնքն ալ հարուստ ու հնչակեանութեամբ վարակուած քիչ - շատ. բաւական չէր, որ իրենց դրամը գլանային յեղափոխական սուրբ գործին, կը յանդգնէին նաեւ ժողովուրդը անիրաւել: Ալ չափը կ'անցընէին կոր: Թեւերը սոթտեց:

– Ես քեզի հետ եմ աս գործին մէջ, – ըսաւ փաստաբանին, – դուն հանրագիրը ստորագրել տո՛ւր, ես ալ կը ստորագրեմ, կ'առնեմ, կը տանիմ... անոնց խերը կ'անիծեմ ես, դուն հոգդ մ'ըներ, իմ երեսս աղէկ կը նայի՞ս կոր դուն...

Նիւթ մըն ալ աս վ՚ըլլար իր պերճախօսութեանը:

– Ժողովուրդին սրբազան իրաւունքները կը բռնաբարեն կոր անպիտանները, աչքերնին դրամը, ի՞նչ կ'ըլլայ կոր, ո՞ւր կ'երթայ կոր... Թող հաշիւ տան, նայինք: Ես անոնց ո՛վ ըլլալս պիտի ցուցընեմ օր մը:

Իրաւցնէ ալ, օր մը ցուցուց ինքզինքը: Ցերեկ մը ծովեզերքէն կ'երթար կոր, երբ ճերմակ պատով շրջափակուած ցած տարածուն շէնքի մը առջեւ խուռն բազմութիւն մը տեսաւ, մեծ մասամբ գաւառացի Հայերու, որոնք խեղճուկ կը սպասէին՝ կէս կամ լման հացեր անուշած: Իսկոյն մօտեցաւ: Ժողովուրդին կեանքին ամէն մանրամասնութիւնները իր՝ ազգային բարերարի իրաւասութեան շրջանակին մէջ չէի՞ն միթէ:

– Ի՞նչ է, ի՞նչ կ'ընէք կոր, – հարցուց մէկէն ի մէկ Հայու մը, որ հացին կեղեւէն փշրանքներ փրցնելու եւ բերանը նետելու զբաղած էր անօթութիւնը խաբխբելու համար:

Մարդը յանկարծակիի եկած այս անակնկալ հարցումէն ու անոր խիստ շեշտէն՝ ալ աւելի շուարեցաւ, յարգանքի եկաւ, երբ քովն ի վեր, իր հասակին յաղթական բարձրութեամբը տնկուած տեսաւ Մարտիկ աղան՝ հարցաքննիչ դատաւորի մը պաղ ու խոժոռ դէմքով:

– Բան... կը սպասենք կոր, որ դուռը բացուի:

– Ինչ կայ որ ներսը...

– Ապուր պիտի խմենք:

– Ապո՞ւր մի, ո՞վ կուտայ կոր, ի՞նչ տեսակ բան է ասիկա, բացատրէ, նայինք:

Մարդը ծամծմելը դադրեցնելով ու ինքզինքը ժողվռտելով սկսաւ պատմել: Ասիկա, աս տունը, Asile Rodolphe ըսուածն էր, ուր աղքատները կ'երթային ամէն ցերեկ ապուր խմել ձրի: Թաղականները Asile-ին տիրոջ խօսած էին գաղթականներուն համար, որոնք ցերեկները եկեղեցիէն հաց եւ մէյմէկ բաղաճ առնելով կուգային հոդ ճաշել, այսինքն ջանալ մը ապուր խմել:

Հետաքրքրուած Մարտիկ աղա մտիկ կ'ընէր՝ զգալով իր մէջ եռալը խուլ բարկութեան մը թաղականներու դէմ:

– Է, գոնէ կը կշտանա՞ք կոր, – հարցուց:

– Ինչպէ՞ս կշտանանք, էֆէնտի՛... բայց ի՞նչ ընենք, կէս-կուշտ, կէս-անօթի:

– Է՛, իրիկունը չկա՞յ ապուր:

– Չէ...

Մարդը ծանօթութիւններ կուտար, Ազիլ-ին տիրոջ յոռի նկարագրին վրայ կը խօսէր. կ'ըսեն կոր, որ ուրացող հրեայ է եղեր, շատ գէշ մարդ է:

– Հրեա՞յ մի:

Լսեց զայրացած, յետոյ հովանոցը ձեռքին մէջ սպառնագին երերցնելով՝ ինքնիրենը խօսելու պէս՝

– Խայտառակնե՛ր, վատե՛ր, – ըսաւ... – ազգին սակը կոկորդնին անցընե՛ն ու խեղճ ժողովուրդը հրեայի մը քով ղրկեն ցերեկէ ցերեկ քանի մը դգալ ապուր լզելու համար...

Քանի մը հարցումներ եւս ըրաւ:

– Երթամ սւոնց հետ մէյ մը տեսնըւիմ:

Գնաց թաղականի մը հետ կռուի բռնուեցաւ՝ ա՛լ համբերութիւնը հատած:

Ապուրի սպասող գաղթականներուն տեսարանէն զգացած զայրոյթը բուռն խօսքերով բացատրելէն ետքը՝ հպարտօրէն կորկորդուելով:

– Եկայ, – ըսաւ հանդիսաւոր, – ազգին, գաղթականներուն կողմանէ հաշիւ պահանջել ձենէ:

– Ի՞նչ հաշիւ:

– Ձեր ընդունած նուիրատուութիւններուն ու բաշխած նպաստներուն հաշիւը:

– Ի՞նչ իրաւունքով, դուք ո՞վ էք:

– Ես ո՞վ եմ մի... – պոռթկաց Մարտիկ աղա, քիչ մնաց իր ակռաները դուրս թափէր, զայրոյթի հեղեղի մը մէջ. քիչ մնաց պոռար իր «Ազգային բարերար» ու ապագայ մեծ պատիւներու նախատահմանուած ըլլալը ու շլացնէր, պապանձեցնէր այդ անամօթը, որ կը յանդգնէր իր ո՞վ ըլլալը հարցնել իրեն. իր բարկութիւնը չկրնալով անձնական փառաբանումի յաղթական ճառախօսութեան մը մէջ հոսիլ, ուրիշ տեղէ մը ելք տուաւ ինքզինքին: Ալ բերնէ եկածը դուրս թափեց, հնչակեան, դրօշակեան, յեղափոխութիւն, ազգին իրաւունքները, հարուստներուն անտարբերութիւնը, անոնց սպառնացող պատիժները, Սահմանադրութիւն՝ ամէնքն ալ իրար խառնեց փրփրոտ պոռթկումի մը մէջ:

– Ձեզի պէս հարուստները գետնին տակը անցնին...

Միւսը նախ զարմացած, յետոյ զայրացած՝ հրամայեց իրեն դուրս ելլել, խոկո՛ւյն:

– Վերջէն կը տեսնուինք-ի ահեղ սպառնալիք մը արձակելէն ու սենեակին դուռը վայրագ ուժգնութեամբ մը դիւացընաբար քաշել գոցելէն ետքը մեկնեցաւ:

– Ժողովուրդին իրաւունքները պաշտպանեցի այդ անխիղճներուն դէմ, – կը պատմէր Լուվրի պարտէզը, – փառաւորապէս խայտառակեցի, գաղթականներուն արդար պահանջումներուն պաշտպան հանդիսանալ, ըսի թէ... – ու տեսարանը կը կրկնէր բարկութեան աճեցումով մը, խօսուածքի յաղթական ազատութեամբ մը, զոր կը դիւրացնէր հակառակորդին բացակայութիւնը, որուն խօսքերը չէին յիշուեր:

(Շար. 51)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
75ամեակին առթիւ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Ալիս Մոմճեան 1000 ֆրանք:

*
**

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. – Պր. Ռուբէն Յովակիմեան 1000 Ֆր.:

*
**

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Քրիսթին Շաքարեան 750 ֆրանք առ ի գնահատութիւն 75 տարուան յարատեւութեան:

*
**

ՊՈԼՈՆԵԸ. – Ռաուլ Գազանճեան 500 ֆրանք:

*
**

ՎԱԼԱՆՍ. – Ա. Քէչիչեան 100 Ֆր.:

(Շար. Ա. էջէն)

ցը արագօրէն չուսումնասիրուի: Շեշտեց. – «Խաղաղութիւն, բոլորս ալ կ'ուզենք, բայց անոր յանգելու համար տրամադիր չենք լքելու անոնք, որոնք իրենց արարքներով թոյլ տուին որ վերջապէ՛ս սկսի երկխօսութիւնը»: Ինչպէս կը տեսնուի պահանջները կը բազմանան: Դեռ կայ փարակումը: Արդարեւ, նաեւ Գորթէի մէջ հաւաքուած էին Պասքերը, Պրըթոնները եւ Կիւյանցիները: Անկախապաշտ, ազգայնական թէ ինքնավարութիւն պահանջող, բոլորն ալ կ'ուսումնասիրեն ներկայացուած հեռանկարները: Պասք ԷԹԱ–ի օրինաւոր ներկայացուցչութիւնը՝ Հէրի Պաթասունայի կողմէ Լուիս Գուատրատօ Թոռէ կը գտնէ որ Մաթինեոնի ծրագիրը ոչինչ կը լուծէ, ինք «ազգային ազատագրման պայքար» մը կ'ուզէ, ի հարկին զէնքով:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ իշխանութիւնները քննութիւն բացած են գտնելու համար միջազգային Կարմիր Խաչի երկու պատուիրակները՝ մէկ Ֆրանսուհի, մէկ Իտալուհի, որոնք հաւանաբար առեւանգուած են Վրաստան, Չէչէնիոյ սահմանագլուխին մօտ: Դատախազը՝ Քուրաշվիլի յայտարարած է որ Սոֆի Փրոքոֆիեւ եւ Նաթալիէ Ծելինօ առեւանգուած են իրենց վարորդին հետ, այլեւս նկատի չեն առներ արկածի վարկածը որու մասին կը խորհէին սկիզբը: Ենթականերուն ինքնութեան թուղթերը եւ անձնական իրերը գտնուած են իրենց կառքին մէջ, որ լքուած վիճակի մէջ էր:

ԻՐԱՆԻ բարենորոգիչները ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեցին առջի օր, հակառակ անոր որ մեծամասնութիւն կը կազմեն Խորհրդարանին մէջ: Արդարեւ, Այաթոլլահ Խամէնէյ Մաճլիսին (Խորհրդարան) ուղղուած նամակով մը պահանջած էր որ օրակարգէն քաշուի այն օրինագիծը որ կը նախատեսէր մեռոններու «ազատագրումը»: Նամակին մէջ, Առաջնորդը կը շեշտէ. – «Եթէ խլամի, յեղափոխութեան թշնամիները թափանցեն մեր մամուլէն ներս, որ կենսական դեր կը խաղայ հանրային կարծիքի կազմաւորման մէջ, առիկա մեծ վտանգ մը կ'ըլլայ երկրին ապահովութեան եւ ընդակչութեան հաւատալիքներուն համար»: Խորհրդարանին նախագահն ալ զօրավիգ եղած է Խամէնէյի եւ դատապարտած «հակասահմանադրական ընդդիմութիւնը»: Երեսփոխաններուն յայտնած է որ պէտք է ենթարկըլին Խամէնէյի կամքին, պատճառաբանելով թէ Սահմանադրութիւնը անոր կը շնորհէ «բացարձակ իշխանութիւն»:

ՌԱԲՊԻՆԻ ՕՎԱՏԻԱ ԵՈՍէՖ, որ, ներկայիս, Իսրայէլի ամենէն ազդեցիկ կրօնաւորն է, Շարհին բացատրութիւնը գըտած է: Կ'ըսէ թէ անոնք վճարած են իրենց նախնեաց մեղքերը: 79 տարեկան, Շասի (Իսրայէլի 3–րդ կուսակցութիւնը որ 17 երեսփոխան ունի) պարագլուխը այս յայտարարութիւնը ըրած է Շաբաթի իր քարոզին մէջ: Վեց միլիոն Հրեաները, ըստ իրեն, մարմնաւորումն էին այն սերունդներուն որոնք «հորթի մեղքը գործած էին»: Ռաբունին կ'ակնարկէր Աստուածաշունչի այն հատուածին որ կը նըկարագրէ Մովսէսին բարկութիւնը ի տես Հրեաներու վերադարձին դէպի կռապաշտութիւն եւ պաշտամունքին ոսկեայ հորթին:

ՃԱՓՈՆ ոգեկոչեց Հիրոշիմայի 55–րդ տարեդարձը, նախարարապետին ներկայութեան: 1945 Օգոստոս 6–ին էր որ Ամերիկացիք հիւլէական ռումբը նետեցին քաղաքին վրայ: Քաղաքապետը ցաւ յայտնեց որ կոչը, զոր իր քաղաքը կ'ընէ ամէն տարի «առանց հիւլէական զէնքի աշխարհի մը համար», արձագանգ չէ գտած:

ՌՈՒՍ ԵՐԿՈՒ ՍՊԱՆԵՐ, որոնք անհետացած էին Յուլիս 26–էն ի վեր, գըլխատուած են ըստ Ա–ԷՖ–Փէ–ի Կրեմլինի բանբերին: Նախապէս, ապահովութեան ռուսական սպասարկութիւնները հաղորդած էին որ երկու սպաներուն գլուխները գտնուած էին դաշնակցային մխուռի մը մօտ: Անոնք վերջացուցած էին Չէչէնիոյ իրենց ծառայութիւնը եւ չէչէն բարեկամի մը հարսնիքին գացած էին եւ երբեք չէին վերադարձած:

ՓԱՐԻԶԻ Ռուսաստանի դեսպանատունը չի կրնար գործել եւ հեռաձայնի գիծն ալ կրնայ ընդհատուիլ, որովհետեւ ի վիճակի չէ որեւէ վճարում ընելու: Զուիցերական ընկերութիւնը որ «Սեդով» նաւուն գրաւումը փորձած էր, սառեցնել տուած է դեսպանատան բոլոր հաշիւները: Դեսպանատան խորհրդականը կը ջանայ օրը օրին դրամ գտնել, նախապատուութիւն տալով աշխատավարձքերու վճարումին: Զուիցերական Նոկա ընկերութիւնը կ'առարկէ որ Ռուսաստան տարի մը ետք չէ յարգած 1991–ի պայմանագիրը, որու համաձայն քարիւղի փոխարէն ուտելիքէն պիտի տրուէր: Զուիցերական ընկերութիւնը մէկ միլիառ տոլար կը գնահատէ կրած վնասը եւ կը ջանայ ձեռք դնել գոնէ 800 միլիոնի վրայ:

ԱԼԺԷՐԻ արեւմուտքը՝ Թիփազա ութ հոգի սպաննուած են, որոնց մէջ երեք զինեալ իսլամապաշտներ: 27 տարեկան երիտասարդ մը եւ 17–ամեայ քոյրը մորթուած են, տունի մը վրայ նետուած ռումբէ մըն ալ երկու կիներ սպաննուած են, երկու մանուկներ ալ վիրաւորուած:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ղեկավարը Ե. Արաֆաթ հինգ ժամուան այց մը կատարած է Անգարա, խնդրելու համար որ Թուրքիա միջնորդէ հարթելու համար իրենց եւ Իսրայէլի միջեւ անլոյծ մնացած Երուսաղէմի հարցը: Ան այս մասին հանդիպում ունեցած է վարչապետ Պ. Էճէվիթի ու Հանրապետութեան նախագահին Ն. Սէզէրի հետ: Արաֆաթ չեշտած է թէ Օսմանեան զինանշերն անգամ ցոյց կուտան որ Երուսաղէմի հարցին մէջ Պաղեստինցիները իրաւացի են: Իսրայէլ որ չատ կողմնակից չէ հարցին մէջ Անգարայի միջնորդութեան, տեղեկացուցած է թէ հաւասարակշռելու համար Արաֆաթի այցը, իրենցմէ պատուիրակութիւն մըն ալ կը ղրկեն հոն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Օգոստոս 13, առաւօտեան ժամը 11–ին, Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
կաթողիկէ Հայոց

Յաւարտ պատարագին՝ տեղի կ'ունենայ Խաղողօրհնէքի արարողութիւն:

ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30–ին:
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը՝ 9.45–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՅ» աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45–ին
Պատարագ ժամը 10.30–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՍ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղող կ'օրհնուի:

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14
Բ. ՕՐ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը:

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10–ին
Խաղողօրհնէք ժամը 11.45–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ'ընդունուին Թաղականութեան անդամներու կողմէ կամ եկեղեցին նոյն օրը:

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 13, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին, պատարագ ժամը 10.15–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

ՇՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ՆՆԱՄՈՒԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՑԱՆՁՆՈՒՄ
Տեսէ՛ք՝ վրայ ձեռ բացակայ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 9

MERCREDI
9 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.966 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.966

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԵՍ»

(Օգոստոս 7 / 8)

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ՝ «ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ Է»

Եւրոպայի քաղաքական հետազօտութիւններու կեդրոնի ներկայացուցիչներ Մ. Խմըրսըն եւ Ն. Թոչչի որոնք «Հարաւային Կովկասի կայունութեան դաշինքին հեղինակներն են, վերջերս ընդունուած են ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի կողմէ: Ան ըսած է թէ չարադրուած դաշինքին բոլոր դրոյթներն ալ ընդունելի չեն իրենց համար: Մատնանշելով հոն գործածուած «ինքնակառավարում» հասկացութիւնը, Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ եթէ տակէ հասկցուածը ինքնավարութիւն է, նոյնիսկ ամենաբարձր աստիճանի, ղարաբաղեան կողմին համար նման մօտեցում չի կրնար ընդունելի ըլլալ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒՉԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Օգոստոս 7-ին ընդունած է Հայաստանի ռազմական տեսուչ զօրավար Գուրգէն Դալիբալթայեանը: ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար Սէյրան Օհանեանի ալ ներկայութեան քննարկուած են երկու հանրապետութիւններու ռազմական ղեկավարութիւններու գործակցութեան շարք մը հարցերը եւ հայեւազրպէյճանական հակամարտութեան ընդհանուր կացութիւնը:

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԳԻՒՄՐԻ ՓՈԽ – ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Օգոստոս 7-ին ընդունած է Գիւմրիի փոխ – քաղաքապետ Ց. Արթինեանը որուն Ստեփանակերտ այցը առընչուած է տեղւոյն համալսարանին մէջ փրանսերէնի դասաւանդութեան համար ժամանակակից մեթոտներու ապահովման եւ համակարգիչի դասարանին կահաւորման որ պէտք նախատեսուի աւարտել մինչեւ տարեվերջ:

ՆՈՐ ԽՄԲԱԻՈՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԵՌԱՆԿԱՐ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հետզհետէ աւելի կը չէզոքի Հայաստանի կառավարութեան գլխաւոր բաղադրիչ «Միասնութիւն» դաշինքին շրջքերուն մէջ պառակտումի երեւոյթը: Ս. Դեմիրճեանի հիմնած Ժողովրդական կուսակցութեան անդամ փոխ – նախարար մը՝ Ռուբէն Տոնոյեանի պաշտօնազրկումը վերջին ապացոյցը կը նկատուի այս կացութեան: Անոր պաշտօնին վերջ տրուած է վարչապետ Ա. Մարգարեանի մէկ հրամանագրով: Ռ. Տոնոյեան Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան փոխ – նախարար էր:

Տոնոյեան ըսած է թէ իր մասին վարչապետին ստորագրած հրամանագիրը առընչուած է իր կուսակցական պատկանելիութեան, քանի որ Ժողովրդական կուսակցութիւնը դէմ եղած էր ելեկտրական ցանցերը վաճառելու գաղափարին:

Միւս կողմէն, Ժողովրդական կուսակցութեան երկայլ ղեկավար Ստեփան Դեմիրճեան կը շարունակէ չփումներ ունենալ ընդդիմադիր Ազգային Միաբանութիւն կուսակցութեան նախագահ Ա. Գեղամեանի հետ: Միասնական հաղորդագրութեամբ մը անոնք յայտնած են թէ երկու կուսակցութիւնները համաբակից մօտեցում ունին երկրին կարեւորագոյն խնդիրներուն:

Եթէ Ժողովրդական կուսակցութիւնը եւ Իրաւունք եւ Միաբանութիւն խմբակը միանան, Միասնութիւն դաշինքը արդէն պառակտուած կ'ըլլայ: Նկատի առնելով որ Իրաւունք եւ Միաբանութեան պատասխանատուները չփումներ կ'ունենան նաեւ երկրապահներու Հայաստան խմբակին հետ, անկարելի չի նկատուիր որ եռակողմ համաձայնութեամբ մը Խորհրդարանին մէջ ուժերու նոր դասաւորում տեղի ունենայ:

Այս խմորումներով հետզհետէ հող կը շահի այն տեսակէտը թէ յառաջիկայ ամիսներուն խորհրդարանական կարեւոր փոփոխութիւններ ու մինչեւ իսկ վարչապետի փոփոխութիւն, անակնկալ պիտի չըլլան:

ՁԵՌՆԱՌՈՒՄԲ ՄԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՄԱՀ

Հայաստանի կեդրոնական շրջանի մէկ գիւղին մէջ նախկին բանտարկեալ մը ձեռնառումբ մը նետած է ջուրի հերթի սպասող բազմութեան վրայ: Երկու հոգի մեռած են որոնց մէկը եղած է ռումբը նետողին մայրը: Ութ հոգի ալ վիրաւորուած են:

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԱՅՑԵԼԱԾ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Իրանի այցէն վերադարձին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Օգոստոս 7-ին հանդիպում մը ունեցած է Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահ Է. Լահուտի հետ: Ժամ մը տեւած զրոյցին նիւթ եղած են Արամ Ա.ի Իրան այցը եւ Լիբանանի ներկայ առընչուած հարցեր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԵՍ» ՄԻՕՐԵԱՅ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԻ ՄԷՋ

Հայաստանի պաշտօնական լրատու գործակալութիւնը՝ «Արմէնփրէս» միօրեայ գործադուլ հռչակած է, որովհետեւ կառավարութիւնը կը շարունակէ թերանալ գործակալութեան պաշտօնեաներուն ամսականները վճարելու իր պարտականութեան մէջ: Մարտէն ի վեր գործակալութեան պաշտօնատարները չեն վճարուած:

«Արմէնփրէս» հաղորդագրութիւն մը ղրկած է իր բոլոր բաժանորդներուն, ըսելով, թէ մէկ օր հաղորդում պիտի չկատարէ:

Պետական պիւտճէին մէջ, այս տարուան համար 36 միլիոն դրամ սահմանուած է «Արմէնփրէս»ին, որ պետութեան պատկանող միակ լրատուական գործակալութիւնն է: Մինչեւ հիմա այդ գումարէն միայն 8 միլիոն դրամ վճարուած է: Գործակալութեան մեծ գումարներ պարտք են նաեւ բազմաթիւ տեղական լրատուիչներ:

Կառավարութիւնը մտահոգուած, «Արմէնփրէս»ին խոստացած է գալ շաբթու վճարումները կատարել:

LԻԲԱՆԱՆԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՀԱՅ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐԸ ՈՐՈՇՈՒԵՑԱՆ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ՄՆԱՑԻՆ

Ինչպէս ցանկէն ի յայտ կուգայ, համաձայնութիւնը գոյացած է հայ երեք կուսակցութիւններէն միայն երկուքին միջեւ: Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը մաս չի կազմեր միացեալ ճակատին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Սոցիալ – Դեմոկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան կողմէ հրատարակուած միացեալ հաղորդագրութիւն մը ցաւ կը յայտնէ, որ ՌԱԿ-ը որոշած է քաղաքական իր սեփական դիրքորոշումը ունենալ ու հետեւաբար ներկայացուցիչ չունի միացեալ ցանկին մէջ:

«ՌԱԿ-ի այս անհարկի վաղաժամ դիրքորոշումը, որ չեղում է ազգային ուղեգծէն, պատճառ դարձաւ, որ տաղնապ ծագի կուսակցութենէն ներս ու, այդ տաղնապին հետեւանքով, ՌԱԿ-ի Լիբանանի Շրջանային Վարչութիւնը հրաժարեցաւ», կ'ըսէ միացեալ հաղորդագրութիւնը:

Լիբանանի երեսփոխանական ընտրութիւններու հայ թեկնածուները նշանակուեցան: Ցանկերու կազմութեան մէջ ամէնէն յատկանշականը այն է, որ Դաշնակցութիւնը լքած է երկար տարիներու իր գործակից՝ Պէյրութի հայ կաթողիկէ երեսփոխան Ժագ Ջուխատարեանը ու անոր փոխարէն համաձայնած է Ստեփան Ապաճեանի թեկնածութեան շուրջ:

Միւս կողմէ, կուսակցութիւնը որոշած է նաեւ զօրավիգ կանգնիլ Զրօսաշրջիկութեան նախարար Արթիւր Նազարեանին, որ անդամ է Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան եւ Միհրան Սէֆէրեանին, որ Հնչակեան ընդդիմադիր հատուածի թեկնածուն է:

Դաշնակցական ղեկավարները յայտարարեցին, թէ այս որոշումին յանգեցան յարանուանութիւններու, կուսակցութիւններու եւ համայնքի կարկառուն դէմքերուն հետ երկար խորհրդակցութիւններ ունենալէ ետք, գլխաւոր նպատակ ունենալով «պահպանել հայ համայնքի միասնականութիւնը»: «Տէյլի Սթար» լիբանանեան թերթին համաձայն, Դաշնակցութեան այս ակնարկութիւնը կ'երթայ Հնչակեան եւ Ռամկավար կուսակցութեանց ղեկավարութեանց, որոնք որոշեցին զինակցիլ նախկին վարչապետ Ըէֆիք Հարիրի հետ:

Դաշնակցութեան զուտ կուսակցական թեկնածուներն են Մէթնի այժմու երեսփոխան Սեպուհ Յովնանեան եւ Յակոբ Բագրատունի, երկուքն ալ անդամ Կեդրոնական Կոմիտէին: Բագրատունի կը փոխարինէ Քարպիզի նախկին նախարար եւ այժմու երեսփոխան Շահէ Պարսումեանը որ, ինչպէս ծանօթ է, տարի մը բանտ մնալէ ետք, երկու միլիոն տոլար երաշխաւորութեամբ ազատ արձակուեցաւ:

Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմէն ետք, երեք կուսակցութիւնները միասնաբար թեկնածու նշանակած են հայ երեք յարանուանութիւններուն սահմանուած եօթը աթոռներուն համար: Հինգը՝ Առաքելական, մէկը՝ Կաթողիկէ, միւսը՝ Բողոքական: Նախորդ համաձայնութիւններով, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կուտար մէկական թեկնածու, մինչ մնացեալ չորսը կ'ըլլային անկուսակցականներու:

Յակոբ Բագրատունի, Արթիւր Նազարեան եւ Ստեփան Ապաճեան թեկնածու են Պէյրութի երրորդ ընտրաշրջանին մէջ:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՆԱԽԱՐԱՐ

Յարգելի խմբագրութիւն,

Թոյլ տուէք ԼՂՀ իշխանութիւնների, ժողովրդի եւ անձամբ իմ անունից Ձեզ սրտանց շնորհաւորել «Յառաջ» թերթի 75-ամեակի առթիւ ցանկանալով յաջողութիւններ, անսպառ կամք եւ Ձեր բեղնաւոր աշխատանքին երկարակեցութիւն:

Օգտուելով առիթից, յայտնում եմ Ձեզ խորը շնորհակալութիւն կատարուած եւ կատարուելիք կարեւորագոյն աշխատանքի համար:

Նախարար՝
Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆ

Ստեփանակերտ
Օգոստոս 5

Հայ երեք թեկնածուները պաշտօնապէս ներկայացան Օգոստոս 7-ին, վարչապետ Սէլիմ Հըսի մամլոյ ասուլիսին ընթացքին:

Ստեփան Ապաճեան, որ անակնկալօրէն կը փոխարինէ Ժագ Ջուխատարեանը, հայ կաթողիկէ գործարանատէր է: Կը կարծուի, թէ Ջուխատարեանը լքելու որոշման մէջ դեր ունեցած են անոր կապերը վարչապետ Հըսի մրցակից Հարիրիի հետ:

Պէյրութի առաջին ընտրաշրջանին մէջ, այժմու երեսփոխան Աբրահամ Տէտէեան բողոքական աթոռին համար պիտի պայքարի Պասէլ Ֆլէյհանի դէմ, որ մաս կը կազմէ Հարիրիի ցանկին: Տէտէեան Դաշնակցութեան հետ եղած է 1996-էն ի վեր:

Պէյրութի երկրորդ ընտրաշրջանին մէջ, Հնչակեան Միհրան Սէֆէրեան պայքարի պիտի իջնէ ուրիշ Հնչակեանի մը՝ այժմու երեսփոխան Եղիա Ճէրէճեանի դէմ, որ նոյնպէս մաս կը կազմէ Հարիրիի ցանկին:

ՐԱՖՖԻ ՄԱՏՈՅԵԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Լիբանանահայ համայնավար ղեկավար Րաֆֆի Մատոյեան ծանոյց, թէ Լեռնալիբանանի Մէթն շրջանին մէջ, որուն մաս կը կազմէ նաեւ Պուրճ Համմուտ, ընտրապայքարի պիտի իջնէ հայ առաքելական աթոռին համար: Իր մրցակիցը պիտի ըլլայ դաշնակցական Սեպուհ Յովնանեան:

Մատոյեան իր թեկնածութիւնը ծանոյց Թըլրինի մէջ, որ թէ՛ իր եւ թէ Ներքին նախարար Միշէլ Մըրի ծննդավայրն է: Մատոյեանի ցանկակիցները պիտի ըլլան երեսփոխան Նէսիպ Լահուտ եւ նախկին երեսփոխան Միշէլ Սամահա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ ազգայնական նախկին ղեկավարը՝ Ժան – Միշէլ Ռոսի, սպաննուեցաւ Օգոստոս 7-ի առաւօտուն Իլ Ռուսի պառի մը մէջ: Իրեն հետ սպաննուեցաւ նաեւ իր թիկնապահը՝ Ժան – Գլօտ Ֆրաթաջի: 44 տարեկան, Ռոսի ընկերարան, հիմնադիրներէն էր (1976ին) էՖ – էԼ – էՆ – Սէ-ի (Գորսիքայի Ազգ. Ազատագրման Ճակատ): Չորս տարի բանտարկուած է օդը հանած ըլլալով զին-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ ՊՈԼՍԱՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՅԱՆՑԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ ՕՐԷՆՔԻՆ ԱՌՋԵՒ

Պոլսոյ Հայկական վարժարանին ներքին կեանքը, գործակից ազդակները – Ծնողաց Միութիւն, Հոգաբարձութիւն – սեւեռումի տակ առնելէ ետք, Ս. Գույումճեան կ'անդրադառնայ այդ հաստատութեան օրէնքի տեսանկիւնէն ներկայացուած իմաստին: Հայկական վարժարանին Թուրքիոյ Հանրապետութեան շրջանի գոյութիւնը հիմնուած է Լօզանի դաշնագրին 40 եւ 41-րդ յօդուածներուն: Յետոյ, 1965-ին, մասնաւոր վարժարաններու մասին Թիւ 625 օրէնքը սահմանուած է Հայկականներուն համար ալ: Մինչդեռ, ինչպէս կ'ըսուի, կան կարգ մը հիմնական կէտեր որոնց մէջ հայկական վարժարանը իր կազմութեամբ եւ նպատակով չի պատշաճիր այդ դասաւորումին:

Այդ կէտերուն գլխաւորն է շահադիտական նպատակին բացակայութիւնը: Հայկական վարժարանը շահ ապահովելու մտադրութեամբ առնուած նախաձեռնութիւն չէ: Անոր պիւտճէն կը հաւասարակշռուի, կամ կ'ապահովուի համայնքին կողմէ: Ոչ ալ անոնք կը պատկանին շահադիտական ընկերութեան մը, կամ անձի մը: Այս յատկանիշերով աւելի յարմար կ'ըլլար զանոնք դասել ոչ թէ սեփական, այլ՝ պետական վարժարաններուն զուգահեռ շարքի մը մէջ: Ատիկա նաեւ որոշ դժուարութիւններու պատճառ պարտաւորութիւններէ զերծ կը պահէր հայկական վարժարանը, ինչպէս՝ զանազան բնոյթի աշխատանոցներ, տարրալուծարաններ, բժիշկի, հոգեբան – ուղեցոյցի սենեակ ունենալու պարագաները որոնք պարտադիր չեն պետական վարժարաններուն համար: Նաեւ կայ իւրաքանչիւր աշակերտի համար նուազագոյն տարածքի պարտադրութիւնը որ երբեմն պատճառ կ'ըլլայ որ հայկական վարժարանը սկամայ աշակերտ մերժէ, երբ չունի այդ պարտադրութիւնը յարգելու անհրաժեշտ տարածքը իր դասարաններուն համար:

Հայկական վարժարաններու համար որպէս փոքրամասնութեան վարժարան, 1976-ին պատրաստուած կանոնադրութիւն մըն ալ գոյութիւն ունի որ չի կըրնար ներկայի գործելակերպին զոհացում տալ: Կրթական նախարարութեան հրահանգով նոր մը պատրաստուած է տնօրէններու ընդհանուր կազմին մասնակցութեամբ: Ան դրի առնուած է մատնանշելու հայկական վարժարաններու վարչական, հիմնական դժուարութիւնները: Կը սպասուի վաւերացումին որպէսզի կարենայ կիրարկուիլ:

Ս. Գույումճեան հայկական վարժարաններու կանոնագրութեան ու տարիներու ընթացքին Կրթական նախարարութենէն անոնց ուղղուած հրահանգներուն Լօզանի դաշնագրին այդ մասին տրամադրութիւններուն յարմարելու հարցն ալ կը դնէ սեղանի վրայ, ըսելով որ իրաւաբանական լուրջ հետազօտութիւն պահանջող նիւթ է ատիկա: Ինք միայն կը մատնանշէ երկու պարագայ, հակասող՝ հայրենակցական հաւասարութեան սկզբունքին: Առաջինը՝ վարժարաններու մէջ Թուրք փոխ – տնօրէններու գոյութիւնն է, երկրորդը կարգապահութեան եւ վարքի վերին վարչութեան կանոնագրութիւնը: Թուրք փոխ – տնօրէններու պաշտօնավարութիւնը սկսած է Կրթական նախարարութեան 1937ի հրահանգով. 1949ին ջնջուած, 1962-ին վերահաստատուած է. կը շարունակուի մինչեւ այսօր:

Պոլսոյ հայկական վարժարանները բոլորն ալ համայնքապատկան հողերու վրայ հիմնուած հաստատութիւններ են որոնք կը մատակարարուին իրենց թաղային խորհուրդներուն կամ խնամակալութիւններուն կողմէ: Սեփական վարժարանները այլեւս գոյութիւն չունին հոն, ինչպէս էին Պէրպէրեանը, Տայեանը, Տիպար կրթարանը, եւ այլն: Շարքին վերջինն էր Յովհաննէս Հինդլեանի «Նոր Դպրոց»ը որ փակուած է 1988-ին:

Նկատի առած որ վերջին երեսուն տարւան մէջ հայկական վարժարաններու մեծագոյն դժուարութիւնը կը կայանայ պիւտճէն եւ անձնակազմը հայթայթելու գործին մէջ, դրեթէ անխուսափելի կը նկատուի քանակը զոհել որակին: Այսինքն՝ յօժարիլ թիւը պակսեցնելու, աւելի լաւ մակարդակով դպրոցներ ունենալու հեռանկարով: Հարկաւոր կը նըկատուի մանկապարտէզ մըն ալ, առիթ տալու համար մայրերու հանգիստ սրտով աշխատելուն:

Հասկնալի է որ նիւթական կարողութեան տէր եւ յառաջադէմ աշակերտները առաջին որսերն են օտար վարժարաններուն: Ատիկա երկակի լուրջ կորուստ է հայկական դպրոցին համար: Երեւոյթին մէջ յաճախ միակ քննադատուածը կ'ըլլայ ծնողքը, իր անզիտակցութեան, անտարբերութեան կամ ինքնութեան դիւրին կորուստին համար: Ս. Գույումճեան շատ արդարացիօրէն կը թելադրէ որ վարիչները երկրորդ, երրորդ կողմերու քննադատութեամբ իրենք իրենք ամէն պատասխանատուութենէ զերծելու կեցուածքին վերջ տան ու մտածեն թէ ի'նչ ձեւով վարժարանը կրնան աւելի գրաւիչ դարձնել թէ' ծնողներու, թէ աշակերտներու:

Այս թելադրանքը անմիջական վերպով կ'առընչուի «վարիչ» բառին միջուկին: Եթէ ակնարկուածը կրթական մարդի վարիչն է, այսինքն՝ դպրոցին տնօրէնը, տեղին է ակնկալութիւնը: Սակայն, անմիջապէս կը հետեւի հարցումը թէ այդ դիրքին վրայ գտնուողը իր համոզումներուն ուղղութեամբ քայլերու ձեռնարկելու համար կրնա՞յ անվերապահ աջակցութիւնը ունենալ պիւտճէն հաւասարակշռող կազմին որ յաճախ բաղկացած կ'ըլլայ շուկայական մտայնութեան տէր մարդոցմէ: Հարցումը, անշուշտ, Պոլսոյ համայնքին մենաշնորհը չէ: Ամէն տեղ նոյնն է պարագան, եթէ ոչ աւելի վատթար: Վերջին տասնամեակին Փարիզի նման լոյսերու ոստանի մը մէջ հայկական վարժարաններ ալ չտուի՞ն տնտեսական – մտաւորական բախումներու փաստը:

Իսկ եթէ «վարիչ» սահմանումէն պէտք է հասկնալ նախ մատակարարը, վերոնշեալ պատճառաբանութիւնը աւելի' եւս կը զօրէ վարժարանը աւելի գրաւիչ դարձնելու հեռանկարին նկատմամբ արտայայտուած վերապահութեան համար: Այդ առումով, յայտնապէս, իր փորձառութենէն մեկնած մղումով մը Ս. Գույումճեան կը փափաքի որ հայկական վարժարաններու գոնէ հիմնադիրի պաշտօնը ստանձնողներ որոնք կ'ընտրուին թաղային խորհուրդին կողմէ, ըլլան կըրթական գործերու տեղեակ եւ տնօրէնութեան օգտակար հանդիսանալիք անձնաւորութիւններ: Մանաւանդ որ անոնց պաշտօնավարութեան համար անհրաժեշտ է կրթական տնօրէնութեան վաւերացումը. իսկ բնական է որ այդ վաւերացումը աւելի դիւրին կը տրուի մտաւորական ոըոշ յատկանիշի տէր ու կրթական գործէ հասկցող մէկուն, քան՝ Արխոդոմ ազայի մը:

Գծուած համապատկերին վերջին մասին մէջ նիւթ եղած է Հայկական վարժարանի աշակերտութիւնը կազմող տարրը: Բացայայտ է որ Պոլսոյ ամենահին վարժարաններէն մէկը յաջողութեան շատ պատուաբեր ասախճանի հասցուած երիտասարդ տնօրէնուհին սրտին մեծագոյն ցաւը կը կազմէ այս գլուխը:

Ան կ'ըսէ թէ փոխուած է դրեթէ աւանդութիւն դարձած սովորութիւնը որով հայ ծնողներու մեծ մասը զաւակը գոնէ հայկական նախակրթարան մը կը ղրկէր նախապէս: Իսկ նախակրթութեան շրջանին հինգէն ութ տարուան բարձրացումով այն ծնողքները որոնք յետոյ օտար վարժարան պիտի ղրկէին իրենց զաւակը, աւելի չեշտուած միտում ցոյց կուտան առաջին օրէն ընելու այդ ընտրութիւնը որպէսզի տղաքը ուշ չմնան օտար լեզու սորվելու, քանի որ այդ սեփական վարժարանները կանուխէն տեղ կուտան այդ լեզուներու ուսուցումին: Այս մօտեցումը հայկական վարժարանը կը զրկէ առաջին հերթին տնտեսական լայն կարողութեան տէր աշակերտներու կարեւոր տոկոսէ մը, նկատի առած որ նախընտրութիւն վայելող կրթական այդ հաստատութիւնները անպայման հայկական վարժարանի մը տարեկան թոշակին քանի մը պատիկը կ'արժեն, նոյնիսկ եթէ ջամբուած ուսումը միշտ չէ որ կրնայ արդարացնել այդ գինը:

Հայկական վարժարանին երկրորդ հարուածն ալ կուտան այն աշակերտները որոնք նախակրթարանէն ետք սեփական, կամ համբաւի տէր պետական լիսէներ կ'արձանագրուին: Ու հայկական դպրոցին կը մնան, մեծ մասով, նիւթապէս միջակ զօրութեան տէր, կամ աղքատ ընտանիքի զաւակներ. անոնց հետ նաեւ օտար վարժարան մուտքի քննութեան ձախողածներ եւ, անշուշտ, հայկական վարժարանին հաւատք պահպանած, գիտակից ծնողներու զաւակներ:

Դժուար չէ հետեւցնել թէ գծուած կացութեան մէջ նախակրթարաններու զուգահեռ, հայկական լիսէներու աշակերտութեան թիւն ալ հետզհետէ պիտի պակսի: Մանաւանդ երբ նկատի առնուի որ աշակերտի մը պետական, կամ օտար վարժարաններէ դէպի հայկական վարժարան դարձը շատ հազուադէպ եւ մասնակի պարագայ է: Այս մատնանշումը ի զօրու է Պոլսոյ հինգ լիսէներուն համար ալ որոնց ամէնէն հիներն են Կեդրոնականն (1886) ու Էսաեանը (1895): Մխիթարեանի լիսէի բաժինը բացուած է 1928-ին. 1953-ին հիմնուած է Ս. Խաչ Դպրեվանքը, իսկ 1966-ին Սահակեան – Նունեանը վերածուած է լիսէի:

Տխուր է կատարուած ընդհանրացումը թէ հայկական նախակրթարաններն ալ, լիսէներն ալ այսօր չեղած կը թուին իրենց հիմնադրութեան նպատակէն որուն հիմնական ազդակը հայերէնի, հայկականութեան փոխանցումը եղած է, «սակայն շրջանաւարտները այլեւս չեն կըրնար արտայայտուիլ հայերէնով»:

Այս տուեալը կը մղէ դրեթէ աղաղակելու թէ հայկական վարժարանին կը նպատակը պէտք չէ ըլլայ մանկապարտէզին մէջ համակարգիչն ու անգլերէն, նախակրթարանէն օտար դպրոցներ, իսկ լիսէին մէջ համալսարան մուտքի քննութեան պատրաստութիւնը: Ատիկա չի նշանակեր անտեսել այդ բաները, այլ էական է որ անոնց չզոհուի մնացեալը: Ս. Գույումճեան կ'ուզէ որ հայկական մանկապարտէզի փոքրիկը հայերէն խօսիլ, երգել սորվի, նաեւ՝ խաղալ ու պարել: Նախակրթարանը դաս սորվիլ, մտիկ ընելու վարժութիւն ձեռք ձգէ, հայերէն կարդալ, գրել, խօսելու, նաեւ թրքերէնի հետ թուաբանութեան որոշ հիմ եւ օտար լեզուի մը արմատական գիտելիքներուն տիրանայ: Իսկ լիսէի աշակերտութեան համար հասկնալի եւ ընդունելի մտահոգութիւն ըլլալով հանդերձ համալսարան մուտքի պատրաստութիւնը, ըսուածը այն է որ տղուն տրուի մարդկայնութեան, քաղաքացիութեան, ինքնութեան, լեզուի, մշակոյթի գիտակցութիւնը:

Երկար գրութիւնը կ'աւարտի հայկական վարժարանին ու անոր անցեալին, ներկային յարգանքի հրաւէրով. նաեւ՝ զայն դէպի արժանաւոր ապագայ տանելու կոչով: Կարելի չէ չհամաձայնիլ ու չձայնակցիլ այդ տողերուն: Բայց, մանաւանդ, կարելի չէ չառաջարկել որ Ս. Գույումճեանի վերջաբանի պատգամը որպէս նշանաբան քանդակուի ամէն մէկու մտքին մէջ, թէ

«Հայ համայնքին, հաստատութիւններուն տարուէ տարի քիչ մը եւս դժուարութեամբ գոյացուցած դրամով իր լեզուին ու մշակոյթին տեղեակ անհատներ պատրաստենք, քանի որ համայնքը աւելորդ իր դրամը ծախսելու ալ կրնայ օտար մշակոյթներու մարդ հասցնել»:

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԻՐԱՔ՝ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ

Պարսից ծոցի պատերազմին հետեւանքները եւ անկէ ի վեր շարունակուող շըրջափակումը որոնք ամենածանր պայմաններ ստեղծած են իրաքցի ժողովուրդին համար, յաճախ նիւթ կ'ըլլան մամուլին մէջ: Կը խօսուի յատկապէս մանուկներու մահերուն մեծ համեմատութեան մասին որուն գլխաւոր պատճառներն են թերսնումը եւ դեղօրայքի չգոյութիւնը:

Վերջերս իրաքեան իշխանութիւնը կրկին յօդուածներու նիւթ է, քանի որ տասնամեակն է 1990-ի պատերազմին որ սկսաւ իրաքեան ուժերու Քուէյթ ներխուժումով ու Իրաքը թիրախ ըրաւ ամերիկեան ու միացեալ ուժերու օդրակոծումներուն: Այսուհանդերձ, ամէն թղթակցութիւն որ կը ղրկուի Իրաքէն, օտար թերթի մը աշխատակիցին կողմէ, նիւթ կ'ընէ նաեւ երկրին ղեկավար Սատտամ Հիւսէյնի տղուն անսայթաք կեանքը: Ան միշտ կը կրէ ազամանդակուռ ժամացոյց ու մատանի, կը սիրէ առատ վոտկայով ոռոգուած ճոխ ընթրիքէ մը ետք իր հիւրերը առաջնորդել վերջին մոտէլ Մէրսէտէսով...:

Միւս կողմէն, երկիրը մարդասիրական անյետաձգելի օժանդակութեան կարօտ է: Տասը տարուան մէջ հինգ տարեկանէն փոքր երախաներու մահերու համեմատութիւնը կրկնապատկուած է եւ մանուկներու հիւանդանոցներուն մէջ երկու հիւանդի մէկ անկողին կ'իյնայ: Ըմպելի ջուրը ապականած է: Բժիշկ մը ըսած է թէ մինչեւ այսօր Իրաքի մէջ անծանօթ մնացած հիւանդութիւններու կը հանդիպին որոնց մասին միայն կարդացած է համալսարանի դասագիրքերուն մէջ: Հիւանդանոցները ամէն բանի կարօտ վիճակի մէջ են: Միջազգային պատիժները ամբողջովին արինաքամ ըրած են երկիրը որ արդէն ծայր ատուձանի տկարացած էր Իրանի հետ մղած պատերազմին պատճառով: Այս կացութեան ամենածանր տուրքը կը վճարեն երախաները. միջազգային կազմակերպութիւններու տեղեկագիրներն իսկ կ'ըսեն թէ դպրոցները տարուէ տարի կը պարպուին, մինչդեռ տասը տարի առաջ դրեթէ 100% էր երախաներու դպրոց յաճախելու համեմատութիւնը: Այսօր անոնցմէ շատերը շուկայի ճամբան բռնած են. կան չարքաշութեան, մարմնավաճառութեան մըղուածներ: Պետութիւնը այլեւս ի վիճակի չէ ընկերային ապահովութիւնը երաշխաւորելու. 90% համեմատութեամբ պակսած են կրթական մարզին յատկացումները: Երկրին կեդրոնական եւ հարաւային շրջանին մէջ կան դպրոցներ որոնք երբեմն գրասեղան ու նստարան անգամ չունին: Իսկ ուսուցչական կազմը աշխատելու ամբողջ եռանդը կորսնցուցած է աշխատավարձքերու խեղճութեան պատճառով: Արդէն որակաւորները ապարդէն հեռացած են:

Իրաք բարօրութենէն անցած է զանգուածային թշուառութեան վիճակի: Միջին դասակարգը անհետացած է: Անցած են այն օրերը երբ ինչպէս կ'ըսեն իրենք, չէին գիտեր դրամը ի'նչ ընել: Այսօր մէկ տոլարը դրեթէ 2000 տինար է, միսին քիլոկրամը՝ 2500 տինար, մինչ միջին աշխատավարձքը 3 – 5 տոլարի միջեւ է: Մարդասիրական միջազգային կազմակերպութիւններու արժեւորումով, 100 տոլար պէտք է ամիսը հինգ հոգինոց ընտանիքի մը ապրուստին համար: Կարենալ ապրելու համար մարդիկ քանի մը տեսակ գործ կ'ընեն. զարմանալի չէ տեսնել համալսարանականներ որոնք որպէս ինքնաշարժի վարորդ ալ կ'աշխատին: Ժողովուրդը արդէն վաճառած է ունեցած արժէքաւոր իրերը. զոհարեղէն, ինքնաշարժ, սառնարան, լուացքի մեքենայ, նմըջասենեակի կահ – կարասի, եւ այլն:

1996-ին կիրարկութեան դրուած «Նաւթ՝ սնունդեղէնի դէմ քարիւղ» ծրագիրը որ Իրաքի թոյլ կուտար վեց ամիսը անգամ մը որոշ քանակութեամբ քարիւղ ծախելու որպէսզի ոչ ռազմական ծախքերը դիմագրաւէ, չի կրնար արմատական լու-

ծում բերել հարցերուն: Երկիրը սննդեղէնի խոր ճգնաժամու մէջ է: Տրուած ամսական բաժնեչափը 15 – 20 օրէն կը սպառի, ատկէ ետք պէտք է սեւ շուկայէն գնել, տոլարով որոշուած գիները վճարելով: Շրջափակումը կը հարուածէ ամէնէն աղքատները որոնց թիւը կը բազմանայ եւ պատճառ կ'ըլլայ նոր հարուստներու յայտնութեան:

ՄԱԿ-ի պատիժներու յանձնաժողովի ուր տիրական դեր կը կատարեն ԱՄՆ-ը, կ'ընդդիմանայ Իրաքի գնումներու պայմանագիրներու մեծ մասին, կասկածելի գտնելով ներածուելիք ապրանքները որոնք իբր թէ կրնան օգտագործուիլ ռազմական նպատակներով. այս պատճառաբանութեամբ, կանոնաւորապէս կը մերժուին նոյնիսկ մատիտ, հիւանդապատար կառք, սրսկումի ասեղներ ներածելու Իրաքի դիմումները: Ելեկտրական հոսանքի երկարատեւ խզումները սննդեղէններու եւ դեղերու փճացման պատճառ կ'ըլլան: Գաւառական շրջաններու օրը մէկ, կամ երկու ժամ հոսանք կը տրուի: Մայրաքաղաքին վիճակը քիչ մը աւելի լաւ է, այսուհանդերձ, գիշերը մոմի լոյսով կ'անցնի:

Այս կացութեան կատարեալ հակադրութիւն կը կազմէ տեսնել որ քարիւղի մաքսանենգութիւնը որ կ'ըլլայ Սուրիոյ, Իրանի, Յորդանանի հետ, մեծ գումարներ կը բերէ Պաղտատ: Այդ գումարները կը գործածուին Սատտամ Հիւսէյնի փառամոլութեան գոհացում տալու համար: Աշխարհի մեծագոյն մզկիթը կը կառուցուի այսօր Պաղտատի մէջ. կը կառուցուին նաեւ պալատներ: Արդէն 19-ն է անոնց թիւը միայն մայրաքաղաքին մէջ:

Ատոր հետ կը շեշտուի նաեւ Սատտամ Հիւսէյնի անզիջող կեցուածքը. ան կը յամառի արտօնութիւն չտալու ՄԱԿ-ի քննիչ խումբերուն որ զանգուածային բնաջնջման իր ռազմամթերքը քննեն: Այդ յամառութիւնը ճիշդ է որ որոշ հեղինակութեան մը իմաստը ունի Իրաքի համար, բայց ատոր փոխարէն Ս. Հիւսէյն ոչ մէկ հակակշիռ ունի օդային իր տարածքին վրայ որ ամերիկեան հալածիչ օդանաւերուն համար արձակ դաշտ է: Երկրին հիւսիսային շրջանին մէջ Քիւրտերը գրեթէ անկախութեան պայմաններու մէջ կ'ապրին. հարաւի շիի Արաբներն ալ աւելի հանդիստ են:

Կէս պատերազմի ու կէս խաղաղութեան այսօրուան վիճակը կրնայ երկար ատեն տեւել, մանաւանդ որ շրջափակումը կը նպաստէ մենատիրութեան շեշտումին: Սատտամ Հիւսէյն ամէն տեսակէտէ մեծ զօրութեան տէր է, թերեւս բացի ընտանեկան շրջանակէն. արդար մտահոգութեան առաջին պատճառ է տղան Իւտայը զոր իրեն յաջորդ ընտրած է ինք. անոր արտառոցութիւնները արդէն սարսափի կը մատնեն իշխանութեան դասակարգը: Երկրորդ զաւակը աւելի զուսպ վարքի տէր է, խակական փոքր կայսրութիւն մը կառուցած ըլլալով գաղտնի գործակալութեան ոլորտին մէջ: Կ'ըսուի թէ երկու եղբայրները մրցակիցներ են, ինչ որ ընտանեկան շրջանակը ամէնէն խոցելի կէտը կ'ընէ Սատտամ Հիւսէյնի: Տակաւին մտքերու մէջ թարմ է երկու փեսաներուն վիճակած ճակատագիրը. անոնց, որոնք Իրաքի զանգուածային բնաջնջման ամբողջ զինամթերքը կուտակած էին, բայց 1996-ին սպաննուեցան Սատտամ Հիւսէյնի հրահանգով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿՐԵՄԼԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԷ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐՈՒ ԴԱՍԻՆ

Կրեմլինի իշխանութիւնը պատերազմ յայտարարած է սակաւապետներու այն դասուն զոր կը գլխաւորեն Ռուսաստանի նոր մեծահարուստները: Այդ պատերազմին ամէնէն յայտարար նշանը նկատուեցաւ լրատուամիջոցներու արքայ նկատուած Գուսինսկիի ձերբակալութիւնը որ թէեւ յետոյ ազատ արձակուեցաւ. այդ ձերբակալութեան հետ կը յիշուին նաեւ քարիւղի, բնական կազի մեծ ընկերութիւններու տնօրէններուն ուղղուած հարկային քննութիւնները: Նախագահ Պուտին Յուլիսի կէսին հեռատեսիլէն արտայայտուելով այդ մասին ըսած էր թէ «ձկնորս»ներ կան որոնք մեծաքանակ ձուկ որսալէ ետք կ'ուզեն իրենց առանձնաշնորհը յաւիտեան պահպանել: Իսկ նման բան ոչ ռուս ժողովուրդին, ոչ ալ Ռուսաստանի գործընկերներուն գործին կու գայ: Պետութիւն կոչուելու արժանի ոչ մէկ հասարակականութիւն կրնայ ապրիլ առանց արդարադատութեան եւ զատական կայուն եւ ազդեցիկ համակարգերու, ըսած է ան:

Կրեմլինի կողմէ հեղինակութեան շեշտումի այս նոր քաղաքականութիւնը պատճառ եղած է որ հրաժարի իր երեսփոխանական աթոռէն նախկին ազդեցիկ ծանօթ դէմքը որ կը կոչուի Բ. Բերեզովսկի:

Նոր քաղաքականութեան ծրագիրը անուանուած է «Հարստութիւններու վերաբաշխումը». ան թիրախ առած է երկրին ճարտարարուեստի բարձրակէտերը որոնք սեփականաշնորհուեցան 1995 – 1997-ի միջեւ, շատ պղտոր պայմաններու մէջ: Գուսինսկի մեղադրուած էր հանրապետական գումարներէ 10 միլիոն տոլարի իւրացումով. Պոտանինի այդ կարգի երկրորդ անուն մըն է որ կը գլխաւորէ փլաթինի եւ նիքէլի աշխարհի մեծագոյն գործատունը: Վ. Ալէքպէրով եւ Վ. Քատանիքով 500 եւ 840 միլիոն տոլարի հարկային զեղծարարութեամբ ամբաստանուած են: Ազատական թերթ մը ակնարկելով կատարուածին, գրած է թէ միշտ նոյն բեմադրութիւնը կը կրկնուի իշխանութիւններու կողմէ. նուազագոյն փաստով առաւելագոյն ազդեցութիւնը ձեռք կը ձգուի:

Աջակողմեան ուժերու միութեան ղեկավարը Բ. Նեմցով եւս քննադատած է Կրեմլինի ընթացքը, ըսելով որ բռնի դրամաշորթութեան նման բան է կատարուածը: Այս դէմքը մաս կը կազմէ սակաւապետներու այն խումբին որ կը փափաքի կարգ – կանոն հաստատել, անցեալի մեղքերուն վրայէն սպունգ մը անցընելով...: «Իզվեստիա» կը գրէր թէ վերջին տասը տարուան ընթացքին գոյացած հարստութիւններուն ամէն մէկուն ետին մութ պատմութիւն մը կայ: Ու նոյն շրջանին գործի աշխարհը նետուած բոլոր մարդիկը սա կամ նա ձեւով ոտնակոխած են օրէնքը:

Նեմցով յանձն առած է կլոր սեղան մը կազմակերպել Պուտինի եւ հարուստներու դասուն հետ որպէսզի դաշինք մը ստորագրուի եւ տնտեսական մարզի մեծերն ու հանրային իշխանութիւնները յանձնառու ըլլան յարգելու ազատականութեան սկզբունքին վրայ հիմնուած հասարակաց կանոնները: Եթէ յաջողի այդ ծրագիրը եւ կողմերը համաձայնութեան մը գան, կրնայ օրէնքի յարգանքի նոր շրջան մը բացուիլ Ռուսաստանի համար, օրինակ ալ հանդիսանալով այլ հանրապետութիւններու:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Լ Ղ Հ
«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ը ԿԸ ԳՈՐԾԷ

«Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութիւնը կը շարունակէ իր գործունէութիւնը յատկապէս Քարինտակ գիւղին մէջ որ լըջօրէն տուժած էր պատերազմէն: 1997-էն ի վեր «Երկիր եւ մշակոյթ»ի հովանաւորութեան տակ ԱՄՆ-էն, Ֆրանսայէն, Գանատայէն, Եգիպտոսէն խումբեր նորոգած են գիւղին մշակոյթի տունը, դպրոցը, եկեղեցին: Ներկայիս Ֆրանսայէն եւ ԱՄՆ-էն խումբեր կ'աշխատին մանկապարտէզին վերանորոգումին:

ՆՈՐ ՏԵՍՈՒՉՆԵՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ ԵՒ ՎԱԶԳԷՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

Գարեգին Բ.ի տնօրինութեամբ Գէորգեան Ճեմարանին եւ Սեւանի Վազգէնեան հոգեւոր դպրոցին նոր տեսուչներ նշանակուած են: Գէորգեան Ճեմարանին տեսուչ նշանակուած է Գեղարդի նախկին վանահայր Եզնիկ աւագ քահանայ Սարգսեան, իսկ Վազգէնեան դպրոցին՝ Բագրատ աբեղայ Գալստեան: Առաջինը 71 տարեկան է, երկրորդը՝ 29:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՑՄԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՔԵՐԱԿԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՏՔԸ 5 – 16 ԴԱՐԵՐՈՒՄ

Լ. Գ. ԽԱՉԵՐԵԱՆ

Բանասիրական գիտութիւններու դոքթոր – փրոֆէսոր

Հայկական մատենաշար
Գալուստ Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութեան

Լիզպոն, 1992

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

- Պալանճեցաւ, մնաց անամօթը...

Ուրիշ օր մը, նորէն կռուի բռնուելով թաղականներէն մէկուն հետ, ասոր նախատական, հեգնող խօսքերէն կրակ կտրած՝ սպառնաց զայն տէզօրի ենթարկել տալ:

Այս սպառնալիքին արդիւնքը, զոր, իր փորձառութենէն գատելով, սարսափի շնթահարուած պայմանճում մը կը յուսար, ահագին անպատկառ քրքիջ մը եղաւ, զոր թաղականը իր քթին խնդաց:

- Ան Պոլիս կ'ըլլար, հոս անանկ բան չկայ, բարեկամ:

Այդ քրքիջը զարմացուց, զայթակղեցուց Մարտիկ աղան:

- Վա՛յ... անանկ է նէ՝ ես քեզի կը սորվեցնեմ տէզօրին ինչ ըլլալը:

Բարեբախտաբար իր սպառնալիքները գործադրող մը չէր:

Թաղականներուն դէմ ունեցած զայրացկոտ ատելութեան մէկ պատճառն ալ աս էր: Քանի մը կարօտ գաղթականներու յանձնարարականներ տուած էր Նըպաստամատոյց Յանձնաժողովին ուղղուած, որոնց մէջ իշխանական զօռոզութեամբ մը գրեթէ կը հրամայէր թաղականներուն՝ դրամ, ուտեստ, գործ տալ անմիջապէս իր պաշտպանեալներուն:

- Ա՛ռ, սակա թաղականներուն տա՛ր, - կ'ըսէր, - անմիջապէս քու գործդ կը կատարեն:

Բայց թաղականները իր թանձր ու տիրապետական գրերով ստորագրութեանը փուտ մը կարեւորութիւն չէին տար: Երեւակայեցէ՛ք մէկը, որուն խելքին փչէ փոխանակագիր քաշել դրամատան մը վրայ, ուր որեւէ վարկ չունի: Ընդհակառակն, իր յանձնարարականները, իբր արդիւնք կ'ունենային թաղականներուն զգալի թշնամացումը իր պաշտպանեալներուն նկատմամբ:

- Վա՛յ, նամակիս կարեւորութիւն չտուի՞ն մի, խայտառակնե՛ր, վատե՛ր, ես անոնց կը հասկցնեմ իմ ով ըլլալս:

Այս պայքարին մէջ իր էն անձնուէր զինակիցն էր Գալֆեանը, որ միշտ կը դրդէր, կը դրդէր, կը մշտէր զինքը, խորհուրդներ կուտար, միջոցներ կը սորվեցնէր, իր կռուազան եռանդը կը ջանար վառ պահել: Այդ մարդուն փափաքն էր թաղականները տապալել՝ անոնց յաջորդներուն թուէն ըլլալու համար: Ու Մարտիկ աղան առաջ կը քաշէր կռուին մէջ՝ ինք քաշուելով խորհրդատուի, քաջալերողի ծածուկ դերին մէջ:

- Սրանք տապալենք,- կ'ըսէր Մարտիկ աղային, - մենք անոնց տեղը կ'անցնինք, քեզ ալ նախագահ կ'ընենք, դպրոցը, եկեղեցին դրօշակներով կը լեցնենք ու ազգին կը ջանանք օգտակար ըլլալ:

Այս հեռանկարը կը ժպտէր Մարտիկ աղային: Տիրոջս մըն ալ հոդ կար չահելիք, հիմակ ու հիմա, սպասելով շքեղ վարձատրութիւններու մեծ օրին: Ու իր տապարի հարուածները անխնայ կը տեղար թաղականական ոսկեպատող ծառին, որ կը տոկար սակայն ու իյնալու ալ երեւոյթ չունէր:

Ատեն մը այս խնդիրը ընդհանուր խօսակցութեան նիւթ դարձած էր այնքան սրճարաններուն, որքան տուներու մէջ: Հրատապ հարցում մը կը պտըտէր գաղթականներուն մէջ, ամէն կասկածներ ու դրպարտութիւններ արթնցնող իբր պատասխան՝ «Թաղականները աչքափ ստակը ի՞նչ ըրին, ի՞նչ կ'ընեն կոր»: Բազմաթիւ էին անոնք, մանաւանդ ունեւորներէն, որ բացէ ի բաց կ'ամբաստանէին տունը կամ սրճարանը, նաւրտի կամ պատառաքաղի, երկու հարուածներու մէջտեղ տեսակ մը պայրոյթով կը ճառէին թաղականներուն գործած զեղծումներուն դէմ եւ զանոնք տապալելու հարկաւորութեանը վրայ: Խեղճերուն միակ յանցանքն էր գաղթականաց ամէն խնդիրներուն գոհացում չկրնալ տալերնին: Ատկէ կը հետեւցնէին, որ ազգին դրամը կը շեղէր կոր իր օրինաւոր հասցէէն: Ըստ երեւոյթին շատ ազնիւ, շատ «ազգային» ստաբարկութեան խորը կարծես չահախնդիր ու եսամոլ դժգոհութիւնը կար մարդերու, որոնց բաժին չէն հաներ ընդհանուր աւարէն:

Իրենց զայրացած ու բողոքող շեշտով «կ'ուտեն կոր, պապամ, կ'ուտեն կոր, էշերու պէս կ'ուտեն կոր» խօսքերուն յաջորդող նշանակիչ լռութիւնը կարծես անխոստովանելի բանի մը վրայ մտմտացող, յեղգրութեան մը պէս կը թուէր աւելցնել, կարդալ կրցողներուն համար:

- Պարէ՛ մեզի ալ բան մը հանէին:

Օրին մէկը մեծ իրարանցում սրճարաններուն մէջ:

- Իմացա՞ք:

- Ի՞նչ, ի՞նչ կայ:

- Ժընեւէն մէկը եկեր է, դաշնակցական, շատ ուսումնական է, կ'ըսեն կոր, համալսարանէ ելած:

- Վա՞յ, անունը ի՞նչ է:

- Աղէկ մը չիտեմ, Խարէեանց կ'ըսեն կոր, Խախաեանց կ'ըսեն կոր, ինչ կ'ըսեն կոր, սըտնց պէս անուն մըն է:

- Մէյ մը տեսնայինք սըւխա:

Եկաւ. տեսան: Փրոփականտի, կազմակերպութեան համար Աղեքսանդրիա եկած գործիչ մը, Խապաեանց անուն, յոյս ու քաջալերութիւն՝ դաշնակցականներուն, պատուհաս՝ հնչակեաններուն: Բացի ան պատկառազդու երեւոյթէն, զոր կը հագցնէին իրեն իր բարձր հասակը, եռանկիւնաձեւ դէմքին քովերէն զահավէժ իջնող մացառուտ մօրուքը, ուսանողի լայնեզր խղուած գլխարկին ամէն դիէն յորդած առատ հերոյքը, աս մարդը բարոյական խոշոր հեղինակութիւնը ունէր նաեւ շլացուցիչ տիտղոսներու, որոնցմով բեռնաւորուած էր ինչպէս շքանշաններով ու Ժընեւի համալսարանին ուսանող, «Ընկերական Գիտութիւններու Տոքթոր» բժշկութեան վկայական առնելու վրայ եւ մտադիր դեռ շատ մը «ութիւններ» սորվելու:

- Տեսա՞ք ինչ մարդ է, - կ'ըսէր Մարտիկ աղա, որ Սուրեանի միջոցաւ ծանօթացած էր անոր, - հնչակեանները ասա՞նկ մարդ ունին... մարդը 10 տարի ուսումունք սորվեր է Ժընեւի մէջ, անանկ բարձր կը խօսի կոր, որ չենք հասկնար կոր...

Ժընեւեանը սրճարանէ սրճարան կը պտըտէր՝ քարոզելով, ջանալով դաշնակցական հաւատքին դարձնել անտարբերները ու հնչակեաններուն վարկը կոտրել: Կատաղի կռիւ մը կը մղէր հընչակեաններուն դէմ, որոնք իրեն նայելով, կախուելու ոճրագործներ էին:

(Շար. 52)

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Ժանին Քիւլչէեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Գլօտին Քիւլչէեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վիգէն եւ Նաթին Դարբինեան եւ զաւակները,
Նաեւ Քիւլչէեան, Պետիկեան, Կիւրիւնեան, Փափազեան, Յակոբեան, Դարբինեան, Ուզունեան ընտանիքները
ցաւով կը գուժեն իրենց մօր, մեծմօր, հանիին եւ ազգականին՝

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՔԻՒԼՉԷԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Պետիկեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 6-ին, 89 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստոս 10, ժամը 10.45-ին Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին
6, rue Père Komitas, Chaville
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շավիլի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել Կապոյտ Խաչի Շավիլի մասնաճիւղին, Ս. Մուրատեան երկօրեայ վարժարանին եւ Շէն Միութեան։

«ՅԱՌԱՋ»․ — Մեր ցաւակցութիւնները Քիւլչէեան, Դարբինեան եւ Փափազեան ընտանիքներուն։

ՏՕՆ
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8.30-ին։
Հանդիսաւոր պատարագ ժամը՝ 9.45-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի
«ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՅ»
աւանդական արարողութիւնը։
Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։
Հեռաձայն․ —
04 – 91 – 77 – 84 – 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Օգոստոս 13, առաւօտեան ժամը 11-ին, Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի կաթողիկէ Հայոց
Յաւարտ պատարագին՝ տեղի կ'ունենայ Խաղողօրհնէքի արարողութիւն։

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին
Պատարագ ժամը 10.30-ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ խաղող կ'օրհնուի։
Ծանօթ. — Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14
Բ. ՕՐ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 13, պատարագ ժամը 10-ին։
Յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնութիւն։

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի։
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։
Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10-ին։
Խաղողօրհնէք ժամը 11.45-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԷՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ
Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ'ընդունուին Թաղականութեան անդամներու կողմէ կամ եկեղեցին նոյն օրը։

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 13, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին, պատարագ ժամը 10.15-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։

(Շար. Ա. էջէն)

ւորական ոստիկանութեան մէկ նաւը։ Մարդասպանները, չորս-հինգ հոգիէ բաղկացած խումբ մը, բաց երեսով գործած է եւ յաջողած է խոյս տալ։ Բոլոր վարկածները նկատի կ'առնուին, թէեւ այլեւս շատ հաւանական չի նկատուիր ներքին հաշուեյարդար մը։ Վերջերս լոյս տեսած էր Ռոսիի եւ իր բարեկամին՝ Ֆ. Սանթոնիի գիրքը՝ «Փուր Սոլտ տը թու գոնթ», ուր Պասթիայի գաղտագողի գործողները կ'ամբաստանուին որ կապ ունին թմրեցուցիչի շահատակութեան հետ։ Թալամոնի ալ «ծայրայեղ աջ» որակուած է հատորին մէջ։ Կը թուի որ գիրքը իր դերն ունի այս սպանութեան մէջ։ Ամէն պարագայի մէջ, ծանր հարուած մըն է Ժոսփէնի ծրագրին։

ՊԻԼՊԱՈՅԻ ՄԷՋ (Սպանիոյ պասք շրջան) Թակարդուած կառքի մը պայթումէն մեռած են 3 հոգի, որոնք ԷԹԱ-ի անդամներն իսկ էին, այլ խօսքով ձախողած ոճրափորձ մը որու զոհ գացած են հեղինակները։ Ասոնց կարգին ԷԹԱ-ի պատմական դէմք մը՝ Փաթքսի Ռեմէնթերիա։

ԹՈՒՐՔ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ տարակարծիք են քաղաքական իսլամականութեան շուրջ։ Նորընտիր նախագահը՝ Սէզէր կը պարտադրուի ստորագրել հրովարտակ մը կառավարութեան կողմէ, բայց, Խորհրդարանը կ'ընդդիմանայ։ Առաջարկուած հրովարտակը թոյլ պիտի տայ պետական հաստատութեանց, որ դիւրութեամբ պաշտօնազրկեն այն պաշտօնատարները, որոնք կասկածելի են իրենց իսլամական հակումներուն կամ անջատողական տրամադրութիւններուն համար։ Այս կարգադրութիւնը մաս կը կազմէր 18 միջոցառումներու շարքի մը, յանձնարարուած 1997 Փետրուարին, Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդին կողմէ (զինուորական ղեկավարութեան ներքեւ) Էրպաքանի կառավարութեան։ Հակառակ կառավարութեան ջանքերուն, օրինագիծը երբեք չէ ստացած Խորհրդարանին հաւանութիւնը։ Սէզէր դէմ չէ, դեմոկրատ մըն է, ջատագով աշխարհականութեան, բայց, շատ համամիտ չէ որ այդ կարգադրութիւնը հրովարտակի ձեւ առնէ։

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Նախագահական ընտրութեան դեմոկրատ թեկնածուն Ալ Կոր հրեայ փոխ-նախագահ մը ընտրեց, յանձին Գոնէքթիքըթի Ծերակուտական Ժոզէֆ Լիպըրմանի, որ ամուսնացած է ողջակիզումէն վերապրողի մը աղջկան հետ։ Պատմութեան մէջ, առաջին անգամն է որ հրեայ թեկնածու մը կայ փոխ-նախագահի աթոռին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, ուղղագրութեան փոփոխութիւնը սուր բանավէճի դուռ բացած է։ «Ֆրանքֆուրթըր Ալկըմայնէ Ցայթունկ»ի նման պատկառելի օրաթերթը, Օգոստոս 1-ին, հրաժարած է գործադրելէ նոր ուղղագրութիւնը, առարկելով որ այն կանոնները որոնք պիտի պարզացնէին գրաւոր լեզուն, իրականին մէջ կ'աղքատացնեն եւ շփոթութիւն կը ստեղծեն գրողներու մօտ։ Անկէ ի վեր, թերթը պայքարի անցած է եւ բազմաթիւ կողմնակիցներ ունի։ Համալսարաններու փրոֆէսէօրներու Միութիւնը կը դատապարտէ «արտայայտուելու կարելիութեանց անընդունելի նուաղում մը»։ Հարցախոյզ մը ցոյց կու տայ որ հազիւ 25%-ը ժողովուրդին ընդունած է նոր կանոնները, 68%-ը կ'ուզէ նախկին ուղղագրութիւնը գործածել։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ անկախ մամուլի Մետիամոսթի գործատէրը՝ Վլատիմիր Գուսինսկի, որ բանտարկուեցաւ քանի մը օր Յունիսին, որոշած է Ճիպրալթար հաստատուիլ ըստ «Թայմզ» օրաթերթին։

ՍԸՐ ԱԼԵՔ ԿԻՆԷՍ, անգլիացի հանրածանօթ դերասանը, որ Քուայ Գետակին Կամուրջին մէջ մարմնաւորած էր գնդապետ Նիքըլսընը, մեռաւ 86 տարեկանին։ Իր համբաւը շինած էր 1949-ին Նոպլէս Օպլիժի մէջ ութ դեր խաղալով։

– ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ ցեղապաշտ արարքները չեն դադրիր եւ հրեայ համայնքին ներկայացուցիչը կը խորհի նոյնիսկ որ հարկ է հեռանալ երկրէն։ Երկու հրեայ գերեզմանատուներ թալանի տրուած են եւ 11 շիրիմներու վրայ կեռ խաչեր դրոշմուած են։ Մասամբ հրեաներէ բնակուած շէնքի մը մօտ ռումբ մը գտնուած է, զոր կարելի եղած է խափանել։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ կառքի արկածները կը բազմանան, ինչ որ կը փաստէ թէ բոլոր թերադրութիւնները, խոհեմութեան կոչերը ոչ մէկ օգուտ ունին։ Միայն մէկ օրուան ընթացքին, Օգոստոս 7-ին, 10 մեռեալ կար եւ 22 վիրաւոր որոնց մէկ մասը ծանր վիճակի մէջ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

GRS - Gym. rythmique synchronisée

Փերփինեան տեղի ունեցած Ֆրանսայի ախոյեանութեան, տղոց մէջ, Ժուան-լէ-Փէնէն Պենժամէն Վարոնեան մարզաձեւին զանազան վարժութիւններուն մէջ ընդհանուր յաջողութիւն արձանագրած է։ Զուգահեռ ձողերու վարժութեան մէջ գրաւած է երրորդ տեղը, օղակներու մարզաձեւը աւարտած է հինգերորդ դիրքի վրայ, իսկ cheval d'arçons-ի մէջ խլած է երկրորդ պատուական տեղը։

Պատուական արդիւնքներ, երբ նկատի առնուի որ զինքը գերազանցող մարմնամարզիկները մեծ մասամբ «եւրոպական» չափանիշի տէրեր են եւ ինք ալ խոստմնալից կը նկատուի մասնագէտներու կողմէ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները։

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տարեդարձին առթիւ․ —

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 1000 Ֆրանք (դպրոցին), Օր. Նիքոլ Հանչէրեան 1000 Ֆրանք (դպրոցին), Պր. Անդրէ Եոխքարտաշեան, Տէր եւ Տիկին Իսրայէլ Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Զօրուր 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան 250 Ֆրանք (դպրոցին), Տէր եւ Տիկին Հրանդ Նորչէն 250 Ֆր., Տիկին Սեդա Սարեան, Տիկին Շնորհիկ Փափազեան, Պր. Միհրան Էլմայեան 200-ական Ֆր., Տիկին Ալիս Արթինեան 200 Ֆր. (դպրոցին)։

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION ARMENIENNE
D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN
MARDI 15 AOUT
Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célebrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 10
JEUDI
10 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.967 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 19.967

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 8 / 9)

ՍԵՒԱՆԻ ԽԼԱԾ ՋՈՀԵՐԸ

Օգոստոս 5-ին Գեղարքունիքի մարզը ենթարկուած է յորդ օդի հոսանքներու որոնց պատճառով ալեկոծած է Սեւանը ու ալեկոծումը տեւած մինչեւ յաջորդ առաւօտ: Հսկայական ալիքներուն պատճառով Նորատուսի շրջանը ձկնորսներու նաւակ մը ընկղմած է եւ տեղացի երկու երիտասարդ ձկնորսներ խեղդուած: Նոյն օրը Մարտունիի Զոլաքար – Ծակքարի ափին մօտ լողալու պահուն ալիքները ջրամոյն ըրած են ուրիշ երկու երիտասարդներ:

ՍԱՍՏԻԿ ԿԱՐԿՈՒՏ

Գեղարքունիքի մարզին յորդ օդի հոսանքները սաստիկ կարկուտի պատճառ եղած են Օգոստոս 5-ին ու Չկալովկայի մէջ գետնախնձորի, հացահատիկի, բանջարեղէնի մշակութիւններ փճացած են, շուրջ 24 միլիոն դրամի վնաս պատճառելով: Կարկուտէն տուժած են Լճաշէնի, Նորաշէնի, Լանջաղբիւրի մշակութիւններն ալ:

«ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27» ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

«Հայոց տուն» Ազգային – Հայրենասիրական Միութիւնը կը ստեղծէ «Հոկտեմբեր 27» վերահսկողութեան յանձնաժողով մը, ինչպէս յայտնած է նախագահը Վ. Պետրոսեան: Միութիւնը այն համոզումը ունի որ Ազգային Ժողովին մէջ կատարուած ոճիրը չէր կրնար պատուիրատու չունենալ, ուստի «Հայոց տուն»ը ձեռնամուխ կ'ըլլայ այդ պատուիրատուն յայտնաբերելու:

ԱԺՄ-Ն ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄ ՉՈՒՆԻ

Ելեկտրական բաշխիչ ցանցերու սեփականաշնորհման հարցին մէջ ԱԺՄ-ն միասնական դիրքորոշում մը չէ արտայայտած: Կուսակցութեան երեսփոխանները քուէարկութեան միաձայն չեն եղած եւ տարբեր ձեւերով արտայայտուած են: Կուսակցութիւնը ներկայիս ալ նոյն պատկերը կը պարզէ, հարցը Սահմանադրական Դատարան փոխադրելու վէճին մէջ: Այս առնչութեամբ մինչ Օգոստոս 3-ին ԱԺՄ վարչութեան անդամ, երեսփոխան Արշակ Սադոյեան կ'ըսէր թէ դէմ արտայայտուած երեսփոխանները Սահմանադրական Դատարան պիտի դիմեն, Օգոստոս 8-ին ալ «Արմէնփրէս»ի թղթակցին հետ զրոյցի մը ընթացքին ԱԺՄ վարչութեան անդամ Նորայր Եղիազարեան յայտնած է թէ կուսակցութեան վարչութիւնը հարցը չէ քննած եւ քննարկելն ալ իմաստ չունի, քանի որ խմբակցութեան անդամներէն իւրաքանչիւրը պիտի պահպանէ քուէարկութեան ընթացքին արտայայտած դիրքորոշումը:

ԱՃԱՐԻՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

Աճարիոյ Հայերու «Վերածնունդ» Միութիւնը որ կը համախմբէ շուրջ 15 հազար հոգի, չորս տարուան ընդմիջումէ ետք կրկին հրատարակած է «Աղբիւր» թերթը: Վրաստանի կազմին ինքնավար այս հանրապետութեան հայ գաղութը ունի բազմաթիւ բժիշկներ, ճարտարապետներ, իրաւաբաններ, տնտեսագէտներ, երաժիշտներ, եւ այլն, որոնք բարձր պաշտօններու տէր են:

«Վերածնունդ»ի նախագահ Արմէն Գէորգեան Երեւան այցին ընթացքին ըսած է թէ Բաթումի մէջ Հայերու գոյութիւնը հարիւրամեակներու անցեալ ունի եւ թէ հոն Հայերու թիւը աւելցաւ 1877 – 1878-ի ռուսեւթրքական պատերազմէն եւ 1915-ի ցեղասպանութենէն ետք: Բաթումի Ս. Փրկիչ Հայկական Եկեղեցին ալ աւելի քան 100 տարեկան է ու ներկայիս ձեռնարկուած է զայն վերակառուցելու աշխատանքներուն, որոնք կը մօտենան իրենց աւարտին: Ա. Գէորգեան նշած է նաեւ որ Բաթումի մէջ կը գործեն հայկական դպրոց մը եւ կիրակնօրեայ հայկական դպրոց մը, ուր 12-էն 65 տարեկան, մայրենին կը սորվին: Կայ երիտասարդական միութիւն մըն ալ որ շուրջ 200 հոգի կը խմբէ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Կրասնոդար լոյս տեսնող «Երկրամաս» հայկական անկախ թերթը, որ տեղեկատու է Ռուսաստանի հարաւային շրջանի հայկական համայնքին առընչուող լուրերուն, կը հաղորդէ թէ Կրասնոդար վերջերս հաստատուած «Կուպանի ժողովրդական հեռատեսիլ»ի տնօրէն նշանակուած է Եդուարդ Ցարութինով:

Օգոստոս 5-ին Նովոսիբիրսկի կեդրոնական թաղամասերէն մէկուն մէջ տեղադրուած է խաչքար մը, որու առջեւ կը կառուցուի նաեւ յուշաղբիւր մը: Նախատեսուած է Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանին այցելութիւնը Նովոսիբիրսկ, ուր կը բացուի հայկական հիւպատոսութիւն:

«Երկրամաս» թերթը կը հաղորդէ նաեւ որ Ադիգեայի Հայերու Միութիւնը Մայկոպի մէջ ձեռնարկած է հայկական եկեղեցիի շինութեան. ծրագիրը կ'ընդգրկէ նաեւ դպրոց մը:

ԿԸ ՀԻՄՆՈՒԻ ՆՈՐ ՄԱՐԱՂԱՆ

1992-ին Ազրպէյճանցիներուն կողմէ աւերուած Մարտակերտի Մարաղա գիւղին բնակիչները որոնք ապաստանած էին Հայաստան, Ռուսաստան եւ այլ վայրեր, հետզհետէ կը վերադառնան ու կը հաստատուին Նոր Մարաղա գիւղը: Հոն արդէն բացուած է բուժարան, դպրոց: Գիւղը ունի ելեկտրականութիւն, ոռոգման ջուր: Կառավարութիւնը խոստացած է մօտ ատենէն հաղորդակցական կապով օժտել Նոր Մարաղան:

ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ ՋՈՒԶԵՐ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԴԱՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՓՈԽԱԴՐԵԼ

Զօրավար Սամուէլ Բաբայեանի դատավարութեան օրերը որքան կը մօտենան, այնքան կը խօսուի Լեռնային Ղարաբաղի նախագահ Արկադի Ղուկասեանի դէմ կատարուած մահափորձին գործը Հայաստան փոխադրելու մասին:

Այսպէս մտածողները կը խորհին, թէ արդար եւ անաչառ դատավարութիւն չի կրնար տեղի ունենալ Ստեփանակերտի մէջ: Բազմաթիւ քաղաքական անձնաւորութիւններ, թէ՛ Ղարաբաղի եւ թէ՛ Հայաստանի մէջ, դիմում ըրած են հայ թէ ղարաբաղցի ղեկավարութեան՝ դատավարութիւնը փոխադրելու Հայաստան:

Իրենց դիմումին մէջ, այդ անձնաւորութիւնները կ'ըսեն թէ նախաքննութեան շրջանին գործուած են բազմաթիւ ապօրինութիւններ: Այդ պատճառով, կարելի չէ դատը տեսնել Ստեփանակերտի մէջ: Դատը Հայաստան փոխադրելով, Ղարաբաղի միջազգային վարկը պիտի բարձրանայ, կ'ըսեն անոնք:

Սակայն, Ղարաբաղի Նախագահը կ'ուզէ, որ դատը տեսնուի իր հսկողութեան տակ: Արդէն հրահանգած է լայն դահլիճ մը յարդարել դատավարութեան համար:

Ղուկասեան անլուրջ կը նկատէ դատը Հայաստան փոխադրելու ուղղութեամբ ներկայացուած պահանջները եւ բացարձակապէս դէմ է, որ իրեն դէմ կատարուած ահաբեկչութեան դատը Հայաստանի մէջ տեսնուի:

ԵՐԿՊԱՌԱԿՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՄ

Պաշտպան փաստաբաններէն մէկը՝ Արմէն Մանուկեան այս առիթով յայտարարած է. – «Երբ նոր էին Բաբայեաններին եւ նրանց շրջապատին ձերբակալել, տեղի բնակչութեան մեծ մասը ուրախ էր: Այսօր արդէն վերաբերմունքը փոխուած է: Ինչո՞ւ: Անոնք Սամուէլ Բաբայեանը բռնակալ կը նկատէին, բայց հիմա յայտնուած են քանի մը հարիւր մանր, պուճուր բռնակալներ: Ամէն մէկ ոստիկանապետ ահաբեկիչ է դարձած իր շրջանին մէջ եւ ուզածը կ'ընէ»:

«Առաւօտ» թերթին հետ ունեցած իր հարցազրոյցի ընթացքին, Արմէն Մանուկեան, որ ծանօթ է «Դրօ»ի գործով ստանձնած իր պաշտպանութեամբ, այս պատկերին վրայ կ'աւելցնէ նաեւ «Հայաստանցիներու եւ Ղարաբաղցիներու միջեւ օրէ օր աւելցող խզումը»:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ ՀԱՅԵՐԷՆԸ՝ Բ. ԼԵԶՈՒ

Լիբանանի Լուսաւորութեան նախարար Եուսէֆ Փայտուն Օգոստոս 6-ին ԻՒՆԷՍՔՕ-ի շէնքին մէջ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարած է թէ հայերէնը, իտալերէնը եւ սպաներէնը պիտի դասաւանդուին որպէս երկրորդ լեզու: Հայերէնը պիտի դասաւանդուի չորս դպրոցներու մէջ: Մամուլի ասուլիսին ներկայ եղած են հայ երեսփոխաններ՝ Սեպուհ Յովնանեան, Աբրահամ Տէտէեան, Եղիա Ճէրէճեան, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Ռուսինքի դեսպան՝ Արմէն Նաւասարդեան, որ շնորհաւորած է լիբանանեան կողմը «Հայերուն համար այս շատ կարեւոր» որոշումին համար:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԱԶՆԻՒ ՏԻԿԻՆ ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ՝ ՏՆՕՐԷՆՈՒՀԻ «ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻՆ ԵՒ ՊԱՏՈՒԱՐԺԱՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝

Մուրատ – Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնս՝ «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի 75-ամեակին առթիւ սրտագին շնորհակալութիւն կը յայտնէ ձեր յարատեւօրէն կատարած առաքելութեան համար:

Գիտնալով որքան բազմաթիւ են դժուարութիւնները՝ սփիւռքահայ օրաթերթ մը ապրեցնելու համար, կը մաղթենք որ «ՅԱՌԱՋ»ը շարունակէ տարկայական կերպով իր թանկագին գործունէութիւնը, զլխաւոր թիկունքներէն ըլլալով հայ մշակոյթին ու ինքնութեան պահպանման համար:

Մնամք յարգանօք՝
Ի դիմաց
Մուրատ – Ռափայէլեան
Նախկին Աշակերտաց Միութեան

Ատենապետ
ԺԻՐԱՅՐ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Սեւր, Օգոստոս 5, 2000

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Պուշկին հրապարակին գետնափոր մէկ անցքին մէջ Օգոստոս 8-ին ռումբ մը պայթած է որու հետեւանքով 8 մեռեալ կար եւ մօտ 60 վիրաւորներ: Պայթումը տեղի ունեցած է Պուշկինսկայա կայարանին մուտքին, շատ բանուկ վայր մը, ուր բազմութիւն կայ եւ բազմաթիւ վաճառատուներ: Պուտին ցաւ յայտնեց այս «մեծ ողբերգութեան» համար որ կը յուզէ ամբողջ Ռուսաստանը: Ինք ձեռք առաւ քննութեան հակակշիռը: Մոսկուայի քաղաքապետը՝ Լուժկով յայտարարեց թէ ոճրափորձը կապ ունի 100% Չէչէններու հետ: Չէչէնիոյ նախագահը՝ Մասխադով ուրացաւ որեւէ կապ չէչէն անկախապաշտներու եւ ոճրափորձին միջեւ: Ներքին նախարարը ամրապնդել տուաւ ապահովութեան միջոցները: Կասկածելի նկատուած երկու Կովկասցիներ ձերբակալուած են:

ԷԹԱ-ն կը շարունակէ իր ոճրափորձերը, խուճապի մթնոլորտ մը ստեղծելով Սպանիոյ մէջ: Պիլպաոյի ձախողած ահաբեկումէն ետք (որու զոհ գացին ԷԹԱ-ի չորս զինուորեալները որոնք ռումբը կը զետեղէին կառքի մը մէջ), Կիփուզքոա պասք նահանգին գործատիրութեան նախագահն է՝ Խոսէ – Մարիա Գորթա որ կը սպաննուէր թակարդուած կառքի մը պայթումէն: Նոյն օրը, Օգոստոս 8-ին, Մատրիտի կեդրոնն է որ թակարդ – կառքի մը պայթումէն 20 հոգի կը վիրաւորուէին որոնց մէջ երկու մանուկներ: Վրդովումը մեծ է երկրին մէջ եւ վարչապետ Ազնար կրկնեց որ կառավարութիւնը տեղի պիտի չտայ ի տես «այս բիրտ եւ անասնական արշաւանքին»:

ՓԻՆՈՇԷ պիտի դատուի: Արդարեւ,

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ԽՄԲ. – Շաբաթներէ ի վեր, Հայաստանէն Սփիւռք շատ կը խօսուի Սեւրի դաշնագրի մասին: Կոչեր եւ հրաւէրներ եղան որպէսզի բացառիկ հանդիսութիւններով «տօնենք» մեր պարտութիւններէն ամէնէն ողբերգականին 80-ամեակը, պահանջներ ալ ներկայացնենք: Այս բոլորը կը նշանակէ որ միշտ կը սիրենք պատրանքներով սնանիլ, չենք ուզեր իրատես ըլլալ, գիտակցիլ իրողութիւններու: Թերեւս ոմանք ծանօթ իսկ չեն Սեւրի այդ դաշնագրի մեզի վերաբերող յօդուածներուն:

Այդ իսկ պատճառով, ստորեւ կը վերահրատարակենք ողբացեալ մեծ իրաւագէտ Վահան Փորթուգալեանի (զաւակը Մկրտիչ Փորթուգալեանի որ Ֆրանսայի մէջ, միակ հայ նախագահը եղած է վերաքննիչ Ատեանի մը – Cour d'Appel d'Aix en Provence) յօդուածը լոյս տեսած «Յառաջ»ի մէջ, 1966 Յուլիս 5-ին: Այս կ'ընենք ոչ թէ քանդէն ստեղծելու կամ անմտեցնելու համար «հանդիսաւոր տօնակատարութիւնները» այլ՝ ի պէտս զարգացնելու, լուսաբանելու համար մտքերը, որպէսզի գիտակցինք թէ ի՛նչ բանի մասին կը խօսինք եւ ի՞նչ է Սեւրի դաշնագրին «արժէքը»:

«Յառաջ»ի աշխատակից «Եւրոպացի»ի յօդուածները կը կարդացուին շահեկանութեամբ: Ան յաճախ մատնացոյց կ'ընէ ճշմարտութիւններ, որոնք քօղարկուած կը մնան: Կեցուածք մը, որ բարոյական քաջութիւն կը պահանջէ:

Յունիս 12-ի թիւով իր «Օրը Օրին» տողին մէջ «Եւրոպացի»ն կը գրադի Սեւրի դաշնագրով: Ասուած գիտէ ինչե՛ր գրուած են ու կը գրուին այդ «սըրբազան» դարձած դաշնագրի մասին: Անտեղեակ ընթերցողը կը տարուի համոզուելու թէ այդ դաշնագիրը զօրավոր մըն է հայկական պահանջներուն: (Դիտմամբ կը գործածենք ընդհանուր եւ անորոշ «պահանջ» բառը, որ միշտ կը շփոթուի «խնդիր» եւ մանաւանդ «դատ» բառերուն հետ):

«Եւրոպացի»ն, թերեւս ճանճրացած միօրինակ անհիմն յայտարարութիւններէ, պարտք կը զգայ ճշդել թէ Սեւրի դաշնագիրը մեռելածին ստեղծում մը եղած է: Դաշնագիր մը վաւերական կը դառնայ ու կեանք կը ստանայ՝ երբ, պատուիրակներու ստորագրութիւններէն ետք, կառավարութիւնները կը վաւերացնեն: Արդ, ինչպէս «Եւրոպացի» կը յիշեցնէ, ոչ մէկ կառավարութիւն, ոչ մէկ խորհրդարան վաւերացուցած է Սեւրի դաշնագիրը: Անհերքելի փաստարկութիւն մըն է:

Աւելցնենք ճշդում մը: Հայ եւ Թուրք (քեմալական) կառավարութիւնները 1920 Դեկտեմբեր 2-ին, Ալեքսանդրապոլի մէջ դաշնագիր մը կնքած են, որու 3-րդ յօդուածը հետեւեալն է.

«Հայաստան կը հրաժարի Սեւրի դաշնագրէն, եւ կը կանչէ հայկական պատուիրակութիւնը՝ որ ստորագրած է այդ դաշնագիրը եւ Երեւանի մէջ Համաձայնականներու ներկայացուցիչներ ընդունելու իրաւունքը կը կորսնցնէ՝ մինչեւ որ Թուրքիան Համաձայնականներու հետ հաշտութիւն կնքէ»:

Ստորագրուած է Հայերու կողմէ՝ Ա. Խատիսեան, առաջին պատուիրակ, Գիւլխանդանեան, Ելմտական նախարար, պատուիրակ, Ս. Ղորղանեան, Կարսի կառավարիչ, պատուիրակ:

Այդ դաշնագիրը հրատարակուած է ֆրանսերէն Ռըվիւ տէ գ'էթիւտ Արմէնիէն մէջ,, հատոր Դ., եւ առանձին պրակի մը մէջ՝ 1924-ին (Ֆրանսական Ազգային Տպարան):

Հրատարակիչը, Հայր Փուատըպար, նախկին անդամ Ֆրանսական առաքելութեան ի Հայաստան, առանձին նօթագրութեամբ մը կը յայտնէ թէ Խորհրդային Կառավարութիւնը, բնագիրը հրատարակած չըլլալով, Պ. Խատիսեան գայն կրկին յօրինած է եւ այդ համաօտագրութիւնն է որ հաղորդուած է Փարիզի Հայկական Պատուիրակութեան կողմէ:

Գուցէ առարկուի թէ Ալեքսանդրապոլի դաշնագիրն ալ խորհրդարաններու վաւերացում չէ ստացած եւ ուրեմն անարժէք է, ինչպէս Սեւրինը: Պաշտօնական տեղեկութիւն չունինք, բայց հաւանական կ'երեւայ: Եթէ այդպէս է, զէրօ մը ջնջած պիտի ըլլայ ուրիշ զէրօ մը: Մնացեալը անտեղի բարբաջանք կը դառնայ:

Յամենայն դէպս, կսկծալու տեղի չկայ: Սեւրի դաշնագիրը անգործադրելի էր: Եւ եթէ բռնութեամբ գործադրուէր, ապագային նոր աղէտներու դուռ կը բանար, ինչպէս ականատես եղանք Սանճագին պարագային: Բոլոր Ֆրանսացի պատմաբանները, քաղաքական հեղինակները, նոյն իսկ Հայասէրներ, համաձայն են այդ մասին:

Զանց չենք առներ որ Ֆրանսացիք իրենք ալ, մանաւանդ Կիլիկիոյ Ֆրանսացիները, մեր պատրանքը սնուցին ժամանակին: Քաղաքական երազատեսութիւնը Հայուն մենաշնորհը չէ: Երկու օրինակ յիշենք:

Առաջինը՝ Կիլիկիոյ Ֆրանսական տեղեկատուութեանց սպասարկութեան մէկ զեկոյցը. –

«Գաղտնի. – Տեղեկատուութեանց զեկոյց 1920 Նոյեմբեր 12: Երեւանի Հանրապետութեան կ. Պոլսոյ պատուիրակ Պ. Թահթաճեանի յայտարարութիւններէն կը հետեւի թէ իր կառավարութիւնը կը փափաքի ամէն միջոց ի գործ դնել, դաղրեցնելու համար չափազանցականներու արարքները, որոնք կրնան վնասել մեր ազդեցութեան Կիլիկիոյ մէջ:

Նոյն իսկ մտադիր կ'երեւայ պատուիրակ մը ղրկել մեր հաճութեամբ, Պէյրութ եւ Ատանա, իր հայրենակիցներուն վրայ ճնշում կատարելու եւ մեր տեսակէտները ընդունիլ տալու համար:

Յոյս կը յայտնէ թէ Սեւրի դաշնագիրը պիտի քաղուէի եւ թէ Կիլիկիան Թուրքիայէն պիտի անջատուի:

Ըստ որոշ նշաններու կը թուի թէ Ռամկավարները, Դաշնակցականները եւ Վերակազմեալները միացած են ընդդէմ Հնչակեաններուն»:

Զեկոյցին լիակատար թարգմանութիւնը տուինք, բայց մեր ստորագծած նախադասութիւնն է որ կը վերաբերի մեր նիւթին:

Երկրորդ օրինակը անհատական է, բայց, եթէ կարելի է ըսել, աւելի բացայայտ:

Սեւրի դաշնագրէն վեց ամիս ետք, 1921 Փետրուար 3-ին, Զօրավար Պռեմօն, Կիլիկիոյ նախկին կառավարիչ, պատասխանելով կնոջս որ իրեն գրկած էր Մերսինի Հայ Արիներու լուսանկարը, Փարիզէն կը գրէր ի միջի այլոց: «Երբեք պիտի չպարպուի Կիլիկիան: Մուսթաֆա (Քեմալը՝ Վ. Փ.) արգելք կը հանդիսանայ: Իսկ եթէ մեկնում կատարուի, հոն կը ձգուի ապահով կացութիւն մը՝ լայնօրէն համապատասխան գրաւումի մը երաշխաւորութեանց տեսակէտով»:

Ամիս մը ետք, Լոնտոնի մէջ, 1921 Մարտ 9-ին կը ստորագրուէր Թուրք եւ Ֆրանսական համաձայնութիւնը, որուն պայմանները եւ գործադրութեան հանգամանքները ծանօթ են:

Ֆրանսացիք մեզ չէին խաբեր, այլ միայն ... իրենք զիրենք, ինչպէս մենք մեզ կը խաբէինք եւ դեռ կը շարունակենք:

Այդ պարագային մէջ կայ տարբերութիւն մը: Ֆրանսան Կիլիկիոյ մէջ իր արխայներէն հազիւ պիտի տուժէր: Տնտեսական զրկումներ, քանի մը հազար մեռեալներ, – մէկուկէս միլիոն երիտասարդներու նահատակումէն ետք, – գրեթէ անզգալի կորուստ մը պիտի ըլլար, Ֆրանսական ժողովուրդին մեծ մասամբ անծանօթ: Մինչ Հայուն համար կենաց մահու խնդիր էր: Քանիցս այդ ըսած եմ Տամատեանին, Հայկական Առաքելութեան պետին: Բայց մարդ կրնայ թունդ հայրենասէր ըլլալ եւ միաժամանակ կոյր քաղաքագէտ մը:

Վ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ (*)

(*) Վահան Փորթուգալեան ծնած է Մարսէյլ, 1888-ին: Իրաւաբանութիւն ուսանած է Ֆրանսա, նախապէս յաճախած է նաեւ Գէորգեան ճեմարանը, Զինադադարին եղած է Կիլիկիա ֆրանսական ուժերու մէջ: Մեռած է 1974, Յուլիս 7-ին:

ԱՍՏՂԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ ՀՐԱՏԻ ՎՐԱՅ ՋՈՒՐԻ ՓԱՍՏ ԿԸ ԳՏՆԵՆ

Աստղագէտներ Յունիսին կը յայտնէին, թէ համոզիչ փաստ գտած են, որ Հրատի մակերեսին վրայ ջուր կը հոսի:

Այս յայտնաբերումը շատ աւելի հաւանական կը դարձնէ մոլորակին վրայ կեանքի ներկայի կամ անցեալի գոյութիւնը:

Հրատի շուրջ ծիրի վրայ թաւալող ՆԱՍԱ-ի «Մարս Կրոպըլ Սըրվէյըր»ի ուղարկած պատկերը ցոյց տուած են ճեղքեր, որոնք կրնան կազմուած ըլլալ միայն դուրս ժայթքող մեծ քանակութեամբ ջուրի պատճառով, որ հողի սահանքներու դուռ կը բանայ:

Աստղագէտ Մայքըլ Մալին կ'ըսէ, թէ ճեղքերը այնքան երիտասարդ կը թուին, որ կրնան այսօր իսկ կազմուելու ընթացքին մէջ ըլլալ:

Մալին եւ Քէնըթ Էճըթ անցնող տարուան ընթացքին «Մարս Կրոպըլ Սըրվէյըր»ի կողմէ առաքուած շուրջ 65 հազար նկար ուսումնասիրած են եւ իրենց տեսածը զիրենք զարմացուցած է:

Անոնք մակերեսային ճեղքեր գտած են այն վայրերուն մէջ, ուր ջուրի գոյութեան ամէնէն նուազ հաւանականութիւն կայ. արեւէն հեռու նայող եւ դէպի բեւեռները գտնուող ամէնէն ցուրտ խոռոչներուն մէջ: Ամէնէն տրամաբանական բացատրութիւնը այն է, թէ այդ ճեղքերը ջուրը կազմած է, կ'ըսեն աստղագէտները:

Յայտնաբերումները զարմանալի են, որովհետեւ գիտնականներ ունէին այն տեսակէտը, թէ Հրատի վրայ ջուրը միայն սառած վիճակի մէջ կրնայ գտնուիլ՝ հողին տակ կամ բեւեռային սառոյցներուն կապուած, եւ Հրատեան չափազանց նօսր մթնոլորտին մէջ՝ իբրեւ հազուագիւտ ամպեր:

Հրատի մակերեսային միջին ջերմաստիճանները զերօ աստիճան սելսիուսէն շատ աւելի նուազ են եւ մակերեսը այնքան պաղ կը մնայ, որ սկզբունքով ամէն ինչ սառած պէտք է ըլլայ մինչեւ քանի մը քիլոմեթր խորութեան, կ'ըսէ մոլորակային «երկրաբան» Մայք Քար:

Ան կը յայտնէ, թէ միջին ջերմաստիճանները նուազ 70-էն նուազ 100 աստիճան սելսիուս են:

«Պէտք է գտնուի գործընթաց մը, որուն միջոցով ջուրը կարելիութիւնը կ'ունենայ մակերեսին մօտ հասնելու, սակայն դայն չենք հասկնար», կ'ըսէ մասնագէտը:

ԿԵԱՆՔԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՒԵԼԻ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ

Հրատի վրայ հեղուկ ջուրի գոյութիւնը կարեւոր հետեւանքներ ունի կեանքի գոյութեան հարցին համար ո՛չ միայն անցեալին, այլ նաեւ թերեւս այսօր, կ'ըսէր ՆԱՍԱ-ի պատասխանատուներէն էտ Ուայլըր Յունիսին:

«Եթէ Հրատի վրայ կեանք զարգացած է, եւ եթէ անիկա մինչեւ օրս կը գոյատեւէ, ապա այս վայրերը լաւագոյն տեղերն են, ուր պէտք է զայն փնտռել», կը յայտնէր Ուայլըր:

Ըստ մասնագէտին, երկրագունդին վրայ կեանքի գոյութեան համար անհրաժեշտ միակ բաները եռալու աստիճանէն վար ջերմաստիճաններով հեղուկ ջուր, «օրկանական» մոլեքիւլներ, որոնցմէ ապրող էակները կը կազմուին, եւ ուժանիւթի աղբիւր մըն են՝ արեւ կամ քիմիական գործողութիւն մը:

Քոլորատոյի աստղակենսաբանութեան կեդրոնի տնօրէն՝ Պրուս Ճաքոսքի դիտել կու տայ, որ երկրագունդին վրայ ամէն տեղ, ուր եռալու աստիճանէն վար ջերմաստիճաններով ջուր կը գտնուի, նաեւ կեանք կը գտնուի:

Անցնող քանի մը տարիներուն գիտնականներ ապրող էակներ գտած են ովկիանոսներու մակերեսէն քիլոմեթրներ խորութեամբ ջերմային խոռոչներու շուրջ: Այդ խորութեան լոյս չի հասնիր, իսկ ճնշումը անմիջապէս կը տափակցնէ մակերեսային որեւէ էակ:

Գիտնականներ տաք աղբիւրներու մէջ մանրէներ գտած են՝ երկրագունդի մակերեսէն վար շատ խորունկ վայրերու մէջ, քարերու հոբերու եւ նոյնիսկ բեւեռային սառոյցին մէջ:

Նման էակներու գոյութիւնը կարելի կը դարձնէ նմանօրինակ կեանքի գոյութիւն Հրատի անհիւրընկալ շրջապատին մէջ, ինչպէս նաեւ՝ Լուսնթագի կարգ մը լուսիններու եւ այլ տեղեր գտնուող ծովերու մէջ:

Հրատը կեանքի համար անհրաժեշտ բոլոր տարրերը ունի, կ'ըսեն գիտնականները, եթէ փաստուի թէ խմելի ջուր գոյութիւն ունի հոն:

Անոնք կ'ենթադրեն նաեւ, որ հրատեան որեւէ կեանք շատ պարզ պիտի ըլլայ, հաւանաբար՝ ո՛չ մանրէէ մը աւելի մեծ կամ բարդ:

Յամենայն դէպս նոր եզրակացութիւնները պէտք է հաստատուին: Գիտնականները չեն ըսեր, թէ ջուր գտած են, այլ ջուրի փաստ:

Յայտնաբերումը, եթէ հաստատուի, շատ քաջալերական է ՆԱՍԱ-ի համար, որ անցեալ տարուան վերջերուն յաջորդաբար դէպի Հրատ արձակուած երկու անօդաչու սարքերու կորսնցուցած էր:

Անօդաչու սարքերու գործակալութիւնը կ'առաջադրէ 2003-ին եւ 2005-ին դէպի Հրատ առաքելութիւններու ձեռնարկել. անոնց ընթացքին մարդամեքենայ մը պիտի օգտագործուի մոլորակին մակերեսէն ժայռեր եւ հող հաւաքելու համար:

Հրատի վրայ ջուր գտնելը ո՛չ միայն հոն կեանքի գոյութիւնը աւելի հաւանական կը դարձնէ, այլ անիկա նաեւ կարեւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ մոլորակի հետախուզութեան համար:

Ջուրը կրնայ աստղանաւորդներու կողմէ գործածուիլ ո՛չ միայն խմելու համար, այլ նաեւ զայն ուժանիւթի վերածելու նպատակով:

«ԱԶԴԱԿ»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆՔ ԱՅՍՊԷՍ

Երեք վարժարաններու միօրեայ համախմբումը եւ գոհացուցիչ արդիւնք արձանագրելու յաջողութիւնը մեծ մասամբ կը պարտինք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Անի մասնաճիւղին, որ իր աշակերտներուն կողքին, հիւրընկալեց Տէսինի Արշակ Ջամալեան եւ Սէն-Մօրիս ըր Պէնոյի Անահիտ մասնաճիւղերու միօրեայ վարժարաններուն աշակերտները, ընդարձակ ապարակի մը մէջ, ուր սկսաւ մեր արկածախնդրութիւնը առաւօտեան ժամը 9-ին, տեւելով մինչեւ երեկոյեան 6:

Օթոքարին մէջ հազիւ տեղաւորուած երախաները իրենց երգերու տողերովը բացին եւ առ ի գոհացում մեզի՝ խաչուհիներուս, դուրս եկաւ տարիներու ընթացքին ձեռք բերուած – «Յառաջ նահատակ», «Հայեր ենք մենք եղբայրներ», «Մեր Հայրենիք», «Իբրեւ արծիւ սաւառնում ես» – ազգային, հայրենասիրական երգերու գեղեցիկ փունջ մը, որ հասցուց մեր ճանապարհը իր աւարտին: Հասանք ժամադրավայր. տեղացի ընկերուհիները մեզ դիմաւորեցին հայու եւ մանաւանդ խաչուհիի արժանավայել ընդունելութեամբ, որ ջերմացուց մեր սրտերը եւ հաճելի ժամանցի մը նախատեսութիւնը ընծայեց մեզի:

Աստ էր պարունակութիւնը ճաշին, ինչպէս մեծութիւնը իրենց հոգիին: Երբ ձգեցինք ճաշասեղանները, փոքրերուն ժամանակը իմաստալից դարձնելու նպատակով՝ կազմակերպեցինք խաղեր. ինչպէս՝ հարց – պատասխանի մրցում, ոստնոտնակ, աթոռի խաղ եւ բաւական հրապուրիչ շպարման կեդրոն. ան շատ մը մանուկներու դէմքերը փոխեց իշխանուհիի, կատուի, վագրի եւ շատ մը տարբեր եւ տարօրինակ էակներու: Երեք վարժարաններն ալ փայլուն էին բոլոր մարզերուն մէջ, ուրեմն՝ երեքն ալ վարձատրուեցան բաժակներով, նուիրուած Կրընոպլի քաղաքապետարանին կողմէ:

Անմոռանալի Շաբաթ օր մը, Յունիս 10-ին մեր մանուկները փորձագրեցին զայն իրենց թարմ յիշատակարաններուն մէջ. իսկ անոնց ցանկութիւնը նման հանդիպումներու կրկնութեան, մեզ կը հրահրէ խորհելու եւ ի գործ դնելու շատ մը ծրագիրներ: Աշխատինք այս ուղղութեամբ, ի սէր հայ մանուկին, եւ անոր հայեցի դաստիարակութեան. յաջողութիւն ձեռք ձգելու փկայութիւնն ալ ձգենք ապագային:

ԱՆԻ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

ԳԻՐՔԻՆ ԵԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Մասնագէտներու կարծիքով՝ տպագըրուած գիրքը դատապարտուած է անյայտանալու, քանի որ հրապարակը պիտի մնայ ընագիրներու ելեկտրոնական ցըրումին։ Ո՛չ թուղթի, ո՛չ խէժի ու կազմի հարց պիտի ըլլայ հատորներու համար։ Միքրոսոֆթ-ը արդէն վաճառքի հանած է առձեռն համակարգիչներու համար պատրաստուած «գիրք»եր։ Արդէն նամակներու, թերթերու, պարբերականներու մեծ մաս մը կը փոխանակուի համակարգիչով։ Եթէ նախատեսումները իրականանան, թուղթէ գիրքերը թանգարանի աւարանք պիտի դառնան, ինչպէս իրենց նախահայրերը՝ պապիրոսն ու մագաղաթները։

Շատեր կը մտածեն թէ այս հիմնական փոփոխութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ որ մարդուն համար կորսուին գիրքերու կապուած շարք մը զգացողութիւններ ալ։ Ասոնց առաջինը գիրք – առարկան է որ բաժնած է մեր մտերմութիւնը. ամէնէն մերկ սենեակն անգամ ջերմութիւն ու լոյս կ'ունենայ գիրքերու դարանի մը ներկայութեամբ։ Անկողնի մը կամ բազկաթոռի մը ոտքին ձգուած հատոր մը խուսափումի լուռ պահերու խոստումը ունի. անցնելու մէկ աշխարհէն դէպի ուրիշ մը, առանց որ նուազագոյն ուժը հարկաւոր ըլլայ։

Գիրքը նաեւ հպումի զգայարանքով կուտայ չօշափելի հաճոյք մը։ Հացի տուփէ մը փոքր, հեռատեսիլի հեռավարիչէն քիչ մը մեծ այդ առարկան հլու – հնազանդ կը տեղաւորուի ձեռքի մը ափին մէջ։ Կերպասէ, փայլուն թուղթէ, կամ պարզ թուղթէ անոր կողքը ընթերցումին կ'ընկերացնէ հպումի հաճոյք մը։ Հինգուկէս դարու գիտելիքի ու փորձառութեան պտուղ այդ առարկան որ ուղղանկիւն քառանկիւն ձեւ կ'ունենար, վերջին տասնամեակներուն աւելի ինքնատիպ ներկայացումի նպատակով անսովոր ձեւեր ալ առած է, տառատեսակին ու էջերուն չափերով գերազանցելով համըլսարանութեամբ կարդացուողը։ Բ. աշխարհամարտի տարիներուն թուղթին չգոյութիւնը գրեթէ անկարելի ըրած է գիրքերու գեղագիտական տեսակէտէ արժեւորումը։ Բսան – երեսունական թուականներուն տպուած գիրքերը ամէնէն գեղեցիկներն են իրենց հաճելի չափերով, լայն լուսանցքներով, յստակ տառերով։

Գիրքերը նաեւ անձի մը յիշատակը կը մարմնաւորեն։ Գրադարան մը ժամանակի ընթացքին կը խորհրդանշէ ոգեկան կեանքի մը միջուկը։ Մանկութեան, յետոյ պատանութեան, համալսարանի շըրջանին ու հասուն տարիքի կարդացուած հատորները յաճախ կը հետեւին իրենց ընթերցողներուն, այս վերջիններուն տեղափոխութիւններուն առթիւ։ Ժամանակի ընթացքին գիրքերը կը հաւաքուին, կը կուտակուին. թէ՛ կարդացուածները, թէ այն միւսները որոնք մէկդի դրուած են ու օր մը պիտի կարդացուին։

Առանց մեր գիրքերուն նիւթական ներկայութեան, մեր կեանքերը կարեւոր չափով ցամաք պիտի ըլլային։ Անոնք խորհրդապահութեան պահեր կը բաժնեն մեզի հետ, իրենց էջերուն վրայ մնացած մեր նշումներով։ Չկարդացուածները մեր ձեռքառնուելու երջանիկ պահուն կը սպասեն, կարդացուածները՝ յետադարձ թերթատումներու։ Անոնց կուտակումը շատ անգամ կայունութեան ազդակ մը կ'ըլլայ վախցնելով տեղափոխութեան մասին մտածողներ։ Քիչ չէ թիւը տարեց գոյգերու որոնք հրաժարած են իրենց բնակարանը փոխելու գաղափարէն, չգիտնալով թէ ի՛նչ ընեն իրենց գիրքերը։ Կան մինչեւ իսկ զոյգեր որոնց ամուսնալուծումին արգելք եղած է միասնաբար կազմուած գրադարան մը։ Այսքանէն ետք, ինչպէս դիւրին պիտի ըլլա՞յ հաւաքական անցքը դէպի ելեկտրոնային ընթերցում։

ԲԱՂՀԱՆ

LIVRES REÇUS

LOGIC, LANGUAGE,
AND ARGUMENTATION IN PROJECTION
OF PHILOSOPHICAL KNOWLEDGE
GEORG BRUTIAN
Armenian Library of the Calouste Gulbenkian Foundation, Lisbon, 1998

«ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ» սիւնակի հաստատման 19րդ տարեդարձը նշուեցաւ գրական մտերմիկ շրջանակի մը մէջ

Գրասէրներ սրտի խօսքեր արտասանեցին, Ռ. Հատտէճեան ընդգծեց թէ ըՍփիւռքահայ գրողը աւելին կրնայ ընել, եթէ Ազգային հաստատութիւններն ու իշխանութիւնները աւելին պահանջեն եւ գիտնան վարձատրել կատարուած աշխատանքը։

Օգոստոս 4-ին Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Նարեկեան սրահին մէջ, գրասէրներու շատ մտերմիկ ու անմիջական շրջանակի մը մէջ տօնուեցաւ «Մարմարա»ի մէջ Ռ. Հատտէճեանի «Յուշատետր» սիւնակի հաստատման 19-րդ տարեդարձը։ Ինչպէս անդրադարձած էինք, 19 տարի առաջ, 1981 Օգոստոս 4-ին էր որ մեր թերթին մէջ կը հաստատուէր այս սիւնակը, որ անցնող տարիներու ընթացքին դարձաւ գրական ու հրապարակագրական աշխատանքի մը հնոցը։

Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդը, գլխաւորութեամբ ատենապետ՝ Պր. Արիկ Հայրապետեանի ու անդամներէն՝ Պր. Վահրամ Վարդանեանի եւ ընդհանուր քարտուղար՝ Պր. Վաղարշակ Ջիլձեանի, ազնիւ հիւրասիրութեամբ Նարեկեան գեղեցիկ սրահին դուները լայն բացած էր «Մարմարա» օրաթերթի եւ «Մարմարա»ի խմբագրապետին համար այնքան կարեւորութիւն ներկայացնող այս մտերմիկ տարեդարձին առիթով։ Մեր խմբագրապետին կողմէ այս հաւաքոյթին հրաւիրուած էին սակաւաթիւ գրասէրներ, անմիջական համակիրներ ու գրողներ։

Ցանպատրաստից ու ինքնաբուխ ելոյթներով հաւաքոյթը դարձաւ գրական ապրումներու հանդիպում մը։ Նախ «Մարմարա»ի Փոխ – խմբագրապետ Օր. Մաքրուհի Պ. Ցակոբեան կարդաց այս առթիւ Պատրիարքէն ստացուած շնորհաւորագիրը։ Ապա ինքնաբուխ ելոյթներ ունեցան Պր. Բագարատ Էսթուքեան եւ Կարօ Սրկ. Թէրզեան։ Երկուքն ալ մտերմիկ ու հաղորդական ոճով իրենց տպաւորութիւնները փոխանցեցին տարեդարձի այս հաւաքոյթի կապակցութեամբ։

Պ. Բագարատ Էսթուքեան դրուատեց «Յուշատետր» սիւնակի կատարած դերը, մասնաւորաբար կանգ առնելով այդտեղ մշակուած նիւթերուն ժողովրդականութեան ու հաղորդականութեան վրայ։ Ան մասնաւոր կերպով ծանրացաւ Ռ. Հատտէճեանի հրատարակած վերին գիրքին, «Պըտոյտ Մը Հայ Բանաստեղծութեան Պարտէզին Մէջ» պատորին վրայ եւ դիտել տըւաւ որ այս գիրքը շատ օգտակար եւ հըրահանգիչ աշխատանք մըն էր գրականութեան սիրահար բոլոր մարդոց համար։

Կարօ Սրկ. Թէրզեան ալ դրուատեց Ռ. Հատտէճեանի ոճն ու հաղորդականութիւնը, դէպքերը դիտելու ու դանոնք պատմելու ընդունակութիւնը։ Կարօ Սարկաւագ օրինակներ նշեց Ռ. Հատտէճեանի վերջին յօդուածէն, ապա կանգ առաւ լաւատես ըլլալու անհրաժեշտութեան վրայ եւ դիտել տուաւ որ տակաւին պատճառներ ունինք մեր համայնքային ապրումներուն մասին լաւատեսութիւններ սնուցանելու համար։ Անդրադարձաւ Մխիթարեան հաստատութեան տարեդարձին եւ այս առթիւ նշեց որ այս հաստատութիւնը մեր իրականութեան շահեցուցած է բազմաթիւ գրագէտներ, որոնց վաստակին առջեւ խոնարհեցաւ եւ անոնցմէ մէկը նկատեց օրուան մեծարեալը։ Ան ալ գովեց Ռ. Հատտէճեանի պարզ ու հաղորդական ոճը, որ զինքը սիրելի դարձուցած է բոլոր ընթերցողներու, ամէնէն գիտնական մարդէն մինչեւ ամէնէն անուս խոնարհ մարդը։

Այնուհետեւ սրտաբուխ ելոյթներ ունեցան Ռ. Հատտէճեանի երկու դըրչեղբայրները, Զահրատ ու Վարդ Շիկահեր։

Զահրատ իր կարճ ելոյթին մէջ ըսաւ որ չէր կրնար անձայն մնալ եւ բաներ մը շըսել Զահրատ – Հատտէճեան – Խրախունի եռամանիի անունով, քանի որ Խրախունին քաղաքէն կը բացակայէր։ Ան շնորհաւորեց Ռ. Հատտէճեանը իր արգասաբեր աշխատանքին համար եւ յայտնեց թէ «Յուշատետր»ի յօդուածները բոլորին կողմէ կը կարդացուին մեծ հաճոյքով։ Ան երեւշատութիւն մաղթեց իր գրչեղբօր։

Վարդ Շիկահեր, որ «Յուշատետր»ը հինէն ի վեր լաւագոյն վերլուծող մեր հեղինակներէն մէկը եղած է, իր նախապէս ըսածներուն վրայ աւելցնելով նաեւ նոր կատարուած հրատարակութիւններէ իր տպաւորութիւնները, բացատրեց թէ որո՞նք էին «Յուշատետր» կոչուած սիւնակին առանձնայատկութիւնները։ Ան որպէս Ռ. Հատտէճեանի դասընկերը Մըխիթարեան Վարժարանի մէջ, զուարճալի ու հետաքրքրական յուշեր պատմեց Ռ. Հատտէճեանի դպրոցական օրերէն։

Շիշլիի Փոխ – Քաղաքապետ՝ Վազգէն Պարըն, որ հաւաքոյթին ներկայ կը գըտնուէր ո՛չ թէ որպէս Փոխ-Քաղաքապետ, այլ որպէս «Յուշատետր» սիւնակի սիրահար մարդ, ինքնաբուխ եւ յուզիչ ելոյթով մը բացատրեց թէ ինք Շըրնաքէ գալէ վերջ իր սորված առաջին հայերէնը նախ մօրմէն, ապա «Մարմարա»ի սիւնակներէն վերաշահած էր։ Վազգէն Պարըն ըսաւ որ եթէ այսօր հայերէն կը խօսի, ատիկա ուղղակի կը պարտի «Մարմարա»ի ու «Յուշատետր» սիւնակին, զոր ամէն օր կը կարդայ դասագիրքի մը պէս։

Այս ինքնաբուխ եւ մթնոլորտ ստեղծող ելոյթներէն վերջ Ռ. Հատտէճեանէ այլեւս դասականացած երկու կտորներ արտասանեց արտասանութեան մեր իշխանուհին՝ Սիլվա Կոմիկեան, որ բաւական ժամանակէ ի վեր հեռու մնացած էր մեր բեմերէն։ Տաղանդաշատ արուեստագէտը արտասանեց Հատտէճեանի «Օրագրիս Տանըհինգ էջերը» գիրքէն երկու հատուածներ, նախ՝ «Սահակին Հետ Հանդիպում»ը, ապա՝ «Անդլիացի Տիկին պատմութիւնը», որոնք Սիլվա Կոմիկեանի այնքան լաւ արտասանած արձակ կտորներուն մաս կը կազմեն։

Այս ելոյթներէն վերջ իր գրաւոր խօսքը կարդաց «Յուշատետր» սիւնակի ըստեղծիչ մեր խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան, որ իրերայաջորդ կերպով ծանրացաւ քանի մը կարեւոր կէտերու վրայ։ Նախ անդրադարձաւ իր կեանքին մէջ անկիւնադարձային կարեւորութիւն ունեցող քանի մը թուականներու վրայ, անոնցմէ մէկը նկատեց 1981 Օգոստոս 4-ը, նշեց թէ իր այսօրուան ոճը արդիւնք էր դէպի Ս. Էջմիածին կատարուած առաջին այցելութեան, ուրեմն Յուշատետրի հիմնաքարն ալ կարծես օրհնուած էր Էջմիածնական Սուրբ Միւռոնով։ Ցաւով նշեց որ Սփիւռքահայ գրողը կը ստեղծագործէ ընդհանրապէս պարտադրութիւններու եւ ստիպողութիւններու բերումով, այդ պատճառաւ ալ շատ բան փորձնցուցած ենք պարզապէս անոր համար որ Սփիւռքահայ գրողէն առաւել աշխատանք չեն պահանջեր մեր ազգային հաստատութիւնները, ընթերցողները, հոգեւոր իշխանութիւնները, նոյնիսկ Հայաստանի մշակութային իշխանութիւնները։

Մեր Խմբագրապետը ողջունեց գրականութեան սիրահար իր անմիջական բարեկամները, եւ ըսաւ որ «Յուշատետր» սիւնակը դեռ բաց կը պահուի որքան որ Տէրը կ'արտօնէ եւ որքան որ ընթերցողներն ալ կը քաջալերեն։

Խօսքի վերջաւորութեան, Ռ. Հատտէճեան շնորհակալութիւն յայտնեց Պէյօղլուի Թաղական Խորհուրդի Ատենապետին, անդամներուն եւ Ընդհանուր Քարտուղարին։

Ապա մեր Խմբագրապետը, իր կնոջ Տիկին Սիւզան Հատտէճեանի հետ միասին կտրեց «Յուշատետր»ի 19-րդ տարեդարձին առթիւ Տիկին Տիանա Գամբարսեանի եւ Տէր եւ Տիկին Համբօ եւ Ցամիկ Սուճեանի կողմէ յատկապէս եւ բարձր ճաշակով պատրաստուած տարեդարձի կարկանդակ մը, որուն վրայ գծագրուած էր «Երեւանեան Յուշատետր» գրքի կողքին խորհրդանշական մէկ նմանակը։

Ներկաները որպէս նուէր ստացան Ռ. Հատտէճեանի վերջին գիրքէն մէկմէկ օրինակ, եւ խանդավառ տպաւորութիւններով շնորհաւորեցին զինքը եւ անոր մաղթեցին առողջութիւն ու նորանոր նուաճումներ։

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

(Օգոստոս 5)

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

– Ես ձեզի չէ՞ի ըսեր կոր, – կը բացագանչէր Մարտիկ աղա, ճառագայթող խոշոր ամբաստանութիւններ կը տեղար անոնց գլխուն, մասնաւոր տեղեկութիւններ կուտար, որոշ դէպքեր կը յիշէր, տեղն ի տեղօք, անուններով, թուանշաններով, ամսաթիւով, օրով ու ժամով։ Ինչպէ՞ս չհաւատալ։

– Դրանք սոսկ խաբեբաներ են, հոսհոսներ են, դրանց գործած ոճրագործութիւններին դօկումենտները ժըներ են գտնուում, յարմար ժամուն սպասում ենք հրապարակելու եւ այդ սրիկաներին դիմակները վար առնելու համար։

Մեծ ազդեցութիւն կը գործէր իր ունկնդիրներուն վրայ։ Իր գաղիերէն բառերով հանելուկուած ռուսահայի լեզուն ալ մեծ մաս ունէր այդ ազդեցութեան մէջ. օտար կամ քիչ – շատ օտարահունչ լեզուով լսուած խօսքերը միշտ կը տպաւորեն։ Ասկէ զատ, իր համալսարանական ըլլալը ցուցնելու համար սովորութիւն ունէր պատմական տեղեկութիւններով, դէպքերով, իմաստասիրական, գիտական յաւակնութեամբ խոշոր բառերու ու տեսութիւններու խաբեբայ զարդարանքով հեդինակաւորել իր խօսքը։

– Ռէակցիայի օրէնքներից մին է լինում, պատմական մեծ էփօխաներում յորժամ մասսաները ուժով թենտանցիայով… – կը դասախօսէր տիրացուական լրջութեամբ, անտարբեր ապշարաց բերաններուն, հասկնալու ճիգով տնկուած ականջներուն, անհասկացողութեան հիացումով լայնցող աչքերուն, որոնք զինքը մտիկ կ'ընէին։ Գարեջուրի գաւաթը միա՛յն, զոր առեն – առեն բերնին կը տանէր, կը յիշեցնէր իր հիացող ունկնդիրներուն, թէ այդ մեհենադրոշմական նըւիրաբարբառը պատգամաբանողը մահկանացու մըն էր, պարզ մէկը, որ գարեջուր կը խմէր։ Եթէ այդ խօսքերէն կը հասկնային այնչափ բան, որչափ կարելի է տեսնել մութին մէջ, ամէնքն ալ սակայն համաձայն էին ընդունելու անոնց խորիմաստութիւնը։ Հասկցողի ձեւեր ալ ունէին։

– Շատ աղուոր խօսեցաւ մարդը, Աստուծոյ համար…

Երբ ընդհանուր տեսութիւններու մէջ թափառէր բարձրէն, բնա՛ւ չէր հաճեր բացատրութիւն տալ խնդրողներուն, թանձրացած իմաստներու, զգալի պատկերներու վերածել իր գիտական – իմաստասիրական խորհրդածութիւններուն ողայնութիւնը կամ գէթ նշանակութիւնը բսել այն ֆրանսերէն բառերուն, որոնք կը լեցնէին իր խօսքը, ինչպէս ծակեր՝ մաղ մը կամ ուկան մը։

Ուրիշ խնդիր, երբ փրօփականտ ընելու ելլէր, Դաշնակցական կուսակցութեան գերազանց յանկութիւններուն վըրայ ճառէր, հնչակեանները ամբաստանելու անվարկելու պէտքը զգար։ Իսկոյն ոճը կը մերկանար իր դերասանական ծպտումներուն պատուելիական հանդիսաւորութիւններէն ու կը փոխուէր, կ'ըլլար պարզ, ռամիկ, բարի – մարդուկ լեզու մը, իմ լեզուիս, քու լեզուիդ պէս, որ առանց ամօթի եւ զգուշութեան իրերը իրենց ամէն օրուան անունովը կը կոչէր, կատուին կատու կ'ըսէր, ապուշին ապուշ, դաշնակցականներուն հերոս ու հնչակեաններուն ալ… ոճրագործ։

Իր ըսելիքը աւարտելէ ետքը կը ձգէր, կ'երթար փիլիսոփայի, մեծ մարդու աղւոր մոռցնքոտութեամբ մը՝ հոն դտնըւողներուն թողլով իր խսկ բերել տուած գարեջուրը վճարելու շատ արձակունակ հոգը։ Դիտողութիւններ կ'ըլլային երբեմն…

– Մարդուն միտքը այնչափ բան կայ որ… եղլայ տէ գարեջուրին ստա՞կը պիտի մտմտա՞յ, – գտողներ կային։

– Գարեջուրը բերել տալու չի մոռնար կոր տէ, դրամ տալը կը մոռնա՞յ կոր, – ըսաւ օր մը չարաճճիին մէկը։

Աս գործիչը կրցած էր ձեռք անցընել նախկին հնչակեան մը, զոր կը ջանար իբր զէնք մը գործածել նոյն իսկ հնչակեաններուն դէմ։ Աս մարդը հերոսական գործի մը համար 6 – 7 տարի բանտ պառկելէն ետքը օրին մէկը, ընդհանուր ներումի մը շնորհիւ, ինքզինքը ազատութեան մէջ նետուած տեսաւ, անցած – դարձածէն բոլորովին անտեղեակ։ Միամիտ, խանդավառ մէկը, որ իր բանտարկութեան մէջ միշտ իր միակ քաջագործութեան վրայ մտմտալով, որոճալով՝ յաջողած էր տարօրինակ համեմատութիւններ տալ անոր ու ինքզինքին։

(Շար. 53)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. – Մովսէս Պչաքճեան 1000 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶ.– Մարի Տիւֆլօ եւ Գլօա Մութաֆեան 1000 Ֆր.։

ՆԻՕՅԻ. – Տիկին Սիլվա Գույումճեան 500 Ֆր.։

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Սարգիսեան 250 Ֆր.։

(Շար. Ա. էջէն)

Զինի Գերագոյն Ատեանը ընկեց նախկին մենատէրին անձեռնմխելիութիւնը եւ ուրեմն կրնայ դատի քաշուիլ։ Վախ կայ որ, կրկին առողջական պատճառներով խուսափի ներկայանալէ, բայց եւ այնպէս իր ընդդիմադիրները եւ զոհերու ընտանիքները չէին ծածկեր իրենց ուրախութիւնը։

ԻՐԱՆԻ ազատական վերջին օրաթերթին՝ «Պահար»ի հրատարակութիւնը առկախուեցաւ ցնոր տնօրինութիւն, արդարադատութեան կողմէ, ուր կ՚իշխեն պահպանողականները։ «Պահար» "սխալը" գործած էր հրատարակելու Խաթամիի եղբօր մէկ յայտարարութիւնը, ուր ան կը դատապարտէր Խորհրդարանին դէմ «կազմակերպուած դաւը» Այաթոլլահ Խամէյնէյի կողմէ։

ՍԵՐԲ ԼՐԱԳՐՈՂԸ՝ Ֆիլիփովիչ հիւանդանոց փոխադրուած է ըստ «Առանց սահմանի Թղթակիցներ»ու։ 7 տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր «լրտեսութեան» եւ «սուտ լուրերու տարածման» մեղադրանքով, Նիշի (Սերպիա) դատարանին կողմէ։ Ըստ նոյն աղբիւրին, 20 քիլօ կորսնցուցած է եւ սրտի անհանգստութենէ կը տառապի։

ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ 1743 հոգի պատանդ եղած են 1992–էն ի վեր, յայտարարած է Ռուսաստանի Ներքին Նախարարութիւնը։ Անկէ ի վեր 992 պատանդ ազատ արձակուած են, մինչ 751–ը դեռ առեւանգողներուն ձեռքն են։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45–ին
Պատարագ ժամը 10.30–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՍ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղող կ՚օրհնուի։

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14
Բ. ՕՐ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 13, պատարագ ժամը 10–ին։

Յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնութիւն։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւնը։

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

ՍԷՆ–ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10–ին։
Խաղողօրհնէք ժամը 11.45–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԷՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ՚ընդունուին Թաղականութեան անդամներու կողմէ կամ եկեղեցին նոյն օրը։

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 13, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին, պատարագ ժամը 10–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Օգոստոս 13, առաւօտեան ժամը 11–ին, Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
Կաթողիկէ Հայոց

Յաւարտ պատարագին՝ տեղի կ՚ունենայ Խաղողօրհնէքի արարողութիւն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի չորս մասնաճիւղերը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Ժիլպեռ Գըրգըրեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրեցեալ մօր եւ ազգականին՝ Տիկին Վարդանեանի մահուան առթիւ։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

ՖՐԱՆՍ 2

Օգոստոս 15, Երեքշաբթի առտու ժամը 9–ի չուրջ Ժան – Վարուժան Կիւրեղեան կը մասնակցի «Քրէթիէն դ'Օրիանթօ»ի յայտագրին։

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue
75009 PARIS

ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30–ին։

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9.45–ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի «ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՅ» աւանդական արարողութիւնը։

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Եղիսաբէթ Քիւլչէեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները. –

Վիգէն – Նաւրին Դարբինեան ընտանիք 500 Ֆր. «Յառաջ»ին, Ս. Մուրատեան երկօրեայ վարժարանին 1000 Ֆր., Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ 500 Ֆր., Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին 500 Ֆր.։

Տէր եւ Տիկին Վահէ – Մարի Դարբինեան (Լոս – Անճըլըս) 500 Ֆր. Ս. Մուրատեան վարժարանին։

Տէր եւ Տիկին Վաղինակ – Ծովիկ Դարբինեան (Փէնսիլվանիա) 500 Ֆր. «Նէն»ին։

Տէր եւ Տիկին Կիւրիւնեան (Տիթրոյթ) 200 տոլար Ս. Մուրատեան վարժարանին։

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur DARON GEREJIAN
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël

RESERVATION au 04.94.19.51.50

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au 06.63.71.49.91
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

P.A.F. 100 F

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 11
VENDREDI
11 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամերիկեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.968
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 19.968

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ – ԳԵՂԱՄԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԽԱՓԱՆԵԼՈՒ ՋԱՆՔ

Երկրապահութեան նախարար Վաչէ Գէորգեան որ ժողովրդական կուսակցութեան համակիր մըն է ու նոյն կուսակցութեան նեցուկով տիրացած նախարարական աթոռին, Օգոստոս 9-ին դէմ արտայայտուած է Նախագահ Ս. Դեմիրճեանի «Իրաւունք եւ Միաբանութիւն» խմբակցութեան նախագահ Ա. Գեղամեանի հետ տարած բանակցութիւններուն: Ժողովրդական կուսակցութեան նախագահը այդ բանակցութիւններով կը ձգտի «Միաբանութիւն» խմբակցութենէն անջատել ու նոր դաշնակցութիւն մը կազմել: Նախարարը գրած է թէ Դեմիրճեան - Գեղամեան գործակցութեան դէմ չէ, եթէ ան ուղղուած չըլլայ Հանրապետութեան նախագահին դէմ եւ նպատակ չունենայ ապակայունացնելու երկրին քաղաքական վիճակը: Աւելցուցած է թէ նման պարագայի մը ամբողջ հեղինակութիւնը կը գործածէ որպէսզի ժողովրդական կուսակցութիւնը նման քայլ չառնէ: Երեւանի քաղաքական շրջանակները այն համոզումը ունին որ Դեմիրճեան - Գէորգեան հակադրութիւնը նորագոյն տուեալ է կուսակցութիւնները ներքնապէս պառակտելու ջանքին որով բարձր պաշտօնի տիրացած կուսակցականներ վարչակարգին կողմէ կը քաջալերուին իրենց կուսակցութենէն անկախ քաղաքականութիւն տանելու: Այս առումով կը նշուի նախընթացը Մշակոյթի նախարար Ռ. Շառոյեանի որ տեղի չտուաւ իր անդամակցած Հ.Յ.Դ.ի հրահանգին, չհրաժարեցաւ իր պաշտօնէն ու արտաքսուեցաւ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 9 / 10)

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԴԱՏԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Ներքին զօրքերու նախկին հրամանատար Վահան Յարութիւնեանի ու միւս տասը ամբաստանեալներուն դատը շարունակուած է Օգոստոս 9-ին: Պաշտպան փաստաբանները պահանջած են իրենց պաշտպանեալներուն անպարտ արձակումը, այն պնդումով որ անոնք զինուորականներ էին ու կատարած են իրենց հրահանգուածը: Վերջին խօսքի բաժնին մէջ Վ. Յարութիւնեան յայտարարած է որ ինքն ու միւսները կատարած են Վանօ Սիրադեղեանի հրամանները, ինչ կը վերաբերի Ա. Յովհաննիսեանի, Կ. Ռաֆայէլեանի սպանութեան ու Ս. Ջիլաւեանի մահափորձին: Աւելցուցած է թէ այդ հրամաններուն տեղեակ եղած է Հանրապետութեան նախկին նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան ալ:

Դատակազմը յայտարարած է թէ դատավարութիւնը աւարտած է եւ յաջորդ նիստին կը հրապարակուի վճիռը:

⁂

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՇԻՐԱԿԻ ՄԷՋ

Օգոստոս 9-ին, առաւօտեան 10.29-ին ցնցումներ արձանագրուած են Շիրակի մէջ: Վերնակեդրոնը եղած է Բայանդուր գիւղը ուր ուժգնութիւնը ունեցած է 4 աստիճան: Ցնցումներ զգալի եղած են Գիւմրիի, Մարալիկի, Ղարիբջանեան գիւղին մէջ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի

«ՎՐԻԺԱՌՈՒՆԵՐ»ՈՒ ԹՌՈՒՑԻԿԸ

Վերջերս Երեւանի մէջ անծանօթներ սկսած են տարածել երկու էջնոց թռուցիկ մը, «Կուգայ հատուցման օրը» վերնագրով: Թռուցիկը կը կրէ «Հոկտեմբեր 27-ի վրիժառուներ» ստորագրութիւնը: Օտար գործակալութիւններ կարեւորութեամբ կը հաղորդեն այս լուրը:

Թռուցիկին մէջ կ'ըսուի. «Ակնյայտ է դառնում, որ այս իշխանութիւնների օրօք Հոկտեմբեր 27-ի գործն, ըստ էութեան, չի բացայայտուելու եւ մենք, մեր լռութեամբ, դառնալու ենք այդ ստոր դաւադրութեան մասնակիցը»: Այնուհետեւ, թռուցիկին հեղինակները ծախուած ըլլալով կը մեղադրեն «Միաբանութեան» եւ Երկրապահ Կամաւորներու Միութեան գործիչները, զինուորական դատախազը եւ նոյնիսկ զոհուածներու հարազատները:

Թռուցիկին անանուն հեղինակները կը նշեն, թէ բոլորը գիտեն՝ ովքեր են Հոկտեմբեր 27-ի պատուիրատուները եւ կը նշեն Ռոպէր Քոչարեանի, Սերժ Սարգսեանի եւ Հրանտ Մարգարեանի անունները:

Թռուցիկը կ'եզրափակէ. «Մենք՝ Վազգէնի իսկական ընկերներս, չենք հանդուրժելու ու մէկ առ մէկ շանսատակ ենք անելու բոլոր նրանց, ովքեր ինչ որ կերպ կապուած են նրա սպանութեան հետ»:

Միջազգային քաղաքական դէտեր որոնք մօտէն կը հետեւին Կովկասի իրադարձութիւններուն, կը սպասեն, որ Հոկտեմբեր 27-ի տարեդարձին առիթով, պայքարը սաստկանայ իշխանութիւններուն դէմ, որոնք կ'ուզեն ծածկել ահաբեկչական այդ արարքին ծալքերը:

ԼՈՔԱՌՆՈՅԻ ՑԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ՝ ՃԱՆԻԿԵԱՆՆԵՐԸ

«Մոնտ» Օգոստոս 9-ի թիւին մշակոյթի էջին մէջ Ժան - Միշել Ֆրոտոնի գրիչով կ'արձագանգէ Երուանդ Ճանիկեան - Անճելա Ռիչչի Լուչչի զոյգին «Պալքանեան հաշուեյարդար» ժապաւէնին որ կը ցուցադրուի Լոքառնոյի փառատօնին: Իրենց գործը կը ներկայացուի որպէս յիշողութեան ու ձեռային վարպետութեան արգասիք: Ժապաւէնին առաջ ծառայած են 20 – 30 – 40-ական թուականներու Պալքանեան լուսանկարներ: Յատկապէս գերմանական գրաւումին եւ Խրուաթներու մեղսակցութեան օրերէն:

Հրաշալի ու նոյն ատեն սարսափելի այդ նկարները պատառ կը բերեն այսօր եւս պատերազմին մոլեգնած այդ շրջանը ուր արուեստագէտ զոյգը անչափելի սոսկում տեսած ըլլալով հանդերձ, վայրագութեան գօտի մը չի նկատեր:

«Վերադարձ դէպի Խոտորջուր»էն ետք որ Ե. Ճանիկեանի հօրը միջոցով վկայութիւնն է Հայերու ցեղասպանութեան եւ որ Ցոնիսին ցուցադրուեցաւ Փարիզ, Ժէօ տը Փոմի սրահը, ֆրանսական սինէմաթէքը զոյգին ամբողջական գործին մէկ յետահայեացը կը պատրաստէ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՈՃՐԱՓՈՐՁԸ՝ 7 ՄԵՌԵԱԼ, 90 ՎԻՐԱՒՈՐ

Մոսկուայի Պուշկինսկայա կայարանին ոճրափորձը խորապէս ցնցած է բնակչութիւնը եւ առաջին հաշուեկշիռէ մը ետք, պարզուեցաւ որ հետեւանքները շատ աւելի ծանր եղած են: Օգոստոս 10-ի լուրերու համաձայն մեռեալներու թիւը 7 էր, բայց աւելի քան 90 վիրաւոր կայ, ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ: Ապահովութեան սպասարկութիւնները, ինչպէս Մոսկուայի քաղաքապետը, համոզուած են 100% որ Չեչեններու գործն է: Նախկին ՔԱ - Կէ - Պէ-ի մէկ բանբերը յայտարարած է. – «Կարելի է խօսիլ չեչէն ձեռնարկի մը մասին, քանի հակահարեկչական գործողութիւն մը կը տարուի այս միջոցին Չեչնիա, որուն շատ խիստ միջոցներ կ'ընկերանան»:

Ձերբակալուած էին երկու կասկածելիներ՝ մէկ Չեչէն, մէկ Տաղստանցի, բայց, կը թուի թէ որեւէ գործ չունին արարքին հետ: Պուտին աւելի զգոյշ է եւ բացէ ի բաց չի խօսիր Չեչեններու մասին, առաջքն առնելու համար հակաչեչէն նոր հիսթերիի մը, նման անցեալ տարուան, երբ ոճրափորձերու շարք մը 300 մեռեալ պատճառած էր: Ինք նկատի կ'առնէ նաեւ ոճրագործներու միջեւ ներքին հաշուեյարդարի մը վարկածը: Շեշտած է. – «Անարդար է ազգային, չէչէն կամ այլ հետք մը փնտռել այս ոճիրին մէջ»:

Ինչպէս միշտ, պատճառները կը փնտռուին: Եթէ նկատի առնուի չէչէն հետքը, հարց կը ծագի նաեւ թէ ո՞ր Չեչեններն են: Նախագահ Մասխադով ուրացաւ որեւէ կապ, բայց, իր հակակշռին տակ չեն գտնուիր բոլոր խմբակները:

Երկրորդ վարկածը կը վերաբերի ռուսական սպասարկութեանց: Անցեալ Սեպտեմբերին գործուած ոճրափորձերը շատ օգտակար եղան պատերազմը սկսելու եւ ընտրողներուն ալ Պուտինի դիրքը նետելու համար: Գլասնոստ պաշտպանութեան ֆոնտին տնօրէն Սիմոնովի համար մեթոտները չեն փոխուած խորհրդային շրջանէն ի վեր: Ու կը պատմէ.- «Թուաբանագէտ մը եւ սպասարկութեանց գործակալ մը անապատ են եւ կը ջանան առիւծ մը բռնել: Առաջինը կ'առաջարկէ որ անապատը բաժնեն հաւասար քառակուսիներու, այդ ձեւով, ստիպուած առիւծին կը հասնին: Գաղտնի սպասարկութեանց գործակալը առիւծը փնտռելու պատճառ չի տեսներ ու կ'ըսէ.– «Նապաստակ մը բռնենք, չարչարենք մինչեւ որ խոստովանի թէ առիւծ է»: Բարիշ, լրագրողը, կը մերժէ այդ հեռանկարը: Ըստ իրեն «շատ յաճախ կը կարծուի որ երկու կողմն ալ խելացի մարդիկ կան: Ի տես այն տխմարութիւններուն զորս գործած են բազմաթիւ գործողութիւններու մէջ, հարկ է այլեւս դադրիլ կասկածելէ սպասարկութիւններու ռազմագիտական մեծ վարպետութեան մասին»:

Կայ նաեւ այն վարկածը որ գործողութիւնը կը միտէր տկարացնելու Պուտինը: Քննադատութիւններ ծայր տուած են իշխանութեան դէմ, դատապարտելով անոր մենատիրական բնոյթը: Բ. Բերեզովսկի դեռ ուրիշ ոճրափորձեր ալ կը նախատեսէ, եթէ «այս քաղաքականութիւնը շարունակուի»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, ԷԹԱ-ն կը շարունակէ իր ոճրափորձերը առանց դադարի: Օգս.)-ին, մինչ սպաննուած գործատիրոջ յուղարկաւորութիւնը կը կատարուէր, Փամփլոնի մէջ մահափորձի մը զոհ կ'երթար ենթասպայ մը՝ Գազանովա Վիչէնթէ 47 տարեկան: Ամէն կողմ, ցոյցեր եւ համախմբումներ կ'ըլլան դատապարտելու համար «ահաբեկչական բարբարոսութիւնը» բայց, ըստ երեւոյթին ԷԹԱ-ն չազդուիր: Վարչապետ Ազնար եւ Ներքին նախարարը ընդհատած են իրենց արձա-

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի Արփիկ,

Երկու խօսք մը գրելէ առաջ, ամբողջական օրեր թերթատեցի «ՅԱՌԱՋ»ի 75 տարիներու հաւաքածոն, որ այնքան խնամքով տեղ գտած է Մայրավանքիս հայ մամուլի հաւաքածոներու կողքին, եւ անգամ մըն եւս համոզուեցայ որ «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթ մը չէ միայն որ հաւատարմօրէն 75 տարիներէ ի վեր լոյս կը տեսնէ ամենակուլ ֆրանսական մշակոյթի մայրաքաղաքին մէջ, Ս. Մեսրոպի լուսակերտ տառերը, արեւու ջերմացնող ճառագայթի նման, կը մտցնէ հազարաւոր հայ օճախներէ ներս, վառ պահելով այն ամէն ինչ որ գեղեցիկ, վսեմ ազնուական եւ հարազատ է մեր Սփիւռքահայերուս հայկականութեան, այլ է մանաւանդ ամէնահարուստ ՅԻՇԱՏԱԿներէն մին արեւմըտահայ հարուստ եւ բարձրորակ մտաւորական աշխարհին, ամբողջ դար մը ընդգրկող արեւմտահայ գրականութեան եւ տարագրութեան, հրապարակագրութեան եւ լեզուական մաքրութեան պայքարին: Աստուած իմ, այս որքան ճոխութիւն, ժամանակի ընթացքին դեղնոտած էջերու մէջ: Սա օրաթերթ չէ, սփիւռքեան ակադեմիա է կարծես ուր ետեւէ ետեւ կը տողանցեն մեր արդի գրականութեան ամենափայլուն անունները: «ՅԱՌԱՋ» հիմնարկ մըն է, որուն կառոյցի սիւները կը կազմեն գաղափարի անկախութիւն, մարդկային արժէքներու նախանձախնդրութիւն, ազգային հարցերու եւ արժէքներու առողջ մօտեցում, արեւմտահայերէնի եւ մեսրոպեան ուղղագրութեան անսասան բերդ... եւ միայն մտերիմները գիտեն թէ որքան գերմարդկային կռուով եւ զոհողութիւն կը պահանջէ, 21-րդ դարու այս անհնարագիր աշխարհին մէջ, զայն կանգուն պահել:

Քաջութիւն սիրելի Արփիկ եւ Արփի, ձեզ սիրողներու եւ գնահատողներու փաղանգը շատ աւելի մեծ է քան ինչ որ կը կարծէք: Թող այս յաղթական 75-ամեակը արթնցնէ մի քիչ գիտակից հոգիները եւ իւրաքանչիւրը մտածէ թէ ինչ կերպով կրնայ ձեռք մը երկարել «ՅԱՌԱՋ»ին որպէսզի ան միշտ ծածանի, յաղթական դրօշի նման Արեւմտեան կողմն աշխարհի:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՎՐԴ. ՊԶՏԻԿԵԱՆ
Խմբագիր՝ «Բազմավէպ»ի
Ս. ՂԱԶԱՐ, ՎԵՆԵՏԻԿ
Օգոստոս 9

կուրդը եւ Մադրիտ վերադարձած ստիպողական խորհրդակցութիւններ ունենալու համար ապահովութեան ուժերու պատասխանատուներուն հետ:

«ՆԻՒ – ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ» օրաթերթը, Օգոստոս 8-ին, խորագրած է. – «Առաջին Հրեան ամերիկեան բարձր դիրքի մը համար» ակնարկելով Լիպերմանի նշանակումին որպէս թեկնածու դեմոկրատ Ալ Կորի փոխ – նախագահի աթոռին: Բոլոր Հրեաները գոհ չեն սակայն: Այսպէս՝ Լոս – Անճըլըս (հրէական մեծագոյն քաղաքներէն մէկը Նիւ – Եորքէն, Թել – Ավիվէն եւ Երուսաղէմէն ետք) ոմանք կ'ըսեն թէ լաւ բան չէ իրենց համար: Նոյնիսկ Հոլիվուտ, որ խորհրդանիշն է դաղթած Հրեաներու յաջողութեան, փաստաբան, գործատէր, էմփրէսարիօ «հակահրէութեան վերադարձի» մը մասին կը խօսին եւ ոմանք կ'ըսեն թէ Ալ Կոր ընտրուելու որեւէ հաւանականութիւն չունի, հրեայ փոխ – նախագահ մը ունենալով:

ՍԱՐՍԱՓԻՆ «ՄՏԵՐՄՈՒԹԵԱՆ» ՄԷՋ

Անցեալ Հոկտեմբեր 27-ին Հայաստանի Ազգային Ժողովին մէջ ութ ղեկավարներու սպանութիւնը, ապա Մարտ 22-ին ԼՂՀ Հանրապետութեան նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ կատարուած ոճրափորձը աշխարհիս շատ անկիւններու պատճառած սարսափին քանի մը ձեռնարկին ալ այդ ... մտքերու մէջ: 1988 - 1989 շրջանի ազգային նոր զարթօնքի մը նախաքայլը կարծուած խանդավառութիւնը արդէն յուսախաբութեան հասած տամար մը ձըգած էր իր ետին. ամէն բանի մեկնակէտ Ղարաբաղի միացումի նպատակէն մնացած ձգձգումները, քաղաքական պառակտւածութեան, սահման չճանչցող կաշառակերութեան մը եւ ժողովուրդին կեղեքումին հասած անտարբերութեան պայմանները սուսեր գլուխներ ունին յուսախաբութեան այդ տամարին մէջ: Իսկ Հոկտեմբեր 27-ին ու Մարտ 22-ին պայթած զէնքերը իրենց ծանօթ ու անծանօթ հետեւանքներով դժուար ջնջելի էջեր աւելցուցին հոն:

Այսուհանդերձ, սարսափն ու զարմանքը թարմացնող պարագայ եղաւ ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակէն Յուլիս 13-ին խոյս տուող երեք զասալիքի արիւնալի արարքը որուն զոհ գարձան ութ անմեղներ («Յառաջ», Յուլիս 18): Այս անգամ սարսափը կրկնակի էր. կատարուածէն զատ, ան կ'առընչուէր նաեւ բանակի ներքին կացութեան որ արդէն պարբերաբար նիւթ կ'ըլլար հայաստանեան մամուլին մէջ, արբագրութեան կարօտ մարդերու մատնանշումով: Կը բաւէ յիշել զինուորական ծառայութեան ընթացքին, խաղաղութեան մէջ, զոհուած երիտասարդներու մայրերուն վերջին օրերու ցոյցերը նախագահ Ռ. Քոչարեանի պաշտօնատեղիին առջեւ: Այդ մահերուն առթիւ բնականաբար բացատրութիւններ կը տըրուին ծնողներու, հարազատներու, սակայն այս վերջինները կը մերժեն հաւատալ անոնց: Եւ արդէն բանակին մէջ – Հայաստանի, կամ Ղարաբաղի – խըժդժութիւններն ու կամայական վերաբերումը շատ յաճախ ազդակ մըն են երիտասարդները փախուստի մղող: Պէտք է խոստովանիլ որ մարդ կը դժուարանայ առանց այլեւայլի դատապարտելու պարտազանցներն ու անոնց թեւարկու մեծերը, երբ բանակին ապօրինութիւններուն, անընդունելիներուն դէմ միջոցներու փոխարէն, լրատիւները նոր զոհերու լուրը կը հաղորդեն: Մանաւանդ երբ շատ դասական ու նոյն համեմատութեամբ անհաւատալի պատճառաբանութիւններ ալ կ'ընկերանան այդ լուրերուն. կ'ըսուի թէ այսինչ երիտասարդը անձնասպան եղած է, կամ արկածով մը մահացած, եւայլն: Ըսուածին նորագոյն օրինակն է Կարէն Մալխասեանի պարագան որուն արձագանգած էր Յուլիս 13-ի «Ազգ»ը: Ան մահացած էր զինուորական ծառայութեան ընթացքին, անցեալ Հոկտեմբեր 11-ին եւ տրուած բացատրութիւնը այն եղած էր որ պատահաբար զէնքը վիրաւորած էր զինուոր ընկեր մը: Թերթին տեղեկատուութիւնը կ'ըսէր. – «Կարէնի հայրը որդու մահուան պատահական լինելուն չի հաւատացել ամենասկիզբից: Նման վերաբերումի պատճառն այն է որ մինչեւ մահը որդին բազմիցս հօրը գրել է զօրամասում եղած անկարգութիւնների եւ այն մասին որ իրենից ամբողջ ժամանակ փող են պահանջում»: Զերք ձգած յուսանկարներով բոլորովին համոզուած որ տղան արկածի զոհ չէ, այլ անոր կըռնակէն կրակած են, հայրը դիմած էր դատախազութեան, դատարան եւ վերջապէս մինչեւ նախարար Ս. Սարգսեանին որ ընդունած զինք եւ խոստացած էր յատուկ հսկողութեան տակ առնել Կարէնին պարագան: Թերթը լրատուութիւնը կ'աւարտէր ճշմարտութեան ի վերջոյ տեղեկանալու որդեկորոյս հօր յոյսի արտայայտութեամբ:

Ու առկէ շատ կարճ ժամանակ ետք կը պատահէր Ղարաբաղի բանակին երեք դասալիքներուն փախուստի դէպքը: Նոյն թերթն է, «Ազգ»ը, որ Յուլիս 27-ի թիւով տեղ տուած է Անուշ Դովլաթեանի էջին ուր մանրամասնօրէն կը ներկայացուի Յուլիս 13-ին պատահածը:

Առաջին ըսուածը այն է որ երեք երիտասարդները՝ Յ. Մելքոնեան, Ա. Ալեքեան եւ Գ. Մաղլեան, ճնշումներու եւ բռնութեան զոհեր չէին կրնար ըլլալ. առաջինը «զորամասում «հեղինակութիւն» էր եւ ծառայութիւնն անցկացնում էր այլ տղաներին պայմաններ թելադրելով, ոգելից ըմպելի եւ թմրանիւթ օգտագործելով. ընդ որում՝ թմրանիւթ նրան մատակարարում էր զօրամասի սերժանտներից մէկը»: Միւս երկուքն ալ, կ'ըսուի թէ որպէս անոր հովանաւորեալները, «զօրամասում ամուր յենարան ունէին, վերջինիս վարքագծի ընդօրինակողներն են եղել»:

Կ'որոշեն փախուստ տալ, Ռուսաստան երթալ, դրամ շահելու հեռանկարով: Կը ծրագրեն նախ Երեւան հասնիլ, հոն զինեալ յարձակումներով գումարներ չորթել, ապա շնորհիւ զինուորական ծառայութեան իրենց հարցը կարգաւորելու ու մեկնիլ երկրէն: Կ'ըսուի թէ իրենց ծրագրին տեղեակ եղած է վերադաս մըն ալ որ Մելքոնեանի ահաբեկումէն վախցած, դասալքութենէն հինգ ժամ ետք միայն հրամանատարութիւնը տեղեակ պահած է:

Խոյս տալէ ետք դասալիքները Թալիշ գիւղը կ'երթան ու կը համաձայնին տեղացիի մը հետ որ 10 հազար դրամի փոխարէն կ'ընդունի զիրենք տեղ հասցնել: Այդ նոյն անձին խանութէն գըզալի քանակութեամբ խմիչք գնելով կը խմեն, ապա արդէն նախորդ իրիկուան խմուածին, թմրեցուցիչին ու նոր խըմուածին երեւակայելի ազդեցութեան տակ, պատրուակով մը կը կեցնեն կառքը, որոշած ըլլալով տէրը սպաննել ու ինքնաշարժը իւրացնել: Եւ որովհետեւ երկու ընկերները կը մերժեն Մելքոնեանի հրահանգը, այս վերջինը ինք կը սպաննէ զիրենք առաջնորդողները: Դիակները մերձակայ ձորը նետելով, ճամբայ կ'ելլեն դէպի Վարդենիս, խորամանկութեամբ փորձելով խուսափիլ պահակակէտին ուշադրութենէն: Այսուհանդերձ, կը հետապնդուին: Ատիկա պատճառ կ'ըլլայ որ Մելքոնեան մեծ արագութեամբ քշէ ու ժայռի մը բախի: Անոր հրամանով երկու ընկերները հետապնդող տեսուչներուն կառքին վրայ կրակ կը բանան, իսկ Մելքոնեան կը գնդակահարէ զանոնք: Իրենց ճամբան շարունակելու միջոց չունենալով, քանի որ կառքը վնասուած էր, կրակելով կը կեցնեն անցնող «Նիւա» մը որուն ճամբորդները բոլորն ալ կը գնդակահարուին Մելքոնեանի կողմէ, ներառեալ հինգ – վեց տարեկան երախայ մը: Սակայն, չկարենալով կառքերէն գոնէ մէկը գործածել, քալելով կը դիմեն սարերը, նոյն ատեն սկսելով ըմբռնել որ ելք չունին ու օղակը կը սեղմուի իրենց շուրջը: Մելքոնեան կը գիտակցի որ մեծագոյն մեղքը իրն է ու կը փորձէ անձնասպան ըլլալ: Ընկերները կարծելով որ մեռած է, փախուստի կը դիմեն: Շուտով կը ձերբակալուին սակայն, փրկուելով այն անձերէն որոնք զիրենք փնտռելու ելած էին, իրենց դատաստանը իրենք տեսնելու նպատակով:

Ա. Դովլաթեան պատահարին դրուագները այս ձեւով ներկայացնելէ ետք, արդարօրէն կ'անցնի նման յանցաւորներ պատրաստող պարագաներուն թիւմին:

Առաջին դիրքի վրայ կը զետեղէ ընտանիքը ուր անոնք հարկաւոր դաստիարակութիւնը չեն ստանար. յետոյ կուգայ դպրոցը որ «վերջին տարիներին դպրոցահասակ սերնդի համար դադարել է որեւէ իմաստ, արժէք ու հեղինակութիւն ներկայացնելուց»: Հոն պաշտօնավարող մանկավարժներուն «առնուազն 80 տոկոսը չի գիտակցում իր այդտեղ գտնուելու իմաստը»: Այդ վիճակին արդիւնքը կ'ըլլայ այն որ դուրս կուգայ «կիսագրագէտ մի սերունդ» որուն յաջող հատուածը բարձրագոյն ուսում կը ստանայ, մնացածներն ալ կը ջանան դրամ շահիլ: Եւ ինչպէս կ'ըսէ Ա. Դովլաթեան, երբ տարբեր կրթութեան եւ ուսումի տէր, տարբեր խաւերու պատկանող երիտասարդներ կը յայտնուին զօրամասին շարքերուն մէջ, բախումներն ալ, արկածներն ալ անխուսափելի կ'ըլլան:

Յուլիս 13-ի պատահարին մէջ այդ շըրջանակն ալ մեղքի իր բաժինը ունի. մանաւանդ երբ մարդ կը կարդայ հրամանատարներու անտարբերութեան ու այլասերումին հետեւանք յառաջ եկած մթնոլորտին մասին: Վերադաս մը որ տեղեակ է փախուստի ծրագրին, բայց հինգ ժամ յետոյ միայն լուր կուտայ, սպայ մը որ նախորդ գիշերը «հարբեցողութեամբ զբաղուած էր» դասալիքներու խմբավարին հետ, կամ, այս վերջինը «եղել է դէպք, երբ թմրանիւթ է փոխանցել իրենց դասակի հրամանատարին, իսկ այդ թմրանիւթը մատակարարում էր մի սերժանտ»...:

Շատ արդար է եզրակացութիւն – հարցականը թէ ո՛վ գիտէ նմանօրինակ որքա՛ն հարցեր կուտակուած են ամէն մէկ զօրամասի մէջ: Եւ անդրադառնալ որ պատիժին բացակայութիւնը որքա՛ն հիմնական ազդակ է նոյն շրջանակին մէջ: Բան մը որ գրել կուտայ Ա. Դովլաթեանին. «Մելքոնեանը այդպէս համարձակօրէն չէր դասալքի, եթէ գոնէ ինչ – որ վստահութիւն չունենար որ ըստ իր ծրագրի, Երեւանում համապատասխան գումարով «կարգաւորելու է» ընկերների եւ իր զօրացրման հարցերը»:

Սարսափին, վրդովումին վրայ ալ պղպեղ լեցնող հետեւեալ պարբերութեամբ կ'աւարտի յօդուածը, խորհըրդածելու, ափսոսալու, զայրանալու համար նիւթ տրամադրելով ընթերցողներու...

«Այդ շաբաթ զոհուած ամուսնութիւններից մէկի հարսանիքն էր լինելու. Յուլիսի 13-ին նրա մեքենայում նաեւ հարսանիքի համար նախատեսուած գնումներն էին... որոնք "ծառայեցին" նրան թաղմանը: Զոհուեց վեցամեայ երեխան... իսկ յանցագործների աչքերում գըզջում չնկատեցին: Երբ ռազմական դատախազութեան օպերատորը տեսախցիկն ուղղեց Յոլակ Մելքոնեանի դէմքին, նա նոյնիսկ աշխուժացաւ. «Ապէր, էս ե՞րբ էք ցոյց տալու... իմանամ... նայեմ...»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՎԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՈՎԵԼՈՒ ՈՒ ՔՆՆԱԴԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Ա.

Արագօրէն կը թղթատէի Սփիւռքէն եկած հայկական թերթերը: Ցանկարծ ակնարկս կառչեցաւ թերթերէն մէկուն խմբագրականին: Խմբագիր մեր պաշտօնակիցը, բաւական խիստ լեզուով, կը յիշեցնէր ժողովրդական կամ ոչ – ժողովըրդական սա նշանաւոր ասացուածքը: «Ան որ քեզ կը գովէ, քու բարեկամդ չէ, քու թշնամիդ է: Իրական բարեկամ պէտք է նկատես ան՝ որ քեզ կը քննադատէ»:

Իմաստալից խօսք: Բայց ճի՞շդ է:

Է՛հ, այո՛, ճիշդ է: Բայց ո՛չ միշտ: Զես կրնար զայն ընդհանրացնել: Զես կրնար այս ասացուածքը ընդունիլ որպէս բացարձակ ճշմարտութիւն: Որովհետեւ այս ասացուածքն ալ մէկն է այն նախադասութիւններէն, որոնք երբեմն ճիշդ են, բայց երբեմն ալ սխալ: Արդէն մեր խմբագիր բարեկամն ալ վստահաբար գիտէ թէ կարելի չէ ընդհանրացնել զայն: Մտածե՛նք անգամ մը: Եթէ դուն իսկապէս լաւ գործ մը տեսած ես, եթէ ամէն մարդ կ'ընդունի թէ դուն լաւ գործ մը տեսած ես, այն ատեն ես քու այդ լաւ գործդ գովելով ո՛չ միայն քեզի թշնամութիւն բրած չեմ ըլլար, այլ նաեւ քեզի ու մարդկութեան դէմ պարտականութիւն մը կատարած կ'ըլլամ: Որովհետեւ այս պարագային գովելը՝ ինծի համար մարդկային պարտականութիւն մըն է, գովասանք լսելն ալ քեզի համար մարդկային իրաւունք մը:

Ասացուածքին երկրորդ մասն ալ երբեմն ճիշդ, բայց երբեմն վիճելի է: «Իրական բարեկամ պէտք է նկատես ան՝ որ քեզ կը քննադատէ»: Այս ասացուածքը ճիշդ է այն ատեն միայն երբ մեզ սիրող մէկը մեր բարիքին համար մեզ կը քննադատէ: Բայց բոլոր մեզ քննադատողները արդեօք մեր բարիքի՞ն համար է որ կը քննադատեն մեզ, մեզ կը սիրե՞ն անկեղծօրէն: Ո՞վ կրնայ մեզ վստահեցընել թէ մեզ քննադատողը թշնամի մը չէ: Ի՞նչ թշնամիներ ունինք, որոնք մեզ կը քննադատեն ո՛չ թէ մեր բարիքին համար, այլ պարզապէս մեզի չարութիւն ըրած ըլլալու համար: Այդ թշնամիները մէկ տողով իսկ պիտի չգովեն մեր ամենադեղեցիկ գործն իսկ, ատոր փոխարէն մեզ պիտի քննադատեն մեր ամենափոքրիկ սայթաքումին համար: Նոյնիսկ պիտի քննադատեն, երբ քննադատելիք բան չկայ իրականութեան մէջ:

Ուրեմն ի՞նչպէս պիտի վստահինք վերի ասացուածքին: Ե՞րբ չարիք պիտի տեսնենք մեզի նկատմամբ շռայլուած գովասանքին մէջ եւ ե՞րբ բարիք պիտի տեսնենք մեզի նկատմամբ կատարուած քննադատութեան մէջ:

Եկէ՛ք պատասխանենք: Վերի ասացուածքը խոցելի ասացուածք կը դառնայ, որովհետեւ ասացուածքին մէջ սխալ բառ կը գործածուի: Ի՞նչ էր ասացուածքը: «Ան որ քեզ կը գովէ, քու բարեկամդ չէ, քու թշնամիդ է»: Արդարեւ այստեղ սըխալ բառ մը գործածուած է եւ այդ սըխալ բառը «գովասանք» բառն է: Ասացուածքը պէտք էր կազմուէր հետեւեալ բառերէն. «Ան որ քեզի կը շողոքորթէ, քու բարեկամդ չէ, քու թշնամիդ է»: Անհաւասիկ գովասանքին տեղ գործածեցինք շողոքորթութիւն բառը եւ ամէն ինչ յըստակ դարձաւ: Հիմա իր այս ձեւին մէջ այս ասացուածքը ամբողջովին ընդունելի է ու միշտ ալ ճիշդ:

Այս կերպով հասկցած կ'ըլլանք որ շողոքորթութիւնը բացարձակապէս ընդունելի չէ, բայց ամէն գովասանք ալ անպայման շողոքորթութիւն չէ: Այլ խօսքով, մարդիկ իրենց թշնամի մը պէտք է տեսնեն այն մարդոց մէջ, որոնց գնահատանքը, որոնց գովասանքը շողոքորթութիւն է, այլ ո՛չ թէ իրաւ եւ անկեղծ գովասանք:

Շողոքորթութիւնը ընկերային կեանքին ամէնէն դատապարտելի արարքներէն մէկն է: Իսկապէս ստորնացուցիչ ու վարկաբեկիչ բան մը կայ շողոքորթութեան մէջ, թէ՛ շողոքորթութիւնը ընողին համար, թէ՛ շողոքորթութեան ենթարկուողին համար: Պարկեշտութիւն է, մարդկային արժանապատուութեան բացակայութիւն է շողոքորթութիւնը, որովհետեւ շողոքորթը քեզ կը գովէ ո՛չ թէ քու մօտ գովելի բան մը տեսած ըլլալուն համար, այլ այդ գովասանքէն իրեն համար շահ մը, առաւելութիւն մը ապահովելու համար: Այսքան պարզ է: Եւ ատոր համար է որ շողոքորթութիւնը դատապարտելի է: Բայց շողոքորթութիւնը դատապարտելու մեր աճապարանքին մէջ չենք կրնար դատապարտել ընդհանրապէս բարի նպատակով կատարուած գովասանքն ալ, որովհետեւ, ուզենք չուզենք պիտի ընդունինք, որ եթէ շողոքորթութիւնը վնասակար է, անկեղծ գովասանքն ալ օգտակար ու շինարար է:

Եթէ ինծի հարցուի, պիտի կարենամ ըսել որ մէկու մը կամ հաստատութեան մը համար արդարօրէն ու ըստ արժանւոյն կատարուած գովասանքը աւելի քան ծափահարելի է: Կրկնեմ: Արդար ու ըստ արժանւոյն կատարուած գովասանքը: Զկարծուի որ դիւրին է ընել այդպիսի արդար ու տեղին գովասանք մը: Դիւրին չէ: Դիւրին չէ զանազան պատճառներով, որոնց վրայ մի առ մի կանգ պիտի առնենք: Բայց անոնց վրայ մի առ մի կանգ առնելէ առաջ, ըսենք որ գովասանքն ու քննադատութիւնը կեանքի երկու պայմաններ են, որոնցմէ մէկը առանց միւսին չի կրնար գոյութեան իրաւունք ունենալ: Եւ տակաւին ըսենք որ հիւանդ է այն հաւաքականութիւնը, ուրկէ ներս միայն քննադատութիւն կայ, կամ միայն գովասանք:

Ռ. Հ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԻՐԱՄԱՅՐ
Հայ միջնադարեան գրականութիւն

ԹԱՄԱՐ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

Հայկական մատենաշար
Գալուստ Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութեան

Լիզպոն, 1998

ՄԵՄԼՈՒՔ ՂԵԿԱՎԱՐ ԱԼԻ ԲԷԿԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ՝ ՅԱԿՈԲ

Հայ-արաբական յարաբերութիւններու պատմութեան եւ ընդհ. առմամբ արաբական աշխարհին մէջ Հայերու կատարած դերակատարութեան եւ գործունէութեան շրջագծէն ներս, հին թէ նոր ժամանակակից պատմութեան մէջ անծանօթ մնացած են բազմաթիւ Հայեր, որոնք կարեւոր դերակատարութիւն ունեցած են իրենց հիւրընկալ արաբական երկիրներուն մէջ եւ իրենց նպաստը բերած են տուեալ երկրի զարգացման՝ տարբեր բնագաւառներուն մէջ:

Այս իմաստով հետաքրքրական է ծանօթանալ Եգիպտոսի մէջ ապրած այն հայ անհատներու գործունէութեան, որոնք թէեւ ընդհանրապէս անծանօթ մնացած են եւ անոնց մասին յստակ եւ մանրամասն տեղեկութիւններ կը պակսին, բայց բաւական երախտարժան աշխատանք տարած են: Անոնցմէ է մեմլուք ականաւոր ղեկավար Ալի բէկի մօտիկ գործակիցը եւ դիւանագիտական գործակալը՝ Յակոբ:

ՄԵՄԼՈՒՔՆԵՐԸ՝ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԻՇԽՈՂ ՈՒԺԸ

Մեմլուքները, որոնք իսլամական տիրապետութեան ենթակայ երկիրներէ գերի վերցուած եւ ընդհանրապէս քրիստոնեայ ծագում ունեցող իսլամացուած զինուորներ եւ անոնց սերունդներն էին, 1250-ին տիրապետութիւն հաստատեցին Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ մէջ: Մեմլուք հարստութիւնը գոյատեւեց մինչեւ 1517, երբ Օսմանցիք գրաւեցին Սուրիան եւ Եգիպտոսը:

Օսմանեան տիրապետութեան հաստատումէն ետք ալ սակայն մեմլուքներ շարունակեցին պահել իրենց ազդեցութիւնն ու ուժը պետութեան կառոյցներուն մէջ. մեմլուք դասակարգը Եգիպտոսի իշխող տարրը կը մնար եւ իր ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցած էր յատկապէս գերիներու առեւտուրի շուկան: Եգիպտոս բերուած այդ գերիները, որոնք բանակին մէջ կ'առնուէին եւ անոնցմէ առանձին զօրագունդեր կը կազմուէին, տկարացման որոշ շրջանէ մը ետք, կը մնային բանակին ողնասիւնը եւ օսմանեան կառավարութեան կողմէ բարձր պաշտօններու կ'արժանանային: Անոնք օսմանեան իշխող դասակարգին մաս կը նկատուէին:

Նախապէս մեմլուքներ ընդհանրապէս բանակին մէջ միայն կը ծառայէին, բայց այնուհետեւ անոնք պետական տարբեր ասպարէզներ ընդգրկեցին: Այսպէսով ժամանակի ընթացքին մեմլուք առանձին ընտանիքներ կազմաւորուեցան, եւ տարբեր ընտանիքներ զինուորական եւ քաղաքական ասպարէզներու մէջ երեւելի դարձան:

Օսմանեան կայսրութեան ուժը ԺԷ. դարուն սկսաւ տկարանալ. Վիէննայի դուռերուն առջեւ պարտուելէ եւ Հունգարիան ալ կորսնցնելէ ետք, յատկապէս հեռաւոր նահանգներուն մէջ կեդրոնախոյս ձգտումները լայն ծաւալ ստացան, որոնք պատճառ դարձան կեդրոնական իշխանութեան հեղինակութեան տկարացման: Այս պայմաններուն տակ մեմլուքներ կրկին անգամ հզօր ուժ դարձան Եգիպտոսի մէջ: Առաջին հերթին անոնք իրենց հեղինակութիւնը վերահաստատեցին ամբողջ բանակին վրայ, այնուհետեւ՝ պետական իշխանութեան մարմիններուն վրայ: Օսմանեան կեդրոնական իշխանութիւնը հարկադրաբար ընդունեց այս իրողութիւնը, եւ Եգիպտոսի փոխարքաները անոնցմէ սկսաւ նշանակել, բայց պայման դրաւ անոնց տարեկան որոշեալ տուրքը կանոնաւոր կերպով վճարելու:

Այս ժամանակ, ԺԷ. դարուն մեմլուք երկու մեծ ընտանիքներ՝ Ֆագարիա եւ Գասիմիա, Եգիպտոսի իշխանութիւնը իրենց միջեւ բաժնած էին, եւ միւս բոլոր ընտանիքները անոնց շուրջ խմբուած՝ տեւական կռուի մէջ էին իրարու դէմ:

Արդէն ամբողջ Եգիպտոս անիշխանութեան եւ թշուառութեան մատնուած էր. տնտեսութիւնը քայքայուած եւ երկիրը սնանկացած էր, իսկ մեմլուք ազդեցիկ քանի մը աւատապետներ իրենց ձեռքերուն մէջ կեդրոնացուցած էին երկրին ամբողջ հարստութիւնը: Ամէնէն ազդեցիկ ընտանիքներու պետերը էմիր կամ բէկ տիտղոսը կը կրէին. իսկ ԺԸ. դարուն շէյխ ալ պալատ (քաղաքի պետ) տիտղոսը սկսաւ շնորհուիլ այն բէկերուն կամ էմիրներուն, որոնք իրենց ուժով ու հեղինակութեամբ կը գերազանցէին միւս բէկերէն: Այս ժամանակ երկու մեծ բէկեր իրենց իշխանութիւնը տարածեցին ամբողջ Եգիպտոսի վրայ. Ալի բէկ եւ Ապու Զահապ: Անոնք այնքան հզօր ուժ դարձան, որ Բարձրագոյն Դուռէն ապահովութիւն ստացան ինքնիշխան կերպով ղեկավարելու Եգիպտոսը:

ՍԱՄՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ

ՄՈՑԱՐԹԸ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈ՞ՒՆ ՀԱՄԱՐ. ԹԵՐԵՒՍ՝ ՈՉ

Եւրոպայի եւ Միացեալ-Նահանգներու մէջ վերջերս մեծ քարոզչութիւն կը տարուի «Մոցարթի ազդեցութիւնը» երեւոյթին մասին: Այս քարոզչութեան առանցքը այն է, որ Մոցարթի երաժշտութիւնը բարերար ազդեցութիւն ունի ուղեղի գործունէութեան վրայ: Այս իրողութիւնը փաստուած է գիտական փորձերու շնորհիւ:

Սակայն տարուած քարոզչութիւնը անհամեմատ մեծ է եւ Արեւմուտքի մէջ մարդիկ սկսած են հաւատալ, որ Մոցարթի երաժշտութիւն լսող փոքր տարիքի երախաները աւելի խելացի կը դառնան: Ճորճիա նահանգի կառավարիչը, օրինակի համար, այնքան համոզուած է որ իւրաքանչիւր ծննդաբերող կնոջ կը նուիրէ Մոցարթի սկաւառակ մը (CD): Ֆլորիտայի մէջ նոր օրէնք մը կը պարտադրէ, որ մանկապարտէզի աշակերտները ամէն օր դասական երաժշտութիւն լսեն:

Դասական երաժշտութեան ներդաշնակ կշռոյթը վստահաբար որ բարերար ազդեցութիւն կրնայ ունենալ մարդկային ուղեղին վրայ, բայց մինչեւ օրս կատարուած գիտական ուսումնասիրութիւնները կը վերաբերին միայն չափահասներուն: Իսկ Մոցարթի երաժշտութեան ազդեցութիւնը կը տեւէ միայն քանի մը վայրկեան: Գիտական փորձարկումներուն նիւթը վերաբերմունքի փոփոխութիւններն էին եւ ոչ՝ ուղեղի ուսումնասիրութիւնը:

«Կեանքի առաջին երեք տարիներու առասպելը» գիրքին մէջ, Ջղաբանութեան եւ ճանաչողական գիտութեանց ուսումնասիրական հիմնարկի (Միսուրի) նախագահ Ճոն Պրուըրի համաձայն, «Մոցարթի ազդեցութիւն» կոչուող երեւոյթին շուրջ հիւսուած առասպելը (եւ ընդհանրապէս՝ ուղեղի մասին ջղաբաններու գիւտերուն սխալ մեկնաբանութիւնը) մտահոգ ծնողները անտեղի կերպով մղած է ճիգ թափելու, որ երախան, իր կեանքի առաջին երեք տարիներու ընթացքին բաւարար չափով «հարուստ» միջավայրի մէջ զարգանայ: Առաւել, օրէնսդիրները սկսած են մշակել դաստիարակչական ծրագիրներ, որոնք հիմնուած են սխալ մեկնաբանութիւններու եւ առասպելներու վրայ:

«Գիտութեան վրայ հիմնուած քաղաքականութիւնը պէտք է մարդոց բացատրէ երեւոյթի մը արմատները եւ մեքանիզմը, կ'ըսէ Պրուըր, – եթէ ուղեղի գիտութիւնը այս դրութիւնը չհաստատէ, մենք կրնանք վատնել մեր աղբիւրները»:

Խորքին մէջ, կ'ընդգծէ գիտնականը, ջղաբանութիւնը, հակառակ յառաջացած արհեստագիտութեան, գրեթէ ըսելիք չունի դաստիարակելու ձեւերու մասին: Իսկ ուղեղի գիտութեան պատգամը շատ աւելի լաւատես է, քան «ամէն բան մինչեւ երեք տարեկան կը ճշդուի» համոզումը, որ իւրացուցած են բազմաթիւ ծնողներ եւ դաստիարակներ:

Թէեւ ոմանց համար Ճոն Պրուըրի քննադատութիւնները չափազանցութիւն կը թուին, այսուհանդերձ ան միակ փորձագէտը չէ, որ դէմ կը կենայ ջղաբանական գիւտերուն մասին հանրային կարծիքին մօտ ձեւաւորուած սխալ մեկնաբանութիւններուն: Նոյնիսկ այն գիտնականները, որոնց աշխատանքին մասին կը ջրուի հանրութեան ուղղուած հրատարակութիւններու մէջ, կը նշեն, որ իրենց գիւտերը սխալ կը մեկնաբանուին քաղաքագէտներու եւ ծրագիրներ մշակող պատասխանատուներուն կողմէ:

Ճոն Պրուըրի քննադատած եւ ընդհանրացած համոզումներէն մէկը այն է, որ ծնունդէն մինչեւ երեք տարեկան երկարող տարիները «վճռական հանգրուան» մըն է եւ սորվելու որոշ կարողութիւններ միայն այդ շրջանին կրնան զարգանալ: Իրականութեան մէջ, կ'ըսէ ան, «վճռական հանգրուան» արտայայտութիւնը կարելի է գործածել միայն մարդկային ուղեղի որոշ գործունէութեանց համար, որոնք անհրաժեշտ են մարմինի վերապրումին համար: Օրինակի համար, տեսնելու կարողութիւնը կախեալ է կեանքի առաջին տարուան ընթացքին տեղ գտած անհրաժեշտ գրգիռներէն: Նոյնպէս, խօսելու կարողութեան որոշ երեսներ կախեալ են կեանքի առաջին տարիներու ընթացքէն:

Այսպէս հակառակ տարուող քարոզչութեան, ջղաբանական ոչ մէկ ուսումնասիրութիւն յստակ փաստած է, որ ուղեղի գործունէութեան և կեանքի առաջին տարիներու յարաբերութիւններուն միջեւ կապ մը գոյութիւն ունի: Նոյնիսկ հիմնական գործունէութիւններու պարագային, ըստ Ճ. Պրուըրի, «յաւելեալ» գրգիռներ անհրաժեշտ չեն: Ծնողներուն ցոյց տուած բնական հոգատարութիւնը բաւարար է: Իսկ ինչ կը վերաբերի մտածելու, տրամաբանելու եւ սորվելու կարողութիւններուն, կ'ըսէ ան, գիտութիւնը ցոյց կու տայ, որ նման «վճռական հանգրուան» գոյութիւն չունի: Ընդհակառակն, ուղեղը կը սորվի եւ կը փոխուի ամբողջ կեանքի ընթացքին եւ բազմաթիւ կարողութիւններ կրնան կատարելագործուիլ մանկութեան շրջանի աւարտէն ետք: «Հանրային կարծիքը կը թուի մոռցած ըլլալ, – կը նշէ Ճոն Պրուըր, – որ նոր ուսումնասիրութիւնները անգամ մը եւս կը փաստեն, որ մարդկային ուղեղը ամբողջ կեանքի ընթացքին զարգանալու եւ փոփոխութիւններու ենթարկուելու կարողութիւնը ունի»:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

Իր ընկերները, որ իրմէ միայն այդ առարկը կը ճանչնային եւ անոր ժողովրդական համբաւը, սիրալիր, շողոքորթ ընդունելութիւն մը ըրին, որ զինքը բոլորովին հաստատեց իր փքացած ինքնապարծանքին մէջ:

– Որ ես հերոս...

Իմացաւ ազգին վրայ խուժած աղէտները, յեղափոխականութեան քայքայուած վիճակը, յոյսերուն փճացումը, աւերակներու ու դիակներու վերածուիլը: Ցաւեցաւ, զայրացաւ, ցաւեցաւ ազգին վրայ, զայրացաւ իր ընկերներուն դէմ, որոնք չէին կրցած այդ փոթորիկին առաջքը առնել: Արցունք եւ բռունցքի հարուած միանգամայն, աւաղումներ եւ հայհոյանք: Ա՜խ, եթէ ինք բանտը եղած չըլլար, եթէ անգործութեան, ամլութեան դատապարտուած չըլլային իր դիւցազնի թեւերն ու եռանդը, իրաց վիճակը որքան կը փոխուէ՜ր:

– Խելացիութեամբ չէք վարուիր դուք, խելացիութեամբ չէք վարուիր, մե՛ղք ազգին, մե՛ղք:

Պատմել կուտար հնչակեաններուն դէպքերը, իրենց գործունէութեան զանազան դրուագները, ցոյցերը, սպանութիւնները: Չէր հաւնէր. մտիկ ըրած ատենը ձեռքի ու գլխի քննադատող, բողոքող շարժումներ ունէր:

– Սխա՛լ, սխա՛լ, սխա՛լ:

Նայուածքը պահ մը հեռուները կը սեւեռէր, իմաստալից լռութեան մը մէջ: Յառաջ կը քալուէր, յետոյ կուրծքին բոլորերկրեայ խորութիւններէն մինչեւ ահագին բերանը կ'ելլէր:

– Ա՜խ, ես դուրսը ըլլալու էի:

Ընկերները կամաց-կամաց երես կը դարձնէին իրմէ՝ իր յաւակնութեան օդային հիմերուն վրայ բարձրացող տխմարութենէն խրտչած: Աղուէն-անդէն մտացածին տեղեկութիւններ, բերնէ բերան շալկուած խենթ ու խելառ զրոյցներ, պարապ խօսքեր, հաւաքողի բծախնդիր հոգածութեամբ կը ժողվէր, յիշողութեան պարկի մէջ կը տեղաւորէր ու ամենայն լրջութեամբ կուտար իր ընկերներուն առջեւ պարզել մի ըստ միոջէ, բացատրութիւններ պահանջելով, իր անհեթեւ հարցումներուն ճշգրիտ, որոշ պատասխաններ, իր անհիմն ամբաստանութիւններուն՝ կանոնաւոր, փաստաբանուած արդարացումներ:

– Կ'ըսեն կոր, որ Արփիարեանը 2000 ոսկիի գողցեր է, ասոր ի՞նչ պիտի ըսէ՞ք, ապացուցէք, նայիմ, որ չէ գողցեր... ապա թէ ոչ պիտի հաւատամ, թէ ճիշդ է... Կ'ըսեն կոր, որ Վահրամը մատնիչ է եղեր...

Կը ծաղրէին, կը բարկանային կամ կը լռէին արհամարհանօք, երբեմն ալ կը ջանային զինքը համոզել, որ ետ կենայ հասարակաց ամբաստանիչի, արտախոյզի մենամոլութենէն, ինքնակոչ արդարարարի այդ ծաղրելի դերէն:

– Ի՞նչ ըսել է, ես հերոս, որ 7 տարի բանտ եմ պառկեր, ... ես ժողովրդի հարազատ զաւակ... պէտք է ինծ բացատրութիւն տաք:

Իրեն դէմ ցոյց տրուած պաղ կամ հեգնական վարմունքէն կը կատղէր, իր կասկածներուն մէջ ալ աւելի կը զամուէր, իր լսած ու կրկնած ամբաստանութիւններուն չջրուելէն՝ անոնց ստուգութեանը կը հաւատար: Բայց ի բաց կ'առաջարկէր այս ինչը կուսակցութենէն խակոյն դուրս նետել, իբր դող կամ մատնիչ:

– Պէտք է սուրբ ասպարէզը մաքրել կեղտոտ անձերէն... պէտք է փրկել ազգը:

Շուրջը նայեցաւ ու միայն ինքզինքը տեսաւ յարմար արժանի փրկիչի վսեմ դերին: Ու ամբողջ իր անձը՝ իր դիւցազնի հոգիով ու գեղջուկի խորտուբորտ, ժայռոտ, կոշկոռուտ մարմնովը տուաւ, նուիրեց ազգային փրկութեան սուրբ գործին: «Որ մենք հերոս, ժողովուրդի հարազատ զաւակ» ըսելով, կրկնելով ամէն տեղ՝ գնաց եկաւ, փնտռեց, հարցուց, առաջարկեց, խօսեցաւ, ճառեց:

Իր հին հերոսի իրաւունքին, իբր մականի մը, վրայ կոթնած՝ Հնչակեան կուսակցութենէն հաշիւ պահանջեց, 7 տարուան հաշիւ, կ'իմանա՞ք կոր:

– Ստակները ո՞ւր գացին, ի՞նչ եղան, պէտք է հասկնամ ես...

Բարեբախտաբար մաքէն չէր անցներ ջարդուած Հայերուն հաշիւը պահանջել յեղափոխականներէն կամ ... Օսմանեան կառավարութենէն: Իր հաշուետուութեան այս պահանջը կատարուեցաւ անելիք չունեցող ո՛եւէ մէկու մը վճարումի հրամանին պէս:

– Ուրեմն դրամ չորթեր են, – հետեւցուց ատկէ... – Ա՛խ, անպիտանները, – կը հառաչէր, – ես 7 տարի բանտի մէջ մքլտիմ, առանց կուտ մը կոկորդս անցնելու, պարկեշտ ու մաքուր կեանք մը անցընեմ եւ անոնք...

Բանտէն ազատելէն ետքը միայն իմացած էր Դաշնակցական բռուած կուսակցութեան մը գոյութիւնը, բաւական զօրեղ: Զարմացաւ, իր պզտիկ միտքը, ցնորած չմորած աչքերը խոշոր-խոշոր բացաւ, մատուցներովը դէպի ձախ նայող ոստանթիք քիթը քերեց:

– Ինչո՞ւ չէք միացեր... – ըսաւ, – ինչո՞ւ միութիւն չէք ըրեր:

Աղէտալի՛ փաստ, ճակատագրակա՛ն բառ, որ յետոյ անդադար, գիշեր-ցերեկ, պիտի հնչէր, խօսէր, կոչնակէր իր դատարկ մտքին մէջ, անոր անապատը պիտի լեցնէր իր ձայներով ու արձագանգներով, պիտի մեծնար, աճէր ինքնանունով, միակ գաղափարը պիտի ըլլար իր խելապատակին, միակ զգացումը իր հոգիին, իր ամբողջ էութիւնը պիտի բռնակալէր սեւեռուն մտածումներու այլանդակ տիրապետումովը, թխապարտի չղթան պիտի ըլլար, որուն իր կեանքը վերջնականապէս պիտի կցուէր, խեղճ ճակատագրի քաշկռտուքով մը: Ահաւո՜ր անդունդ, որուն միշտ նայելու երեւոյթը ունէին իր ցաւագարի տարօրէն, անկարելի աչքերը, ուր խելքի նսեմացումներ կային արհաւիրքներու փաթթուած:

(Շար. 54)

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՄԻԼԱՆՕ.– Տէր եւ Տիկին Վազգէն Բամպուքեան 5000 Ֆր.:

*

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ.– Տէր եւ Տիկին Սահակ Տէրմանեան եւ Տէր եւ Տիկին Վաչիկ Մակարեան 500 տոլար իրենց շատ սիրելի «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

*

ՄԱՐՍԷՅԼ: – Կարապետ Տէրտէրեան Ֆրանսա իր մուտքին (1925 Օգոստոս 11) 75-ամեակին եւ «Յառաջ»ի նոյն տարեդարձին առթիւ 500 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տոքթոր եւ Տիկին Սերժ Սիմոնեան 1500 Ֆր. կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին տարաբախտ Հաբոլտ – Րաֆֆի Գաբրիէլեանի եղերական մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համբուրեալ հայրենակցուհի Տիկին Աստղիկ Գույումճեանի (ծնեալ՝ Հայրապետեան) մահուան առթիւ Մարսէյլի Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Յակոբ եւ Գալուստ եղբայրներուն եւ այս տխուր առթիւ 250 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

*

Ֆրանսայի Շէն Միութիւնը իր բոլոր անդամներու անունով իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր սիրելի ընկերոջ Միութեան նախկին նախագահ՝ Յովհաննէս Գիւլչէեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր՝ Եղիսաբէթ Գիւլչէեանի մահուան առթիւ:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13
ՏՕՆ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45–ին
Պատարագ ժամը 10.30–ին
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ խաղող կ'օրհնուի:

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 14
Բ. ՕՐ ՎԵՐԱՓՈԽՄԱՆ
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ *«Վասն համօրէն ննջեցելոց»:*

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Կիրակի, Օգոստոս 13, պատարագ ժամը 10–ին:

Յաւարտ պատարագի Խաղողօրհնութիւն:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Կիրակի, Օգոստոս 13, Տօն է Սուրբ Աստուածածնի:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաղողօրհնէքի *աւանդական արարողութիւնը:*

Հաւատացեալներ որոնք օրհնութեան համար ուխտած են խաղող նուիրել կրնան ուղարկել Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Կը մատուցուի պատարագ ժամը 10–ին:
Խաղողօրհնէք ժամը 11.45–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Խաղողի կամ փոխան խաղողի նուէրները կ'ընդունուին Թաղականութեան անդամներու կողմէ կամ եկեղեցին նոյն օրը:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Կիրակի, Օգոստոս 13, սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին, պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԹԱՇՃԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Խաղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

Կիրակի, Օգոստոս 13, առաւօտեան ժամը 11–ին, Ս. Աստուածածնայ վերափոխման տօնին առթիւ, պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաջնորդ Ֆրանսայի
Կաթողիկէ Հայոց

Յաւարտ պատարագին՝ տեղի կ'ունենայ Խաղողօրհնէքի արարողութիւն:

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Sérengulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE**, visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE**, à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

ՏՕՆ
ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ԽԱՂՈՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ
339, av. du Prado, 13008 Marseille
ԿԻՐԱԿԻ, ՕԳՈՍՏՈՍ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9.45–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի
Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Պատարագի ընթացքին կը կատարուի
«ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԽԱՂՈՂՈՅ»
աւանդական արարողութիւնը:

Անոնք որոնք կը փափաքին այս առիթով խաղող նուիրել, թող հաճին տեղեակ պահել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Հեռաձայն. –
04 – 91 – 77 – 84 – 70
ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ASSOCIATION ARMENIENNE D'AIDE SOCIALE

HOME ARMENIEN

MARDI 15 AOUT

Fête Champêtre

10h : Messe solennelle Chapelle Saint-Jean
Célébrée par Monseigneur **DARON GEREJIAN**
A partir de 12h30 : BAR — BUFFET
Animation : EVELYNE ALTOUNIAN
et MARTEN YORGANTZ
SPECTACLE SURPRISE

107, avenue Maréchal Lyautey
83700 Saint-Raphaël
RESERVATION au 04.94.19.51.50

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55835**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 12-13
SAMEDI - DIMANCHE
12-13 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·969 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.969

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 10/11)

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՍԵՒՐԻ ԴԱՇՆԱԳՐԻ 80-ԱՄԵԱԿԻՆ

Հինգշաբթի, Օգոստոս 10-ին, Հայաստանի Գիտութիւններու Ազգային ակադեմիայի մեծ դահլիճին մէջ գիտաժողով մը տեղի ունեցած է նուիրուած Սեւրի դաշնագրի ութսունամեակին: Ակադեմական Գէորգ Բրուտեան կարդացած է վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեանի ուղերձը՝ ուր ան կ'ողջունէր գիտական պատշաճ ձակարդակով դաշնագրի տարեդարձը նշելու նախաձեռնութիւնը:

Բոլոր ելոյթ ունեցողները Սեւրի դաշնագիրը բնորոշած են որպէս. – «Մի ռ–ռանձնակի նշանակութիւն ունեցող փաստաթուղթ եւ թէպէտ Հայաստանին վերաբերող կէտերը այդպէս ալ իրականութիւն չդարձան, դաշնագիրը եղակի դիւանագիտական յաջողութիւն էր Հայաստանի համար»:

«Նախիջեւան» Հայրենակցական Միութեան նախագահ՝ Ռաֆայէլ Համբարձումեանի կարծիքով, դաշնագրի Հայաստանին վերաբերող կէտերու անտեսումը Թուրքերու եւ Բոլշեւիկներու գաղտնի բանակցութիւններու արդիւնք էր, որ յանգեցաւ 1923-ի Լօզանի դաշնագրին, ուր Հայաստանի վերաբերող կէտերը ընդհանրապէս չեղեալ համարուեցան:

Ակադեմիայի արեւելագիտութեան հիմնարկի տնօրէն՝ տոքթոր – փրոֆէսոր Նիկոլայ Յովհաննիսեանի խօսքերով, Սեւրի դաշնագրով կ'ամրապնդուէր Հայաստանի համար շատ կարեւոր երեք կէտ՝ պաշտօնապէս կը վերնար օսմանեան կայսրութիւնը, որու հետեւանքով անկախութիւն ստացան արաբական աշխարհի շարք մը երկիրներ, դաշնագրով կը հաստատուէր այն տարածքը, որ պէտք է անցնէր Հայաստանին. Թրքական չորս վիլայէթներ (Էրզրում, Վան, Պիթլիս եւ Տրապիզոն) ինչ որ Հայաստանին ելք կու տար դէպի Սեւ ծով: Եւ երրորդ կէտը, կը նախատեսուէր քրտական պետութեան ստեղծումը, ինչ որ Ն. Յովհաննիսեանի կարծիքով, նոյնպէս ձեռնտու էր Հայաստանին:

Վերջաւորութեան, գիտաժողովի մասնակցողներուն ներկայացուած է.– «Հայրենիք – Սփիւռք» համագործակցութիւնը համակարգող Կոմիտէի յայտարարութիւնը: Կոմիտէն Հայրենակցական Միութիւններու հետ կը գտնէ որ Սեւրի դաշնագրի համապատասխան դրոյթները անհրաժեշտ է դարձնել անժամանցելի Հայ Դատը հետապնդելու միջոց՝ միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը անգամ մը եւս սեւեռելու այդ փաստաթուղթի մէջ արձանագրուած Հայոց պատմական արդարացի իրաւունքները վերահաստատելու եւ Օսմանեան կայսրութեան կատարած ցեղասպանութիւնը դատապարտելու:

*
**

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»Ի ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Օգոստոս 10-ին, իր հերթական նիստի ընթացքին, կառավարութիւնը փոփոխութիւն կատարած է «Արմէնփրէս»ի վերաբերող 1998 Յունուար 22-ին ընդունուած որոշումին մէջ: Այդ թուականին, կառավարութիւնը հաստատած էր «Արմէնփրէս» պետական փակ բաժնետիրական գործակալութեան կանոնագրութիւնը եւ բաժնետէրերու խորհուրդի հինգ հոգինոց կազմը: Բաժնետէրերու խորհուրդի նախկին անդամները զանազան պատճառներով ի վիճակի չէին այլեւս զբաղելու այդ գործով, ինչ որ նկատի առնելով տեղեկատուութեան եւ դրահրատարակչութեան վարչութիւնը 2000-ի ձմրան, կառավարութեան վաւերացման էր ներկայացուցած խորհուրդի կազմաւորման նոր սկզբունքը, ըստ որուն «Արմէնփրէս»ի բաժնետէրերու խորհուրդի անդամները կը նշանակուին ի պաշտօնէ: Սակայն, այս որոշումն ալ չէ հաստատուած:

Օգոստոս 10-ին, կառավարութեան կատարած փոփոխութեամբ Արմէնփրէս Պետական Փակ բաժնետէրերու խորհուրդի անդամները կը նշանակուին Հայաստանի նախագահին, ԱԺ-ի, կառավարութեան մամուլի ծառայութիւններու ղեկավարները եւ տեղեկատուութեան եւ դրահրատարակչութեան վարչութեան պետին կողմէ, ի պաշտօնէ (4 անդամ): Որոշումը պէտք է վաւերացուի նախագահին կողմէ:

«Արմէնփրէս» տարի մըն է կը գործէ առանց գործադիր տնօրէնի:

**
*

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐ

Սիտնէյի ողիմպիականներուն կը մասնակցի Հայաստանի հաւաքականն ալ: Երկրին Ողիմպիական Կոմիտէն որոշած է խաղերու յաղթականներուն դրամական պարգեւներ տալ: Ոսկէ մետալի արժանացողները կը ստանան 40-ական, արծաթէ մետալակիրները 30-ական, իսկ պղնձէ մետալ ստացողները 20-ական հազար տոլար:

ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԳՈՀ Է ԲԱՆԱԿԷՆ

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը Ս. Սարգսեան յայտարարած է թէ երկրին բանակին մարտունակութեան աստիճանը շատ բարելաւուած է, համեմատած վերջին տարիներուն: Ան նաեւ ըսած է թէ բանակին կարգապահութիւնը անթերի է, հակառակ վերջերս պատահած ծանօթ միջադէպին որուն ընթացքին երեք դասալիքներ ութ հոգի սպաննեցին: Լրատու աղբիւրը չէ նշած թէ նախարարը ինչպէս կը բացատրէ խաղաղութեան ատեն բանակի ծառայութեան ընթացքին զոհուած երիտասարդներուն պարագաները, երբ յատկապէս անոնց մայրերուն պոռթկումի ցոյցը վերջին օրերուն գլխա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի, Օգոստոս 14-ին եւ 15-ին (Օգոստոս 15-ի եւ 16-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի Օգոստոս 17:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՍՏՈՐԱԳՐԷ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Թուրքիա Եւրոպական Միութեան մէջ անդամակցութեան իր ներկայացուցիչին լիազօրութիւն տուած է ստորագրելու երկու համաձայնութիւն զորս կը խուսափէր ստորագրելէ աւելի քան երեք տասնամեակէ ի վեր: Անոնց առաջինը կը վերաբերի անհատական ու քաղաքական, երկրորդը՝ տնտեսական, ընկերային ու մշակութային իրաւունքներու: Թուրքիոյ խուսափումին պատճառը այն էր որ առաջինը բոլոր ժողովուրդներուն համար ինքնորոշման իրաւունքը կը ճանչնայ, ինչ որ իրեն լուրջ գլխու ցաւ կրնար պատճառել, նկատի առած ցեղային կազմաւորումի պատկերը: Թուրքիա ստորագրելով այդ համաձայնութիւնը, կրնայ պաշտօնապէս ընդունելու դիրքին մէջ գտնուիլ Քիւրտերու մշակութային իրաւունքները: Անով, կարելի կ'ըլլայ նաեւ անկէ ետք հաւաքական դիմում ներկայացնել Եւրոպայի Մարդկային Իրաւունքներու Ատեանին:

Բ. համաձայնութիւնը տեղ կու տայ շարք մը իրաւունքներու, ինչպէս՝ ապրելու, առողջապահական ծառայութիւններէ օգտուելու, կրթական, մտածումի ու արտայայտութեան, անկողմնակալ դատավարութեան, սենտիքա հիմնելու եւ այլ իրաւունքներ: Այդ մարզերը ենթակայ պիտի ըլլան Եւրոպական Միութեան դէտերու հակակշիռին: Այսուհանդերձ, Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը ամէն վերապահութիւն մէկդի դրած է, տեսնելով որ Իրաքի, Իրանի, Լիբիոյ նման մարդկային իրաւունքներու մարզին մէջ աւելի խոցելի երկիրներ ստորագրած են վերոյիշեալ համաձայնութիւնները, բայց նկատելի պարտաւորութիւններու դէմ յանդիման չեն մնացած:

ԱՄՆ-ՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐՈՒ ՕԳՆԱԿԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼՈՊԻԻՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄՆ-ու նախագահական ընտրութեան երկու թեկնածուներուն ընտրած օգնականներէն ամէնէն աւելի գոհ մնացողներէն է Թուրքիան: Պուշի կողմէ Տ. Շէնէյի, իսկ Ալ Կորի կողմէ Ճ. Լիպէրմանի ընտրութեան վաղորդայնին Թուրք մամուլը տեղ տուած է Հայերու դժգոհութեան: ԱՄՆ-ու հայկական կազմակերպութիւններու միացեալ մարմնի նախագահ Ա. Համբարեանի արտայայտումը տեղ գտած է լրատուութեան մէջ. ան ըսած է թէ դատելով իրենց ընտրած օգնականներէն, աներեւ է որ երկու թեկնածուներէն ո՛ր մէկն ալ ընտրուի, Հայկական հարցին զօրակցութիւն կարելի չէ յուսալ:

Տ. Շէնէյ Ներկայացուցիչներու Ժողովի անդամակցութեան 1980-ական տարիներէն դէմ քուէարկած է Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի բանաձեւերուն, իսկ 1989 – 1993 շրջանին երբ Պաշտպանութեան նախարար եղած է, զօրավիգ կանգնած է Թուրքիոյ զինամթերք տալու ծրագիրներու: Իսկ յետագային ամէն առիթով Ազրպէյճանի ի նպաստ դիրք բռնած է:

Ինչ կը վերաբերի Ճ. Լիպէրմանի, ան Գոնէքթիքըթի ծերակուտական է, 1990ին նոյնպէս դէմ քուէարկած է ցեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւին: Քանի մը առիթներով Ծերակոյտին մէջ հայանպաստ արտայայտութիւններ ունեցած ըլլալով հանդերձ, ճակատագրական քուէարկութիւններու ընթացքին միշտ Թուրքիոյ նպաստաւոր դիրք բռնած է: Ատոր որպէս օրինակ կը յիշուի 1995-ին Ծերակոյտի օրակարգին բերուած բանաձեւ մը որ կ'առաջարկէր սահմանափակել Թուրքիոյ տրուած զինամթերքին քանակը. այդ բանաձեւին Լիպէրման դէմ քուէարկած էր:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՊԱՏՈՒԱՐԺԱՆ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
«ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ
ՓԱՐԻԶ

Ազնուափայլ Տիկին
Արփիկ Միսաքեան,

Կը շնորհաւորեմ «ՅԱՌԱՋ»-ի 75-ամեայ պատմական անցեալը, որուն մէջ Ձեր պատուական աշխատակիցները անուրանալի ներդրումներ ունին:

Հայ լեզուի նահանջի այս շրջանին հերոսութիւն է հայատառ օրաթերթ հրատարակել, կը կարօտի մեծ զոհողութեան եւ տառապանքի, ի պաշտամունք յանուն մեծաւքանչ լեզուի, ուրիշ խօսքով ճըշմարիտ «նահատակութիւն» է Ձեր իսկ բառերով:

Անձնապէս կը մտածեմ, թէ ներկայ նահանջը կարելի չէ միայն մեր ապրած պայմաններուն վերագրել, այլ անհրաժեշտ է ընդունիլ նաեւ, որ լեզուն ապրեցնելու մեր ալ ներդրումները անբաւարար եղած են, անկազմակերպ, տկար ու անհոգ: Մաղթենք, որ գոնէ անդրադարձ մը տեղի ունենայ այս հարցին շուրջ եւ ինքնաքննադատութիւնը չվախցնէ մեզ:

Յամենայն դէպս Ձեզի եւ Ձեր բոլոր գործակիցներուն կը մաղթեմ քաջառողջութիւն, համբերութիւն, եւ անսասանութիւն: Դեռ երկար տարիներ «ՅԱՌԱՋ»ը կարդալու հնարաւորութիւն ունենալու յոյսով:

Մնամ Աղօթարար՝
ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՊԵՔՃԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Գերմանիոյ
Քէօլն, Օգոստոս 4

*
**

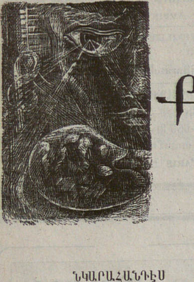
Ազնուափայլ
Տիկին Միսաքեան,

Երեք քառորդ դարեր անցան, երբ քաջի հոգի մը, լուսաւոր միտք մը, եւ ազգային ջերմով օժտուած Անձնդիր Մտաւորական մը ունեցեր է սրբազան տեսիլքը՝ գրելու ամէն օր «Նամակ» մը եւ սիրտ բանալու սեւ օրերու «մնացորդաց» եւ սփիւռքի իր հարազատներուն առջեւ:

Այո, «Յառաջ»ը նամակ մըն է, որ կը մտնէ բազմաթիւ հայ օճախներէն ներս, տարիներ եւ տարիներ շարունակ, եւ իրագեկ կը դարձնէ ամէն մէկս հայրենիքի թէ սփիւռքի մեր ժողովուրդի ընկերային, քաղաքական, մշակութային իրադարձութիւններուն եւ ոգեղէն ապրումներուն:

Ջերմապէս կը շնորհաւորեմ Ձեզի ոչ միայն «Յառաջ»ի 75, այլ նաեւ Ձեր աւելի քան 40-ամեայ գործունէութեան առիթով, սիրելի Տիկին Միսաքեան, յատկապէս այն ճշմարտութեան համար թէ՝ երբ այսօր հրապարակը ողողուած է ինքնասէր, պատեհապաշտ, կեղծ հերոսներով, դուք հաւատարիմ մնալով «Յառաջ»ի հիմնադիր՝ Ձեր հօր «ուխտ»ին եւ «հաւատամք»ին, պահելով Ձեր մէջ իրմէ ժառանգած ազգային ջիղը, յամառօրէն կը շարունակէք Ձեր ճանապարհը, հակառակ բազմաթիւ եւ բազմատեսակ դժուարութեանց, հասցնելու՝ ամէն օր անխափան, այդքան կարճ սակայն բովանդակալից «Նամակ»ը մեր հարազատներուն եւ անոնց հոգիներուն մէջ պահելու համար մեսրոպեան մաքրամաքուր շունչը:

Սիրով՝
ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՃԵԱՆ
Ղեկավար՝ Սահակ – Մեսրոպ
Երգչախումբի
Մարսէյլ, Օգոստոս 10

-ԲԱԼԷԻՏՈՍ-ՔՈՓ

արուեստանոցի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մարթինյի՝ փոքր գիւղաքաղաք Ժընեւի մօտիկ, հետզհետէ կշիռ ու կարեւորութիւն ստացած է Փիէռ Ճիանատա հիմնարկին շնորհիւ որ տարիներէ ի վեր պատուանշան ցուցահանդէսներ կը կազմակերպէ։

Տըկա, Մանէ, Կօկէն՝ եւ այս տարի ա՛լ Թամտինաքի ու Վան Կոկ։ Մանրակըրկիտ փնտռտուքի արդիւնք, Վան Կոկի սոյն ցուցահանդէսը տեղ կուտայ նկարիչին ցանցառ տեսնուած պաստառներուն ու անձնական հաւաքածոներու մէջ քնացած նըրին գծագրութիւններու։

Յետահայեաց իմ այս չորրորդ Վան Կոկը գուցէ նուազ ուժեղ ըլլայ տարողութեամբ, քանի կը պակսին հոն ծանօթ իր գլուխ գործոցները, բայց որքան հոգեպարար իր տեսակարար նորութիւններով։

Հոս կ'արժէ յիշել ցուցահանդէսին պատրաստութեան մասնակցող ընդհանուր վերահսկիչին առաջնակարգ դերը։ Արդարեւ Ռոնալտ Փիքվանս տարիներէ ի վեր կը զննէ նկարիչին ամէն մէկ գործը ու անոր ակամայ կապերը Վենսանի տարօրեային հետ։ Եւ ո՞վ չէ լսած անոր առասպելային կեանքին մասին, բայց կ'արժէ վերյիշել։

Ծնած անցեալ դարուն կիսուն, ապրած երեսունըեօթը տարի, նկարած վերջին իր տասը տարիներու ընթացքին շուրջ ինը հարիւր իւղանկար պաստառներ ու պատկերած հազար հարիւր գծագրութիւններ։ Սիրահարած պոռնիկի մը։ Մէկ իւղանկար ու մէկ գծագրութիւն միայն ծախած. մէկ անձնական ցուցահանդէս սարքած։ Վերջաւորութեան մօտ գրեթէ խելագարած ու անձնասպան ըլլալէ երկու օր առաջ ալ ձախ ականջը կտրած։

Վերջ առաջին արարին։

Երկրորդը կը սկսի մօտաւորապէս հարիւր տարի ետք։

Դժուար պիտի ըլլար ճշգրիտօրէն արժեւորել իր չորս հարիւր ֆրանքի ծախած առաջին եւ վերջին պաստառին այսօրուան գինը, բայց իր յայտնի բարեկամը բժիշկ Կաշէի դիմանկարը Սոթպի առուծախի տան կողմէ օրերս գնահատուած էր իննսուն միլիոն տոլարի։

Աւելորդ է՞ հարց տալ՝ ինչո՞ւ այս ժամանակաւոր անիմաստ անտեսումը խանգարող ու խրտչեցնող իր արուեստին։

Ու կը հասնինք երրորդ եւ վերջին արարին։

Վենսան Վան Կոկի ինքնատպութեան բուն գաղտնիքը։

Մեր տան պատերը զարդարուած էին մօրս ձեռամբ ամսաթերթերու կաղանդի բացառիկ թիւերէն ապահովուած գունաւոր վերարտադրութիւններով, գեղեցկօրէն շրջանակուած։

Հինգ տարու, չէի կրնար անշուշտ զանազանել իւղանկար մը իր վերարտադրութենէն։ Սիրել սկսայ նկարչութիւնը այդ տարիներէն։ Կային շարուած պատերուն վրայ զանազան նկարիչներ։ Առաջին սէրերս եղան Վան Կոկ եւ Մանէ։ «Ձիթենիները» ու «Կեռաս ուտող տղան»։ Եւ ի՜նչ ուրախութիւն էր ու հոգեկան տեսակ մը մեղմընթաց հրճուանք զանոնք խնկալէս վայելել՝ առաջինը Ամսթերտամ, երկրորդը Լիզպոն՝ շուրջ յիսուն տարիներ ետք։

Չէ կարելի շնորհակալ չըլլալ բոլոր անոնց որոնք մեզ կ'առաջնորդեն երբեմն դիպուածով արուեստին առաջին սէրը։

Ներքնապէս յիշեցի այս դրուագը, պըտըտելով աջ ու ձախ սկիզբը, գրեթէ անտարբեր եւ անուշադիր, երբ ներս մըտայ հիմնարկէն։ Մտաբերելով ու հետզհետէ բաղդատութիւններ փնտռելով տեսած նախորդներուս հետ։ Ո՞ր գործերն էին զիս աւելի հետաքրքրող, ինչո՞ւ այս մէկը գլուխ գործոցի կարգին կրնար դասուիլ։

Ցուցահանդէսի մը մուտքը խճողուած բազմութեամբ, չի թոյլատրեր արագ անմիջական մտամփոփում։ Երկար մնալ առանձինն։ Կրկին կրկին վերադառնալ նոյն նկարին՝ լաւ մը յագենալ։ Այդպէսով կրնաս ճամբորդել իր հետ, հետեւորդը կ'ըլլաս։ Վերլուծել ջանալով իր վրձինի նախնական հարուածներուն կըշռոյթը։ Անըմբռնելի մասերը, կազմուածքը նկարին հասկնալու ջանքով։ Այդպէսով կը տեսնես Ձիթենիներու շարքին մէջ ղողահար տերեւներուն մոլեգին յաճախումը, եւ անոնց տուած սարսուռը ու պաստառին վրայ յառաջ բերած ալեկոծումը։

Հո՛դ, այդ կէտին մոռնալ նկարիչը։ Զգալ նկարչութիւնը։

Միւս կողմէ՝ Վենսան Վան Կոկի արկածալից ողբալի կեանքն ու առեղծին չճանչցուած ըլլալու մասամբ միայն իրաւ պատմութիւնը, – քանի ան ո՛չ միայն բարեկամացած էր իր ժամանակակից նկարիչներուն հետ, ինչպէս՝ Սէօռա, Կօկէն, Սինեաք, Փիսառօ, ա՛յլ նաեւ մեծապէս գնահատուած անոնցմէ–, նաեւ գործերուն այսօրուան աստղաբաշխական թըւանշաններ յիշեցնող արժէքները ու վերջապէս խելագարած ըլլալու պարագան, մոռցնել կուտան յաճախ անոր արուեստին բուն նախնական յատկութիւններն ու ինքնատիպ նորօրինակ ոճը։

Գործածած է երբեմն կիտաւոր յատուկ նկարչական վրձնաձեւեր, լայն բացած արտայայտչական զանազան դպրոցներու ուղին. մինչեւ իսկ վերացական արտայայտապաշտութեան առաջնորդող օղակներ որոնելով։

Եւ ինծ համար անըմբռնելի կը մնայ բոլորովին խելագարած ըլլալու պարագան, որովհետեւ դժուար է երեւակայել աւելի լուսամիտ անձ իր վերջին օրերու պաստառներուն դիմաց։

Կամովին վերջակէտ մը դնել ուզած ըլլար կարծէք իր արուեստին հզօր անդիմադրելի հոսքին։ Իր իսկ կեանքին գինով։

Արդի նկարչութեան ճամբան հարթող անմահ նկարիչին այս վերջին ցուցահանդէսը յայտնի կամքով տեղ տուած է որոշ ստեղծագործութիւններու, մանաւանդ իր աշխատութեան կամ կեցութեան զանազան վայրերու բնանկարներով։

Վերջին գործերը, ինչպէս 1888–ի «Ծաղկած Ծիրանիները», կամ 1889–ի «Ձիթենիները» կեանքին վերջին երկու տարիներուն պտուղ, շատ հեռու են անհաւասարակշիռի մը վրձինով յղացուած ըլլալէ։

Վենսան Վան Կոկ՝ Ռամպրանտի, բընութեան ու վառ գոյներու սիրահար, բացած է իր վերջին գործերով, լոկ իրաւին փնտռտուքով ու իր չափազանցեալ ինքնութիւնը դրոշմելով կտաւին, թուականէն տասը տարի առաջ քսաներորդ դարը։ Կռահելով կարծես հոգեվիճակն ու վախճանը անոր։

Կամովին յանձնուած արուեստին յափշտակիչ ճիրաններուն՝ կը մնայ արդի արուեստին ռահվիրաներուն կարգին՝ ամենալուսաւոր խենթը։

Եւ ի՞նչն է որ անոր յոյսն ու լոյսը, կանաչն ու կարմիրը տարբեր են միւսներէն։ Տարբեր չըլլան գուցէ, ա՛յլ ինքն իսկ են բացարձակ շռայլութեամբ։ Մընացեալը բացատրութեան կարօտ չէ բառերով։ Ներկայ է՝ ակնթարթին կը զգաս ներքնապէս։

Հանճարեղ նկարիչին ճնշիչ լուսեղէն ուժն է ա՛յդ։ Երբեմն կուրցնող։

Անցո՛րդ, եթէ ճամբադ անցնի Մարթինյի կոչուած գիւղաքաղաքէն, գիտցի՛ր, նկարահանդէս կայ։ Մի ամն Վենսան տեղաւորուեր է հոն, ու հինգ ամիսներ ամբողջ ցուցադրէ պիտի իր պաստառներն ու գծագրութիւնները։ Գնա՛ տե՛ս իր «Ձիթենիները»։ Տեսնել զանոնք պիտի պարուրէ հոգիդ ոչ միայն բնութեան հրաշալիքով այլ նաեւ հաշտեցնէ քեզ մարտաշունչ մարդկութեան հետ, ի տես ձիթենիներու որոնց ճիւղերը գերկընդգիւառ, հովին յանձնուած տերեւներուն համբոյրը կը գիտեն։

Օգոստոս 1, 2000
Լոքառնօ

Յ. Գ. – Վաղը գիշեր կը սկսի Լոքառնոյի աշխարհահռչակ շարժանկարի փառատօնը։ Որմազդերուն վրայ միայն հեղ... բրտութեան կամ կրքոտ բարքերու հեղ... տալի օծումը, ժանդ կապած լեզուա... բառերով։

Զկա՞յ արկածախնդիր արտադրիչ մը որ համարձակէր Վենսանի անպատմելի հերոսային պատմութիւնը ներկայացնել մեզի իր իսկ արուեստին պատուղներով համեմած։

Հ.

ՎԱՅ, ՎԱՅ, ՎԱՅ

Դեռեւս ամիսներ առաջ ՀՀ կառավարութեան առընթեր տեղեկատուութեան եւ գրահրատարակչութեան վարչութեան պետի տեղակալ Արայիկ Մանուկեանից տեղեկացել էինք, որ վարչութիւնն համացանցում բացելու է Հայաստանի պատմութեան, մշակոյթի, տնտեսութեան, կառավարման հիմնարկների էջ, ուր ամփոփ, բայց ամբողջական ներկայացուելու են վերոնշեալ ոլորտներն ու Հայաստանի լրափիւնների մասին սպառիչ տեղեկութիւն։

Համացանցի էջի մասին մեր զրոյցն արդէն իր թարմութիւնը կորցրել էր, երբ տեղեկացայ, որ էջն արդէն բաց է։ Մամուլում այդ մասին յայտնել էր վարչութեան ներկայիս պետ Եդուարդ Միլիտոնեանը։ Առանց ժամանակ կորցնելու եւ անկեղծ հետաքրքրութեամբ բացեցինք համացանցի www.info.com հասցէն։

Բաւական հետաքրքիր տեսականի էր ընտրուած՝ հայ ժողովրդի կեանքն ու մշակոյթը օտարին ներկայացնելու համար՝ մշակոյթ, Ղարաբաղի հակամարտութիւն, քրիստոնէութիւն, տնտեսութիւն, պատմութիւն, մայրաքաղաք, խորհրդարան, կառավարութիւն, նախագահ։

Առանց տատանուելու՝ անմիջապէս բացեցի «Նախագահ» էջը. համակարգչի պաստառին նայում էր ՀՀ նախագահի կիսադէմքը։ Նրա ընտանեկան երեք լուսանկարներն ու ընտանիքի անդամների մասին տեղեկութիւնները հասկացնել էին տալիս, որ Ռ. Քոչարեանը իսկական հայկական օջախի հայր է։

Նախագահի աշխատակազմի ողջ ցանկը առանձնապէս հետաքրքիր չէր, ուղղակի ուշագրաւ էր, որ Ալիկ Յարութիւնեանի անուն – ազգանունը կարմիր էր (ի տարբերութիւն միւս սեւատառերի)։

«Մշակոյթ» էջը բացելու բոլոր փորձերս դատապարտուած էին ձախողման, քանի որ տխմար համակարգիչը ոչ մի կերպ չէր ընկալում, որ մենք 5000–ամեայ պատմութիւն, հետեւաբար, նաեւ մշակոյթ ունեցող ժողովուրդ ենք։ Գրահրատարակչութիւնն ու տեղեկատուութիւնը կարգաւորող վարչութիւնն առայժմ նպատակայարմար չէր գտել գոնէ մի տողով հասկացնել տալ օտարներին, թէ մենք քիչ ենք, սակայն մեզ «հա՛յ («հ»–ն մեծատառ) են ասում»։

Ալբերտ Բաղէեանի անունից վիրաւորուածութիւն եմ յայտնում նաեւ այն կապակցութեամբ, որ «Մայրաքաղաք» էջը նոյնպէս չէր բացւում, որովհետեւ ոչ մի տեղեկութիւն Երեւան դարձած իմ Էրեբունու մասին չկար։

«Հայաստանի նոր պատմութիւն» էջը նոյնպէս դատարկ էր եւ հետեւաբար որեւէ պատկերացում տալ եւս չէր կարող։ Այլ բան է, որ «Քրիստոնէութիւն» եւ «Պատմութիւն» էջերի նիւթերը բացարձակապէս նոյնն էին։

Ոչ մի կերպ չէր բացւում նաեւ «Կառավարութիւն» էջը (սա, թերեւս, համակարգչի միակ տրամաբանական գործողութիւնն էր), սակայն հետաքրքրասէրներին զգուշացւում էր, որ էջն, այնուամենայնիւ, լինելու է։

«Բարի գալուստ Հայաստանի Խորհրդարան»։ Այսպէս բացւում էր «Խորհրդարան» էջը։ Չգիտեմ ինչու, անմիջապէս Նայիրի Յունանեանին յիշեցի։ «Տընտեսութիւն» էջը բացելիս միանգամից մտնում ես «Կառավարութիւն», որն, ինչպէս ասացինք, դատարկ է։ Թէեւ Ղարաբաղի հարցի շուրջ ծաւալուն տեղեկութիւն կար, սակայն միեւնոյն նկարն այնքան յաճախակի էր յայտնւում պաստառին, որ կենտրոնանում էիր այդ ման – մունր փնթիութիւններին եւ հակամարտութեան ծանօթանալու ողջ ցանկութիւնդ յօդս էր ցնդում։

Վարչութեան եւ Հայաստանի լրափիւնների մասին էլ համացանցին էջը ոչինչ չասող եւ առանց տրամաբանական կառուցուածքի տեղեկատուութիւն է հաղորդում։ Միակ հաճելի պահը (որը այլ էջերում եւս կրկնւում է) Եդուարդ Միլիտոնեանի գունաւոր եւ ժպտացող (եթէ չեմ սխալւում) լուսանկարն է։

Լ. ԱԻԱԳՅԱՆ

«Առաւօտ»
Օգոստոս 3

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԳՈՎԵԼՈՒ ՈՒ ՔՆՆԱԴԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Բ.

Ենթադրենք որ քանի մը ընտանիք բարեկամական հաւաքոյթ մը գումարած են իրենցմէ մէկուն բնակարանին մէջ։ Կը խօսին հոսկէ հոնկէ, կը խօսին քաղաքական կամ ընկերային վերջին անցուդարձերէ։ Եթէ ներկաներուն մէջ կայ արուեստագէտ մը, կամ հանրային գործիչ մը, կամ գրագէտ մը որ յաջող ելոյթ մը ունեցած է այդ օրերուն, ներկաներէն մէկը կրնայ գովասանքով խօսիլ անոր այդ յաջողութեան մասին, կը շնորհաւորէ, խրախուսիչ արտայայտութիւններ կ'ունենայ։

Այս խօսակցութիւնը կը պատահի այդ տան մէջ եւ գովասանքն ալ հոն կը մնայ։ Տան պատերէն դուրս չելլեր։ Այդ տեսակէտէն, կատարուած այդ գովասանքը պատասխանատուութիւններ չի բեռցըներ գովեստը ընող անձին ուսերուն։ Ճիշդ կամ սխալ, գովասանքին բովանդակութիւնը ընտանեկան խօսակցութեան մը շրջագծով ամէն օր կատարուած անձնական ու անպատասխանատու շաղակրատութիւններէ անդին չերթար։

Բայց նոյն անձը եթէ նոյն արուեստագէտին մասին նոյն գովասանքը ընէ բեմ մը, կամ թերթի մը սիւնակներէն կամ ձայնասփիւռէն կամ հեռատեսիլէն, այդ հրապարակային գովքը պիտի դառնայ աւելի պատասխանատու եւ պիտի գտնէ աւելի լայն արձագանգ։

Հանրային ամէն գովասանք փոխադրուող շատ բան ունի այդ գովասանքը ընողին համար։ Այդ գովասանքը երբեք վտանգաւոր պիտի չըլլար, եթէ հարցը սկսէր ու վերջանար գովասանքը ընողին ու գովասանքը ընդունողին միջեւ։ Առաջինը գոհ պիտի ըլլար դիմացինին մասին իր ունեցած լաւ արտայայտութենէն, երկրորդն ալ գոհ պիտի ըլլար իր մասին արտասանուած լաւ բաներէն։ Բայց այդքանով չի վերջանար, որովհետեւ գովասանքը հանրային գովասանք է եւ կը լսուի ուրիշ հարիւրաւոր, հազարաւոր մարդոց կողմէ ալ։ Արդէն հանրային գովասանքին բուն նպատակը ա՛յդ է. գովքէն տեղեակ պահել ո՛չ միայն գովքին արժանացած մարդը, այլ նաեւ միւս հարիւրաւոր, հազարաւոր մարդիկը որոնք կը լսեն այդ գովքը։

Արդ՝ կրնանք վստահ ըլլալ որ այդ հա–

բերբերուր, Հազարաւոր մարդոցմէ չատեր պիտի անհանդուրժողութիւն կատարուած գովեստին: Ինչո՞ւ պիտի անհանդուրժողութեան: Թերեւս պիտի անհանդուրժողութեան անոր համար ոչ գովեստի արժանացած մարդուն նկատմամբ համակրանք չունին: Թերեւս պիտի անհանդուրժողութեան անոր համար որ պիտի նախանձին: Թերեւս պիտի անհանդուրժողութեան անոր համար որ այդ գովեստը չափազանցեալ ու անճիշդ պիտի գտնեն: Թերեւս պիտի անհանդուրժողութեան անոր համար որ չեն սիրեր ո՛չ թէ գովեստի արժանացողը, այլ գովեստը ընողը: Պիտի անհանդուրժողութեան անոր համար որ պիտի խորհին թէ գովեստ ընողը իրաւատու չէ այդպիսի գովեստ մը ընելու, կամ ան այնքան գիտակ չէ որպէսզի այդպիսի գովեստ մը ընելու իրաւունք ունենայ, կամ պիտի խորհին որ գովեստ ընողը անձնական չահու մը համար կ'ընէ այդ գովեստը, կամ կը շողոքորթէ, կամ խորամանկական պարտք մը կը վճարէ: Թերեւս պիտի անհանդուրժողութեան անոր համար որ իրենք իրենց կեանքին մէջ բնաւ չեն սորված ուրիշը գովել, ուրիշի մը մասին լաւ բան մը ընել ու ըսել: Կամ պարզապէս անոր համար որ չար են, խաւարած նեխալարհ մը ունին: Կամ պարզապէս անոր համար որ անոնք ցարդ ո՛չ մէկ գովեստի արժանացած են: Պիտի անհանդուրժողութեան տակաւին ո՛վ գիտէ ինչպիսի հասկնալի կամ անհասկնալի պատճառներով:

Այսպիսի անձեր ընդհանրապէս կը ցանկան ուրիշներու մասին լսել քննադատութիւն, ո՛չ թէ գովասանք: Եթէ անոնց հարցնէք, միայն քննադատութիւնն է որ միշտ չինիչ է: Մարդիկ պէտք է ունենան իրենց դիմացինները քննադատելու քաջութիւն: Եթէ անոնց հարցնէք, գովաբանելը դիւրին է, քննադատելը դժուար է:

Ուրիշներու մասին կատարուած գովասանքներէն անհանդուրժող այս մարդիկը բնաւ պիտի չանհանդուրժէին եթէ գովասանքի արժանանալու կարգը իրենց գար: Ասիկա գրեթէ բացառութիւն չունի: Աշխարհի վրայ մարդիկ ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կը սիրեն գովասանքի արժանանալ: Եթէ գովասանքը իրենց մասին է, այն ատեն անոնք կը մոռնան թէ որքան դժգոհ էին ուրիշներու մասին եղած գովասանքներէն: Անոնք կարծես ըսել կ'ուզեն.

«Ուրիշներու մասին գովասանքը անտեղի է, բայց ինծի համար եղած գովասանքը տեղին է»:

Կամ.

«Երբ ուրիշները կը գովէք, կը ստէք, շողոքորթութիւն կ'ընէք, կը չափազանցէք, բայց երբ զիս կը գովէք, անկեղծ էք, ճիշդ կը խօսիք, արդար իրաւունքս կու տաք ինծի»:

Կամ.

«Ուրիշներու մասին եղած գովասանքը քանդիչ է, բայց ինծի համար եղած գովասանքը շինիչ է»:

Ասիկա գովասանքի մասին իրենց տեսակէտն է: Կայ նաեւ հակառակին մասին, այսինքն քննադատութեան մասին իրենց տեսակէտը, որ նոյն զուգահեռին վրայ կը գտնուի: Անոնք որոնք կը պնդեն թէ քննադատութիւնը օգտակար է ու տեղին, երբեք պիտի չհանդուրժէին որ քննադատելու կարգը իրենց գար: Այն ատեն ալ կարծես պիտի ըսէին.

«Երբ ուրիշները կը քննադատէք, շատ ճիշդ կը խօսինք, բայց երբ զիս քննադատեցիք, ստեցիք, անիրաւութիւն ըրիք»:

Բ. Հ.

ՄԵՄԼՈՒՔ ՂԵԿԱՎԱՐ ԱԼԻ ԲԷԿԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ԵՒ ԱՆՈՐ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ՝ ՅԱԿՈԲ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱԼԻ ԲԷԿԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ԱԶԱԿԻՑԸ՝ ՅԱԿՈԲ

Ալի բէկ, այսպէսով, իր կողքին ունենալով Սալու Ջահսալը, ժԸ. դարու կէսերուն յաջողեցաւ Եգիպտոսի ամէնէն հեղինակաւոր ուժը դառնալ եւ իր հանդամանքը ճանչցնել տալով՝ օրինական կերպով գործելու հնարաւորութիւն ստացաւ:

Ալի բէկ ծանօթ էր նաեւ Ալի Քապիր (մեծ) անունով. ան Հայաստանի Ամասիա քաղաքէն յոյն քահանայի մը զաւակն էր, որ մանկութեան Եգիպտոս գերի տարուելով խլամացուած էր, բանակին մէջ ծառայութեան մտած, եւ շնորհիւ իր քաջութեան, խելացութեան եւ կազմակերպական բարձր արժանիքներուն, յաջողած էր բարձր դիրքերու հասնիլ՝ արժանանալով պուլուտ գափան տիտղոսին:

Ալի բէկի գլխաւոր աջակիցը Յակոբ անունով Հայ մըն էր, որ հաւանաբար անոր մօտ ծառայութեան մտած եւ անոր վստահութիւնը շահած էր: Թէեւ անոր մասին հաւաստի տեղեկութիւններ կը պակսին, սակայն յստակ է, որ ան երեւելի եւ ազդեցիկ մէկը եղած է:

Յիշենք, որ այս ժամանակ Եգիպտոսի մէջ փոքրաթիւ Հայեր կը բնակէին. հակառակ իրենց փոքր թիւին, անոնք որոշ ուժ ու հեղինակութիւն կը ներկայացնէին երկրին մէջ:

Յակոբի կողքին, Ալի բէկ իբրեւ խորհրդական ունէր վենետիկցի Ռոզէթթի անունով վաճառական մը, որ սակայն պէտք եղած կազմակերպչական շնորհքը չունէր, անընդունակ էր մեծ տարողութեամբ վարչական եւ կազմակերպչական աշխատանք տանելու, այնպէս որ, Յակոբ կը մնար Ալի բէկի միակ գլխաւոր աջակիցը:

Առաջին հերթին Ալի բէկ 1768-ին ինքնավար դոյավիճակ հաստատեց Եգիպտոսի մէջ. նոյն օրերուն ան զէնքի ուժով օսմանեան կուսակալը դուրս դրաւ Եգիպտոսէն եւ սկսաւ ինքնիշխան կերպով ղեկավարել երկիրը՝ մերժելով հարկ վճարել Բարձրագոյն Դրան: Աւելի յառաջ երթալով՝ ան առանձին դրամ կտրել տուաւ եւ Գումպէյի մէջ իր անունը կարդալ տուաւ. Այսպէսով ան թօթափեց օսմանեան լուծը եւ Եգիպտոսը անկախ հռչակեց:

Ալի բէկ իր անկախութիւնը ապահովելու համար 1771-ին փորձեց դաշնակցիլ Թուրքիոյ թշնամի Ռուսիոյ հետ. Ռուսիա եւ Թուրքիա այդ ժամանակ պատերազմի մէջ էին Ղրիմի տիրապետութեան համար եւ ռուսական նաւատորմը Պալթիք ծովէն քաշուած ու Միջերկրական մտած էր՝ նպատակ ունենալով մեծ հարուածներ հասցնել Օսմանեան կայսրութեան:

Ալի բէկ գիտէր, որ Օսմանեան կայսրութիւնը այդ օրերուն, պատերազմին բերումով, չէր կրնար իր դէմ վճռական քայլերու դիմել, որովհետեւ իր ամբողջ ուժերը ռուսական ճակատի վրայ կեդրոնացուցած էր. բայց նաեւ լաւ կը գիտակցէր, որ պատերազմի աւարտէն ետք, երբ բոլոր ուժերը իր դէմ դառնային եւ ինք առանձին մնար, պիտի չկարենար դէմ դնել օսմանեան բանակին: Ուրեմն հարկ էր արագ շարժիլ, Ռուսերուն հետ լեզու գտնել եւ դաշնակցիլ՝ միասնաբար հարուածելու համար Օսմանեան կայսրութիւնը:

Այս նպատակով Ալի բէկ նամակ գրեց ռուսական բանակի հրամանատար կոմս Օրլովի, յայտնելով, որ պատրաստ է միանալու բարեկամութեան եւ զինակցութեան դաշինք կնքելու Ռուսիոյ հետ, տրամադրելով իր բոլոր ուժերը հասարակաց թշնամիին՝ օսմանեան պետութեան դէմ:

Դիւանագիտական այսպիսի կարեւոր առաքելութիւն մը գլուխ հանելու ատակ ամէնէն վստահելի անձը, որ Ալի բէկ ունէր իր շրջապատին մէջ, իր հայ գործակիցը՝ Յակոբն էր, եւ հետեւաբար Ալի բէկ իբրեւ պատուիրակ Ռուսիա ղրկեց Յակոբը՝ կոմս Օրլովի յանձնելու համար նամակը եւ բանակցելու անոր հետ: Յակոբի հետ միաժամանակ Ալի բէկ Ռուսիա ճամբայ հանեց Զուլֆիքար մէկը՝ Եկատերինա ցարուհին ներկայանալու համար:

Յակոբ եւ Զուլֆիքար յաջողութեամբ աւարտեցին իրենց վստահուած առաքելութիւնը եւ իրարու հանդիպելով, միասնաբար, եւ ռուս երկու սպաներու ընկերակցութեամբ Եգիպտոս վերադարձան, ռուս այդ սպաները պաշտօն ստացած էին քննելու եգիպտական բանակին վիճակը:

Այդ օրերուն, 1771-ին, ռուսական երկրորդ բանակը, զօրավար Տոլկորուքովի հրամանատարութեամբ եւ Ազովի նաւատորմին աջակցութեամբ գրաւեց Ղրիմը, իսկ զօրավար Ռումանցեւի բանակը, Դանուբի ափերուն արինահեղ կռիւներէ ետք, յաջողեցաւ կասեցնել օսմանեան բանակին յառաջխաղացքը:

Պատերազմական այս վիճակին մէջ կոմս Օրլով իբրեւ օժանդակութիւն Եգիպտոս ղրկեց երկու թնդանօթ եւ զինամթերք, եւ այնուհետեւ, 1772-ին, վեց փոքր նաւեր, իւրաքանչիւրը՝ տասներկուքէն տասնըչորս թնդանօթներով:

Ալի բէկ, ռուսական օժանդակութեամբ զօրացած, յարձակեցաւ օսմանեան զօրքերուն վրայ, գրաւեց Պաղեստինը, Սուրիան եւ արաբական թերակղզիին ամբողջ արեւմտեան ափերը՝ Հիճազը եւ Եմէնը, եւ գրաւուած շրջաններուն մէջ ինքնիշխան դոյավիճակ հաստատեց:

Այս ժամանակաշրջանին, 1774-ին, ռուսական բանակը զօրավար Ռումանցեւի հրամանատարութեան տակ անցաւ Դանուբը, իսկ զօրավարներ Սուվորովի եւ Քամենսքիի զօրաբանակները Քոզլուճայի մէջ ջախջախեցին թրքական բանակը, որմէ ետք զօրավար Ռումանցեւի զօրքերը պաշարեցին Շումլա, Ռուսչուկ եւ Սիլիսթրա ամրոցները: Այս պայմաններուն տակ Թուրքիա ստիպուած հաշտութիւն խնդրեց եւ կնքուեցաւ Քիւչիւք Գայնարճի դաշնագիրը:

Ռուսիոյ հետ պատերազմի աւարտէն ետք օսմանեան բանակը մեծ ուժերով հակայարձակման անցաւ Ալի բէկի դէմ եւ արինահեղ կռիւներէ ետք վերագրաւեց որոշ շրջաններ: Բայց օսմանեան բանակը բաւական տկարացած եւ քայքայուած էր այդ օրերուն, եւ բանակի հրամանատարութիւնը ի վիճակի չէր մեծ ուժեր համախմբելու Ալի բէկի դէմ:

Այս պայմաններուն տակ սուլթան Ապտիւլ Համիտ Ա. դիմեց նենգութեան՝ Ալի բէկը չէզոքացնելու համար, եւ կաշառքով, խոստումներով ու այլ եւ այլ միջոցներով անոր գործակիցները չէզոքացուց կամ անոր դէմ հանեց:

Այսպէսով, իր մօտիկ գործակիցներէն լքուած եւ անոնց դաւաճանութեան պատճառով Ալի բէկի բանակը մեծապէս տկարացաւ, եւ փոքրաթիւ հետեւորդներ միայն մնացին անոր շուրջ: Օսմանեան բանակը այնուհետեւ արագ հակայարձակողականի անցաւ եւ վերագրաւեց նուաճուած շրջանները: Բուռն կռիւներէ ետք, Ալի բէկ 1778-ին վիրաւորուեցաւ եւ մահացաւ ստացած վէրքերուն պատճառով:

Պատմութիւնը չի յիշեր սակայն, թէ այնուհետեւ ինչ եղաւ եւ ինչ ճակատագրի մատնուեցաւ անոր դիւանագիտական գործակալը՝ Յակոբ, որ մինչեւ վերջ հաւատարմօրէն ծառայած էր անոր:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՄԱՐՏԻՆ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

Միութի՛ւն: Ալ իր էութեան օրէնքը գտնուած էր, իր գործը լմնցած էր: Ալ միութիւն գրաւ, միութիւն լսեց, միութիւն արձագանգեց, միութեան հետ նոյնացաւ, միացաւ, ալ ինքն ալ միութիւն մը եղաւ, մէկ բան խորհող, մէկ բան զգացող, մէկ բան փափաքող, մէկ բան խօսող, Միութի՛ւն, ա՛լ միութիւն զապանկով շարժող մեքենայ մը դարձաւ, միայն միութիւն եղանակող նուագարան մը, միութեան կենդանի պատկերը, գիրքը, միութեան դրօշակիրը, քարոզիչը, առաքեալը: Ալ խորհրդանշան մը եղաւ, կաղապար մը, մարդութենէ դուրս ելաւ, ալ միութիւնը ճանկըլօզեան նշանակեց, ու ճանկըլօզեանը միութիւն: Բառի մը ու մարդու մը ամենասերտ, անքակտելի ամուսնութիւն, ուր պսակիչ քահանան յիմարութիւնն էր ու երանութեան միակ կարելի անկողինը, Փոկկիչինը կամ գերեզմանինը:

Եւ ի՛նքն իրեն, միս մինակ, միութեան խաչակրութիւն մը սկսաւ. անձուլելի, անմիանալի միութեան մը պէս անցաւ զանազանութիւններու ամբոխին մէջէն, աւետարանիչի, ցնորատեսի ներշնչուած եռանդեամբ աջ ու ձախ նետելու «Միութիւն, միացէ՛ք» մոգական բառը, որուն իր անընդհատ բերնին մէջ ճառի մը համեմատութիւնները կ'առնէին: Ցզացած ըլլալով «Միութեան» հրաշալի գաղափարը, միակ ճիղը փրկութեան, որուն կարենար դեռ կառչիլ անդունդ գահավիժող հայ ազգը, անօրինակ եռանդով սկսաւ անոր գործադրումին աշխատիլ՝ ետքի ձգելով անարժան յեղափոխական-ները «սուրբ ասպարէզէն» արտաքսելու գործը: Կ'ուզէր միութեան վերածել կուսակցութիւնները, ամբողջ Հայերը, մարդկութիւնն ամբողջ, եթէ կարելի էր՝ աստուածային Երրորդութիւնն ալ թերեւս: Փրկութիւնը հող էր, միութեան մէջ միայն: Ամէնքնիս ալ մէկ սիրտ, մէկ հոգի, մէկ ճանկըլօզեան եղած, ի՛նչ երազ: Պէտք էր փութով իրականութեան վերածել զայն, եթէ կ'ուզուէր հայութիւնը փրկել վերահաս կորուստէն: Եւ ամէն տեղ, քաղաքէ քաղաք, պտըտեցաւ անխոնջ, ինքզինքը պարզեց, հրատարակեց միութեան կենդանի ազդի մը պէս:

Երկար, անվերջանալի, միշտ կրկնուած փաստ մը ունէր խեղճ մեծ մարդը, ուր կը ցուցնէր իր ունկնդիրներուն փրկութիւնը, որ միութենէն կը մեկնէր եւ «ուժն է ուժն»՝ զօրութիւն, քաջութիւն, ազատութիւն եւ այլն, բարձրանալով, շատ մը յարկերէ ու նրբանցքներէ անցնող խոնջեցուցիչ վերելքէ մը ետքը՝ կը յանգէր, կը հասնէր վերջապէս... նորէն միութեան, յաւիտենական միութեան, ա-ը եւ ֆ-ն ամէն բանի, ինքը հիմ ու գագաթ, ինքը արմատ ու կատար, առաջին ու վերջին ոտքը սանդուխին, փրկութեան դուռ, ուրկէ կը մտնես եւ ուր կը յանգիս: Եթէ փիլիսոփայ եղած ըլլար, տարակոյս չկայ, որ միութեամբ պիտի բացատրէր աշխարհիս ծագումը, բնութիւնը եւ հոգին ու ջանար միութեան վերածել փիլիսոփայական բոլոր հակամարտ դրութիւնները, ամէն բան միութեան, ինքզինքին այսինքն:

Իր «միութենական» ուխտագնացութեան վերջին հանգրուանը եղաւ Աղեքսանդրիան, ուրկէ նորադարձի, գլուխը բոցավառ խանդով մեկնած էր եւ ուր կը վերադառնար մարտիրոսացած հոգիով, շատ տխուր ու յուսահատ:

Առանց «Միութեան» անշուշտ վերջ տար իր կեանքին, բայց իրաւունք ունէ՞ր միթէ իրեն հետ գերեզման իջեցնելու վսեմ գաղափարը, որուն ինք քուրմն էր: Որո՞ւ կտակել զայն: Անշուշտ իրեն հետ պիտի մեռնէր այդ հրաշագործ գաղափարը, եթէ չյաջողէր զայն արգասաբեր հողերու մէջ անկել, սերմ՝ սքանչելի ծառի մը, որուն շուքերով, ծաղիկներով ու պտուղներով ոչ միայն հայութիւնը, այլեւ մարդկութիւնն ամբողջ կրնար երջանկանալ:

Միութիւն քարոզած էր խուլերու: Անապատի մէջ խօսած, ինք ըսած, ինք լըսած էր, ինք քարոզիչ ու ամբոխ, ինքն՝ աւետարանող ու հաւատացեալ, ինքը՝ ձայն ու արձագանգ: Եւ առաւել քան երբեք՝ միութիւն, առաւել քան երբեք՝ մէկ հատիկ, կը վերադառնար:

(Շար. 55)

LIVRES REÇUS

LES TECHNIQUES DE TRADUCTION DANS LA GENESE EN ARMENIEN CLASSIQUE

MANUEL M. JINBACHIAN

Հայկական մատենաշար
Գալուստ Կիւլպէնկեան
Հիմնարկութեան

Լիզպոն, 1999

(Շար. Ա. էջէն)

սոր նիւթերէն եղաւ Հայաստանեան լրատուամիջոցներուն։

⁂

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՍԱԴՐԱ՞ՆՔ

«Առաւօտ» օրաթերթին գլխաւոր խմբագիր Արամ Աբրահամեան ԹԱ-Կէ-Պէ-ի գործելակերպին յարիր սադրանք կը նկատէ «Վրիժառուներու Թուցիկը» զոր վերջերս Երեւանի մէջ ցրուած էին անծանօթներ։ Ան կ'ըսուէր թէ «Վրիժառու»ները չէին յօժարիր Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութիւնը մոռացումի մատնելու քաղաքականութեան ու անպայման վրէժ կը լուծէին արարքին բուն պատասխանատուներէն (տե՛ս. «Յառաջ», Օգոստ. 11)։

Ա. Աբրահամեանի կարծիքով, Հայաստանի ներքին քաղաքական կեանքը երկար ատեն կայուն – եթէ ոչ լճացած – մնալու բոլոր յատկանիշները ունի, քանի որ «Նախագահը չի լուծարի խորհրդարանը, որի մեծամասնութիւնը գտնւում է իր գրպանում։ Նախագահը չի փոխի վարչապետին, որի ուղեղի ծալքերի քանակը թոյլ չի տալիս իրեն մեծ քաղաքական յաւակնութիւններ ունենալ։ Արտաշէս Գեղամեանին եւ Ստեփան Դեմիրճեանին չի յաջողուի լուրջ ընդդիմութիւն ստեղծել բազմաթիւ առարկայական եւ ենթակայական պատճառներով։ "Աջ" ընդդիմութեան մասին էլ չենք խօսում»։

Այդ կայունութեան մէջ, կը գրէ Ա. Աբրահամեան «իշխանութեանը թարմ իրադարձութիւններ եւ փաստեր են պէտք, սոված ժողովրդին "զուարճացնելու" համար»։ Ատով, ըստ լրագրողին, թէ մարդոց ուշադրութիւնը կը շեղի իշխանութեան «տնտեսական անճարակութիւնից», նաեւ «կը ճերմակլուեն երկու-երեք հոգի որոնք յատկապէս Ռ. Քոչարեանի քիմքին չեն»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԼՈՄՕ ՊԷՆ ԱՄԻ Իսրայէլի Արտաքին նախարար նշանակուեցաւ։ Արդէն Ներքին Ապահովութեան նախարար էր եւ իր նոր պաշտօնն ալ ժամանակաւոր է (3 ամիս), որովհետեւ մշտական յանձնելու համար այդ նախարարութիւնը, Պարաք պարտաւոր էր Խորհրդարանի նիստ հրաւիրել։ Ան ոչ միայն արձակուրդի մէջ է, այլեւ վտանգաւոր փորձութիւն է։ Ամի Աշխատաւորական կուսակցութեան ամէնէն չափաւոր թեւին կը պատկանի։

ՉԻԼԻԻ Ներքին նախարարը յայտարարած է որ որեւէ հաւանականութիւն չկայ որ Փինոշէ դատուի, դատապարտուի եւ բանտարկուի։ Ինք ալ, ժըպտուն ներկայացած է իր տան շեմին եւ յայտարարած թէ նամակ մը պիտի ուղղէ Չիլիցիներուն, անոնց պարզելու համար քաղաքական իր մտածելակերպը։

ԳՈՐԲԱՉՈՎ Պուտինի կողքին է։ Նախկին նախագահը տեսնուելէ ետք Պուտինի հետ, յայտարարած է թէ ան ոչ մէկ սպառնալիք կը ներկայացնէ ժողովրդավարութեան համար եւ զօրավիգ է անոր ահաբեկչութեան, մամուլի ազատութեան եւ շրջաններու կարգավիճակի թղթածրարներու կապակցութեամբ։

ԱՄԻՆ ՃԵՄԱՅԷԼ բաւական ջուր խառնած է իր գինիին եւ Լիբանան վերադառնալէն ի վեր այլեւս չի պահանջեր սուրիացի 35 հազար զինուորներու մեկնումը։ Լիբանանի նախկին նախագահը (1982 – 88) յայտարարած է Լիպերասիոնի որ հարկ է նկատի առնել իրավիճակը։ Սուրիական բանակին քաշուիլը կրնայ նորէն պահանջել, բայց ի բայց, երբ ատենը գայ։

ԼԵՔ ՎԱԼԵՉԱ, Լեհաստանի նախկին նախագահ եւ մանաւանդ Սոլիտարնոսկի հերոսը կը մեղադրուի որպէս գործակից մը համայնավար քաղաքական ոստիկանութեան, 1970–76 շրջանին։ 1970 Դեկտ. 29–ին համաձայնագիր մը ստորագրած կ'ըլլայ Քաղաքական Ոստիկանութեան հետ կոտնակի բանուորներու ջարդէն քիչ ետք։ Ինք կ'ըսէ թէ անմեղ է եւ չինծու կ'որակէ փաստաթուղթերը։ Նոյն ամբաստանութեան տակ էր նախագահ Ա. Կըվաշնիեւսկի որ կրցաւ փրկել իր վարկը, դատարանը զինք անպարտ արձակեց եւ պիտի կարենայ թեկնածու ըլլալ իր վերընտրութեան։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ «Նաթիւռ» գիտական շաբաթաթերթի մէկ ուսումնասիրութիւնը շատ մտահոգիչ հեռանկարներ կը պարզէ «խենթ կով»ին պատճառած Գրէօյֆելտ – Ժաքոպ հիւանդութեան մասին։ Կը հաստատուի որ վաթարագոյնը գալիքին կը պատկանի եւ ոչ՝ անցեալին։ Ցարդ 79 հոգի մեռած է (Ֆրանսայի մէջ՝ 2), բայց 63.000–էն 136.000 կը գնահատուի յետագայ զոհերու թիւը։ Ֆրանսայի կացութիւնն ալ մտահոգիչ կը նկատուի, քանի տարիներու երկայնքին բաւական բրիտանական միս ներածուած է։

ՓԱՐԻԶԻ ռուսական դեսպանատունը տէր դարձաւ իր դրամներուն, Փարիզի Վերաքննիչ Ատեանը վերցուց դեսպանատան հաշիւներուն վրայ դրուած արգելքը։ Ինչպէս ծանօթ է, այդ արգելքը հետեւանք էր զուիցերական Նոկա ընկերութեան դիմումին։ Ան 450 միլիոն տոլար առնելիք ունի Ռուսերէն եւ ամէն միջոցի կը դիմէ տէր դառնալու համար այդ գումարին։

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ մէջ, մանկամոլներու դէմ հալածանք մը ծայր տուած է այն օրէն ի վեր, երբ «Նիուզ օֆ տը Ուորլտ» շաբաթաթերթը սկսաւ տպել անոնց անուանացանկը։ Ոմանք կողմնակից էին, շատեր՝ դէմ, քանի պատճառ դարձաւ հալածանքի մը, երբեմն անտեղի, սխալ անուններու կամ նոյն անունը կրող մարդոց դէմ, նոյնիսկ անձնասպանութեան պարագայ մըն ալ եղաւ։ Թերթը առկախեց իր հրապարակութիւնը, բայց երկրին մէջ ահաւոր մթնոլորտ մը ստեղծուած է, որ լէնշածի բնոյթ առած է։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գիւմրիէն (Հայաստան) Միքայէլ Տիտանեան կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Լեւոն Անուշաւանի Տիտանեան, ծնած 1923–ին Թումանեան շրջանի Օձուն գիւղը։ 1941–ին մեկնած է ճակատ, մասնակցելով Բ. աշխարհամարտին։ 1943–էն լուր չկայ իրմէ։ Վերջերս, Գիւմրիի «Վահան» ստուգ հաղորդումներու ընթացքին, նուիրուած Միսաք Մանուշեանի, տրուած է նաեւ իր անունը որպէս Ֆրանսայի ազատագրման մասնակցող զինուոր եւ պարգեւատրուած է չքանշանով։

Լուր ունեցողներէն տեղեկացնել. –
Միքայէլ Տիտանեանի
Rue Sevian, 77 A, N° 35
Gumri, Arménie

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Sérengulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE**, visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE**, à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

⁂

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՊԱՆԵԼՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ–Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալորէայի պատրաստութիւն։

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14.30–ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01. 45. 46. 10. 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01. 46. 65. 81. 53

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝
Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրապարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81–րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին։

Սոյն 81–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։

3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու։

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բառ պատշաճի արծարծուող հարցերու։

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE
La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91**
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

P.A.F. 100 F

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 17
JEUDI
17 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.970 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.970

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 11 / 16)

ԲԱՇԽԻՉ ՑԱՆՑԵՐՈՒ ՍԵՓԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Օգոստոս 12-ին ստորագրած է Ազգային Ժողովին կողմէ ընդունուած բաշխիչ ցանցերը սեփականացնելու մասին օրէնքը :

ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾՈՎ ՀԻՆԳ ՄԵՌԵԱԼ

Օգոստոս 11-ին Սպիտակէն Գիւմրի գացող հանրակառք մը Գոգարան գիւղին մօտ տապալած է, պատճառ ըլլալով 5 հոգիի մահուան, 43 վիրաւորներու : Այս վերջիններուն դարմանումին համար Երեւանէն Սպիտակ մեկնած են չորս խումբ բժիշկներ, իրենց հետ տանելով բուժական սարքաւորում եւ դեղօրայք : Բոլոր վիրաւորները փոխադրուած են Սպիտակի ու Վանաձորի հիւանդանոցները :

Արկածը հետեւանք եղած է մեծ քարի մը բախումին : Վարորդը զառիվարը իջած է չարժիչը մարած, յետոյ երբ ուզած է կրկին բանեցնել, չէ յաջողած ու կորսնցուցած է հանրակառքին հակակշիռը : Վիրաւորներէն չորսը շատ ծանր վիճակի մէջ են :

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԳԵՐԻ ՄԸՆ ԱԼ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Օգոստոս 14-ին որպէս բարի կամքի արտայայտութիւն, Հայաստան պահուած ադրբեջանցի գերի մըն ալ յանձնուած է Բաքուի : Ռամիզ Մամեդով Երեւանէն Կարմիր Խաչի աշխատակիցներուն ընկերակցութեամբ մեկնած է իր երկիրը : Հայաստանի մէջ տակաւին կը մնան ադրբեջանցի քաղաքացի մը եւ պատերազմական գերի մը. այս վերջինը կը մերժէ Բաքու վերադառնալ : Հայկական կողմի տուեալներով Ադրբեջան կը պահէ 3 – 4 հայ ռազմագերի եւ մօտ 900 հոգի ալ անյայտ կորսուած են :

ՍՓԻՒՌՔԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Սփիւռքէն երկու տասնեակէն աւելի ուսուցիչներ որոնք շուրջ ամիս մը վերապատրաստութեան ընթացքի մասնակցեցան Երեւան, Օգոստոս 14-ին աւարտած են զայն : Այդ առթիւ «Սփիւռք» գիտական ուսումնական կեդրոնին մէջ հաւաքոյթ մը կազմակերպուած է, մասնակցութեամբ Կրթական նախարարութեան պաշտօնատարներու :

Հ. ԱԼԻԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ռուսական մամուլի ծանօթ անուն «Լիտերատուրնայա գազետա»յին տրուած հարցազրոյցի մը ընթացքին Ադրբեջանի նախագահը ըսած է թէ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման բանալին «միայն Ռուսաստանի ձեռքն է» : Ան աւելցուցած է թէ վստահութիւն ունի Նախագահ Պուտինի որ պիտի կարենայ Ադրբեջանի նկատմամբ աւելի առարկայական վերաբերում ցոյց տալ, որպէսզի բարելաւուին Ռուսաստան – Ադրբեջան յարաբերութիւնները :

Ալիեւ ըսած է տակաւին թէ իրենք ժամանակին առաջարկած են Հայաստանէն անցնիլ նաւթատար խողովակաշարը դէպի Թուրքիա, բայց Հայերը չեն ընդունած. «անոնք շատ բան կորսնցուցին, որովհետեւ հակամարտութիւնը անպայման պիտի կարգաւորուի» ըսած է ան :

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ Կուրսկ սուզանաւը ընկղմեցաւ Շաբաթ, Օգոստոս 12-ին Պարէնցի ծովին խորը, աւելի քան 100 մեթր : Պատճառները ծանօթ չեն, զանազան վարկածներ կան : Կը խօսուի պայթումի մը մասին, բայց, Ռուսերը բախումի մասին ալ կը խօսին : Օգոստոս 16-ին 116 նաւաստիները փրկելու բոլոր միջոցները ի դերեւ ելած էին : Յոյս չկար որ ողջ մնան, թթուածինն ալ ունէին միայն մինչեւ Օգոստոս 18 :

ԳՈՆԳՈՐՏՆԵՐՈՒ Թռիչքը արգիլուեցաւ այլեւս եւ Անգլիա ալ, որ ցարդ չէր հետեւեր Ֆրանսայի, նոյն որոշումը տուաւ Օգոստոս 15-ին : Քննութեանց եւ Արկածներու Գրասենեակի տնօրէնը՝ Փօլ – Լուի Արսլանեան կը բացատրէ որ հարկ եղած ապահովութիւնը չկայ, եթէ նոյնիսկ արկածին բոլոր պատճառները չեն բացայայտուած : Օգոստոս 16-ին այն համոզումը կար որ Գոնգորտներու վերջն է այլեւս :

ԱՅԱՉԻՈՅԻ (Գորսիքա) մօտ, ռմբափորձ մը գործուած է Օգոստոս 13-ին, «Գորսիքայի Տնտեսական Զարգացման Գործակալութեան» շէնքին դէմ : Մարդկային կորուստ չկայ, բայց վնասները մեծ են : Այս արարքը, զոր ազգայնականները դատապարտեցին եւ որուն ոչ ոք տէր եղաւ, խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Ֆրանսայի կառավարութեան գործընթացը, քանի բիրտ ուժի գործածութեան դադրեցումը նախապայման էր անոր գործադրութեան : Հարցը այն է թէ որո՞ւ կը նպաստէ ոճիրը ու պատասխանն ալ պարզ է՝ անոնց որոնք դէմ են որեւէ խաղաղ կարգադրութեան :

ՊԻԼՊԱՈՅԻ ՄԷՋ, Օգոստոս 12-ին, ԷԹԱ-ի կողմնակիցները ցոյց մը ըրին որ խորապէս վրդովեց ամբողջ Սպանիան եւ չափաւոր Պասքերը : Պաստառներով անոնք կը ջատագովէին ահաբեկչութիւնը իրենց չորս զինուորեալներու մահուան առթիւ, զոհ՝ իրենց իսկ թակարդած կառքին :

ՀՌՈՄ հաւաքուած են աւելի քան 600 հազար երիտասարդներ, Երիտասարդութեան Համաշխարհային 15-րդ Օրերու առթիւ : Օգոստոս 15-ին, նախ Սէն Ժան տը Լաթրան Մայր Տաճարին առջեւ, ապա՝ Ս. Պետրոսի, աշխարհի բոլոր կողմերէն եկած այդ երիտասարդները ընդունեցին Պապը որ կոչ ըրաւ իրենց՝ «Զգեցէք որ Յիսուս իշխէ ձեր երիտասարդ կեանքերուն վրայ» :

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՄԻՐ ԽԱՉԻ երկու անդամուհիները – մէկ ֆրանսուհի եւ մէկ իտալուհի որոնք առեւանգուած էին Վրաստան, Չէչէնիոյ սահմանին մօտ, ազատ արձակուեցան եւ Օգոստոս 13-ին ժընեւ հասան : Շիրաք շնորհակալութիւն յայտնեց Նախագահ Շեւարնածէի : Ըսուեցաւ թէ ոչ մէկ փրկագին վճարուած է, բայց, առեւանգողները ապահովութիւն ունեցած են որ պիտի չհետապնդուին :

ԺՈԼՕ կղզիի պատանդներուն մէկ մասը գոնէ ազատ պէտք է արձակուէր Օգոստոս 17-ին : Ծանօթ է որ անոնք Ապրիլ 27-էն ի վեր պատանդ են Ապու Սայաֆի մահմետական խմբակին ձեռքը : Անոնց մէջ են վեց Ֆրանսացիները, որոնց երեքը՝ «Ֆրանս 2» կայանի թղթակիցներ ամիս մը առաջ առեւանգուեցան : «Գանար Անշէնէ» (Օգոստոս 16) կը գրէ թէ Քատաֆի Ֆրանսայի հետ բանակցած է իր միջնորդութեան համար եւ որուն ապահովութիւն տուած է որ Ֆրանսա զօրավիգ պիտի ըլլայ իրեն միջազգային գետնի վրայ : Լիբիա, սկիզբը օգնութեան կը փութար լիբանանցի ֆրանսուհիի մը, ապա կ'առաջարկէր զբաղիլ նաեւ Ֆրանսայի միւս պատանդներով :

ՆԻԿՈԼԱՅ Բ. ցարը, սպաննուած 1918 Յուլիս 17-էն 18-ի գիշերը, սրբացուեցաւ Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ եպիսկոպոսական ժողովին առթիւ, որ բացուեցաւ Օգոստոս 13-ին եւ տեւեց երեք օր : Միաժամանակ սրբացուեցան խորհրդային շրջանի 500 ուրիշ «մարտիրոսներ» : Մետրոպոլիտ Ժիւվէնալ, սրբացման յանձնախումբի նախագահը ճշդեց այս առթիւ. – «Անհրաժեշտ է շեշտել որ արքային սրբացումը ոչ մէկ կերպով կապուած է միապետական գաղափարաբանութեան եւ չի նշանակեր կառավարման միապետական ձեւին սրբացումը» : Կրօնքներու պատմաբան՝ Մ. Նազարով յայտարարած է այս առթիւ որ որոշումը ի վերջոյ տրուած է հաւատացեալներու ճնշումին տակ :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահը Սէզէր մերժած է վաւերացնել հրովարտակ մը որ կ'արտօնէ խսլամապաշտ կամ անջատողական հակում ունեցող պաշտօնատարներու պաշտօնազրկումը («Յառաջ» Օգոստոս 9) : Պաշտօնի գլուխ գալէն ի վեր Բ. անգամն է որ Սէզէր կ'ընդդիմանայ կառավարութեան : Երեք շաբաթ առաջ մերժած էր վաւերացնել համալսարանի տեսուչներու նշանակումը :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ համար Վատիկան եւ տեղւոյն լատին պատրիարքը կ'ուզեն որ իրենց ձայնը լսուի : Գերպ. Սապահ իր հաւանութիւնը տուած է իր «վարչապետին» ստորագրած մէկ բնագրին եւ ուր ան կը պարզէ իր երազը՝ Երուսաղէմի հին քաղաքը տեսնել որպէս «բոլորին մայրաքաղաքը, կամ՝ ոչ ոքի» : Տեսակ մը «հոգեւոր մայրաքաղաք» կամ՝ «Աստուծայ մայրաքաղաքը», երեք կրօնքներու համար եւ ուր կ'իշխէ Աստուած եւ ոչ թէ կուսակցութիւն մը կամ Պետութիւն մը :

ՍԷ – Ի – Ա-Ն (Ամերիկեան Գաղտնի Սպասարկութիւն) յայտարարեց Օգոստոս 11-ին որ պիտի չհրապարակէ կարգ մը փաստաթուղթեր որոնք կապ ունին Փինոշէի շրջանին հետ : Կ'առարկեն՝ «պէտք է պաշտպանենք մեր աղբիւրներն ու մեթոտները» կ'ըսեն ամերիկեան սպասարկութիւնները որոնք լայնօրէն օժանդակած են Փինոշէի որ տապալէ Այէնտէն :

ԼԵՔ ՎԱԼԵՍԱ ալ, Նախագահէն ետք, անմեղ նկատուեցաւ իրեն դէմ եղած ամբաստանութիւններէն : Կը մեղադրուէր որ 70-ական թուականներուն գործակցած է համայնավար քաղաքական ոստիկանութեան հետ :

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Տիկին Արփիկ,

«Յառաջ»ը ֆրանսահայ ժողովուրդի հոգիի արտայայտութեան ծնունդն էր :

Տեղահանուած էր Հայը իր բնօրրանէն, խորտակուած էր հաւաքականութեան տրամադրութիւնը, ժողովուրդը՝ այս հիւրընկալ ափերուն վրայ, անտէր մնացած հօտի մը վիճակը կը պատկերէր...

Եւ յանկարծ ահա, հոգեպէս քայքայուած այդ ժողովուրդի մխիթարութիւնը պիտի դառնար «Յառաջ»ի ծնունդը եւ այնուհետեւ նուիրական առաքելութիւն մը պիտի ստանձնէր ան, ոչնչանալու մատնուած արժէքներ փրկելու համար :

Որո՞ւ մտքէն կ'անցնէր, որ հայկական «անապատ»ի 75 տարուան կենցաղին մէջ, «Յառաջ» պիտի շարունակէր հանրային իր գործունէութիւնը, մանաւանդ երբ նկատի ունենանք բարոյական եւ նիւթական գետնի վրայ պատահած նահանջները :

Հո՛ս է Շաւարշին եւ Արփիկին մեծութիւնը, որոնք նահանջող փոթորիկներուն դիմաց կրցան պատուար բարձրացնել եւ չթողուցին որ ամէն բան մատնուի կորուստեան :

Տարաբնոյթ կարծիքներ կրնան գոյութիւն ունենալ «Յառաջ»ի մասին, բայց այն հանգամանքը թէ «Յառաջ» Ֆրանսայի մէջ 2000 թուականին լոյս կը տեսնէ հայերէնով եւ ընթերցողներու զանգուած մը ունի այդ լեզուով, սա պարզապէս վկայութիւն է գրականի մը յաղթանակին : «Յառաջ»ի խորհուրդն է սակայն : Հայ լեզուն, այդ մայրենի սուրբ աւանդութիւնը, խլուած չէ ուրեմն մեզմէ :

75 տարեկան «Յառաջ»ը նոր պատգամ մը կ'արձակէ այսօր Ֆրանսահայութեան :

Թող ո՛չ ոք խլէ մեզմէ մեր սուրբ լեզուն, մեր հայերէն լեզուն :

Երկար օրեր «Յառաջ» Թերթին :

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Լիոն, Օգոստոս 15

ՄԱՄՈՒԼ

«THE INDEPENDANT»

Օգոստոս 5

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՇԻՒ»

Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին մասին արդարադատ ու խիզախ էջերով ծանօթ լրագրող Ռապըրթ Ֆիսք անգլիական այս պարբերականին մէջ վերոնշեալ խորագիրով նոր յօդուած մը ստորագրած է : Գրութիւնը կը կեդրոնանայ Ի. դարու ցեղասպանութիւններուն տրուած տարբեր արժեւորումի երեւոյթին վրայ. հարց կուտայ թէ ինչո՞ւ անոնցմէ միայն մէկը արժանի նկատուած է գլխագիրով գրուելու, մինչդեռ մէկուկէս միլիոն Հայերու բնաջնջումով աւարտած արարքն ու բոլոր միւսներն ալ հարկ է նոյն ճանաչումին առարկայ ըլլալ :

Կ'անդրադառնանք Օգոստոս 19 / 20-ի մեր թիւով :

ԵՐԲ ԼՃԱՑՈՒՄԸ ՏՈՒՆԷՆ ԿԸ ՍԿՍԻ...

Վերջերս, եգիպտահայ 85-ամեայ Արեւ օրաթերթի խմբագիր՝ Յովհաննէս Տէր-Պետրոսեան տխուր մատնանշում մը կ'ընէր, որ իր հերթին կը ցոլացնէր երբեմնի չքնաղ գաղութին ներկայ անխայլ վիճակը: Լեւոն Շառոյեանի յօդուածէն («Յառաջ», Յունիս 15) քաղելով կ'ուզենք փայն վերստին խորհրդածութեան մէկնակէտ դարձնել.-

«Եգիպտոսի մէջ մէկ կամ երկու յառաջացած տարիքի յօդուածագիրներ մնացած են, նոյնն է պարագան կարգ մը գաղութներու մեր բարեկամ յօդուածագիրներուն (...): Ստիպողաբար կը դիմուի կարգ մը գաղութներէ ստացուած քանի մը թերթերէ կարճ յօդուածներու արտատպումին, ընդհանրապէս չառնելով անոնց որակը, պարզապէս ծածկելու համար թերթին էջերը, ինչպէս սովոր են ընել ընդհանրապէս շատ մը օրաթերթեր ու պարբերաթերթեր» (ընդգծումը մերն է. Վ. Մ.):

Յարգելի խմբագիրը բարձրաձայն կ'ըսէ այն ինչ որ վարժ ընթերցողը կրնայ լռելեայն հաստատել՝ սփիւռքահայ մամուլը աչքէ անցընելու առեն. զննահատելի բացառութիւններով, էջ լեցնելու քաղաքականութեան կիրարկումը: Երբ թերթի մը առաքելութիւնը այս մակարդակին իջած է - չենք դառեր երեւոյթը, որ, ինչպէս յիշուած է, «Արեւ»ի առանձնայատուկ չէ-, այլեւս անկէ քիչ բան կարելի է ակնկալել որպէս «լրագրութիւն»՝ բառիս գիտակցած եւ ոչ թէ ստուգարանական առումով:

Այս հաստատումը, ի հարկէ, որեւէ վերպով չենթադրեր խաչ քաշել հայ մամուլին վրայ, բայց կասկածէ դուրս է, որ չեղած առաքելութիւն մը կը պահանջէ սրբագրական միջոցներու որոնումը: Գոյութիւն ունի՞ն նման միջոցներ. կը հաւատանք որ այո, նոյնիսկ եթէ դանոնք պատշաճեցնենք ամէն մէկ իրավիճակի իւրայատկութիւններուն: Խնդիրը այն է, որ պէտք է գիտակցիլ չեղումին, փայն ենթարկել անաչառ վերլուծումի եւ ախտաճանաչումի, ապա ոբոշում տալ ու անցնիլ գործադրումի:

Այլապէս, երբ լճացումը տունէն կը սկսի, արդէն անկարելի կը դառնայ դուրսէն կասեցնելը:

Օտար մամուլի մէջ, յաճախ, երբ մակարդակի մասին վէճեր կը յարուցուին, դիտել կը տրուի, թէ «ժողովուրդի պահանջն է, որ կը գոհացուի»: Այդ, հոս կը գտնուինք յաւերժական հարցին դիմաց. ի սկզբանէ էր հա՞ւը, թէ հաւկիթը: Ընթերցո՞ղը (դիտորդը, ունկնդիրը...) կը պահանջէ, որ մակերեսային մօտեցումով, դռեհիկ նիւթերով, ցածորակ լեզուով մամուլ հրամցուի իրեն, թէ մամո՞ւլն է, որ ինքզինքը ծախելու իր մոլուցքին մէջ կ'ընտրէ ընթերցողի ամենահասարակ խաւին ու զգացողութիւններուն խօսելու ժամն ձեւը:

Մեր պարագային, մէկդի ձգելով հայերէն ընթերցողի, թղթակիցի, աշխատակիցի տագնապը, ու միայն կեդրոնանալով մակարդակի հարցին վրայ, կարելի է հարց տալ. ընթերցո՞ղն է, որ անոբակ արտադրանք կը պահանջէ, թէ մամո՞ւլն է, որ ամէն օր իր թիւերը սովորութեան ուժով լոյս կ'ընծայէ, առանց հոգ տանելու, թէ ի՞նչ կը հրամցնէ ընթերցողին:

Վերջին հաշուով, եթէ թերթը շահեկան չէ, ընթերցողը ի՞նչ պարտաւորութիւն ունի զայն կարդալու:

Նոյն հարցը կարելի է տալ, երբ մարդ աչքէ կ'անցընէ հայրենի մամուլը: Անցեալ Յունուար 19-ին, «Առաւօտ»ի լրագրողներէն Աննա Իսրայէլեան հետաքրքրական թիւեր կուտար երեւանեան գլխաւոր թերթերու տպաքանակի եւ վաճառումի մակարդակի մասին: Եզրակացութիւնը պարզ է. միջին հաշուով, Հայաստանի թերթերը կը հրատարակուին... Սփիւռքի թերթերու տպաքանակով, եւ նոյնիսկ՝ աւելի պակաս:

Բայց դոյգ մամուլները բաղդատելի չեն իրենց ունկնդիր հասարակութեան, նոյնիսկ՝ ընթերցողներու կարողական թիւով: Արդեօք հարցը միայն թուղթի պակա՞սն է, թերթի արժէ՞քը, տպագրութեան որա՞կը, հեռատեսիլի կամ ձայնասփիւռի մրցակցութի՞ւնը:

Պարագայաբար կը տեսնենք երեւանեան թերթեր, երբեմն՝ Համացանցի միջոցաւ կը կարդանք, այլ առիթներով՝ արտատպումներու կամ մէջբերումներու կը հանդիպինք: Բայց առանց շատ մեծ վրիպում մը գործելու վախին, կը կարծենք որ «հարցը» իրենք են՝ թերթերը:

Արդարեւ, եթէ մարդ զանց ընէ այս կամ այն գործակալութեան հաղորդագրութիւնը, եւ անցնինք թերթի մը միջուկին՝ առօրեայի անդրադարձը, կը նկատենք հետեւեալը. առարկայականութեան լիակատար բացակայութիւնը: Անշուշտ, նման բացարձակ կեցուածք գոյութիւն չունի աշխարհի երեսին, բայց կարելի է ակնկալել, որ լրագրող մը պարկեշտօրէն ներկայացնէ վաւերական տուեալներ՝ եզրակացութիւնը ձգելով ընթերցողին, եւ ո՛չ թէ իր եզրակացութիւնները որպէս տուեալ ներկայացնէ ընթերցողին: Որքա՞ն ժամանակ բանիմաց ընթերցող մը կրնայ դիմանալ քինախնդրութեան, անձնական ոխակալութեան, չնականութեան ոճի մը: «Հայհոյանքը փաստի սով է» պարոնեանական ասացուածքը որքա՞ն առեն կարելի է հանդուրժել: Դեռ կարելի է յիշել փաստերու խեղաթիւրումներ, ճշմարտանման վերլուծումներ, ամէն ինչ սեւցնելու կամ ամէն ինչ ճերմկցնելու միտումներ:

Ի դէպ, անձնապէս տրամադիր ենք մամուլի մէջ սրամտութեան, երգիծանքի, առօրեայ լեզուի, բառախաղի կիրառումին, բայց միշտ՝ բանաւոր չափով: Անհրաժե՞շտ է, արդեօք, նման բան տպագրել («Առաւօտ», 2000, Յունիս 19).-

«ԷՆԹԱԴՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐ - 1

Այցելելով «Գրանդ Քենդի» հայ - ռուսական ձեռնարկութիւն, նախագահ Ռոբերտ Քոչարեանը նշեց, որ մանկուց ցանկացել է պարզել, թէ ինչպէս է կոնֆետի մէջ յայտնւում «պովիդլան», եւ դա նրան երէկ յաջողուել է: Կարելի է ենթադրել, որ յաջորդ անգամ նա կ'այցելի նոյն գործարան՝ պարզելու, թէ ինչպէս է առաջանում մակարոնի անցքը»:

Ընթերցողը թերեւս ակնկալէ, որ յաւելեալ օրինակներով փաստենք մեր ըսածը, բայց քանի որ համապարփակ թղթածրար մը կազմելու կարելիութենէն զուրկ ենք, եւ որեւէ թերթի մասին խօսիլը - «Առաւօտ»ի օրինակը կարելի է տարածել բոլո՛ր թերթերու վրայ անխտիր - կրնայ ենթադրուիլ անձնական դիրքորոշումի փորձ, պիտի խուսափինք նման բանէ:

Այս պատկերին դիմաց, զարմանալի չէ կարդալ, որ Հայաստանի մամուլի գլխաւոր մխուրներն են հեռատեսիլի «Եթեր» շաբաթաթերթը (49 հազար), «Ոզնի» երգիծաթերթը (10 հազար) եւ «Ֆութպոլ+» մարզաթերթը (5000): Ինչ որ լաւագոյն կ'երկրորդէ, առանց այլ եւ այլի, Աննա Իսրայէլեանի եզրակացութիւնը, թէ առօրեայ մամուլը հետաքրքրական է «զուտ միայն պետական ու քաղաքական այրերի ու նաեւ հենց իրենց՝ լրագրողների համար»:

Այսպէս կարելի՞ է հանրային լուրջ, մտածող, տրամաբանօրէն հակազդող կարծիք ձեւաւորել: Այսպէ՞ս կարելի՞ է «իրաւական պետութիւն կայացնել»: Այսպէս կարելի՞ է, վերջապէս, ժողովրդավարական ապագայի մը հաւատալ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՏԱՐՏԱՆԵԼԻ ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳԸ

Զանաքքալէի Մշակոյթի Տնօրէն Մուսթաֆա Սէլիմի առաջնորդութեամբ այցելեցինք քաղաքի Հայոց Թաղը: Այստեղ վերջին եօթանասուն տարի է ի վեր հայ բնակիչ չկայ: Սակայն կանգուն է Հայոց Ս. Գէորգ Եկեղեցին իր համալիրով:

Համալիրին մաս կը կազմեն հիւսիսային կողմը՝ հովուատունը, վարժարանը (հաւանաբար), իսկ հարաւային կողմը երկյարկանի շէնք մը եւս (հաւանաբար առաջնորդարանը): Պատասխանատուներ յայտնեցին որ ժամանակին եկեղեցւոյ հանդիպակաց հրապարակին վրայ գոյութիւն ունէր բուժարան - հիւանդանոց մը, որ նախկին քաղաքապետի օրով (այսինքն աւ նուազն 11 տարի առաջ) փլցուեր է:

Գոհացուցիչ վիճակի մէջ է Ս. Գէորգ Եկեղեցին, որու բարեզարդման աշխատանքները կը շարունակուին Հոկտեմբեր 29-ին Հանրապետութեան տօնին զայն որպէս ազգագրական թանգարան վերաբանալու համար:

Քառակուսի մօտ ուղղանկիւն քառանկիւն յատակագիծով եկեղեցւոյ հիւսիսային ու հարաւային կողմերը կան աւանդատուներ: Ծեքեղ վիճակի մէջ է արեւմտեան ճակատը, իր զանգակատունով: Աւագ դրան վերեւ ընթեռնլի է «ՕԾՈՒՄՆ Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅՍ ԿԱՏԱՐԵՑԱՒ ՅԱՄԻՆ 1890 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 4» յիշատակարանը: Ի մօտոյ պիտի տեղադրուի նաեւ 1895 թուակիր եւ յունարէն յիշատակարանով խոշոր զանգակը: Աւագ դռնէն ներս մտնելով, հիւսիս - արեւմտեան անկիւնը տեղ կը գրաւեն կլոր սանդուխները, որոնք այցելուն կ'առաջնորդեն «Ս» ձեւով վերնատուներ: Չեն մնացած գաւիթի ճաղերը: Խոշոր առեանին հիւսիսային ու հարաւային պատերուն վրայ կան երեքական պատուհաններ, սրածայր կամարներով, որոնց հիւսիսայինները դրսայիններու կողմէ փակուած են (այդ շէնքերն ալ պետականացուած ըլլալով, ի մօտոյ պատուհանները պիտի բացուին): Արեւմտեան պատին վրայ, դրան երկու կողմերը կան երկու պատուհաններ եւս, բոլոր պատուհանները կրկնուած են երկրորդ յարկի բարձրութեան վրայ: Մարմարեայ նոր սալայատակման առեն (հաւանաբար) կորսուած է դասու բարձրութիւնը: Չկան նաեւ բազրիքները: Տնօրէնութեան ընկերութիւնը պատրաստակամ է ամէն ինչ ըստ նախնւոյն վերաշինելու: Դասի հարաւակողմէն կ'ելլենք սարկաւագատուն, որ անվթար մնացած է: Ունի ցած (մէկ աստիճանով) ու փոքր բեմ մը եւ պատին մէջ փորուած Սուրբ Սեղան, առջեւը մարմարեայ խաչքարով, առանց յիշատակարանի: Սարկաւագատունէն դէպի հարաւ կան այլ սենեակներ, որոնք բացայայտօրէն վերջէն աւելցուած են: Սարկաւագատունը արեւմտեան կողմէն ունի ուրոյն մուտք, դրան վրայ անվթար պարզ ու գեղեցիկ խաչով: Մկրտարան - պահարանի դուռը ոմափակուած է, մկրտարանի այլ նպատակով (բնակարան) գործածութեան պատճառաւ: Այս մէկը եւս պետականացուած է եւ շուտով պիտի պարպուի ու մաս պիտի կազմէ ամբողջութեան, սակայն բնակիչներու պատճառաւ կարելի չեղաւ այստեղ մտնել: Բեմը դասէն չորս աստիճան բարձր է: Աստիճանները եւ բեմին քանդուած մասը սպիտակ մարմարով պատուած են: Տարիներու ընթացքին բեմի սալայատակման առեն գործածուած են 11 տապանաքարեր, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ բուն յիշատակարանը, անաղարտ արձանագրութեամբ:

Արձանագրութիւնն է հետեւեալը. «Ի ՅԱՌ(Ա)ՋՆՈՐԴՈՒ(Թ)Ե(ԱՆ) ԵՒԴՈԿ(ԻՈՅ) Տ(ԵԱ)ՌՆ Յ(Ա)Կ(Ո)Բ(Ա)Յ Վ(Ա)Ր.Դ(Ա)ՊԵՏԻՆ " ՇՆՈՐՀԻՒ ԵՒ ՈՂՈՐՄՈՒԹ(ԵԱՅԲ) Տ(ԵԱ)ՌՆ ԲԵՐՈՑ Յ(ԻՍՈՒՍ)Ի Ք(ՐԻՍՏՈՍ)Ի ՆՈՐՈԳԵՑԱՒ °ՐԿ"ՑԱՒ Ս(ՈՒՐ)Բ ԵԿԵՂԵՑԻՍ Ս(Ր)Բ(Ո)ՅՆ ԳԷՈՐԳԱՅ ԶՕՐԱՒԱՐԻՆ ԱՐԴԵԱՄԲ ԲՈ"ԼՈՐ ՄԵԾ ԵՒ ՓՈՔՐ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ ԻՒՐՈՅ ԵՒ ՀՈԳԱՍԱՐ ԱՇԽԱ"ՏՈՒ(ԹԵԱՄ)Բ ԶԱԽՐԵԱՆ Մ(Ա)Հ(ՏԵՍ)Ի ՍԱՐԳՍԻՆ ԵՒ ՄԻՐԱՔԵԱՆ Մ(Ա)Հ(ՏԵՍ)Ի ԱԲՐԱՀ"ԱՄԻՆ ԵՒ ՃԱՐՏ(Ա)Ր(ԱՊԵ)ՏՈՒ(ԹԵԱՄ)Բ ՅՈՅՆ ԱԶԳԱՒ ԱԶԱՆԵԱՆ Հ(Ա)ՃԻ ԻՐԻԿԱՅԻՆ ՅՈ"ՐՄ Ա(ՆՈՒ°)ՆՔՆ ԳՐԵՍՑԻՆ ԱՆՋՆՋԵԼԻ ԳԻՐՍ ՓՐԿՈՒ(Թ)Ե(Ա)Ն ՅԱՒԻ(ՏԵ)Ն(ԱԿԱՆ°) " ԿԵՆԱՑՄԱ(°Մ)Ն Ի ԹՈՒԻՆ ՀԱՅՈՑ ՌՄԾԳ (1804) ԱՊՐԻԼԻ ԻԱ (21)ԻՆ»:

Զանազան ձեւերով տեղադրուած տապանաքարերու մէջտեղ կ'երեւի Սուրբ Սեղանի վեմ քարի հիմը: Սեղանի խորշ հիւսիսային, հարաւային եւ արեւմտեան պատերուն մէջ կան խորհրդանոցներու խորշերը:

Մեր այցելութեան ընթացքին Քաղաքապետ Իսմայիլ Եօզալ յիշեց այն փոքրամասնութիւնները, որոնք կ'ապրէին Զանաքքալէի մէջ եւ այսօր չկան: Ինք կը փափաքի «ամէն գնով փրկել 500-ամեայ քաղաքի յիշողութիւնը, որ սկսած է կորսնցնել»: Ան խօսեցաւ Թուրք - Հայ բարեկամութենէն եւ ըսաւ նաեւ թէ գոյամարտութիւնը իր գործը չէ: Զայն թողած մասնագէտներու, պէտք է փրկենք այն ինչ որ ի ձեռին ունինք:

Քաղաքապետը պատրաստակամութիւն յայտնեց, որ երբ շինութիւնը աւարտի, կը փափաքի տեսնել Հայերու ներկայութիւնը Զանաքքալէի մէջ եւ ինչո՞ւ չէ, Հայերու կողմէ Սուրբ Պատարագի մատուցում՝ Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, ինչպէս Հրեաներ կ'ընեն մինչեւ այսօր իրենց սինակոկին մէջ: Ինք պատրաստ է նաեւ ըստ կարելւոյն նեցուկ կանգնիլ այն հրատարակութեանց, որոնք ուղղակի կապ ունին Զանաքքալէի պատմութեան հետ:

ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՍԵՐՈԲԵԱՆ

«Ակօս»
Օգոստոս 4

ԱՄՐԱՆ ՊԱՏՈՒՀԱՍՆԵՐԷՆ՝ ՄԺԵՂԸ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 2,500 ՏԵՍԱԿ

Աշխարհի չորս ծագերուն հալածուած միջատ մըն է մժեղը: Ոչ ոք կը հանդուրժէ անոր անհաճոյ վզզոցը եւ ոչ ոք կ'ախորժի անոր պատճառած անախորժ քերուրտուքէն:

Դիւրին չէ այս միջատէն ձերբազատիլը, հակառակ որ ամբողջ մարդկութիւնը կը հալածէ զայն: Միմիայն Հնդկաստանի մէջ ժայլին կոչուած փոքրիկ համայնքի մը անդամները կուրօրէն կը պաշտպանեն հազիւ 2,5 միլիկրամ կշռող եւ առաւելագոյն 65 օր ապրող այս միջատը:

Բայց իր անհաճոյ վզզոցէն եւ պատճառած քերուըտուքէն, մժեղը նաեւ համաճարակներ կը տարածէ Ափրիկէի եւ Ասիոյ մէջ:

Այս անտանելի միջատներուն ոչնչացումը դիւրին չէ, քանի որ անոնք դիւրաւ կը վարժուին միջատասպան դեղերուն եւ շատ արագ կը բազմանան:

Աշխարհի չորս կողմերը կան 2,500-3,000 մժեղի տեսակներ:

ԷԳ ՄԺԵՂԸ ԿԸ ԽԱՅԹԷ

Գիտնականները էգ մժեղներով հետաքրքրուած են, քանի որ անոնք են, որ կը խայթեն: Անոնց ծծած արիւնը կենսական է անոնց վերարտադրութեան համար:

Զափազանց շարժուն այս միջատը ժամական երկու քիլոմեթր արագութեամբ կրնայ մինչեւ 100 քիլոմեթր ճամբայ կտրել իր որսը ընտրելու համար:

Շատ տոկուն այս միջատը գոյութիւն ունի աշխարհի չորս կողմը, սկսած ծովեզերքներէն՝ հասնելով մինչեւ երեք հազար մեթր բարձունքներուն վրայ:

ՀԵՌԱՑՆԵԼՈՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Կ'ըսուի, որ երբ քանի մը հոգիով նստած ենք, յաճախ մէկ հոգի շատ աւելի կը խայթուի, քան միւսները, որովհետեւ ան «յարմարագոյն» այն անձն է, որուն մորթը միւսներէն աւելի խոնաւ է եւ աւելի բնածխական կազ կ'արտադրէ.

Կ'ըսուի նաեւ, թէ մժեղները շատ

գ՛անաւեր Պէ. 1 եւ Սէ. կենսանիւթե-րով հարուստ արիւնները:
Մժեղներէն պաշտպանուելու կամ զանոնք հեռացնելու համար.

- Կրնաք դիմել միջատասպան ափրէյ-ներու, ելեկտրական գործիքներու վրայ զետեղուող դեղերու եւ այլն...

- Մժեղասպան դեղերու բացակայութեան, կրնանք մենք մեզ պաշտպանել մժեղարգելով:

- Կրնանք ելեկտրական հովահար աշխատցնել զանոնք փախցնելու համար:

- Պէտք է օրուան ընթացքին յաճախ ճաշերնինք, քանի որ անոնք կ՚անտարբերին քրտինքին հոտէն:

- Պէտք է խուսափինք անուշահոտերէն եւ հաճելի բոյրով սերերէն, որոնցմէ կ՚ախորժին մժեղները:

- Երեկոյեան հագնինք երկար թեւով հագուստներ եւ մեր ոտքերը պաշտպանենք տափատ հագուելով:

Մեր մարմինը օծենք կիտրոնի ճարպին կամ կոտոնի չերտով մը, մժեղներ երբեք չեն ախորժիր անոնց հոտէն:

- Մեր մօտ զետեղենք մեխակի կամ լաւանտի փունջեր, որոնցմէ զարմանալ չեն ախորժիր մժեղները:

- Վերջապէս, բաց պնակներու մէջ լոլիկ չերտենք եւ քանի մը տեղ զետեղենք, մժեղները փախցնելու համար:

ԽԱՅԹՈՒԵԼՈՒ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ

Ի՞նչ ընել ծանր խայթուածքի պարագային. –

● Խայթուած բաժինը լուալ օճառով եւ ջուրով:

● Բամպակին վրայ քացախ դնել եւ խայթուածքը շփել, ապա բամպակը նորոգել եւ խայթուածքին վրայ ձգել:

● Ծանր խայթուածքներու պարագային դեղարանէն յատուկ սեր եւ դեղ գնել ու անմիջապէս գործածութեան անցնիլ:

● Տաքութեան, գլխացաւի, մարսողական խանգարումներու պարագային անմիջապէս բժիշկին դիմել:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Յուլիս 30-ին, աւանդական շուքով նշուած է Վարդավառի տօնը: Այս տօնախմբութիւնը մասնաւոր նշանակութիւն կը ստանայ Սկիւտարի այս Եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ վերյիշումը Մշոյ Ս. Կարապետ Մուրատաշտ Եկեղեցւոյ, որ հնաւոր անցեալին կարեւորագոյն ուխտավայրերէն եղած է հայ ժողովուրդին համար: Նախագահած ու քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը եկեղեցւոյ պարտէզին մէջ, ի նպաստ Գալֆայեան - Ճեմարան Վարժարանին: Սիրոյ սեղանին ալ նախագահած է Պատրիարքը: Թաղային Խորհուրդի անդամներէն Օշին Մոմճեան ներկայացուցած է Խորհուրդին տեղեկագիրը եւ բացատրութիւններ տուած մասնաւորաբար Գալֆայեան - Ճեմարան Վարժարանի գործունէութեան եւ ապագայ ծրագիրներուն համար: Օրուան խօսնակը՝ Պր. Նալպանտ ձեռնարկած է նուիրահաւաքի, հուսկ Պատրիարքը փակած է հաւաքոյթը:

⁂

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ, Յունիս 30-էն Յուլիս 4 տեղի ունեցած են Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Միացեալ - Նահանգներու արեւելեան շրջանի 10-րդ մէջ - մասնաճիւղային խաղերը, նախաձեռնութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Միացեալ - Նահանգներու արեւելեան Շրջանի Շրջանային վարչութեան եւ կազմակերպութեամբ Ուաշինկթընի մասնաճիւղին: Մարզախաղերը համախմբած են 520 մարզիկ - մարզիկուհիներ, 10 մասնաճիւղերէ, հրաւիրուած էին նաեւ Գանատայի մասնաճիւղերը:

⁂

ՊՈՒՐՃ - ՀԱՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) Ազգային Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան գոլէճին շրջափակին մէջ, Յուլիս 27-ին տեղի ունեցած է Խանասորի արշաւանքին 103-րդ տարեդարձի նշումը, հովանաւորութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Պուրճ - Համուտի վարչութեան, նախագահութեամբ Թեմին առաջնորդ՝ Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեանի եւ կազմակերպութեամբ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Պուրճ - Համուտի քարոզչական յանձնախումբին: Բացման խօսքը արտասանեց, յանուն յանձնախումբին, ատենապետը՝ Թովմաս Յակոբեան որ պատմականն ըրաւ արշաւանքին, շեշտելով Հ.Յ.Դ.-ի կատարած կարեւոր դերը հայ ժողովուրդի ազգային - ազատագրական պայքարին մէջ: Օրուան բանախօսը եղած է Հրաչ Վարժապետեան: Ան բաղդատական մը ըրած է Խանասոր փետայիներուն եւ Լիբանանի հինգերու միջեւ, որոնք ինկան՝ «Մահ իմացեալ անմահութիւն է» նշանաբանով: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Գեղամ Եպիսկոպոս: Ձեռնարկը փակուած է «Յառաջ Նահատակ» քայլերգով:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Մօտայի ակումբին պարտէզին մէջ, Յուլիս 30-ին սարքուած է Գատըգիւղի Արամեան - Ունճեան Վարժարանի «ամառնային աւանդական գիշերը»: Հարիւրաւոր հրաւիրեալներ բոլորուած էն ճաշասեղաններու շուրջ: Բացումը կատարած է Թաղային Խորհուրդի ատենապետ՝ Շապուհ Զօլաքեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը եւ տեղի ունեցած է վիճակահանութիւն մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՇԱՒԱԽՈՒՄԲԻՆ ԱՐԱՐԱՏ ՄԱԳԼՑԵԼՈՒ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանէն խումբ մը, բաղկացած՝ մտաւորականներէ, մարզիկներէ, հոգեւորականներէ, Թուրքիա գացած է, 1700-ամեակի առթիւ կազմակերպուած Արարատի լեռնագնացութեան մը նպատակով: Անոնք շատ լաւ ընդունելութեան արժանացած են Կարսի մէջ, այցելած՝ Անի քաղաքի աւերակները, նոյնիսկ առաջարկ ստացած նաեւ Վան երթալու եւ Աղթամարը տեսնելու. սակայն արտօնութիւն չեն ունեցած Արարատ մագլցելու: Պատճառաբանութիւնն ալ այն եղած է թէ յայտնի չէ արշաւախումբին նպատակը: «Մարմարա» (Օգոստոս 10) լուրը տալով կ՚աւելցնէ որ արտօնութեան մերժումը ցոյց տուած է թէ Հայաստանցիներու խումբը Թուրքիա գացած է, առանց նախապէս հարկաւոր արտօնութիւնը ստանալու, հակառակ որ ձեռնարկը երկար ատեն առաջ կազմակերպուած էր:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, խումբը արդէն բռնած էր վերադարձի ճամբան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ

ՌԵՄ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Օգոստոս 1-ին մահացած է բեմադիր Ռեմ Սարգսեան, 75 տարեկանին: Մօտ կէս դար ան գործունէութիւն տարած է Գորիսի, Արտաշատի, Կամոյի ու Արցախի թատրոններուն, Երեւանի պատանի հանդիսատեսի թատրոնին եւ հեռատեսիլին մէջ:

Ծնած էր Գիւմրի, աւարտած Երեւանի թատերական հիմնարկին բեմադրութեան ճիւղը: Իր լաւագոյն բեմադրութիւններէն կը համարուին Շիրվանզադէի «Զար Ոգի»ն, Մուրացանի «Ռուզան»ը, Լ. Միքայէլեանի «Վարազդատ»ը, եւ այլն:

⁂

ՄԱՀ

ԷՄԻՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

70 տարեկանին մահացած է ծանօթ խմբավար փրոֆէսէօր Էմին Խաչատրեան: Ան դաշնակահարի ու խմբավարի գործունէութեան զուգեո հեղինակած էր նաեւ բազմաթիւ ժապաւէններու երաժշտութիւնը: Աւարտած էր Մոսկուայի Չայքովսկի երաժշտանոցը ու գործունէութիւն տարած նոյն քաղաքին մէջ. 1990-ին փոխադրուած էր Երեւան, ղեկավարած ձայնասփիւռի սենփոնիկ նուագախումբը ու Հայաստանի սենեկային նուագախումբը:

⁂

ՎԱՅՔԻ Ս. ՏՐԴԱՏ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

Օգոստոս 6-ին Գարեգին Բ.ի կողմէ օծումը կատարուած է Վայքի Ս. Տրդատ նորակառոյց Եկեղեցիին ուր Ներսէս Արքեպիսկոպոս Պօզապալեան առաջին պատարագը մատուցանած է: Եկեղեցիին շինութեան 1990-ին նախաձեռնած էր Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը, սակայն նիւթական դժուարութիւններու պատճառով շինարարութիւնը ընդհատուած էր: Անոնք վերսկսան ԱՄՆ-էն Գալուստ եւ Էմմա Սողոյեանի նուիրատուութեան շնորհիւ:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

Ի՞նչ կատաղութիւն հնչակեաններուն դէմ: Անպիտաննե՛րը: Երբ իր գաղափարը պարզեր էր ամիսներ առաջ հոս գլուխներուն, ամէնքն ալ հիացեր, ոգեւորուեր էին ու զինք ալ քաջալերած: Միամտօրէն հաւատացեր էր այդ ճիզուիթներուն անկեղծութեանը, Լոնտոն գացած, ապա Փարիզ եւ վերջէն ալ Ժընեւ: Բարով - խերով չերթար. թէեւ, Աստուծոյ համար, դաշնակցականները շատ լաւ, շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրեր էին իրեն:

- Ինծի ճաշարան տարին, աղուոր սենեակ մը բռնեցին, դրամ իսկ տուին մարդերը, - կը պատմէր Մարտիկ աղային եւ իր խմբակին, որոնց ներկայացուած էր Խապաեանցի միջոցաւ, - մինչդեռ Լոնտոնցիներ - հացով կ՚ապրէի շնորհիւ Արփիարի եւ ուրիշներու:

Ժընեւ, օ՛հ, իր բոլոր կասկածները ցրուեր, ստուգուեր էին, ենթադրութիւնները անվիճելի փաստերու, թոյլ խօսքերը մնացող գրութիւններու, թուղթերու փոխուեր էին: Դոկումէնտներ ցուցուցեր էին իրեն, դոկումէնտներ, ուր «մութեան պէս պարզ, յստակ» կ՚երեւէր շատ մը հնչակեաններու ոճրագործութիւնը:

- Տեսայ, ես աչքովս տեսայ... տեսա՞յ մի, կարդացի մէկիկ - մէկիկ, - կ՚ըսէր ձայնով մը, ուր լաց ու զայրոյթ կար միանգամայն:

- Կարելի է կեղծ էին...

- Ի՞նչ կեղծ, բարեկամ, գրուած էր պէ... Հայերէն գիրերով գրուա՛ծ... ա՛խ չուզեցի հաւատալ, լացի ժամերով, երկու օր հաց չկրցի ուտել, հիւանդցայ...

Կը շարունակէր: Իրեն նամակներ ցոյց տուեր էն հոն, հնչակեաններու միջեւ փոխանակուած, ուր անզգամագնական չնականութեամբ լկտի անվարտի բառեր, բացատրութիւններ կան եղեր գործածուած:

- Կը փայլէ՞ յեղափոխականի մը...

Քանի մը ժամ ալ ատոնց համար լացեր է:

- Միութիւնս ջուրը ձգեցին խայտառակները. չուզեցին Արփիարը հանել իրենց մէջէն, դաշնակցականներուն առաջարկած պայմանը, զիս խաղցուցին:

Կը պատմէր Լոնտոն, Փարիզ տեսածները, լսածները.

- Ա՛խ, ո՛ր մէկը պատմեմ, երանի՛ թէ բանտէն չելլէի ու այս ոճիրները չտեսնէի:

Կը պատմէր ճիզուիթ-ին վրայ: Անոր ինչ - ինչ խօսքերը, շարժումները մէջ կը բերէր, պարզ բաներ, որոնք իր խելապատակին քիմիարանէն անցնելով՝ կախաղան դրկող յանցաւորութեան մէջ - մէկ փաստաւոր փաստեր կ՚ըլլային:

- Օրին մէկը ինծի ի՞նչ ըսէ նէ աղէկ:

- Ի՞նչ, - հարցուցին հոն գտնուողները՝ ականջներու աճեցուն հետաքրքրութեամբ մը:

Լռեց. կը վարանէր կոր. ըսելիքը շատ ծանր բան մըն էր, շատ զայթակղեցնող յայտնութիւն մը:

- Երբ օր մը իր բրած ծախքերուն վրայ կը խօսէի խստութեամբ, ըսաւ, թէ ինք ազգին համար անօթի չի կրնար մնալ...

- Վա՛յ, - ըրաւ Մարտիկ աղա զայրացած, - անօթի չի կրնա՞ր մնալ եղեր հէ, անպիտա՛ն...

Տեսնելու բան է եղեր անոր վատնած դրամը, ըրած փառաւոր ճաշերը, մինչդեռ ինք... Փարիզի մէջ մէկ ամսուան մէջ 300 Ֆրանք մսխեր է, մինչդեռ ինք...

Հապա Փարիզ տեսածնե՞րը: Երկու խլէզներ, գլխարկաւոր ու մօրուսաւոր զէվզէկներ, որոնք հնչակեան անունին տակ հարուստները կը շահագործեն: Հապա՞ իրենց զայթակղալից արարքները, որոնց ինք անձամբ ականատես եղեր է:

- Միութեան վրայ կ՚երդնում, որ ըսածներս ճիշդ են...

Պատմեց: Երեւակայեցէ՛ք, որ այդ խայտառակները, ինչպէ՞ս բերան առնել, Աստուած իմ, մարդ են եղեր, այսինքն կանացի հրապոյրներուն քիչ - շատ զգայուն: Ֆրանսուհիներ, լկտուհիներ բերեր են անգամ մը իրենց տունը:

- Վա՛յ սրիկաներ, վա՛յ, - ըրին քանի մը հոգիներ Մարտիկ աղային հետ:

- Ներելի բա՞ն է Հայու մը, մանաւանդ յեղափոխականներու... 3 ժամ այս բանին համար լացեր եմ...

Եւ դեռ շատ մը նմանօրինակ դէպքեր, զայթակղութիւններ, որոնց համար խեղճ իր հոգիին արցունքի աղբիւրները ցամքեցուցեր էր:

- Անչափ լացի, որ ալ ներսս արցունք չմնաց, - կ՚ըսէր...

Հոգեկան սաստիկ տրամադրութիններու մէջ Խապաեանցին ճանկը ինկաւ, որ խելոյն հասկցաւ ինչ որ կարելի էր շահիլ այդ մարդէն՝ զայն իր իսկ ընկերներուն դէմ հանելով՝ բերանը ամբաստանութիւններով լեցուն: Սկսաւ դրդել, աշխատիլ զայն տակաւ, դաշնակցական կըրօնքին դարձնել, բոլորովին անջատել հնչակեաններէն, համոզելով նաեւ զինքը, թէ իբր հին գործիչ, հերոս, ինք մեծ ազդեցութիւն ունի ժողովուրդին վրայ, որ զինքը կը սիրէ, կը պաշտէ:

- Ձեր յեղափոխականի սրբազան պարտականութիւնն է դիմակը վար առնել, ձեր գիտցածներէն հրապարակել:

Խորհուրդ կուտար անոր գիրք մը շինել իր տեսած ու լսածներէն ու հրատարակել:

- Լաւ գրել չեմ գիտեր ես:

- Ես ստանձնում եմ ատ հոգը:

- Դրամ չունիմ:

- Ես կուտամ, - ըսաւ Մարտիկ աղա:

Իրեն հետ կը պտըտցնէր զայն, իբր փաստ մը, վկայ մը կը գործածէր հնչակեաններուն դէմ ուղղուած ամբաստանութիւններուն:

- Իրենց ընկերն իսկ խոստովանում է, - կ՚ըսէր ու զայն առաջ կը քշէր:

Աւելորդ է ըսել, թէ Մարտիկ աղային ուրախութիւնը չափ չունէր: Ժընեւեանը դաշնակցական պետերուն գերագոյնութեանը մէկ փաստաւոր կենդանի ապացոյցն էր, ու հերոսն ալ իր պատմածներով՝ մինչեւ ան ատեն հնչակեաններուն դէմ պոռչտացած նախատինքներուն արդարացումը:

- Տեսա՞ք, ես ձեզի չէ՞ի ըսեր կոր...

Ատ ատենները տունը իր մայրն ու աղջիկը շատ ենթարկուեցան իր շատախօսութեան յարձակումներուն, որովհետեւ Մարտիկ աղա միայն դուրսը խօսելով չէր գոհանար: Տունն ալ Մարտիկ աղա էր:

(Շար. 56)

ՄԱՐՍԷՅԼ .–

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան եւ զաւակները Գաբիկ եւ Աննա,

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն - Էտիք Շալճեան եւ զաւակները Անոյշ եւ Վաղինակ,

Այրի Տիկին Գէորգ Պօյաճեան եւ զաւակները,

Օրիորդ Վարդուհի Պօյաճեան,

Շալճեան (Ֆրանսա, Պարսկաստան, Միացեալ - Նահանգներ), Միսքերեան, Ճանիկեան եւ Վարդեռեան ընտանիքները եւ համայն ազգականական պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՄԻՇԷԼ-ՄԻՀՐԱՆ ՇԱԼՃԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 15-ին, իր բնակարանը, 59 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Օգոստոս 18-ին, ժամը 9·30-ին, Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Սէն - Ժերոմի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր խոր ցաւակցութիւնները Շալճեան եղբայրներուն եւ ընտանիքին պարագաներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՆՋԻ

Եղիսաբէթ Քիւլչէեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուէրները.–

Յովհ. եւ Ժանին Քիւլչէեան 500-ական ֆրանք Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցիին, «Կամք»ին եւ «Յառաջ»ին։

Մարիամ եւ Մաթիլտ Մատիլեան 300 ֆրանք Սամուէլ - Մուրատեան երկօրեայ դպրոցին։

Գրիգոր եւ Սօնա Փափազեան 500-ական ֆրանք Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին, Ս. Մուրատեան վարժարանի երկօրեայ դպրոցին, Շէնին եւ «Յառաջ»ին։

Օրիորդ Իզապէլ Պետիկեան 500 ֆրանք Ս. Մուրատեան երկօրեայ դպրոցին։

Տիկին Վերժին Ուզունեան 500 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին։

Օրիորդ Անահիտ Դարբինեան 200-ական ֆրանք Ս. Մուրատեան երկօրեայ դպրոցին եւ Շէնին։

Կարպիս եւ Անն - Մարի Մկրտիչեան 400 Ֆր. Շէնին։

Պետիկեան ընտանիք (Տիթրոյթ) 50-ական տոլար Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ։

Ժագ եւ Միշըլին Քիւլչէեան 300 ֆրանք ԱՅԲ - ԷՖ - ԷՄ ձայնասփիւռի կայանին։

Մինասեան ընտանիք (Փարիզ եւ Պէյրութ) 500-ական Ֆր. Ս. Մուրատեան երկօրեայ դպրոցին, Շէնին եւ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին։

Քիւլչէեան եւ Դարբինեան ընտանիք 500 Ֆր. ԱՅԲ - ԷՖ - ԷՄ-ին։

Տէր եւ Տիկին Սէրէնկիւլեան 2000 Ֆր. Սամուէլ - Մուրատեան երկօրեայ դպրոցին։

Թալին եւ Անի Դարբինեան (Միացեալ-Նահանգներ) 400 Ֆր. «Կամք»ին։

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ԺԸՆԵՒ. - Վ. Աթթարեան 1000 ֆրանք Շաւարշի կուռ գրչին եւ Արփիկի անշեղ գծի յարատեւութեան մաղթանքով։

ԼԻՈՆ. - Ս. Սուքիասեան 1500 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ. - Տէր եւ Տիկին Պ. Պետրոսեան 500 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ. - Սիմոնն Պայրամեան 500 ֆրանք։

ՎԻԷՆ. - Մամբրէ Ալթունեան 500 ֆրանք։

ՓԱՐԻԶ. - Ոմն 400 Ֆր.։

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք-Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section «Dirouhie Sérengulian» d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE, visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— LE SAMEDI 7 OCTOBRE, à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM (ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)

LE 14 OCTOBRE

ՊԱՆԵՅՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ-Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն։

Արձանագրութիւնները կը կատարուին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 14·30-ին, «Henri Wallon» դպրոցը — 2, avenue de Stalingrad, Bagneux — Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝

— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝ ☎ 01· 45· 46· 10· 11

կամ

— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝ ☎ 01· 46· 65· 81· 53

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2/3
ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

Reservez votre week-end du 2/3 DECEMBRE pour la

GRANDE BRADERIE ANNUELLE de « CHENE »

au Collège «SAMUEL-MOORAT» à Sèvres

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

ՍՈIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

**Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE**

Pour plus de renseignements téléphoner au 06.63.71.49.91 P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

եւ

«ՅԱՌԱՋ - 50» (Մատենաշար 50-ամեայ յատկածոյին) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 18
VENDREDI
18 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.971 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.971

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀԱՄԱՅԱՆՑԻ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Համակարգիչներու համրածանօթ «Միքրոսոֆթ» ձեռնարկութիւնը համայանցի իր հանրագիտարանին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան նկատմամբ ուրացումի քայլերու դիմած է, ըստ ԱՄՆ-ու Բարձրագոյն ուսման Թերթին մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը: Յօդուածագիրը՝ Ճէֆ Նարըլթ, կու տայ ուրացումի այդ քաղաքականութեան մանրամասնութիւնները. Ինքզինք տարեկան հանրագիտարանը որ կը կոչուի «Էնքարթա», 1996-ին դիմած է Ցեղասպանութեան հետազօտութեան հիմնարկի գործադիր տնօրէն Հելէն Ֆայնի որ ցեղասպանութեան մասին գրութիւն մը տայ: Այս վերջինը իր գրութեան մէջ տեղ տուած է նաեւ Հայերու ցեղասպանութեան: Գրութիւնը ընդունուած ու հրատարակուած է: Սակայն, անցեալ Յունիսին «Էնքարթա»յի պատասխանատուները կրկին դիմած են Հ. Ֆայնի որ վերատեսութեան ենթարկէ իր գրութիւնը. դիմումը բացատրուած է «յաճախորդներու բողոքներ»ով: Հ. Ֆայն տեղեկացած է որ Շիքակոյի եւ Միչիկընի համալսարաններու քաղաքագիտութեան դասախօս Գ. Սեւնիի եւս նոյն դիմումը եղած է, իր գրած «Հայաստան» խորագիրով էջին առընչութեամբ: Հանրագիտարանին պատասխանատուները ուզած են որ Հ. Ֆայն իր գրութեան մէջ «Պատմութեան միւս երեսակ»ին – Թրքական կառավարութեան – մասին ալ քանի մը տող աւելցնէ; Գ. Սեւնիէն ալ ուզած են որ տեղ չտայ «ցեղասպանութիւն» բառին: Իրեն ըսուած է որ Թրքական կառավարութիւնը սպառնացած է «Միքրոսոֆթ»ի Թուրքիոյ պատասխանատուները ձերբակալել եւ խափանել այդ մակնիշին արտադրութիւններուն վաճառքը, մինչեւ անեն որ Հայկական կոտորածները որպէս վիճարկելի նիւթ տեղ չգտնեն անոր կայքէջին մէջ: «Միքրոսոֆթ»ի ներկայացուցիչները ոչ հաստատած, ոչ ալ հերքած են ըսուածը. իսկ Թրքական դեսպանատան ներկայացուցիչը «ծիծաղելի» որակած է այդ պնդումը: Ըսած է միայն թէ դեսպանատունը երկու նամակ գրած է «Միքրոսոֆթ»ին, բայց ոչ մէկ սպառնալիք ըրած է: Երբ Հ. Ֆայն եւ Գ. Սեւնի սպառնացած են իրենց ստորագրութիւնները ետ առնել ու հրապարակել «Միքրոսոֆթ»ի գրաքննութիւնը, Հանրագիտարանին խմբագիրները տեղի տուած են: Երկու յօդուածագիրները աւելցուցած են թէ Թուրք կառավարութիւնը կ'ուրանայ ցեղասպանութիւնը, բայց դէպքերը կը մեկնաբանէ իր տրամաբանութեամբ: Երբ «Էնքարթա»յի հարց տրուած է այդ մասին, ներկայացուցիչը ըսած է թէ խմբագիրները արձակուրդի են: Ուրիշ մըն ալ աւելցուցած է թէ մէկ պատմութիւն երկու երես կ'ունենայ, նոյնիսկ երբ ան կը վերաբերի ցեղասպանութեան:

ԼՂՀ

ՂԱՐԱԲԱՂ ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ ԱՐՏԱԾՄԱՆ ՄԵԿՆԱԿԷՏ ՉԷ

Վերջերս անդրադառնալով Ազրպէյճանի մէջ թմրամոլներու թիւին յաւելումին, փոխ – վարչապետ Ա. Հասանով ըսած է թէ ոչ պաշտօնական տուեալներով, Հայերու կողմէ գրաւուած ազրպէյճանական տարածքները տարանցիկ ճամբու վերածուած են Ասիայէն Եւրոպա թմրեցուցիչ փոխադրելու համար:

ԼՂՀ Ներքին եւ Արտաքին գործերու նախարարները՝ Բագօ Սահակեան եւ Նայիրա Մելքումեան «Մնարք» գործակալութեան յայտնած են թէ այդ արտայայտութեան մէջ լուրջի առնուելիք բան չկայ, քանի որ Ղարաբաղի տարածքը չի կրնար տարանցիկ ուղի ըլլալ թմրեցուցիչի փոխադրութեան համար, եթէ ոչ ուրիշ բանի, գոնէ այն պատճառով որ Ազրպէյճան շրջափակումի տակ կը պահէ զայն: «Ղարաբաղի Ներքին գործերի նախարարութիւնը վերջին տաս տարիների ընթացքում բաւականին յաջող պայքար է մղում թմրամոլութեան դէմ եւ պատրաստ է այս ոլորտում համագործակցել հարեւան պետութիւնների իրաւապահ մարմինների հետ» ըսած է Բ. Սահակեան:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ԳՆԵԼ ԳԻՒՄՐԻԻ ՀԻՒՍՈՒԱԾԵՂԷՆԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ

Թրքական Նեաէքս Ընկերութեան ներկայացուցիչները գացած են Հայաստան, Գիւմրիի հիւսուածեղէնի գործարանը գնելու համար բանակցելու:

Թուրք գործատէրերուն համաձայն, առաջին տարին պիտի կատարեն մէկ միլիոն տոլարի ներդրում ու գործ պիտի հայթայթեն 300 հոգիի: «Երկրորդ տարին, Թրքական կողմը պիտի կատարէ երկու միլիոն տոլարի ներդրում, գործ հայթայթելով 1000 հոգիի», յայտարարած է Հայաստանի Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարարութեան պաշտօնեաներէն Մերուժան Յակոբեան:

Յայտնի չէ տակաւին, թէ Գիւմրիի հիւսուածեղէնի գործարանին բաժնեթուղթերէն քանին պիտի ծախուին ու քանին պիտի մնան պետութեան: Սակայն, փոխ – նախարար Աշոտ Շահնազարեան վերջերս յայտարարած էր, թէ գործարանի արժեթուղթերուն 100%-ը պիտի ծախուի Նեաէքսին: Շահնազարեանի համաձայն, Նեաէքս Թուրքիոյ միակ հանրայայտ ընկերութիւնը չէ, բայց Եւրոպայի մէջ մեծ շուկայ ունի:

ՈՐՈՇՆԵՐՈՒ

(Օգոստոս 16 / 17)

ԱԶԳ. ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգային Ապահովութեան Նախարարութիւնը Օգոստոս 16 Յուակիր յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր հակադրեցութիւն մը բանաձեւուած է Ազրպէյճանի հակահայ ցեխարձակումներուն դէմ: Նախարարութիւնը ուժ կ'ետով կը հերքէ եղած անարդար ու զրպարտիչ մեղադրանքները: Կ'ըսուի թէ Հայկական կողմը ի տարբերութիւն Ազրպէյճանցիներու, ազրպէյճանական տարածքներու վրայ յարձակումներով պատանդ ու գերի չի խլեր, յետոյ զանոնք իրենց վաճառելու համար: Հայաստան գտնուող ազրպէյճանցի գերիները ամէն ձեւով կը մղուին վերադառնալու, մինչեւ իսկ ազրպէյճանցի ներկայացուցիչներ կը հրաւիրուին որպէսզի համոզեն իրենց երիտասարդները ու Հայաստան փրկուի աւելորդ գլխու ցաւերէ: Մարդու իրաւունքներու յարգանքի սկզբունքով, մեծագոյնս յայտարարութիւններ չեն ըլլար իրենց երկիրը վերադառնալու ազրպէյճանցի երիտասարդներու դժկամութեան մասին: Անոնք բոլորն ալ կը գտնուին պետական հսկողութեան ու Կարմիր Խաչի խնամակալութեան տակ. բնական սնունդ ու բժշկական անհրաժեշտ խնամք կը ստանան: Նոյնիսկ գրաճանաչութեան դասընթացքներու կը հետեւին:

Յայտարարութիւնը կ'աւարտի Հայաստանը քարոզչական արշաւի մէջ քաշելու փորձերուն վերջ տալու կոչով ու նշուած մարզին մէջ գործակցելու հայաստանեան դիմումները անպատասխան չձգելու թելադրանքով:

ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Համայանցի հայկական կայքէջը կոչ կ'ուղղէ բոլորին զօրակցելու Հոլանտայի Ասէն քաղաքին գերեզմանատան մէջ Հայերու ցեղասպանութեան յուշաքար մը զետեղելու նախաձեռնութեան: Ծանօթ է որ անոր առաջին օրէն դէմ արտայայտուած է տեղական Թուրք գաղութը, եռանդուն բողոքներով խոչընդոտելով ծրագիրը: Շրջանցելու համար այս ընդդիմութիւնը որ կրնայ հակահայ որոշումի մը մղել Ասէնի իշխանութիւնները, հարկ է նամակով, հեռապատճէնով, ելփոստով նեցուկ կանգնիլ տեղւոյն հայութեան ջանքերուն, պահանջելով որ քաղաքապետարանը անյապաղ վճռէ արտօնել յուշաքարին զետեղումը, առանց տարուելու Թրքական անհիմն բողոքներէն:

Կարելի է գրել ֆրանսերէն, անգլերէն, գերմաներէն կամ նէրլանտերէն:

Քաղաքապետին հասցէներն են.
Mrs. D. Van As-Kleijwegt
Mayor of City
Postub 30018
9400 RA Assen, Pays Bas
Հեռաձայն. –
31 – 592 – 366 – 911
Հեռապատճէն. –
31 – 592 – 366 – 595
Ելփոստ. –
Assen — bibliotheek@amazed.nl

ՀՍԿՈՂՈՒԹԻՒՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ

«Հայոց Տուն» Միութիւնը յանձնաժողով մը ստեղծած է վերահսկելու համար Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին դատաքննութեան վրայ. կազմակերպութեան նախագահը Վարդան Պետրոսեան ըսած է թէ իրենց համոզումով ինը ամսուան նախաքննութիւնը անաչառ չէ եղած, քանի որ ոճրագործներուն ետին կանգնած կազմակերպիչներուն մասին քննութիւն չէ տարուած: Պիտի պահանջուի նաեւ Թըղթածրարները արդէն փակուած քանի մը անձերու պարագաներուն վերաքննութիւնը: Վ. Պետրոսեանի կարծիքով, Ներքին գործերու նախկին նախարար Ս. Արբահամեան եւս պէտք է դատուի, քանի որ ոճրագործներուն արգելք ըլլալու փոխարէն անմիջապէս լքած է դահլիճը:

«Հայոց Տուն» Միութեան աջակից են ՍԻՄ-ը, Դեմոկրատական, Երիտասարդական կուսակցութիւնները, «Օգոստոս 23» ազգային դաշինքը, Մարդու իրաւունքներու հայկական միութիւնը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՄՈՍԿՈՒԱ, ԱՄՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Օգոստոս 17-ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. կը մեկնէր Մոսկուա ուր յաջորդ օր խաչքար մը կը զետեղուէր Նորակառոյց Ս. Ամենափրկիչ Եկեղեցիին առջեւ, որպէս նշան հայ եւ ռուս եկեղեցիներու եղբայրութեան: Մոսկուայէն Կաթողիկոսը կը մեկնի ԱՄՆ, մասնակցելու բոլոր կրօնքներու առաջնորդներուն վեհաժողովին: Սեպտեմբեր 1-ին Գարեգին Բ. կ'անցնի Գերմանիա, ներկայ գտնուելու Հալլէ քաղաքին մէջ «Կիլիկիոյ գանձերը» ցուցահանդէսին բացումին ու «Հայաստան – 2000» գիտաժողովին:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ
ԴԵՍՊԱՆ

Տիկին Արփիկ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Տնօրէն «Յառաջ» օրաթերթի

Յարգելի Տիկին ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Շնորհաւորում եմ «Յառաջ» օրաթերթի 75-ամեակի կապակցութեամբ: Լինելով գրեթէ ֆրանսահայ համայնքի հասակակիցը, թերթի էջերը եւ պատմութիւնը հարազատ արտացոլանքն են նրա եւ առհասարակ ողջ Սփիւռքի գոյատեւման, ինքնութեան, գրաւոր մշակոյթի եւ լեզուի պահպանման յամառ ջանքերի:

«Յառաջ»ը սփիւռքահայ նորանոր սերունդներին է փոխանցում հայրենի արժէքների նկատմամբ սէր եւ հոգատարութիւն, նրանց մէջ սերմանում նուիրուածութիւն եւ կապուածութիւն հարազատ արմատներին:

Ձեզ եւ Ձեր աշխատակազմին ցանկանում եմ ստեղծագործական յաջողութիւններ, «Յառաջ»ին յարատեւ ապագայ:

Լաւագոյն մաղթանքներով՝
ԷԴՈՒԱՐԴ ՆԱԼՊԱՆԴԵԱՆ
Փարիզ, Օգոստոս 10

Տիկին Արփիկ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Տնօրէնուհի «Յառաջ» օրաթերթի

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը որպէս գաղութային կոչում եւ շահախնդիր ունեցող հաստատութիւն հպարտօրէն եւ ջերմօրէն կը շնորհաւորէ եւ կ'ողջունէ «Յառաջ»ի 75-ամեակը:

«Յառաջ», նախ, գաղութ կազմաւորեց, առաջնորդեց, դարձաւ ինքնութեան բերդ, եղաւ պատուանդան՝ գրիչներու, միտքերու, գաղափարներու, համոզումներու, ազատ արտայայտութեան:

«Յառաջ», այսօր, ամայացած հողերու վրայ կը մնայ միակ ովասիսը եւ մարտնչողը հայ լեզուի, գիրի, մշակոյթի հարազատութեան:

«Յառաջ» արմատ առաւ, յաղթանակեց՝ Շաւարշ Միսաքեանով եւ դարձաւ հաւատարմութեան, տոկունութեան եւ անձնահանձնութեան մամուլ՝ անոր յաջորդներով:

Բիւր յաջողութիւններ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Մարսէյլ, Օգոստոս 11

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻ ԵՐԿՈՒ ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԱՀԱՑԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐԷՆ

Ազրպէյճանական լուրերու գործակալութիւնը Օգոստոս 15-ին տեղեկացուցած է

(Շար.ը Դ. էջ)

ԳԻՒՄՐԻԻ ԱՄԱՅԱՑՈՒՄԸ ԾՐԱԳՐՈՒԱ՞Ծ Է

Հայաստանի հարաւային ծայրամասին՝ Մեղրիի «վաճառք»ին կամ փոխանակումին մասին վրդովեցնող լուրերէն ետք, երկրին հիւսիսային մեծագոյն քաղաքին առընչուած նման հարցական, աքցանի մէջ բռնուածի պատկեր մը կուտայ Հայաստանէն: Իսկապէս, պէ՞տք է հաւատալ ու մտահոգուիլ որ կայ աշխարհի մէկ անկիւնը շատ յստակ հեռանկարներով մանրամասնօրէն պատրաստուած ծրագիր մը որուն նպատակն է Հայաստանը զրկել իր արժէքներէն. բնակիչ, հող, բնական հարստութիւններ, մշակութային գանձեր, հեղինակութեան տէր ղեկավարներ, եւ այլն: Վերջին քանի մը տարուան անցքերը բաւական տուեալ ունին նման հարցականի մը դրական պատասխանի առաջնորդող: Կը բաւէ անդրադառնալ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման պատճառաբանութեամբ սեղան բերուած Մեղրիի փոխանակումի նիւթին ու երկրին ղեկավարութիւնը գլխատած Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան: Առաջինին պարագային, վրդովեցնողը ուղղակի փոխանակումի գաղափարը չէ այնքան. ատիկա կրնար առաջարկուած ըլլալ Բաքուի, կամ Անգարայի հաշիւներով. բուն միտք պղտորողը տրուած յաւելեալ մանրամասնութիւններն են թէ ԱՄՆ 3 միլիառ տոլար կուտայ Մեղրիի փոխարէն Հայաստանի տնտեսութիւնը հզօրացնելու համար, կամ մամուլին մէջ տեղ գտած այն շշուկները թէ 5 – 15 հազար տոլարի գումարներ կ'առաջարկուին Մեղրիի բնակիչներուն, իրենց բնակարաններուն ու շրջանէն մեկնումին փոխարէն: Ինչ կը վերաբերի Հոկտեմբեր 27-ին կատարուածին, արդէն դժուար էր հաւատալ որ կան այնպիսի հզօրներ որոնք մէկ հարուածով քաղաքական հրապարակէն կը մաքրեն անոր ամէնէն տիրական ուժերէն, սակայն չեն յաջողիր իրենց հզօրութիւնը ցոյց տալ երկրին վիճակը մաս մը բարելաւելու գործին մէջ...: Իսկ Օգոստոս 3-ի «Առաւօտ»ին մէջ Նայիրա Մամիկոնեան «Մեղրիի մասին եւ ոչ միայն» խորագրուած էջը բաւական զգայացունց ակնարկութիւններ ունի Խորհրդարանի ահաբեկչութեան մասին: Նախ կը նշուին ութ զոհերու հոգեհանգիստին վարչապետ Պուտինի ու Դումայի նախագահ Սելեզնյովի յայտարարութիւնները թէ ահաբեկիչներու գլխաւոր երկու զոհերը՝ Վ. Սարգսեանն ու Կ. Դեմիրճեանը Ռուսաստանի բարեկամներն էին. կատարուածին մէջ Ռուսաստանը բուն թիրախ առնելու մտադրութիւնը տեղ գտած է ռուսական լրատուամիջոցներու մէջ ալ: Նոյնքան ուշագրաւ է Իրանի մէկ պաշտօնատարին կարծիքը որ մէջբերուած է չակերտներով. «Շատ ջանք թափուեցաւ, որպէսզի այս ահաբեկչութեան իսկական պատուիրատուներուն հետքը գտնուի պահուի եւ քննիչ մարմինը սխալ ճամբայ ընտրէ»: Ն. Մամիկոնեան ըսելէ ետք թէ որոշ վերլուծողներ Հոկտեմբեր 27-ի դէպքերը միայն յատուկ ծառայութիւններու կարողութեամբ կը բացատրեն եւ թէ այդ ծառայութիւնները իրենց յենարանները ունէին բնականաբար Հայաստանի մէջ, կ'արձագանգէ համացանցով տարածուած տեղեկութեան մը ուր ըսուած է. «Ինչպէս կը տեղեկացնեն էլեկտրոնային հետաքննութեան առընչուած ռուսական կայքերը, ԱՄՆ Արտաքին գործերու նախարարի Ա. տեղակալ Ս. Թալպոթ Ուաշինկթընի զեկուցած է թէ Հայաստանի գործողութիւնը կատարեալ յաջողութեամբ աւարտած է»: Յօդուածագիրը կը յիշեցնէ նաեւ թէ արեւմտեան մամուլի անուններ նոյն Թալպոթի Հոկտեմբեր 27-ի օրը Երեւան գտնուելուն ակնարկելով գրած են «Ս. Թալպոթի այցին արինոտ հետագիծը»:

Այս բոլորը անկարելի է որ միտք չգան, կարդալով «Առաւօտ»ի Յուլիս 25-ի թիւին մէջ Սաթիկ Սէյրանեանի «Ո՞ւմ է ձեռնտու Գիւմրիի ամայացումը» խորագրուած գրութիւնը: Ան կը վերաբերի աղէտեալ այդ քաղաքին բնակարանի հարցին, որուն «ինքնատիպ» լուծում մը բերած ըլլալ կը թուին «ԱՄՆ–ու միջազգային զարգացման գործակալութիւն»ը եւ Հայաստանի ղեկավարութիւնը:

Լուծում կոչուածը այն է որ բնակարան գնելու վկայագիր, կամ կտրօններ կը տրուին տակաւին անտուն մնացած ընտանիքներու: Մէկ սենեակնոց գնելու համար տրուածը 1700 տոլարի համարժէք կտրօն է, երկու սենեակնոցի համար 2500 – 2700 տոլարի: Կտրօն ստացողը կրնայ երկրին որեւէ մէկ բնակավայրէն տուն գնել: Գործարքը ամփոփելով, կարելի է ըսել որ միտքը կը կայանայ նոր բնակարաններու շինութեան պիւտճէ յատկացնելու տեղ, պատրաստի ծախու բնակարան գնել տալու մէջ: Նոյն առաջարկը նախապէս եղած է աւերուած ուրիշ քաղաքի մը՝ Սպիտակի քաղաքապետին որ մերժած է այդ լուծումը, զայն լուրջ չգտնելով ու խորհելով, օրինակ, որ եկամուտէ զուրկ բնակիչ մը կրնայ բնակարանը ծախել ու երթալ տնակի մը մէջ ապրիլ:

Գիւմրիի քաղաքապետ Վարդան Ղուկասեան դրուատած է ծրագիրը: Ըսաւ որ արդէն 190 հոգիի տրուած են այդ վկայագրերէն, բայց միայն հինգ – վեց ընտանիք բնակարան գնած է անոնցմով: Ինչ որ անհրապոյր մը նկատէ Ս. Սէյրանեան նոյն կարգադրութեան մէջ, կը բացատրէ հետեւեալ ձեւով. ներկայի ընկեր – տնտեսական ծանօթ պայմաններուն մէջ թէ՛ բնակարանի տէր, թէ՛ տնակի բնակիչ Գիւմրեցին գրեթէ նոյն կացութեան մէջ են: Ո՛չ աշխատանք, ոչ ալ ապրելու այլ միջոց ունին: Շատեր պատրաստ են շատ աժանի ծախելու իրենց տուները, ունեցածը եւ Գիւմրիէն մեկնելու: Երբ մարդոց ձեռքը պատրաստ միջոց կը տրուի բնակարան գնելու համար, ատիկա կը դիւրացնէ մեկնումի թեկնածուներուն գործը:

Քաղաքապետին կարծիքն ալ այն է որ Գիւմրիի մէջ պարապ ձգուած շատ բնակարաններ կան, կամ կան զոյգ բնակարան ունեցողներ. անոնց տէրերը կ'ուզեն ծախել զանոնք. կան չորս – հինգ սենեակնոց տուն ունեցողներ ալ որոնք եւս զանոնք կ'ուզեն ծախել, փոխարէնը երկու սենեակնոց մը գնել ու գումարէն մնացածով գործի ձեռնարկել:

Գիւմրիի մէջ տակաւին 14 հազար ընտանիք տնակներու մէջ կ'ապրի: Քաղաքապետը կ'ըսէ թէ նոր բնակարան շինել տալ աւելի մեծ գումարի (շուրջ 12 հազար տոլար) կը կարօտի: Մինչդեռ շատ է աժան գինով բնակարանը ծախել ուզողներու թիւը. այսինքն՝ մէկ բնակարան շինելու գումարով կարելի է 2 – 3 պատրաստի բնակարան ձեռք ձգել: Գիւմրեցիներ ալ ըսած են թէ շնորհիւ այդ կարգադրութեան բնակարաններու գիները բարձրացած են:

Սաթիկ Սէյրանեան այս մասին զրուցած է քաղաքին ընկերային ծառայութիւններու կեդրոնի նախկին տնօրէն՝ Գ. Յովհաննիսեանի հետ ալ որ 1990 – 1995 եղած է Աղէտի գօտիի եւ գաղթականներու խորհրդարանական յանձնաժողովի քարտուղար: Այս վերջինը «հակահայկական» կ'որակէ ծրագիրը, ըսելով որ ան կը նպաստէ Հայաստանի հիւսիսային ռազմավարական մեծ նշանակութեան տէր շրջանին ամայացման: Ըսածը լրջօրէն մտածելու կը մղէ, երբ կ'աւելցնէ թէ ատենին ըսած են որ միջազգային գործակալութիւնը այդ գումարը յատկացնէ աղէտի գօտիին մէջ աշխատատեղիներ ստեղծելու: Վնասին գլխաւորը այդ առաջարկին ընդունուած չըլլալն է, երկրորդն ալ՝ կիրարկուած միջոցով Գիւմրիին համար նախատեսուած վիճակը որ պիտի յանգի «որքան բնակարան, այնքան մարդ» տրամաբանութեան: Կայ, անշուշտ երկուքին հետեւանքն ալ որ կը թարգմանուի արտագաղթի ճամբայ հարթելով: Գ. Յովհաննիսեան արդէն սարսափելի տուեալի մը կ'անդրադառնայ, ըսելով որ Գիւմրիի բնակչութեան թիւը կառավարութեան մօտ թէեւ 210 հազար արձանագրուած է, սակայն, ատիկա նոյնիսկ երկրաշարժէն առաջուան չի համապատասխաներ, իսկ ներկայի բնակչութիւնը 64 – 65 հազարի չափ է:

Ս. Սէյրանեան տեղեկացած է որ կտրօններով բնակարան ձեռք ձգելու նոյն ծրագիրը 1994–ին ալ առաջարկուած է Հայաստանի իշխանութիւններուն, սակայն անոնք մերժած են, տեսնելով վտանգը: Յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ միջազգային այդ կազմակերպութիւնը չի պարտադրեր ընդունիլ իր ծրագիրը, բայց ներկայի իշխանութիւնը եւս պէտք է մերժէր: Անդրադառնալով 2000–ին աղէտի գօտի կոչումին այլեւս տեղ չձգելու Ռ. Քոչարեանի ընտրական խոստումին, Ս. Սէյրանեան կը գրէ. – «Եթէ այս ձեւն է ընտրուած, ուրեմն վաղը կ'ունենանք կրկնակի աւերուած աղէտի գօտի»:

Քաղաքապետ Վ. Ղուկասեանի համաձայն աղէտի գօտիին մէջ բնակարաններու շինարարութիւն կը սկսի շուտով, Գ. Գրիգորեանի տրամադրած գումարներով: Ինք վստահ է թէ ան եթէ խօսք տուած է, կը յարգէ խոստումը: Թէ այդ շինարարութիւնը ե՛րբ կ'ըլլայ, ի՛նչ ծրագրով, որոշակի բան չէ ըսուած:

Ս. Սէյրանեան տեսած է թէ բնակարան գնելու կտրօններու կարգադրութիւնը ուրախութիւն պատճառած է Գիւմրեցիներուն. մէկ մասը գոհ է տնակէն բնակարան մը փոխադրուելուն, ուրիշներ՝ ի վերջոյ բնակարանը ծախելու եւ երկրէն մեկնելու առիթ ստեղծուելուն, երրորդ խումբ մըն ալ՝ վաճառածին գումարով գիւղը աւելի աժան տուն մը գնելու, մնացածը գործի մէջ դնելու, կամ օրուան հացի դրամ ընելու կարելիութեան: Կայ անվստահութեան ազդակ մըն ալ. բնակարան ծախողները չեն վստահիր ոչ ծրագիրը գործադրողներուն, ոչ ալ գումարը տուող դրամատուներուն, մանաւանդ երբ իրենք կանխիկ դրամի պէտք ունին:

Ուշադրութեան յանձնուած գործարքը, իրաւ է որ առաջին մօտեցումով աւելի դրական յատկանիշի տէր կը թուի, քանի որ դարման կը բերէ աւելի քան տասնամեայ ցաւոտ խնդիրի մը, առիթ տալով որ ընտանիքներ տնակներէ իսկական բնակարաններ փոխադրուին, վերատիրանալով մարդավայել կեանքի մը ամէնէն նախնական պայմանին: Սակայն, ծրագրին վտանգներուն մատնանշումն ալ անկարելի է անտարբերութեան մատնել: Մանաւանդ որ միջազգային նման գործակալութեան մը համար ամէնէն յարմար պատկերացումը չէ կաղանդ պապայինը: Ո՞ւրկէ ուր երկրաշարժէն այսքան ատեն ետք, հազարաւոր տոլարնոց կտրօններ կը տրամադրուին աղէտեալ Գիւմրեցիներուն որոնց այսօրուան նոր սերունդը մեծ մասով վակոններ, կամ թիթեղէ, խուաքարէ տուփեր տեսած է որպէս բնակարան:

Հայու դիւրին կասկածամտութեան հետեւա՞նք է կատարուածին մէջ Գիւմրիի պէս քաղաք մը ամայացնելու նպատակ նշմարել:

Ո՛չ բոլորովին, դատելով՝ յաջորդական իշխանութիւններու ընթացքէն որոնք իրենց ճկոյթն իսկ չշարժեցին երկիրը կիսով պարպած արտագաղթին դէմ, ձգեցին որ Մեղրիի փոխանակումի նիւթը աւելնայ մտահոգութիւններու վրայ ու Հոկտեմբեր 27-ի զոհերուն հարազատները հրապարակը լեցնեն լուրջ հետաքննութեան արդարութեան պահանջով...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳՈՎԵԼՈՒ ՈՒ ՔՆՆԱԴԱՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Գ.

Երբ շուրջս խօսք բացուի գովելու կամ քննադատելու մասին, անմիջապէս կը զգամ որ իմ ուսերուս վրայ ալ մեծ ծանրութիւն կայ թէ՛ որպէս ուրիշներու նկատմամբ կատարուած գովք, թէ՛ ուրիշներու նկատմամբ կատարուած քննադատութիւն: Իմ ուսերուս վրայ՝ որպէս մամուլի մարդ: Մամուլի մարդ մը, մանաւանդ թերթի մը խմբագիրը, ամէն օր դէմ առ դէմ պիտի մնայ ինչերու եւ ինչերու հետ, որոնց մասին պիտի ստիպուի կա՛մ գովք հիւսել, կա՛մ թերիներու մատնանշում ու քննադատութիւն ընել: Կամ մէկը, կամ միւսը, երբեմն երկուքն ալ միատեղ: Իրական խմբագիրի մը կամ լրագրողի մը համար երրորդ ճամբայ չկայ: Երրորդ ճամբան՝ անտարբերութիւն է, չէզոքութիւն կամ կեղծ անկողմնակալութիւն է, դատապարտելի լռութիւն է:

Բնականոն մարդու մը համար, նաեւ բնականոն խմբագիրի մը համար դիւրին չէ հրապարակաւ թերութիւններ մատնանշել, քննադատել, սիրտ կոտրել կամ թշնամութիւններ հրահրել: Եթէ քննադատութիւն կայ, հետեւանքներն ալ կան: Գիտես որ դիմացինին սիրտը պիտի կոտրես, կամ դիմացինը քեզի թշնամի պիտի դարձնես: Բայց միայն ա՛յս չէ որ կը դժուարացնէ քննադատելու գործը: Կայ նաեւ հետեւեալը: Եթէ բնականոն ու խղճամիտ մարդ ես, դուն ալ պիտի տառապիս այն քննադատութենէն, զոր պիտի ընես դիմացինին հասցէին: Ատիկա բնականոն մարդ ըլլալու պայմանն է: Մէկը բնաւ ալ բնականոն մարդ չէ եթէ ուրիշի մը տառապանք կը պատճառէ առանց ինք ալ ատկէ տառապելու: Կեանքիս մէջ երբեք չկրցայ մէկու մը հասցէին ծանր քննադատութիւն մը ընել ու գիշերը հանգիստ քնանալ: Գիշերը չկրցայ հանգիստ քնանալ ո՛չ թէ անոր համար որ կը վախնայի թէ սխալած էի, ո՛չ թէ անոր համար որ դիմացինս ջլատած ու յուսախաբ ըրած էի լաւ գործ մը ընելու իր բարեացակամութեան մէջ, ո՛չ թէ անոր համար որ կը վախնայի թէ թշնամիներ ստեղծած էի, այլ անոր համար պարզապէս որ խիղճս կը տանջուէր:

Այո՛, քննադատելը դիւրին չէ: Թէեւ պարտականութիւն մըն է, բայց դիւրին չէ:

Եւ ասոր փոխարէն, շատեր կը կարծեն թէ գովասանք հիւսելը դիւրին է: Է՛հ ինչ բան արդարեւ աւելի դիւրին է քան մատիտ վերցնել ու Հայոց բառարանէն ընտրուած ամենագեղեցիկ բառերով գովաբանել, լրձնաշուրթն դրուատել մէկու մը գործը, յետոյ սպասել որ գովասանքի արժանացած մարդը կամ հաստատութիւնը երախտագիտութիւն ու շնորհակալութիւն յայտնէ: Ուրախացնել եւ ուրախանալ: Ասկէ աւելի դիւրին բան կա՞յ:

Բայց ատիկա այնքան ալ ճիշդ չէ: Գովաբանելն ալ ունի իր դժուարութիւնները: Եկէք տեսնենք թէ ինչո՞ւ դժուար է գովաբանութիւնն ալ:

Նախ, ամէն մարդու տրուած չէ ամենայն համեստութեամբ ու անկեղծութեամբ գովաբանել մէկու մը կամ հաստատութեան մը լաւ գործը: Պէտք է յաղթահարուին հոգեբանական դժուարութիւններ: Նայեցէք ձեր շուրջը եւ տեսէք թէ որքան մեծ թիւ կը կազմեն այն մարդիկը որոնք գովաբանել, դրուատել, մէկու մը լաւ գործին մասին լաւ բան մը ըսել չեն գիտեր, լաւ բան մը ըսել չեն ուզեր, լաւ բան մը ըսելը պզտիկութիւն կը նկատեն: Ուրիշներու մասին լաւ բան մը ըսելը զիրենք կը դժբախտացնէ: Կը կարծեն որ ուրիշներու մասին լաւ բան մը ըսելով բացառիկ պատիւ մը ըրած կ'ըլլան այդ ուրիշին: Տակաւին կը վախնան որ մէկու մը մասին լաւ բան մը ըսելով կ'անհանգստացնեն երրորդ կողմ մը: Կան նաեւ այնպիսիներ, որոնք ուրիշի մը մասին լաւ բան մը ըսել չեն ուզեր պարզապէս անոր համար որ վստահութիւն չունին իրենց սեփական խօսքին նկատմամբ: «Ես ճիշդ բան մը ըսած կ'ըլլա՞մ եթէ սա գործը գովաբանեմ», կամ՝ «Ես ո՞վ եմ որ պիտի գովաբանեմ», կամ «Մարդիկ պիտի չկարծե՞ն արդեօք որ ես կը շողոքորթեմ»:

Բայց կրնանք մէկ հարուածով մէկդի ընել բոլոր այս մտահոգութիւնները եւ ըսել մէկ բան. «Մէկու մը մասին անկեղծ հիացումով լաւ բան ըսելը հոգիի ազնուութիւն է, ազնուականութիւն է»: Եւ ասոր համար է թերեւս որ անկեղծ ու անսակարկ գովասանքն ալ այնքան դժուար է որքան անկաշառ քննադատութիւնը: Միլիոնաւոր մարդիկ կան աշխարհի վրայ, որոնք կը հիանան ուրիշներու վրայ եւ սակայն իրենց այդ հիացումը կը թաղեն իրենց հոգիին խորութիւններուն մէջ, փշուր մը իսկ դուրս չեն հաներ իրենց այդ հիացումէն: Որովհետեւ հոգիի ազնուականութեան հակառակը կայ հոն: Որովհետեւ ուրիշները ուրախացնելու ուրախութեան ժխտումը կայ հոն, կամ ուրիշներուն իրաւունքը յանձնելու գոհունակութեան ժխտումը կայ հոն: Միլիոնաւոր մարդիկ կան աշխարհի վրայ, որոնք ամէն օր, ամէն գիշեր հիանալի բաներ կը տեսնեն, կը հիանան իրենց այդ տեսածներուն վրայ, եւ տուն կը վերադառնան հիւանդ հոգեվիճակով. ինչո՞ւ ուրիշները այսքան լաւ բաներ ստեղծեն: Միլիոնաւոր այդ մարդիկը չե՛ն որ առանձին կամ հրապարակաւ գովքը պիտի հիւսեն այն գեղեցկութեան, որուն ականատես եղան քիչ առաջ:

Բարեբախտաբար անդին կան մեծ թիւով ուրիշ մարդիկ ալ, որոնք չեն կրնար լաւ բան մը դիտել առանց իրենց գոհունակութիւնը աղաղակելու այդ լաւ բանին դիմաց: Անոնք պիտի խեղդուէին, եթէ չկարենային իրենց անկեղծ հիացումը աղաղակել տանիքներու վրայէն: Բոլոր լաւ բաները կ'ապրին այսպիսի բարեացակամ մարդոց անշահախնդիր պոռթկումներուն շնորհիւ:

Ռ. Հ.

НИՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՒԱՏՔ ՈՒ ԼԱՅՆԱԽՈՀՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐԱՇՐՋԱՆԻՆ ԿՐՕՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ՄԱՅԻՍ 10 – 11 Ի ՏԱՐՍՈՆ

ՏԱՐՍՈՆԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս կը յայտարարենք, թէ «Հաւատք ու լայնախոհութեան դարաշրջանին կրօնքներու հանդիպումը» 2000 Մայիս 10 եւ 11-ին Փոքր Ասիոյ (Անատոլու) Տարսոն քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ, եւ այս հանդիպումը կազմակերպուեցաւ կրօնական համայնքներու վարչութեանց կողմէ, թէ մեր երկրի բնակչութեան եւ թէ ողջ մարդկութեան խաղաղութեանը համար, ինչ որ ընդհանրութեան օգտին ներդրում մըն է: Փոքր Ասիան տարբեր մշակոյթներու եւ կրօնքներու օրրանն է: Մի քանի Իսլամ եւ Քրիստոնեայ մարգարէներու (ոչ միայն Ս. Պօղոսի), ինչպէս նաեւ տարբեր պատմական դէմքերու բնակավայրն է եղած այստեղ:

Մարդու կեանքին վրայ հսկայ ազդեցութիւն ունեցող պատմական իրողութիւն մըն է կրօնքը եւ մարդ կրնայ ըսել, որ կրօնական հաւատքը ընկերային փոփոխութիւններու կարեւորագոյն ազդակներէն մէկն է:

Մենք, տարբեր կրօնքներու եւ վարդապետութիւններու պատկանողներս, կ'ուզենք անգամ մը եւս հանրութեան յայտնել, որ մենք այս երկրին մէջ, ուր էթնիք եւ կրօնական տարբեր համայնքներ կը գտնուին եւ պատմական մեծ անցեալ մը ունին, կ'ապրինք միասնաբար հանգիստ ու խաղաղ պայմաններու մէջ, ինչպէս եղած է անցեալին մէջ: Ասով չենք ուզեր ըսել, թէ մեր միջեւ հարցեր չկան:

Կրօնքի, հաւատքի, խղճի, դաստիարակչական, մշակոյթի եւ արուեստի ազատութեան տեսակէտով աշխարհի ամէն կողմը հարցեր կան: Սակայն այս հարցերը անլուծելի չեն: Ժողովրդավարական գործընթացի միջոցաւ լուծումի քանի մը կարելիութիւններ պիտի յայտնուին, բայց արդիւնքները կը կարօտին համբերութեան ու լայնախոհութեան:

Ուրախալի է հաստատել, որ կրօնքներու ներկայացուցիչները կը ցուցաբերեն ցանկութիւնը միասնաբար աշխատելու: Այս ուղղութեամբ զոյգ հանդիպումներ՝ թէ «Եւրոպական Միութեան Խորհուրդ»ի 2000 Մայիս 3 – 7-ին Իսթանպուլի մէջ գումարուած, եւ թէ Տարսոնի՝ այս «Հաւատք ու լայնախոհութեան դարաշրջանին մէջ կրօնքներու հանդիպումը» լաւագոյն ցուցանիշներն են բարի տրամադրութեանց: Զոյգ հանդիպումներն ալ կազմակերպուած էին կրօնական համայնքներու վարչութեան կողմէ:

Տարբեր կրօնքներու գոյակցութեան եւ խաղաղութեան միասնական տեսլականի պատմական օրինակները կարելի է պատմութենէն քաղել: Յաւօք սրտի կան պայքարներ ու պատերազմներ կրօնքներու, նաեւ նոյն կրօնքի պատկանողներուն միջեւ: Սակայն այս պայքարներու եւ անհանդուրժողութիւններու հիմնական պատճառները պէտք չէ փնտռել կրօնական համոզումներուն մէջ, այլ սեփական կրօնքի ուսուցման սխալ մեկնաբանութեան, մոլեռանդութեան եւ կամ ալ կրօնքին անձնական շահերու օգտագործման մէջ:

Տարակարծութիւններու ուրիշ մէկ պատճառն ալ կը կայանայ տարբեր կրօնքի մը մասին սխալ տեղեկութիւններ ունենալուն մէջ:

Տարակարծութիւններէ խուսափելու համար լուծումը կը կայանայ սեփական կրօնքի ճիշդ ըմբռնման քովն ի վեր, այլ կրօնքներու նկատմամբ առարկայական մօտեցման մէջ: Մենք, կրօնքներու ներկայացուցիչներս գիտակից ենք, որ կարեւոր դեր մը ունինք այս հարցերուն մէջ եւ կ'ընդգծենք, որ հարցերու լուծման համար միասնաբար պիտի աշխատինք:

Կրօնքներու միջեւ երկխօսութիւնը տարբեր կրօնքները միացնել կամ իրարու խառնել չի նշանակեր: Ընդհակառակն, ան փորձ մըն է տարբերութիւնները պահելով, առանց որեւէ ճնշումի, լայնախոհութեամբ ու հասկացողութեամբ հարցերը միասնաբար արծարծել, խորհրդակցիլ, եւ միասնական աշխատանքի մը ճամբաները որոնել:

Այս գործընթացի համար կարեւոր է ոչ թէ տարբերութիւնները ընդգծել, այլ հասարակաց կէտերը բացայայտել: Այս նպատակին համար հոգեւորականներուն կարեւոր պատասխանատուութիւններ կ'իյնան: Ծանօթ է, որ աբրահամեան կրօնքները, որոնց կը պատկանինք մենք, հիմնականին մէջ մարդկութիւնը սիրոյ եւ խաղաղութեան կը հրաւիրեն: Այսօր, աշխարհ երբ ամէն բանէ աւելի խաղաղութեան եւ սիրոյ կը կարօտի, հոգեւորականներ սէր ու խաղաղութիւն պէտք է քարոզեն:

Բաց աստի, տարբեր կրօնքներու ներկայացուցիչները պէտք է միասնաբար պայքարին անաստուածութեան, թմրեցուցիչներու, անօթութեան, պատերազմի, բիրտ ուժի, ահաբեկչութեան եւ օտարներու նկատմամբ թշնամութեան դէմ, որոնք սէրը կ'ոչնչացնեն:

Հաստատ համոզումով եւ վճռակամօրէն կը յայտարարենք հանրութեան եւ կը ցանկանք, որ մարդկութեան խաղաղութեան համար ներկայ այս քայլը կ'ունենայ իր շարունակութիւնը:

Ստորագրողներ

ՄԻՀՄԷԹ ՆՈՒՐԻ ԸԼՄԱԶ
(Կրօնական հարցերու վարչութեան նախագահ)

ՊԱՐԹՈՂՈՄԷՈՍ Ա.
(Պատրիարք Յոյն – Ուղղափառ Եկեղեցւոյ)

ՄԵՍՐՈՊ Բ.
(Պատրիարք Հայոց Թուրքիոյ)

ՅՈՒՍՈՒՖ ՉԷԹԻՆ
Ասորի – Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Առաջնորդ

ՔՈՆՍԹԱՆԹԻՆ ՔՕՍԹՕՖ
Պուլկար – Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Քահանան

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ԵԱՔԱՆ
Գաղդէական Եկեղեցական համայնքի ատենապետ

ԻՍՀԱՔ ՀԱԼԷՎԱ
Թուրքիոյ Թուրքիոյ Հրեայ համայնքի

ԼՈՒԻ ՓԷԼԱՏՐ
Լատին համայնքի Իսթանպուլի հոգեւոր ներկայացուցիչ

ՅՈՒՍՈՒՖ ՍԱՂ
Ասորի – Կաթողիկէ համայնքի Պատրիարքական փոխանորդ

ԱԲՐԱՀԱՄ ՖԸՐԱԹԵԱՆ
Հայ – Կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր Առաջնորդութեան վարչութեան ատենապետ

Ի՞ՆՉ ԳԻՏԵՆՔ ՋՈՒՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Օրական 3 լիթր ջուր կը կորսնցնենք շնչառութեան, քրտինքի եւ այլ արտաքսումներու ճամբով: Մեր մարմինը օրական 0,6 լիթր ջուր կ'արտադրէ, իսկ ուտելիքները միջին հաշուով մէկ լիթր ջուր կը հայթայթեն մարմնին: Ուրեմն մեզի կը մնայ մէկուկէս լիթր հեղուկ խմել եւ երբեմն նոյնիսկ աւելի երբ օդը շատ տաք է կամ շատ քրտնող ենք:

Այժմ տեսնենք, թէ ինչ գիտէք ջուրին մասին...

Աղբիւրի ջուրն ալ, հանքայինն ալ ստորերկրեայ ծագում ունին, ըմպելի են իրենց բնական վիճակին մէջ եւ քիմիական նիւթերէ զերծ են: Տարբերութիւնը այն է, որ առաջինը նոյնքան հարուստ չէ հանքային աղերով եւ օլիկօ – էլէմաններով, որքան երկրորդը. գիտենք նաեւ թէ այս վերջինները որքան անհրաժեշտ են մեր առողջութեան:

Եթէ մարսողական հարցեր ունիք, նախընտրելի է, որ ճաշի ընթացքին առատօրէն ջուր չխմէք, քանի որ մարսողութեան ընթացքը կը դանդաղի:

Սակայն պիքարպոնաթով հարուստ ջուրերը կ'աշխուժացնեն մարսողութեան հոլովոյթը: Ֆրանսական ուսումնասիրութեան մը համաձայն, ճաշէն ետք 50 միլիլիթր պիքարպոնաթով հարուստ ջուր խմելը կը կանխարգիլէ ստամոքսի թթուութիւնը եւ այլ անախորժ զգացումներ:

Երկար ատեն մարդիկ այդ համոզումը ունէին, մինչդեռ իրականութիւնը հակառակն է... նոր ուսումնասիրութիւններու համաձայն, որքան քիչ խմենք կիրով աղքատ ջուր, այնքան մեր ուտելիքներէն ստացուած թթու նիւթերը մէզին մէջ անցնելով կը նպաստեն քարերու կազմութեան: Հետեւաբար կը թելադրուի առնուազն երկու լիթր ջուր խմել այդ քարերու գոյացումը կանխելու համար:

Այո, ջուրին պարունակած կիրը նոյնքան լաւ կ'իւրացուի մեր մարմնին կողմէ, որքան կաթնեղէնինը:

Հետեւաբար թէ փոքրերուն եւ թէ մեծերուն թելադրելի է կիրով հարուստ ջուր խմել, ոսկորներու առողջութեան համար: Տարեցներ եւս կիրով հարուստ ջուր խմելով կրնան պայքարիլ օսթէոփորոզին դէմ:

Վերջնական կարծիքներ չկան: Տակաւին կատարուող ուսումնասիրութիւններ կը քննեն հանքայիններուն դերը սրտի երակներու խցման պարագային:

Առ այժմ գիտենք, թէ որքան ջուրը հարուստ ըլլայ մակնեզիոմով, այնքան արեան գերճնշումէ մահանալու վտանգը կը նուազի (անշուշտ հազար ու մէկ այլ ազդակներ կրնան ժխտել այս հաստատումը):

Միւս կողմէ, սրտամօթային, արեան շրջագայութեան եւ արեան գերճնշումի հարցեր ունեցողները պէտք է խուսափին սոտիոմով հարուստ ջուր խմելէ:

Անշուշտ, բայց չչափազանցենք: Այն երախաները, որոնք օրական մէկէն մէկուկէս լիթր 0,7 միլիկրամ ֆլիւօր պարունակող ջուր կը խմեն, իրենց ակռաներու փտախտին դէմ գործածած ֆլիւօրի դեղահատերը կրնան ջնջել: Չափազանցուած ֆլիւօրը կը վնասէ ակռաներուն էմալին եւ ճերմակ արատներ կը ձգէ անոնց վրայ:

Ջուրին մակնեզիոմը լաւ կ'իւրացուի, որքան դեղահատերունը: Հետեւաբար մակնեզիոմով հարուստ ջուրի հետեւողական սպառումը կը պայքարի սթրէսի, յոգնութեան եւ նմանօրինակ անհանգստութիւններու դէմ:

Թելադրելի է, որ երախաները խմեն շատ հանքայիններ չպարունակող ջուրեր, չծանրաբեռնելու համար անոնց երիկամային գործութիւնը, որ տակաւին շատ նուրբ եւ զգայուն կ'ըլլայ:

Նաեւ թելադրելի է, որ անոնք ծորակի ջուր չխմեն որոշ շրջան մը աղիքային խանգարումներ չունենալու համար:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԼԱՁՈՐ
Տարեգիրք Դպրեվանուց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան
1997 – 1999
Պիքֆայա, 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԱ.

Մայրը ու աղջիկը մտերմակից կ'ընէր իր գաղտնիքներուն, երազներուն, ծրագիրներուն, իր մաքէն անցած ամէն բաներուն, մեծ մարդու բնազդութեամբ մը կը պատմէր զանոնք մանկ ընելու գլուխը, մինչ իր քաղաքական կամ յեղափոխական ճամբերը, որոնցմէ ոչինչ կը հասկնար իր ծերունի մօր ուղեղը եւ բնաւ ախորժ մը չէր զգար իր աղջկան եռանդուն, գարուն հոգին: Ի՞նչ փոյթ իրեն: Նափոլէոնը հինգ տարի խեղճ Լաջ Քաջան չչարչարե՞ց միթէ իր անվերջ մտերմարանութիւններով:

Երբեմն մայրը դիտողութիւններ կ'ընէր իր յեղափոխական յարաբերութեանց մասին:

– Դուք ի՞նչ գիտէք, – կ'ըսէր... – ձեր անունը գրուած է հիմակուընէ... ապագային ալ պատմութեան մէջ պիտի անցնի խմբինս հետ:

Ու կ'ըսէր անոր Սուրբեանէն սորված գաղտնիքները Դաշնակցական կուսակցութեան ուժին, կազմակերպութեանը վրայ: Տունը գաղտնապահ ըլլալու պէտք չունէր:

Մօրը կամ աղջկանը կողմանէ ամենափոքր դիտողութեան մը դրօշակեաններուն բարոյականին մասին Մարտիկ աղա աքցագալ կը կտրէր:

– Աս ի՞նչ խօսք է... անոնք քու գիտցած մարդերդ չեն... բոլոր առած սատակներուն համար ընկալագիր կուտան կոր, ընկալագի՛ր, որպէս զի վերջին վճարեն: Հերոսներ են անոնք: Հնչակեաններուն պէս չեն անոնք: – Ու կը սկսէր ճառել:

Հնչակեանները անպիտաններ, ոճրագործներ... իսկ դրօշակեանները, օ՛հ անոնք... Իր խօսքերուն մէջ երբեմն տարօրինակ բառեր կը հնչէին ժընեւեանին գործածած բառերէն, զոր Մարտիկ աղա կը թութակէր, «մասսա, ինտէլիքէնդ, պրոլէտարիա...» եւ մանաւանդ «հոհոս» բառը, որ հիմա իր սիրական «ապուշ» բառին տեղը կը բռնէր իր խօսքերուն մէջ:

– Տեսնէք, ինչ մարդեր են անոնք... անցած օր մէկը եկաւ Ժընեւէն, մարդը գաղղիերէն, գերմաներէն, ռուսերէն գիտէ կոր, միւսներուն պէս «հոհոս» չեն անոնք: «Հոհոս» անպիտաննե՛ր:

Երբեմն մայրը, կարօտախառն բանուած, Պոլսոյ երթալու խօսք կ'ընէր:

– Խե՞նթ ես, ի՞նչ ես, կնի՛կ, – կ'ըսէր Մարտիկ աղա, – սպասէ դուն քիչ մը, ես քեզի, նայէ ուր պիտի տանիմ... Հայաստան պիտի տանիմ, Հայաստան, գեղեցիկ լեռներու, բլուրներու, հովիտներու, առուակներու մէջ թագաւորի պէս պիտի ապրինք:

Օր մը Սուրբեանի վրայ խօսած ատեն՝

– Հայրի՛կ, – ըսաւ աղջիկը, – օր մը սա տղան բեր տէ տեսնենք, մինչ կը խօսիս, անգամ մը տեսած չունինք դեռ...

Մարտիկ աղա ձեռքը ճակտին զարկաւ.

Ես աս ինչ աւանակ եմ պէ՛, այսչափ ատեն է միտքս չեկաւ... աղէկ ըսիր, աղջի՛կ'ս, աս Կիրակի առնեմ տէ, բերեմ...

ԺԲ.

– Կ'ըսեն կոր որ աս տարի ձմեռը սաստիկ եղաւ, ուրիշ տարիներուն նայելով:

– Այո՛, ան ալ մեր բաղդէն է եղեր:

– Շիտակը Գահիրէ շատ աղէկ էինք... ո՛չ ցուրտ բրաւ, ո՛չ ալ անձրեւ, շատ աղուոր օդ բրաւ... Աղեքսանդրիան աղէկն չեն գտներ կոր, շատ խոնաւ է եղեր, վերջին աստիճան:

Աս խօսքը 35 տարեկան կին մըն էր, չափաւոր գիրութեամբ, բաւական գեղեցիկ ու քիչ մը հպարտ արտայայտութեամբ դէմքով մը: Երկու օր առաջ իջած էր Գահիրէէն ու այցելութեան եկած Արմաքէշեաններուն, ուր ուրիշ հիւրեր ալ կային, Տիկին Գասպարեան, Օրիորդ Սէմէրճեանը եւ իր մայրը:

Տիկին Գասպարեան բողոքեց Գահիրէցիին այդ խօսքերուն դէմ՝ ծիծաղելով միանգամայն:

– Ինչո՞ւ, մեղայ, մեր Աղեքսանդրիան ի՞նչ ունի... իմ գիտնալս խոնաւ չէ, ատ կարծիքնիդ շատ սխալ է... Պոլսոյ պէս է գրեթէ, այնպէ՞ս չէ, Տիկին Արմաքէշեան:

Սկիզբները, Գահիրէի ու Աղեքսանդրիոյ Հայերուն, մանաւանդ կիներուն միջեւ անձնասիրական բուռն կռիւ մը կը մղուէր իրենց բնակած քաղաքներուն շուրջը:

(Շար. 57)

Պ. Ալպէր Մոսկոֆեան,
Այրի Տիկին Մինաս Մոսկոֆեան,
Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Ֆիւթէլ եւ աղջիկները,
Տէր եւ Տիկին Արա Սիւլիւքճեան եւ զաւակը,
Օր. Արմինէ Մոսկոֆեան եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գույումճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ֆելիքս Ներսէսեան եւ զաւակները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, հարսին, մօր, մեծ-մօր, քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՍԻՐՎԱՐԴ ՄՈՍԿՈՖԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Թագւորեան)

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 14-ին, 68 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Օգոստոս 18, ժամը 15·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյն եւ մարմինը կը փոխադրուի Գոլոմպի նոր գերեզմանատունը

(ռիւ տը լա Սըրիզէ)

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուէրներ կարելի է ընել Շէն բարեսիրական կազմակերպութեան:

97, rue Victor Hugo, 92700 Colombes

Monsieur Albert Moscofian,
son époux,
Madame veuve Minas Moscofian,
sa belle-mère,
Monsieur et Madame Philippe Futel
et leurs filles,
Monsieur et Madame Ara Sulukdjian
et leurs fils,
Mademoiselle Arminé Moscofian
et son fils,
ses enfants et petits enfants,
Monsieur et Madame Hovannès Kouyoumdjian et leurs enfants,
Monsieur et Madamee Félix Nersessian et leurs enfants,
ses sœurs et beaux frères,

ont la douleur de vous faire part du décès de

Madame Sirvard MOSCOFIAN

née TAGVORIAN

survenu le 14 août, dans sa 68e année.

La cérémonie religieuse sera célébrée le Vendredi 18 août à 15h30 en l'Eglise Arménienne Apostolique, 15 rue Jean Goujon ,75008 Paris où l'on se réunira. L'inhumation aura lieu au cimetière nouveau de Colombes (rue de la Ceriseraie).

Ni fleurs, ni couronnes, des dons peuvent être adressés à l'association caritative arménienne CHENE.

97, rue Victor Hugo, 92700 Colombes

(Շար. Ա. Էջէն)

Թէ հայկական կողմէն կրակողներու պատճառով մահացած են երկու ազրպէջանցի զինուորներ որոնք կը ծառայէին Նախիջեւանի սահմանային զօրախումբին մէջ: Լրատու աղբիւրը կ'աւելցնէ թէ կրակողները բացուած են երբ երկու զինուորները մօտեցած են հայկական խրամատներուն:

ՀՐԴԵՀ ԵՐԵՒԱՆԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Օգոստոս 16-ին երեկոյեան մօտ հրդեհ մը ծագած է Սայաթ Նովա պողոտային թիւ 33 շէնքին մէջ: Հրշէջները ժամուան մը ջանքերով մարած են զայն. այրած է միայն շէնքին տանիքը, բնակիչներն ու բնակարանները վնասուած չեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺՈՍՓԷՆ Կորսիքական իր քաղաքականութիւնը փորձած է արդարացնել «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր»ի մէջ (Օգոստոս 17), կրկնելով թէ ներում չի կրնար ըլլալ նահանգապետ Էրինեաքի մարդասպաններուն համար: Բացի ընկերվարական կուսակցութենէն, քաղաքական դասը կը գտնէ թէ ոչ մէկ նորութիւն կայ վարչապետին բառերուն մէջ: Էռ-Փէ-Էռ-ի բանբերը՝ Փաթրիք Տէվէճեան կը շեշտէ որ Ժոսփէն, գլխաւորաբար, ընտրական մտահոգութիւններ ունի: Կորսիքայի ազգայնական պարագլուխը սակայն Ժան-Կի Թալամոնի յոյս կը դնէ Ժոսփէնի առաջարկներուն վրայ եւ կը յայտարարէ «Ձանձրացայ դագաղ կրելէ»: Գալով Ժորժ Սարի, որ կ'արտայայտուի Շըվէնըմանի Շարժումին անունով, աւելի ճշգրիտ մանրամասնութիւններ կ'ուզէ, կը պահանջէ որ Ժոսփէն ըսէ թէ գերիշխանութիւնը պիտի մնա՞յ թէ ոչ:

ՊՈՒՏԻՆ, ի վերջոյ, դիմեց միջազգային օժանդակութեան Կուրսկ սուզանաւի փրկութեան համար, բայց, կը թուի որ արդէն ուշ է: Օգոստոս 17-ին, այլեւս ոչ մէկ կապ կար սուզանաւի անձնակազմին հետ եւ հաւանական կը նկատուէր որ աղէտը պատահած էր եւ 118 նաւաստիները մեռած էին: Անգլիա եւ Նորվեկիա որոշեցին օգնութեան փութալ, առաջինը՝ յատուկ սուզանաւով մը, միակը աշխարհի մէջ, որ կրնայ 16 հոգի փոխադրել, իսկ Նորվեկիա սուզակներ ղրկելով: Բայց, երկուքն ալ միայն Շաբաթ օր, Օգոստոս 19-ին կրնան հասնիլ Նորվեկիոյ բացերը, ինչ որ շատ ուշ է: Ամէն պարագայի մէջ, հարկ է նաեւ չէզոքացնել հիւլէական բարդը առաջքն առնելու համար յետագայ այլ աղէտի մը: Մնաց որ Պարէնցի ծովը տեսակ մը «Չէռնոպիլ» կը նկատուի, քանի ան կը կրէ 37 հազար խորանարդ մեթր թափօն:

ԹՈՒՐՔԻԱ շարք մը հանդիսութիւններ կազմակերպած է Օգոստոս 17-ին, ոգեկոչելու համար երկրաշարժին տարելիցը: 1999 Օգոստոս 17-ին, երկրաշարժին հետեւանքով 40 հազար մեռեալ կար եւ 600 հազար անապաստան: Առաջին հանդիսութիւնները Պոլսէն սկսած են: Տարի մը ետք, դեռ 147 հազար հոգի տուն չունին եւ 30 հազար հոգի ալ վրաններու տակ կ'ապրին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը՝ զօրավար Լահուտ յայտարարած է թէ մերժած է 20 միլիառ տոլարի «նուէրը» առաջարկուած «միջազգային հոսանքներու» կողմէ, պաղեստինցի գաղթականներու վերջնական հաստատման փոխարէն Լիբանան:

ՄԱՆՈՒԿԻ ՀՈԳԵԲՈՒԺՈՒՄԻ մեծ դէմքերէն՝ Սերժ Լեպովիչի մեռաւ 85 տարեկանին: Իր տեսութիւնները հիմնովին կը տարբերին Լաքանի տեսութիւններէն:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ օդանաւներ Օգոստոս 15-ին ռմբակոծած են քրտական Լոլանի շրջանը, պատճառ դառնալով 32 հոգիի մահուան եւ շուրջ երեք տասնեակ ալ վիրաւորներու: Ռմբակոծումը տեւած է 40 վայրկեան: Քրտական ազգային համագումարը յայտարարութեամբ մը մարդկութեան դէմ գործուած յանցանք որակած է կատարուածը, շեշտելով որ զոհերու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կիներ ու երախաներ են:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մատլէն Փափազեան եւ աղջիկը՝ Ժոսլին 1500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Գէորգ Փափազեանի մահուան 12-րդ տարելիցին առթիւ:

Նոյն առթիւ, Գէորգ Փափազեանի յիշատակին, Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. —

Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. — Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Յակոբեան 20.000 ֆրանք, Գաւիար Պետրոսեան ընտանիք 10.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժ.-Շ. Պապայեան 2000 Ֆր., Օր. Սօնա Բարէլեան 500 Ֆր., Օր. Անահիտ Սուճեան 250 ֆրանք, Տիկին Սիւզան Յակոբեան 500 ֆրանք, Բժիշկ եւ Տիկին Ժիրայր Յովսէփեան 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պետրոս Ճգնաւորեան 1000 Ֆր., Պր. Մարկ Մալիքեան 200 Ֆր., Տիկին Վերժին Տէմիրճեան 2000 Ֆր., Պր. Տիրէ Սարեան, Բժիշկ եւ Տիկին Էդուար Ադամեան 1000-ական ֆրանք, Պր. Միշէլ Կիւմիւշեան 100 ֆրանք:

Աստուածածնի տօնին առթիւ. — Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 500 Ֆր.:

Մելիք Զօլոյեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Տիգրան Սարաֆեան 500 Ֆր., Բժիշկ Ժան Պօյաճեան 200 Ֆր.:

Վահրամ Կարապետեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Պր. Վահան Ալմայեան 150 Ֆր.:

Միհրան Կիւզէլպօտուրի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 1000 ֆրանք:

Հարոլտ-Րաֆֆի Գաբրիէլեանի մահուան առթիւ՝ Պր. Նուրհան Գաբրիէլեան 5000 Ֆր., դրացիներ՝ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան-Գլօտ Լաֆոն 100 Ֆր., Տիկին Այտա Թորոսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Օհանեան 1000 ֆրանք եւ Օր. Վէրոնիք Օհանեան 100 Ֆր.:

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ՍԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՑԱՆՑԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լապտեր»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ զրոյց-դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին շուրջ, որ տեղի կ'ունենայ
ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7
հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21
ժամը 19-ին:

Մասնակցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
Սահակ-Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զօրաչեան սրահին մէջ
339, Աւընիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

TELEVISION
FRANCE 2, DIMANCHE 12h05
GEOPOLIS
Caucase: La guerre du pétrole

Ce reportage explique l'importance stratégique des piplines dans le Caucase et apporte des éléments d'analyse sur le conflit tchétchène.

ՊԱՆԻԷՕՑԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանիէօ-Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ — կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01·45·46·10·11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01·46·65·81·53

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 19-20
SAMEDI - DIMANCHE
19-20 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.972 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.972

ՈՉ ԵՒՍ Է ԳԱՌԶՈՒ

Յուզումով եւ խոր ցաւով իմացանք որ նախորդ, Օգոստոս 12-ին, Փերիկէօյի հիւանդանոցը իր մահկանացուն կնքած է դարուս մեծագոյն եւ ինքնատիպ նկարիչներէն՝ Գառզու :

Բուն անունով Գառնիկ Զուլումեան, ծնած էր Հալէպ 1907 Յունուար 1-ին տիգրանակերտցի ծնողքէ : Կանուխէն որբացած, անցած է Գահիրէ, յաճախած Գալուստեան վարժարանը եւ ուսանողական թոշակ մը ստանալով ղրկուած է Փարիզ ուր հետեւած է ճարտարապետութեան ուսման եւ 4 տարի ետք վկայուած Պուլվար Ռասփայլի վարժարանէն : 1929-ին, 22 տարեկան է եւ ապրուստը ապահովելու համար կ'աշխատակցի մամուլին որպէս ծաղրանկարիչ : Բայց, ճարտարապետէն եւ ծաղրանկարիչէն աւելի իր մէջ կ'ապրի նկարիչը, ան որ 1939-էն մինչեւ քանի մը տարի առաջ պիտի դառնար տիրական դէմք մը ֆրանսական նկարչական աշխարհին մէջ : Ճարտարապետը, սակայն, միշտ ներկայ է իր նկարչութեան մէջ : Սկիզբէն արժանացած է բազմաթիւ մրցանակներու. – Երեք անգամ Հալմարք մրցանակը (1949, 1952, 1955), Իլ-տը-Ֆրանսի Մեծ Մրցանակը 1954-ին, Թոքիոյի Ազգային կրթութեան Մեծ Մրցանակը 1955-ին : Ար զ'է Լէթրի սպայ է, նաեւ պատուոյ լեգէոնի :

Հարիւրաւոր ցուցահանդէսներ ներկայացուցած են իր գործերը Ֆրանսա, արտասահման, Հայաստան : 1950-ին այցելած է Եգիպտոս եւ Լիբանան, 1953-ին իր ցուցահանդէսը ամբողջովին նուիրուած է Վենետիկի : Նկարչութենէն զատ, աշխատած է նաեւ բեմական յարդարումներու, որոնց կարգին հարկ է յիշել՝ Լէ Զէնտ Կալանթ (1952), Ժիզէլ (1954), Լու (1953 Ռոլան Փըթիի համար), Ալթամիր, Լա Փէրիքոլ եւ այլն, եւ այլն : Պատկերազարդած է բազմաթիւ հատորներ որոնց ցանկը երկար է (Էլիոթ, Հէմինկուէյ, Գամիւ, Մօրուա, Մօրիաք, Ֆոլէն, Ժաք-Օրլան, Ա. Ռեմպօ, Շէյքսփիր, Ժոկար Ֆօ եւ այլն, եւ այլն) : 1975-ին գծած է նաեւ «Յառաջ 50» հատորի կողքը, հոն խորհրդանշական ձեւով ներկայացնելով Անին ու Փարիզը : Իր պաստառները կը գտնուին ոչ միայն անձնական հաւաքածոներու, այլեւ՝ թանգարաններու մէջ, Ֆրանսա թէ այլուր : 1957-ին, ցուցահանդէսը՝ «Յայտնութիւնը» կալըրի Տաւիտ եւ Կառնիէ մեծ արձագանգ կը գտնէր :

1969-ին, նոր ճամբորդութիւն մը կ'ընէ Խորհրդային Միութիւն, Մոսկուա, Լենինկրատ եւ Հայաստան միշտ ճեպընթացով (Գառզու երբեք չէ համակերպած օդանաւով ճամբորդելու) : Ցուցահանդէսներ իրարու յաջորդած են Միացեալ-Նահանգներ, Թոքիօ, Գերմանիա եւ աւելի յաճախ Փարիզ եւ Ֆրանսայի զանազան քաղաքները :

Դժուար է հակիրճ կերպով տալ կեանքն ու գործը արուեստագէտի մը որ ունեցաւ երկար եւ լեցուն կեանք մը : Այդ կեանքին գլխաւոր թուականներէն է Գեղարուեստից Ակադեմիա (Ինսթիթիւ տը Ֆրանսի հինգ ակադեմիաներէն մէկը) իր ընտրութիւնը Տաւիտ երբեմնի աթոռին, 1977 Մարտին, աթոռ զոր իրմէ առաջ գրաւած էր քիչ ծանօթ նկարիչ մը՝ Ժան Պուշօ : Ընդունման արարողութիւնը տեղի կ'ունենար Ապրիլ 4-ին եւ զինք կ'ողջունէր ակադեմական փոխադրիչ՝ Տրքարիս : Հանդիսութեան ներկաներէն էին Տիկին Ռեմոն Պառ, Տիկին Ժագ Շիրաք, Գրագէտ Ժան Տիւթուր, մամուլի, հեռատեսիլի ներկայացուցիչներ եւ կարգ մը հայ անձնաւորութիւններ : Այդ թուականին «Յառաջ»ի մէջ լայն արձագանգներ տուած ենք արարողութենէն, նաեւ իր ելոյթը, որ շատ յատկանշական էր :

Շրջան մը իրեն յատկացուեցաւ Վանսի (Ալփ-Մարիթիմ) թանգարանը, սակայն անհամաձայնութիւն ծագած ըլլալով, չիրագործուեցաւ նպատակը : 1991 Սեպտեմբեր 20-ին սակայն, բացումը կը կատարուէր Մանոսքի (Ժիոնոյի շնորհիւ անուանի դարձած հարաւային Ֆրանսայի անոյշ գիւղաքաղաքը) եկեղեցւոյ մէջ իր «Apocalyps»ին, նուիրուած Երկրին վերածնունդին : Այդ առթիւ շահեկան հարցազրոյց մը ունեցած էինք իրեն հետ («Յառաջ միտք եւ արուեստ» Սեպտեմբեր 1991) : Կ'անդրադառնանք յետագային :

Դեռ մինչեւ 3 – 4 տարի առաջ, Գառզու, աւելի քան երբեք կենսունակ, կը ստեղծագործէր անդադար : Իր կեանքին առաջին տխուր էջը եղաւ այն օրը, երբ այլեւս չկրցաւ վրձինը ձեռք առնել, ապա, 1998 Մարտին, երբ դժբախտութիւնը ունեցաւ կորսնցնելու կինը՝ անմոռանալի Նանը, որ իր կեանքին սիւնը եղած է : Անկէ ետք, ապրեցաւ քաշուած կեանք մը, հեռու բարեկամներէն, նոյնիսկ մտերիմներէն : Տարի մըն է, կ'ապրէր Տորտոնեըի շրջանը, իր դուստրին՝ Ժան-Մարիի գուրգուրանքին ներքեւ : Յաճախ կ'առնէինք իր լուրերը, անցեալ Մայիսին քանի մը խօսք փոխանակեցինք հեռաձայնով, բայց, այլեւս միշտ անտրամադիր էր եւ մէկ խօսք կը կրկնէր՝ «Մահուան կը սպասեմ» :

Մահը եկաւ Օգոստոս 12-ին : Թաղումն ալ կատարուած է Օգոստոս 16-ին եւ Գառզու այլեւս կը հանգչի կնոջը եւ քրոջը՝ Տիգրանուհիի կողքին, Մոնփառնասի գերեզմանատունը :

Այս անկատար տողերը չեն կրնար, անշուշտ, լրիւ դիմագիծը տալ այն մեծ արուեստագէտին որ եղաւ Գառզու : Իրեն նուիրուած են բազմաթիւ հատորներ ֆրանսացի արուեստաբաններու կողմէ, նաեւ հայերէն (Գրիգոր Բէօզէեան) :

Արուեստագէտը էր նաեւ անոյշ նկարագրով մարդ մը որ երբեք չէ գիտցած «ո՛չ» ըսել, երբ իրեն կը դիմէին, մանաւանդ Հայաստանէն : Բազմաթիւ պաստառներ եւ հարիւրաւոր վիմատիպներ նուիրած է Հայաստանի թանգարաններուն :

Բախտն ունեցած ենք աղուոր ժամեր անցընելու իրեն հետ ոչ միայն Փարիզի իր յարկաբաժինին մէջ, այլեւ Վանս թէ Զուիցերիոյ ամրան շրջաններուն : Հաղորդական, ջերմ, հիւրասէր, Գառզու տառապալից օրեր ապրեցաւ վերջին շրջանին, գրեթէ մոռցուած շատերէ, բացի քանի մը մտերիմներէ, որոնք ցաւով հետեւեցան իր տխուր վերջալոյսին :

Օգոստոս 18-ին, ֆրանսական մեծաթերթերը դեռ ոչ մէկ արձագանգ տուած էին Գառզուի մահուան : Բստ երեւոյթին տեղեկութիւն չունէին : Զաւակը Ակադեմիային ձգած է լուրը հաղորդելու պարտականութիւնը :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 17 / 18)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵԱԼԹԱ ՄԵԿՆԱԾ

Օգոստոս 18-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան մեկնած է Եալթա (Ղրիմ), ներկայ ըլլալու ԱՊՀ-ի երկիրներու ղեկավարներուն առաջին ոչ պաշտօնական հանդիպումին : Իրեն ընկերացած է Արտաքին գործերու նախարարը : Ռ. Քոչարեան Ղրիմի մէջ հանդիպում կ'ունենայ այլ ղեկավարներու, յատկապէս Ռուսաստանի, Ուկրանիոյ, Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի նախագահներուն հետ :

ԼՂՀ

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ «ԼՈՒԾՈՒՄԸ ՄԻԱՅՆ ԲՈԼՈՐ ԿՈՂՄԵՐԻ ՈՒՂՂԱԿԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ»

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան «Ազատ Արցախ» թերթին տուած հարցազրոյցով մը խօսած է Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման ընթացքին մասին ու միջազգային հետաքրքրութիւնը բարենպաստ գետին նկատած անոր համար : Այսուհանդերձ, կրկնած է թէ խնդրին լուծումը կարելի կ'ըլլայ միայն հակամարտութեան բոլոր կողմերուն ուղղակի բանակցութիւններով : Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ Քոչարեան – Ալիեւ բանակցութիւններով ձեռք ձգուած որեւէ համաձայնագիր վերջնական չի կրնար ըլլալ, եթէ նկատի չունենայ Ղարաբաղի դիրքորոշումը : Իր համոզումով՝ բանակցութիւնները աւելի արդիւնաւէտ կ'ըլլային ԼՂՀ-ի մասնակցութեամբ, ինչ որ հասկնալի է որ դժուար քայլ է Ատրպէյճանի նախագահին համար, սակայն դէպքերու զարգացման տրամաբանութիւնը այդ ուղղութիւնը ունի :

ՍԻՒՆԻՔԻ ՆՈՐ ՄԱՐԶՊԵՏԸ ԵԴՈՒԱՐԴ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

Օգոստոս 17-ին Սիւնիքի նոր մարզպետ նշանակուած է Ե. Բարսեղեան որ կը վարէր ներքին գործերու փոխ-նախարարի պաշտօնը : Նախորդ մարզպետը՝ Ռոման Նաւասարդեան Օգոստոս 10-ին հրաժարած էր :

ՈՒՍԱՆՈՂ ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂ ՄԵԿՆԱԾ

Շինարարական աշխատանքներու մասնակցելու համար Ղարաբաղ մեկնած են Հայաստանի ութ բարձրագոյն ուսումնարաններէն 20 եւ 25 հոգինոց երկու ջոկատներ : Առաջինը կ'աշխատի Ասկերանի շրջանի Նորագիւղին, երկրորդը Մարտակերտի մէջ : Հինգերորդ տարին է որ Հայաստանէն ուսանողական ջոկատներ կը մեկնին Ղարաբաղ :

(Լուրերու Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Պատուարժան Խմբագրութիւն
«Յառաջ» Օրաթերթին
Փարիզ

Ազնիւ Տիկին Միսաքեան,

Ներկայիս քաղցր պարտականութիւն կը զգամ յայտնելու իմ ջերմագին շնորհաւորութիւնները «Յառաջ» թերթին 75-ամեակի բարեբաստիկ առիթով :

Երկար տարիներ մեծ հաճոյքով եւ ուրախութեամբ կը կարդամ «Յառաջ» թերթին բովանդակալից յօդուածները ազգային, եկեղեցական, մշակութային եւ քաղաքական մարզերու մէջ : Ջերմապէս գնահատելի է Ձեր կատարած յոյժ օգտակար աշխատանքը :

Սրտի պարտք կը զգամ այս երջանիկ առիթով իմ ջերմագին շնորհաւորութիւններուն հետ մաղթել Ձեր ազնուութեան եւ Ձեր ազնիւ գործակիցներուն քաջառողջ կեանք, համբերութիւն եւ անսպառ կորով շարունակելու Ձեր ազգանուէր ծառայութիւնը :

Մնամ յաւագոյն մաղթանքներով
Աղօթարար
ԵՂԻՇԷ ԱՐՔ. ԳԻԶԻՐԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Անգլիոյ

Լոնտոն, Օգոստոս 15

Ազնուափայլ
Տիկին Արփիկ Միսաքեան

. . . Մանաւանդ հայկական իրականութեան նայած շատ դժուար բան է կողմ չըլլալ, նաեւ անհնարին բան է անկողմնակալ ըլլալ եւ մանաւանդ, հրաշքի համազօր է որ՝ կողմ մը, ուրիշ կողմի մը, որեւէ դրական իրագործումը գնահատելու կարողութիւնը եւ քաջութիւնը ցուցաբերէ . . .

«Յառաջ», 75 տարեկան . . .

. . . Միայն՝ Հայը եւ աղջիկ Միսաքեանները լաւ գիտեն 75 տարիներու դժուարութիւնները, տառապանքները եւ «նահատակութիւնը» . . .

«Յառաջ», աշխարհի հայ իրականութեան միակ անկողմնակալ, տոկուն եւ բեղուն օրաթերթն է, որ ամէն օր, հայկականութեան լոյս կը բերէ ամէն Հայուն . . .

«Յառաջ», բերդն ու պայծառ հայելին է Ֆրանսայի հայապահպանման եւ հայկականութեան առօրեայ դիմագիծին . . .

«Յառաջ», իրական եւ գլխաւոր մէկ մասն է Ֆրանսայի Հայ կեանքին . . .

75 տարի՛ . . . ծերութի՞ւն . . . ո՛չ Տիկին Արփիկ ո՛չ . . . չըլլայ որ ընդունիք եւ Ձեզի, առողջութեան, յաջողութեան եւ շնորհաւորութեան լաւագոյն մաղթանքներ :

Յարգանօք՝
Ա. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՌԱԿ-Ի
ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Վալանս, Օգոստոս 14

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՀԱՇԻՒ»

Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ»ի մէջ լոյս տեսած վերոնշեալ խորագիրը կրող յօդուածին լուրը տուած էինք Օգոստոս 17-ի մեր թիւով : Աւելի լայնօրէն կ'անդրադառնանք Օգոստոս 23-ի մեր թիւով (եւ ոչ 19/20-ի ինչպէս յայտարարած էինք նախապէս) :

ԱՅՍ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Քառորդ դար եւ տարի մը անցած են Շահան Շահնուրի մահէն ասդին: Բաւական երկար շրջան մը՝ որ պարտականութեան զգացում կ'արթնցնէ, ճիշդ է ըսել՝ կը պարտադրէ՛ բոլոր անոնց որոնք մեծատաղանդ գրագէտին մասին կրնան վաւերական եւ որոշ արժէք ներկայացնող վկայութիւններ տալ, երբ չեն հաւատար իրենց անմահութեան...

Առաջին հերթին ո՞վ կրնայ աւելի հարազատ վկայութիւն մը տալ իր մասին, որքան ինք՝ ներականը: Ժամանակը հասած կը նկատենք որ բացուի Շահնուրի նամակագրական թղթածրարը: Ճիշդ է թէ *Նահանջի* եւ *Յարալէզ*ներու հեղինակին դիմագիծը կարելի յստակութեամբ կը ցոլայ թէ՛ իր գրական, թէ՛ ալ հրապարակագրական էջերէն, այսուհանդերձ այդ յստակութիւնը շրջագիծով մը կը շեշտուի գրագէտին կողմէ իր բարեկամներուն եւ մտերիմներուն գրած նամակներով, ուր նկատի չէ առնուած ընթերցող հասարակութիւնը եւ ոչ ալ հետապնդուի մը կայ արուեստի փորձառուր պահանջներուն: Առնց մէկ հետեւողութիւն է նաեւ փրանսերէն բառերու ինքնուրբեր գործածութիւնը այդ նամակներուն մէջ: Այսպէսով՝ գրագէտին մտածումները, պահելով հանդերձ իրենց ճանաչելի ինքնութիւնը, առաւել եւս շեշտակի են ու մեկին կը դրսեւորուին իր նամակներուն մէջ:

Հրատարակութեան յանձնելով ինծի ղրկած նամակներուն այս առաջին փունջը, թիւով 6, օգտակար նկատեցի անոնց կցել ծանօթագրութիւններ, որոնք մասամբ կրնան նաեւ նկատուիլ նշեալ հարցերու եւ իրադարձութիւններու իրազեկի վկայութիւններ, որոնց կը վերաբերէր ակնարկութիւնս առաջին պարբերութեան վերջին տողերուն...

Հարկ է աւելցնել, թէ այս նամակները զերծ չեն անհանգստացնող եւ խնդրայարոյց գաղափարներէ, ինչպէս ամէն գրութիւն որ կը պատկանի «Նահանջ»ի հեղինակին:

Գ. Ք.

ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 26-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԷՆ

1958, Նոյեմբեր 12

Սիրելի Գրիգոր Քէօսէեան,

Երջանիկ եմ որ օրը օրին գիս տեղեակ կը պահէք ձեր գործունէութեան, եւ կ'աշխատիք այնքան աշխոյժով որքան անձնուիրութեամբ:

Ընտրուած թուղթը, տառը եւ mise en page *շատ լաւ են: Գիրքին վերջը կը գտնուի* Table des Matières*-ը որուն համարօրը նշանակած եմ: Պէտք է այդ ՑԱՆԿ բառին տեղ գրել*

ԹԵՐԹԻՍ
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Պարզապէս ապշութիւն կը պատճառէ ինծի երբ կը գրէք թէ «Շահնուր կը սպառի փուռէն նոր ելած թարմ հացի պէս»: Միթէ ձեր լաւատեսութիւնը չափազանցըւած չէ՞: Հետաքրքրութեան շարժում մը ըմբռնելի է Նահանջի պարագային, որ իր խոլ երիտասարդութեամբ, սիրային պատմութեամբ եւ փարիզեան «ազատ» բարքերով կը գրաւէ ընթերցողներու ստուար զանգուած մը, այլ մանաւանդ երիտասարդութիւնը, միաժամանակ գոհացում տալով քաղաքական – կուսակցական բոլոր հոսանքներուն:

Պարագան տարբեր է այս Համեստ Լրագիր-ին (1) համար, որ անոււազն պիտի պատճառէ ծամածռութիւն՝ կուսակցական որոշ հոսանքի մը: Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն, ձեզմէ կը խնդրեմ որ չանապարհէք ինծի հաշուոյթ ցոյց տալու: Նախ եւ առաջ խորհեցէք ձե՛ր մասին: Սրտիս ցաւ պիտի ըլլայ, եթէ կրէք նիւթական վնաս: Եթէ տեսնէք որ գիրքիս վաճառումը չարդարացներ ձեր ակնկալութիւնը, խնայեն գրեցէք անվարան, որպէսզի մասնակցիմ ձեր ծախքերուն:

Բոլորովին անկարելի բան է որ հաւանութիւնս տամ երկրորդ ժողովածուի մը հրատարակութեան: Այս տրամադրութիւնս յստակօրէն պարզած եմ Ծանօթութեան մէջ որ Լրագիրը կը փակէ: Վստահ եղէք որ, որ նախ քան նման որոշում մը, ես ուշի ուշով կարդացի իմ բոլոր հին յօդուածներս (2) եւ գտնուեք գտայ միայն արժանի մոռացումի (3): Հրկիզուած տուներ կան զոր կրնամ վերականգնել երբ չորս պատերը մնացած են ամուր: Հակառակ պարագային անհրաժեշտ է գետինը մերկացնել աւերակներէն, տեղ պատրաստելու համար նոր կառուցումներու: Գրականն մշակ մը պէտք է ըլլայ աւելի խստապահանջ ինք իր հանդէպ, քան ուրիշներուն:

1964, Նոյեմբեր 19

Սիրելի Գրիգոր Քէօսէեան,

Շնորհակալ եմ համակրական այն տողերուն համար զոր յատկացուցած էիք Feux*-ին (4): Կը տեսնեմ թէ գիրքըլը բաւական ժամանակ դրեր է մինչեւ հոդ գալը:*

«Սփիւռք»ի պատասխանէն տեղեակ չեմ: Անոր առաջին սիւնակը միայն կարդացի, հասկցայ ինչ ալրանք ըլլալը եւ մէկդի նետեցի: Պէտք չեմ զգար միտքս զարդեցնել այդ տեսակ լղրճուկ եւ յիմարական գրութեամբ մը (5): Թերթին յաջորդական թիւերը վերադարձուեցան խմբագրութեան, Home*-ի տնօրէնութեան կողմէ:*

Գալով Զարեհ Մելքոնեանի, ուրախ եմ որ ձեր բարեկամական կապերը relâcher *(թուլնալ) չեն եղած: Ես իրմէ լա՛ւ տըպաւորութիւն պահած եմ: Սիրազեղ բանաստեղծութիւններու հեղինակ մը չի կրնար ազնիւ հոգի չունենալ: Իր վրէպը կը կայանայ այն բանին մէջ որ, վէպին գրական արժէքին վրայ արտայայտուած է գովեստով (ինչո՞ւ միայն գովեստով, երբ գիտենք թէ Զարեանի հերոսները կենդանի չեն) եւ լռութիւն պահած՝ քաղաքականին վրայ: Այս վերջինը խմաստո՞ւն քաղաքականութիւն էր թէ ոչ, ազդօգուտ էր թէ ազգավնաս: Ան որ չի հասկնար կամ թէ չուզեր գրագիլ անով, պէտք է հրաժարի այդ տեսակ գրքննութենէ եւ զանոնք թողու* compétent *(ձեռնհաս) մարդոց (6):*

Ուշադրութիւնս գրաւեց ձեր մէկ խօսքը – «Նախանձելի չեմ գտներ Կոստան Զարեանի գիրքը... ան արուեստական եւ աժան տուրք մըն էր տուած իր շրջապատին»: Պարզ խօսքով՝ գրած էր բան մը, որուն ի՛նքն իսկ չէր հաւատար: Ահա հո՛դ է վէրքը: Զեն հաւատար իրենց գրածին: Ուստի լա՛ւ բան է որ իրենցմէ մէկը, եւ ոչ անծանօթներէն մէկը, խոստովանի իր ստախօսութիւնը, հոգ չէ թէ ժամանակաւորապէս: Չկայ դաշնակցական շէֆ մը որ ներքնապէս հաւատար իր քաղաքական վարդապետութեան: Անոնք կ'աշխատին clientèle*-ի (բաժանորդութիւն) մը համար:*

Նոյն բանը կ'ընէր Արշակ Չօպանեան, երբ չար ի չար հայասէրներ կը ստեղծէր: Բաւականին տխմար չէր ան չգիտնալու համար որ, այդ հայասէրներուն մէկ յօդուածը կամ բանախօսութիւնը՝ իրական ոչ մէկ նպաստ չեն բերեր մեր դատին: Բայց Չօպանեան իր մեծ ազգասէրի համբաւը բարձրացուց այդ գործունէութեան վըրայ, որ այլեւս activité *(գործունէութիւն) չէր, այլ* agitation *(ամբոխավարական աշխատանք, շարժում):*

Ունենալ probité intellectuelle *(մըտաւորական պարկեշտութիւն), գիրը ընել հաւատարիմ արտայայտութիւնը մտածման – ահա բաներ՝ որ եղերականօրէն պակսած են մեր գործիչ – գրագէտներէն ոմանց: Այս* diptyques*-ին (տիփ-դիկոն, երկծալ յուշանկ) առաջին* volant*-ը (թերթը) օգտակար չէ եղած մեր ազգին, իսկ երկրորդը՝ ապարատ է իր գըրականութիւնը որ առանց տառի խակ համեստ բան մըն էր:*

Ձերդ,
ջերմ զգացումներով
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

1967, Սեպտեմբեր 15

Սիրելի Գրիգոր Քէօսէեան,

Զէի յուսար որ կարելի պիտի ըլլայ իմ Տետրակներ-ս (7) լոյս ընծայել այսքան շուտ, այսինքն Հոկտեմբերի սկիզբը: Այսօր Սեպտեմբեր 15-ն է: Կը խորհիմ որ ըրած էք անհրաժեշտը որպէսզի գրքոյկիս փողքը ըլլայ այնքան պարզ որքան նախորդը:

Շնորհակալութեամբ ստացայ Թերթիս օրինակները եւ կը դրկեմ Շիրակի կիսով սրբագրուած համարը, ընդառաջ երթալով ձեր (զարմանալի) ցանկութեան (8): Մահարիի մասին տարածուած լուրը, զոր որուն գրագէտը խոյս տուած է Երեւանէն եւ ապաստան գտեր Մոսկուայի մէջ, այդ վրդովիչ լուրը անհիմն պէտք է ըլլայ: Մահարի կը պատմէ իր վերջին նամակով (Օգոստոս 30 թուակիր) թէ Երեւան վերադարձած է ընտանեօք, իր տասկան արձակուրդը Վիլնայի մէջ անցընելէ վերջ, եւ ինկած հիւանդանոց, ծանր վիրահատութեան սպառնալիքին տակ: Տիկին Մահարի չըլլալով համամիտ վիրաբուժական գործողութեան՝ տուն փոխադրած է իր ամուսինը: Ահա սոնք են վերջին լուրերը (9):

Այրուող Այգեստանները երկարաշունչ եւ կենսայորդ գիրք մըն է, ուր իրական, բազմապիսի եւ հագուագիւտ յատկութիւններու կողքին կը յայտնուի տկարութիւն մը, որ զուտ գրական է եւ ոչ թէ ազգային – քաղաքական: Տկարութիւնը կը կայանայ – ըստ իս – այն բանին մէջ որ գիրքին ընդհանուր շեշտը (l'accent, le souffle) *չէ եղած այնքան ողբերգական, որքան ըլլալ կը պահանջէր մշակուած նիւթը, որ անլուր ողբերգութիւն մըն է: Կարեւորը այն չէ թէ հեղինակը ի՛նչ բան կը դնէ իր ընթերցողին բերնին մէջ – մե՞ղր թէ քացախ, ժպի՞տ թէ արցունք. այլ անոնց* dosage*-ը, որ պէտք է բերնին մէջ թողու, վերջ ի վերջոյ, ազի – լեղի համ մը: Համ մը՝ որ եա գայ:*

Մահարիի քնարը անկարող չէ հնչելու թաւ եւ ողբերգական լարով: Բնա՛ւ երբեք: Կը բաւէ կարդալ իր Սեւ Մարդը, հաստատելու համար թէ Մահարիի արուեստը օտար չէ այն ամէն ինչի զոր Թուէցի քիչ վերը:

Երեւանի Գրողներու Միութեան յայտարարութիւնը պարզապէս գայթակղութիւն մըն է: Այն գրական քննարկումը որ կը փորձուի այդ յայտարարութեան մէջ, բոլորովին արհամարհելի է որպէս գրական վերլուծում. իսկ քաղաքական – կուսակցական դէպքերու մեկնաբանութիւնը՝ հակապատմական մեկնութիւն, իր ընդհանուր գիծերուն մէջ:

Մահարիի դէմ կատարուած levée des boucliers*-ն ունի որոշ պատճառ* impie *(10) արարք կը նկատուի ամէն մերկացում ճշմարտութեան, որ հիմէն կը խախտէ մեր կոյր* chauvinisme*-ը, որ տկուն է սահմանի ա՛յս կողմէ թէ այն:*

Ճշմարտութեան սէրը բաւական է որ Երեւան ուղղէ իր գիրքը, ուշ կամ կանուխ: Գալով դաշնակցական մամուլի վայրահաչութիւններուն, որոնց խօսքը կ'ընէք... եթէ ընելիք բան մը կայ dans l'immédiat *(անմիջական ներկայիս), ան է չվտանգել կեանքը տառապակոծ գրագէտին բարձրագոյն ազդկարարութեամբ:*

Լաւագոյն զգացումներով՝
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(Մնացեալ յաջորդով)

Ծանօթութիւններ. –

(1) «Թերթիս Կիրակնօրեայ Թիւը», որուն առաջին գրութեան վերնագիրն է «Լրագիր»: Շահնուր նախապէս որոշած էր հատորը վերնագրել «Սիրտ Սրտի», ինչպէս որ յայտնած էր ինծի գրած 1958 Օգոստոս 25 թուակիր նամակին մէջ: Հետաքրքրական է նաեւ նշել թէ ա՛յս վերջին վերնագիրը ընտրած է Արփիկ Միսաքեան երբ 1995-ին հատորի մը մէջ կը մէկտեղէր Շահնուրի մամուլի մէջ ցրուած մնացեալ բոլոր գործերը (Շահան Շահնուր, «Սիրտ Սրտի», Մատենաշար «Յառաջ», 1995:

(2) Շահնուր չէր կրնար կարդացած ըլլալ իր բոլոր գրութիւնները: Նախորդ նամակներէն մէկուն մէջ կը գրէր՝ «Անցեալ աշնան է միայն որ ձեռքս անցան գրութիւններս (ոչ բոլորը դժբախտաբար) որոնց բովանդակութիւնը ինծի զարմանք պատճառեց», (1958, Օգոստոս 25):

(3) Բարեբախտաբար Շահնուր իր դատումը պիտի վերաքննէր ժամանակի ընթացքին, առնուազն իր երկու գրութիւններուն կապակցութեամբ, ինչպէս՝ «Լիք սէմպուրկի Պահապանը» եւ «Ազատ Կոմիտաս»ը, որոնք փորձած էի իր ուշադրութեան յանձնել «Աւագ Ուրբաթ»ին եւ «Վաւերաթուղթ»ին հետ: «Ազատ Կոմիտաս»ի վերամշակումը հպատակեցաւ այլ հրամայականներու, երբ «համազգային իրարանցում» յառաջացուց անոր անսպասելի վերհրատարակութիւնը «ընփիւռք» շաբաթաթերթին մէջ, որ զանց ըրած էր յիշատակելու գրութեան աղբիւրը եւ հրատարակութեան թուականը: Ասկէ յառաջացած շփոթը մղած էր հայրենի բանաստեղծ Վահագն Դաւթեանը որ սուր ճօճէ Շահնուրի դէմ:

(4) **Feux contre feux, ARMEN LUBIN**, Bernard Grasset Editeur, 1968: Հրատարակութիւնը հաւաքածոյ մըն է Շահնուրի փրանսերէն չորս հատոր ստեղծագործութիւններուն – **Le Passager clandestin** (բանաստեղծութիւն, 1946), **Sainte Patience** (բանաստեղծութիւն, 1951), **Transfert Nocturne** (արձակ, 1955), **Hautes Terrasses** (բանաստեղծութիւն, 1957): Շահնուր վերամշակած էր բանաստեղծութիւնները, եւ անոնց աւելցուցած շուրջ 30 անտիպներ): Շահնուրի (Արմէն Լիւպէն) առաջին բանաստեղծութիւններու հատորին վերնագիրն է **Fouiller avec rien** (1942), իսկ յետ մահու իրմէ կը հրատարակուի հաւաքածոյ մը իր գործերուն՝ **Les Logis Provisoires** (1983), ուր տեղ կը գտնեն նաեւ իր գործերէն դուրս մնացած սկզբնական շրջանի երկու քերթուածներ:

(5) Սիմոն Սիմոնեան առաջին օրէն եղած է Շահնուրը եւ իր գրականութիւնը խորապէս սիրող եւ գնահատող մտաւորական մը, որ սակայն գանկոտ եւ վիրաւորական յօդուած մը ստորագրած էր Շահնուրի դէմ: Դրդապատճառն էր Շահնուրի գրած մէկ յօդուածը – Կոստան Զարեանի «Նաւը Լեռան վրայ վէպի երեւանեան Տպագրութիւնը» («*Սփիւռք*», 1964 Օգոստոս 22), որուն մասին որպէս «Ծանօթ խմբագրութեան» գրուած էին տողեր, որոնք չէին սահմանափակուեր տարակարծական պարզ արտայայտութեամբ: Շահնուր կը պատասխանէր թերթին յղուած Օգոստոս 7 թուակիր նամակով մը, որ լոյս կը տեսնէր հետեւեալ խորագիրով. Նամակ Շահան Շահնուրէն («*Սփիւռք*» 1964 Սեպտեմբեր 27): «Նամակ»ը կը շղթայազերծէր Սիմոն Սիմոնեանի որքան բուռն նոյնքան վիրաւորական հակազդեցութիւնը – պատասխան Շ. Շահնուրին, որ կը հրատարակուէր թերթին նոյն թիւով: Այդ մասին Շահնուր ինծի կը յայտնէր իր խոր վրդովմունքը. «Միթէ դժուա՞ր բան էր, Աստուած իմ, քաղաքավարութեամբ պատասխանել իմ նամակիս, որ կատարելապէս քաղաքավար էր», ըսելով նաեւ թէ նման երեւոյթներն են որ «գիս կը զզուեցնեն, կը զանեցնեն, կը խորշեցնեն եւ ի վերջոյ կը հեռացնեն մեր մամուլէն» (1964, Հոկտեմբեր 6):

(6) «*Շիրակ*»ի խմբագիր՝ բանաստեղծ Զարեհ Մելքոնեան արժէքաւոր գրութիւն մը («Նաւը Լերան Ստորոտին», «*Շիրակ*», Ը. Տարի թիւ 11, 1964 Ապրիլ) ստորագրած էր վէպին վերամշակման առթիւ: Մելքոնեան զիրար ամբողջացնող երկու կարծիք կը յայտնէր, առաջին՝ թէ «արուեստի գործ մը, նախ եւ առաջ ապրող իրականութիւն մըն է, ու չկայ աւելի վտանգաւոր ու միամիտ բան՝ քան համարձակութիւնը՝ ծերի, նոյնիսկ «հիմաստուն»ի մատնելով զայն վերստեղծել փորձելու...: Նաւը կարելի չէ լեռան գագաթը հասցնել ... ծեր, հոգ չէ թէ իմաստուն մարմինով եւ միտքով»: Հեղինակը կրնար նո՛ր վէպով մը «ներկայացնել իր համոզումները, փոխանակ մերժելու, կարկտելու եւ ձեւափոխելու հինը»: Երկրորդ՝ Մելքոնեան մէկէ աւելի տեղեր մատնանիշ կ'ընէր Զարեանի պատեհապաշտութիւնը. «Եթէ բախտը արտօնէր Զարեանի քանի տարի մը եւս ապրիլ՝ անկարելի պիտի չըլլար որ ան փոխէր իր այսօրուա՛ն համոզումները իմաստալ...: Եւ թէ «խորամանկութիւնը իմաստութեան հետ պէտք չէ շփոթել»:

Իսկ Շահնուր հարցին կը մօտենայ քանի հիմնովին արմատական դիրքերէ, քանի ան խնդրոյ առարկայ կը դարձնէ վէպին արժէքն իսկ: «Echelles des Valeurs (արժէչափ) բռնուած բան մը կայ, զոր մարդ իր աչքին առջեւ պէտք է ունենայ միշտ: Հայ ժողովուրդը աւե՛լի վեր՝ քան իր տկար գրականութիւնը: Նաեւ հար-

ը գիս պիտի փայթակղեցնէր, եթէ հրաժարէի մեր գրական ճնճղուկները: Եթէ նաւուն ձեւափոխումը նպատաւոր է երեւնի, պէտք է խնդրել approuver (վաւերացնել) ընել այդ ձեւափոխումը – նաւանաւանը որ անփոփոխ ձեւը կը մնայ մեր մօտ: Ուզողը կրնայ ըմբոշխնել (?) այդ խեղճուկ վէպը» (Նամակ, 1964, Սեպտեմբեր 15):

Մեկնակէտերու տարբերութիւններն են որ առաւելաբար կը զանազանեն Մելքոնեանի եւ Շահնուրի գաղափարները, եւ հետեւաբար խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ առաջինին «ձեռնհասութիւնը»: Տեղ մը կայ, սակայն, ուր կարծիքները կը նոյնանան, երբ Շահնուրի բառերով եզրակացուի. «...Ահա հո՛դ է վէրքը: Չեն հասնար իրենց գրածին»:

(7) «Զոյգ մը Կարմիր Տետրակներ», որուն վերջնական տիտղոսը եղաւ «Ամէնուն Թէոդիկը» երբ մաս կազմեց «Բաց Տոմարը» հատորին (Շահան Շահնուր, Բաց Տոմարը, Մատենաշար «Յառաջ», 1971):

(8) Կը խորհիմ թէ Շահնուրի կատարելապաշտութիւնը տեսանելի դարձնելու լաւագոյն ձեւն է բաղդատական աշխատանքը՝ հրատարակութենէ հրատարակութիւն հպումներու ենթարկուած գրութիւններուն միջեւ: Այդ մտածումով է որ իրմէ խնդրած էի «Ծիրակ» ամսագրի մէջ հեղինակին վերջին սրբագրութեամբ լոյս տեսած եւ, այսուհանդերձ, առանձին հատորով հրատարակութեան առթիւ նոր սրբագրումներ կրած ամսագրին էջերը: Իսկ իր «ստացած Թերթին թիւերը» կը վերաբերի «Թերթիս կիրակնօրեայ թիւը» հատորին, որմէ նոր օրինակներ ուզած էր ինծմէ:

(9) Վերջին տարիներուն Շահնուր եւ Գուրգէն Մահարի իրարու հետ ունեցած են շահեկան նամակագրութիւն մը: Այս վերջինը մասնաւոր հոգեկցութիւն մը կը զգար Շահնուրի հետ: Մահարիի մահուընէ ետք իր որդին Շահնուրէն աղերսագին խնդրած է որ իրեն ղրկէ իր հօր նամակները որպէս ընտանեկան թանկագին աւանդ: Կրկնուող դիմումներուն տեղի տալով Շահնուր Երեւան ղրկած էր Մահարիի բոլոր նամակները: Մեր մէկ տեսակցութեան ընթացքին երբ Շահնուր պատմեց եղելութիւնը, իրմէ չպահեցի կրկնակի դժգոհութիւնս կատարուածին հանդէպ, մասնաւորաբար իր զանցառութեան համար պահելու նամակներուն լուսապատճէնները: Վերջին կէտին համաձայն ըլլալով, Շահնուրի պատասխանը եղաւ՝ «խորհեցայ թէ ընտանիքին իրաւունքն էր ունենալ նամակները»:

(10) «Մահարիի դէմ կատարուած գինամբարձութիւնը ունի որոշ պատճառ – Ամբարիշտ արարք...» եւ այլն:

ԱՂԱՆԴՆԵՐԸ՝ ԿԱՏՈՒԻՆ ԽԱ՞ՂԸ, ԹԷ ՄՈՒԿԻՆ ՄԱՀԸ...

Հայաստանի մամուլին մշտական նիւթերէն է աղանդներու հարցը: Անկախութեան տասնամեակին բարգաւաճումի ամենէն արձակ պայմանները գտած այդ ներկայութիւնը, ճիշդ է որ սկսած է վերջապէս հոգեւոր ոլորտի պատասխանատուներու ուշադրութեան ալ արժանի ըլլալ. սակայն, անկախ հանրապետութեան օրով անոր արձանագրած նուաճումները լաւագոյնս կարելի է հետապնդել մամուլի էջերէն: Անջատ հետաքրքրութեան արդար է նաեւ երեւոյթը թէ հակառակ այնքա՛ն չնչակլի մատնանշումներու եւ վնասին, վտանգին ընդգծումին, ինչպէ՛ս անտարբերութեան անսահման ծովուն վրայ կը շարունակէ անվրդով յառաջանալ չարիքներու այդ նաւը:

Այդ անտարբերութեան տէրերը, ի հարկին, դժուարութիւն պիտի չունենան մատնացոյց ընելու Հայաստանէն շատ աւելի հզօր երկիրներ ուր ներկայ է նոյն երեւոյթը: Ճիշդ այն ձեւով որ կ'ըլլայ Հայաստանի մէջ անհանդուրժելի սահմաններու հասած կաշառակերութեան ամէն մատնանշումի: Այո՛, ո՞վ կրնայ անգիտանալ թէ Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ու, այլ երկիրներու մէջ ալ պաշտօնատարներ, ղեկավարներ կաշառակերութեան ծանր ամբաստանութիւններու, մեղադրանքներու տակ են. այդ երկիրներուն լրատուութիւնն ալ լեցուն են այդ կարգի լուրերով: Նոյնն է պարագան աղանդներու հարցով: Սակայն, ամէն համեմատական անկարելի կ'ըլլայ երբ նկատի առնուի որ Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ու նման երկիրներու մէջ ղեկավար դէմքերու իւրացուցած գումարները ոչինչով կ'ազդեն ժողովուրդին առօրեայ ապրումին. նաեւ անոնք արտաքին սպառնալիքի տակ չեն ապրիր որպէսզի ազգային պառակտումի առաջնորդող աղանդները կարենան ճակատագրական դեր ունենալ:

Աղանդներու գործունէութեան դէմ յայտնուած մտահոգութեան նորագոյն էջ մը տեղ գտած էր «Ազգ»ի (Յուլիս 27) մէջ: Թաթուլ Յակոբեան Թարգմանը ըլլալով Սիսիանէն քահանայի մը վրդովումին, կուտայ շրջանին մէջ աղանդաւորական գործունէութեան պատկերը:

Սիսիանի մէջ կայ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին որուն կառուցումը, կ'ըսուի թէ Զ. դարուն եղած է: Իսկ շուրջ 200 տարի առաջ ան վերակոչուած է Ս. Յովհաննէս: Խորհրդային տարիներուն շէնքը գործածուած է որպէս բուրդի ու ցորենի մթերանոց: 1950 – 1960-ական թուականներէն սկսած են վերանորոգման աշխատանքները եւ 1979-ին սկըսած է գործել: 1981-ին հովիւ նշանակուած է, 1989-ին Սիւնեաց թեմին վերահաստատումով եկեղեցիին համար սկսած է հոգեւոր զարթօնքի շրջան: Կիրակի եւ տօնական օրերուն պատարագ կը մատուցուի, կազմուած է երգչախումբ, եւայլն: Եկեղեցիին կից կիրակնօրեայ դըպրոց ալ բացուած է, կրօնական դաստիարակութեան համար:

Եկեղեցիին հովիւը Նարեկ Քհնյ. կը պատմէ թէ նոյնիսկ եկեղեցիներու փակ պահուած տարիներուն շրջանի ժողովուրդը հաւատքէն խզուած չէ: Հաւատացեալները Խոր Վիրապ, Գեղարդ, Մայր Աթոռ կը տանէին իրենց զաւակները մկրտելու. իսկ տօնը հարսնիքէն ետք եկեղեցական կ'ըլլար:

Աղանդներու Սիսիան մուտքին համար կը տրուի 30-ական թուականներու սկիզբը: Այդ ատենէն եկեղեցին, երբեմն նաեւ ուժ գործադրելով, կրցած է արմատախիլ ընել քրիշնայական աղանդը: Յաջորդած են շաբաթականներն ու հոգեգալստեանները: Վերջերս ալ կարգը եկած է Եհովայի վկաներուն որոնց կը տրուի «սատանայի ամենամեծ ծառաները» որակումը: Եւ հակառակ որ Ս. Յովհաննէս Եկեղեցին բառ երեւոյթին անոնց դէմ հակաքարոզչութեան պայքար կը մղէ տեղական ձայնասփիւռով, մամուլով, կենդանի քարոզչութեամբ, «վկայ»ներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ:

Յօդուածին մէջ առաւել ուշագրաւ է այն պարբերութիւնը ուր կ'ըսուի թէ աղանդներէն «մորմոնները բացայայտօրէն հովանաւորում են երկրի մի քանի կուսակցութիւնների, «Մայր Հայրենիք» հեռուստաընկերութիւնը վերածուել է աւետարանչականների խօսափողի»: Քիչ անդին քահանան կը պատասխանէ աղանդաւորներու նիւթական միջոցներուն աղբիւրներուն մասին հարցումին. «1994-ին երբ մեր եւ քրիշնայականների ընդհարում եղաւ, մենք պարզեցինք որ նրանք ֆինանսաւորւում են հարեւան Նախիջեւանից»:

Հետաքրքրական է կարդալ նաեւ թէ աղանդաւորական շարժումը լայն տարածում գտած է Ադրբէջանէն մագապուրծ Սիսիանի շրջանը ապաստանած գաղթականներուն միջեւ: Քահանան ատիկա կը վերագրէ այդ զանգուածին հայկական միջավայրէն եւ ազգային հոգեբանութենէն հեռու մնացած ըլլալուն: Ըսելով որ Եհովայի վկաներու քարոզչութիւն ընող երկու երիտասարդները Սումգայիթէն են, կը նշէ նաեւ անոնց նիւթական առաւել կարելիքը:

Փաստօրէն, Սիսիանի այս կրօնաւորը իր առաքելութիւնը լուրջի առած մէկն է եւ մաս չի կազմեր քարոզի կաղապարներով օդը ծեծողներու: Ուշագրաւ է նաեւ գործնական միջոցներու դիմող մարդու յատկանիշը անոր մօտեցումներուն մէջ. պարագայ մը որ, նոյնպէս, յաճախակի երեւոյթ չէ այդ ոլորտին մէջ: Ան բաւական լաւատեղեակ է աղանդաւորներու գործադրած մեթոտին ու անոր հետեւանքներուն. «Անոնք կոյր հաւատացեալներ են, փանատիկոսներ: Եթէ ամուսինը եհովայական է, նրանից պահանջում են ընտանիքի բոլոր անդամներին «դարձի բերել»: Ընդդիմացող կինը, երեխան երկընտրանքի առաջ կանգնելով, ստիպուած են հեռանալ ընտանիքից: Այսպէս պառակտւում են հայ ընտանիքները»:

Այս տարի հոգեւորականը տագնապի մատնած է Հայաստանին Եւրոպական Խորհուրդին անդամակցելու լուրը. անշուշտ, այդ անդամակցութիւնը դիտելով կործանող գործունէութեան մը դէմ անզօր մնացած հաւատքի մարդուն տեսանկիւնէն: Արդարօրէն կը զայրանայ որ այսօր իսկ Եհովայի վկաները նոյն, կամ նման ատեաններու բողոք կը յայտնեն Հայաստանի հասցէին: Չէ՞ որ հայկական բանակին ծառայութենէն խուսափելու այժմէական ձեւերէն դարձած են որպէս աղանդաւոր ներկայանալով խղճի հարց յարուցանել եւ միասեռականութիւն յայտարարել: Տէր Նարեկ ցաւագին ափսոսանքով կ'ըսէ թէ Եւրոպական Խորհուրդն ալ կը փորձէ Հայաստանը համոզել որ միասեռականութիւնը անբնական երեւոյթ չէ, «ազգակործան ծրագիր» տեսնելով այդ ընթացքին մէջ: Շեշտելով որ իբրեւ «սովորական հայ մարդ» կ'ըսէ թէ ուրախ չէ Հայաստանի այդ անդամակցութեամբ, կ'ազօթէ որ Եւրոպան «մեզ համար անընդունելի իր բարքերը մեր վզին չփաթաթի»:

Իր մտքին, աւելի ճիշդ՝ հոգիին մէջ աշխարհիկով երկնաւորը չխաթարած տիպար մը կը յայտնուի Սիսիանի այս քահանան. կը ներկայանայ այդ կոչումին կարելի ամէնէն մաքուր մնացած շերտէն, յիշեցնելով մեր «հին օրեր»ուն մէջ մնացած բարի ու քիչ մըն ալ միամիտ հովիւի պատկերը: Այն աստիճան որ մարդ նոյնիսկ չի համարձակիր իր մօտեցումին մէջ յանցաւոր մատնանշելու միակողմանի ընթացքին վրայ ծանրանալ: Մնաց որ ան կոչումին պարտադրած պայքարի բաժինը ըստանձնած է, իր ուժերուն ներած չափով: Եթէ Սիսիանի Տէր Նարեկին նախանձախնդրութիւնը բաժնէին իրմէ ուժերով, կարողութեամբ ու դիրքերով աւելի բարձր տեղեր գտնուողներն ալ, հաւանօրէն աղանդները այսքան դիւրին չէին յաջողեր Հայաստանեան իրենց «առաքելութիւն»ը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

Առանց լաւ ճանչցած ըլլալու հակառակորդ քաղաքը, նախապաշարեալ կամ լսուած կարծիքներու համեմատ, կը ջանան մտացածին կամ չափազանցուած թերութիւններով անարժէքել զայն: Ա՛լ ինչեր չեն ըսեր: Աղեքսանդրիացիները Գահիրէի եւ իր բնակիչներուն երեսը կը զարնեն իր հնոցի տաքութիւնը, իր ծով չունենալը, փողոցներու աղտոտութիւնը եւ այլն, որուն Գահիրէցիները աւելի բազմաթիւ զանգատներով կը պատասխանեն՝ Աղեքսանդրիոյ խոնաւութիւնը, լոգանավայրերու, հետաքրքրական տեղերու պակասը, իր պզտիկութիւնը, ձմեռուան անդադար անձրեւները եւ այլն:

Առանց նախապաշարումներով կը հասնին իրարու քաղաք, ուր շաբաթուան մը բնակութիւնը զանոնք կը սրբագրէ, կը ջնջէ իսկ: Ան ատեն ալ ուրիշ չափազանցութիւն:

– Քա, ո՞վ ըսաւ Գահիրէ բնաւ տաք չէ եղեր... կամ Աղեքսանդրիա խոնաւութիւն կայ, կ'ըսէին կոր, բնաւ չկայ:

Աս տեսակ կռիւ մը մղուելու վրայ էր երկու տիկիններուն միջեւ, հաւասարապէս նախանձախնդիր իրենց քաղաքներուն բարի համբաւին:

– Երկու օր է վար իջեր եմ, սաստիկ կարօտցայ Գահիրէն, բնաւ չսիրեցի աս քաղաքը:

Տիկին Գասպարաճեան հեգնոտ ժպիտ մը ունեցաւ, որ շրթունքին քովերը ծալքեր փոթթեց ու ծնօտը խաղցուց:

– Աստա՞փ շուտ:

– Շատ խոնաւ է ձեր քաղաքը, շատ... ես վերը քրտնիմ նէ՝ շուտ մը կը չորնայ քրտինքս, հոս ժամերով կը մնայ կոր:

– Փոխարէնը՝ վերն ալ շատ տաք է, տիկի՛ն, – դիտել տուաւ Օրիորդ Սրմաքէշեան:

Բարձրահասակ, վայելչամարմին, ազնուական դիմագծութեամբ աղջիկ մըն էր Զապէլ Սրմաքէշեան, առատ մազերով, որուն ալիքները դէմքին քովերէն կ'իջնէին սեւ սեւ՝ շեշտելով իր սեւ խոշոր աչքերուն եւ աղեղնաձեւ թաւ յօնքերուն անոյշ ու միամիտ հպարտութիւնը: Ամպամած պատկերը գրեթէ իր մօրը, աղուոր քաղցր արարած մը, զոր Մարտիկ աղային կոշտ ու բռնապետական վարմունքը դժբախտ ըրած էր, եւ ուր հօրմէն վար՝ քթին մեղմացած կորագիծը միայն ու շրթունքին հաստութիւնը: Քիչ մը երկայն երես մը, որ անշարժ ու լուռ դիրքի մը մէջ կրնար պաղ ու լուրջ երեւալ եւ որ շատ հրապուրիչ կ'ըլլար, երբ ժպիտ մը կամ ծիծաղ մը գար դիմագծերը ընդլայնել ու իր վարդ շիկնումները քսել այտերուն. աչքերը շատ գեղեցիկ եւ դէմք մը գեղեցիկ է արդէն, երբ աչքերը խոշոր են, քանի որ անոնք կը վճռեն դէմքի մը աղուորութիւնը կամ տգեղութիւնը՝ հոգին իսկ ըլլալով անոր:

– Ո՞վ ըսաւ, անչափ տաք չէ, հէմ վերի տաքը վնաս չըներ, բայց հոս տեղի խոնաւութիւնը... Գահիրէն ո՛ւր, Աղեքսանդրիան ո՛ւր...

Լռութենէ մը վերջ Տիկին Գասպարաճեանին դառնալով՝

– Հո՛ս տեղի կառքերը անպայման երկու ձիով են, մէկ ձիով կառք բնաւ չկայ հոստեղի պէս:

– Է հոս ալ կայ երկու ձիով կառք, – ըսաւ միւսը խնդալով, – ես երբեք մէկ ձիով կառք նստած չունիմ:

– Տիկի՛ն, – նետուեցաւ անգլիէն իրանի աշխոյժ ձգտումով մը Օրիորդ Սէմէրճեան, – ձեր քաղաքը մեր քաղաքը չարժեր, որպէս զի ծով չունի անկեց վերջը:

Օրիորդ Սէմէրճեանը, զոր տեսանք արդէն, վերջին աստիճան խելացի, նենգամիտ, չարաճճի աղջիկ մըն էր, ինչ որ չէր արգիլեր զինքը ընկերութեան մէջ անխոհեմութիւններ, թեթեւութիւններ ընելէ, կանացի պչրոտութեան բերումով, զոր իր մէջ կը մարմնէր արիւնային աշխոյժ ու ժիր խառնուածք մը: Նուրբ ու սիրուն դէմք մը ունէր, ուր խարտեաշներուն յատուկ դիմագծերու անթերի կանոնաւորութիւնը, մաքրութիւնը բնաւ չէր տարագրեր թխահերներու երեսը յատկանշող անակնկալը, խոռոչ ու խնկատիպ հրապոյրը: Խելացի, աս ալ ունէր իր անխելքութիւնը սակայն, ո՞վ ծիծաղելի չէ: Գրեթէ անուս, կարդալ – գրել – հաշիւ գիտնալով, աս աղջիկը պչրոտ յատկութիւնը ունէր հայերէն մաքուր խօսելու եւ ինքզինքը գաղիագէտ ձեւացնելու: Հայերէն մաքուր կը խօսէր կամ կը կարծէր խօսիլ, թէեւ խոշոր սխալներ, բառերու թիւրիմաստումներ, արտասանութեան սայթաքումներ, ձափրտուքներ. վասնզի տեղ՝ որպէս զի եւ փոխադարձաբար, գլուխ՝ գլուխի տեղ, հաճախութիւն՝ հակաճառութեան տեղ, վերջին դէմք՝ վերջին դէպքի կը ցանցնէին իր խօսուածքը, որուն իր նուրբ, մաքրահունչ ձայնը ճշտութեան, «գրաբար»ութեան պատրանք մը կը հագցնէր եւ ուր կը շաչէին տասն քանակութեամբ «անկէց վերջը»ներ, «ամբողջ»ներ. հայերէն չգիտցող ու խօսիլ ուզող կիներուն եւ աղջիկներուն գլխաւոր բառապաշարը: Առանց գաղիերէն գիտնալու Օրիորդ Սէմէրճեան յաջողած էր գաղիագէտի յարգելի համբաւ մը չինել ինքզինքին: Քանի մը ֆրանսերէն ընթացիկ բառեր, զոր սորված էր, գաղիագէտի մը վստահ ու վաւերական շեշտովը, ճարտարօրէն ու յարմար ատենին իր խօսքերուն խառնելով, ուրիշներուն արտասանած ու իրեն անհասկնալի գաղիերէն բառերը տեղեակ պզտիկ ծիծաղներով, հասկցողութեան ամէն նշաններով դիմաւորելով, գաղիերէն դժուար բառէ մը առեղծուածեալ փրազներու փախստական պատասխաններ տալով՝ յաջողած էր կարծել տալ, թէ գաղիերէն գիտէ: Եւ իր խաբեբայութեան շնորհիւ կրցած էր գլխուն եկած փորձանքներէն ու թակարդներէն ազատել ու անեղծ պահել գաղիագէտի համբաւը: Երեւակայեցէ՛ք, եթէ իրօք ուսումնական ըլլար:

(Շար. 58)

ՁԵՌՆԱՌՈՒՄԲ ՄԸ ԿԸ ՊԱՅԹԻ ԽԱԼԻԼ ՊԱՏԱՌԻ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԹԱՂԱՄԱՍԻՆ ՄԷՋ

ՀԱԿԱՌԱԿ ԴԷՊՔԻՆ,
ՀԱՐԻՐԻ ՆԵՐԿԱՅ ԿԸԼԼԱՅ ՄԻԹԻՆԿԻՆ,
ԴԱՏԱՊԱՐՏԵԼՈՎ «ՈՃՐԱՑԻՆ ԱՐԱՐՔԸ»

Օգոստոս 16, Չորեքշաբթի առտու ձեռնառումբ մը պայթեցաւ Պէյրութի Խալիլ Պատառի թաղամասին մէջ որ, գիմացի Նոր Հաճըն թաղամասին հետ, կը նկատուի Հնչակեան կուսակցութեան միջնաբերդը: Պայթումին հետեւանքով չորս հոգի թեթեւօրէն վիրաւորուեցան եւ տուներու ապակիները փշրուեցան: Ոստիկանութիւն քննութիւն բացաւ:

Հակառակ այս միջադէպին, նախկին վարչապետ Րէֆիք Հարիրի նոյն թաղամասին մէջ ներկայ գտնուեցաւ հայ իր համակիրներուն կողմէ կազմակերպուած քաղաքական հաւաքի մը: Հարիրի շեշտեց, որ քալելով պիտի երթայ Հնչակեան կուսակցութեան Արարատ Մարզական Միութեան ակումբը եւ ճամբու ընթացքին, հակառակ հաւաքը կազմակերպողներու զգուշացումին, բազմիցս կանգ առաւ ու ողջունեց փողոցին երկու կողմերը խռնուած բազմութիւնը:

«Այս պատահածը օրէնքով պատժելի ոճիր մըն է: Ամօթալի միջադէպ մը, որ պէտք չէ տեղի ունենար», ըսաւ Հարիրի հաւաքի ընթացքին: Ապա գնաց ներկայ գտնուելու վերջերս վերանորոգուած ակումբին վերաբացման արարողութեան:

Հնչակեան ղեկավար եւ Պէյրութի երեսփոխան Եղիա Ճէրէճեան, որ թեկնածու է Հարիրիի ցանկին վրայ, յայտարարեց, թէ «յարձակումին նպատակն էր վախցնել ժողովուրդը, որպէսզի ներկայ չըլլայ հաւաքին»:

Ճէրէճեան Պէյրութի հայ Առաքելական աթոռներէն մէկուն համար կը մրցի Միհրան Աէֆէրեանի հետ, որ ղեկավարն է Հնչակեան կուսակցութենէն անջատուած հատուածի մը: Աէֆէրեան իջած է Պէյրութի երեսփոխան Թամմամ Սալամի ցանկէն ու կը վայելէ Դաշնակցութեան թիկունքը:

«Ճիշդ է, տարակարծութիւն կայ հայ կուսակցութեան մը հետ (Դաշնակցութեան)», ըսաւ Հարիրի: «Բայց տարակարծութիւնը քաղաքական է: Չափազանց հայ համայնքին հետ ունեցած իմ անձնական յարաբերութիւններուս եւ փոխադարձ յարգանքին վրայ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿՈՒՐՍԿ ռուսական հիւլէական սուզանաւին նաւաստիները փրկելու մեծ յոյս չէր մնացած Օգոստոս 18-ին: Բրիտանական սուզանաւը եւ Նորվեկիացի սուզակները տեղւոյն վրայ պիտի հասնէին միայն Օգոստոս 19-ին, կէսօրէ

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Լուիզ Աղապէկեան – Լը Ռուա 10.000 Ֆր. ի յիշատակ Շաւարշ Միսաքեանի եւ Սկիւտարի անոնց տան վերյուշով:

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Մաքրուհի Ղազարոսեան 500 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Ոմն 200 Ֆր.:

եաք: Ամբողջ մամուլը խիստ քննադատութեան տակ առած է իշխանութիւնը, որ չորս օր եաք միայն դիմած է միջազգային օժանդակութեան, մինչ Պուտին չէ ընդհատած իսկ իր արձակուրդը Սեւ ծովի ափին, ինչ որ գրել տուած է թերթի մը՝ «Պուտին կը լողայ տաք ջուրերու մէջ, մինչ մեր նաւաստիները կը մեռնին սառած ջուրերու խորը»: Ռուսաստանի վարչապետը՝ Կասիանով կացութիւնը աղէտալի որակած է:

ՍԱՌԹԷՆԻ (Գորսիքա) ենթանահանգապետութեան դէմ է այս անգամ որ ահաբեկչական արարք մը գործուած է: Զոհ չկայ, բայց արարքին խորհրդանշական բնոյթը բացայայտ է:

ՌԻԳԱՅԻ (Լատվիա) պատմական կեդրոնի վաճառատան մը մէջ, երկու պայթումներ տեղի ունեցած են Օգոստոս 17-ին: 19 վիրաւորներ կային որոնցմէ 3-ը ծանր վիճակի մէջ են:

ԹՈՒՐՔԻԱ ճիշդ ու ճիշդ տարի մը եաք, Օգոստոս 17-ին, նոր ցնցումներ կրած է: Քասթամոնիի դաւառը եղած է կեդրոնը, ուժգնութիւնը 4 էր Ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ: Վնաս չկայ:

ՔԱՐԻՒՂԻ գիները հսկայ յաւելումներ կը կրեն եւ Օգոստոս 15-ին, տակառին գինը հասաւ իր բարձրագոյն սակին՝ 32 տոլար, ինչ որ 20%-ի յաւելում կը նշանակէ Օգոստոս 1-էն ի վեր:

ՍՈՒԽՈՒՄԻ (Աբխազիա) կեդրոնական շրջանին մէջ Օգոստոս 12-ին պայթեցուցած են աբխազերէնի հիմնադիր նկատուած Դմիտրի Գուլիայի արձանը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լապտեր»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ զրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին շուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19-ին:

Մասնակցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Զօրաշեան սրահին մէջ
339, Աւենիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

ՊԱՆԵԷՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ-Դաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալորէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14.30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տոսիկեանին՝
☎ 01. 45. 46. 10. 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01. 46. 65. 81. 53

Date à retenir

Soirée organisée par la Croix Bleue
des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire
du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81-րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին:

Սոյն 81-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –
ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour **passer la nuit la plus agitée** de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'**attendra personne.**

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 22
MARDI
22 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.973 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.973

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 18 / 20)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՂՐԻՄԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ՀԱՊ-ի ղեկավարներու առաջին ոչ պաշտօնական Ղրիմի հանդիպումին ընթացքին նախագահ Ռ. Քոչարեան Օգոստոս 18-ին տեսակցութիւն ունեցած է նախ Ուկրանիոյ նախագահ Լ. Կուչմայի հետ, առանձնակի առանձնական նիւթերու մասին: Քննարկած են գործակցութիւնը աշխուժացնելու հեռանկարները եւ աշնան Հայաստանի վարչապետին Ուկրանիա այցելութեան հարցը:

Նոյն օրը տեղի ունեցած է Ռ. Քոչարեան – Հ. Ալիեւ հանդիպումը որուն մասին բացատրութիւն չէ հրապարակուած: Միայն Ռ. Քոչարեան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ շարունակած են երկխօսութիւնը եւ իրենց յաջորդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբերին, Նիւ – Եորք: Ազդրբէյճանցի լրագրողի մը հարցումին նախագահ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ ինք կարեւոր կը նկատէ անտեսական գործակցութիւնը, քանի որ այդ ճամբով հակամարտութեան կարգաւորումը աւելի կը դիւրանայ:

ԸՆԴՎԶՈՒՄ Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Տասնըհինգ ամիսէ ի վեր բանտարկըւած է «Նոր ուղի» կուսակցութեան նախագահ, «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի տնօրէն Աշոտ Բլէեանը: Անոր պաշտպանութեան խորհուրդին անդամները Օգոստոս 18-ին մամուլի ասուլիսով մը յայտնած են թէ այդ բանտարկութեամբ խախտած են արդարադատութեան մասնաւոր վիճակին համար: Անոնց ցրուած յայտարարութեան մէջ ալ ըսուած է որ Ա. Բլէեան չինծու մեղադրանքով մը բանտարկուած է եւ դատարանը կը կատարէ Հանրապետութեան նախագահին պատուէրը, ճզմելով ամէն գնով օրինականացնել եղած մեղադրանքը: Բողոք յղուած է դատաւոր Խաչուհի Վարդանեանի դէմ որուն որոշումով ամբաստանեալը Օգոստոս 15-էն զրկուած է դատաւարութեան մասնակցելու իրաւունքէն: Նոյնպէս, ըսուած է թէ ոտնահարուած է Սահմանադրութեան թիւ 39 յօդուածը որ կ'ըսէ թէ ամէն մարդ իր իրաւունքը հրապարակաւ պաշտպանելու իրաւունքին տէրն է:

ՎՆԱՍՈՒԱԾ ՇԷՆՔԵՐԸ ԿԸ ՔԱՆԴՈՒԻՆ

Աշխէն գօտիին յատկացուած գումարներէն 79 միլիոն դրամի պիւտճէով մը կ'սկսին քանդուիլ ծանրօրէն վնասուած 34 շէնքեր: Անոնք մարդոց հոգեբանութեան վրայ ազդելէ զատ հակառողջապահական ազդեցութիւն ալ կ'ունենային:

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Սիտնէյի ողիմպիականներուն Հայաստան 28 մարզիկով կը մասնակցի: Խումբին կ'ընկերանան 17 մարզիչ, 6 բժիշկ: Աթլանթայի ողիմպիականներուն մասնակցութիւնը եղած էր 32 մարզիկով: Թիւին նուազումը հետեւանք է նիւթական միջոցներու չգոյութեան:

Հայաստանի խումբին մէջ կայ 6 ծանրամարտիկ, 8 ըմբիշ, 3 կռփամարտիկ, 3 թեթեւ մարզիկ, 2 լողորդ, 2 թիավարորդ, ձիւղագոյն մարզիկ մը, նետաձիգ մը, սեղանի թենիսի խաղացող մը եւ ջրացատկորդ մը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞Վ ԿԸ ՀԱՍՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՐԿԷՍԻՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը (Օգոստոս 11) կը տեղեկացնէ թէ Հայաստանի կրկէսը Ատանա կը գտնուի, շատ անմխիթար պայմաններու մէջ: Պատասխանատուները ըսած են թէ 29 տեսակ անասունի տէր հաստատութիւնը նիւթական այնքան անձուկ պայմաններու տէր է որ ոչ կրնան իրենց, ոչ ալ անասուններուն ուտելիք գնել: Չունին նաեւ երկիր վերադառնալու անհրաժեշտ միջոցները ու իրենք իրենց վիճակին լքուած են Ատանայի մէջ ուր հասած են շուրջ ամիս մը առաջ: Կրկէսին պատասխանատուները օժանդակութիւն կ'ակնկալեն կենդանասէր ու բարեսէր անձերէ:

Մինչեւ վերջերս պարբերաբար լուրեր կը հասնէին Եւրոպայի սա կամ նա անկիւնէն թէ հայաստանեան արուեստագէտներու խումբ մը, ընդհանրապէս վերադարձի ճամբուն վրայ եւ հանրականքի խանգարումի պատճառով, անզօր մընացած է ու կը կարօտի անհատներու, կազմակերպութիւններու օժանդակութեան: Առաջին քանի մը պարագաներուն, մօտակայ գաղութներու նորմէ կատարւած օգնութեամբ հարցը կարգաւորուեցաւ. յետոյ մարդիկ հետզհետէ սկսան հարց տալ թէ Հայաստանի խումբերը անպայման խանգարուելու ատակ հանրակառքե՞ր կ'ընտրէին շրջապտոյտի ելլելու համար...:

Կրկէսին լուրով, այնպէս կը թուի թէ արտասահմանի մէջ անօգնական ու ճարահատ մնալու կարգը անասուններուն հասած է: Թերթը չէ ըսած թէ կրկէսը ի՞նչպէս, ի՞նչ շարժառիթով Ատանա հասած էր եւ թէ ի՞նչ պարագաներու տակ մատնուած է օգնութեան կարօտ վիճակի: Այլ խօսքով՝ չկա՞յ այդ ներկայութեան պաշտօնական պատասխանատու անձ մը, կազմակերպութիւն մը որ ներկայացումներ կազմակերպելով հրաւիրած ըլլայ հայաստանեան կրկէսը ու տէր կանգնի անոր:

Ատանայի պէս տեղ մը խրւած մնացած խումբը փրկելու համար առաջին մտածւելիքը Պոլսոյ գաղութը կ'ըլլայ անշուշտ: Սակայն, նման նախընթացներէ յոգնած պոլսահայը, կարելի՞ է անվարան ըսել որ կը փութայ ակնկալուածը ընելու:

Բարեբախտաբար, Թուրքիոյ միջերկրականեան ափին արձակուրդի ծանօթ կեդրոն Անթալիայի մէջ կայ հայաստանցի զբօսաշրջիկներու խումբը. անոնք անսալով հայկական հեռատեսիլի լրձնաշուրթն զովեստներուն, հանրակառքեր լեցուցած կը փութան հոն, ծով ու արեւ վայելելու. եւ ըսել որ խանգարուած, ճամբան մնացած հանրակառք մը երբեք իրենցը չըլլար...:

Հայաստանի ծանօթ պայմաններուն մէջ միջերկրականեան արձակուրդի կարելիութեան տէր այդ բախտաւորները, բնականաբար, խուլ պիտի չձեւանան իրենց հայրենակիցներուն օգնութեան կոչին, հարկաւորը հանգանակելով ու տրամադրելով կրկէսի պատասխանատուներուն: Այդ ճամբով՝ եղբայրասիրութեան, անձնուիրութեան դաս մըն ալ տալով Պոլսոյ եսասէր անտարբերներուն...:

Թ. ԱՐՓԻ

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Ամն. Տիկին Արփիկ Միսաքեան

Արտօնատիրուհի
«Յառաջ» Օրաթերթի
Փարիզ

Ամենայարգելի Տիկին,

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնն ի Ֆրանսա կը շնորհաւորէ «Յառաջ»ի 75-ամեակին ու կը մաղթէ որ ըլլայ Ան դեռ երկար տարիներ հրատարակելի արեւմտահայերէն օրաթերթ մը. մանաւանդ արեւմտահայերէնի պաշտպանութեան եւ զարգացման ի խնդիր, որպէս համամարդկային արժէքներու միջեւ – այս պարագային – մեզի ամէնէն աւելի «խօսող»:

«Յառաջ»ի հրատարակութեան առօրեայ հերքէն հեռու ըլլալով հանդերձ, գոնէ գոյն ինչ գիտակից ենք Ձեր ու Ձեր բոլոր աշխատակիցներուն դիմագրաւած դժուարութիւններուն: Ի դէպ՝ Ձեր դանձարային բեռան առթիւ յատկապէս նկատի ունինք անդատութիւնը, վստահաբար ի հեճուկս Ձեր յանկութեան, արեւմտահայոց մասին տրուած լուրերուն. քիչ մը բոլոր Սփիւռքահայոց հաղորդամիջոցներուն մէջ:

Կը յուսանք, որ համայնքային նոր հաղորդակցութիւնները, առանց խաթարելու արեւմտահայերէնի փայլ ուսուցումն ու գործածութիւնը, նոր թափ մը տան Սփիւռքահայոց լուրերուն երկրէ երկիր շրջաբերութեան: Ցիրաւի կը հաւատանք, որ այս ուժականութեան մէջ «Յառաջ» պիտի կարենայ նուաճել իր առաքելութեան յաջորդ հանդրուաններն ու շարունակել ըլլալ արժանավայել թերթը զայն ստեղծող Շաւարշ Միսաքեանի եւ իր ընկերներուն, նաեւ՝ Ձեր ու Ձեր բոլոր գործակիցներուն:

Սոյն խոհերով է որ կուզանք մաղթել յաջողութիւն առ Ձեզ ու Ձեր բոլոր գործակիցներուն անխտիր եւ հետեւաբար սփիւռքացած Արեւմտահայոց «Յառաջ»ին:

Յարգանօք՝
ՎԱՐԴԱՆ ՕՁԻՆԵԱՆ
Նախագահ
Կ.Ս.Մ.-ի Ֆրանսա

Փարիզ, Օգոստոս 18

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ Կուրսկ սուզանաւի 118 նաւաստիները փրկելու ոչ մէկ յոյս մնացած էր Օգոստոս 21-ին, եթէ նոյնիսկ Պուտին կը յայտարարէր որ պայքար պիտի տարուի մինչեւ վերջ: Ընտանիքներու ընդվզումը մեծ է, մայր մը չէր վարաներ բացագանչելու «Ես գաւակ չմեծցուցի որ ամսական 350 ֆրանքով ծովուն խորը թաղուի»: Նորվեկիացի սուզակները կրցան մտնել եւ որոշ տեղեկութիւններ հաղորդել, բրիտանական սուզանաւն ալ Օգոստոս 21-ին կը փորձէր օգնութեան փութալ: Կրեմլինի եւ զինուորականներու դէմ բողոքը մեծ է եւ ոչ ոք կը լռէ այլեւս: Ըսուեցաւ նոյնիսկ թէ բոլոր նաւաստիները մեռած էին ընկղման պահուն իսկ: Մեծահարուստ Բերեզովսկի ալ յայտնած է թէ մէկ միլիոն տոլար կը տրամադրէ զոհերու ընտանիքներուն:

ԺՈԼՕ կղզիի 28 պատանդները ազատ չարձակուեցան Օգոստոս 19-ին, ինչպէս նախատեսուած էր եւ յայտարարուած նոյնիսկ Լիբիոյ կողմէ որ միջնորդի դեր կը խաղայ: Աբու Սայաֆի ըմբոստները մերժեցին բոլորը միասին ազատ արձակել, փիլիպպեան իշխանութիւններն ալ չէին ուզեր մասնակի արձակումները: Վերջին պահուն ուրեմն, ապստամբները յետ քաշ ըրին այն առարկութեամբ որ եթէ բոլորը ազատ արձակեն, փիլիպպեան բանակը յարձակումի կ'անցնի: Լիբիա նախ սպառնաց քաշուիլ եւ բանակցութիւն չտանիլ, ապա որոշեց շարունակել:

Բուն միջնորդն է Լիբիական Հիմնարկը, ինչ որ Թոյլ կուտայ Քատաֆիի չվարկաբեկուիլ: Օգոստոս 19-ին ամէն ինչ պատրաստ էր՝ օդանաւ, ընդունելութիւն եւայլն, եւ այլն եւ յուսախաբութիւնը մեծ եղաւ: Կ'ըսուի նաեւ որ Լիբիա հարկ եղած գումարը չէ վճարած: Օգոստոս 21-ին, ապստամբները նոր պահանջքներ դրած էին՝ պատանդ գլուխ մէկ միլիոն տոլար: Պատանդներու մէջ են վեց Ֆրանսացիներ, որոնց երեքը՝ հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանի լրագրողներ:

ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ, երկու միլիոնի հասած էր այն ուխտաւորներու թիւը որոնք կը մասնակցէին Երիտասարդութեան Համաշխարհային 15-րդ օրերուն փակման հանդիսութեանց Օգոստոս 20-ին: Երիտասարդացած եւ նոր աւիւն ստացած, Պապը խանդավառ ելոյթներ ունեցած է: Շեշտած է «Տուն կը վերադառնամ երիտասարդացած»: Մնաց որ այս բազմութիւնները չեն կրնար քօղարկել այլ իրողութիւն մը՝ Եկեղեցիները պարապ կը մնան եւ կոչումի ալ տագնապ կայ:

ՓԱՐԻԶԵԱՆ շրջանին վրայ սաստիկ եւ կրկնակ փոթորիկներ մեծ վնասներ հասցուցին Կիրակի, Օգոստոս 20-ին եւ Թիւիլըրիներու պարտէզին մէջ ալ 24 տարեկան երիտասարդ մը կայծակնահար եղաւ ինչ որ աննախընթաց է, Փարիզը լաւ պաշտպանուած ըլլալով շնորհիւ բազմաթիւ շանթարգելներու: Տօթն ալ այլ աւերներ կը գործէ հարաւային Եւրոպա: 36 աստիճան է Սելանիկ, 30 եւ 32 Պոլիս եւ Անգարա, 39 Պելկրատ, 37 Պուքրէշ, եւ այլն, եւ այլն:

ԷԹԱ-ն կրկին սպաննեց Սպանիոյ մէջ, այս անգամ Սալէնթ: Կառքի մը տակ դրուած ռումբ մըն է որու պայթումէն երկու պահակներ – մէկ կին, մէկ այր – մեռան: Ըստ Ներքին նախարարին, ղոմանտօն Ֆրանսայէն եկած էր եւ Ֆրանսա ալ վերադարձած է:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ, բարձր հսկողութեան տակ ընտրութիւն կատարուեցաւ Օգոստոս 20-ին, նշանակելու համար այն միակ չէչէն երեսփոխանը որ պիտի բազմի Դումայի մէջ: Անկախապաշտներուն համար խեղկատակութիւն մըն է եւ նախագահ Մասխադով կոչ ըրած է որ «օրէնքէ դուրս» հռչակուին թեկնածուները: Վերջին շարթուան ընթացքին, ռուսական կողմը 30 մեռեալ եւ 84 վիրաւոր ունեցած է:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՕԴՈՒԺԸ «սխալմամբ» ռմբակոծեր է (տես՝ «Յառաջ», Օգոստոս 18) հիւսիսային Իրաքի հովիւներու կայան մը, ուր 38 հոգի մեռած է: Քրտական հեռատեսիլը բզկտուած մանուկներու նկարներ սփռած է: Անգարա, որ չուրանար գործողութիւնը, յայտարարած է որ քննութիւն կը բանայ:

ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 26-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓՈՒՆՋ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1969, Սեպտեմբեր 29

Սիրելի Գրիգոր Բէօսէեան,

Գուրգէն Մահարիի վերջին նամակը կարճ՝ բայց լեցուն, խռովեց զիս, անդարձ մեկնումի իր տխրամած ժպիտով: Ան գրուած էր Palanga*-էն (?), Յունիս 7-ին, եւ կ'աւարտէր սա տողով – «Գունէ շատ իջնէր վարագոյրը»: Քանի մը տող վեր՝ կը գրէր – «Ելի յոյսս քեզ վրայ է, խնդրում եմ, գրիր թէ ինչպէ՞ս եմ ես»: Պատասխանեցի – «Կրնամ ըսել թէ դուն ինչպէս ես եւ ի՛նչ ես – դուն անմահ ես»: Ահա այսպէս կորսնցուցի թանկագին բարեկամ մը, որ լուսապայծառ ոգի մըն էր եւ միաժամանակ բազմատաղանդ եւ բազմարդիւն գրիչ մը: Ձեմ գիտեր թէ յաջողեցա՞ւ վերջացնել իր Այգեստաններու վերաշխատութեան փափուկ աշխատութիւնը: Իրեն ըրած էի քանի մը դիտողութիւններ, բնականաբար վարանումով, չվիրաւորելու համար իր բանաստեղծի սիրտը, որ առանց այդ ալ շատ աղդըւած էր այն բուռն քննադատութիւններէն, որ ընդհանրական բնոյթ առին: Բուռուած բացատրութիւնը, որ կը հիմնուի հայրենի այցելու մտաւորականի մը տեղեկութիւններուն վրայ, ընդունելի բացատրութիւն մըն է (11), զուտ ազգային – ընկերային մարզին մէջ: Կը մնայ բացատրել գրական ձախողանքին չարժառիթը: Կենսական հարց՝ որով ոչ ոք չզբաղեցաւ, որքան որ գիտեմ:*

Այս խնդիրը նիւթ դարձուցա՞ծ եմ թէ ոչ իմ նամակներուս մէջ: Այլեւս չեմ յիշեր: Բայց ըսեմ, ինքզինքս կրկնած ըլլալու վտանգով, թէ Մահարի զոհը եղաւ à une admiration mal placée *(անտեղի զմայլանքի մը): Իր ծննդավայր Վանի վրայ փորձեց այն՝ ինչ որ Զարենց փորձած էր իր Կարսի, եղերականի եւ ծաղրանքի խառնուրդով: Այս* admirative sujétion*-ը (հիացական ենթակայութիւնը) կ'երեւայ կատարեալ յստակութեամբ, Այգեստաններու յառաջաբանին մէջ: Արդ,* Երկիր Նայիրի*-ն մէկն է այն ձախողած վէպերէն, որ ոչ իսկ կարելի է կոչել, ֆրանսական սահմանումով* un roman de poète: *Երկու ուղեկիցները չեն յաջողած* հումուրը *գործածել չափով եւ տեղին: Եղածը* տռզի *հարց մըն է: Թէեւ պատուական քննադատ, անկարելի չէ որ Մահարի կուրացած ըլլայ իր եղբայրական սէրով եւ հիացումով: Գրականութիւնը հրախաղութիւն մըն է որ ունի իր արկածները: Կը պատահի որ փառօղը պայթի* աբ·իփֆփսիէի *(հրարուեստագէտ) ձեռքին մէջ, ըսել կ'ուզեմ ամէնէն աւելի ճարտար եւ խղճամիտ գրիչին: Եւ Աստուած գիտէ թէ հայրենակարօտ Մահարին որքա՛ն սիրով եւ որքա՛ն գուրգուրանքով մշակած էր իր վէպը – որ, պէտք չէ բնաւ մոռնալ – մեծապէս բարձր է* Երկիր Նայիրի*-էն:*

Տոքթոր Բ. Փափազեան (12) ինծի գրկեց Բագին-ը: Փութացի անշուշտ իրեն յայտնել իմ ուրախութիւնս, կատարուած ճիգին համար, եւ աւելցուցի թէ կրնան չարունակել, առանց անպատեհութեան, ինծի դէմ արձակել նախատինք եւ զրպարտութիւն: Վազգէն Շուշանեանի վայրահաչութիւնները (13) զիս անտարբեր կը թողուն:

Փափազեանի պատասխան արդարացումը եղաւ ողորմելի: Կարդացի իր Պատմութեան նենգափոխութիւն-ը, ուր կ'ըսուի թէ Պիւռօն գործած է կատարեալ անսխալականութեամբ: Մարդուն մտքէ՛ն իսկ չանցնիր ըսելու թէ մարդ էակը սխալական է, մանաւանդ խռովայոյզ շրջաններու մէջ, եւ թէ՝ կը սխալին մեծն ու պզտիկը, եւ նո՛յնիսկ Հռոմի Պապը, որ, նման դաշնակցութեան, Աստուածայի՛ն ողոշումով մեզի առաքուած է: Իրաւ է թէ հայութիւնը ունեցած է անսխալական գործիչ մը, տեսակ մը գերմարդ, բայց ան կը կոչուի Փանջունի:

Իւրայատուկ փայլով նուաճողականութիւնը զիս կը տագնապեցնէ: Հրեային արդար իրաւունքն է ապրիլ իր ազգային օճախին մէջ, բայց ո՛չ ի վնաս Արաբին կատարումին եւ տեղահանութեան: Ոճիր մըն է որ կը գործուի:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Saint-Raphaël, 29 Sept. 1971

Սիրելի Բէօսէեան

Արդարեւ մեր նամակագրութեան ընդմիջումը երկար տեւեց այս անգամ, առանց որ սահեցած պարագը կարենայ փոխարինել Արփիկին տուած տեղեկութիւնները, որ միայն կցկտուր կրնային ըլլալ: Այսուհանդերձ, ան կը հաւաստէ թէ շատ ու շատ պատմելիքներ պիտի ունենայ, երբ Գոթ (Գոթ տ'Ազիւր) իջնայ Հոկտեմբերի կիսուն:

*Հաճոյք ունեցայ կրկին կարդալու քու խանդոտ յօդուածը, այս անգամ «*Զարթօնք*»ի մէջ: Լա՛ւ ըրած ես ծանրանալով գրութիւններուս այն մէկ կարեւոր* փաւէթ*-ի (երեսակ) վրայ, որ* հումուր*-ն է: Մեր գրասէր հասարակութիւնը առաւելապէս* սանսիպլը *է հանդէպ* սանթիմանթալիզմի *եւ ճառախօսութեան, քան թէ սրամտութեան եւ զուարթախոհութեան, բաներ՝ որ մտածելակերպ մը, չըսելու խառնուածք մը կ'արտայայտեն:*

Կարելի է տակաւին մատնանշել ուրի՛շ կէտ մը նմանապէս քիչ անգամ յիշուած, եւ նոյնիսկ անտեսուած: Այն է՝ գրական սեռերու թիւը, անոնց այլազանութիւնը, իմ գրականութեան մէջ: Կարելի չէ ըսել թէ մեր անուանի գրագէտները մշակած են, հաւասար յաջողութեամբ, այսինքն՝ վէպ, պատմուածք, գրական ուսումնասիրութիւն, յուշագրութիւն, բանաստեղծութիւն (չափածոյ թէ արձակ): Կը բաւէ աչքի առջեւ ունենալ գրական վաստակը Օշականի, Թէքէեանի, Զ. Եսայեանի, Օտեանի, Լ. Բաշալեանի եւ այլոց: Խօսքը չեմ ըներ Զօպանեանի, որուն վէպն ու բանաստեղծութիւնը ձախողանքներ են:

Բաց Տոմար-ին տպագրութիւնը իր լրումին հասնելու վրայ է, շնորհիւ Արփիկի խանդավառ արտօրանքին: Գիրքին համար գրեցի պատմուածք մը, փափաքելով որ ան պարունակէ զուտ գրական արձակ մը (14): Այդ պատմուածքը որ երկար է, լոյս պիտի տեսնէ «Յառաջ»ի մէջ en bonnes feuilles*-ի ձեւին տակ, այսինքն՝ գիրքի հրատարակութեան օրերուն:*

Լսած պէտք է ըլլաս թէ Թորոս Թորանեան ինծի յատկացուցեր է երկար ուսումնասիրութիւն մը, հետեւեալ վերնագրին տակ – «Վերստին կարդալով Շահան Շահնուրը»: Գիրքը (125 էջ) զիս յուզեց, չըփոթեցնելով հանդերձ: Շնորհակալութեան գիրը զոր աճապարեցի յղել հեղինակին, քիչ մը չոր եղաւ: Զղջացի: Պէտք էր որ ցոյց տայի աւելի բարեացակամութիւն եւ ներողամտութիւն Թորանեանի հանդէպ: Ի վերջոյ, մարդը նշանակելի ճիգ ըրեր է, գրեր է սիրով եւ համակրութեամբ: Դժբախտութիւնը հոն է, որ սէրը բաւական չէ...

Քու Սեպտեմբեր 21-ը ստացայ երէկ իրիկուն եւ կը պատասխանեմ անոր այսօր իսկ, մաղթելով որ գիրս հասնի ձեռքդ մէկ ամիսէն առաջ:

Սիրով կը սեղմեմ ձեռքդ
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Saint-Raphaël, 16 Février 1972

Սիրելի Գրիգոր Բէօսէեան,

Երեք օր առաջ էր: Երբ առտու կանուխ բացի պատուհանս լայնօրէն, վանելու համար գիշերային ապականութիւնը, աղջնակ մը տեսայ պարտէզին անկիւնը: Բնանկար մը, որ ինծի համար պաղանիք չունի այլեւս աւելի քան տասը տարուան մտերմութենէ վերջ, դարմանալի գտայ յայտնութիւնը շնորհալի աղջկան: Ան նման էր première communiante*-ի (15): Մեր նշենին էր որ ծաղկած էր: Ինչպէս ամէն տարի, ա՛ն եւս կուզայ ծանուցանել գարունը, բոլորը կանխելով: Բացի այս պարագային,* mimosas*-ները լիաբուռն կը բաշխէին իրենց ոսկին, ծովածոցը կը պպզար արեւին տակ, եւ սենեակս կը ցնցուէր թեթեւօրէն: Բազմապատկուած էր թիւր ձեպըմթացներուն որ կը շտապէին դէպի* Carnaval de Nice: *Ես որ կը հաւատամ նշաններու, վստահ էի թէ օրն իրիկուն պիտի չըլլայ, առանց որ ստանամ այցելու մը:*

Զօրս ժամ վերջ, դո՛ւն է որ կուգայիր մօտս «Յառաջ»ի աշխատակիցներէն: Դուն կը յայտնուէիր ճիշդ այնպէս, ինչպէս կը սպասէի որ յայտնուէիր: Զայն մը եւ կեցուածք մը որ հաւատարիմ կը մնան իրենք իրենց, չունին բուռաղոյն զբաւականին զրողին անհատականութիւնը բնորոշող: Ինչ որ զիս մասնաւորաբար գոհացուց, այն distance*-ն էր զոր պահած էիր հանդէպ Բաց Տոմարին: Այլեւս ոչ ոք պիտի կարենայ քեզ մեղադրել փէթթչականութեամբ (16), ո՛չ ոք, քանի որ գրախօսականդ կը մնայ, սկիզբէն մինչեւ վերջ, մակարդակի մը վրայ, զոր պիտի կոչեմ անաչառ եւ խորաթափանց քննութեան մակարդակ: Լաւագոյնը:*

Գիրի աշխատութիւնը վերջ չունի: Ա՛հ, եթէ միայն աշխատութիւնս յառաջանար (կամ ոչ) թուղթին հետ կուսութեանը վրայ, փոխանակ իր անիւները դարձնելու պարապին մէջ, գիշերային թունալից անքունութեան ժամերուն... Ձեմ գղջար չորս անգամ գրած ըլլալու համար Թէօդիկը, ոչ ալ, բնականաբար Լիւքսէմպուրկը, որ անանուն հայկիթ մըն էր, եթէ կարելի է այսպէս ըսել, որմէ դուրս ելաւ անտուրը թռչուն մը որ երկիր եւ երկինք կը փոխէ: Երեւոյթը չունի բարձունքներէ վախնալու:

Գալով այն հաստատումիդ թէ մասամբ զղջած եմ այն գրողը, որով կը հարուածէի, անցեալին, մեր թերութիւններն ու սխալները, այդ հաստատումդ ճիշդ է եւ ճիշդ չէ: Թափը նոյնն է, ո՛չ հաւատքը: Նուազ, շատ աւելի նուազ կը հաւատամ քննադատութեան օգտակարութեան, երբ այլեւս գիտեմ թէ մեր գրականութիւնը միջնակէն վար բան մըն է, եւ թէ քիչ մը աւելորդ եւ նոյնիսկ անդութ աշխատանք մըն է հարուածել գրիչներ, որոնց կը պակսի հիմնականը, տաղանդը: Ո՛չ թէ փառասիրանք, այլ բոյժը, ո՛չ թէ զգացումը, այլ զայն փոխանցելու կարողութիւնը! Mettons que je n'ai rien dit *(սեպենք թէ բան մը չըսի) ինչպէս կ'ըսէ* Jean Paulhan:

Առողջական վիճակս կատարեալ (?) պիտի ըլլար, եթէ կարենայի քալել ինչպէս կը քալէի երբ գիրար տեսանք Փարիզ: Երկու ամիս կայ որ կը մնամ սենեակիս չորս պատերուն մէջ: Բարեբախտաբար ձանձրոյթ ըսուած բանը չեմ ճանչնար: Կան գիրքերը: Կայ նաեւ խաղալցի հիւանդապահուհիս, որ զիս կը կոչէ խենթ, խենթ, անշուշտ հայերէն լեզուով, երբ չափազանցեմ կատակներս որ միշտ անմեղ չեն:

Քու բարեկամդ որ սիրով
կը սեղմէ ձեռքդ
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

Ծանօթութիւններ. –

(11) Այսօր ինծի անհաւատալի կը թուի ըլլալ անհեռատես թերացումս, – չեմ մտածած ընդօրինակել եւ պահել Շահնուրին գրած նամակներէս որեւէ մէկը: Ափսոս պատճառ մըն է որ չկարենամ ճշդիւ մէջբերել ակնարկուած «բացատրութիւնս», սակայն որքան կը յիշեմ, խօսած էի հայրենիքի մէջ տիրող ազգայնականի ոգիի վերազարթնումին մասին, որ յառաջացած էր Մեծ Եղեռնի 65-ամեակի համահայկական ոգեկոչումէն ետք («Մեր հողե՛րը, մեր հողե՛րը»): Մահարիի վէպի ոգին խոտոր կը համեմատէր Հայաստանի մէջ տիրող ազգային նորափարթ մթնոլորտին եւ ուրուագծուող ձգտումներուն, – գոնէ այդպէս կը խորհէին Մահարիին դիւրազգած հալածողները:

(12) Դաշնակցական ղեկավար եւ բատերագէտ: Հեղինակ երկու բատերական ուսումնասիրութիւններու: Տոքթոր Փափազեան, որուն անձանօթ էր Շահնուր, օր մը իրեն տուած էր յանկարծակի այցելութիւն մը: Այդ անսպասելի այցելութիւններուն մասին անկարծելով՝ Շահնուր ինծի գրած էր թէ իրենց ծերանոցը նման է կենդանաբանական պարտէզի...:

(13) Շուշանեանի «վայրահաչութիւններ» վերնագիր մը ունին. «Մարդ մը որ Արարատ չունի իր հոգւոյն խորը»: Գաղտնիք չէ երկու տաղանդաւոր գրողներուն սնուցած հակակրանքը իրարու հանդէպ, եւ ոչ ալ անոնց խոր տարակարծութիւնը, որ կը յառաջանար հայեցողներու եւ խառնուածքի անհաշտ տարբերութիւններէ, ազգային ժամանակակից թէ անցեալ դէպքերու հանդէպ մեկնաբանութիւններէ, եւ նաեւ՝ արուեստի եւ գրական հարցերու տարբեր իմացումներէ: Այդ բեւեռումները իրենց ամէնէն սուր, ու պէտք է աւելցնել՝ բացարձակապէս անըմբռնելի արտայայտածեւը ստացան 1938-ին Շուշանեանի վերոգրեալ խորագիրը կրող պարսաւագիրով, Շահնուրի «Նահանջը Առանց Երգի» գործին հրատարակութենէն 11 տարիներ ետք...: Մնացեալ պատմութեան ամփոփումը հետեւեալն է, երկու դրուագով.

Անտիպ մնացած Շուշանեանի ձեռագիրը լոյս տեսաւ Հայաստանի գրական «Նորք» ամսագրի Սեպտեմբեր 1989 թուակիրին մէջ, շահեկան նախաբանով մը Ալեքսանդր Թոփչեանի, որ կարծես պէտս հրատարակութեան բացատրութիւնը արդարացում իր խօսքը կ'եզրափակէր ըսելով. «...Հարց է ծնւում, թէ մինչեւ ե՞րբ պիտի ինքներս մեզնից գաղտնիք պահենք մեզ եւ ինչպէս պիտի հասունանանք ու սովորենք նման թեմաներ կարդալ, եթէ մեր իսկ ձեռքով կանգնեցնենք մեր ինքնանանաչումը» (էջ 29): Կը թուի թէ 1989-ին ժամը հնչած էր Հայաստանի մտաւորականութեան «հասունացման» եւ «ինքնանանաչման», ու այդ պրոցեսը կրնար սկսիլ կարդալով Շուշանեանի վերոնշեալ ամբաստանագիրը...:

Երկրորդ դրուագը այն է թէ Հայաստանեան այդ Ա. տպագրութիւնը ենթարկուած էր որոշ մաքրազտումներու: Ենթադրաբար Հայաստանի – այս մարզի մէջ դեռեւս դեռատի – մտաւորականութեան համար դեղաչափի խնդիր մը կար, քանի Շուշանեանի շատ մը ստորոգելիները դժուար չէր նոյնացնել յստակի եւ հասարակ նախատինքի հետ, որ պատիւ պիտի չբերէր նոյնինքն մեծ համակրութիւն վայելող գրողին: Սակայն այդ մասին ամբողջովին տարբեր կարծիք ունէր Սփիւռքի այն հատուածը, որ Շուշանեանի լաւի գրութիւնը վերածած էր հակաշահնուրեան պայքարի ազգային դրօշի՝ նոյնիսկ նախ քան բնագիրին ընթերցումը: Այդ հատուածին մտաւորականութեան որոշ մէկ խաւին համար յոյժ անհրաժեշտութիւն կը թուէր հանրութեան ընծայումը Շուշանեանի գրութեան՝ իր ամբողջական հարազատութեամբ: Այդ պաշտօնը ստանձնեց Պէյրութի «Բագին» ամսագիրը, նախ տպելով Շուշանեանի գործը յաջորդական թիւերով, ապա՝ զայն հրատարակելով առանձին կողքով (Մարդ մը որ Արարատ չունի իր հոգւոյն խորը, խմբագիր՝ Պօղոս Սնապեան, Համազգայինի Վահէ Սէթեան Տպարան, Պէյրութ 1998):

(14) Վարար Ջուրեր, որ հատորին մասը կազմելէ ետք՝ գիրքին լուսանցքներուն վրայ գրած է բաւական թիւով վերիպումներ, ճշդիւ՝ թիւով 24, որոնցմէ մէկը ունի հինգ տողի երկարութիւն: Դժբախտաբար Բաց Տոմարը ունեցող ընթերցողներուն հոծ զանգուածը ծանօթ չէ փոփոխութիւններուն:

(15) Առաջին անգամ հաղորդուող առնող կաթողիկէ աղջնակ:

(16) Ակնարկութիւնը մասնաւորաբար կ'երթայ Անդրանիկ Ծառուկեանին, որ կնքահայրն է այդ մակդիրին: Ծառուկեանի զգացումները Շահնուրի հանդէպ մնացին հաստատօրէն ժխտական առաջին օրէն: «Նայիրի», որ նաեւ գրական շաբաթաթերթ մըն էր, բացարձակ լռութիւն պահեց Շահնուրի վերջին երկու հատորներուն – «Բաց Տոմարը» եւ «Կրակը Կողքիս» – լոյս երեւումին շուրջ:

Հաւանաբար այդ կեցուածքը իր ամէնէն ցցուն արտայայտութիւնը գտաւ 1974-ին, երբ «Նայիրի» շաբաթաթերթին (1974, Ապրիլ 11) մէջ ստորագրած գրութեամբ մը Ծառուկեան իր առագաստները լայն բացաւ բացասական հովերուն: «Թուղթ առ Երեւան»ի հեղինակը որ ծանօթ էր իբր սրամիտ անձ, իր յօդուածին մէջ «սրամտութիւնը» իջեցուցած էր հասարակ բառախաղերու անհամատալի մակարդակներու: Գրութեան մասին անդրադարձած էի յօդուածով մը «Ստացանք» խորագիրով («Զարթօնք», 1974, Ապրիլ 21):

Ճիշդ պիտի ըլլար նաեւ տալ պատմութիւնը Ծառուկեանի վերջին գործին, առանց մօտաւոր անցեալի գրական – հրապարակագրական տխուր մթնոլորտը ջնջել մտաբերելու: «Նայիրի» հրատարակած էր Գրիգոր Զոհրապի 1892 թուականի մէկ գրութիւնը նուիրուած մեր լեզուական հարցին, ուր Զոհրապ կ'ըսէ, ի միջի այլոց, թէ ռուսահայը ծիծաղելի կը դառնայ երբ կը փորձէ գրելներու, ճաշակի եւ տարազի պատգամներ արձակել Պոլսեցիին: Այս յօդուածին Ծառուկեան կը կցէ նաեւ իր գաղափարները, թէ կեանքը լուծած է ռուսահայ – բերբախայ հարցը, ու իր կողմէ կ'արձակէ վճիռ մը, թէ՝ «Կը մնայ երկու լեզուներուն խնդիրը, ու երկրորդ դար մը եւս, ու կը փակուի այդ հարցն ալ՝ երբ շէնք

ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՎԱԳԸՖԳԻՒՂԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ մէջ ուր որ Հայ կայ, Սուրբ Աստուածածնի Վերափոխման տաղաւարի տօնը նշուեցաւ աւանդական հանդիսութիւններով մեր եկեղեցիներուն եւ տուներուն մէջ: Քահանայ ունեցող մեր բոլոր եկեղեցիները լեցուած էին հաւատացեալներով: Տարաթավերջին, յատկապէս Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին, Գարթալի Սուրբ Նշան Եկեղեցին, Գնալը Կղզիի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին եւ Մուսա լերան Վագըֆգիւղի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցին հաւաքավայրեր եղան խուռներամ բազմութիւններու:

Բոլոր եկեղեցիներուն մէջ կրօնական, ազգային եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով մասնաւոր փայլ ունէր Վագըֆգիւղի տօնակատարութիւնները:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԻՍԿԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ՄԷՋ

Մեսրոպ Ս. Պատրիարքը Հինգշաբթի, Օգոստոս 10-ին առաւօտեան կանուխ ժամերուն օդանաւով Ատանա ճամբորդեց ուղեկցութեամբ Արամ Եպիսկոպոս Աթէշեանի եւ Պր. Արշակ Փօլատի: Օր մը առաջ օթօպիւսով ճամբայ ելեր էին Հայր Զաքէոս Օհանեան, Հրաչ Սրկ. Չիլինկիրեան, Վարդարշակ Սարկ. Սերովբեան, դպիրներ: Պատրիարքը, իր եւ ուղեկիցներուն հետ, Ատանայէն Իսկէնտէրուն ինքնաշարժով ճամբորդեց եւ Սրբոց Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ մուտքին Իսկէնտէրունի հայ համայնքին կողմէ ծաղիկներով եւ զանգակներու ղօղանջներով դիմաւորուեցաւ ժամը 11.30-ին: Ատանայի եւ շրջակայից անցեալ տարուան երկրաշարժէն տուժած եկեղեցւոյ մէջ իր ուխտի աղօթքը կատարելէ ետք, Պատրիարքը ողջոյնի կարճ խօսքով հանդէս եկաւ, օրհնեց հաւաքուած հաւատացեալները, խոստացաւ իր կարելին ընել իրենց եկեղեցին ալ նորոգելու համար: Հաւատացեալներէն մէկը խօսք առնելով Պատրիարքէն խնդրեց, որ մնայուն հոգեւոր հովիւ մը նշանակէ Իսկէնտէրունի համար: Պատրիարքը պատասխանեց, որ Պոլսոյ մէջ քահանայի պակաս կայ, իսկ յարմար թեկնածուները սակաւ են: Պատրիարքը ապա եկեղեցւոյ Խորհրդարանին մէջ ժողով մը ունեցաւ Թաղական Խորհուրդի անդամներուն հետ, քննարկեց եկեղեցւոյ նորոգութեան համար պետական շրջանակներուն կողմէ շնորհուած արտօնագիրը եւ նորոգութեան նախահաշիւները: Իսկէնտէրունի եկեղեցւոյ համալիրին համար, ներառեալ հովուատան սարքաւորումը, Թաղական Խորհուրդը ներկայիս պէտք ունի 58.000 տոլարի: Խորհրդակցական սոյն հանդիպումէն անմիջապէս յետոյ, Պատրիարք Հայրը եւ ուղեկիցները ճամբայ ելան դէպի Անտիոք եւ Վագըֆգիւղ:

ՎԱԳԸՖԳԻՒՂԻ ՄԷՋ ՀՐԱՇԱՓԱՌ

[illegible] Արք. ժամը 14-ին Վագըֆգիւղի հիւսիսային մուտքին գիւղացիներու բազմութեան, տեղւոյն աւագերէց Սեբովբէ քահանայ հօր, գիւղապետ՝ Պր. Պերճ Գարթունեանի եւ Թաղական Խորհուրդի ատենապետ Պր. Յակոբ Կէօքչէեանի կողմէ դիմաւորուեցաւ դհոլ զուռնայով: Եկեղեցւոյ մուտքին սկսաւ հրաշափառի արարողութիւնը, զանգակները ուրախ զուարթ կը ղօղանջէին, գիւղի մանուկները կարգի մտած էին իրենց Հոգեւոր Հայրիկին ծաղկեփունջեր մատուցելու համար: 1997-ին վերաշինուած եւ օծուած գողտրիկ տաճարին մէջ կատարուեցաւ աղօթք, որմէ յետոյ Պատրիարքը միշտ հայերէնով, ողջունեց մուսալեռցի հաւատացեալները, շնորհաւորեց իրենց քանի մը օր յետոյ կատարելի «Հարիսա զատսխը», գովեց իրենց հաւատարմութիւնը մեր Մայր եկեղեցւոյ եւ աւանդութիւններուն հանդէպ: Այս կարճ արարողութենէն յետոյ տեղւոյն Թաղական Խորհուրդը պահքի աւանդական սեղան մը սարքեց ի պատիւ Պատրիարքին: Աւարտին, Եկեղեցւոյ բակին մէջ, շուրջ 35 գիւղացի մանուկներ հայերէն երգերու հանդէս մը սարքեցին Պատրիարքին, միւս այցելուներուն եւ գիւղի ժողովուրդին առջեւ: Շատ յաջող հանդէս մըն էր այս մէկը: Տղաքը խանդավառ եւ հպարտ էին իրենց մայրենիով: Պատրիարքը շնորհաւորեց իրենց ջեկավարը:

ԱՆՏԻՈՔԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏԸ ԳԻՒՂ ԱՅՑԵԼԵՑ ԲԱՑՈՒՄԸ ԿԱՏԱՐՈՒԵՑԱՒ ՋՐԱԲԱՇԽ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Նոյն օրը ժամը ճիշդ 16-ին Անտիոքի նահանգապետ Ենէր Ռաքըճըօղլու Վագըֆգիւղ այցելեց: Պատրիարքը եւ Վագըֆգիւղի Գիւղապետը գիւղի կեդրոնը բարի գալուստ մաղթեցին Նահանգապետին եւ ապա միասնաբար քալեցին դէպի գիւղի հրապարակը: Կեդրոնական երկու բազկաթոռներուն բազմեցան Պատրիարքն ու Նահանգապետը, իրենց կողքերուն ունենալով Անտիոքի երեսփոխանը Ալի Կիւնայ, Անտիոքի Մայր Քաղաքապետը՝ Իրիս Շէնթիւրք, Սամանտաղի Մարզպետը՝ Մուսթաֆա Ճանարսլան, Գիւղօրէից Տնօրէնը Քէզըմ Խօլքէն, Սամանտաղի Քաղաքապետը Կանիմ Ճանպոլաթ, Սամանտաղի Հրամանատարը եւ այլք: Ուղերձներով հանդէս եկան կարգով Գիւղապետը, Գիւղօրէից Տնօրէնը, Պատրիարքը եւ Նահանգապետը: Վերջինը շնորհաւորեց Վագըֆգիւղցիները վերջին տարիներուն իրենց ձեռք բերած յաջողութիւններուն համար: Ապա Պատրիարքը, Նահանգապետն ու Երեսփոխանը միասնաբար կտրեցին Վագըֆգիւղի Ջրաբաշխ կեդրոնի ժապաւէնը: Պատրիարքն ու Գիւղապետը չորս տարիէ ի վեր դիմում կը կատարէին պետական իշխանութիւններուն որպէսզի Վագըֆգիւղի բնակիչները այլեւս իրենց բնակարաններուն մէջ հոսող ջուր ունենային: Անտիոքի նոր Նահանգապետի, առաջին գործերէն մէկը եղած էր Ջրաբաշխ կեդրոնի մը շինարարութեան աշխատանքը, որ արժեց 38 միլիառ թրքական լիրա:

Ջրաբաշխ կեդրոնի բացումէն յետոյ գիւղացիները Ջրաբաշխ կեդրոնի բացման ուրախ առիթով ճոխ ընդունելութիւն մը սարքեցին գիւղի կեդրոնը պատրաստուած սեղաններով:

ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ – ՍԵՂԱՆ – ՆԱԽԱՏՕՆԱԿ

Օգոստոս 10, Հինգշաբթի օրը ժամը 18-ին Վագըֆգիւղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ Պատրիարքը Մուսալեռցի երեք երախաներու Սուրբ Մկրտութեան խորհրդակատարութեան նախագահեց եւ դանոնք դրոշմեց Սրբալոյս Միւռոնով: Երկու ժամ յետոյ, Մեսրոպ Արք., Արամ Եպիսկոպոս եւ միւս եկեղեցականները պահքի սեղանով պատուասիրուեցան Թաղական Խորհուրդի անդամներէն Պետրոս Շիշմանեանի յարմարաւէտ բնակարանին մէջ: Շուրջ երեսուն հոգինոց այս սիրոյ սեղանը վերածուեցաւ խրախճանքի մը, համեմուած արտասանութիւններով, երգերով, ի մասնաւորի գիւղի բարբառով երգուած երգերով: Գիւղացիները որոշած էին, Պատրիարքին այցելութեան առիթով «Հարիսա զատսխ»ի նախատօնակ կատարել Եկեղեցւոյ բակին մէջ: Ժամը 21.30-էն մինչեւ կէսգիշեր գիւղը ցնծուեցաւ դհոլ – զուռնայի զարկերով, այրեր եւ կիներ, երիտասարդներ եւ ծերեր պար բռնեցին հնամենի եղանակներով, գիւղի մանուկները հայերէն երգեր երգեցին: Այս ժողովրդական հանդիսութեան ընթացքին պահ մը Սամանտաղի մարզպետ Մուսթաֆա Ճանարսլան ալ գիւղ եկաւ եւ Պատրիարքին հաղորդեց իր ողջոյնները:

Հինգշաբթի Եկեղեցւոյ հովուատունը գիշերելէ ետք Պատրիարքը Ուրբաթ առաւօտ Արշակ Փօլատի եւ Հրաչ Զիլինկիրեանի հետ Ատանայի վրայով Պոլիս վերադարձաւ, Վագըֆգիւղի մէջ թողելով Արամ Եպիսկոպոս Աթէշեանը, Հայր Զաքէոսը եւ դպիրները:

Օգոստոս 12, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 17-ին Վագըֆգիւղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ կիրակամուտք եւ տաղաւարի նախատօնակ կատարուեցաւ: Մատաղցու ոչխարները օրհնուեցան: Աւանդական հարիսայի կաթսաները պատրաստուեցան, կրակը վառուեցաւ եւ սկսաւ, տեղացիներու բարբառով, «Հարիսա զատսխը» (հարիսայի զատիկը, տօնակատարութիւնը): Առտուան մինչեւ ժամը 2-ը, խօսքն ու արտասանութիւնը, պարն ու երգը չդադրեցան: Այնճարէն օթօպիւս մը Հայեր հիւրաբար Վագըֆգիւղ այցելելու եկեր էին: Իրենց հետ գանուող «Կոմիտաս» երգչախումբը հայերէն բազմաձայն երգերու սքանչելի համերգ մը տուաւ, որ տեւեց շուրջ 45 վայրկեան: Խանդավառ ելոյթներ ունեցան Արամ Եպիսկոպոս եւ Զաքէոս Աբեղայ: Այս հանդիսութեան ալ ներկայ էր Սամանտաղի մարզպետը: Ներկայ էր մօտաւորապէս հազար հոգինոց բազմութիւն մը. այցելուներ կային Պոլսէն, Ատանայէն, Մերսինէն, Սեբաստիայէն, Խարբերդէն, Երեւանէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն, Հոլանտայէն, Ամերիկայէն:

ՏԱՂԱՒԱՐԻ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ

Յաջորդ օրը, Օգոստոս 13-ին, Վագըֆգիւղի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցին եւ բակը լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ: Պատարագը մատոյց Պատրիարքական Աթոռի Լուսարարապետ Արամ Եպիսկոպոս Աթէշեան. երգեցողութիւնը կատարուեցաւ գիւղի մանուկներուն եւ Պոլսէն այցելող դպիրներուն կողմէ առաջնորդութեամբ Հայր Զաքէոս Օհանեանի: Գրեթէ բոլոր ներկաները Սուրբ Հաղորդութիւն առացան: Աւարտին, Արամ Սրբազան թափօրով եկեղեցւոյ բակը առաջնորդուեցաւ եւ նախագահեց Անդաստանի եւ Խաղողօրհնէքի արարողութիւններուն: Ապա, մինչեւ առատ եփող հարիսան գիւղի բոլոր բնակիչներուն բաժնուեցաւ:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

մեր արեւմտահայերէնը երբայ բազմիլ բազուկի գրաբարին մօտ որպէս··· բաջաւոր»:

Արեւմտահայերէնի այս «բազաւորական» բաղումը կը վրդովեցնէ Արփիկ Միսաքեանը, որ «Յառաջ»ի մէջ կը գրէ թէ պիտի չուզէր տեսնել Ծառուկեանը այդ «յուղարկաւորներու թափօրին» մէջ, ու կը դնէ հարց մը սեղանի վրայ. Սփիւռքի ժողովուրդին հետ Հայաստան պէտք է ներգաղթէ արեւմտահայերէնը: Աւելի այն շրջանն էր ուր կարելի էր մտածել ներգաղթի եւ ոչ թէ՝ զանգուածային արտագաղթերու մասին:

Ծառուկեան անպատասխան չի թողուր գրութիւնը: Աւելի ճիշդը՝ կը խօսի ամէն բանի մասին, բացի բուն հարցէն: Արփիկ Միսաքեանի «յանցանքը» կը վերագրէ իր հօր՝ Շաւարշին, որ իրեն (Ծառուկեանի) բռած բլլալու է. «Հանրապետութեան շրջանին ես «Յառաջ»ը արեւմտահայերէնով լոյս ընծայած եմ»: Արփիկ Միսաքեանի կողմէ չուշանար կարեւոր ճշդումը. «Շաւարշ Միսաքեան երբեք չէ խմբագրած Երեւանի "Յառաջ"ը»···: Այդ բանակռիւին կը միջամտէ Շահնուր «Յառաջ»ի (1974, Մարտ 4) մէջ հրատարակելով գրութիւն մը՝ Լեզու Սրբազնագոյն:

Կարելի՛ չէ ըսել թէ Շահնուր որեւէ ձեւով կը խնայէ «Անդրանիկ»ը: Այլաբանական պատկերներով եւ շահնուրեան հրայատուկ սրամտութիւններով առատ այդ գրութենէն Ծառուկեան դուրս կուգայ բաւական սկրթուած: Եթէ հասկնալի է ներականին զայրոյթը եւ հակադարձելու պահանջքը, անբացատրելի կը մնայ, իր նման փորձառու գրիչի մը համար, ամբողջական ինքնամոռացումը, «ինքն իրմէ դուրս ելլելը» – գործածելու համար ժողովրդական եզր մը: Իր խոր յուզումին մէջ ան պէտք էր իսկ փորձէր, ի շարս այլ անյանձնարարելի խօսքերու, բառախաղերով «քանդել» Շահնուրը, որ իր խաղաղ անկիւնէն «զբօսնացած» էր իր հետ (հեռուէն կարելի էր լսել անոր ծանօթ խնդուքը···): Ծառուկեան երկրորդ վէրք մը ստացաւ իր իսկ գրիչէն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

1926 Թուականին «Յառաջ» օրաթերթը ունեցայ երբ կ'ապրէի Ֆրանսայի Վիէն քաղաքը: Կը յիշեմ միշտ «Յառաջ»ի հիմնադիր խմբագրապետ Շաւարշ Միսաքեանի արձանագրած տողերը ազգասիրութիւն եւ սրտապնդիչ 1939 Սեպտեմբերին:

Հայ երիտասարդները որոնք կը մեկնէին պատերազմի ճակատ քաջհաճին իրենց հասցէները դրկել «Յառաջ»ին, ստանալու համար զայն:

Կոչ մը որու չէի կրնար մնալ անտարբեր:

Երբ հասայ ինծի վիճակուած զօրանոցս, հասցէս ուղարկեցի «Յառաջ»ին

188e Régiment R.A.L.T.

C.R. 2 Colonne Ravitailement BELFORT

11 ամիսներ շարունակ ստացայ «Յառաջ»ը: Տուն վերադարձայ, 1940 Օգոստոս 28-ին:

Հազար շնորհաւորութիւններս «Յառաջ» օրաթերթի տնօրէնուհի Արփիկ Միսաքեանի եւ իր գործակիցներուն, մաղթելով որ «Յառաջ»ը հրատարակուի որպէս լուսաշող փարոս մը յաւէտ Հայ ժողովուրդին համար:

ՄԱՄԲՐԷ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

Վիէն

ԽՕՂՔԻՆ ԽՕՂՔԸ

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի հոգաբարձութիւնը մամուլի ասուլիս մը տուած է Օգոստոս 8-ին, հրաւիրելով տեղւոյն թերթերը՝ «Մարմարա», «Ժամանակ», «Ակօս»: Նպատակն էր բացատրութիւններ տալ Ազգային հիւանդանոցը յուզող բազմաթիւ հարցերու մասին, որոնք յաջորդ օրն ալ կը քննարկուէին Թաղային Խորհուրդներու ներկայացուցիչներու հետ գումարուած տարեկան հաւաքոյթին: Ասուլիսին բացումը կատարած է Փիլօ Աթան որ բացատրութիւններ տալու համար հրաւիրած է Գրիգոր Տէօչէմէճեանը: Ան նախ նշած է որ ասուլիսը կազմակերպուած է, որպէսզի ցոյց տրուի թէ Հոգաբարձութիւնը իր գործունէութեամբ բաց եւ թափանցիկ է ժողովուրդին դիմաց: Տարեկան հաւաքոյթները կ'ըլլան տեղեկութիւններ տալու համար հոգաբարձութեան գործունէութեան մասին, բայց, կարգ մը Թաղային Խորհուրդներ երբեմն կը մերժեն գործադրել այն որոշումները որոնք միասնաբար կ'ընդունուին այդ հաւաքոյթներու ընթացքին: Ան, անդրադարձած է ցաւոտ հարցի մը որ կը վերաբերի կարօտեալներու եւ չքաւորներու խնամքներու: 1996-ին տեղի ունեցած տարեկան հաւաքոյթին Հիւանդանոցի հոգաբարձութիւնը եւ Թաղային Խորհուրդները միասնաբար որոշում տուած էին ստանձնել զանազան թաղերու չքաւոր հիւանդներու խնամքի ծախքերը, բայց, այս համաձայնութեան գործադրութիւնը դեռ կը կաղայ: Թուանշաններով խօսելով Գրիգոր Տէօչէմէճեան յայտնած է որ միայն չքաւոր հիւանդներու համար հիւանդանոցին կողմէ ծախսուած գումարները տարաբաշխական համեմատութիւններու կը հասնին եւ միայն ճղճիմ մաս մը գանձուած է Թաղային Խորհուրդներէն: Օգս. 9-ին ալ հանդիպում տեղի ունեցած է Թաղային Խորհուրդներու հետ: Գանձապահ Արէտ Երկանեան թուական տուեալներ ներկայացուցած է հիւանդանոցի պիւտճէին մասին: Գնալըի Թաղային Խորհուրդի ատենապետը բողոքած է որ հիւանդանոցին նորահաստատ քննիչ գրասենեակը պէտք եղած քննութիւնը չի կատարեր ստուգելու համար թէ ղրկուած չքաւորները իսկապէս չքաւո՞ր են: Ի վերջոյ որոշուած է չքաւոր հիւանդներուն համար Թաղային Խորհուրդներէն գանձուած գումարը որ նախապէս 40% էր, իջեցնել 25%-ի: Պր. Աթան ըսած է նաեւ որ Թաղային Խորհուրդներու նախկին պարտքերը վերջնական դիմով պէտք է գանձուին մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ:

TELEVISION
TF1

SAGAS : Les grandes familles
Caviar PETROSSIAN
l'autre or noir

Mercredi 23 août à 20h55

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լսարան»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ զրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին շուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19-ին։

Մասնակցութեամբ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
339, Աւընիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ։

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հ. Բ. Ը. Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») կեդրոնական Վարչական ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81-րդ Ընդհանուր ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին։

Սոյնը 81-րդ Ընդհանուր ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է։ Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գըտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –
ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին։
2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին։
3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական ժողովի անդամներու։
4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը։
5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին ըստ պատշաճի արծարծուող հարցերու։
6.– Քննարկում Ընդհանուր ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու։

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ?

ԾՆՆԴԵԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ձրի խաբալոկ

ՊԱՆԵԼՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեօ–Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն։

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14.30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01. 45. 46. 10. 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01. 46. 65. 81. 53

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France
à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM
(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)
LE 14 OCTOBRE

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ԱՐՋԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)	120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 23
MERCREDI
23 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·974 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 19.974

ՄԱՄՈՒԼ

«ԿՈՎԿԱՍԸ ՈՒ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐ Կ'ԸՆԴՀԱՐԻՆ»

Լոնտոնի «էքոնոմիսթ» թերթը (Օգս. 19) բաւական ծաւալուն յօդուածով մը նիւթ կ'ընէ Կովկասի շրջանը որ յետխորհրդային ներկայի պայմաններուն մէջ վերածուած է մեծ ուժերու խաղատախտակի մը:

Շրջանին մէջ աւելի քան 3 հազար քիլոմեթր պետական սահման կայ. ատոր միայն 9 քիլոմեթրնոց փոքր մէկ կտորը կարելի է բարեկամական նկատել. ան որ կը բաժնէ Թուրքիան եւ Նախիջեւանը: Նկատի առած Կովկասի երեք նախկին հանրապետութիւնները՝ Վրաստան, Հայաստան ու Ազրպէջանը եւ իրենց դրացիները՝ Ռուսաստանը, Թուրքիան, Իրանը, շրջանը շատ մը յատկանիշներ ունի արեւելքի – արեւմուտքի ու հիւսիսի – հարաւի միջեւ ապրանքի, դրամի, մարդոց ու գաղափարներու տարանցիկ հիանալի ճամբայ մը ըլլալու: Սակայն, Կովկասի սահմանները, մեծ մասով, միացընելէ աւելի տարանջատող յատկանիշ կը կրեն: Կայ հայեւազրպէջանական պատերազմը, Հայաստանի կիրարկուած թըրքական շրջափակումը. Իրան ջերմ յարաբերութիւն չունի Ազրպէջանի հետ, Վրաստան ալ Հայաստանի: Նոյնիսկ երբ քաղաքական յարաբերութիւնները սերտ են, ինչպէս Վրաստանի եւ Ազրպէջանի միջեւ, ֆիզիքական կապերու բնոյթը նոյնը չէ:

Պալթեան երկիրներուն՝ Էստոնիոյ, Լատվիոյ եւ Լիթուանիոյ օրինակով կովկասեան երեք հանրապետութիւններն ալ նոյն առիթը ունէին համայնավարութեան բանտէն ելքին: Վրաստանը գինեգործութեան եւ զբօսաշրջութեան ծանօթ գօտի էր, Հայաստանը ունէր բարձր մակարդակի արհեստագիտութիւն եւ մեծ, ազդեցիկ Սփիւռք, իսկ Ազրպէջանը՝ քարիւղ եւ Թուրքիոյ նեցուկը: Սակայն, մինչ Պալթեան երկիրները յաջողութեամբ վերստին մաս կազմեցին Եւրոպայի, կովկասեանները տառապեցան պատերազմի, դէշ ղեկավարութեան, մեկուսացման եւ աղքատացման պատճառով: Կը բաւէ յիշել Աբխազիոյ հարցը, Լեռնային Ղարաբաղը:

Այդ շարքին ամէնէն տխուր օրինակը կու տայ Աբխազիան որ անցեալին Խորհրդային Միութեան Գոթ տ'Ազիւրը կը կոչուէր: Թէեւ նախագահ Արձինպա կ'ըսէ թէ երկիրը մեծ կարելիութիւններ ունի, ներկայի իրականութիւնը այն է որ շրջանին ամէնէն թշուառներէն է. մայրաքաղաքը՝ Սուխումին ոչ համացանցի կապ ունի, ոչ առձեռն հեռաձայնի համակարգ, ոչ որեւէ ձեւի պանդոկ: Պատերազմին ընթացքին, 1992-ին, նոյն օրուան մէջ կորսնցուցած է մշակութային ոլորտի բոլոր կարեւոր շէնքերը: Անկէ ի վեր անոնք նորոգուած ալ չեն. ոչ ալ ուրիշ փլատակներ որոնք ուրուականներու քաղաքի մը երեւոյթը տուած են Սուխումիի: Ոչ գործ կայ, ոչ դրամ, ոչ յոյս եւ այնպէս կը թուի որ չկայ նաեւ ջանք: Օդակայանը ջախջախուած օդանաւերով լեցուն է եւ ոչ ոք կը փորձէ մաքրել զանոնք:

Աբխազիա կը գոյատեւէ շնորհիւ Ռուսաստանի: Առանց անոր զինուորական օգնութեան, քաղաքացիական պատերազմն ալ պիտի կորսնցնէր: Արտագաղթի համեմատութիւնները կարեւոր են. ով որ կրնայ, կը մեկնի Վրաստան ապաստանելու, կամ որպէս տնտեսական գաղթական կ'երթայ Ռուսաստան: Կը մնան մեծ մասով ծերերը, հիւանդները, անկարները, ծոյլերը, դինովները:

Հարաւային Օսէթիան ռուսական նեցուկով կանգուն մնացած ուրիշ երկիր մըն է: Աւելի հարուստ է Ղարաբաղը զոր յօդուածագիրը տեսակ մը քաղաքական Տիզնէյլէնտի կը նմանցնէ ուր հայկական սփիւռքը կը հոսեցնէ իր օժանդակութիւնը:

Շրջանին մէջ քաղաքական եւ զինուորական անցքերը կը քօղարկեն հանրային այլ մարզեր. առողջական պայմանները ամէնէն վատթար կացութիւնը ունին. հիւծախտը գրեթէ համաճարակի վիճակ ունի, արտագաղթը մեծամեծ չափերու հասած է: Կը տրուի Հայաստանի պարագան, ուրկէ կ'ըսուի թէ անկախութենէն ի վեր երկու միլիոն հոգի հեռացած է, ինչ որ բնակչութեան կէսը կը նշանակէ: Վրաստանի համար նոյն թիւը մէկ միլիոնի շուրջ է, Ազրպէջանի համար՝ մէկուկէս միլիոնի:

Գրութիւնը կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի խնդրին կարգաւորման համար Փ. Կոպըլի առաջարկած հողային փոխանակումին: Կ'ըսուի նաեւ թէ որոշ կարծիքներու համաձայն, անցեալ Հոկտեմբերին Հայաստանի վարչապետին սպանութիւնը Ազրպէջանի հետ խաղաղութեան փորձին դէմ անտեղիտալի կեցուածքի տէրերուն ուղղուած արարք էր:

Շրջանին մէջ թշուառութեան տարածուն բնոյթը դիւրաւ ձեռնամարելի կ'ընէ ցեղային փոքրամասնութիւնները: Վրաստանի ամէնէն աղքատ գօտիներէն է

(Շար.ը Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԿ սուզանաւին 118 նաւաստիները մեռած են ջրամոյն, ինչպէս հաստատեցին նորվեկիացի սուզակները Օգոստոս 21-ին: Մէկ ամիս հարկ է որպէսզի կարելի ըլլայ դիակները հանել: Կը թուի որ նաւաստիները մեռած են սուզանաւին ընկղմած օրն իսկ (Օգոստոս 12) եւ Պուտին տեղեակ էր, բայց, լուրը գաղտնի պահուած է ինչ ինչ պատճառներով: Հիւսիսային ծովային ուժի ծովակալը՝ Պոպով ներողութիւն խնդրած է նաւաստիներու ընտանիքներէն. – «Ներեցէ՛ք որ չկրցայ փրկել ձեր հարազատները»: Ռուսական մամուլը խիստ ոճով կ'արտայայտէ իր վրդովումը: Մոսկովսկիի Կոմսոմոլեց օրաթերթը, Օգոստոս 21-ին, կը խորագրէր՝ «Իրենք պիտի չընկղմին» տակն ալ հրատարակելով երեք նկարներ, մէկը ցոյց կու տայ Պուտինը Սոչիի ծովափը, Պաշտպանութեան Նախարարը որ գնդամուղ (պիյառ) կը կը խաղայ եւ ծովակալ Կուրոյէդով որ «կը շփոթէ Սեւ ծովու ափերը Պարէնցի ծովուն ափերուն հետ»: Ուրբաթ, Օգոստոս 18-ին, «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» հրատարակած է Կուրսկի անձնակազմին ցանկը, յայտնելով թէ 4500 ֆրանքի գընած է սպայակոյտի սպայէ մը:

ԳՈԼՈՄՊԻՈՅ բանակը «սխալմամբ» սպաննած է 6 մանուկներ, 5-էն 15 տարեկան որոնք շրջապտոյտ մը կ'ընէին Պոկոթայէն 500 քիլոմեթր հիւսիս – արեւմուտք: Պաշտպանութեան Նախարարը յայտարարած է թէ պատահածը «մարդկային թերացումի» արդիւնք էր:

ՓԻՔԱՍՈՅԻ մէկ պաստառը որ գողցուած էր Քուէյթ իրաքեան յարձակման առեն, յայտնաբերուած է Հաթայ, հարաւային Թուրքիա եւ վաւերականութիւնը հաստատուած է մասնագէտի մը կողմէ: «Երիտասարդ կնոջ մը դիմանկարը» վերնագրուած գործը 1903-ի թուականը կը կրէ եւ կը գնահատուի 17 միլիոն տոլար:

ԳԱՌԶՈՒԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Խոր կսկիծով իմացանք Գառզուի մահուան լուրը:

Կորսնցուցինք դարի մեծագոյն նկարիչներից մէկին, որն իր կատարեալ եւ նրբին արուեստով խոր հետք է թողել մշակոյթի պատմութեան մէջ:

Առաւել խորն է ցաւը ողջ հայութեան, քանզի Գառզուն՝ ճակատագրով յար եւ նման իր ժողովրդին, մարմնաւորում էր նրա վերապրելու, արարման եւ յարատեւելու կամքը:

Այսօր Հայրենիքը, որին այնքան ակնածանքով միշտ փարուած էր Գառզուն, սգում է իր մեծ զաւակի անդառնալի կորուստը եւ գլուխ խոնարհում Նրա անմահ յիշատակի առջեւ:

Անկեղծ վշտակցութեամբ առ Գառնիկ Զուլումեանի հարազատները եւ մերձաւորները՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ
Հայաստանի դեսպան

Օգոստոս 21, 2000

ՄԵՏԻԱՆԵՐՈՒ ԱՐՁԱԳԱՆԳԸ

Օգոստոս 21, Երկուշաբթի իրիկուն է միայն որ Գառզուի մահուան լուրը հասած էր մետիաներուն: Հեռատեսիլի կայանները (Առաջին, Ֆրանս 2, Ֆրանս 3 եւ այլն) բաւական լայն արձագանգ կուտային, անդրադառնալով անոր կենսագրական գիծերուն, արուեստին: Օգոստոս 22-ի առաւօտեան մեր տեսած օրաթերթերէն միայն «Ֆիկարօ» և «Լիպերասիոն» յօդուածներ նուիրած էին իրեն: Ամէնէն աւելի տեղ տուողն էր «Ֆիկարօ», որ իր առաջին էջը կը հրատարակէր նկարիչին նկարը, վրձինը ձեռքը որ կ'աշխատի իր «Յայտնութեան» մէկ հատուածին վրայ «Կին – ծառ»ը (լոյս տեսած «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի մէջ 1991, Սեպտեմբեր 8-ին Մանուքի նախօրեակին): Առաջին էջէն իսկ հակիրճ գիծեր կուտայ անոր կենսագրականէն, յիշելով – անխախտ – բուն անունը՝ Գառնիկ Զուլումեան: Կը գրէ. – «Իր հայ ընտանիքէն ժառանգած էր մշակոյթ մը որ կը մեծարէ գիրն ու գիծը»: Ա. էջէն զատ, 24-րդ էջին վրայ ալ շահեկան յօդուած մը ստորագրած է Միշէլ Նիւրիտսանի, խորագրուած՝ «Գառզու, ամէնէն մենակեացը նկարիչներուն»:

Յօդուածագիրը ամփոփ տողերով կը ներկայացնէ արուեստագէտին կեանքն ու գործը, կ'ըսէ թէ ոչ մէկ դպրոցի կը պատկանէր եւ ինք իսկ կ'ըսէր. – «Կ'ուզեն զիս դասել վիպականութեան, զարմանահրաշին (ֆանթաստիք), շօշափելի պատկերագրութեան մէջ: Ե՛ս չեմ: Իմ նկարչութիւնս չի սահմանուիր: Բայց, եթէ կ'ուզեն գիտնալ իմ իտէալս՝ Գոյան է, Վելասքէզը կամ Վերմէրը: Կրինվալտի մը կողքին, արդիական նկարչութիւնը ձրի խաղ մըն է»: Կը յիշէ իր ելոյթը, երբ Գեղարուեստից ակադեմիա մուտք կը գործէր եւ ուր «նկարչութեան անկումին» պատասխանատու կը գտնէր Սեզանն ու Փիքասօն, ինչ որ պատճառ եղած էր որոշ խզումի մը արուեստի աշխարհին մէկ մասին հետ:

Առանձին կը յիշատակուի իր աշխատակցութիւնը թերթին գծագրութիւններով:

«Լիպերասիոն»ի յօդուածը բաւական որձեւէգ բնոյթ ունի: Ցաւալի է որ գըրողը (Մաթիլտ լա Պարտոնի) չի սիրեր Գառզուի նկարչութիւնը, ինչ որ իր իրաւունքն է, բայց այդ պատճառ է որ իր յօդուածը հեգնական ոճ մը ունենայ, ուր կը յիշէ օրինակ. – «Մերձաւոր բարեկամը պիտի դառնայ Տէր եւ Տիկին Պառի», ինչ որ մասնաւոր իմաստ մը չունի, բացի արուեստագէտը վարկաբեկելու միտումէ մը:

Աւելցնենք որ երեք մահազդներ լոյս տեսած են «Ֆիկարօ»ի «զառնէ»ին մէջ: Առաջինը՝ Թոռանը Լուի Գառզուի կողմէ, երկրորդը՝ Գեղարուեստից ակադեմիայի նախագահին եւ անդամներուն եւ երրորդը՝ Մանուքի «Ֆոնտասիոն Գառզու»ի կողմէ ուր կը յիշուի «Յայտնութիւնը»: Այս երրորդ մահազդին մէջ կը յիշուի նաեւ Նան Գառզու:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի եւ իմ անունով ջերմապէս կը շնորհաւորեմ Ձեզ եւ Ձեր անձնակազմը «Յառաջ»ի 75-ամեակին առթիւ:

Բարեպատեհ զուգադիպութեամբ մը, ճիշդ այս օրերուն Հիմնադրամը աւարտելու վրայ է Շաւարշ Միսաքեան Վարժարանի կառուցումը Օձունի մէջ, Հայաստան: Այս ծրագիրը իրականացաւ շնորհիւ բազմաթիւ Ֆրանսահայ նուիրատուներու: Անոնք այս ձեւով իրենց յարգանքի տուրքը կը մատուցանեն Ձեր թերթի հիմնադիրին, անոր անունով կրթօճախ մը տալով հարիւրաւոր աշակերտներու, հայրենի հողին վրայ:

Յարգանքի եւ հիացմունքի արժանի էք դուք եւս, Սիրելի Տիկին Միսաքեան, ինչպէս նաեւ Ձեր աշխատակիցները, շարունակողները Շաւարշի գործին, ի հեճուկս բոլոր խոչընդոտներուն եւ դժուարութեանց:

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը երախտապարտ է «Յառաջ»ին, որ առաջին օրէն իսկ թիկունք կանգնեցաւ իր մարդասիրական գործունէութեան, ի նպաստ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ժողովուրդին:

Այս գաղութը եւս շատ բան կը պարտի «Յառաջ»ին, որ անոր հիմնադիր եւ կազմաւորիչ սիւներէն հանդիսացաւ եւ մեծ դեր խաղաց Ֆրանսահայ կեանքի բոլոր մարզերէն ներս:

Վերջապէս, սփիւռքահայ մամուլի շարքերէն ներս, «Յառաջ» պարտաճանաչութեան (déontologie) եւ անկախ մտածելակերպի անվիճելի ախոյեանն է:

Երկար եւ բեղուն տարիներ կը մաղթեմ ի բոլոր սրտէ ազատն «Յառաջ»ի:

ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ
Նախագահ
Ֆրանսայի Հայկական
Հիմնադրամի

Փարիզ, Օգոստոս 19

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀՈՂԻ ՎԱՐԴԱՎԱՌԸ

Վարդավառի տօնը նշելու նոր ձեւ գտան Գաւառի մարզի գիւղերից մէկում: Այստեղ գիւղացիք իրար ջրով ցողացնել չէին կարող, որովհետեւ գիւղում ջուրը օղուց թանկ է, պէնզինից էլ անհրաժեշտ: Բայց երբ հանդիպում էին գիւղից 15 – 20 քիլոմեթր հեռու գտնուող իրենց հողամասերի ճանապարհին, իրար աչքալոյս էին տալիս, թէ՝ «Վարդավառի առիթով կարող ա ջուր բաց թողնեն՝ պոստանները ջրենք»:

Մեր գիւղի՝ Լանջաղբիւրի անունը շըրջակայքի բլրալանջերի աղբիւրներից է եկել: Երախաներով ուզում էինք Վարդավառը դրանցից ամենամօտի՝ Կանաչ աղբիւրի մօտ անցկացնել, բայց մտքներս փոխեցինք: Այն, որ մինչեւ Կանաչ աղբիւր 4 – 5 քիլոմեթր է, խնդիր չէր, կը հասնէինք: Ուղղակի այդ աղբիւրի հրաշք ջուրը սառոյցի պէս սառն է: Չէ, մեր երեխեքը մրսելուց չեն վախենում: Անընդհատ հողի վրայ կքած աշխատելուց մի տեսակ գաճաճ են մնացել, բայց առողջութիւնները պինդ է: Միայն եթէ Կանաչ աղբիւր հասնէինք, ուզած – չուզած մեծերի հետ քաղ պիտի անէինք, ոչ թէ Վարդավառ:

Անցած օրը մեր գիւղ արտասահմանցիներ եկան: Ինչ – որ աւետարանչական ընկերութիւնից Աստծոյ խօսքն էին բերել Լանջաղբիւրցիներին: Օտարների աչքին լեռների դաժան արեւից հողի գոյն ստացած մեր գիւղացիք հնդկացիներ երեւացին: Մերոնք քարոզող ու երգող արտասահմանցիներին համերգային խմբի պէս ընդունեցին: Անուշադիր լսեցին ու ձրի ճանապարհեցին: Օտարները չհասկացան՝ գիւղացու մօտ հողի պաշտամունք է, ոչ թէ երկնային ուժերի: Աստուած ասելով գիւղացին ոչ թէ երկինք է նայում, այլ բլրի գագաթի եկեղեցուն: Դա է նրա հաւատքը:

Զգուշաւոր արտասահմանցիներին մեր գիւղացիք պետութեան ուղարկած մարդկանց տեղ դրեցին: Պետութիւնն էլ նա է, ով իրենց արեւից վառուած ու անձրեւ պակասից լղարած ուսերին փաթաթել է հողահարկը, գոյքահարկը, ջրահարկը, անասնահարկը: Պետութիւնը նա է, ով ջրի փող է վերցնում անգամ հաւերից, որոնք ջուրը կում տալով նայում են երկինք՝ ջրի իսկական բաշխողին:

Գիւղացու յոյսը պետութիւնը չի, իր համագիւղացին է: Տարիներ առաջ հաւատում էինք, թէ հարեւանի տղայ Աշոտը՝ Բլէեան, իր նախարարութիւնից մեզ կ'օգնի: Հիմա էլ հաւատում ենք, թէ հարեւանի տղայ Ալբերտը՝ Բաղէեան, մեզ տիրութիւն կ'անի: Ընդամէնը 6 – 7 տարի գիւղ չի եկել, բայց որ գործերը թեթեւանան, կը յիշի ու կը գայ:

Մեր գիւղացիք կռւոտ ժողովուրդ են եղել միշտ: Հիմա նաեւ կռուարար են: Ժամանակին, երբ ձուն դեռ չէր վերածուել տաղադրամի, իսկ Գեղամայ լեռնալանջերին իրենք քէֆ էին անում, ոչ թէ տաժանակիր աշխատանք, մեր գիւղացիք վիճում էին սեզոնով. գարնանը՝ հողի համար, ամռանը՝ ջրի: Հիմա վէճին ոչ սեզոն է պէտք, ոչ էլ առանձնակի պատճառ: Բարձրաձայն հայացիր կամ գիւղամիջին մեքենայ փոշի հանեց՝ արդէն առիթ է տուրուդմբոցի: Ոստիկան ունենք, գիւղացի տղայ է: Մինչեւ կռիւը մարդասպանութեան չփոխուի, շրջկենտրոն մի բառ անգամ չի զեկուցի կատարուածի մասին: Էդ էլ աղաթ ա:

Մեր գիւղում հեռուստացոյցը «Գավիոտա» նայելու համար է միայն: Ռադիօ չկայ ու չի եղել: Թերթերի գոյնը մոռացել ենք: Ինտերնետի գոյութեան մասին Լանջաղբիւրցիք չեն լսել, բայց ինֆորմացիայի փոխանակման առումով, համոզուած եմ, «տերնետի» հեղինակները դեռ շա՜տ բան ունեն սովորելու գիւղի պառաւներից: Ձես հասցնի փռշտալ, երբ գիւղի հակառակ ծայրին ապրող բարեկամդ ձեր տուն կը գայ՝ հարբուխի դէմ դեղատոմսը թեւատակին:

Վարդավառի նախօրէին մեր բանուոր հաղորդացանցը հերթական սենսացիան տարածեց: Զորթանի տղան Շրջուկի տղայի ջրի խողովակը խցանել էր ու ամիսներ շարունակ հարեւանին ստիպել ի՛ր տնից ջուր խնդրել, տանել: Տօն օրով եւս երկու տուն թշնամացան իրար հետ:

Երեկոյեան, ինչպէս բոլոր երեկոներին, եկեղեցուց գիւղ իջնող ճանապարհի լոյսերը վառուեցին: Դրանք զգուշացնում են սարից իջնող խոտի բեռնատարներին, որ դիմացը գիւղ կայ, չնայած չի երեւում: Գիւղացիք մինչեւ լոյս դեռ պիտի պառաւների Վարդավառը շնորհաւորեն: Իսկ տան դրանը նստած պառաւները լոյսն անջատում են: Աշխատելուց ու խօսելուց երբեք չյոգնող այս կանայք մըթութեան մէջ շարունակում են վիճել բլրագագաթի եկեղեցու հետ, թէ որ Նա՛ կամենար, իրենց տներն առանց Վարդավառի էլ լիութիւն կը լինէր:

ԳՈՀԱՐ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

«Առաւօտ», Օգոստոս 11

ՄԱՃՈՒԱՆ ՀԱՇԻՒ

Անգլիացի գրող Ռապըրթ Ֆիսք, ինչպէս նշած էինք Օգոստոս 17-ի մեր թիւով, Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ» օրաթերթին մէջ ծաւալուն յօդուածով մը կրկին անդրադարձած էր Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին որուն պրպտումներուն երկար տարիներ յատկացուցած է: Ան կը ծանրանար Ի. դարու նոյնանուն բոլոր պատահարները նոյն արժեւորումով ու որակումով ընկալելու դժկամութեան երեւոյթին վրայ:

Գրութիւնը կը սկսի 1993-ին Սուրիոյ հիւսիսակողմի բլուրի մը հողին բանալիով մը պեղումով յայտնուած գանկերու յիշողութեամբ. անոնք ու 101 տարեկան Հայուհիի մը վկայութիւնները Ա. Աշխարհամարտին բնաջնջուած իր ընտանիքին մասին, Ռ. Ֆիսքի համար բացայայտ կ'ընեն որ 1915-ին Հայերու պատահածը աշխարհի առաջին ցեղասպանութիւնն էր: Այդ թուականին Օսմանեան կայսրութիւնը ակներեւ կերպով ձեռնարկած էր 1.5 միլիոն Հայերու բնաջնջումին: Արեւմտեան մայրաքաղաքները՝ Փարիզ, Լոնտոն, Ուաշինկթըն պատերազմական ոճիր կոչեցին կատարուածը: Անոր բնոյթը ընդունուած էր առենին նաեւ Թուրք ղեկավար Ճէմալ Փաշային կողմէ ԱՄՆ-ու Կ. Պոլսոյ դեսպան Մորկընթաուի հետ խօսակցութեան մը ընթացքին, պատճառաբանելով Հայերու Ռուսերու հետ գործակցութիւնը: Ֆիսք կը յիշէ պատմաբան Ա. Թոյնպին որ նըկարագրած է Հայերու ապրած սարսափը, Լորտ Կլատըսթընը, Ու. Չըրչիլը: Այս վերջինը «պատերազմի ոճրագործներ» կոչած է Թուրքերը որոնք կոտորելով անհամար անօգ Հայեր, ամբողջ շըրջաններ արիւնով ներկեցին, «վարչաբական ցեղասպանութեամբ» մը: Այս որակումը յստակօրէն ցոյց կուտայ որ Չըրչիլի համար 80 տարի առաջ տարակոյս չկար թէ հայկական կոտորածները «ցեղասպանութիւն» (հոլոքոսթ) էին: Ֆիսք ոգեկոչելով անհամար հայ զոհերու քարայրներու մէջ Թուրք ժանտարմներու կողմէ շնչահեղձ եղած ըլլալու պարագան, այդ քարայրները նախատիպարը կը նըկատէ յետագայ կազի սենեակներուն, յիշելով Հիթլէրի ծանօթ հարցումն ալ թէ «Այսօր, ո՞վ կը յիշէ Հայերը»:

Ֆիսք կ'ըսէ թէ նման ոճիր կարելի չէ ուրանալ: 1993-ին երբ գրած է նոյն նիւթին մասին, նոյն պարբերականին մէջ, Թուրքերը խստիւ հակազդած են, ստախօս որակելով զինք եւ խմբագրապետին դիմումներ տեղացնելով որպէսզի իր գործէն վերջ տրուի:

Նոյն ձեւով կը յիշէ Իսրայէլ տեղի ունեցած ցեղասպանութեան հաւաքոյթը որուն Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին ալ ընդգրկումին Թուրք կառավարութիւնը ընդդիմացած էր: Այնքան որ Աուշվիցի ճամբարէն վերապրող Էլի Ուիզէլ քաշուեցաւ հաւաքոյթէն որ մանրանկարի մը բնոյթով տեղի ունեցաւ:

Թուրքիա որ «Եւրոպայի հիւանդ մարդը» չէ այլեւս ու ընկերն է արեւմտեան տէրութիւններու որոնք անցեալ դարուն գայրոյթով դատապարտած էին իր վայրագութիւնը, կ'անգիտանայ աշխարհի առաջին ցեղասպանութիւնը: Ռ. Ֆիսք ատոր մէջ կը մատնանշէ արեւմուտքին զօրակցութիւնը, ըսելով՝ երբ Բրիտանիա կը պատրաստուի լուրջ մասնակցութիւն բերել Եփրատի ծրագիրներուն, Թոնի Պլէր բնական է որ պիտի չոգեկոչէր Հայերու կրած սարսափները: Արդէն այս տարի ալ երբ յայտարարեց թէ Ցեղասպանութեան տարեկան օր մը պիտի նըշէին, չյիշեց Հայերը: «Ցեղասպանութեան օրը, այնպէս կը թուի որ Հրեաներու մասնայատուկ հարց է. եւ այդ բառը գլխագիրով կը գրուի երբ Հրեաներու կիրարկուածը խնդրոյ առարկայ է» կը գրէ Ֆիսք:

Ինք համաձայն է այդ գլխագրին գործածութեան. սակայն, կը հաստատէ որ միւս ցեղերու ցեղասպանութիւնն ալ արժանի է գլխագիրով գրուելու: Կը յիշէ վերապրող Նորման Ֆինքըլշթայնի «Ցեղասպանութեան ճարտարարուեստը» հատորը ուր հեղինակը կ'ըսէ թէ Հրեաներու ապրածը պէտք չէ թոյլ տայ որ արդի ժամանակի պատմութեան մէջ ցեղային այլ խմբաւորումներու դէմ գործուած ցեղասպանութիւններն ալ թերագնահատուին: Ֆիսք կ'աւելցնէ թէ արդէն լեհ – հրեայ Ռ. Լեմքին 1944-ին «ցեղասպանութիւն» բառը հնարած էր Հայերու պարագային համար:

Հայերու ցեղասպանութեան հետ իր կապը կուգայ Միջին – Արեւելքէն ուր ինք թղթակից եղած է, ապրած Լիբանանի պատերազմը. այդ մասին իր հատորը կը սկսի Աուշվիցով. սակայն, Հայերու ցեղասպանութիւնը «իր» պատմութեան մաս կը կազմէ, Միջին – Արեւելքի պատմութեան մէկ մասնիկը ըլլալով: Վերջերս Պէյրութի մէջ հարցազրոյց մը ըրած է 101 տարեկան կոյր Հայու մը հետ որ պատմած է թէ ինչպէս տարագրութեան ճամբաներուն վրայ մայրը պաղատած է որ Թուրքերը չառեւանգեն իր քոյրը: Սպաննելու աստիճան ծեծած են մայրը ու քոյրը առած տարած: Այսուհանդերձ, քրիստոնեայի հաւատքը վրէժի զգացում չի պատճառեր իրեն եւ անցեալ տարի աղօթած է Թուրք ժողովուրդին համար երբ պատահած է երկրաշարժը:

Վերադառնալով ցեղասպանութիւն բառը, ո՛ր ժողովուրդին ալ պատկանի, գըլխագիրով գրելու իր պնդումին, կ'ըսէ թէ երբ Բրիտանիոյ մէջ «Ցեղասպանութեան օր»ուան ընդունուելուն առթիւ գրած է, «Ինտիփէնտընթ»ի մէջ, Հրեաներուն պարագային համար տեսած է որ պահած են գլխագիրը, Հայերուն՝ ոչ: Կ'արձագանգէ հայ ընկերոջը պոռթկումին որ ուզած է գիտնալ թէ ինչո՞ւ Հայերու ցեղասպանութիւնը գլխագիր չի գրուիր. պատճառը այն է որ Թուրքերը բաւարար չափով Հայ սպաննած չէ՞ն, թէ որովհետեւ իրենք հրեայ չեն: Ինք կ'ըսէ թէ ոչ ոք կրցած է հայ ընկերոջը հարցումին պատասխանել ու ամօթալի եւ վարկաբեկող կը նըկատէ ցեղասպանութիւն բառէն գլխագիրին զեղչը:

Հետաքրքրական է կարդալ որ «Ինտիփէնտընթ»ի մէջ վէճ մը ծագած է «ցեղասպանութիւն» բառին գրելաձեւին մասին: Խմբագրութիւնը դիմած է քերականագէտի մը որ միայն Հրեաներու պարագան «Հոլոքոսթ»ը գլխագիրով գրել յարմար գտած է: Բացատրութիւնը ան է որ այդ սպանդը Եւրոպացիներու կողմէ գործուած է: Ռ. Ֆիսք հարց կուտայ որ Ստալինի ոճիրները, Կարմիր Խմերներու, Ռուանտայի կոտորածները, Գարթալինէին Հոմէնցիներուն կողմէ քանդումը «Հոլոքոսթ»ներ չէի՞ն. եթէ ժըխտական է պատասխանը, ինչո՞ւ:

Ինք տեղին կը գտնէ որ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը գլխագիրով գրուի, որովհետեւ զոհերը մարդ արարածներ էին: Մարդկային արժէքները, կեանքի իրաւունքը, չարին դէմ պայքարը, տիեզերական են: Սակայն, կարելի չէ անջատել Հայերու, Ռուանտացիներու պարագան:

Այսուհանդերձ, գլխագիրով կամ փոքրատառով, ցեղասպանութեան ուրացումը կը շարունակուի: Ֆիսք կը յիշէ նախագահ Շիրաքի, Թ. Պլէրի գանգատումները, Հայերու ցեղասպանութեան առընչուած: Ան մաս կը կազմէ բառին «հասարակաց գործածութեան»: Հայերը կը խոստովանին թէ եղած են քաջարի Թուրքեր որոնք 1915-ին Հայերու կեանքը փրկած են: Սակայն, Թուրքիա չի կրնար մեծարել այդ քաջերը, քանի որ Հայերու Ցեղասպանութիւն մը գոյութիւն չունի, հետեւաբար գոյութիւն չունին նաեւ այդ քաջ մարդիկը: Փոքր տառով գրուած ցեղասպանութիւն մը գըլխագիր գրուածէն աւելի կ'օգնէ Հայերու տառապանքը նուազեցնելու: Բայց ի՞նչ անուն պէտք է տալ անոր: Ի՞նչը գլխագիրով գրել: «Տակաւին քանի՞ գանկեր պէտք է դուրս բերել Սուրիոյ աւազներէն: Թուրքերը բաւարար թիւով Հայեր չե՞ն սպաննած» հարց կուտայ Ռ. Ֆիսք:

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄԵՍՈՒՏ ԵԼՄԱԶԻ ՀԵՏ

Մեսրոպ Պատրիարքը Օգոստոս 15-ին, ժամը 18-ին հանդիպում մը ունեցաւ Եւրոխորհուրդի Հետ Յարաբերութեանց պատասխանատու փոխ – վարչապետ եւ ԱՆԱՓ-ի կուսակցապետ Մեսուտ Ելմազի հետ: Շուրջ մէկ ժամ տեւող հանդիպումը անակնկալ կերպով տեղի ունեցաւ Սուիսօթէլի յարկաբաժիններէն մէկուն մէջ, Փոխ – վարչապետի նախաձեռնութեամբ: Մէկտեղման ներկայ գտնուեցան Մարտինի երեսփոխան եւ նախկին նախարար Ճավիթ Քավաք, Պաքըրքիւղի Քաղաքապետ Տօքթոր Ահմէթ Պահատըրը, Պաքըրքիւղի Քաղաքապետային ժողովի անդամ Փարուն Սարը եւ Սուրբ Փրկիչ Հիւանդանոցի Բ. Ատենապետ Մելքոն Գարաքէօսէ:

Բարի գալստեան քաղաքավարական քանի մը խօսքէ ետք, Մեսուտ Ելմազ մեր Հոգեւոր Պետին հարց տուաւ, թէ որոնք են Թուրքիոյ Հայ համայնքը յուզող ամենահրատապ հարցերը:

Պատրիարքը շնորհակալութիւն յայտնեց տեսակցութեան հրաւէրին համար եւ պատասխանեց, որ մեր դիմագրաւած բոլոր խնդիրներն ու խոչընդոտները ծագում կ'առնեն առաջին հերթին անկէ, որ Թուրքիոյ Հանրապետութեան հայազգի քաղաքացիներուն համայնքային եւ կրօնական հաստատութիւնները Թուրք եւ մահմետական հիմնարկներու հետ հաւասար իրաւունքներ չեն վայելեր: Համայնքային կեանքի մէջ բազմաթիւ հարցեր պիտի լուծուէին, եթէ պետութիւնը իր հայազգի քաղաքացիները որպէս լիիրաւ քաղաքացիներ ընդունելով անյապաղ վերցնէր արուեստական սակայն սկզբունքի քանի մը խոչընդոտներ:

Թուրքիոյ Հայ համայնքը, առաջին հերթին, կ'ակնկալէ որ վերցուի հայկական վաքըֆներու առջեւ ծառացող նոր անշարժ կալուած գնելու կամ ընդունելու դէմ դրուած արգելքը: Ինչո՞ւ ուրեմն քաղաքացի իրաւունք չունենայ նախքան իր մահանալը իր անշարժ գոյքերը նուիրել հայկական եկեղեցական, կրթական կամ բարենպատակ որեւէ վաքըֆի մը: 21-րդ դարու սկիզբին ինչո՞ւ այս երկու չափ երկու կշիռը Թուրք – իսլամական եւ Հայ – քրիստոնէական հիմնարկներու միջեւ: Հայ համայնքի հիմնարկները այս միեւնոյն ժողովրդավար Հանրապետութեան քաղաքացիներուն օգտին համար չե՞ն: Ուստի Թուրքիոյ Հայերը կ'ակնկալեն, որ վերցուի 1936-ի Պէյաննամէի (Յայտարարագրի) անիրաւ արգելքը: 1936-ի Պէյաննամէի մէջ գտնուող բոլոր անշարժ կալուածներուն սեփականաթուղթերը պէտք է տրուին: Հայ համայնքը կ'ակնկալէ, որ այն անշարժ կալուածները, որոնք Վաքըֆներու վարչութեան կողմէ գրաւուած եւ Պետական գանձին փոխանցուած են 1936-ի Պէյաննամէին մէջ չգտնուած ըլլալու պատրուակով, պէտք է վերադարձուին համայնքին իրենց սեփականաթուղթերով: Այստեղ, Մելքոն Գարաքէօսէ եւս դիպուկ օրինակներ տըւաւ անշարժ կալուած ընդունելու արգելքին անիրաւութեան կապակցութեամբ:

Երկրորդ խնդիրը, որ օրակարգի բերուեցաւ Մեսրոպ Պատրիարքի կողմէ համայնքի հիմնարկներու վարչութեան հետ կապ ունէր: Արդեօք պետութիւնը չէ՞ր փափաքեր, որ Թուրքիոյ Հայ համայնքին պատկանող եկեղեցիները, վարժարանները եւ միւս բարենպատակ հաստատութիւնները լաւ կառավարուէին: Բացառութիւնները միշտ յարգելով, համայնքապատկան կարգ մը հիմնարկներ այսօր լաւ չեն մատակարարուիր, որովհետեւ հայ համայնքի անդամներու ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը սահմանափակուած է իրենց բնակած թաղերով: Օրինակի համար Էթիլէր բնակող Հայ մը, որ կանոնաւոր կերպով կը յաճախէ Գուզկունճուքի եկեղեցին, այսօր չի կըրնար Գուզկունճուքի Թաղային Խորհուրդի ընտրութիւններուն մասնակցիլ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքով: Ուրիշ թաղի մը եկեղեցիին շուրջ այսօր միայն 40 հոգի կը բնակի, եւ իշխանութիւնները իրենք կը պնդեն, որ այդ 40 հոգիները ի-

րենց մէջէն պէտք է ընտրեն Թաղային Խորհուրդի անդամները, համաձայն անոր որ հարիւրաւոր այլ հաւատացեալներ կը յաճախեն այդ եկեղեցին եւ կ'օգտուին անոր հոգեւոր եւ ընկերային ծառայութիւններէն: Գումգաբուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին համայն Թուրքիոյ հայութեան մայր տաճարն է, սակայն կը պնդուի, որ միայն Գումգաբու բնակող քանի մը հարիւր հոգիներէն պէտք է ընտրուին Թաղային Խորհուրդի անդամները: Պոլսոյ մէջ բնակութիւն հաստատած Տիգրանակերտցիներուն իրաւունք չի տրուիր Տիգրանակերտի Սուրբ Կիրակոս Եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդին անդամակցիլ, եւ այսպէս դեռ բազմաթիւ օրինակներ կան, որոնք ցոյց կու տան, որ եթէ այս արուեստական արգելքը վերցուէր, համայնքապատկան վաքըֆները, հիմնարկները եւ կալուածները աւելի լաւ կրնային կառավարուիլ:

Պատրիարքը նաեւ դիտել տուաւ, որ Հայ համայնքին հետ կապուած կենսական հարցեր կ'ենթարկուէին ոչ թէ օրէնքներու այլ կարգ մը կառավարական որոշումներու կամ գաղտնի հրամանագրերու, շատ անգամ մինչեւ իսկ այս կամ այն պաշտօնատարի անձնական կամ կուսակցական մեկնաբանումին: Օրինակի համար, Հանրապետական շրջանի պատրիարքական 5 ընտրութիւնն ալ աղմկալից դէպքերու վերածուած են: Բայց ինչո՞ւ, քանի որ գոյութիւն ունին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հնամենի կանոնները պատրիարք ընտրելու մասին եւ անոնք գրեթէ նոյնութեամբ ընդունելութիւն գտած եւ վաւերացուած են Նախարարաց Խորհուրդի 1961-ի Որոշմնագրով: Այդտեղ յստակ կերպով նշուած է, թէ Պատրիարքը ով է, ինչպէ՞ս կ'ընտրուի, իր պաշտօնը ի՞նչ է: Անհրաժեշտ օրէնքի համազօր յստակ փաստաթուղթ մը, որ Պատրիարքի մը մահէն կամ հրաժարումէն անմիջապէս ետք կէտ առ կէտ ի գործ պէտք է դրուի մեր կրօնական համայնքին եւ պետական պաշտօնեաներուն կողմէ, եւ այսպէս, համայնքի յաջորդ հոգեւոր պետը կրնայ գահակալել առաւելն 50 օրուան պէս ընդունելի ժամանակամիջոցէ մը ետք: Այստեղ Մեսրոպ Արք. համոզումը յայտնեց, թէ ներհամայնքային եւ կամ պետութիւն-համայնք փոխյարաբերութիւններուն մէջ օրինականութեան, փոխըմբռնման, փոխվստահութեան, արդարութեան, կայունութեան եւ լաւագոյն արդիւնքներ ձեռքբերելու համար միշտ նախընտրելի է չարժիլ ուժի մէջ գտնուող օրէնքներու, կանոններու եւ նախորդ համաձայնագիրներու լոյսին ներքեւ:

Պատրիարքը յայտնեց, որ Հայ համայնքը կը տառապի բնականաբար նաեւ կարգ մը այլ մտահոգութիւններով որոնք կ'իյնան վարչական, եկեղեցական, կրթական եւ մշակութային բնագաւառներէն ներս, սակայն այս բոլորը այսպէս կամ այնպէս գրեթէ միշտ կախում ունին իր յայտնած երեք հիմնահարցերու լուծումէն: Պատրիարքը այս առիթով անգամ մը եւս շնորհակալութիւն յայտնեց ունկնդրութեան համար եւ խնդրանք ներկայացուց, որ պետական շրջանակներ ազնուութիւն ցուցաբերէին, երկրին բազմաթիւ խնդիրներու կարգին ուշադրութիւն դարձնէին նաեւ մեր համայնքի հրատապ հարցերուն, որոնց լուծումը շատ մը պետական պաշտօնեաներուն կարծածին չափ դժուար չեն:

Պր. Մելքոն Գարաքէօսէ, իր հերթին, աւելցուց որ Թուրքիոյ Հայերը այս երկրին հաւատարիմ քաղաքացիներն են: Մեր համայնքի վարիչները շատ անգամ Թուրք եւ եւ օտար մամուլի ներկայացուցիչներէն փախուստ կու տան, որովհետեւ չեն փափաքիր, որ նման անիրաւութիւններու բացայայտումով երկրէն ներս եւ դուրս պետութեան վարկը բեկանուի: Դժբախտաբար սակայն այս հարցերը կան ու կը մնան եւ անհրաժեշտ է, որ քաղաքացիական իրենց պարտականութիւնները լիակատար կերպով տեղը բերող հայ համայնքի անդամները զերծ մնան անիրաւ վերաբերմունքէ:

Փոխ-վարչապետ Մեսուտ Ըլմազ շնորհակալութիւն յայտնեց Պատրիարքին եւ Մելքոն Գարաքէօսէի բացատրութիւններուն համար, ըսաւ որ իր կարելին պիտի ընէ այս հարցերու լուծման համար, քանի որ երկրին եւ պետութեան շահերն ալ այդպիսին կը պահանջեն:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

(Օգոստոս 16)

«ՅԱՌԱՋ»Ի 75-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ազնուափայլ
Տիկին Ա. Միսաքեան
Փարիզ

Երկու շաբաթ բացակայութենէ վերադարձիս, նամակատուփիս մէջ գտայ «Յառաջ»ի յաջորդական թիւերը 75-ամեակի զանազան շնորհաւորութիւններով: Ընդունեցէք նաեւ իմ համեստ շնորհաւորութիւններս, Ձեզի եւ Ձեր բոլոր գործակիցներուն, մաղթելով որ դեռ երկար տարիներ քաջառողջութիւն, կամք եւ կորով ունենաք Մեծասքանչի երկրպագուներուն ջամբելու Ֆրանսայի զուտ հայատառ օրաթերթը, սիրտերը եւ հոգիները կերակրող հանապազորդ հացը:

Եթէ կրնամ պատկերացնել բնութագրել ներկայ պայմաններու մէջ Ձեր ըրածը՝ պիտի ըսեմ թէ իսլամական շուկայի մէջ խոզի միս ծախելու յանդգնութեան պէս բան մըն է:

Լաւագոյն զգացումներով:

Ս. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ
Օգոստոս 15

ԳԱՂԱՓԱՐԷ ԳԱՂԱՓԱՐ

ԱՅՆՃԱՐԻ Համազգայինի «Պարոյր Սեւակ» մասնաճիւղի ակումբին մէջ, Յուլիս 23-ին, դասախօսութիւն մը տուած է փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Այնճարի «Կարմիր լեռ» Կոմիտէին: Բացման խօսքը արտասանած է Գէորգ Աբէլեան հակիրճ գիծերով ներկայացնելով դասախօսը որպէս՝ պատմաբան: Ռ. Յովհաննէսեան նախ յիշած է իր առաջին հանդիպումը Սիմոն Վրացեանի հետ, հանդիպում որ ճակատագրական դեր ունեցած է իր վրայ: Ապա, դասախօսը մանրամասնօրէն անդրադարձած է Լ. Ղարաբաղի, Ախալքալաքի, Նախիջեւանի հարցերուն, Անդրանիկի, Դրոյի, Նժդեհի եւ այլոց ազատագրական ճիգերուն: Ան նաեւ բաղդատական մը ըրած է Ա. եւ Բ. անկախ Հանրապետութեանց միջեւ, նշելով որ առաջինին ղեկավարները երկիրը ստանձնած են թշուառ վիճակի մէջ (1918 – 1920) մինչ 1991-ին, պարագան նոյնը չէր, ղեկավարներուն ձեռքը կ'անցնէր չէն վիճակի մէջ երկիր մը, բացարձակ մեծամասնութեամբ Հայերէ բաղկացած բնակչութեամբ:

ՏԷՐԻՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԸ ՆՈՐՈԳՈՒԻ

Մարտինի՝ Տէրիք գաւառակին հայկական եկեղեցին նորոգելու եւ վերաբանալու որոշում տրուած է տեղւոյն քըրտամէտ թաղապետութեան կողմէ: Լուրը հաղորդած է «Էօզկիւր փոլիթիքա» օրաթերթը (Օգոստոս 12): Կ'ըսուի թէ եկեղեցին կառուցուած է ԺԵ. դարուն: Թաղապետը ըսած է թէ շրջանին մէջ շատ մը եկեղեցիներ անխնամ մնացած ըլլալով փլած են եւ իրենք կ'ուզեն փրկել հայկական տաճարը որպէսզի նոյն ճակատագրին չենթարկուի: Թաղապետարանը նորոգութեան համար օժանդակութիւն կ'ակնկալէ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Միութենէն:

Որպէս առաջին քայլ, պահպանութեան տակ առնուած են եկեղեցիին պատմական իրերը որոնց մէջ կայ արժէքաւոր Աստուածաշունչ մը. Նաեւ նորոգութեան մասին տեղեկագիր մը պատրաստուած է: Թաղապետը ըսած է թէ շրջանին մէջ կ'ապրին Հայեր որոնք մեծապէս ուրախացած են տրուած որոշումին ու յայտնած թէ կ'ուզեն կամաւոր մասնակցութիւն բերել նորոգութեան աշխատանքներուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Գիւմրեցին ու Ապարանցին զրուցում են: Գիւմրեցին ասում է.

– Մեր քաղաքը հռչակաւոր է: Այնտեղ բազմաթիւ գեներալներ, գիտնականներ ու արուեստագէտներ են ծնուել:

– Ձեր բախտը բերել է, – պատասխանում է Ապարանցին, – մեզ մօտ միայն երեխաներ են ծնւում:

LIVRES REÇUS

JESUS
premier pèlerin d'Arménie
Mgr. DARON GEREJIAN
Cathédrale arménienne
339, av. du Prado, 13008 Marseille

ՄԱՐՏԻՆ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

– Այո՛, դուք ալ աս ունիք, դուք ալ [illegible] ունիք, նայէ, ատոր ըսելիք չունիմ, – ըսաւ գահերէցի տիկինը, որ կը հաճէր [illegible] զիջումը շնորհել Աղեքսանդրիացիներուն արժանապատուութեանը, թէեւ փութաց պզտիկ սրբագրողական մը աւելցնել:

– Մենք ալ Նեղոսը ունինք, ծովի մը պէս լայն է:

Հոս լռութիւն մը իր վերջակէտը դրաւ, [illegible]րեւելցիներու խօսակցութիւնը յատկանշող երկարատեւ լռութիւններէն: Տիկին Սրմաքէշեան պատուհանէն դուրս նայիլ սկսաւ երազուն: Աղեքսանդրիա գալէն ի վեր օր չէր անցներ, որ Պոլիսը յիշէր ու չկարօտնար խեղճ կինը: Իր [illegible]րիքին մէջ, ուր մարդ այնքա՛ն պահպանողական է, այնքա՛ն հոգեւին կապուած իր կեանքը շրջապատող իրերուն, [illegible]եղերուն, դէմքերուն, Պոլիսէն բաժանումը խլումի պէս բան մը առաջ բերած էր իր հոգիին մէջ, ու սակէ, այսպէս, իր աչքերը անդիմադրելի ձգտումով մը կը դառնային դէպի պատուհանը, դէպի ազատ օդի, բաց երկինքի լուսամուտը, ուրկէ իր ակնարկը կրնար, կարօտին հիւանդագին մելամաղձութեամբը, յիշատակին արցունքոտ ծիրին հետեւիլ, օտար երկրէն մինչեւ ծննդավայրը երկարաձգուող:

Տիկին Գապասաճեան, գլանիկը բերանը սկսաւ սենեակին արդուզարդը քննադիտել, եւ Օրիորդ Սէմէրճեանն ալ [illegible] ակնարկներով Զապէլը լրտեսել, որ գլխահակ կը խորհէր:

Եգիպտական Մայիսի տաք օր մը, փուռի մը կամ բաղնիքի մը քրտինքոտ շունչը կարծես, թմբիրի մը ծանրութեամբ կ'անշարժանար սենեակին մէջ՝ ճնշող ու անձայն:

– Աս ինչ տա՛ք է... պարապ տեղը Գահիրէին մեղքը կ'առնեն, որ տաք է տէյի...

– Իրաւ այսօր շատ տաք կ'ընէ կոր:

Նորէն լռութիւն:

– Աս կերպասը քանի՞ ղրուշ առիք, – հարցուց յանկարծ Օրիորդ Սէմէրճեան, – շատ հաւնեցայ, ես ալ առնեմ:

– Մէթրոն 15 ղրուշ «ողջ», – պատասխանեց Տիկին Գապասաճեան՝ «ջ»ն լաւ մը շաչեցնելով:

Բան մը չի կրնար բացատրել յաւակնոտ «զէվզէկութիւնը» այդ շեշտին ու այդ «ողջ» բառին, զոր գաղթականուհիները մանաւա՛նդ, իբր թէ Պոլիս վարժուած ըլլային այդպէս հաշուելու, կ'աւելցնեն «ղրուշ» բառին, կարծես աս վերջինին խանութպանական գռեհկութիւնը «ողջ»ին ազնուականութեամբը բարձրացնելու փափաքով: «5 ղրուշ ողջ», «20 ղրուշ ողջ»...

– Հա՛, – ըսաւ անդիէն Գահիրէցին պզտիկ արհամարհոտ շեշտով մը, – դուք հոս «ողջ», «չիւրիւք» ալ ունիք եղեր... ատ ի՞նչ թօհաֆ բան է, մենք վերը ատանկ բան չունինք. Գահիրէ սակարկութիւնը միշտ ողջի վրայ է:

– Հա՛, իմացա՞ք, – ընդմիջեց Տիկին Սէմէրճեան, – Պէյլէրեանենց աղջիկը կարգուելու վրայ է եղեր:

– Վա՞յ, ո՞րի հետ...

– Քէօսէլէճեան անուն երիտասարդի մը, Պոլիսէն նոր եկեր է:

– Պոլիսէ՞ն...

– Այո, կ'երեւայ, թէ առաջուց սիրահարեր են եղեր Պոլիս:

– Է՛ հապա աղջիկը Սարըեանին պիտի տային՝ կ'ըսուէր կոր նէ...

– Մէջէ մէջ շատ բաներ կայ, – ըսաւ Օրիորդ Սէմէրճեան չարաճճի ժպիտով մը:

– Գահիրէ ատ ընտանիքին վրայօք աղէկ չի խօսուիր կոր ամմա ... շատ բաց են՝ կ'ըսուի կոր...

– Տիկին Պէյլէրեանը, – ըսաւ անդիէն Տիկին Գապասաճեան ծխելով, – շատ պարծենկոտ կին մըն է, միշտ իր վրայ, տեսածին, ըրածին, առածին, հագածին վրայ կը խօսի... միշտ «ես եմ, ես եմ», վո՜ւյ, ես անանկ կիները բնա՛ւ չեմ սիրեր: Ես ալ շատ բան տեսած եմ, շատ բան ըրած եմ, իմ տեսածներս ո՞վ տեսեր է... բայց օր մը կը պարծենա՞մ...

Աս միջոցին դուռը զարնուեցաւ: Զապէլ ոտքի ելաւ դուռը ուղղուելու: Քիչ մը ետքը Մարտիկ աղան ներս մտաւ Սուրէեանին հետ:

– Բարի իրիկուն ձեզ, տիկիննե՛ր... Զապէ՛լ, Գրիգորին ըսէ, թող ջուր բերէ ինծի, ծարաւ եմ... մայրի՛կ, ահա՛ պարոն Լեւոն Սուրէեանը, որուն վրայ քեզի խօսեր եմ:

Սուրէեան, առաւել քան երբեք շիք ու հանդիսաւոր, ոտքի վրայ յարգական խոնարհումներէ վերջը նստեցաւ:

– Ինչպէ՞ս էք, պարո՛ն Սուրէեան, – հարցուց մայրը:

– Շնորհակալ եմ, դո՛ւք ի՞նչպէս էք:

Նորեկի մը գալուստին բնական հետեւորդ՝ նեղուած, պաղ լռութիւն մը տիրեց, որ Մարտիկ աղա իր խռպոտ ձայնով խզեց յանկարծ:

– Է՛ ի՞նչ կայ – չկայ, խօսեցէ՛ք, նայինք... մենք չեկած՝ ի՞նչի վրայ կը խօսէիք կոր, ինչո՞ւ լռեցիք:

– Ոչինչ... սանկ – նանկ կը խօսէինք կոր... Պէյլէրեաննենց վրայ:

– Հա՛, – ըսաւ Մարտիկ աղա Սուրէեանին դառնալով, – ատ Պէյլէրեաննենց վրայ ինչեր կ'ըսուին կոր, ատ ի՞նչ խայտառակութիւն է:

Սուրէեան քմծիծաղ մը ունեցաւ ու մատի թեթեւ հպումով մը գլանիկին մոխիրը պնակի մը մէջ թօթուելէն ետքը՝ ծխեց ու հանդարտօրէն, Օրիորդ Սրմաքէշեանի յառելով աչքերը՝

– Այդ ընտանիքը, – ըսաւ, – գայթակղութիւններու բոյն մըն է...

Կ'երեւայ, թէ ամէնքէն չհասկցուեցաւ այս «գրաբար» ֆռազը, որ հոն գտնուող տիկիններուն գլուխները անկել տուաւ հարցաքննող ու շուարած, քըքիջ մը առթեց Օրիորդ Սէմէրճեանին. պարզ նշան, թէ բան մը չէր հասկցած եւ հասկցող կ'ուզէր ձեւանալ, եւ դէմին նայիլ տուաւ Զապէլին պզտոր դէմքը՝ ամօթխած կարմրութեամբ մը թեթեւակի գունաւորուած:

– Պարո՛ն Սուրէեան, – ըսաւ Օրիորդ Սէմէրճեան իրանի պչրոտ կոտրտուքով մը, – դուք այդ ընտանիքը լաւ կը ճանչնաք, անշուշտ գիտէք պատահածները, կը հաճի՞ք արդեօք պատմել...

– Ինչէ՞ն գիտէք, Օրիո՛րդ, թէ ես այդ ընտանիքին ներքին պատմութեանը տեղեակ եմ:

– Բայց դուք ամէն բան գիտէք, Աղեքսանդրիոյ մէջ անցած դարձածէն տեղեկութիւն ունիք, անկէց վերջը...

Օրիորդը լռեց՝ չարաճճի ժպիտով մը աչքերը խոնարհելով:

– Եւ յետոյ ի՞նչ, օրիո՛րդ:

– Բան ... իմացայ, որ ուրիշ տուներ արդէն այդ պատմութիւնը ըրեր էք, – ըսաւ քրքիջի մը մէջ՝ գլուխը վեր առնելով:

– Է հայտէ՛, Սուրէեա՛ն, էրկան մ'ըներ, – ըսաւ անդիէն Մարտիկ աղա, – պատմէ՛, նայինք:

– Եթէ տիկինները իրենց հաւանութիւնը տան:

– Ինչո՞ւ չէ, ըսաւ տիկին Գապասաճեան՝ թեւերը կուրծքին վրայ ծալելով, – լաւ մը կը զբօսնունք:

(Շար. 59)

(Շար. Ա. էջէն)

Հայաստանի Ջաւախքը ուր ռուսական զինուորական խարիսխը մարդոց գործ կը հայթայթէ: Ազրպէյճան ունի իր Լեզգիները, անդին կայ Տաղստանը:

Այս ամբողջին մէջ կը մնայ այն հիմնականը որ Ռուսաստանի մարդիկն ու զինուորները Կովկասը իրենց տան բակը կը նկատեն: Անոր լաւագոյն արտայայտութիւններէն էր ռուս զօրավար Լ. Իվանովի շրջանին մէջ ամերիկեան միջամտութեան մասին անցեալ Մայիսին ըսածը թէ ԱՄՆ «պայթուցիկ քայլ մը կը փորձէ»: Նոյն զինուորականը սպառնացած էր որ Ռուսաստան անորոշ ժամանակով կը պահէր Վրաստանի զինուորական իր խարիսխները եթէ այդ երկիրն ու Ազրպէյճանը չարունակէին դարպասել ՕԹԱՆ–ի:

Վրաստան կ՛առարկէ գլխաւորաբար Թիֆլիսի մօտակայ Վազիանիի խարիսխին զոր սպառնալիք կը նկատէ: Մոսկուա խոստացած է մինչեւ 2001 Յուլիս դուրս բերել զայն, բայց շրջանի ռուս հրամանատարը ըսած է թէ խարիսխին վերջնական կարգավիճակը տակաւին որոշուած չէ:

Ռուսաստան դժգոհ է Ազրպէյճանի ու ու Վրաստանի Չէչէններուն տուած նեցուկէն ալ, թէեւ երկու երկիրներն ալ կը մերժեն զայն:

Կրեմլինի քաղաքականութեան մաս կը կազմէ ռուսական անցագիրներու լայն տարածումը. Նախկին խորհրդային քաղաքացիներէն ուզողին կը տրուի անցագիր մը որ ի հարկին Ռուսաստանի քաղաքացիներու կարեւոր թիւ կ՛ապահովէ Աբխազիոյ, Հարաւային Օսէթիոյ եւ Ջաւախքի մէջ, աւելի քան երբեք սերտ կապ պահելով Մոսկուայի հետ: Միւս կողմէն, կայ Վրաստանի ու Ազրպէյճանի Ռուսաստանի մուտքի արտօնութիւն պարտադրելու հեռանկարը որ երկու երկիրներուն ալ դժգոհութեան պատճառ է:

Դիտողներ կը հաստատեն որ 1816–էն ի վեր ռուսական քաղաքականութիւնը մեծ փոփոխութիւն չէ կրած ու միշտ տարբեր ժողովուրդներու միջեւ հակամարտութիւններու հրահրումը կարեւոր կը նկատուի, իսկ անոնց միջեւ միութիւնը՝ ճակատագրական: Լաւատեսները, որոնց մաս կը կազմէ Է. Շեվարնածէ, համոզուած կը յայտնեն որ Նախագահ Պուտին կրնայ լեզու գտնել Կովկասի տարբեր կողմերուն հետ:

Արեւմտեան քաղաքականութեան հետ Մոսկուայի երկրորդ տարակարծութիւնը հիմնուած է հայկական Սփիւռքին ճնշումով Ազրպէյճանի օժանդակութեան դէմ ցեխեղուած խոչընդոտին: Ատիկա մեծ նեցուկ կուտայ Հայաստանի որ Ռուսաստանի գլխաւոր դաշնակիցն է: ԱՄՆ–ու օժանդակութեան կարեւոր մէկ համեմատութիւնը կ՛ուղղուի Երեւանին:

Այս բոլորը ըսելէ ետք, «Էքոնոմիսթ»ի յօդուածագիրը կ՛ըսէ թէ Կովկասի մէջ արեւմտեան քաղաքականութիւնը այնքան ճախողած է որ կասկած կը յարուցանէ նոյնիսկ անոր անկեղծութիւնը: Քաղաքացիական ընկերութեան, լաւ ղեկավարութեան մասին քարոզները թերեւս ճշգրտումներ են եւ իրականութիւնը այն է որ ուժանիւթի արեւմտեան ընկերութիւնները թերեւս ալ կաշառակեր, տկար պետութիւններ կը նախընտրեն քարիւղատարները կառուցանելու համար, քան՝ ամուր ժողովրդավարութիւններ որոնք կրնան բնապահպան մտահոգութիւններ ունենալ, կամ ուժանիւթի բարձր պատանելի իրենց քաղաքացիներուն բաժինը պահանջել:

Այսուհանդերձ, չափազանց չնականութիւն կը նկատուի այս ատրճանի կասկածամտութիւնը եւ յօդուածագիրը տակաւին յոյսի լուսանցք մը կը պահէ: Կովկասի մէջ քարիւղը, քարիւղատարները կրնան նոյն դերը կատարել, ինչ որ ըրած են ածուխն ու պողպատը, Եւրոպական համարակայնութեան հիմնումին մէջ: Վճռորոշ պատասխանատուութիւնը Ռուսաստանի կը պատկանի. եթէ Նախագահ Պուտին անկեղծօրէն կ՛ուզէ բարգաւաճ, հզօր, անկախ դրացիներ ունենալ, Կովկասը աւոր փառքը տալու յարմարագոյն վայրն է: Սակայն, եթէ ան նախընտրէ անցեալին աշխարհաքաղաքական խաղերը խաղալ, Արեւմուտքը իր ուժերուն ներած չափով արգելք պիտի ըլլայ իրեն: Այդ պարագային հետեւանքը պիտի ըլլայ վտանգաւոր, անկումային, նեխած վիճակ մը:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՆԻՍ. – Տէր եւ Տիկին Սերժօ Պէրպէրեան 3000 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. – Փիէր Տէր – Սարգիսեան 1000 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. – Ռմն Կեդրոնականցի 1000 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶ. – Տիկին Գասպարեան 500 Ֆր.:

ՇԱՒԻԼ. – Կրէկուար Թուղլուեան 500 ֆրանք:

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երեւանի Թատրոնի եւ կինոյի պետական ինստիտուտի ռեժիսորայի ֆակուլտետում կատարւում է ընդունելութիւն, «պարուսոյց / պարերի բեմադրող ռեժիսոր» մասնագիտութեամբ:

Ընդունելութեանը կարող են մասնակցել նաեւ սփիւռքահայ դիմորդները:

Ուսման տեւողութիւնը հինգ տարի է: Ուսման մէկ տարուայ վարձը 800 (ութ հարիւր) ԱՄՆ տոլար:

Սփիւռքահայ դիմորդների դիմումներն ընդունւում են մինչեւ Սեպտեմբերի 15–ը:

Ցանկացողները կարող են դիմել՝

Հայաստան
Երեւան, Ամիրեան 26
Հեռ. 374 1 – 53 – 62 – 21
Ֆաքս 374 1 – 53 – 62 – 33

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TELEVISION
TF1

SAGAS : Les grandes familles
Caviar PETROSSIAN
l'autre or noir

Mercredi 23 août à 20h55

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ, ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լապտեր»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ զրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին շուրջ, որ տեղի կ՛ունենայ

ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19-ին:

Մասնակցութեամբ՝
ՀԱՅԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, Աւընիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne, 339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.
Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

ՊԱՆԵԼՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ–Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ՛ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալորէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30–ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —
Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տօնիկեանին՝
☎ 01· 45· 46· 10· 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01· 46· 65· 81· 53

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 24
JEUDI
24 AOUT
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահմանի : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.975 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.975

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 22 / 23)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿԱԳՐԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան ուղերձով մը նշած է Հայաստանի անկախութեան հռչակագրին տասնամեակը : 1900 Օգոստոս 23-ին ժողովրդական հանրաքուէով անոր ընդունումը Նախագահը վերջին տասնամեակին ամէնէն առանձնայատուկ իրադարձութիւններէն նկատած է : Այդ ժամանակաշրջանին արձանագրուած խրագործութիւններուն մէջ տեսնելով հռչակագրին կենսունակութիւնն ու պատմական կարեւորութիւնը, Նախագահը յանգած է այն եզրակացութեան թէ տասնամեայ «հոլակական ուղի»ն վկայութիւնն է որ հայ ժողովուրդը կարող է իր առջեւ խնդիրներ դնելու եւ հետեւողական կերպով լուծելու զանոնք :

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԵՌԱԳԻՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՏԻՆԻ

Ռուսական սուզանաւին աղէտին առնչութեամբ Նախագահ Ռ. Քոչարեան Օգոստոս 21-ին ցաւակցութեան հեռագիր մը ղրկած է Ռուսաստանի Նախագահին : Ռ. Քոչարեան իր ու Հայ ժողովուրդին վիշտը յայտնած ու ցաւակցած է «եղբայրական ռուս ժողովուրդ»ին :

Վարչապետ Ա. Մարգարեան ալ նոյնիմաստ հեռագիր մը ղրկած է՝ Ռուսաստանի իր պաշտօնակից Մ. Կասեանովին :

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱՌԶՈՒԻ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ

Գառզուի մահուան առթիւ Նախագահ Ռ. Քոչարեան ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած է անոր ընտանիքին ուր խոր վիշտ կը յայտնէ մեծանուն արուեստագէտին մահուան առթիւ : Գառզուի մահը ան մեծ կորուստ կը նկատէ Հայաստանի ու համայն հայութեան համար :

Լ Ղ Հ

ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՎՃԻՌԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԱԾ

Յունիս 28-ին Ստեփանակերտի քաղաքային դատարանը վճռած էր իր բնակարանէն վտարել բանակի նախկին հրամանատար ու Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեանի քոյրն ու անոր ընտանիքը : ԼՂՀ Գերագոյն Ատեանն ալ անփոփոխ ձգած էր վճիռը : Ան գործադրուած է Օգոստոս 22-ին :

«ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ»Ի ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

«Երկիր եւ մշակոյթ» կազմակերպութեան ներկայացուցիչները Օգոստոս 19-ին ընդունուած են ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Նայիրա Մելքումեանի կողմէ ու զրոյց ունեցած իրագործելի նոր ծրագիրներու մասին : Կազմակերպութիւնը որոշած է Քարինտակ գիւղին մէջ նորոգել մանկապարտէզի շէնքը : Քննարկուած է նաեւ Շուշիի ընդհանուր վերականգնումի հարցը :

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. Օգոստոս 19-ին հասած է Նիւ - Եորք ուր ինչպէս ծանուցուած էր, կը մասնակցի հոգեւոր ղեկավարներու հազարամեակի խաղաղութեան համաժողովին, Օգոստոս 28 – 31 : Աւելի քան հազար հոգեւոր ղեկավարներ ներկայ կը գտնուին նոյն համաժողովին որուն հրաւիրուած են նաեւ ԱՄՆ-ու Արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան, Արեւմտեան թեմի առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան եւ Եգիպտոսի առաջնորդ Զաւէն Արք. Չինչինեան :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄԱՀԱՑԱԾ

«Համազգային» մշակութային ու կրթական կազմակերպութեան վարչութիւնը կը հաղորդէ թէ Օգոստոս 20-ին մահացած է նախկին նախագահ Կարպիս Գէորգ Հարպոյեան : Մահուան պատճառ եղած է սրտի կաթուած մը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ սուզանաւին 118 զոհերուն հարազատները գործնապէս իրենց դառնութիւնը յայտնած են Նախագահ Պուտինի, մեծամասնութեամբ մերժելով ներկայ գտնուիլ ոգեկոչումի արարողութեան որ ծրագրուած էր իշխանութեան կողմէ : Արարողութիւնը ջնջուած է, Օգոստոս 23-ը Ազգային սուգի օր հռչակուած ըլլալով հանդերձ : Իսկ հարազատները տեղեկացուցած են թէ մինչեւ որ զոհերուն մարմինները իրենց չյանձնուին, պիտի չմասնակցին սուգի, ոգեկոչումի որեւէ արարողութեան : Անոնց վրայ մեծ տպաւորութիւն չէ գործած Նախագահ Պուտինի Օգոստոս 22-ի երեկոյին զոհերուն ընտանիքներուն հետ հանդիպումն ալ : Ինչ կը վերաբերի սուզանաւին ընկղմելուն պարագաներուն լուսաբանութեան, ամէնէն հաւանականը կը թուի ռուսական նաւէ մը փորձի համար արձակուած հրթիռ մը : Լուրջ մտահոգութիւն կը յարուցէ արկածին հետեւանք հիւլէական ապականութեան մը առնչութեամբ, որքան ալ ռուսական իշխանութիւնները կ'ապահովցնեն թէ նման վտանգ չկայ : Ռուսական անկախ հեռատեսիլի կայան մը յայտնած է թէ ընկղմած նաւուն մէջ ուչ զինուորական 12 ճամբորդ ալ կը գտնուէր որոնց մասին բանակի աղբիւրները լուռ կը մնան :

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ Ժ. - Փ. Շըվէնըմանի հրաժարականը առոյգ կը համարուէր երբ քաղաքական կեանքի վերամուտի օրն իսկ, Օգոստոս 22-ին յայտնեց թէ կը շարունակէ մերժել Գորսիքայի մասին վարչապետին պատրաստած օրէնքի բանաձեւը ներկայացնել Ազգային Ժողովին : Օգոստոս 23-ին, նոյնիսկ հաւանական կը նկատուէր որ Շըվէնըմանի փոխարինուի Մարթին Օպրիի կողմէ :

ԺՈՂՕ կղզիին պատանդներէն փիլիպպեանցի բանտուր մը ազատ արձակուեցաւ Օգոստոս 23-ին : Ան ոչ արեւմուտքցի վերջին պատանդն էր որ կը գտնուէր առեւանգիչներուն ձեռքը : Մնացածներուն համար սակարկութիւնները կը շարունակուին :

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ հանրապետութեան նախկին նախագահ (1992 – 1993), ներկայի ընդդիմադիր պարագլուխ Ա. Էլչիպէյ Օգոստոս 22-ին մահացած է Անգարայի մէջ ուր կը դարմանուէր : Ան միջոց մը առաջ մտած էր զինուորական հիւանդանոցը, իր քաղցկեղին պատճառով : Միշտ կը քննադատէր Հ. Ալիեւի վարած քաղաքականութիւնը, յատկապէս Ղարաբաղի հարցին մէջ : Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման փոթորկումներուն մէջ երազը ունեցած էր գրաւելու մինչեւ Սեւանի գտնուած տարածքը ու լիճին մէջ լողանք առնելու... : Ծնած էր 1938-ին :

ՊԱՂՏԱՏ առաջին անգամ ըլլալով խիստ հակազդեցութիւն ցոյց տուած է թրքական օդուժին կողմէ Հիւսիսային Իրաքի Օգոստոս 15-ի ռմբակոծութեան, սպառնալով ի հարկին հակադարձել : Թրքական ռմբակոծումին պատճառաբանութիւնը ՓՔՔ-ի զինեալներու ճամբարի մը քանդումն էր : Ըստ Իրաքի Արտաքին գործերու նախարարութեան, 40 զոհ տուած է թրքական ռմբակոծումը :

ՊՕՅԻՆԿ 747 օդանաւ մը որ 1996 Յուլիս 17-ին Նիւ - Եորքէն ճամբայ ելած էր դէպի Փարիզ, բարձրանալէն կարճ միջոց մը ետք ջախջախուած էր, պատճառ ըլլալով 230 ճամբորդներու մահուան : Չորս տարի ետք արկածին քննութիւնը աւարտած կը նկատուի . եզրակացութիւնը այն է որ վառելանիւթի կեդրոնական ընդունարանին մէջ պայթում մը պատճառ եղած է արկածին :

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՄԷՋ Ապրիլէն ի վեր քըսանեւերեք ծայրայեղ խլամականներու ձերբակալութեամբ աւուցի մեծահարուստ Պէն Լատէնի կապուած խմբակ մը չէզոքացուած կը նկատուի : Իսրայէլ որ պաղեստինեան ուժերու գործակցութեամբ կատարած է այդ ձերբակալութիւնները, կը յայտարարէ թէ անոնց շնորհիւ երկիրը փրկուած է ահաբեկչական արարքներու շարքէ մը :

ԹՈՒՐՔԻԱ քաղաքական տագնապի մը սեմին հասած է Հանրապետութեան նախագահին ու վարչապետին սուր հակադրութեան պատճառով : Պ. Էճէվիթ պատրաստած է օրէնքի ծրագիր մը որով կը զիւրանայ յետադիմական կամ անջատողական գործունէութեան տէր պետական պաշտօնեաներու պաշտօնազրկումը : Հանրապետութեան Նախագահ Ա. Ն. Սէզէր միշտ կը մերժէ ստորագրել ծրագիրը զայն Սահմանադրութեան աշխարհական սկզբունքին հակառակ գտնելով : Մինչեւ իսկ սպառնացած է հրաժարիլ, եթէ հակադրութիւնը շարունակուի :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դումային ընտրուած չէչէն երեսփոխանը Ա. Ասլախանով դատապարտած է Չէչէնիոյ մէջ ռուսական զօրաբաժիններու գործունէութիւնը : Ասլախանով որ ռուսական իշխանութեան գործակից մը նկատուած է, զարմանք պատճառած է իր արտայայտութիւններով երբ ըսած է յատկապէս թէ անմեղներու սպանութիւնները եւ թալանը ռուս զինուորականներու համար սովորական վարուելակերպ դարձած են Չէչէնիոյ մէջ :

ՋՕՐԱՎԱՐ ՓԻՆՈՇԷ Հոկտեմբեր 9-ին պիտի հարցաքննուի իր պաշտօնավարութեան շրջանին Չիլիի մէջ մարդկային իրաւունքներու բռնաբարման արարքներու մասին : Մենատիրոջ խորհրդարանական անձեռնմխելիութեան Օգոստոս 8-ին ջնջումէն ետք առաջին կարեւոր պարգացումն է հարցաքննութեան որոշումը : Փինոշէի դէմ 165 բողոք կայ, աւելի քան երեք հազար հոգիի մահուան կամ անյայտացման առնչութեամբ :

ԱՄՆ-ՈՒ բանակին մէկ բանբերը յայտարարած է թէ Յուլիս 26-ին, մարդական թռիչքի մը ընթացքին, Սաուտի Արաբիոյ վրայ ջախջախուած է ռազմական օդանաւ մը որուն երկու հոգինոց անձնակազմը փրկուած է արկածէն : Այս յայտարարութիւնը յաջորդած է Իրաքի պնդումին թէ Յուլիսին վար առնուած է ամերիկեան զինուորական օդանաւ մը : Ամերիկացի բանբերը ըսած է միայն թէ օդանաւին անկումը թշնամիի կողմէ բացուած կրակոցներու հետեւանք չէր :

ԻՐԱՔԵԱՆ Քիւրտիստանի վրայ թրքական ռազմական օդանաւերու կողմէ արձակուած ռումբեր Օգոստոսին 15-ին 40 հոգիի մահուան պատճառ եղած էին : ԱՄՆ-ու Անգարայի դեսպանատան բանբերը քիւրտ լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով ըսած է թէ իր երկիրը ոչինչով առնչուած է պատահարին, թէ իրենց խօսակիցը միայն Թուրք կառավարութիւնն է : Աւելցուցած է թէ ԱՄՆ միշտ կողմնակից են նման յարձակումներու սահմանափակումին եւ թէ նման արարքներ միայն ահաբեկիչները թիրախ պէտք է առնեն : Իսկ Իրաքի հիւսիսակողմի ՓՔՔ-ի ահաբեկիչներուն դէմ ԱՄՆ ընդհանուր առմամբ Թուրք կառավարութեան իրաւունքները կը պաշտպանէ, շեշտած է դեսպանատան բանբերը :

ԳԱՌԶՈՒԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«LE MONDE» (mercredi 23 août)

JEAN CARZOU

UN STYLE FIGURATIF AUX TRAITS EMBROUSAILLES

«Մոնտ» եւս կ'ոգեկոչէ արուեստագէտին կեանքն ու գործը, Ժընիվիէվ Պրէրէթի գրութեամբ : Կենսագրական նշումներէ ետք կ'անդրադառնայ յարդարանքի ոճով անոր նկարչութեան որ 30-ական թուականներու մոդական իրապաշտութենէն կուգայ . լաւ ընդունելութիւն գտած ոճն է Գառզուի, որ անփոփոխ կը մնայ, միայն թեմաներու յաջորդականութեամբ . նախ պատերազմն է իր աւերակներով, փլատակներով, Ցայտնութենական տեսարաններով, յետոյ երկաթուղիներն են, մեծ ուժգնութեան հոսանքի սիւները, հիւլէական գործարանները :

Գառզուի գործին մէջ յատկանշական տեղ ունեցած են Վենետիկը, այլ վայրեր, մինչեւ որ 1990-ական թուականներու սկիզբը 600 քառակուսի մեթրի վրայ Ցայտնութենէն ներշնչուած տեսարաններով կը յարդարէ Մանոսքի Եկեղեցին :

Յօդուածագիրը կ'եզրակացնէ Գառզուի հիացումը գրելով Լորէնի, Վաթթոյի եւ Տալիի նկատմամբ ու կը մէջբերէ անոր արժեւորումը Սէզանի ու Փիքասոյի հասցէին . արժեւորում որ կ'ամփոփուի «արուեստը խաթարած» ըլլալու ամբաստանութեամբ :

Նաեւ «Մոնտ» հրատարակած է երեք մահազդները (Թոռան, գեղարուեստից կաճառին եւ Մանոսքի Հիմնարկին) :

ՎՐԻՊԱԿ

Օգոստոս 23-ի «Յառաջ»ի Ա. էջի Ա. սիւնակի խորագիրը պէտք է ըլլար . – «Կովկասը ՈՒՐ աշխարհներ կ'ընդհարին» (եւ ոչ՝ ու) :

ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՆՈՒՔԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ ԳԱՌԶՈՒԻ ՀԵՏ

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽՄԲ. – Գառզուի մահուան առթիւ, իր յիշատակին, կը վերհրատարակենք հարցազրոյցը զոր ունեցած էինք 1991 Օգոստոսին, Թուն (Զուիցերիա) Մանուքի նախօրեակին, («Յառաջ Միտք եւ Արուեստ», Սեպտեմբեր 8, 1991):

Աստուածածնայ այս Կիրակին բացառապէս գեղեցիկ է զուիցերական սա լճին ափին, ուր Գառզու եւ կինը եկած են քիչ մը հանգիստ գտնելու: Հանգիստը, Գառզուի համար, թերեւս դիպուկ բառը չէ, քանի չի դադրիր աշխատելէ, պանդոկի սենեակին պատուհանին դէմ տեղաւորած դրասեղանին առջեւ: Կը գծէ, ազատօրէն, ի՛ր ուզածը: Ազատութեան, աւելի ճիշդ ազատագրման հաճոյքը զոր կը վայելէ Մանուքի եկեղեցւոյ նկարազարդման վերջանալէն ի վեր, նոր կորով մը տուած է նկարիչին, «ազատն Գառզու» պիտի ըսէր Շահնուր: Արդարեւ աւելի քան հինգ տարիներու տքնաջան, հեւ ի հեւ աշխատանքը, ջիղերու պրկումը, չեն ազդած սակայն իր վրայ: Միշտ նոյն կենսունակ, եռանդուն, աւելի քան երբեք երիտասարդ մեծ վարպետն է, որու հետ բախտն ունեցանք ժամեր անցընելու, Մանուքի եկեղեցւոյ պաշտօնական բացումէն հազիւ ամիս մը առաջ:

⁂

Ազգային բնոյթ ունեցող հանդիսութիւն մըն է այս բացումը, որ կը կատարուի Սեպտեմբեր 20-ին, Հարաւային Ֆրանսայի եզակի Փրովանսի այս անկիւնը, Մանուք, նոյնքան անծանօթ, որքան հանրածանօթ Ժիոնոյի շնորհիւ: Հողի եւ բնութեան այս երգասացը, որ մերժեց իսկ պատերազմի երթալ, իր մահէն անդին պիտի հանդիպէր նկարիչին, որու հողին ալ այնքան խռոված էին զէնքերը, թնդանօթները, հրթիռները: Հանդիպումը, անցեալին, տարբեր նախատեսուած էր, Գառզու պիտի տեսնէր Ժիոնոն անոր մէկ գրքին նկարազարդման առթիւ, բայց, գրագէտը հրաժեշտ տուած էր կեանքին ու ժամադրութիւնը՝ ջնջուած:

Այսօր, նկարիչը եկած է գրագէտին այնքան սիրած հողին վրայ, ու մատուռի մը պատերուն յանձնած իր ամբողջ վաստակին համադրութիւնը: Բայց, Թողունք որ ինք պատմէ մեզի թէ ի՞նչպէս սկսաւ այս ամբողջը:

– «Ութ տարի առաջ էր որ ճանչցայ տոքթէօր Նիէլը: Ան նկարիչ մը կը փնտռէր որ Էքս – ան – Փրովանսի փառատօնին հանրագիրը պատրաստէ: Ըրի եւ այդպէս սկսան մեր յարաբերութիւնները: Քանի մը տարի ետք, եկաւ մօտս ու սեղանիս վրայ նետեց աւերակ մատրան մը նկարները: Անհաւանական, ըսաւ, ձեզի համար է: Այս մատրան մէջ «Յայտնութիւնը» պէտք է ընէք: Տեսած էր 1957-ի ցուցահանդէսս «L'apocalypse» եւ անկէ տպաւորուած էր: Տեսած էր պաստառներ՝ հիւլէական գործառումներ, աւերակներ, քաղաքակրթութեան մեքենայացումը, մարդը որ կ'անմարդկայնանար: Կը յիշէ՞ք այդ ցուցահանդէսս, ճշգրիտ, տառացի, Ս. Յովհաննէսի Յայտնութիւնը չէ, այլ մեկնութիւնը, որու ծոցը կ'ապրինք: Առարկեցի թէ չէի կրնար, հնարաւոր չէր, զանազան պատճառներ շարեցի, տարիք եւ այլն: Տեղի չտուաւ եւ օրին մէկը, կնոջս հետ, երթանք տեսնենք սա մատուռը: Գացինք Մանուք: Եկեղեցի՞ն. աւերուած, պատերը կը փլէին, գետինը փոսեր: Ազդուեցայ, աւելին՝ զօրաւոր հարուած մըն էր: Երեւակայեցէք, ԺԹ. դարու սկիզբի, նոր – դասական մատուռ մըն է, բաւական հազուադէպ Փրովանսի մէջ: Գեղեցիկ պատեր կային նկարելիք, նկարիչի մը համար՝ քաշողական: Խօսեցանք, վիճեցանք պայմանները շատ երկարօրէն, ի վերջոյ, համաձայնութիւնս տուի: Հինգ տարի առաջ էր: Սկսանք ուսումնասիրել, տեղւոյն վրայ տեսնել թէ ի՞նչ կարելի էր ընել: «Յայտնութեան» ունեցած պաստառներս, մասամբ չէին համապատասխաներ, ուրիշներ կը համապատասխանէին: Աւելցնելիք կար, ըստեղծելիք, հսկայ աշխատանք մը կար տանելիք: 1986-ին, պայմանագիրը ստորագրեցինք եւ սկսանք աշխատիլ: Քիչ մը ծանօթ էի Մանուքի, գացած էինք Ժիոնոն տեսնելու, կեանքին վերջին շրջանին, գիրք մը պիտի պատրաստէինք միասին, չեղաւ:

«Նախատեսածէս շատ աւելի երկար տեւեց: Հարկ էր աշխատանոց մը գտնել: Կանչեցի այդ յարդարողը, որու հետ աշխատած էի «Փերիքոլ»ի առեն, ծանօթ էր գործիս, խելացի մէկն է, Սիմոնինի, եւ սկսանք: Այս հակիրճ պատմականն է: Թաղապետութիւնը ուզած էր փրկել այդ փլատակ մատուռը, որ յաճախորդներ ունէր առեւտրական կեդրոնի մը վերածելու համար: Կը դիմէր ուրեմն Տոքթէօր Նիէլի, որ ծանօթ անձ մըն էր շրջանին մէջ, անդամ Էքսի փառատօնի կոմիտէին, ան ալ, 1957-ի ցուցահանդէսիս պատճառաւ, կը խորհէր իմ մասիս եւ այսպէս ճամբայ կ'ելլէր ամէն ինչ»:

Եւ զուտ նկարիչին կողքին, դեր ունեցա՞ծ է արդեօք հայ նկարիչը:

– «Հայկական ծագումս դեր խաղաց մանրամասնութեան մէջ, մանրամասնութիւն մըն է, ինչպէս պիտի ըսէր Լը Փէն: Ամբողջութեան մէջ, մանրամասնութիւն մը, բայց՝ շատ կարեւոր ըստ ինծի – Հայերու ցեղասպանութիւնը, որ մոռցուած է այսօր, մաս կը կազմէր Ի. դարու բարբարոսութեանց: Ցեղասպանութիւնը ահաւոր բան մըն էր: Ամբողջ Եւրոպան խօսեցաւ այդ մասին: Ուրեմն, մաս կը կազմէր: Հայ եմ: Որմնախորշ մը կայ քովը՝ ուրիշ մը՝ Հրեաներու ցեղասպանութիւնն է: Այդ որմնախորշին մէջ, տեսակ մը զինուորական կայ, ոտքի, երեք գլուխներով՝ Ապտիւլ Համիտ, Թալաթ եւ Քեմալ, որ շարունակեց եւ եզրափակեց ցեղասպանութիւնը, կը հանդչի գանկերու լերան մը վրայ, ձախին՝ Հայաստանի բնանկար մը դրած եմ, աւերակ եկեղեցիներ եւ հայրենի այդ բնանկարին առջեւ, ձիաւորներ կ'անցնին, Մոնղոլներ սուրերով, ոգեկոչելու համար մեծ արշաւանքները: Աջին՝ համապատասխանը Հրեաներուն համար, երեք գլուխներ, մէջտեղը՝ Հիթլէր, նաեւ Փօլ Փոթ, Ստալին…»:

Այս առթիւ լոյս տեսած շատ գեղեցիկ բացատրական քաթալոկը ձեռքը, Գառզու կը նկարագրէ կէտ առ կէտ, յատակագծին վրայ, ինչ որ պիտի տեսնենք:

– «Մուտքին, ձախ կողմը կը տեսնուին Յայտնութեան չորս հեծեալները, որոնց տուած եմ գերձայնային չորս սաւառնակներու կերպարանքը, որոնք կ'անցնին հրթիռներու, թօրփիլներու, աւերակներու դաշտի մը վրայէն, ապա սա ամբողջ պատը, ըսի արդէն ցեղասպանութիւնն է, սա միւսը՝ Սոդոմ եւ Գոմոր, մէջտեղը կինը որ կը տիրապետէ, մերկ, տռփական, Բաբելոնի պոռնիկը…»:

Եւ դեռ կը ներկայացուին Փաշիզմը, կեռխաչերով եւ մուրճ մանգաղով, անդին Ֆրանսական յեղափոխութիւնը, բայց անոր մէկ երեսակը՝ Սարսափը, որ ծնունդ տուաւ աշխարհի բոլոր Փաշիզմներուն, միշտ գանկերու լերան մը վրայ, կառափնատներ, գլխատուած մարմիններ: Գառզու ոչինչ մոռցած է մեծ Պատմութեան բոլոր նշանակալից դէպքերէն՝ Վերտէօն թէ Վանտէցիներու ջարդը կամ «Ս. Պարթելեմի»ն, Նափոլէոնի պատերազմները, պերճանքը, ներկայի բարքերը, տռփական գծագրութիւններ, Մարքիզ տը Սատ եւ այս ամբողջին մէջտեղը յաղթական՝ Կոյսին, այսինքն՝ անբծութեան: Մարդկութիւնը կը սկսի փոխուիլ, սիրահարները կուգան պարտէզը, մարդկութիւնը կ'արթննայ, հողը կը մշակուի եւ հոս Գառզու կը մեծարէ ուրիշ մեծ մը՝ Միլէ, որ իր վրձինով երգեց հողը եւ որու Անժելիւսը իր օրհնութիւնը բերաւ տունէ տուն: Կեդրոնական տիպարն է՝ կին – ծառը իր տերեւներով, պտուղներով, բուսականութեամբ մը, ուր բնութիւնը կը փթթի եւ կը դառնայ երկրաւոր դրախտին վերածնունդի խորհրդանիշը: Նոր մեկնում դէպի ապագայ, երկաթուղի, ճամբաներ, պահն է, երբ մարդկութիւնը հասած է զէնիթին, յաղթած է բոլոր բարբարոսութեանց, կ'երթայ ուրիշ աշխարհներ: Կը հասնին երկրային դրախտը, Ադամ եւ Եւա, գառնուկը, աղաւնին, վերջաւորութեան սկիզբն է: Կայ Յիսուսի կեանքը, չորս պատկերներով, Յիսուս ներկայ է:

Ի՞նչ կը խորհի Գառզու իր այս ստեղծագործութեան մասին, արդեօ՞ք իր կարեւորագոյն գործը կը նկատէ.–

– «Ամբողջ գործիս համադրումն է: Տարիներէ ի վեր գլխուս մէջ կան աւերակ պալատներ, թնդանօթներ, երկինքը սակայն միշտ պայծառ է: Չենք գիտեր, այս ամբողջը իրականութիւն է թէ երազ: Ալֆան է եւ օմեկան, թերեւս իրականութիւն չէ, ճշմարիտ չէ, հեռուէն դիտուած այս ամբողջը բան մը չէ: Եւ թերեւս մարդկութիւնն ալ պիտի երթայ գիտութեան հետ: Մարդիկ կը խորհրդածեն: Դրախտը, թերեւս, այլուր է: Այսինքն, կուգանք քիչ մը միսթիք սա բանին՝ թագաւորութիւնս երկրի վրայ չէ: Յիսուս ըսաւ»:

Հսկայ աշխատանք մըն է զոր տարած է Գառզու եւ այս մէկը տարբեր ծաւալ ունի քան Մաթիսի, Շակալի կամ Քոքթոյի նկարազարդումները, քանի այս անգամ, ամբողջ Յայտնութիւնը կը դրուէ 666 քառակուսի մեթր: Տոքթէօր Նիէլի հետ, կայ նաեւ, այսօր, «Ֆոնտասիոն Գառզու» մը, որպէսզի, կ'ըսէ Գառզու «Մենք մեր տէրն ըլլանք, ծախքերը ապահովենք, եթէ երեք տարի ետք բաց ունենանք, թաղապետութիւնը պիտի գոցէ: Պէտք է օգտագործենք նաեւ գետնայարկը, ուր հրաշալի կամարներ կան, կարելի է պէտք ըլլայ ցուցահանդէսներ կազմակերպելու համար: Ծանօթ Ժիոնոյի շնորհիւ, Մանուքը պէտք է վերածուի մշակութային կեդրոնի մը: Արդէն «Ֆոնտասիոն Ժիոնօ» մըն ալ կայ»:

Հիմա, ի՞նչ ծրագիրներ: Նախ, Գառզու շունչ մը կ'առնէ: Ջղամարտ մը տարած է, ինքն իրեն հետ, հինգ տարի: Ծրագիրներ կան, անշուշտ, 1992 Մայիսին ցուցահանդէս մը Փարիզ, ուրիշ մը՝ Գերմանիա, յետոյ պէտք է իրագործել քանի տարիներու ուրիշ ծրագիր մը որ Վերսայլի ցուցահանդէսն է:

«Վարձքդ կատար»ն իսկ քիչ կը թուի նման աշխատանքի մը ի տես: Բայց, ան ազատագրուած է այսօր, ոչ միայն հսկայ աշխատանքէ մը, այլ մանաւանդ, կը թուի, իր իսկ մղձաւանջներէն: Իր ներքին ամբողջ խռովարար աշխարհը, անմարդկայնացած մարդկութեան, ուր գիտութիւնը սպաննեց բնութիւնը, ուր թնդանօթները եկան գրաւելու ծառաստանները: Ճարտարապետի իր անհման գիծերով ու նկարիչի կախարդիչ գոյներով, ան, մատուռի մը պատերուն յանձնեց իր ներաշխարհը: Հաւատքը կորսնցուց, թէեւ, պահեց յոյսը, մնաց՝ Երազը:

Եւ երազն է գերհզօր:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀՈՒՆՁՔԸ

80 տարիներ առաջ կառուցուած Համալսարանի շէնքում կայ հաւաքոյթի մի սրահ, որի պատուհանները, նստարանները, բեմը եւ ընդհանուր տեսքը որեւէ փոփոխութիւն չէին կրել մինչեւ այս տարի: Այս տարի, շնորհիւ պոլսահայ մի անանուն բարերարի, սրահը հիմնովին վերանորոգուեց, յատակը մարմարապատուեց վարդագոյն մարմարով եւ պատուհանները իրենց փայլով եւ վարագոյրով ամբողջապէս գեղեցկացան:

Յուլիս 1-ին, Երեւանի պետական համալսարանի հիմնադիր մասնաշէնքի վերանորոգուած այս գեղեցիկ դահլիճում, տեղի ունեցաւ 1999 – 2000 ուսումնական տարուայ շրջանաւարտների վկայականների յանձնման արարողութիւնը: Հանդիսութիւնը նախագահում էր Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Հայրապետը:

Դահլիճը լեցուն էր ուսանողներով, ծնողներով, դասախօսներով եւ հիւրերով:

Բեմի երկու կողմերում շարուած էին շրջանաւարտ յիսուն ուսանողները: Կենտրոնում հպարտօրէն կանգնած էին, արդէն իսկ բանակ զօրակոչուած, տասնմէկ շրջանաւարտները՝ զինուորական համազգեստով:

Հանդիսութիւնը ղեկավարում էր Աստուածաբանութեան ամպիոնի դասախօս Մարի Սանթուրջեանը:

Ողջոյնի առաջին խօսքը վերապահուած էր Երեւանի պետական համալսարանի տեսուչ Ռ. Մարտիրոսեանին: Նա արտայայտեց իր գոհունակութիւնը, շնորհաւորեց Ֆակուլտետի յաջողութիւնը, որ մարմնաւորում էր երկրորդ հունձքով՝ յիսուն շրջանաւարտներով, որոնցից տասնմէկը՝ գերազանցութեան վկայականով:

Արդէն երկրորդ տարին է, որ Աստուածաբանութեան Ֆակուլտետի աւարտական (պետական) քննութիւնները նախագահում է ակադեմիկոս Վլ. Բարխուդարեանը: Նա յայտնեց իր գոհունակութիւնը եւ գնահատանքը՝ շեշտելով այն իրականութիւնը, թէ շրջանաւարտ ուսանողները չորս տարիների ուսումից յետոյ ներկայացրեցին եւ պաշտպանեցին իրենց աւարտական աշխատանքները գեղեցիկ, մաքուր հայերէնով եւ պատշաճ գիտական մակարդակով: Վլ. Բարխուդարեանը յատկապէս նշեց այս Ֆակուլտետի համար կարեւոր մի առանձնայատկութիւն եւս, որ աւարտական բոլոր աշխատանքներում օգտագործուած էր մի քանի օտար լեզուներով գրականութիւն, եւ այս երեւոյթը արդիւնքն է Ֆակուլտետում հաստատուած մասնագիտական հարուստ գրադարանի եւ լեզուների ուսուցման արդիական մեթոդների:

Այնուհետեւ, դասախօս Մ. Սանթուրջեանը ներկայացրեց Ֆակուլտետի 1999 - 2000 ուսումնական տարուայ աւարտական կուրսի ուսումնական, ուսումնամեթոդական եւ արտալսարանային աշխատանքների տեղեկագիրը: Տեղեկագրում ներկայացուած էր անցած հինգ տարիների ընթացքում Ֆակուլտետի՝ Կրօնի տեսութեան եւ պատմութեան եւ Աստուածաբանութեան երկու մասնագիտական ամպիոնների ծրագիրը եւ դասաւանդուող առարկաները: Աստուածաբանական դասընթացներից՝ Վարդապետական Աստուածաբանութիւն, Հին և Նոր Կտակարանների ներածութիւն և մեկնութիւն, Ընդհանուր եկեղեցական պատմութիւն, Հայ Եկեղեցու պատմութիւն, Բարոյական աստուածաբանութիւն, Կանոնագիտութիւն, Տօմարագիտութիւն, Ծիսագիտութիւն, Հայ Աստուածաբանական Մատենագրութիւն, Վարքաբանութիւն եւ այլն: Կրօնագիտական առարկաներից դասաւանդուել են Դիցաբանութիւն, Կրօնների եւ Էզոթերիկ համայնքների պատմութիւն, ինչպէս նաեւ ընդհանուր եւ յատուկ մասնագիտական դասընթացքներ: Նշուեց նաեւ, որ այս 4 տարիներին, ընդհանուր առմամբ, դասաւանդուել են 36 պարտադիր եւ 8 ընտրական առարկաներ, որոնց դասաւանդումն իրականացրել են գիտութեան տասը տոքթոր, փրոֆէսոր եւ տասնութ թեկնածու դոցենտ:

Ֆակուլտետի յաջողութեանը մեծապէս նպաստել է եւ այն, որ ապահովուած է համապատասխան նիւթատեխնիկական եւ մասնագիտական գրականութեամբ: Մասնաւորապէս, Ֆակուլտետի մասնագիտացուած գրադարանն ունի 5000-ից աւելի գրքային ֆոնդ, սպասարկւում է համակարգչային ցանցով եւ փոխադարձ կապեր է հաստատել Անգլիքան, Ռուս Ուղղափառ, Գերմանիայի եւ աստուածաբանական այլ կենտրոնների հետ: Ուսումնական աշխատանքների արդիւնաւէտութեան բարձրացման կարեւորագոյն գործօններից է նաեւ Ֆակուլտետի տե-

ուչ, տոքթոր փրոֆէսոր Շահէ Արք. Աճէմեանի անձնական նախաձեռնութեամբ հիմնադրուած միջազգային կապեր: Անցած երեք եւ կէս տարիների ընթացքում Աստուածաբանութեան ֆակուլտետում դասախօսութիւններ եւ դասախօսութիւնների շարք են կարդացել բազմաթիւ հանրաճանօթ աստուածաբաններ:

Նկատի ունենալով, որ աստուածաբանութիւնը նոր դասաւանդուող առարկայ է Երեւանի պետական համալսարանում, զգալի է մասնագէտ աստուածաբանների նոր սերունդի բացակայութիւնը: Այդ պակասը լրացնելու նպատակով, ֆակուլտետի տեսուչը կարողացաւ ապահովել, որ անցեալ տարուայ երկու շրջանաւարտներ շարունակեն իրենց ուսումը Գերմանիայի Հալլէ համալսարանում: Այս տարուայ շրջանաւարտներից մէկը պիտի յաճախի Լօզանի համալսարանում:

Յատկապէս շեշտուեց, որ ֆակուլտետում առանձնակի ուշադրութիւն է դարձուել գրաբար եւ յունարէն լեզուների խորացուած ուսումնասիրութեանը: Այդ լեզուների իմացութիւնը հնարաւորութիւն է ընձեռում հազարամեակների ընթացքում կուտակուած աստուածաբանական մատենագրական գրականութիւնը խորացնելու:

Կարեւոր տեղ է յատկացուած նաեւ արտալսարանային դաստիարակչական աշխատանքներին: Նրանցից առաջինն է ուխտագնացութիւնը դէպի Օշական: Ամէն տարի Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առաջին դասարանի ուսանողները այցելում են Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի դամբարանին եւ կատարում են հաւատարմութեան իրենց ուխտը հայ լեզուին, հայ մշակոյթին, հայ հողին եւ հայ եկեղեցուն, որից յետոյ բարձրանում են Բիւրականի աստղադիտարան, ուր հանդիպում եւ զրուցում են ճանաչուած գիտնականների հետ եւ ծանօթանում նրանց աշխատանքին: Տարուայ ընթացքում նման ուխտագնացութիւններ կազմակերպւում են դէպի Հայաստանի մեծ վանքերը, ինչպէս Հաղբատ, Սանահին, Օձուն, Գլաձոր, Նորավանք, Տաթեւ եւ այլն, ինչպէս նաեւ պատմական վայրեր, ինչպէս՝ Անի, Դուին, Սմբատաբերդ, Ամբերդ եւ այլն:

Տեղեկագրի ընթերցումից յետոյ խօսք տրուեց Աստուածաբանութեան ֆակուլտետի տեսուչ Շահէ Արք. Աճէմեանին: Նա յուզուած էր եւ հպարտ: Նրա տքնաջան եւ անխոնջ աշխատանքի արդիւնքն է այս յաջողութիւնը: Շահէ Արք. Աճէմեանը հայրական իր խօսքում բարի երթ մաղթեց իր ուսանողներին: Ցանկաց, որ նրանք շարունակեն իրենց առաքելութիւնը հայ դպրոցներում, կարողանան հայ դաստիարակել եւ հայ պահել մանուկին, փորձեն զերծ պահել նրա մանկական հոգին բոլոր ոտնձգութիւններից, որպէսզի անաղարտ մնայ մեր պապերի հաւատքը:

Շրջանաւարտների անունից սրտի խօսք ասաց Յ. Յովհաննիսեանը: Նա շնորհակալութիւն յայտնեց տեսուչին եւ բոլոր դասախօսներին նրանց հոգատարութեան, ջերմութեան ու նուիրումի համար: Հպարտութեամբ նշուեց նաեւ, որ իրենց լսարանից տասնըութ ուսանողներ ուսումը պիտի շարունակեն մագիստրատական բաժնում:

Հանդիսութեան օրը արժեւորուեց մէկ այլ հանգամանքով եւս: Գարեգին Բ. օրհնեց եւ շնորհաւորեց շրջանաւարտներին, կարեւորեց նրանց իւրաքանչիւրի դերը հայ հոգեւոր կեանքում՝ դժուարին այս օրերին: Նա տեղեկացրեց նաեւ, որ յաջորդ՝ 2000 – 2001, ուսումնական տարում, արդէն իսկ, կառավարութեան որոշմամբ, հանրապետութեան հանրակրթական դպրոցներում պիտի դասաւանդուի Հայ Առաքելական Եկեղեցու պատմութիւն:

Վկայականների բաշխման հանդիսութեան աւարտին բոլոր ներկաները երգեցին «Հայր Մեր»ը:

* * *

Երկու շաբաթ անց, Շահէ Արք. Աճէմեանը հրաւիրուած էր Հայկական բանակի Արմաւիրի ուսումնական զօրամաս՝ օրհնելու զօրակոչիկների երդման արարողութիւնը: Այս զօրամաս են զօրակոչւում բարձրագոյն կրթութեամբ երիտասարդները՝ պատրաստելու համար սպայական աստիճանի: Այս տարի, երդման կոչուած էին հազար վեց հարիւր երիտասարդներ:

Զօրամասի դաշտի վրայ շարուած էին զինուորական ջոկատները: Նրանք շրջապատուած էին տասը հազարից աւելի ներկաներով՝ Հայաստանի բոլոր կողմերից իրենց ծնողներով եւ հարազատներով: Երդման արարողութիւնը վսեմ էր եւ գեղեցիկ: Զօրամասի գլխաւոր հրամանատարի խօսքից յետոյ, Շահէ Արք. օրհնեց զինուորներին: Նա արտայայտեց հպարտութեան իր զգացումը, որ Աստուածաբանութեան ֆակուլտետի շրջանաւարտները եւս զինուորական համազգեստով եւ զէնքը կուրծքին, մասնակցեցին երդման արարողութեանը եւ աւարտեց իր պատգամը հետեւեալ խօսքերով.

«Սիրելի զինուորներ Հայոց բանակի, այս պահուն, դուք երդում ըրիք Աստուծոյ եւ ձեր ազգին դիմաց, նուիրումով կատարել զինուորական ձեր պարտականութիւնը ի պաշտպանութիւն մեր սուրբ հողին: Մենք բոլորս ալ հպարտ ենք ձեզմով եւ կ'աղօթենք առ Աստուած, որ տայ ձեզի ուժ, զօրութիւն եւ մնայուն ամբողջական նուիրումի հոգին: Դուք մեր յոյսն էք, ձեզմով երաշխաւորուած է մեր հանրապետութեան գոյատեւումը, զօրացումը եւ յաղթական ընթացքը: Դուք մասն էք յաղթական այն բանակին, որ գիտցաւ լռեցնել թշնամիին թնդանօթները եւ վեց հարիւր տարիներ ետք, արձանագրել առաջին յաղթանակները հայ բանակին, ազատագրել Շուշին, նուաճել Օմարի լեռնանցքը, ապահովել արեւելեան ճակատը եւ խաղաղութիւնը մեր աշխարհին: Դուք էք խոստումը վաղուան մեր նոր յաղթանակներուն: Նայեցէ՛ք Արարատին եւ ան պիտի ըսէ ձեզի, թէ ինչ է վաղուան ձեր պարտականութիւնը, նայեցէ՛ք էջմիածնի գմբէթին, որովհետեւ Մասիսն ու էջմիածինն են ամէն Հայու սրտին մէջ ծածանող դրօշները՝ մեր սրբութիւնները: Դուք պիտի զգաք, թէ նորէն մեզի հետ է Աստուած: Ձեր հաւատքն է առ Աստուած, որ այսօրուան ձեր երդումը պիտի վերածէ ուխտի: Հաւատարիմ եղէք այդ ուխտին եւ պիտի զգաք, թէ Աստուած՝ մեր հայրերուն Աստուածը, ձեզի պահապան ու պաշտպան է միշտ»:

ՄԱՐԻ ՍԱՆԹՈՒՐՋԵԱՆ
(Դամասկոս)

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Լոնտոնի «Ինտիփէնտընթ» թերթին Թուրքիոյ թղթակիցը երեք տարուան շրջանէ մը ետք իր երկիրը վերադարձին յօդուածով մը գծած է երկակի պատկերը Թուրքիոյ որուն ծովուն, արեւուն, նուրբ մինարէներուն վիպականութիւնը կը քօղարկէ յատկապէս Քիւրտերու դէմ կիրարկուած բիրտ քաղաքականութիւնը:

Ճիշդ է որ Ժ. Հիւճըր անուն այս լրագրողը Թուրքիա մեկնելու մղումները ի մտի ունեցած էն բարակ աւազով անոր ծովափները, կապո – կապոյտ ծովը, նրկարչագեղ մինարէները, խուներամ գոց շուկաները, Եգէականի ափերու հնութիւնները: Լրագրողը չի ժխտեր այս կարգի գեղեցկութիւններուն գոյութիւնը, կ'ըսէ միայն թէ այդքանով պատկերը անկատար է:

Ամբողջացնելու համար զայն, կը յիշէ Սղերդ կատարած այցը. հարաւ – արեւելեան անծեալ այդ քաղաքին բնակիչները իրենց հօտերը փողոցներուն մէջ կը պահեն, քանի որ իրենց գիւղերը ապահովութեան ուժերու կողմէ հրկիզուած են: Հոն քաղաքացիական զգեստով ոստիկան մը զինքը նշմարելով ոստիկանական երկու կառք կ'ընկերանայ անոր. հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ տեղացիներու հետ ամէն շփում անկարելի կը դառնայ: Իսկ քաղաքէն ելքին լրագրողն ու շարժավարը ճամբու պանէշի մը ինքնութեան ստուգումի կ'ենթարկուին որ ժամ մը կը տեւէ: Հիւճըր կ'ըսէ թէ իր հարցաքննութեան մասին բնելիք չունի, բայց քիւրտ շարժավարին հետ բաւական բիրտութեամբ վարուած են:

Ան կը յիշէ քիւրտ պարագլուխ Ա. Օճալանի ձերբակալութենէն ետք վարչապետ Պ. Էճէվիթի արտայայտութիւնը թէ Թուրքիա ցեղապաշտական աւանդութիւն չունի: Նոյն օրը, Սղերդէն ելքին, ոստիկաններ զինքը հարցաքննելով ուզած են գիտնալ թէ քիւրտ շարժավարը ի՛նչ կրնայ ըսած ըլլալ «մեր երկրին» մասին: «Երեւակայեցէ՛ք թէ ինչ ըրած պիտի ըլլային իրեն եթէ ան դժբախտութիւնը ունեցած ըլլար վարչակարգը քննադատելու եւ ես զինքը մատնած ըլլայի» կը գրէ բրիտանացի լրագրողը: Կը պատասխանէ թէ ոչինչ ըսած է այդ մասին ու գոհացած է կառքը քշելով: Տեղական պատասխանատուն կը հարցնէ թէ Հիւճըր ինչ կը խորհի այդ շրջանին մասին. ան կը պատասխանէ թէ մեծապէս գրաւիչ է, հակառակ տիրող թշուառութեան. «այստեղի մարդիկը – խմա՛ Քիւրտերը – թշուառ են որովհետեւ այդպէս կ'ուզեն» կը հակադարձէ պատասխանատուն:

Երբ կը պատրաստուի Տիյարպէքիր երթալ, ուսանող բարեկամ մը կ'ուզէ իրեն ընկերանալ: Սակայն, անոր ուսուցիչը կը սպառնայ զինքը վտարել, եթէ երթայ այդքան «վտանգաւոր» գօտի մը: Հոն առաջին այցին տակաւին միամտութիւնը ունի կարծելու թէ թուրք պատասխանատուները օգնական պիտի ըլլան իր պրպտումներուն. կ'երթայ ոստիկանատուն, լուսաբանութեան կարօտ սպանութիւններու մասին հարցափորձ ընելու: Զինք կը ղրկեն կառավարութեան մամուլի սպասարկութեան բաժինը ուր պաշտօնեայ մը քաղաքավարութեամբ կը բացատրէ թէ Տիյարպէքիրի մէջ պրպտումները շարունակելու պարագային ոստիկանութիւնը պիտի ձերբակալէ զինք ու իրենք պիտի չկրնան միջամտել:

Թուրքիա գտնուած շրջանին լրագրողը առաջին հանդիպումը կ'ունենայ չարչարանքի զոհերու հետ: Անոնցմէ Քիւրտ մը կը պատմէ իր ձերբակալութեան պարագաները, երբ Պոլիսէն Քիւրտիստան կ'երթար հարազատները տեսնելու: Կը ծեծեն, կը խոշտանգեն, նախ եռացած, ապա սառած ջուրին մէջ կը մխրճեն զինքը, ելեկտրական հոսանք կու տան սեռային անդամներուն:

Ժ. Հիւճըր հետեւեալ պարբերութեամբ կ'աւարտէ իր էջը. «Ահա՛ թէ ինչու Թուրքիայէն կը մեկնիմ խառն զգացումներով: Մէկ կողմէն՝ պիտի կարօտնամ Պոլիսն ու Թուրքերը ընդհանուր առմամբ: Միւս կողմէն՝ երբ հարց կու տան թէ ինչո՛ւ չեմ սիրեր այս երկիրը, կը պատասխանեմ որ ան ամբողջութիւն մըն է: Չեմ սիրեր, որովհետեւ արեւմտականացուած Թուրքիոյ ապահովութիւն ներշնչող դէմքը կը ծածկէ այն միւսը որ դիմանկար դէմքն է խոշտանգիչին եւ անոր քիւրտ զոհերուն»:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

Սուրէան ինքզինքը ժողվրտեց վայրկեան մը, որուն մէջոցին հոն գտնուողները վարագոյրին բացումը մօտ զգացող հանդիսատեսներու ուշադրութեան հեշտասիրութ պատրաստականութիւնը ունեցան: Ու հիմա վարագոյրը ի՛նչ բեմերու վրայ պիտի բացուէր, որոնք ի՛նչ աւետ ու ճոխ խնճոյք մը պիտի տային իրենց չարամտութեանը:

– Այդ ընտանիքը իրաւ տարօրինակ ընտանիք մըն է, – սկսաւ Սուրէան իբր յառաջաբան, եւ, ծանր ու լուրջ իր թեթեւութիւններուն վխտումին մէջ, իր կատակները, սրամտութիւնները, պատուական թամբասանքները իմաստասիրական կամ գիտական բանախօսութեան մը վարդապետական շեշտովը հանդիսաւորելով, իր ինչ – ինչ զուարճալի խօսքերուն ի պատիւ արձակուած քրքիջի հրթիռներուն անտարբեր, սկսաւ պատրաստուած ճառի մը կանոնաւոր ու անընդհատ ծաւալումովը, սկսաւ քրոնիկը ընել այդ ընտանիքին, որուն արտառոց վարմունքը, արարքները, ներքին գաղտնիքները Աղեքսանդրիոյ Հայերուն մէջ բերնէ բերան կը շրջէին, չար լեզուներուն գլխաւոր սնունդը, ընտանեկան խօսակցութիւններու մթերքը կը կազմէին, ինչ որ չէր արգիլեր այդ տունը էն յաճախուածը ըլլալէ քաղքին բոլոր հայ տուներուն եւ պատուաւոր, շնորհքով համբաւուած ընկերութենէն: Հազիւ տեղաւորուած Պոլսոյ վախերուն եւ Աղեքսանդրիոյ հոգերուն ընդմէջ՝ Հայերը չէին ուշացած ունենալու իրենց գայթակղական քրոնիկը, հաստատելու իրենց բամբասանքի ատեանը, ուր ամէն մարդ հասարակաց ամբաստանող է եւ դատաւոր, ու դատուողները ամէնքն ալ յանցաւոր, եւ ուր ամէն ոք յօժարաւ դիւրահաւատ ըլլալով, առանց փաստի եւ վկայի, բարոյականի վճիռներ կ'արձակուին... ի բացակայութեան:

Այդ Ատեանին մէջ էն շատ քարկոծուողն էր Պէյլէրեան ընտանիքը, որ կը թուէր ինքնին՝ յաղուրդ տալու Հայերուն չարախօսական ախորժակին:

– Մայրերնին ջղային կին մըն է, մեծխօսիկ, ցուցամոլ, պարծենկոտ մի՛չ... շարունակեց, դանդաղ ու կանոնաւոր, այդ ընտանիքին կեանքէն ու անձերէն մանրադէպեր, խօսքեր ու շարժումներ՝ մէջբերելով իր դիտողութիւնները, խորհրդածութիւնները արդարացնող, հոն գտնուողներէն ունկնդրուած՝ երանայած լռութեամբ մը, ուրկէ մերթ քրքիջներ կը փրթէին ծափերու պէս:

Քառորդի մը չափ մտիկ ընելէ ետքը Մարտիկ աղա անհամբեր դուրս ելաւ.

– Հասկցայ, սա «մասալ» է, ես երթամ «Դրօշակ» կարդամ:

Երբ Սուրէան հիւրերէն ետքը մեկնեցաւ, Մարտիկ աղա հարցուց մօրն ու աղջկանը:

– Է՜հ, ինչպէ՞ս էր, ի՞նչպէս գտաք, բամբիս չափ չկա՞յ եղեր:

Մայրը թեթեւ ծամածռում մը ունեցաւ դէմքի, որ պերճախօսօրէն կ'ըսէր Սուրէանին իր վրայ ըրած անախորժ տպաւորութիւնը: Իսկ Զապէլ կը մնար լուռ ու մտածկոտ:

Առտու մը Մարտիկ աղա Լուվրի պարտէզը իր խմբակէն շրջապատուած՝ բարձրաձայն «Դրօշակ»ի թիւ մը կը կարդար՝ դէմքի ու թեւերու բուռն շարժականութեամբ մը մարտագոռ, փողահար տողերը հոգեւորելով.

«Կռիւ, միշտ կռիւ, յաղթանակութիւնը մի ուժ է անպարտելի. մենք մէկ մէկի ետեւից մահացու հարուածներ զարնում ենք այն խարխուլ շէնքին, որ Համիդին պետութիւնն է»:

Մէյ մըն ալ նայիս՝ Գարակէօզեանը շուարած, կարծես գող ելած, շտապաւ սրճարանէն դէպի իրենց կողմը ուղղուեցաւ:

– Մարտի՛կ էֆէնտի, Մարտի՛կ էֆէնտի...

Այս վերջինը, որ զինքը շատ չէ՛ր սիրեր, շարունակեց իր ընթերցումը, արդէն խանդավառ տողերուն պատերազմական խիզախ արշաւէն տարուած: «Մենք որոշել ենք կռուել մինչեւ ցմահ»...:

– Մարտի՛կ էֆէնտի, – կրկնեց միւսը, – կարեւոր հեռագիր մը կայ, շատ կարեւոր:

«Կարեւոր հեռագիր» խօսքին Մարտիկ աղա լրագիրը վար առաւ եւ իր ընթերցումէն դեռ խռովուն ու սպառնացայտ մնացած աչքերը Գարակէօզեանին վրայ սեւեռելով.

– Է՛, ի՞նչ կայ, ի՞նչ է, ըսէ, նայինք:

– «Հաւաս» կ'ըսէ կոր, այսինքն Պարսկաստանէն Հայեր տաճկական հողը արշաւեր են, կ'ըսէ կոր: «Sont entrés en territoire turc» կ'ըսէ կոր:

Մարտիկ աղա ոստում մը ունեցաւ աթոռին վրայ:

– Հէ՜, ի՞նչ կ'ըսես կոր, Հայերը Պարսկաստանէն Տաճկաստան արշաւե՞ր են:

– Այո՛, հեռագիրը կ'ըսէ կոր:

Իսկոյն Մարտիկ աղա իր քովիններէն, որոնք որ գաղիերէն գիտէին, սրճարան զրկեց խնդիրը ստուգելու: Վերադարձան, Գարակէօզեանին ըսածը հաստատեցին: Դէմքը ճառագայթարձակ, Մարտիկ աղա ամէն նոր եկողի չորս – հինգ անգամ կրկնել տուաւ հեռագիրը՝ հայերէն, գաղիերէն, սկիզբէն, վերջէն:

– Ուրի՞շ բան չկայ, հէ՞, հը՞...

Շուրջը ժողվուեցան, սեղմուեցան ամէնքը:

– Ի՞նչ է սա, Մարտիկ էֆէնտի, ի՞նչ կը նշանակէ սա:

(Շար. 60)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան առթիւ :

Խաղողօրհնէքի առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Կարպիկէլ Թուֆաւյեան 300 Ֆր., Տիկին Կարմիրեան 200 Ֆր. :

Տէր եւ Տիկին Արամ – Անահիտ Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Թորոս – Անահիտ Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Հերփոյեան, Տիկին Աճէմեան եւ Տիկին Միքայէլեան 100-ական Ֆր. :

Տէր եւ Տիկին Օսկեան 1 սնտուկ խաղող, Տէր եւ Տիկին Սեբոր Կավրիէ 1 սնտուկ խաղող, Պաչըպէօյիւքեան ընտանիք 1 սնտուկ խաղող :

Սաքենիկ Աւետիքեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մասլաղեան 500 Փրանք կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի Եկեղեցւոյ պայծառութեան :

Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81-րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին :

Սոյնը 81-րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է : Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին ժողովին, վերոյիշեալ թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով. –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին :

2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին :

3.– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու :

4.– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը :

5.– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առընչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բատ պատշաճի արծարծուող հարցերու :

6.– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու :

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լապտեր»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ գրոյց-դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին շուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19-ին :

Մասնակցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
339, Աւընիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ :

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne, 339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎ : 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

ՊԱՆԵՒՕԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ-Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ — կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն :

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14.30-էն,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01. 45. 46. 10. 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01. 46. 65. 81. 53

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

« ՅԱՌԱՋ » ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Տաղկախաղ 50-ամեակ հաւաքածոյին) 120 Ֆր.

Դիմել « ՅԱՌԱՋ »ի :

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ :

ՈՒՐԲԱԹ
ՕԳՈՍՏՈՍ 25
VENDREDI
25 AOUT
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.975

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

76e ANNEE — N° 19.975

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ի՛նչ Տխուր Զուգադիպութիւն

1990 Օգոստոս 23-ը Հայաստանի պատմութեան նոր շրջանին հիմնական թուականն է: Այդ օրը ժողովուրդը ցնծութեան մթնոլորտի մը մէջ կը դիմէր «այո'» քուէարկելու Հանրաքուէին որուն արդիւնքը կը բանար անկախութեան Բ. շրջանը: Տարի մը ետք, յաջորդեց անկախութեան հռչակումը ու դիմաւորուեցաւ անքա'ն խանդավառութեամբ զոր կրնար գալ 70 տարի այդ առաջնային արժէքէն զրկուած ժողովուրդ մը:

Այսօր տասը տարեկան է այդ հիմնաքարը: Սակայն, 1990-ի խանդավառ զանգուածները կամ շարան – շարան հեռացած են Հայաստանէն, կամ կքած մնացած՝ պատրանաթափութեան ապրումներու առջեւ: Դժուար է տասնամեայ հրաշակերտը առոյգ պատանիի մը նմանցնել, մանաւա'նդ Հայաստանը Ռուս եւ Բելառուս միութեան լծորդելու ծանօթ կոչերէն ետք:

Այս դժուարութեան գլխաւոր փաստը տուաւ նախագահ Ռ. Քոչարեան. ան նոյն առիթով իր հայրենակիցներուն խօսք ուղղելու դիրքին մէջ, պարագայականին ու հռետորականին լաւին կառչելէ ուրիշ ճար չէր գտած: Եղա՞ն լրջօրէն հրապարակագիրներ, կարդալով անոր ուղերձին մէջ օրինակ՝ թէ «այն իսկական ուղին, որ մենք անցել ենք այս ընթացքում, խօսուն վկայութիւնն է եւ ապացոյցը որ հայ ժողովուրդը ի զօրու է իր առջեւ խնդիրներ դնել եւ հետեւողականօրէն լուծել դրանք»...: Մինչդեռ կա'ն խակական ձեռքբերումներ այդ նոյն շրջանին. գլխաւորն է անկախ պետականութեան իրողութիւնը որ անհրաժեշտ հիմնաքարն է ժողովուրդի մը բոլոր իղձերուն. աւելի համոզիչ, մանաւանդ ժողովուրդին ցաւերուն մօտիկ ղեկավարի մը պատկերը ցոլացնող չէ՞ր ըլլար ըսել թէ առաջին տասնամեակի գլխաւոր այդ ձեռքբերումին վրայ Բ. տասնամեակին պիտի ծրագրուի մինչեւ այսօր անկարելի մնացածը կարելի դարձնելու գործը:

Պարագայականին մէջ ցնցող ճեղք մը բացող տուեալը նոյն լրատուութիւններուն համբով տեղ հասաւ Օգոստոս 23-ին: Գիւմրեցի 44 տարեկան Լեւոն Սիմոնեան հեռատեսիլի կայանի մը լրագրողները հրաւիրած էր ներկայ գտնուելու իր «ինքնահրկիզումին»: Ճիշդ այն նոյն օրը՝ երբ նախագահին ուղերձը կը ճգնէր վերյիշել թէ «հայ ժողովուրդն ի զօրու է իր առջեւ խնդիրներ դնել եւ հետեւողականօրէն լուծել դրանք»:

Դժբախտ Գիւմրեցիին վերաբերող լուրը կ'ըսէր թէ ան «Շիրակ» պանդոկին մէջ զետեղուած տնակի մը բնակիչն էր որ վերջերս հօրը թաղման ծախքը հոգալու համար վաճառած էր տնակը. աշխատանք չունէր, կինն ալ լքած էր զինքը: «Ապրուստի միջոցներ չունենալով որոշել եմ կեանքիս վերջ տալ ինքնահրկիզման միջոցով»: Լրագրողներու կանչած ոստիկանները փրկած են Լ. Սիմոնեանի կեանքը. իրեն նոր տնակի ու աշխատանքի խոստում ալ եղած է, բայց ան մերժած երկրորդը, ըսելով. «աղբարկղներից ուտելին կարող է հայթայթել, քան շինարարութիւնում են վճարում»...:

Երեւութապէս ոչ մէկ առնչութիւն կայ հայաստանեան լրաշարին այս երկու տուեալներուն – նախագահին ուղերձին ու Գիւմրեցիին անձնասպանութեան որոշումին – միջեւ. բացի թերեւս անկէ որ երկուքն ալ ըրած են իրենց մնացած կարելին:

Եթէ Լ. Սիմոնեանի արարքը կը յայտնուի օրօրին դէմ ապտակի մը բնոյթով, ատոր մեղաւորը ո'չ հաղորդաշարն է, ոչ ալ օրացոյցին թերթիկը:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԵՄ ԵՒ ՑԱՆՑԱՒՈՐ» յայտարարեց Պուտին հեռատեսիլէն Օգոստոս 23-ին, ինչ որ բաւական մեծ անակնկալ մըն էր: Ներողութիւն խնդրեց ժողովուրդէն, ճշդեց սակայն թէ արեւմտեան օժանդակութեան առաջին առաջարկը ստացած էր Օգոստոս 15-ին եւ անմիջապէս ընդունած: Պուտին յայտնած է նաեւ թէ մերժած է այն հրաժարականները զորս ներկայացուցած են Պաշտպանութեան նախարարը, Ծովային ուժի սպայակոյտի պետը եւ Հիւսիսային ծովուժի հրամանատարը: Միւս կողմէ կառավարութիւնը յայտարարած է որ զոհերու ընտանիքները տասը տարուան աշխատավարձքի համապատասխան գումար մը պիտի ստանան, այսինքն շուրջ՝ 7000 տոլար:

ԿՈՆՔՈՐԴ ընկերութեան Ա. 320 խոյեւս մը ծովը ինկած է, Օգոստոս 23-ին, էջքի երեք փորձեր ընելէ ետք Պահրէյնի օդակայանը: Օդանաւը Գահիրէէն կուգար եւ կը պատրաստուէր էջք կատարել, երբ հրդեհ մը ծագած է երկու շարժակներէն մէկուն մէջ: Օդանաւը 143 հոգի կը փոխադրէր (63 Եգիպտացի, 34 Պահրէյնցի, 12 Սաուդցի եւ Ամերիկացի դիւանագէտ մը եւ անձնակազմը): Ոչ ոք փրկուած է:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ընդդիմադիր գլխաւոր թերթին «Ենի մուսավաթ»ի խմբագրապետը ձերբակալուած է, իր մասին կասկածներ ըլլալով Օգոստոս 18-ին առեւանգուած օդանաւին խնդրին առնչութեամբ: Այդ առեւանգումը կատարուած էր «Մուսավաթ» ընդդիմադիր կուսակցութեան շրջանային բաժանումներէն մէկուն նախագահին կողմէ: Հետաքննիչները ճշդած են որ առհաբեկիչը այդ խմբագրապետին հեռաձայնած է առեւանգած օդանաւէն, ներկայացնելու համար իր պահանջները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդը Օգոստոս 23-ին յայտարարութեամբ մը կը գտնէ որ «Սախպողական է միջոցներ ձեռք առնել մաքրագործելու համար արագօրէն այն պաշտօնատարները որոնք գործ ունին իսլամական եւ անջատողական գործունէութիւններու մէջ, որոնք կը միտին տապալել ժողովրդավար եւ աշխարհական վարչակարգը»:

ԱՆՐԻ ԷՄԱՆԻՒԷԼԻ, Ազգային Ժողովի Ելմտական յանձնախումբին նախագահն ալ շատ համամիտ չէ Ժոսփէնի զորսիքական ծրագրին: Հարցազրոյցով մը «Լիպէրասիոն»ի (Օգոստոս 24) կը պարզէ իր տեսակէտները: Շատ երկդիմի կը գտնէ զորսիքացի կարգ մը ազգայնականներու յայտարարութիւնները եւ վարակումի վախ ալ կը տեսնէ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ հողամասերու վրայ հրեայ բնակչութիւններու տեղաւորման համար շինարարութեան աշխատանքները մեծ թափ առած են 2000-ի առաջին եռամսեակին: Յունուարէն Մարտի վերջ 1000 տուներու շինարարութիւնը սկսած է, մինչ 1999-ի նոյն շրջանին անոնց թիւը 750 էր:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Ապտուլլահ Բ. թագաւորը առաջին անգամ ըլլալով Իսրայէլ եւ Պաղեստին պիտի այցելէ: Պիտի խուսափի սակայն Երուսաղէմ երթալէ, որ խնդրոյ առարկայ է եւ անելի մատնած բանակցութիւնները:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՐԻՒՐՕՐԵԱԿԸ

Վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան, իր պաշտօնին հարիւրօրեակին առիթով, Օգոստոս 23-ին մամուլի ասուլիս մը տուաւ: Ան գոհունակութեամբ արտայայտուեցաւ ժողովրդական կուսակցութեան մասին, որ տակաւին պաշտօնապէս Միասնութեան դաշինքին մաս կը կազմէ իր նախագահած Հանրապետական կուսակցութեան հետ:

Վարչապետը սպառնաց պաշտօնանկ ընել ժողովրդական կուսակցութեան անդամ Գիւղատնտեսութեան եւ Կրթութեան նախարարները, եթէ այդ կուսակցութիւնը շարունակէ քննադատել կառավարութեան քաղաքականութիւնը եւ բանակցիլ ընդդիմադիր Իրաւունք եւ Միաբանութիւն խմբակին հետ:

Վարչապետը ըսաւ, որ նոյնիսկ եթէ ժողովրդական կուսակցութիւնը դուրս գայ Միասնութենէն, ինքը տակաւին մեծամասնութիւն կ'ունենայ Խորհրդարանին մէջ: Հերքեց նաեւ այն զրոյցները, թէ նախագահը պաշտօնանկ պիտի ընէ զինք:

Փոփոխութիւններու հարց կրնայ ծագիլ, ըսաւ Մարգարեան: «Դժբախտաբար, անցեալ Մայիսին ներկայ դահլիճը կազմելու համար իրարու քով եկած քաղաքական ուժերէն ոմանք յստակօրէն տէր չկանգնեցան այն գործին, որուն շուրջ սկիզբէն համաձայնած էինք: Այդ պատճառով, կարգ մը փոփոխութիւններ ընելու անհրաժեշտութիւն կրնայ ծագիլ, ինչպէս ծագեցաւ քանի մը նախարարներու պաշտօնանկութեամբ», աւելցուց վարչապետը:

Վերջացնելէ առաջ վարչապետը ըսաւ, թէ մինչեւ տարեվերջ պետական պաշտօնեաններու եւ թոշակառուներու բոլոր յետնեալ ամսականները, 27 միլիոն տոլար, պիտի վճարուին:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԻ ՕՐԷՆՔԸ

Գալիֆորնիա նահանգին Ծերակոյտն ու օրէնսդիր ժողովը միաձայնութեամբ (39 – 0) ընդունած է Հայերու ցեղասպանութեան զոհերուն ապահովագրական ընկերութիւններու մօտ պահ դրուած գումարները հատուցանելու առաջարկը: Ան կիրարկելի պիտի ըլլայ նահանգապետին կողմէ ստորագրուելէ ետք: Օրէնքը թոյլ պիտի տայ որ ցեղասպանութենէն վերապրողներ, կամ զոհերու հարազատները որոնք ներկայիս Գալիֆորնիա կ'ապրին, կարենան հատուցում պահանջել եւրոպական, կամ ասիական ընկերութիւններէ որոնց մօտ ապահովագրուած էին բազմաթիւ Հայեր, ցեղասպանութեան շրջանին: Օրէնքի առաջարկին հեղինակն է Ֆրէզնոյէն հանրապետական ծերակուտական Չ. Փուչիկեան:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 23 / 24)

ԴԱՍԱԼԻՔ ՈՒ ՈՃՐԱԳՈՐԾ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Յուլիս 13-ին իրենց զօրամասէն խոյս տուած ու այդ ընթացքին ութ հոգի սպաննած երեք դասալիքներուն նախաքննութեան մասին Սեւանի զինուորական դատախազին օգնականը ըսած է թէ անոնք հոգեբուժական քննութեան պիտի ենթարկուին: Անոնք մեղադրուած են դիտաւորեալ սպանութեան, ապօրինի զէնք պահելու, դասալքութեան յանցանքներով:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Փարիզ, «Յառաջ» թերթի
Գլխաւոր Խմբագիր
Տիկին Արփիկ Միսաքեանին

Սիրելի Յառաջականներ,

Ընդունէք Հայաստանի Հանրապետութեան «ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» լրատուական գործակալութեան աշխատակազմի շնորհաւորանքները «Յառաջ» օրաթերթի 75-ամեայ վաստակած յոբելեանի առթիւ:

Գրեթէ անհաւատալի է Սփիւռքի պայմաններում, փոքրաթիւ աշխատակազմով եւ սուղ հնարաւորութիւններով եօթնւկէս տասնամեակ անընդմէջ օրաթերթ հրատարակելը, որը լաւագոյններից մէկն է արտերկրի պարբերականների մէջ եւ արժանի իր հիմնադիր, փայլուն մտաւորական Շաւարշ Միսաքեանի աւանդին:

75 տարի «Յառաջ»ը իր ուսերին է տարել սփիւռքահայութեան, յատկապէս նրա մի մեծ հատուած կազմող ֆրանսահայութեան, հոգսերն ու գործերը լայն ընթերցողին ներկայացնելու բեռը, եղել է հայրենասիրութեան, հայապահպանութեան, ազգային համախմբման, Սփիւռքում եւ բիրտ սերնդի հայեցի դաստիարակութեան, անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան հետ սերտ կապերի առաջամարտիկը, իր ընթերցողի բարեկամը:

Աւելի քան 40 տարի առաջ Ձեր հօրից ժառանգելով գլխաւոր խմբագրի դժուարին գործը: Դուք, յարգելի Տիկին Միսաքեան, բառ արժանւոյն էք կատարել Ձեր անձնուէր ծառայութիւնը, լրագրողի անխոնջ աշխատանքով, մեծ ջանք ու ճիգով սփիւռքահայ մամուլի օրէցօր նօսրացող շարքերում կարողացել էք պահել – պահպանել «Յառաջ»ի առաջընթացը:

Օրաթերթի աշխատակազմին եւ անձամբ Ձեզ, սիրելի Տիկին Միսաքեան, մաղթում ենք քաջառողջութիւն, ստեղծագործական յաջողութիւններ, ուժ եւ եռանդ Ձեր դժուարին առաքելութիւնն առաջ տանելու, ընթերցողի հետ, ինչպէս միշտ, անկեղծութեան եւ արդիւնաւէտութեան լեզուով խօսելու համար:

Իսկ Ձեր ընթերցողները ոչ միայն Ֆրանսիայում են, Սփիւռքում, այլեւ՝ Մայր Հայրենիքում:

Ջերմօրէն՝
«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»ի աշխատակազմի
կողմից տնօրէնի պաշտօնակատար
ՍԱԹԵՆԻԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՊԱՐՏՔԵՐԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Օգոստոս 23-ին մամուլի ասուլիս մը տուած եւ ի միջի այլոց ըսած է թէ Հայաստանի արտաքին պարտքը ներկայիս 828 միլիոն տոլար է ու մինչեւ տարեվերջ 913 միլիոնի կը բարձրանայ եթէ ստացուին նախատեսուած վարկերը: Ան ըսած է թէ նախորդ տարիներու տնտեսական մատակարարումները չեն յարգած վարկային շարք մը պայմանաւորութիւններ եւ պետութիւնը ստիպուած է ստանձնել պարտքերու հատուցումը: Այսօր երկրին մէջ աւելի քան 20 ծրագիրներ կը գործադրուին վարկերու շնորհիւ որոնց գումարը 479 միլիոն տոլար է:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ ՈՒ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐ 1768-1930Ի ՇՐՋԱՆԻՆ

Արեւելեան նուագը ասիական ծագում ունի, ու առաջին անգամ Թուրքիա մտած է Պարսկաստանէն Լէնկթիմուրի արշաւանքէն վերջ:

Արեւելեան խմբանուագը երկու տեսակ է: Առաջինը որ ամէնէն հինն է, կը կոչուի Գապա Սազ, կազմուած է հետեւեալ երեք նուագարաններէն. – Քէմէնչէ, Լավութա, Քանոն: Երկրորդն է՝ Ինճէ Սազ կոչուածը, որ կազմուած է 1760-ին եւ հետզհետէ բաղկացած է ջութակ, նէյ, թամպուր, տաւիղ, քանոն եւ ուտ: Ասոնցմէ ուտը արաբական նուագ մըն է եւ Եգիպտոսէն Թուրքիա մտած է Ուտի Աֆէթ կամ Ցաբէթի միջոցով:

Շատ հին ատեններէ ի վեր մինչեւ Պապա Համբարձում Լիմոնճեանի ձայնագրութեան գիւտը, բոլոր նուագածուներն ու հանէնտէները, իրենց վարպետներէն առանց ձայնանիշի, բերնուց կը սորվէին եղանակները: Եւրոպական նօթան խիստ անյարմար էր արեւելեան կիսաձայներու համար, եւ անոր փոխարէն ալ ուրիշ նօթա մը չկար:

Առաջին անգամ Պապա Համբարձում էր որ մտածեց ու յղացաւ արեւելեան կամ հայկական ձայնանիշերը, ու անոնցմով գրի առաւ եղանակները աչչութեան ու հիացումի մատնելով իրեն ժամանակակից ամենամեծ արուեստագէտները:

Արդ, Պապա Համբարձում Լիմոնճեան հայրն է արեւելեան ձայնագրութեան ու խնամակալը՝ արեւելեան երաժշտութեան: Այդ պատճառով ահա, պէտք է խմով ու իր հայացած մեծանուն աշակերտներով սկսիլ այս ամփոփ ուսումնասիրութեան:

ՊԱՊԱ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԼԻՄՈՆՃԵԱՆ

Համեստ հայ կաթողիկէ մը, Սարգիս Լիմոնճեանի զաւակը՝ Պապա Համբարձում Լիմոնճեան, բնիկ Խարբերդցի է: Իր ծնողքը, Բերա Աղա ձամի, Զուքուր փողոցի մէկ տան մէջ ծնունդ տուած է անոր 1768-ին: Նախնական ու տկար ուսում մը ստացած է իր մօր Կաստրինէի ջանքերով: Պատանի տարիքին դերձակի աշկերտ եղած ատեն, երգի հանդէպ ծայրայեղ փափաք կ'ունենայ եւ եկեղեցական երաժշտութեան դաս կ'առնէ Զէննէ Պօղոս դպիրէն, որ համբաւաւոր էր իր խիստ բարակ, գրեթէ կնոջական ձայնով ալ:

Այդ շրջաններուն, Գուրուչէշմէի Սիւզեանց ապարանքը տեսակ մը երաժշտասէրներու ժամադրավայրն էր: Համբարձում կը յաջողի մտնել այդ շրջանակէն ներս, ու պաշտպանեալը կ'ըլլայ Յովհաննէս Չէլէպիի: Հոն կը յառաջանայ արեւելեան երաժշտութեան մէջ, միւս կողմէ ալ շարունակելով Զէննէ Պօղոսի աշակերտել եւ բաւական զարգանալով կը հետեւի նաեւ Ֆէնէրի յոյն երաժշտապետ Թամթամլացի Ռնդրիոս Փապլթին, որ Պէզճեան Ամիրայի հրամանով Մայր Վարժարանին մէջ յոյն ձայնագրութեամբ մեղեդիներ կը սորվեցնէր հայ տղոց:

Համբարձում Փապլթիին կարողութիւնը իւրացնելէ վերջ, դժգոհ կը մնայ յունական ոճային եղանակներէն, ու շարականի մէջ նշանակուած խազերէն բնութելով, անոնցմէ ոմանք իբր ձայնանիշ եւ ուրիշներն ալ իբր չափ կը գործածէ հետեւեալ կերպով դասաւորելով զանոնք, փուշ, էկտրճ, վէրճախաղ, բէնկորճ, խոսրովային, ներքնախաղ, Պարոյկ:

Ասոնց առաջին վանկերը առնելով կը կազմէ հետեւեալ ձայնանիշերը Փո, Է, Բէ, Խո, Նե, Պա, (յունական՝ Նի, Բա, Վու, Գա, Տի, Զօ, Նի. ու եւրոպական Տօ, Րէ, Մի, Ֆա, Սօլ, Լա, Սի, ձայնանիշերուն տեղ): Ցետոյ չափերուն ու ամանակներուն նշանները եւս որոշելէ ու դասաւորելէ վերջ, կը սկսի իր սորված եղանակները նօթագրել անով բաւական յաջողութեամբ: Ձայնագրութեան այս գիւտին շնորհիւ հետզհետէ կը տարածուի իր համբաւը: Օր մը, այն ատենուան նշանաւոր Հրեայ երաժիշտ Իսաք Էֆէնտիի հնարած Պէաքի բէշրէվը, անոր երգած ատեն գաղտագողի կը նօթագրէ ու յետոյ նոյնութեամբ կ'երգէ անոր ներկայութեան: Հրեայ երաժիշտը, այն ատեն կատղած կը պոռայ իր երեսին. «Սէն խրրսըզ ... արհեստս գողցար»:

Համբարձում, եղանակները գրի առնելու իր այս մոգական ձայնագրութեան շնորհիւ կը սկսի պտտիլ նաեւ թէքքէները, տէվրիշներուն երգերը նօթագրելու: Օր մը երբ գացած էր Համամի Զատէ Իսմայիլ Տէտէին երգածը նօթագրելով, տէվրիշներէն մէկը խողութիւնը լուր կուտայ տէտէին, որ իր քովը կանչելով զայն կը գնահատէ ու կը քաջալերէ Համբարձումը, որ յաճախադէպ տեսութիւններով կ'օգտուի ու կը զարգանայ, նոյն ատեն համբաւ մը շինելով իր նօթային համար որ կը կոչուի անոնց կողմէ Համբարձում Նօթասը:

Պապա Համբարձում իր տաղանդին ու հեզութեան շնորհիւ սիրելին կը դառնայ Պէզճեան Ամիրայի եւ կ'ըլլայ երաժիշտ Մայր Եկեղեցիի: Միեւնոյն ատեն կոյր ու մոլի Նախանձի ու հալածանքի առարկան կը դառնայ կարգ մը աւանդամոլ երաժիշտներու:

Պապա Համբարձում 27 տարեկանին ամուսնացած է Պալեան Գրիգոր Ամիրային իրեն համար շինել տուած Բերայի տան մէջ, եւ ունեցած է վեց զաւակներ, որոնցմէ չորրորդը Նէյգեան (նէյ ածող) Զէնոր մանաւանդ արժանաւոր յաջորդ մը եղաւ իր հօրը:

Հակառակ իր անկիչաչար բնաւորութեան, ազդուած նախանձորդներու թշնամութիւններէն, միջոց մը լքեց իր արուեստը եւ նէյգեան տղուն հետ միջոց մը ձեռնարկեց Սեւ Ծովի նաւահանգիստներէն ծխախոտի, իւղի եւ ընդեղէնի փոխադրութեան ու առեւտուրի, բայց փոթորիկ մը օր մը փճացուց իրենց գործն ու նիւթականը:

Գրեթէ յուսահատ ու լքուած էր զինքը պաշտպանող ամիրաներու յաջորդական մահուամբ, երբ Ճէզայիրլեան Ամիրա Խասգիւղի այցելու ուսուցիչ կարգեց զինքը, ցկեանս ամսական մը յատկացնելով եւ անոր համար տուն մըն ալ վարձելով:

Հոն մեռաւ ան, 1839 Ցունիս 29-ին, այսինքն երաժշտասէր Սուլթան Մահմուտ երկրորդին մեռած օրը: Այս մեծ մարդուն յուղարկաւորութիւնը սակայն շատ անշուք եղաւ: Մարմինը ամփոփուեցաւ Բերայի Ս. Յակոբի գերեզմանատունը, ուր դժբախտաբար անհետ կը մնայ իր թաղուած տեղը, որովհետեւ ռեւէ յիշատակարան ու շիրիմ չէ կանգնուած իր վրայ: Պապա Համբարձում, ամէնէն կարեւոր դիրքը կը գրաւէ Թուրքիոյ արեւելեան երաժշտութեան մէջ իր ձայնագրութեամբ ու հմտութեամբ: Քանիցս պատուուած է սուլթաններու ներկայութեան քննուելով: Իր գլխաւոր աշակերտները եղած են Թամպուրի Ալիքսան, Արիստակէս Յովհաննէսեան, Նէյզէն Զէնոր, Պետրոս Չէօմլէքճեան, եւ այլն:

Պապա Համբարձումին առաջին ուսուցիչը Զէննէ Պօղոս ծնած էր 1746-ին Սկիւտար եւ աշակերտած է «Պարկեշտ» մականունով ծանօթ Տ. Աբրահամ քահանային: Հմուտ էր ոչ միայն եկեղեցական երաժշտութեան այլ նաեւ հայերէնի, յունարէնի ու լատիներէնի եւ նախնական բժշկութեան: «Լոյս Զուարթ»ի ներկայ եղանակը ինք վերակազմած է յունականէն օգտուելով: Մեռած է 1822-ին Խասգիւղի մէջ 80 տարեկանին, բազմաթիւ տիրացուներ ու աշակերտներ հասցնելով:

ՊԵՏՐՈՍ ՉԷՕՄԼԷՔՃԵԱՆ

Ծնած է 1785-ին, Սկիւտար: Զաւակն էր Եւթոկիացի Բրուտ Գրիգորի: 12 տարեկանին, երբ կը գրաւէր դերձակութեամբ, օգտուելով Պապա Համբարձումի խանութին մօտաւորութենէն, օգտուեցաւ անկէ: Աւելի վերջ սկսաւ ջութակի ու արեւելեան երաժշտութեան դասեր առնել Ջինճիրլի խանին մէջ: Իր համբաւը մեծնալով, ազդեցիկ ամիրաներու խրախուսանքով ընդունեց Մխիթար Ս. Կարապետի երաժիշտ դասատուութիւնը: Առաջին անգամ ինք էր որ Ուսուլի (ձեռքի չարժումով չափ տալ թրքական կանոնով) միջոցով սորվեցուց իր աշակերտներուն, Պապա Համբարձումէն սորվածները: Ցետոյ հալածուած ու լքուած այս պաշտօնը ձգեց կաթոլիկութիւնը ընդունելով մեռաւ 1840-ին:

ՆԷՅԶԱՆ ԶԷՆՈՐ

Պապա Համբարձում Լիմոնճեանի այս չորրորդ զաւակը ծնած է 1810-ին: Նէյը՝ Յովհաննէս եղբօրմէն, ձայնագրութիւնն ալ իր հօրմէն ուսաւ, եւ քիչ ատենուան մէջ այնքան յառաջացաւ որ, եղբայրը նախանձէն փչրեց անոր սրինգը:

Զէնոր դէմքով ու բնաւորութեամբ շատ կը նմանէր իր մեծանուն հօրը, որուն հետ կ'երթար յաճախ թէքքէները ունկնդրելու համար նէյը: Ան ոչ միայն կը նուագէր, այլ նաեւ կը շինէր սրինգներ, որոնք ծախած է շատ բարձր գիներով: Եկեղեցական երգեցողութիւններուն ալ, միջոց մը ընկերացած է ան սրինգով: Իր տաղանդին ու համբաւին շնորհիւ ընդունուած է Սուլթան Մէճիտէն ու խիստ գնահատուած է անկէ: Իր միակ զաւակը, որ ի յիշատակ իր հօրը Համբարձում կոչած էր, յոյն սպասուհիի մը անփութութեան հետեւանքով կը խեղդուի ծովուն մէջ, այն պահուն երբ Վոսփոր Եէնի Մահալլէ Ֆըրըլտագի պարտէզին մէջ կը նուագէր, բազմաթիւ ունկնդիրներու խանդավառութեան մէջ: Այս կսկիծը մոռնալու համար կը մեկնի Եգիպտոս 1863-ին, ուր խտիվ Սաիտ փաշայի հիւրասիրութեան ու պաշտպանութեան կ'արժանանայ: Բայց Զէնոր զաւկին կսկիծը սրտին, կը մեռնի երեք տարի վերջ, 1866-ին: Կ'ըսուի թէ, Եգիպտոսի նախանձոտ արուեստագէտներ թունաւորած են զինքը:

ԹԱՄՊՈՒՐԻ ԱԼԻՔՍԱՆ

Վանեցի սննեկալեւ Գասպարի որդին Ալիքսան ծնած է Կէտիկ Փաշա 1815-ին: Պապա Համբարձումի այս աշակերտը իր վարպետին պէս հետեւած է թամպուրի: Եկեղեցական երաժշտութեան սահմանը նեղ դտնելով նուիրուեցաւ աշխարհական երգերու: Իր համբաւը տարածուեցաւ հեռաւոր երկիրներ եւ 1854-ին հրաւիրուեցաւ Եգիպտոս խտիվ Սաիտ փաշայի կողմէ 50 անգլիական ոսկի ամսականով: Այս պաշտօնը հինգ տարի շարունակեց, մեծ յաջողութեամբ ու պատիւներու արժանանալով, երբ առտու մըն ալ, յանկարծ վերադարձաւ Պոլիս հրաժարելով իրեն շռայլուած պատիւներէն ու սպառելով իր ամբողջ դրամը: Այս տարօրինակ բնաւորութեամբ մարդը, հինգ տարի եւս ապրելէ վերջ, 1864-ին թշուառ վիճակի մը մէջ մեռաւ Պոլիս: Թամպուրի Ալիքսան հեղինակած է բաւական թիւով շարքիներ:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԱԼՃԵԱՆ (ԱՐԻՍ)

Ծնած է Լանկա եւ զաւակն է Լէքէճի Յովհաննէսի որ ծանրաղոյն չալերու եւ կերպասներու աղտերը մաքրելով կը ղբաղէր: Նախնական ուսումը ստացած է Մայր Վարժարանի մէջ, ուրկէ վերջ յանձնուած է Պապա Համբարձումի խնամքին, որուն մահէն վերջ, կարգուած է երաժիշտ՝ Մայր Եկեղեցիի: Իր ուսուցչին մահէն վերջ, կատարելագործած է Պապա Համբարձումի հեղինակած ձայնագրութիւնը, լրացնելով զայն ծունկ, ծնկներ, կիսաթաւ, քառաթաւ եւ այլն լրացուցիչներով: Հասցուցած է գեղեցկաձայն դպիրներ: 1846-ին երբ, Սուլթան Մէճիտ հիւր եղած էր Տատեան Պօղոս պէյի Սան Ստեֆանոյի տունը, Սուլթանին ներկայութեան Արիս խումբին երգել տուած է «Էյ Սէվլէրի կէրտանը մէֆամ» ներբողերգը, եւ արժանացած է ինքնակալին գնահատութեան ու նուէրներուն, եւ ստացած է պատուանշան մը իր փէսին վրայ կրելու համար: Միջոց մը տիրած է իր համբաւը ամէն կողմ: Հասցուցած է բազմաթիւ աշակերտներ Գաբրիէլ Երանեան, Յարութիւն Երկանեան, Համբարձում Չէրչեան, Գաբրիէլ Խանճեան, Հանէնտէ Ասատիկ Համամճեան, եւ Վրթանէս Հիսարլեան: Միջոց մը իր աշակերտներուն հետ հրատարակած է «Քնար արեւելեան» անուն ամսաթերթ մը որ հաւաքածոյ մըն էր թաքսիմ, բէշրէվ, սէմայի եւ շարքիներու: Հեղինակած է նաեւ եկեղեցական եւ ազգային եղանակներ եւ կայսեր նուիրուած ձօներգներ: Մեռած է 1878-ին Ապրիլ 13-ի Աւագ Հինգշաբթի օրը յետին թշուառութեան մէջ: Յուղարկաւորութիւնը մեծահանդէս կատարուած է, նախագահութեամբ Ներսէս Պատրիարք Վարժապետեանի: Թաղուած է Պալըգլը:

ՈՒՏԻ ԱՖԷԹ (ՑԱԲԷԹ)

Ծնած է Եգիպտոս, ուրկէ առաջին անգամ Պոլիս գալով, Հանրածանօթ Քէմանի Թաղէոսի նուագախումբին մէջ նուագած է քանոն: Բայց տեսնելով որ իր նուագած քանոնը այնքան մեծ ընդունելութիւն չի գտներ Պոլսոյ մէջ, դարձեալ կը վերադառնայ իր ծննդավայրը՝ Եգիպտոս: Պոլսոյ մէջ իր առաջին այցելութեան կրած դառն տպաւորութենէն ազդուած, կարծես թէ տեսակ մը վրէժ լուծելու համար Պոլսեցիներէն, ամբողջ տարի մը յամառ ու անխոնջ աշխատութեամբ կ'ընէր ցերեկ կը հետեւի Ուտի աշակերտելով եգիպտացի նշանաւոր արուեստագէտներու: Այս նուագարանին բոլոր գաղտնիքներուն տիրանալէ վերջ, երկրորդ անգամ ըլլալով կուգայ Պոլիս, եւ Եգիպտոսէն իր հետ բերած այս նոր նուագով կը մտնէ դարձեալ Քէմանի Թաղէոսի խումբին մէջ: Մինչեւ այդ ատեն Ուտ չէր մտած Թուրքիա, առաջին ուտին եւ ուտը Պոլիս մտցնողը եղաւ ուրեմն Ցաբէթ, որ արժանացաւ խիստ փայլուն ընդունելութեան մը: Իր համբաւը կը հասնի մինչեւ Խտիվին, որուն ապարանքին ուտի դասատու կը կարգուի երկար տարիներ: Հասցուցած է բազմաթիւ աշակերտներ ուտի Տիգրան, Արշակ, Սարգիս եւ այլն: Ունի նաեւ արաբական ու թրքական հեղինակութիւններ, որոնք իր ժամանակին խիստ գնահատուած են: Այս մեծարժէք արուեստագէտը ի վերջոյ կորսնցուցած է իր տեսողութիւնը եւ մեռած է իր զաւակներուն քով: Կ'ըսուի թէ իր կուրութիւնը յառաջ եկած է ուտի Արշակի գրգռած բարկութեան մը հետեւանքով:

ՈՒՏԻ ՍԵՏԵՖՃԻ ՏԻԳՐԱՆ

Ծնած է Սամաթիա ու տեղւոյն ազգային վարժարանը շատ քիչ յաճախելէ վերջ աշակերտ եղած է սետեֆճի արհեստաւորի մը: Իր այս արհեստին անունով կը կոչուի նաեւ Սետեֆճի Տիգրան: Սետեֆճի Տիգրան, լավութա կը նուագէր նախ, երբ այդ միջոցներուն Ուտի Աֆէթ եկած է Պոլիս իր բերած նոր նուագարանով: Տիգրան, ուտին գտած ընդունելութենէն քաջալերուելով բուռն փափաք մը կ'ունենայ ուտ նուագելու ու քիչ ժամանակէն կ'իւրացնէ այդ նուագին գաղտնիքը, ու կ'ըլլայ Աֆէթի յաջորդ ուտին: Ցետագային, ան իր յառաջացեալ տարիքին բերմամբ, վարած է մեկուսի կեանք մը Սամաթիոյ մէջ, եւ յուսավրէպ արուեստագէտի կսկիծը սրտին՝ ստիպուած է վերադառնալ իր սետեֆճիութեան, անցեալ օրերու փառքին հետ լքելով նաեւ իր սիրելի նուագարանը:

ՔԷՄԱՆԻ ՏԻԳՐԱՆ (ԿՈՅՐ)

Ծնած է Թօփգաբու եւ զաւակն է նշանաւոր ղայաճի Ստեփանի: Չորս տարեկանին, իր անմման գեղեցկութեամբը նշանաւոր մանկիկը կորսնցուցած է իր մէկ աչքը, իսկ միւս աչքն ալ խիստ տկար մնացած է: Աշակերտն է նշանաւոր Քէմանի Զէնոբի եւ եղած է ջութակահար մը ու հմայիչ երգիչ մը: Միջոց մը գտնուած է Եգիպտոս, ուր շատ գնահատուած է: Բազում տարիներ նուագած է Պոլսոյ մէջ ճանչցուելով արժանաւոր յաջորդ մը նշանաւոր քէմանի Թաղէոսի: Մեռած է 1924-ին ամենայետին թշուառութեան մէջ, ու թաղուած է Շիշլիի գերեզմանատունը:

ԼԱՎՈՒԹԱՃԻ ՈՎՐԻԿ

Բնիկ Պոլսեցի Լավութաճի Ովրիկ, եղած է եղբայրը՝ Պատրիարքական փոխանորդ Սմբատ Եպիսկոպոս Գազազեանի: Նախապէս, գործած է խազմայի գործարանի մը մէջ իբր աշկերտ, իրեն ընկեր ունենալով Հանէնտէ Յակոբը, որուն

ԱՆՑԵԱԼԸ ԴԻՒՐԻՆ ՉԻ ՄԱՀԱՆԱՐ

Չիլիի բռնատէր զօրավար Փինոչէի խորհրդարանական անձեռնմխելիութեան ջնջումը թէ՛ ուրախութիւն, թէ՛ մեծ անակնկալի մը գգացումը պատճառած է բոլոր անոնց որոնք համոզուած էին թէ ան անհպելի է: Այդ համոզումի տէրերէն մէկը եղած է չիլիցի գրող ու համալսարանի դասախօս Արիէլ Տորֆման որ Մատրիտի «էլ Փայիս» օրաթերթին մէջ գրած է այդ մեծ անակնկալին մասին:

Ան նախ կ՚անդրադառնայ իր անձին անպատժելիութեան մասին Փինոչէի տեւած նախապատրաստութեան. տասը համայն չ[illegible]րադրուած Սահմանադրութիւն մը, դատաւորութեան մը հաւանական հետեւանքներէն դէմ անյաղթահարելի խոչընդոտներ, ցկեանս ծերակուտականի անդամանք, եւ այլն:

Տորֆման կը խոստովանի թէ ինք ալ մաս կազմած է անոնց որոնք մատնուած են չարին համակերպութեան, մտածելով թէ Փինոչէ անկարելի է որ դատուի, վճարէ իր գործած չարիքը: Շարունակած է հրապարակաւ արդարութիւն պահանջել, անյայտացած անձերու հարազատներուն զօրակցիլ, բայց, միւս կողմէն՝ գրեթէ ընդունած է որ անխուսափելի է զօրավարին մշտական մնալ սուները թօթափել իրենց կեանքէն: Ցոյսն ալ չէ ունեցած որ արտաքին միջամտութիւն մը կացութիւնը կը փոխէ օր մը: Այդ հոգեվիճակին մէջ հրաշքի համար եղած է տեսնել 1998 Հոկտեմբեր 17-ին որ Սքոթլենտ Եարտը ձերբակալութեան հրամանագիր հանած է բռնակալին դէմ, սպանիացի դատաւոր Կարզոնի հրահանգով: Ցետոյ, մէկուկէս տարի սրտի ուրախութեամբ հետեւած է Մատրիտի յանձնուելու հեռանկարէն խուսափելու անոր ջանքերուն: Մէկ կողմէն ալ միշտ ինքզինքին թելադրած է չափաւորել խանդավառութիւնը, ըսելով որ անկարելին յուսալ աւելորդ է եւ խոհեմութիւն է գոհանալ ձեռք ձգուածով. Չիլիի ամենահզօր մարդը նսեմացած է, ամբողջ աշխարհ կը դատապարտէ անոր ոճիրները, ան կը համեմատուի Հիթլէրի հետ: Ատոր քով միշտ ալ ունեցած է թերահաւատութիւն մը, խորհելով որ խորամանկ այդ ծերունին մատնուած վիճակէն դուրս գալու ճարը կը գտնէ անպայման: Եւ երբ բրիտանական կառավարութիւնը զինք Չիլի վերադարձուցած է առողջութեան պայմաններու պատճառաբանութեամբ, Տորֆման մտածած է որ իր մնայլ նախատեսութիւնները կ՚իրականանան եւ պէտք է խորհրդանշական պատիժով գոհանալ:

Մինչդեռ, այսօր կը խոստովանի որ սխալած է. Փինոչէի վերադարձած Չիլին նոյնը չէր այն երկրին ուրկէ ան կը մեկնէր: Իրենց ընկերութեան հաւաքական խիղճը շարժման անցուցած էր տեսնել որ օտար դատարաններ ձեռք առած էին իրենց երկրին յատուկ դատ մը որուն իրենք չէին նախաձեռնած, վախի, կամ բարեհաճութեան պատճառով:

Փինոչէի պարագային նկատմամբ այդ կեցուածքը Տորֆման ամօթ մը կը նկատէ չիլիցի քաղաքական դէմքերուն եւ դատաւորներուն համար, քանի որ անոնք իրենց ճկոյթն անգամ չէին շարժած բռնակալը դատելու համար, բայց ներկայիս կը պնդէին որ այդ դատավարութիւնը ոչ միայն կարելի էր, այլ նաեւ անհրաժեշտ: Ատոր մէջ լուրջ դեր կատարած է Ռ. Լակոսի ընտրութիւնը. ան Այէնտէէն ետք ընկերվարական առաջին նախագահն է:

Այսօր, անկարելի է վստահ ըլլալ որ Փինոչէ կը դատուի. կրնան առողջական խակական կամ կեղծ պատճառաբանութիւններ առաջ տարուիլ, զայն փրկելու համար իր ճակատագրին հետ հրապարակային այդ հանդիպումէն: Սակայն, գրագէտը անոր պարագային մէջ կը նշմարէ տրուած դասը որուն համաձայն՝ անցեալը երբեք չի մեռնիր այնքան դիւրութեամբ, ինչ որ կը կարծեն իշխանութեան կարգ մը դէմքեր:

Տորֆման այլեւս տէր է համոզումին թէ այնքան ատեն որ աշխարհի մէկ անկիւնը մէկը կը շարունակէ ապրիլ եւ բաւարար ուժ կ՚ունենայ յիշելու, յիշեցնելու անոնք որոնք իրենց կեանքը տուին միւսներուն ազատութեան համար, այդ գոհերը երբեք անհետ չեն կորսուիր:

ՔԱՂՀԱՆ

հետ, աշխատանքի պահուն, կ՚երգէին Գաղա սազի խումբերուն մէջ երգուած երբեմնի տխվաններ, ղօշմաները, սէմաները, շարքինները եւ այլն:

Ժամանակ մը վերջ, Ովրիկ, իր երաժշտական յատկութիւնները մշակելով, յաջողած է լավութայով խումբերու մասնակցիլ: Տարիներու անխոնջ աշխատութեամբ մը հետզհետէ յաջողած է առաջնակարգ դիրք մը գրաւել լավութաճիութեան մէջ: Այս պանծալի արուեստագէտը, դժբախտաբար չէ ունեցած իր արժանաւոր յաջորդը: Իրմէ վերջ պատմութեան անցած է նաեւ լավութաճիութիւնը: Ովրիկ, ունի նաեւ քանի մը հեղինակութիւններ: Աշակերտած է լավութաճի Սարը Օննիկին, որմէ մեծապէս օգտուած է:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ

«ՖԵՐԱՀԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԸ

Էնսինոյի «Ֆերահեան» Ազգային Վարժարանի շրջափակին մէջ, Յուլիս 30-ին, տեղի ունեցած է նոր կառուցուելիք շէնքի մը հիմնարկէքի արարողութիւնը: Առաջին քարերը զետեղած են վարժարանին հիմնադիր եւ առաջին տնօրէն Գաբրիէլ Ինճէճիկեան եւ ներկայի տնօրէն Մարգպետ Մարկոսեան: Ապա, «Աւետիսեան» սրահին մէջ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն եւ մատուցուած է վարժարանի բարերարներու հոգիներուն համար: Հանդիսութիւնը վարած է Խաչիկ Թիթիզեան: Աշակերտներ ներկայացուցած են գեղարուեստական յայտագիր մը՝ Շաւարշ Նարդունիի եւ Դանիէլ Վարուժանի գործերէն: Խօսք առնելով Գաբրիէլ Ինճէճիկեան շեշտած է թէ անհրաժեշտ է կրկնապատկել հայկական վարժարաններու թիւը Լոս – Անճըլըսի մէջ, որովհետեւ ներկայիս հայ աշակերտութեան միայն տասը տոկոսն է որ կը յաճախէ հայկական վարժարան: Ապա, խօսք առած են Մարգպետ Մարկոսեան, Վարդան Քհնյ. Առաքելեան եւ առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Եղած նուէրներէ գոյացած է շուրջ 9 հազար տոլար:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ «ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ ՏԻՊԱՐ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆ» ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Սան – Ֆրանսիսքոյի Հայ Կեդրոնի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Յուլիս 28-ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը՝ «Սայաթ Նովա տիպար քրիստոնեան» նիւթին շուրջ: Բացումը կատարելով Բարգէն Ծ. Վրդ. Զարեան, ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Արմէն Տօնոյեան: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք դասախօսը Սայաթ Նովայի տաղերու մէջբերումներով փորձած է հաստատել թէ ան եղած է պաշտպան ու ախոյեան հայ քրիստոնէական հաւատքին:

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ ՎԵՐԱՊԱՏՈՒԵԼԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԱԾ

Հայ Աւետարանական Ընկերային Կեդրոնի հովանաւորութեան տակ Լոս – Անճըլըսի հայ բանտարկեալներու հարցերով զբաղող եւ 1995-էն ի վեր հետատեսիլի հայկական կայանէն սփռած իր հաղորդումներով դաշտին մէջ հրոսակախումբերու եւ յատկապէս անոնցմէ հայկականին առընչուող երեւոյթները շօշափող եւ մարդասիրական ծառայութիւններ մատուցանող Պետրոս Հաճեան վերապատուելի ձեռնադրուած է Նազովրեցի համայնքին համար:

«ԱՐՑՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ»Ի ԱՌԱՋԻՆ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Փասատինայի «Սիվիք» հանդիսասրահին մէջ, Օգոստոս 5-ին, տեղի ունեցած է համերգ մը, որուն ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով մեկնաբանուած է «Արցունքներու համանուագ» օրաթորիօ: Յայտագրին մասնակցած են Փասատինայի Սէնֆոնիք նուագախումբը, առաջին ջութակ՝ Միհրան Գոճեան, առաջին թաւջութակահար՝ Արմէն Գասճըգեան, երգչուհի Տորիս Պրունաթի, պատանի երգիչ Միշէլ Փրեթիմըն: Նուագախումբը ղեկավարած է Ճէֆ Մանուկեան: Եօթը հատուածներէ բաղկացած օրաթորիօն նուիրուած է 1915-ի հայկական ցեղասպանութեան:

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոլիվուտի «Գաւառ» ճաշարանին մէջ, Յուլիս 28-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Նաւասարդեան խաղերու կազմակերպիչ յանձնախումբերու գնահատանքի երեկոյթը: Յայտագիրը վարած է Մարօ Քէչիշեան: Գնահատանքի եւ շնորհաւորութեան խօսքերով հանդէս եկած են Ռազմիկ Շիրինեան, Մանուէլ Մարաէլեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Կեդր. Վարչութեան անդամ Գօգօ Պալեան: Սրտի խօսք արտասանած է խաղերու օրուան նախագահուհի Աշխէն Փիլաւճեանի որդին՝ Բեգլար, վեր առնելով Հ. Մ. Ը. Մ.-ի առաքելութիւնը երիտասարդութեան դաստիարակութեան գործին մէջ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂԻ ԲԱՑՈՒՄ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ բակին մէջ, Յուլիս 23-ին, տեղի ունեցած է 1915-ի Հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած յուշակոթողի մը բացումը: Յուշակոթողը նուիրած է Արթուր Զաքարեան, իսկ քանդակագործն է Գասպար Ղարիբեան:

«ԳՈՒՍԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Յուլիս 23-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբին համերգը: Բացումը կատարելով Արմէն Տօնոյեան անդրադարձած է Համազգայինի առաքելութեան: Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանաչի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Նարինէ Բունիաթեանի, մեկնաբանած է հայկական դասական եւ ժողովրդական երգեր:

«ԳՈՒՍԱՆ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԻ ՄԷՋ

Սան – Ֆրանսիսքոյի «Ինիթերբըն» սրահին մէջ, Յուլիս 30-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբին համերգը, որուն ներկայ եղած են 350 հոգի: Խօսք առած են Եդուարդ Մարըլեան եւ Արմէն Տօնոյեան: Խումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանաչի եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Նարինէ Բունիաթեանի, հրամցուցած է Կոմիտասի, Ալթունեանի, Սպենդիարեանի, Կանաչեանի եւ Արա Մանաչի երգերէն փունջ մը: Գնահատական խօսքով հանդէս եկած է Բարգէն Ծ. Վրդ. Զարեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, յորդեց Մարտիկ աղա յաղթական, – մեր հերոսներն են, ֆէտայիները, դաշնակցականները, մեր անձնազոհ մարդերը... Ի՞նչ պիտի ըլլայ, Օսմանեան պետութեան վերջին ժամն է, որ կը հնչէ կոր... Քանի մը օր առաջ հեռագիրը մեզի բերաւ Պոլիս՝ ամբաստանութեան մը լուրը, ահա հիմա ալ Փոքր Ասիոյ մէջ կրակը կը պայթի կոր... Ասանկ ամենապատճառ մեր ֆէտայիներուն գործն է, ես գիտէի արդէն, ... կեցցէ՛ Դաշնակցական կուսակցութիւնը, ես ձեզի չէ՞ր ըսեր կոր, ազգին փրկութիւնը անոնցմէ՛ է, անոնցմէ՛: Տեսէք, հեռագիր կուգայ կոր, ըսել է եղածը շատ կարեւոր բան է..., Ասիկա առաջին նշանն է, քիչ ատենէն ամբողջ Թուրքիան կրակի մէջ պիտի ըլլայ, ետքէն ալ մուխը դառնալու համար...

Ան անով խօսեցաւ քանի մը ժամ, անընդհատ յորդութեամբ մը, ճառագայթող խանդավառութեամբ մը, որ միւսներն ալ կը վարակէր իր տենդոտ շունչովը: Իրեն համար տարակոյս չկար, դաշնակցականներուն գործն էր աս, ա՛լ վերջը մօտեցած էր Օսմանեան պետութեան, ըսել է ակիզբն ալ այն փառաւոր շրջանին, ուր պիտի մտնէր ինք՝ չքեղ պատուներու, ատենաններու յաղթութեան կամարի մը տակէն:

Քանի մը շաբաթ առաջ ըսած էր Սուրէնին.

– Աս գործը ե՞րբ պիտի լմննայ, հապա եթէ համբերութիւնս հատնի եւ դեռ ազատութիւն չտեսնեմ... նայեցէ՛ք, որ ատակս չմեռած՝ աս գործը լմնցնէք:

– Դու հոգդ մ՚ըներ, – ըսած էր Սուրէն, – քիչ ատենէն կը տեսնէք:

Քիչ ատենէն... Ահա ապստամբութեան առաջին կայծերը կը բռնկէին Պոլիս եւ Փոքր Ասիա միանգամայն: Կեցցե՛ն Դաշնակցականները:

Ցերեկին Սուրէնը տեսաւ ճամբան:

– Հա՛, Սուրէ՛ն, հոս եկո՛ւր, նայիմ, կարդացի՞ր այսօրուան հեռագիրը:

– Ի՞նչ հեռագիր, – ըսաւ միւսը անտարբեր մը:

– Ի՞նչ հեռագիր մը... չիտե՞ս կոր, չիմացա՞ր, չկարդացի՞ր...

– Չէ, ի՞նչ է եղեր որ...

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, Հայերու ահեղ բանակ մը Պարսկաստանէն յանկարծ կատաղի արշաւանք մը գործեր է Թուրքիա եւ տակնուվրայ ըրեր է...

– Տեղեկութիւն չունիմ, – ըսաւ Սուրէն, – ե՞րբ եկեր է այդ հեռագիրը...

– Բայց այս առտու, ճանըմ, – ըսաւ Մարտիկ աղա, որ իր խանդավառումին մէջ կ՚ըմբոստանար, կը գայթակղէր Սուրէնին պաղ ու անտարբեր կերպարանքը տեսնելով: Երեւակայեցէք մէկը, որ վայրի մը դարձող յիմարութենէն բռնուած, յորձանապտոյտ անհամբեր ոգեւորութենէն տենդոտած՝ իր առջեւ հագիւ շարժող պարապից մը կը տեսնէ սառած եռանդով:

– Եկուր երթանք, նայինք, եկուր, – ըսաւ վերջապէս Սուրէնի թեւէն քաշելով:

Սրճարան հասան: Սուրէն հեռագիրը կարդալէն ետքը՝

– Ձեր ըսածին պէս չէ, – ըսաւ Մարտիկ աղային դառնալով, – ահեղ բանակ – մանակ չկայ, միայն կ՚ըսէ կոր Հայեր Թրքական հող մտեր են:

– Է՛ ճանըմ, մտնողները 10 – 20 հոգի չեն եա՛ հարիւր բանակ մըն են:

– Հարիւր:

– Է՞, ի՞նչ կը մտածես, ո՞վ են ասոնք:

–Անշուշտ մեր ֆէտայինե՛րն են:

– Կեցցե՛ս, – պոռաց Մարտիկ աղա՝ ձեռքը ուժով մը Սուրէնին ուսին իջեցնելով, – կեցցե՛ս, ես ըսի արդէն, որ ֆէտայիներն են... ըսել է ազատութեան ժամը մօտ է հէ՛, ըսել է տաճկին խերը պիտի անիծուի հէ՞:

– Հապա, հապա, – ըսաւ Սուրէն, – ես ձեզի չէ՞ի ըսեր, որ դաշնակցականի...

(Շար. 61)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԲԱՐՈՑԱԿԱՆԸ ԵՒ 21-ՐԴ ԴԱՐԸ

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՉԻՖԹՃԵԱՆ

Անթիլիաս, 2000

Գ. Գէորգ Արապեան,
Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Արապեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Արապեան եւ զաւակները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց եղբօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Օգոստոս 23-ին, Մոնմորանսիի հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Օգս. 29-ին, ժամը 10.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

32, rue Jean Longuet, 92220 Bagneux
tél. 01 45 36 90 20

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Գ. Գէորգ Արապեանի:

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne, 339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Sérengulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

- **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.
- **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հայկ Ծերունեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր քրոջ՝ Էլիզի մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր - Դաւթեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Դարբինեան եւ Քիւլչէեան ընտանիքներուն իրենց մօր՝ Եղիսաբէթ Քիւլչէեանի մահուան առթիւ:

Offre d'emploi

Recherche DIRECTRICE D'ECOLE

L'Ecole Barsamian de Nice recherche une Directrice Diplomée d'Etat, d'origine arménienne.

Prière de s'adresser avec le C.V. et une photo à l'adresse suivante:

Ecole BARSAMIAN
281, Boulevard de la Madeleine
06000 NICE
☎ 04 93 44 44 03

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լսարան»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ զրոյց - դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին շուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19-ին:

Մասնակցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
Սահակ - Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, Աւընիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՊԱՆԵՕԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեօ-Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14.30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել
— Տիկին Լիւսի Տօնիկեանին՝
☎ 01·45·46·10·11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01·46·65·81·53

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ	150 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 26-27
SAMEDI - DIMANCHE
26-27 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19-977 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.977

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 24 / 25)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԴԺԳՈՀ ՉԷ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Օգոստոս 24-ին կառավարութեան նիստը վարելէ ետք նախագահ Ռ. Քոչարեան պատասխանած է լրագրողներու հարցումներուն: Արժեւորելով կառավարութեան հարիւրօրեակը, ան ըսած է թէ հակառակ կենսաթոշակներու, աշխատավարձերու պարտքերուն, բոլոր հարցերուն, ինք բաւարար կը գնահատէ զայն: Ան չէ հերքած կառավարական կազմին մէջ փոփոխութեան լուրերը, բայց ըսած է թէ չկայ վարչապետի պաշտօնանկութեան հեռանկար: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հակամարտութեան մասին այլեւս նախագահներու մակարդակով բանակցութիւն չշարունակելու մասին լուրերու, Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ առաջին անգամ կը լսէ նման բան:

ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Օգոստոս 22-ին Երեւանի Գարեգին Նժդեհ հրապարակին վրայ սպաննուած էր Գրիգոր Յակոբեան անուն քաղաքացի մը եւ վիրաւորուած՝ Տիգրան Գէորգեանը: Ոճրագործները յաջողած էին խոյս տալ ու որոնումները կը շարունակուին:

Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի քաղաքապետ Ա. Բաղդեան որոշում ստորագրած է որպէսզի Երեւանի Նալբանդեան եւ Խորհրդային փողոցներուն Հանրապետութեան հրապարակէն մինչեւ Շահումեանի հրապարակ եւ 2750-ամեակի պուրակին յարող հատուածները կոչուին Վազգէն Սարգսեանի անունով: Նաեւ որ Սպայի տան մէկ բաժնին մէջ պիտի հմուած թանգարան – հիմնարկ մը ալ պիտի բացուի, Սպայի տան շրջափակին մէջ կը զետեղուի Վ. Սարգսեանի յուշարձանը:

ՉԷՉԷՆ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ ՀԱՅԵՐԸ

Մոսկուայի Պուշկին հրապարակին վրայ Օգոստոս 8-ին ուժգին պայթում մը 12 հոգիի մահուան պատճառ եղած էր: Շուրջ 100 հոգի ալ վիրաւորուած էին:

Չեչենիոյ Պետական Խորհուրդին նախագահը Մալիք Սայիտուլլայեւ որ 100-հազար տոլարի պարգեւ խոստացած էր պայթումին պատասխանատուները երեւան հանելու համար, Օգոստոս 23-ին յայտարարած է թէ իրենց հետազօտութիւններուն համաձայն պայթումը հետեւանք եղած է Մոսկուայի հայկական խումբերու միջեւ հաշուեյարդարի մը:

Նախագահ Ռ. Քոչարեան պատասխանելով այս մասին լրագրողներու հարցումներուն, ըսած է թէ նման յայտարարութիւն լուրջ չի նկատեր. իսկ Ազգային Ժողովի փոխ – նախագահ Տ. Թորոսեան «զգուշութիւն» որակած է զայն, հարցնելով թէ եթէ Չեչէնները իրե՛նք դեր չեն ունեցած այդ արարքին մէջ, ինչո՞ւ կը փորձեն ուրիշները ամբաստանել: Ան հարցը լուրջ նկատած է, յատկապէս երբ հայկական ստուար գաղութ մը կ'ապրի Մոսկուայի մէջ:

Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանին խորհրդականը եւս անհիմն համարած է Սայիտուլլայեւի վերագրումը, յոյս յայտնելով որ Ռուսաստանի իրաւապահ մարմինները անհրաժեշտ լուսաբանութիւնը կը բերեն կատարուածին մասին:

ԺԸՆԵՒ

ԹՈՒՐՔ ԺԽՏՈՂՆԵՐԸ ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ

Զուիցերիա – Հայաստան ընկերակցութիւնը 1997 Ապրիլ 24-ին բողոք ներկայացուցած էր տեղւոյն թրքական ութ կազմակերպութիւններուն դէմ որոնք հանրագրութեան մը ձեռնարկած էին Հայերու ցեղասպանութիւնը հերքելու համար: Հանրագրութիւնը ղրկուած էր երկրին Դաշնակցային Խորհրդարանին որուն հայկական համայնքը դիմած էր որպէսզի ան պաշտօնապէս ճանչնայ 1915-ի ցեղասպանութիւնը: Զուիցերիա – Հայաստան ընկերակցութեան բողոքի դիմումին զօրակից են հայկական եւ մարդկային իրաւունքներու բազմաթիւ կազմակերպութիւններ. դիմումը հիմնուած է զուիցերական պատժական օրէնքին մէջ 1995-ին տեղ գտած այն յօդուածին վրայ որ բանտարկութեան պատիժ կը սահմանէ ցեղասպանութիւն մը հերքողին, թերագնահատողին համար:

1997 Սեպտեմբերին դատական հետաքննութեան ձեռնարկուեցաւ թրքական վերոնշեալ կազմակերպութիւններու համակարգիչ խորհուրդին 17 անդամներուն դէմ: Յաջորդ ամրան հայկական կազմակերպութեան մերժուեցաւ տուժող կողմի կարգավիճակը, քանի որ ան ուղղակի վնաս կրողը չէր որպէս բարոյական անձնաւորութիւն: Այս վճիռը հաստատուեցաւ 1999 Փետրուարին: Անցեալ գարնան հայ համայնքէն երկու հոգի որպէս տուժող կողմ ներկայացան, անհատական դիմումով. առաջինը 85-ամեայ Արամ Ճամպազեանն է, ներսաստցի, ժընեւաբնակ վերապրող մըն է 1915-էն, երկրորդը՝ Ցիւրիխի փոլիթէքնիքին դասախօս Սարգիս Շահինեանը որուն մեծ հայրն ու մեծ մայրը զոհուած են 1915-ին, Ուրֆայի մէջ:

Եթէ դատը սկսի աշնան, հաւանօրէն երկարատեւ ընթացք մը կ'ունենայ: Դիմում կ'ըլլայ բարձրագոյն ատեանին, մինչեւ իսկ Դաշնակցային Ատեանին: Հաւանական է որ նման նախաձեռնութիւն կը կարօտի լուրջ պիւտճէի. հայկական կողմին հաշիւներով, աւելի քան 80 հազար զուիցերական ֆրանք (320 հազար ֆրանսական ֆրանք) հարկաւոր կ'ըլլայ: Սակայն, արդէն առոր կէսէն աւելին գոյացած է, անհատական նուէրներով:

Ցեղասպանութեան ուրացումը պատժելի յանցանք նկատող յօդուածը կիրարկութենէն ի վեր խնդրոյ առարկայ եղած է միայն Շուահի ուղղուած ժխտողականութեան, յատկապէս Ռ. Կարօտիի վերջին հատորին առթիւ: Այդ առումով, թուրք ժխտողներու դատավարութիւնը նախընթացի մը բնոյթը պիտի ունենայ:

ԱՐՄԱՆ ԳԱՍՊԱՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լ. ՖԱԲԻՒՍ, Ելմտական Նախարարը յօդուածով մը լոյս տեսած «Մոնտ»ի Օգոստոս 25-ի թիւին մէջ, կը յայտարարէ որ նախատեսած է տուրքերու թեթեւացման ծրագիր մը որ ամէնէն ծաւալունը պիտի ըլլայ վերջին յիսուն տարիներուն: Կը խոստովանի որ Ֆրանսական դրութիւնը իր ծանրութեամբ եւ բաշխումի ձեւով մեծ խոչընդոտ մըն է երկրին տնտեսութեան համար: Մանրամասնութիւն չի տար եւ ծանօթ է որ զանազան առաջարկներ կան հրապարակի վրայ: Ընդհանրապէս, զեղչերը պիտի վերաբերին ուղղակի տուրքերու, գլխաւորաբար եկամուտի, բայց, հոս ալ տարբեր տեսակէտներ կան: Ժոսփէն, Շրէնըմանէն զատ, հարցեր պիտի ունենայ նաեւ Ֆապիուսի հետ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ վերաբերող մասնակի համաձայնութեան (գործատիրութիւն եւ 2 սենտիքա) մերժումին առթիւ, ՄԵՏԷՖ-ը (գործատիրութիւն) մտադիր է Պետութեան Խորհուրդին դիմել իշխանութեան չհաստատման առարկութեամբ: Որոշած է, Սէ - էֆ - Տէ - Թէ-ի հետ կրկին խօսակցութեան նստիլ կառավարութեան հետ, Սեպտեմբեր 4-ին, բայց, տրամադրութիւն չկայ փոփոխութիւն մտցնելու գոյացած համաձայնութեան մէջ:

ՆՈՐՎԵԿԻԱՑԻՆԵՐԸ դժգոհ են Ռուսերէն, որոնք սխալ տեղեկութիւններ տուած են եւ նորվեկիացի սուզակներու օժանդակութիւնը ընդունելու սպառնալիքին տակ եղած է: Փոխ – ծովակալ Սքորկէն կ'ըսէ թէ «Իսկապէս բարկացած էի: Եղան պահեր, երբ այնքան թերի եւ սխալ մանրամասնութիւններ տուին, որ շսի իրենց թէ եթէ ճշգրիտ տեղեկութիւններ չտան, օժանդակութիւնը չըլլար»: Փոխ – ծովակալը կը խորհի թէ Ռուսերը հասկցած են սպառնալիքի բնոյթը եւ իրենց դիրքը փոխած: Միւս կողմէ, Ռուսաստանի ընդհանուր դատախազը որոշեց քննութիւն բանալ աղէտին պատճառները յայտնաբերելու համար: Ռուսերը չեն բացառեր նաեւ ահաբեկչական արարք մը: Գաղտնի սպասարկութեանց պետը՝ Պատրուշեւ յայտարարած է թէ սուզանաւին մէջ երկու Տաղստանցիներ կային: Տաղստան Կովկասի այն փոքրիկ Հանրապետութիւնն է ուր չէչէն խմբակներ թափանցած էին ամառը:

ԿԸԼՖԷՌ Ա. 320 Էօպլեսի եղերական արկածը կրնայ մարդկային սխալի մը հետեւանք ըլլալ, ըստ քննութեանց առաջին արդիւնքներուն: Հաստատուեցաւ որ օդաչուն էջքի ատրդին երեք փորձեր ըրած էր, բայց, վտանգաւոր կացութեան ոչ մէկ հաղորդում կատարած էր: 143 զոհերու մէջ կան բազմաթիւ երախաներ (30 մանուկներ, որոնց 20-ը Եգիպտացիներ որոնք արձակուրդէ կը վերադառնային իրենց ծնողքին հետ): Ամբողջ ընտանիքներ (6 քոյր – եղբայր) մեռած են եւ հարազատներու վիճակը շատ ծանր է հոգեբանական գետնի վրայ:

ԺՈԼՕ կղզիի պատանդները այլեւս յուսահատած են եւ «օգնութեան» կոչեր կ'արձակեն: Կոչ կ'ընեն Ֆիլիպպեան իշխանութեանց որ աւելի ճկուն վարուին: Ֆիլիպպեան բանագնացը կ'ըսէ թէ վերջին ձախողութեան թիւրիմացութիւնները հարթուած են, բայց, հաւատք ընծայող չկայ: Կը թուի սակայն որ Լիբիա

(Շար.ը Դ. էջ)

75 - ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Սիրելի Տիկին Արփիկ,

«Յառաջ»ի 75-ամեակի առթիւ՝ Օգոստոս 1-էն ի վեր տեղատարափ նամականի մը լոյս կը տեսնէ թերթին մէջ: Իբր Մոռն լա – Վալէի Հայկական Մշակութային Միութեան պատասխանատու՝ չեմ ուզեր անմասն մնալ այդ ինքնաբուխ շարժումէն:

Կը փափաքիմ, այս գրութեամբս, յայտնել թէ միշտ գնահատած եմ՝ «Յառաջ»ը որոշ բարձր մակարդակի մը վրայ պահելու Ձեր անխոնջ աշխատանքը, յաղթահարելով ամէն տեսակ խոչընդոտները, յատկապէս պաշտպան հանդիսանալով մեր Հայերէն լեզուին ու մեր դասական ուղղագրութեան, որ մեր ծնողները, նահատակուելէ առաջ, կրցան մեզի փոխանցել:

Մտքիս մէջ տակաւին դրոշմուած է առաջին երկչոտ այցելութիւնս՝ «Յառաջ»ի խմբագրատունը, որ տակաւին rue de Trévise էր, 1961-ին երբ Փարիզ ժամանած էի բարձրագոյն ուսումս շարունակելու:

Սիրելի Տիկին Արփիկ, յաւերժական յաջողութիւն կը մաղթեմ Ձեր այս անձնուէր գործին ու հայապահպան առաքելութեան մէջ՝ երկար կեանք ու առողջութիւն:

Կը խնդրեմ՝ նման մաղթանքներս փոխանցէք թերթին աշխատակիցներուն ու բոլոր թղթակիցներուն:

Ֆ. ՓԻԼԻՊՊՈՍԵԱՆ

Օգոստոս 22, 2000

ՄԱՄՈՒԼ

«TEMOIGNAGE CHRETIEN» (24 août)

"Haratch", ou la mémoire arménienne bien vivante

Սալիմ Ժէ, վերոնշեալ խորագրով յօդուած մը ստորագրած է շաբաթաթերթին մէջ, ուր կ'անդրադառնայ «Յառաջ»ին, անոր 75-ամեակին առթիւ:

Կ'արձագանգենք յետագային:

ERRATUM

Le numéro de «Haratch» daté du Vendredi 25 Août devait porter le numéro 19.976 (et non 19.975 qui concerne le numéro précédent).

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ ՈՒ ՆՈՒԱԳԱԾՈՒՆԵՐ 1768-1930Ի ՇՐՋԱՆԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՈՒՏԻ ԱՐՇԱԿ

Ծնած է Կէտիկ Փաշա 1880-ին: Նախնական ուսումը ստացած է Թաղին Ազգային Վարժարանին մէջ, եւ պզտիկուց հետեւած է եկեղեցական երգեցողութիւններուն: Երաժշտապետ Գրիգոր Զուլհաեան անոր երաժշտական բացառիկ յատկութիւնները տեսնելով, սորվեցուցած է իրեն հայկական ձայնագրութիւն ու ոեւէ ջանք չէ խնայած անոր յառաջդիմութեանը համար: 17 տարեկանին եղած է Զուլհաեանի օգնականը, միեւնոյն ատեն ստանալով անկէ աշխարհական երգեցողութեան դասեր ալ: Իր երաժշտական փափաքին գրգռուած սկսաւ նուագել նաեւ Քանոն, ու ճիշդ 19 տարեկանին իջաւ ասպարէզ, նշանաւոր Քէմանի Թաթէոսի խումբին մէջ Քանոն նուագելով: Անկէ տարի մը վերջ ալ սկսաւ ուտ նուագել, իր արտակարգ ընդունակութեամբը ափ ի բերան ձգելով հանրութիւնը, որուն համար հանրածանօթ դէմք դարձած էր այլեւս:

Անկէ ղատ Արշակ կը նուագէր նաեւ Քէմէնչէ: Այս երեք նուագներն ալ իր ճարտար մատներուն հլու ու հաւատարիմ գործիքներն էին, որոնցմով ամենանուրբ ձայներն իսկ կը յօրինէր առանց վրիպումի, ունկնդիրներուն ուշադրութիւնը կատարելապէս իր վրայ կեդրոնացնելով:

Արշակ ամէկ ղատ եղած է կարող ու բեղուն հեղինակ մը: Իր բազմաթիւ հեղինակութիւններէն կան տակաւին կտորներ, բէշրէֆներ ու սէմայիներ, որոնք լոյս չեն տեսած, մնալով իր ղաւկին, հանրածանօթ ջութակահար Նուպարին քով:

Երաժշտութեան մատուցած իր մեծ ու կարեւոր ծառայութիւնն է նաեւ, աշխարհական երաժշտութեան փասըլներու կանոնաւորումը: Այս դժուարին գործը ըրեւան բերաւ մեծ յանդգնութեամբ մը, բայց դժբախտաբար նիւթական անբաւարար միջոցներու պատճառով, միմիայն 14 փասըլներ կրցաւ հրատարակել: Ասոնց ամէն մէկը դասաւորեց եղանակներու (բէշրէֆներ, պեստէներ, շարքիներ, սեմայիներ) համաձայն իւրաքանչիւրին տալով իր ծանրութեան չափը բիացայի թավուրով, եւ իւրաքանչիւր եղանակ հրատարակեց կոկիկ ու կանոնաւոր անջատ գրքոյկներով: Դժբախտաբար նիւթապէս իրեն օգնող մը չունեցաւ այս կարեւոր ձեռնարկին մէջ:

Ուտի Արշակ մասամբ իր բնաւորութեան խստութեամբ, եւ մեծ մասամբ ալ իր տաղանդին շնորհիւ, ունեցաւ բազմաթիւ նախանձորդներ ու հակառակորդներ:

Իր մահը մեծ կորուստ մը եղաւ արեւելեան երաժշտութեան համար:

ՊԻՄԷՆ ՏԷՐ – ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
(ՊՐՈՒՍԱՑԻ ՊԻՄԷՆ ԷՖԷՆՏԻ)

Պիմէն էֆէնտի ծնած էր Պրուսա եւ զաւակն էր Տէր Գասպարի: Աշակերտած էր տեղւոյն Ս. Գէորգ Վարժարանին: Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցիին երաժշտապետ Յովհաննէս Գալֆայի պաշտօնավարութեան միջոցին, Պիմէնի ձայնին փայլէն ու գեղեցկութենէն հրապուրուած, Պրուսայի բարեպաշտ ժողովուրդը ոգեւորութեամբ կը փութար եկեղեցի: 20 տարեկանին եկած է Պոլիս, ու ատեն մը բնակելէ վերջ Գումգաբու Զիֆթէ Կէլինլէր փողոցը, յետոյ փոխադրուած է Բերա, ուր իր գեղեցիկ ու հմայիչ ձայնին սիրահարները մանաւանդ պետական շրջանակէ անձնաւորութիւններ, միշտ երգելու կը հրաւիրէին զինքը:

Պիմէն էֆէնտի լաւ երգող մը ըլլալէ ղատ եղած է նաեւ լաւ հեղինակ մը: Իր նորանոր շարքիները, ամէն օր մեծ աշխուժով ու խանդավառութեամբ ընդունելութիւն կը գտնէին հանրութենէն: Իր տաղանդը բացառիկ արժէք մը ունեցած է մանաւանդ անոր համար որ, ան իր երաժշտական կարողութեան տիրացած է ինքնօգութեամբ:

Ան իր ապրած շրջանին մեծ ճանաչում գտած էր Թուրքիոյ երաժշտութեան լաւագոյն վարպետներուն կողմէ:

ՈՒՏԻ ՄԵԾ ՍԱՐԳԻՍ

Ծնած է Ենի Գաբու: Տղայութեան ծամայի գործարաններու մէջ ժամանակ մը աշխատելէ վերջ, իր մէջ փափաքին զգացած է ուտ նուագելու, եւ խիստ կարճ ժամանակի մը մէջ սորվելով, դայն խաղալիքի մը պէս գործածելու վարժութիւնը ձեռք բերած է հիացում պատճառելով իր արուեստակիցներուն իսկ: Այս խիստ խոստմնալից ու տաղանդաւոր արուեստագէտը, դժբախտաբար չկրցաւ երկար ատեն լսելի դարձնել իր նուագը, որովհետեւ անիծեալ հիւանդութիւնը՝ Թոքախտը Պալքանեան Պատերազմի օրերուն սեւ հողին յանձնեց իր երիտասարդ մարմինը: Սարգիս յամառ աշխատանքով հետզհետէ յաջողած էր ամենադժուար կտորները ուտին մէկ թելին վրայ միայն նուագել: Այս դժուարին գործը հազիւ թէ գլուխ հանած էր, եւ կը պատրաստուէր նուագահանդէս մը սարքել, երբ Ազգային Հիւանդանոցին մէջ աւանդեց իր հոգին թշուառ վիճակի մէջ:

Ուտի Սարգիս սիրելին էր Քէմանի Թադէոսի:

ՈՒՏԻ ՍԱՐԳԻՍ ԳԸԼԸՃԵԱՆ
(Պզտիկ Սարգիս)

Ծնած էր Ենի գաբու, 17 տարեկանին իջած է արեւելեան նուագի ասպարէզը եւ երկար տարիներ նուագած է ուտը Թամպուրի թավուրով, եւ այս առիթով մեծ տպաւորութիւն ձգած է երաժշտասէր ու հասկցող հասարակութեան վրայ: Յետոյ անցած է Եգիպտոս, ուր դժուարահաճ տեղացիներէն ալ մեծ գնահատութիւններու արժանացած, ու դարձեալ վերադարձած է Պոլիս:

Գացած է Աթէնք, ուր մեծ պատիւներով ու գնահատութիւններով շրջապատուած է, իբր լաւագոյն արուեստագէտ մը: 1930 Հոկտեմբերին Աթէնքի մէջ տուած է նուագահանդէս մը եւ արժանացած է բազմաթիւ գովեստներու: Ուտի պզտիկ Սարգիս, կարգ մը արուեստագէտներու պէս մոլութենէ զերծ չէ մնացած: Բիչ մը աւելի օղեմոլ էր: Գինովութեան շրջանին քանիցս փորձած է անձնասպանութեան դիմել, արուեստագէտի հոգին նեղ գալով թերեւս այս անձուկ աշխարհէն: Անգամ մը ինքզինքը կախած է իր տանը մէջ բայց ազատուած է, ուրիշ անգամ մըն ալ Ենի Գաբուէն ծով նետուած, բայց դարձեալ ազատած է ստոյգ մահէ մը:

ՔԱՆՈՆԻ ՆՈՒՊԱՐ

Բնիկ բերացի Քանոնի Նուպար, կարճ միջոցի մը մէջ եղաւ փայլուն նուագող մը եւ համբաւի տիրացաւ Պոլսոյ արուարձաններուն մէջ: Միջոց մը անցաւ Եգիպտոս ուր տեղացի նշանաւոր արուեստագէտներէ գնահատուեցաւ իր տաղանդը: Անոնցմէ սորվեցաւ քանոնը չափբաստ նուագել (նոյն ձայնին հաստէն ու բարակէն նուագել միեւնոյն ատեն): Նուպար առաջնակարգ չափբաստ նուագող մը եղաւ: Իր նուագած քանոնը կարելի էր գլուխ գործոց նուագածութիւն մը նկատել: Եգիպտոսի Արաբներուն կոկորդային թավուրները (եւեւէջ) եւ անոնց եղանակները կատարելապէս իւրացնելէ վերջ, երկրորդ անգամ ըլլալով վերադարձաւ Պոլիս, ու Զինճադաղարի վերջին օրերուն մեկնեցաւ Սուրիա: Քանոնի Նուպար միեւնոյն ատեն ունի լաւ հեղինակութիւններ, որոնք մինչեւ այսօր կ'երգուին ամէն կողմ:

ՀԱՆԷՆՏԷ ԵՂԻԱԶԱՐ

Ծնած է Ակն 1884-ին: 6 տարեկանին ծնողքին հետ Պոլիս գալով հաստատուած է Գումգաբու եւ յաճախած է Մայր Վարժարանը: Տղայութենէն, իր ձայնը գնահատուած է երաժշտապետ Գրիգոր Մէհթէրեանէն որ ձայնաւոր արձանագրած է զինքը:

Եղիազար տարիներու ընթացքին օգտուած է Մէհթէրեանի յարանին երաժշտական դասախօսութիւններէն, ու վարժարանը կիսատ թողլով սկսած է քանոն նուագել, ու ինքնօգնութեամբ զարգանալէ վերջ, մտած է Քէմանի Թադէոսի խումբին մէջ իբր քանոնի ու երգասաց: Այդ շրջանին Եղիազար 20 տարեկան էր, ու իր ձայնին արագ եւեւէջներով կը հիացնէր ներկայ հանրութիւնը, որուն հանրածանօթ ու փնտռուած դէմքը դառնալով եղաւ առաջնակարգ հանէնտէ մը:

Զայնագիրի բլաքներուն մէջ միշտ իր երգած երգերը մեծ հաճոյքով փնտռուած են հանրութեան կողմէ: Եղիազար հեղինակած է նաեւ տաղի եւ դաւառի երգեր ու Մէմօն:

ՔԱՆՈՆԻ ԱՐԹԱՔԻ

Զաւակն է Գումգաբուի Դուրսի Քեհեա Ամբիկի: Տեղւոյն Ազգային Վարժարանը լրացնելէ վերջ կը մտնէ բժշկական վարժարան, բայց իր երաժշտական կոչումը աւելի եղած է իր ուսման շարունակութեան, ու դադրած է վարժարան յաճախելէ, եւ հետեւած է արեւելեան աշխարհական երաժշտութեան եւ սորված է քանոն:

Իր նուագին ու ճիւղին սիրահար Արթաքի էֆէնտի այդ շրջանին, խորամանկութեան մը կը դիմէ իր փափաքին համաձայն ժամ առաջ ասպարէզ իջնելու համար: Իրեն պէս նուագի երեք ամաթէօռներ հաւաքելով Պոլսէն կը մեկնի անոնց հետ, Զանաքգալէ եւ ուրիշ Թուրքիոյ քաղաքները, ուր կը նուագէ հետզհետէ համբաւ մը շինելով իրեն: Այս երկար ճամբորդութեանց ընթացքին կը տիրանայ երաժշտական հմտութեան ու համբաւին, այնպէս որ երբ Պոլիս կը վերադառնայ ոչ միայն կարող նուագող մը այլ նաեւ համբաւի տէր արուեստագէտ մը կը դառնայ: Առանձայէն Պոլիս գալով, առաջին անգամ նուագած է Քէմանի Թադէոսի խումբին մէջ, ուշադրութիւնը գրաւելով հանրութեան ու իր արուեստակիցներուն: Իր բնակութիւնը Բերա հաստատելով մտած է բարձր դասուն մէջ, անոնց ծանօթանալով նաեւ իր հեղինակութիւններուն շնորհիւ:

Իր հիանալի արուեստին գործնական ու տեսական հմտութեան համբաւը արձագանգ գտած է ամէն կողմ, եւ յետագային ան կարդուած է տնօրէն Տիրօջը Զայնը կրամոֆոններու Բերայի ճիւղին:

ՔԱՆՈՆԻ ՄԻՀՐԱՆ (ԳԱՎՈՒԳՃԵԱՆ)

Ծնած է 1882 Օգոստոս 11-ին եւ նախնական ուսումը ստացած է Սամաթիոյ Ազգային վարժարանին մէջ: Պզտիկուց եղած է դպիր: Տասը տարի Ազգային վարժարաններու մէջ պաշտօնավարելէ վերջ, նետուած է աշխարհական երաժշտութեան ասպարէզը, նուագելով քանոն: Բաւական տարի մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւած է ձայներու զետեղիչ մետաղի գործիքներուն արուեստին (մանտալ) եւ խիստ յաջող արդիւնք մը ձեռք բերած է ո՛չ միայն այս ճիւղին այլ նաեւ քանոնի նուագման մէջ, անմրցելի արդիւնք մը ձեռք բերելով: Միհրան կը յաջորդէ հին վարպետներուն Մելքոնի եւ Գամպուր Գրիգորի, որոնք մինչեւ քառորդ դար առաջ, իրենց կարողութեամբ մեծ համբաւի տիրացած էին: Ահա այս թանկագին դէմքերուն կը յաջորդէ քանոնի Միհրան, որ իր ապրած շրջանին կը դրագի նաեւ նուագաշինութեամբ Պոլիս Ուզուն Զարշի թիւ 49 խանութին մէջ:

ՔԷՄԱՆԻ ՆՈՒՊԱՐ (ՉԷՕՄԼԷՔՃԵԱՆ)

Հանրածանօթ արուեստագէտ ուտի Արշակի որդին է ան: Պատանի տարիքին իսկ սկսած է ջութակ նուագել, ցոյց տալով իր արտակարգ ընդունակութիւնը: 13 տարեկանին իր հայրը Արշակ իր խումբին մէջ առած է իր տղան Նուպարը, որ ութ տարի հօրը հովանաւորութեան տակ նուագելով, իւրացուցած է անոր թավուրները, խոստմնալից թաքսիմներ նուագելով: 20 տարեկանին առաջնակարգ դէր մը գրաւած էր արդէն, դասուելով Պոլսոյ ամենալաւ ջութակահարներու կարգին, պարծանքի արժէք դառնալով իր պատկանած ազգին: Ան նուագած է հանրածանօթ քանոնի Արթաքիի հետ ամէնէն դժուար կտորները ամենամեծ յաջողութեամբ, Տիրօջը Զայնը փիրմային համար:

Յետագային գլած անցած է իր հանգուցեալ հայրը, որ իր կենդանութեան քանիցս ըսած էր թէ «Տղաս Նուպարը զիս գերազանցած է»: Արեւելեանին չափ ան ունեցած է հմտութիւն ու նուագելու կարողութիւն նաեւ արեւմտեան եղանակներու համար:

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՉԷՐՉԵԱՆ

Ծնած է 1828-ին եւ աշակերտած է Արիս Շալճեանի: Անկէ ղատ շրջած է թէքքէները եւ սորված է նէյ նուագել, ու հաստատներ ձայնագրած է: Իր հասցուցած գլխաւոր աշակերտը եղած է Լեւոն Խանճեան, որ իր կարգին, աշխարհիկ երաժշտութեան յարատեւ ուսուցիչ մը ու վարպետ եղած է:

ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԱՇՃԵԱՆ

Ծնած է Խասգիւղ: Հմուտ հայկական ու եւրոպական երաժշտութիւններու: Իր աշակերտներն են Գրիգոր Մէհթէրեան, Բուրէն Ճիվանեան, Գրիգոր Զուլհաեան:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԻՍԱՐԼԵԱՆ

Ծնած է 1856-ին Պալաթ, ուրկէ ծնողքը փոխադրուելով Գումգաբու, Մայր վարժարանը աւարտած է 1870-ին: Պզտիկուց մայրը կորսնցնելով, մեծցած է Արիս Շալճեանի խնամքով, անոր զաւակներուն հետ միասին: Արիս Շալճեանէն սորված է հայկական ձայնագրութիւնը, որ յետոյ շարունակած է ու կատարելագործած ինքնօգնութեամբ: 1877-ին, իր ընթերցանութեան մեծ փափաքին եւս գոհացում տալու համար, ձեռնարկած է գրավաճառութեան, եւ 1896-ին քահանայ ձեռնադրուած է Սամաթիոյ երեք թաղերուն վրայ: Մինչեւ քահանայ ձեռնադրուիլը, գրեթէ 25 տարի հեղինակած է բազմաթիւ ոչ – եկեղեցական հեղինակութիւններ: Ստեղծագործած է հիճազքեար «Ամենասուրբ», եւ «Տէր ողորմեան», բայաթի եղանակով՝ «Ամէն եւ ընդ հոգւոյդ քում», պէսթէնկեար «Քրիստոս պատարագեալ» եւ սապահի «Տէր ողորմեա» եւ ուրիշ բազմաթիւ երգեր, որոնց թիւը 100-ը կ'անցնի:

Անդամակցած է Ազգային եւ Կրօնական Ժողովներու:

ՍՐԱՊ ՀԱՄԱՄՃԵԱՆ

Ծնած է Գարակիւմրիւկ 1884-ին եւ յաճախած տեղւոյն Ազգային Վարժարանը: 12 տարեկանին եղած է դպիր ու 18 տարեկանէն սկսեալ եղած է օգնական երաժիշտ:

Արիս Շալճեան, եկեղեցիին մէջ լսելով իր ձայնը, գրեթէ բնի տարած ու ձայնագրութեան եւ շարականի դաս տուած է իրեն: Հանէնտէութիւնը սորված է Քէմանի Թադէոսէն, որուն խումբին մէջ մարզուելէ ու տարիներ երգելէ վերջ, մասնակցած է զանազան խումբերու, շրջելով Թուրքիոյ զանազան քաղաքներն ու Պուլկարիա: Սորված է շատ մը յատուկ փասըլներ եւ երգած է նաեւ Քէմանի Տիգրանի խումբին մէջ, որուն երգացանկը խիստ ճոխ եղած է միշտ:

ՀԱՆԷՆՏԷ ՆԻԿՈՂՈՍ (Թօփգաբուցի)

Նշանաւոր երգիչ մըն էր որ երգած է Սուլթան Մէճիտի եւ Սուլթան Ազիզի ներկայութեամբ ու գնահատուած է: Հե-

գինակած է 200-է աւելի աղըր աքսաք չարքիներ :

ՔԷՄԱՆԻ ՍԵՊՈՒՀ (Աչագուրկ)

Նշանաւոր ջութակահար, որուն ածած ջութակը կը հմայէր ժողովուրդը : Սուլթան Ազիզի առջեւ, անոր հրամանով, շատ անգամներ կը նուագէր Ռումելուայի «Միրա իմ սաստնի»ն, որովհետեւ Սուլթանը սիրահար էր Հիճազ եղանակին :

ՀԱՆԷՆՏԷ ԱՍՏԻԿ (ՀԱՄԱՄՃԵԱՆ)

Աշակերտ Արիս Շալճեանի : Բազմարդիւն հեղինակ ու գեղեցկաձայն երգիչ, որ փնտռուած ու գնահատուած է միշտ իր ժամանակի Սուլթաններէն ու պալատականներէն :

ՔԷՄԱՆԻ ԹԱԴԷՈՍ

Նշանաւոր ջութակահար ու երգահան : Ծնած է Օրթագիւղ եւ 1913-ին մեռած է 55 տարու : Մանկութենէ նուագի փափաք ունէր ու կօշիկին (բօթին) քաշուչի թելերը փայտի մը վրայ անցուցած ջութակ կը շինէր միշտ դպրոցը դասի ժամերուն : Ջութակի իր առաջին ուսուցիչը եղաւ մօրեղբայրը՝ կատակերգակ Մովսէս Փափազեան որ հիմնադիրներէն մէկն էր Օրթագիւղի Բարեսիրաց Թատրոնին : Թադէոս գտայուն արուեստագէտ մըն էր եւ կը գերազանցէր աչագուրկ Սեպուհը : Շատ անգամ, Թագսիմ մը նուագած պահուն, լռիկ կ'արտասուէր : Հետզհետէ հեղինակած է գեղեցիկ չարքիներ, բէշրէվներ ու սէմայիներ :

Այս եղանակները այնքան արտայայտիչ էին որ, ունկնդիրները առանց բառի կըրնային հասկնալ երգին իմաստը : Մեռած է թշուառ վիճակի մէջ եւ յուղարկաւորութիւնը կատարուած է խիստ անշուք կերպով :

ՔԷՐԷՍԹԷՃԵԱՆ ՄԻՔԷ

Հմայիչ երգիչ, որ ասպարէզ իջաւ 20 տարեկանին ու գերեզման իջաւ 27 տարեկանին :

ՔԱՆՈՆԻ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Նշանաւոր արուեստագէտ, որ կարճատեւ կեանք մը ունեցաւ իր գինեմոլութեան հետեւանքով :

ՔԷՄԱՆԻ ՆԻԿՈՂՈՍ (ԽԻՒՏԱՎԵՐՏԻ)

Ասորիճանեկից աչագուրկ Սեպուհի, որ շատ անգամ կը նուագէր արքունիքին մէջ հիացում պատճառելով :

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ՆԱՒԵՐՈՒ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

Երկիրներու, վարչակարգերու կրած արմատական փոփոխութիւններէն միայն ժողովուրդները, անտեսութիւնները եւ[illegible] չէ որ կը տուժեն. անզօրութիւնը լքումի կը մղէ նաւեր ալ որոնք տէրն մը իրենց պատկանած երկիրներուն հպարտութեան առարկաները եղած են : Նախկին խորհրդային ոլորտին մէջ շատ են այս կարգի օրինակները :

Անոնցմէ մէկն է ռումանական Ֆրունզանէսթին որ Վենետիկի մօտ Մարկերաղի քաղաքի նաւահանգիստի մը մէջ խարսխած է երկու տարիէ ի վեր : Բեռնատար մըն է ան, այսօր ամբողջութեամբ ժանգոտած, առնետներու եւ միջատներու խուժումին ենթարկուած : Իր պատկանած ընկերութեան պարտքերուն փոխարէն գրաւուած է ու անտարբերութեան մատնուած : Այսուհանդերձ, անոր մէջ կը շարունակեն ապրիլ վեց նաւաստիները. անոնք զրկուած են ուտեստեղէնէ, ջուրէ, վառելանիւթի ամբողջ պաշարը : Ներկայիս կ'ապրին քանի մը հոգիի նուէրներուն շնորհիւ : Եթէ նաւէն ելլեն, վտանգ կայ որ Ռումանիա վերադառնալով բանտարկուին. արդէն ոչ մէկ փափաք ունին վերադառնալու : Ինչո՞վ կը ծառայէ վերադառնալ, երբ անկէ կրնայ իրենց ընտանիքին ծանր վիճակին վրայ միայն աւելցնել կերակրելի մէկը եւս :

Միայն նոյն նաւահանգիստին մէջ ռումանական նման երեք նաւ եւս կայ : Անոնք զոհերն են ծովային նախկին կայութեան մը շատ ճախող մատակարարումին : Ռումանական ծովային Նաւրոմ ընկերութիւնը 320 նաւ ունէր որոնցմէ 13-ը միայն կ'երթեւեկեն այսօր. առնուազն 40-ը Ֆրունզանէսթիի վիճակին մէջ են : Այսինքն, փտելու լքուած, աշխարհի մէկ անկիւնին մէջ : Նաւաստիները կ'ըսեն թէ դժուար չէ յուսահատութեան մատնուիլ ներկայի պայմաններով. իրենք վարժ են ամէնէն մեծ դժուարութիւններուն հանդուրժելու, բայց չեն ուզեր մուրացկանի վայել կեանք մը վարել : Դիմած են նաւուն տէր ընկերութեան որ պատասխանած է թէ դրամ չունին, պէտք է ըսպասել ու իրենց գլխուն ճարը նայիլ : Վստահ են թէ Իտալիոյ նման երկիր մը չի ձգեր որ մարդիկ անօթի մեռնին :

Իրենց այցելած է իտալացի լրագրող մը որուն նաւաստիները պատմած են թէ նաւուն շարժակը տակաւին լաւ վիճակի մէջ է, երկու ռատար ալ ունին : Ամէն օր կը ջանան փոքր նորոգութիւններ ընել, իրենց մնացած միջոցներով : Նաւուն խուցերը ողորմելի վիճակի մէջ են, ամէն բան քակուած, կոտրտած :

1998-ի ձմեռերը ամիս մը անցուցած են առանց ջուրի ու հեղուկ վառելանիւթի : Ներկայիս երբեմն ջուր կամ ածուխ կը զրկուի իրենց, իտալացի նաւաստիներու զօրակցութեան կազմակերպութեան կողմէ . Նաեւ բարի մարդիկ ուտելիք կը ձգեն նաւուն կամրջակին վրայ : Նաւը հոն խարսխելէն ի վեր հականեխուած չէ, ուստի առնետներու խուժումին ենթարկուած է. Հնդկաստանի իրենց վերջին ճամբորդութենէն ալ խոշոր աղտոտ միջատներով վերադարձած են, որոնք մեծ առատութեամբ կ'աճին : Կացութիւնը այնպէս է որ նաւաստիները նաւուն վրայ ապրելով հանդերձ, ոտք չեն դներ անոր որոշ բաժիններուն մէջ. միայն, աւանդական սովորութիւնը յարգելով, մաքուր ու կարգին կը պահեն մեքենաներու սրահը : Անոնք բոլորն ալ իրենց համար կարեւոր գումարներ առնելիք են ռումանական ընկերութենէն. մէկը կ'ըսէ թէ իրեն նման մեքենավար մը 480 տոլար ամսական ունէր երբ արտասահմանի մէջ կ'աշխատէր. մինչդեռ Ռումանիոյ միջին աշխատավարձը 150 Ֆրանքի չափ է : Գումար որ ոչ մէկ բանի կը ծառայէ :

Լքուած նաւուն նաւաստիները հացադուլ յայտարարելով դիմած են Վենետիկի քաղաքապետին որ բան մը կարգադրէ իրենց համար : Ամէնէն աւելի կ'ուզեն փրկել իրենց արժանապատուութիւնը եւ մուրացկանի տեղ չդրուիլ :

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ 2001 ԹՈՒԱԿԱՆԻ ՅՈՒԼԻՍԻՆ

(ԽՈՐ ՎԻՐԱՊԷՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆ, Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ՈՏՆԱՀԵՏՔԵՐՈՎ)

Կոչ կը յղենք աշխարհասփիւռ հայ երիտասարդներուն, որպէսզի 2001 Թուականի Յուլիսին հաւաքուին Էջմիածին՝ ի նշանաւորումն Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօն հռչակման 1700-րդ տարեդարձի :

Հետեւելով Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ոտնահետքերուն, հազարաւոր հայ երիտասարդներ պիտի հոգեւոր ճանապարհորդութիւն կատարեն դէպի բարձրեալն Աստուած : Ուխտագնացութիւնը պիտի սկիզբ առնէ Արարատի ստորոտը եւ Արաքսի ափին գտնուող Խոր Վիրապի Եկեղեցիէն, այն տեղէն ուր Ս. Գրիգոր 17 տարի մնաց արգելափակուած. այնուհետեւ երթը ուղղութիւն պիտի առնէ դէպի Էջմիածին, հոն՝ ուր յաղթանակեց քրիստոնէութիւնը, հոն՝ ուր Աստուծոյ Միածին Որդին իջաւ, որպէսզի մատնացոյց ընէ մեր եկեղեցւոյ Մայր Աթոռի համար սահմանուած սրբավայրը : Երիտասարդները նաեւ հնարաւորութիւն պիտի ունենան տեսնելու Հայաստանի պատմական վայրերը, վայելելու հայրենի երկրի բնական գեղեցկութիւնները եւ մեր հայրենակիցներու հիւրընկալութիւնը :

Երիտասարդական ուխտագնացութիւնը պիտի հովանաւորէ ու օրհնէ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Հայրապետը : Ուխտագնացութիւնը կը խորհրդանշէ որպէս համախումբ հաւատացեալներ մեր ճանապարհորդութիւնը՝ մեր կենաց ընդմէջէն : Այս ճանապարհորդութեան մասնակցելով, աշխարհասփիւռ հայ երիտասարդները առիթ պիտի ունենան հանդիպելու, ճանչնալու զիրար, բարեկամանալու եւ իրենց ուխտը հաստատելու իրարու, նաեւ՝ Հայ Եկեղեցւոյ հանդէպ :

Ուխտագնացութիւնը, որ աշխարհի չորս ծագերը ցրուած մեր երիտասարդները նոր կապերով կը մօտեցնէ, կը կապէ իրարու, կը միտի այդ ձեւով եւ անոնց միջոցաւ նորոգել մեր Եկեղեցին : Այս նոր կապերն են, որ գալիք մեր սերունդները, մեր հաւատացեալները պիտի ի մի բերեն, խմբեն Մայր Եկեղեցւոյ շուրջ : Ահաւասիկ այս իմաստով ալ ուխտագնացութիւնը պիտի դառնայ աղբիւր՝ ոգեղէն ուժի ու զարթօնքի եւ ուխտաւորները պիտի նորոգեն իրենց հաւատքի կեանքը :

«Բայց Տէրոջը ապաւինողներուն ուժը պիտի նորոգուի եւ անոնք արծիւներու պէս թեւերով վեր պիտի ելլեն, պիտի վազեն ու չթուլնան, պիտի քալեն ու չյոգնին» (Ես. 40, 31) :

Երիտասարդներու առաքելութիւնը, որն սկիզբ կ'առնէ ուխտագնացութեան ընթացքին, պիտի ծաւալի ու հասնի առաւելագոյնի, դառնալով երիտասարդական մշտատեւ նոր ծառայաձեւ մը եկեղեցիէն ներս, ամբողջ աշխարհի տարածքին, որպէսզի գալիք սերունդներուն փոխանցէ մեր Եկեղեցւոյ հովանաւոր սուրբ՝ Գրիգոր Լուսաւորչի տեսիլքը :

Երիտասարդներու ուխտագնացութիւնը պիտի կազմակերպէ 1700-ամեակի յանձնախումբը, իսկ 2000 Թուականի Յուլիս – Օգոստոս ամիսներուն ստեղծուած ղեկավար մարմին մը եւ Առաջնորդարանի յանձնախումբեր՝ պիտի վերահսկողութիւն կատարեն : 2000 Թուականի Օգոստոսի վերջին պիտի հրապարակուի ուխտագնացութեան մասնակցելու պայմաններու մասին հաղորդող ուղեցոյց մը : Արձանագրուելու համար հետեւեցէք Web-site-ի եւ Question of the day ծրագրի տուած տեղեկութիւններուն :

Երիտասարդներ ամենատարբեր երկիրներէ կը հրաւիրուին իրենց մասնակցութիւնը բերելու պատմական այս իրադարձութեան : Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հաճեցէք դիմել 1700-ամեակի յանձնախումբին՝ 1700@etchmiadzin.am կամ Առաջնորդարանի դրասենեակը : Ձեր անունը տեղ պիտի գտնէ մեր հաւաքարանին մէջ եւ դուք պիտի մասնակցիք ուխտագնացութեան մը որ հիմնովին պիտի փոխէ ձեր կեանքը :

ԴԻՒԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻ

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

Բայց հիմա Մարտիկ աղա ամէն ատենէն աւելի՝ անկարող էր մտիկ ընելու. անանկ տենդի մը մէջ էր, անանկ խանդավառութիւն մը կը յորդէր իրմէ, որ միայն ինք կ'ուզէր խօսիլ, ճառել : Սուրեան ատեն չունեցաւ իր խնամուած կոկիկ նախադասութիւնները աւարտելու. միշտ կ'ընդմիջուէր, կը խափանուէր :

– Հայտէ՛, եկուր մեզի երթա՛նք. մեզի ճաշենք, հայտէ, այսօր ուրախութեան օր է...

– Չէ՛, շնորհակալ եմ, չեմ...

– Հայտէ՛, կ'ըսեմ կոր, ճանըմ, նազ չուզեր, քալէ՛ :

Սուրեան կը փորձէր դիմադրել : Մարտիկ աղա թեւէն բռնելուն պէս քաշեց, տարաւ :

– Տղայութիւն պէտք չէ, քալէ՛, կ'ըսեմ կոր...

Ամէն օրուընէ աւելի փառապանծ ու յաղթական՝ փողը դռնէն ներս մտցնելուն պէս՝

– Ծօ Գրիգո՛ր, – պոռաց սպասաւորին, – գինի ունի՞նք :

– Չէ՛, էֆէնտի՛ :

– Հայտէ, գնա՛ առէ մեզի գինի առանկ է նէ, աղէկ տեսակէն ըլլայ, չո՛ւա, քեզ նայիմ : Է՛, մայրի՛կ, նայէ՛, միսիւ Սուրեանը նորէն բերի :

– Աղէկ ըրիր, փառա՛կս, բարի եկեր էք, միսիւ Սուրեան :

– Շնորհակալ եմ, տիկի՛ն...

– Ճանըմ, հիմա քոմփլիմանի ատեն չէ, մայրի՛կ, ուրիշ աւելի կարեւոր բաներ կան, ի՞նչ եղեր է նէ, գիտե՞ս, մայրի՛կ, Հայերը Թուրքիան կոխեր են :

– Ի՞նչ, – ըրին մայրը եւ աղջիկը միանգամայն :

– Հապա՛, գրօշակեաններու ահագին բանակ մը Թուրքիա արշաւեր է... Տաճիկին խերը կ'անիծուի կոր...

– Իրա՞ւ :

– Հապա՛, հեռագիր եկաւ, հեռագի՛ր, Սուրեանին հարցուցէ՛ք :

– Այո՛, օրիո՛րդ, – ըսաւ Սուրեան, – հեռագիր մը եկաւ, որ կ'ըսէ, թէ...

– Դուն բացատրէ տէ, ես երթամ, հանուիմ, – ըսաւ Մարտիկ աղա, որ դուրս ելաւ ու քանի մը վայրկեան վերջ վերադարձաւ, ահագին ճերմակ գիշերազգեստի մը մէջ փաթթուած :

– Է՛, հայտէ՛, երթանք, ճաշենք, սեղանը դրուեր է, հայտեցէ՛ք :

Սեղանատան մէջ Մարտիկ աղա սենեակը քրքիջներով, զուարթութեան ճառագայթումներով, աղմկալից ցոյցերով լեցուց, ողեւորեց՝ իր խանդավառումին աւելնալով գինիին դիւցազներգական չափազանցութիւնը : Ճառեց, երգեց, կեցցէներ ալացուց, Թուրքիոյ դամբանականը կարդաց, Հայաստանի Զատիկը փառաբանեց, չմոռցաւ հնչակեաններուն անցողակի՝ քանի մը կիցի հարուածներ տալու, բաժակներ առաջարկեց Հայկական անկախութեան կենացը...

– Կե՛ր պէ, Սուրեա՛ն, կե՛ր, ուրախութիւն ընե՛նք, պոռանք, կանչենք... Կեցցե՛ն ֆէտայիները, կեցցէ՛ Հայաստան, անկցի՛ Տաճկաստան, սատկի՛ Սուլթան Համիտ... Ծօ Գրիգո՛ր, գինի լեցո՛ւր, գաւաթդ բեր, Սուրեա՛ն, Հայաստանի կենա՛ցը...

Մարտիկ աղա գաւաթը այնքան ուժով զարկաւ Սուրեանին գաւաթին, որ ասիկա մէջտեղէն ճաթեցաւ, ու գինիին կարմիր ցայտեր գացին Սուրեանին ճերմակ լանջաշապիկին վրայ տափակնալ : Մայրն ու աղջիկը դող ելան :

– Ճանըմ, Մարտիկ, ինչո՞ւ ատանկ բաներ կ'ընես :

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է եղեր, – ըսաւ Մարտիկ աղա անտարբեր մը գաւաթը պարպելով մինչեւ տակը, իբրեւ թէ բան մը պատահած չըլլար : – Պա՛հ, գաւաթ մը կոտրեր է, ատ ի՞նչ մեծ բան : Անդին մարդեր կը մեռնին կոր, մարդեր :

– Նայէ՛, միսիւ Սուրեանին շապիկը ինչ ըրիր, – ըսաւ աղջիկը երկչոտ :

– Ի՞նչ կ'ըլլայ քի, թող ջուրով սրբէ՛...

Սուրեան, թէեւ պզտիկօրէն նեղացած այս միջադէպէն՝ անտարբերութիւն կեղծեց ու Զապէլին դառնալով.

– Հոգ չէ, օրիորդ, անդին, Հայաստանի մէջ Հայեր իրենց արիւնով կը ներկեն իրենց շապիկները, թող մենք ալ գինիով ներկենք զէ՛թ :

Օրիորդը չիկնոտ ժպիտ մը ուրուագծեց :

Սրահ վերադարձին : Մարտիկ աղա, կարծես սպառած խօսելէն, գլուխն ալ արդէն ծանրացած գինիէն, զոր առատութեամբ խմեր էր, բազմոցին վրայ երկընալով՝ սկսաւ բան մը կարդալ : Սուրեան, օրիորդ Սրմաքէշեանի հրաւէրին վրայ, որ հօրմէն լսած էր այդ մասին, իր բանտարկութեան վիպումին ձեռնարկեց : Շատ սրտաշարժ կէտերուն, երբ Սուրեան իր խցիկը նկարագրէր, կրած նեղութիւնները, ցաւերը, վախերը, հարցաքննութեան պարախուն յուզումները, անակընկալ միջադէպերը, օրիորդը կը բացագանչէր, ցաւագին պզտիկ ճիչեր կ'արձակէր, դէմքը արտահատանքի ու համակրութեան յուզուած արտայայտութիւններով կը զունաւորուէր :

– Ի՞նչ կ'ըսէք, օ՛հ, ի՞նչ սոսկալի բան, ի՞նչ բարբարոսութիւն :

Սուրեան կը շարունակէր՝ կարծես գիտմամբ ծանրանալով ցաւագին մանրամասնութիւններուն, ահարեկող կամ սիրտ կոտրտող կէտերուն վրայ, կանոնաւոր ու հանդարտ, աչքը Զապէլին վրայ յառած, որ այդ շէշտ նայուածքին տակ յաճախ չիկնոտ աչքի խոնարհումներ կ'ունենար :

(Շար. 62)

—ՎԵՐԱՄՈՒՏ—

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՏԸ ՊԷՆՈՅԻ
ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՄՆԱՃԻԻՂԻ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, առաւօտեան ժամը 9·30–էն մինչեւ 12·30, աշակերտներուն կ'ուսուցանուին՝ Հայ լեզուն, Հայոց Պատմութիւն, երգ եւ այլն:

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին·

04 – 78 – 55 – 56 – 83

(Շար· Ա· էջէն)

ընդունած է պահանջուած փրկագինին յաւելում մը: Ֆրանսայի երեք լրագրողները միւս պատանդներուն հետ չեն, առանձնացուած են եւ այլ վերաբերումի ենթակայ են:

ՓԻՆԼԷՆՏ, ժպտուն, հրապարակ իջած է Օգոստոս 23–ին: 84 տարեկան, նախկին մենատէրը ներկայ եղած է յուշարձանի մը բացման արարողութեան: Յուշարձանը նուիրուած է մեռած շուրջ 500 զինուորներու եւ ոստիկաններու, զոհ «ահաբեկչական» յարձակումներու:

ՄԱԿ–ի մասնագէտներու յանձնախումբ մը որու կը նախագահէ Ալժերիոյ Արտաքին նախկին նախարար՝ Լախտար Պրահիմի, ծանրակշիռ տեղեկագիր մը ներկայացուցած է ՄԱԿ–ի գործողութիւններու մասին, չնչելով անոնց ձախող հանգամանքը: Առանձին առանձին մատնանշելով ներկայի 14 զինուորական գործողութիւնները աշխարհի ամէն կողմը, գլխաւոր ձախողութիւնը կը նկատէ Սիէռա Լէոնէ ուր 500 կապոյտ սաղաւարտաւորներ պատանդ ինկան:

ԻՐԱՆ հրաժարեցաւ ձկնկիթի (զաւիար) արտադրութեան եւ արտածումի իր մենաշնորհէն, այլ խօսքով կը սեփականաշնորհէ: Ձկնորսութեան Ընկերութիւնը այլեւս պիտի քաջալերէ այդ մարզին մէջ ոչ պետական ճիւղի գործունէութիւնը, բաց է տնօրէնը: Ձկնկիթը միշտ Պետութեան մենաշնորհը եղած է, նաեւ Շահին օրով, բայց, բարենորոգիչ կառավարութիւնը սեփականաշնորհման լայնածաւալ քաղաքականութեան մը ձեռնարկած է: Ձկնկիթի գինը, այս տարի, զգալի յաւելում մը կրած է քիլօն 390–էն 680 տոլարի բարձրանալով:

ՏԱՍՆԵՒՈՒԹԱՄԵԱՅ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՄԸ՝ Պրէթ Պանֆ եղակի «գործադուլ» մը որոշած է, գրաւի գալով բարեկամի մը հետ: Տարի մը պիտի չխօսի: Զրոյցի մը ընթացքին, բարեկամը առաջարկեց կարգացած է իրեն, ըսելով՝ փորձէ՛ ամբողջ օր մը չխօսիլ, ինք ալ որոշեր է տարի մը չխօսիլ: Ճիշդ է որ ներկայ պայմաններու մէջ, հաղորդակցութեան գերարդիական միջոցները, համացանց եւ այլն, մասամբ կը դիւրացնեն այս «խօսադուլը»:

Հ.Բ.Ը.Մ.

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը կը ծանուցանէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամներուն թէ Միութեան 81–րդ Ընդհանուր Ժողովը կը գումարուի Շաբաթ, 2000, Նոյեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 10–ին, Հ· Բ· Ը· Մ·–ի Ալեք Մանուկեան Կեդրոնին մէջ, 1322 Արմէնիա, Պուէնոս – Այրէս, Արժանթին:

Սոյնը 81–րդ Ընդհանուր Ժողովին գումարման մասին տրուող միակ ծանուցագիրն է: Հետեւաբար, Միութեան իրաւասու անդամներէն կը խնդրենք որ անձնապէս ներկայ գտնուին Ժողովին, վերոյիշեալ Թուականին եւ վայրը, եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ 2000 Հոկտեմբեր 11, իրենց փոխանորդագրերը, – Հիմնական Կանոնագրի տրամադրութեանց համաձայն գործադրուած եւ վաւերացուած, – յանձնեն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի ատենադպիրին, հետեւեալ հասցէով· –

ARMENIAN GENERAL
BENEVOLENT UNION
Central Board of Directors
55 East 59th Street
New York, N.Y. 10022, U.S.A.

ԺՈՂՈՎԻ ՕՐԱԿԱՐԳ

1·– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր բարոյական տեղեկագրին:

2·– Ներկայացում եւ վաւերացում 1998 եւ 1999 տարեշրջաններու Միութեան ընդհանուր նիւթական տեղեկագրին:

3·– Ընտրութիւն Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովի անդամներու:

4·– Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի անդամի մը:

5·– Նկատառում եւ գործադրում վերոնշեալներուն հետ առնչուող որեւէ հարցի, ինչպէս նաեւ Ժողովին ուշադրութեան բերուող եւ անոր աշխատանքներու ընթացքին բաւ պատշաճի արծարծուող հարցերու:

6·– Քննարկում Ընդհանուր Ժողովի առաջարկներու եւ բանաձեւերու:

Ի Դիմաց
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ
ՊԵՐՃ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ
Ատենադպիր

ԼՈՒԻԶ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ – ՍԻՄՈՆ
Նախագահ

Յունիս 29, 2000

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լսարան»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ զրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին շուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19-ին:

Մասնակցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Զրբաշեան սրահին մէջ
339, Ավենիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ·Վէ·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱՏՈՒ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան շրջանի իր միօրեայ դպրոցներուն համար դասատուներ կը փնտռէ:

Գրել (հասցէ, հեռաձայն եւ փորձառութիւն)՝

Commission Pédagogique
Conseil d'Administration
Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la

Cathédrale Apostolique Arménienne,
339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

ՊԱՆԵԼՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեօ–Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալորէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14·30–ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝

— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01· 45· 46· 10· 11

կամ

— Տիկին Էլիզաբէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01· 46· 65· 81· 53

ՃՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՈՐԱՁԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ նոր բաղադրել

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 29
MARDI
29 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 19.978 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76 ANNEE — N° 19.978

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃՈԼՕ կղզիի պատանդներու մէկ մասը – 5 արեւմտեան քաղաքացիներ – ազատ արձակուեցան Օգոստոս 27-ին, յոյս կար որ յաջորդ օրն ալ ազատ արձակուէր երրորդ մը: Ազատ արձակուած են երեք ֆրանսուհիներ, որոնց կարգին Ֆրանս 2 հեռատեսիլի կայանի լրագրողուհին: Կը մնան սակայն 23 պատանդներ: Այս արձակումներուն մէջ, մեծ դեր խաղցած են դրամը (քանի՞ միլիոն տոլար) եւ Լիպիոյ Բարեսիրական Հիմնարկը որու կը նախագահէ Քատաֆիի տղան: Արդէն, ազատ արձակուած պատանդները նախքան իրենց տունը վերադառնալը Տրիպոլիս (Լիպիա) պիտի երթան: Այս առթիւ, Քատաֆի «փայլուն» վերադարձ մը կ'ունենայ միջազգային բեմին վրայ: Շիրաք եւ Ժոսփէն իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին, աւելցնելով սակայն թէ ջանքերը պիտի շարունակուին որպէսզի միւս պատանդներն ալ ազատ արձակուին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ երեսփոխանական ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան երկու հանգրուանով (ոչ՝ 2 շրջանով): Օգոստոս 27-ին, պէտք է ընտրուէին 128 երեսփոխաններուն 63-ը, լեռնային Լիբանանի եւ հիւսիսային շրջաններու մէջ, ուր կան 6 ընտրաշրջաններ: Տիւրզի ղեկավարը՝ Ուալիտ Ճումպլաթ յայտարարած է թէ ոչ ճնշում, ոչ անկանոնութիւն տեղի ունեցած է Օգոստոս 27-ին, բայց, Լիբանանեան եւ սուրիական ճնշումներ եղած էին նախապէս: Օգոստոս 28-ի առաւօտեան արդիւնքները ծանօթ չէին, ոչ ալ մասնակցութեան համեմատութիւնը: Երեսփոխանները կ'ընտրուին չորս տարուան համար: Նախագահ Լահուտի (Մարոնի) ընդդիմադիր երկու գլխաւոր հոսանքներն են՝ Ճումպլաթի Ընկերվարական Յառաջդիմական կուսակցութիւնը եւ նախկին վարչապետ մեծահարուստ Ռաֆիք Հարիրի: Սեպտեմբեր 3-ին ալ տեղի կ'ունենայ Պէյրութի, Հարաւի եւ Պէքաայի շրջանի ընտրութիւնը: Ընտրապայքարներու հակամարտութեան բնոյթ առած է եւ ի սկզբանէ ընտրութիւնն ալ «[…]ակութիւն» որակուած էր: Դրամը գլխաւոր դերակատարը եղած է, թեկնածուները լայն բացած են իրենց քսակը ձայն որսալու համար:

ԿՈՐՍԻՔԱՅԻ հրդեհները դեռ կը շարունակուէին Օգոստոս 28-ին: Հինգ օրերու երկայնքին շուրջ 6000 հեկտար հրոյ ճարակ եղած է եւ Օգոստոս 28-ին վտանգուած էր Գորթէ քաղաքը: Պարպուած էին պանդոկները, տուները, բանակումները: Ցաւալի է որ հրդեհներուն մեծ մասը ոճրային ծագում ունի եւ հարցը կը դրուի կրկին՝ որո՞ւ կը նպաստէ ոճիրը: Վրդովումը մեծ է, հարիւրաւոր հրշէջներ ալ իրենց կեանքը կը վտանգեն:

ԺՈՍՓԷՆ – ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ տեսակցութիւնը որ նախատեսուած էր Օգոստոս 27-ին տեղի չունեցաւ, բայց եւ այնպէս յայտնի է այլեւս որ Ներքին Նախարարին հրաժարումը անխուսափելի է: Ծանօթ է որ Շըվէնըման դէմ է Ժոսփէնի կորսիքական ծրագրին եւ հաւատարիմ իր այն սկզբունքին որ «Նախարար մը կամ՝ բերանը կը գոցէ կամ՝ կը հրաժարի», վճռած է լռել ու մեկնիլ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ բանակը կրկին սխալ մը գործած է որու հետեւանքով 3 իսրայէլցի զինուորներ մեռած են: Օգոստոս 26-էն 27-ի գիշերը, Ցահալը (իսրայէլեան բանակ) գործողութեան մը ձեռնարկած է պաղեստինցի ծայրայեղականի մը դէմ, որ յաջողած է խոյս տալ եւ գործողութեան ընթացքին քսանամեայ իսրայէլցի երեք տասնապետներ սպաննուած են, հաւանաբար իսրայէլցի ուրիշ զինուորներու կողմէ: Միւս կողմէ, Թէլ-Ավիվի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է մոլեռանդ հրեայ մը՝ Եարիւ Պարուչիմ որ կը փնտռէր երկու շաբաթ է: 34-ամեայ այս կրօնականը կ'ուզէ քաղաքը փրկել «իր տեղացիներէն» եւ անդ կապակցութեամբ արդէն կրակի տուած է ինը հանրատուներ եւ վեց սեքս-շոփեր, պատճառ դառնալով չորս պոռնիկներու մահուան: Ինքզինք կը ներկայացնէ որպէս աշակերտը Աստուածաշունչի անձի մը՝ Փինչաս, որ Մովսէսի եղբօր Ահարոնի թոռն է, պոռնիկ մը եւ իր յաճախորդը սպաննած է բարոյականը վերահաստատելու համար Հրեաներու մօտ Եգիպտոսէն վերադարձին:

ՍԻՏՆԷՅԻ իշխանութիւնները շատ ուշադիր են Ողիմպիականներու նախօրեակին, քանի ոճրափորձերու լուրջ սպառնալիք կայ: Օգոստոս 26-ին, ոստիկանական Նոր – Զելանտական աղբիւրներու համաձայն ահաբեկչական ծրագիր մը յայտնաբերուած է, միլիառատէր Պէն Լատէնի վերագրուած: Ըստ այդ ծրագրին, կը նախատեսուէր յարձակում գործել հիւլէական շարժակին վրայ Խաղերու ընթացքին:

ԻՏԱԼԻՈՅ Ելմտական նախարարը՝ Օթթավիանօ տէլ Թուրքօ յանձն առած է տուրքերու զեղչի ծրագիր մը կիրարկել նման Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի:

ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԻՐԱՔԻ սահմանին վրայ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են ընդդիմադիր Մուճահետիններու (Իրաքէն եկած) եւ պարսկական բանակին միջեւ: Ըստ Իրանի ձայնասփիւռին, քանի մը տասնեակ Մուճահետիններ մեռած են եւ 3 Պարսիկ զինուոր: Այլ բախումներ ալ տեղի ունեցած են, Օգոստոս 26-ին, բարենորոգիչ ուսանողներու, պահպանողականներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ: Իրանեան օրաթերթի մը համաձայն 40 վիրաւոր կայ, որոնց քանը՝ ոստիկան էր:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ հեռատեսիլի աշտարակը (540 մեթր բարձրութիւն) կրակ առած է Օգոստոս 27-ին եւ յաջորդ օրն ալ դեռ կարելի չէր եղած հրդեհը մարել: Կ'ըսուէր թէ շուրջ 10 հոգի եւ 3 հրշէջ բանտարկուած կը մնային:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահը՝ Պութեֆլիքա Օգոստոս 26-ին նոր վարչապետ նշանակեց իր մէկ գործակիցը՝ Ալի Պէնֆլիս, փոխարինելու համար Պէնպիթուրը որ նախորդ օրը հրաժարած էր: Այս նշանակումը կը միտի ամրապնդելու Պութեֆլիքայի դիրքը:

ՕՏԷԹ ԺՈՒԱՅԷՕ, Ֆրանսական շարժանկարի երբեմնի մեծ դէմքերէն, մեռաւ 85 տարեկանին: Սկիզբը օփէրայի պարուհի, ուշադրութիւնը գրաւած էր Ժուվէի եւ խաղցած Ժիրօտուի Ինթէրմեծոյի մէջ: Հոն է որ 1935-ին կը հանդիպէր Փիէր Պրասէօրի որու հետ կ'ամուսնանար, ծնունդ տալով Գլօտ Պրասէօրի: Ամուսնական փոթորկալից շրջանէ մը ետք, կը բաժնուէր եւ անկէ ի վեր իր կեանքի ընկերն էր՝ Ֆիլիփ Ակոսթինի: Տաղանդաւոր դերասանուհին ունէր նաեւ գրելու շնորհ եւ հեղինակ է վէպերու եւ անձնական յուշերու:

ՄԱՄՈՒԼ

«TEMOIGNAGE CHRETIEN» (24 août)

''Haratch'', ou la mémoire arménienne bien vivante

Ինչպէս գրած էինք Օգոստոս 26/27-ի մեր թիւով, Սալիմ Ժէ յօդուած մը ստորագրած է «Թէմուանիաժ Գրէթիէն» շաբաթաթերթին մէջ, նուիրուած «Յառաջ»ի 75-ամեակին:

Կը պատմէ որ օր մը գտած է իր մէկ դրացին, մխրճուած իր նախընտրած օրաթերթին ընթերցման մէջ: Մէկը փարիզեան երկու Հայ օրաթերթերէն, երիցագոյնը, քանի հարցը կը վերաբերի «Յառաջ»ի, Եւրոպայի առաջին հայերէն օրաթերթը, հիմնուած 1925-ին: Թերթին ծանօթ էր, որովհետեւ անոր անունը յաճախ լսած էր Անրի Թոմայէն: Արդարեւ, կը գրէ, «Յառաջ»ի յայտնի աշխատակիցներէն մէկն էր Ֆրանսագիր բանաստեղծ՝ Արմէն Լիւպէն, որ Շահան Շահնուր անունին տակ հանրածանօթ վիպագիր մըն էր հայ ընթերցողներու մօտ:

Յօդուածագիրը կը յիշէ թերթին 60-ամեակին առթիւ լոյս տեսած գրքոյկը, ուր, կ'ըսէ մեծարանքի գրութիւններ կան իրարմէ բոլորովին տարբեր անձնաւորութիւններէ ինչպէս Անրի Վէրնէօյ եւ Ժերար Շալեան: Կը խորհի որ «Յառաջ» արժանի է իր համբերատար պատմաբանն ունենալու որ քրքրէ հաւաքածոները: Ակնարկելով Շ.ի (Շաւարշ Միսաքեան) մէկ սիւնակնոց խմբագրականներուն, կ'ըսէ թէ նման քարէ սիւնակ մը կը բարձրանայ իր շիրիմին վրայ, ուր թաղուած է նաեւ Շահան Շահնուր եւ սիւնակին տակի սկզբնատառը այլեւս կը պատկանի երկուքին ալ:

Սալիմ Ժէ հակիրճ տողերով կ'անդրադառնայ Շաւարշ Միսաքեանի կենսագրականին, հրաշքով չէ ձերբակալուած Ապրիլ 24-ին, յետագային ձերբակալուած, բանտարկուած և ազատ արձակուած, երբ Համաձայնականները Պոլիս մտած են: Կրկին խօսելով Շ. Շահնուրի մասին, յոյս կը յայտնէ որ 2003-ին, անոր ծննդեան 100-ամեակին առթիւ, հայերէն իր գործերուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը լոյս կը տեսնէ: Եզրակացութեան մէջ, ցաւ յայտնելով որ Փարիզի «Եիտիշ» օրաթերթը դադրեցուցած է իր հրատարակութիւնը, բախտ մը կը նկատէ որ Եւրոպայի հայերէն հնագոյն օրաթերթը դեռ կը յարատեւէ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 25 / 28)

ՓՈՐՁՆԱԿԱՆ ԵՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐՆԵՐ

Սեպտեմբեր 6 – 15 Լոռիի Սպիտակ, Արարատի Մխչեան, Մրգաւէտ, Արաքսաւան ու այլ հինգ գիւղերուն մէջ փորձնական մարդահամարներ կը կատարուին: Իսկ հիմնական մարդահամարը տեղի կ'ունենայ 2001 Հոկտեմբեր 10 – 19: Աշխատանքին կ'ընդգրկուի 17 հազար հոգի, արդիւնքները կ'ամփոփուին 2002-ին: Վերջին մարդահամարը Հայաստանի մէջ կատարուած էր 1989-ին, երկրաշարժէն անմիջապէս յետոյ եւ Ղարաբաղի հակամարտութեան ընթացքին:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅՈՑ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

«ՅԱՌԱՋ» ԹԵՐԹԻ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆԸ,

Յարգելի Տիկին Միսաքեան,

«Յառաջ» թերթի խմբագրութեան պատուարժան անդամներ,

Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի անունով կը շնորհաւորեմ մեր սիրելի «Յառաջ»ի 75-ամեակը:

«Յառաջ»ը մեզի համար կը խորհրդանշէ Արեւմտահայերէնի եւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան պաշտամունք, լայնախոհութիւն եւ անկեղծութիւն, խիզախութիւն եւ անաչառութիւն, գոհողութեան ոգի եւ չընկրկելու անկոտրում կամք ու հաւատք:

Շնորհիւ այս յատկանիշներուն է որ «Յառաջ»ը ունի մասնաւոր տեղ մը եւ յարգանք Հայ մամուլի անուններուն մէջ:

Սիրելի Տիկին Միսաքեան,

Մեր ժողովուրդի այս նոր գողգոթայի օրերուն Ձեզի կը մաղթեմ ամէն բանէ առաջ առողջութիւն, որպէսզի նոյն ոգիով շարունակէք Ձեր սրբազան աշխատանքը եւ «Յառաջ»ը մնայ մեր կեանքի անբաժանելի մասը:

Յարգանքներով՝

ՌԱՖՖԻ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
ԳՀԿԽ-ի փոխ – Ատենապետ

Տիւսըլտորֆ, Օգոստոս 24, 2000

Ազնուափայլ
Տիկին Արփիկ Միսաքեան
Փարիզ

Յարգարժան Տիկին Միսաքեան,

«Յառաջ»ի հիմնադրման 75-ամեակի առթիւ կը փութանք Աւստրօ – Հայկական Մշակութային Ընկերութեան Վարչութեան եւ բոլոր անդամներու ամէնաջերմ շնորհաւորանքները եւ բարեմաղթութիւնները յղել Ձեզի եւ «Յառաջ»ի տքնաջան գործակիցներուն, ցանկանալով անսպառ ուժ ու կորով՝ երկար – երկար տարիներ, Ձեր ազգօգուտ եւ ամէն գովասանքից վեր աշխատանքը շարունակելու համար:

«Յառաջ»ի կատարած դերը Հայ մամուլի անդաստանում միշտ պիտի մնայ անփոխարինելի եւ օրինակելի:

Հայրենակցական խոր յարգանքներով՝

Ի Դիմաց՝
Աւստրօ – Հայկական
Մշակութային Ընկերութեան

Ծառայակից՝
ՌԱԶՄԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ –
ԹԱՄՐԱԶԵԱՆՑ
(Ատենապետ)

Օգոստոս 25

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԱՐ՝ 100+1

Ծ. ԽՄԲ. – 1999-ին լրացաւ նկարիչ Երուանդ Քոչարի ծննդեան հարիւրամեակը: Դար մը առաջ Թիֆլիս ծնած արուեստագէտը 1922 – 1936 Փարիզ ապրած շրջանին արդէն ուշագրաւ ներկայութիւն մը դարձած էր արուեստի շրջանակին մէջ: 1936-ին հաստատուեցաւ Հայաստան: «Իրաւունք» շաբաթաթերթը (Օգոստոս 11 – 17) ըսելով որ հարիւրամեայ յոբելեանի օրերուն չէր կրցած Քոչարի կեանքին ու գործին մասին հետաքրքրական էջ մը ներկայացնել ընթերցողներուն, տեղ տուած է անոր զաւկին՝ Ռուբէն Քոչարի Երեւան այցին առիթով կատարուած հարցազրոյցի մը: Օմար Խէչոյեանի այդ գրոյցը կը ներկայացնենք ստորեւ.

– Ի՞նչպէս էք յիշում ձեր հօրը՝ Երուանդ Քոչարին:

– Հօրից ինձ մօտ որպէս ծնողի, ամբողջութեամբ ուրիշներից տարբերուող յարակցութիւններ, տպաւորութիւններ, յիշողութիւններ են: Ես փոքր տարիքում միշտ նախանձով էի նայում իմ շրջապատի երեխաներին, երբ պատմում էին իրենց ծնողների մասին, կամ երբ նրանց հայրը տուն էր գալիս, ուրախութեամբ գոռում էին. «Պապան եկա՛ւ», իսկ նրանք գալիս էին միշտ խաղալիքներով ու նման բաներով, թռչում էին իրենց հօր գիրկը: Երբ մեր հայրը տուն էր գալիս, մենք պատին էինք ծեփւում, զգաստանում էինք, որովհետեւ պատասխանատուութիւն ունէինք: Նա մեզ կեանքի եւ իր պատասխանատուութեան տակ էր դրել: «Գասպար»ում էինք ապրում: Պատահում էր, որ այդտեղ հասակակիցներիս հետ խաղում էինք: Եւ երբ Երուանդ Քոչարը երեւում էր փողոցի անկիւնում, բոլորը գոռում էին. «Հայրդ եկաւ»: Դա նշանակում էր որ ես պիտի «թռնէի»: Նա մի անգամ ինձ ասաց. «Դու գիտե՞ս ինչքան կարճ է կեանքը: Ե՞րբ պիտի հասցնես մարդ դառնալ»: Մարդուն երեխայ ժամանակ ծնողները պէտք է պահեն, որ նա ամբողջ կեանք մտնելու համար: Նա պահանջկոտ էր: Բայց դա չի նշանակում, որ մօրակը ձեռքին էր ման գալիս: Քոչարը փոքրուց շատ պահանջկոտ է եղել նաեւ ինքն իր հանդէպ: Դեռ շատ փոքր տարիքում նա ստուարաթղթէ մի վահանակի վրայ գրում է. «Այստեղ ապրում է մեծ նկարիչ Երուանդ Քոչարը» եւ փակցնում իրենց տան դրանը: Ինչպէս ինքն է իր հանդէպ եղել, յետագայում նոյն ձեւով մեր հանդէպ էր: Փոքր ժամանակ իմ ամենասիրած օրը Կիրակին էր: Հայրս երբեք որեւէ հիմնարկում չի աշխատել, բայց Կիրակի օրերին, միեւնոյն է, հանգստանում էր: Այդ օրը ես մտնում էի նրա ծոցը եւ նա մի նոր հէքեաթ էր ինձ պատմում: Մեր դասարանում երեք երեխաներ (ես էլ նրանց հետ) երբեք դասից չէինք ուշանում: Հայրս ինձ դպրոց էր տանում, մայրս ետ էր բերում: Առաւօտ շատ ընկերներով դրսում սպասում էինք, հայրս գալիս էր, մեզ դպրոց էր տանում: Դպրոց գնալու ճանապարհին մի հէքեաթ էր պատմում եւ դպրոց էինք հասնում միշտ այն պահին, երբ ամենահետաքրքիր տեղն էր լինում: Նա մեզ ասում էր. «Գնացէք դպրոց, շարունակութիւնը վաղը կը պատմեմ»: Յաջորդ առաւօտեան մենք վազելով գալիս էինք հէքեաթի շարունակութիւնը լսելու:

– Ձեր ասածներից կարելի՞ է հասկանալ, որ դուք միայն պարտաւորութիւններ էք ունեցել ձեր հօր առաջ եւ ոչ մի իրաւունք, որպէս Ե. Քոչարի որդի:

– Ձեր ասածը մի քիչ ծայրայեղ է: Եթէ հայրդ փակմնագործ է, ապա նոյնիսկ այդ դէպքում ես օգտւում (խողովակ ես տուն տանում), էլ ո՞ւր մնաց Ե. Քոչարի խորդին լինել ու չօգտուել: Իմ յաջողութիւնները չարժանկարում, չար լեզուները միշտ կապում էին Ե. Քոչարի հետ: Բայց նա երբեք իմ գործերին չի խառնուել: Բեմադրական բ արձրագոյն ընթացքն աւարտելուց յետոյ, եկայ, ինձ այստեղ աշխատանքի ընդունեցին որպէս Գ. կարգի օգնական: Այդ կրթութեամբ ուրիշ տեղերում անմիջապէս ընդունում էին որպէս բարձրակարգ օգնական, որից մինչեւ բեմադրիչ դառնալը մի քայլ է: Եօթ տարի օգնական աշխատելուց յետոյ համբերութիւնս սպառուեց եւ մօրս միջոցով հայրիկիս ասացի, որ գնայ մի բան անի: Սա ասում եմ, որ նշեմ, թէ ինչքան երիտասարդ բեմադիրներ, շնորհալի մարդիկ եկան, ուզեցին աշխատել, բայց այն ժամանակուայ մաֆիան նրանց ճանապարհը փակում էր: «Երեւան» աշխատանոց իմ մտնելուց յետոյ, իսկ դա եղաւ 1976 թուականէն մինչեւ քանդուելը, ոչ մի նոր բեմադիր չմտաւ: Մի խումբ էր ձեւաւորուել, որոնք իրենց գործն անում էին՝ փողեր լուանում: Նրանց նոր մարդ պէտք չէր: Եթէ նոր մարդ էր գալիս, ապա վռնդում էին: Իրենցից ոչինչ չներկայացնելով՝ հաւաքուել, իրար էին գովում: Ի՞նչ եղաւ: Սահմանները բացուեցին, պատերը քանդուեցին, պարզուեց՝ զրօ ենք: Ռոման Բալայեանի նման բեմադիրն այստեղ տեղ չունեցաւ: Ես որ մնացի, հրաշք էր....:

– Ի՞նչ էր պատմում Ե. Քոչարն իր փարիզեան գործունէութեան, շրջանի մասին:

– Հայրս այնքան էր խօսում Փարիզից, դրա փողոցներից, շէնքերից, որ ես երբ գնացի Փարիզ, արդէն ամէն ինչ գիտէի: Ինքն ապրում էր Փարիզով: Ես այնքան տարի ապրել եմ Ամերիկայում եւ եկել եմ Երեւան, տեսնում եմ, թէ ինչ քանդուած տեղ եմ եկել: Ես եկել եմ գիւղ համարուող Ամերիկայից, իսկ ինքը եկել էր Փարիզից ու ընկել մի միջնադարեան քաղաք:

– Ի՞նչ էր դրդել Ե. Քոչարին Փարիզից գալ Հայաստան:

– Ե. Քոչարը եկել է 1936 թուականին այն միակ նաւով, որի վրայ էր նաեւ Աւետիք Իսահակեանը: Այդ նաւի գալուստը մեծ վերելք պարգեւեց մեր ժողովրդին: Ես չգիտեմ՝ էլի կը լինի՞ մի այդպիսի նաւ եւ որտեղի՞ց պիտի գայ: Երբ յետագայում Քոչարին ձերբակալեցին, նրա գործի մէջ գրուած էր. «Ինչո՞ւ Քոչարը պիտի գար Փարիզից Հայաստան: Նա այնտեղ շատ լաւ էր ապրում»: Նա երբ գնացել էր Փարիզ, սկզբնական շրջանում աղքատութեան մէջ էր ապրում: Մինչեւ հիմա մեր ժողովուրդը չի կարողանում ընկալել, որ Քոչարը Ֆրանսիայից Հայաստան գալու ժամանակ շատ մեծ անուն է եղել: Նա մի ամբողջ ուղղութեան առաջնորդն է եղել: Ինչպէս Փիքասօն, Տալին, Քոչարը եւս մի նոր ուղղութիւն էր ստեղծել: Քոչարը «Նկարչութիւն տարածութեան մէջ» ուղղութեան ստեղծողն ու առաջատարն էր: Փիքասօն տեսնելով Քոչարի նկարները տարածութեան մէջ, ասել էր, որ ինքն անպայման կ'անդրադառնայ այդ նկարչութեանը: Միայն տասը եւ աւելի տարի յետոյ նա նոր միայն անդրադարձել է այդ ոճին: Նա Հայաստան եկաւ շատ մեծ մտադրութիւններով: Ուզում էր որ իր այդ նոր ուղղութիւնը՝ «Նկարչութիւն տարածութեան մէջ», դուրս գար Հայաստանից, աշխարհում Հայաստանը ճանաչէին որպէս դրա կեդրոն: Բայց նա եկաւ ու այս տարածութեան մէջ այդ նկարչութիւնը կորաւ: Ե. Քոչարի ունեցուածքի մեծ մասը մնաց Փարիզում, կինը մնաց Փարիզում: Հայրս իր այդ կնոջից՝ Մելինէից չի բաժանուել: Ինքը եկաւ, սահմանները փակուեցին: Կնոջը չէին թողնում այստեղ գալ, իրեն չէին թողնում գնալ այնտեղ եւ այդպէս մարդիկ բաժանուեցին, չկարողացան միմիանց տեսնել: Միայն փորձում էին գաղտնի նամակներ գրել, ինչի համար միշտ ՔԿԳ էին տանում:

– Այդ ամէնից յետոյ նա ինչպէ՞ս էր վերաբերւում Հայաստանին:

– Քոչարը ծնուել է Թիֆլիսում: Այդտեղից նա անցել է Ռուսաստան, Եւրոպա, որտեղից նոր միայն եկել է Հայաստան: Բայց նա հայ մշակոյթը, նկարչութիւնը շատ աւելի լաւ գիտէր, քան այնտեղ բնակուողները: Այստեղ ապրողները Սարեանի գոյներով գիտէին Հայաստանը: Քոչարը գիտէր Հայաստանի իսկական գոյները: Հայրս ասում էր որ Սարեանի գոյները՝ Սարեանի գոյներն են: Բայց դրանք Հայաստանի գոյները չեն: Նա պնդում էր որ Հայաստանի գոյներն իր գոյներն են: Եւ այդ բանը նա ապացուցում էր՝ բացելով մեր մանրանկարչութիւնը: Իսկ ինչ վերաբերւում է Հայաստանի նկատմամբ նրա վերաբերմունքին, ապա Քոչարն այնքան մեծ էր, այնքան հասկացող, որ գիտէր՝ ազգից, ժողովրդից չի կարելի վիրաւորուել: Վիրաւորւում են երկրի, ազգի մէջ եղած այդ օրուայ որոշակի մարդկանցից, համակարգից, իշխանութիւններից:

– Փարիզից յետոյ, ստեղծագործական առումով, իր հայրենիքում նրա մէջ փոփոխութիւններ եղա՞ն, դէպի լաւը կամ դէպի վատը:

– Նա այստեղ չէր կարող իր ողջ հզօրութեամբ ստեղծագործել: Քոչարն այստեղ ստեղծագործեց իր հնարաւորութիւնների 30 – 40%-ի չափով: Խորհրդային բռնութիւններն այնքան ցցուն էին, որ նա իր նկարները պահեց: Փարիզից բերած նկարները նա տարաւ Թիֆլիս եւ այդտեղ թաքցրեց: Քոչարն այստեղ շփւում էր նկարիչների հետ, բայց նկար չունէր ցոյց տալու: Նա այդ շրջանում փորձել է ժամանակին, կարգերին համահունչ մի չորս նկար անել, բայց չի ստացուել, ուրիշ բան է դուրս եկել: Ձևած դրանք շատ գեղեցիկ գործեր են: Այդ շրջանում էր, որ նա սկսեց քանդակներ անել: Բայց Քոչարն իր կոչումով քանդակագործ չի եղել: Նա միշտ նշում էր որ ինքը վերածննդի ոճի նկարիչ է, որովհետեւ իր մէջ պարփակում էր կերպարուեստի բոլոր տեսակները: Նա ե՛ւ բարձր մակարդակի գծանկարիչ էր, ե՛ւ քանդակագործ, եւ գեղանկարիչ, եւ ձեւաւորող էր, ե՛ւ թատերական նկարիչ ու յարդարող, բանաստեղծ էր, երգահան էր (երգեր էր գրում): Շատ գեղեցիկ արձակ ստեղծագործութիւններ ունի: Եւ այդ ամէնի մէջ նա շատ բարձր մակարդակ էր ապահովում:

– Այդպէս է եղել նաեւ Զարեանը, ինչին է ձեռք զարկել՝ լաւ է ստացուել: Դա ի՞նչից է գալիս, խելքի՞ց, շնորհքի՞ց, տաղանդի՞ց, աշխատասիրութիւնի՞ց...:

– Եթէ մարդը լիարժէք մարդ է, ապա այդ լիարժէքութիւնն ամէն ինչում է: Լիարժէք մարդ կարող է պատ շարելուց մինչեւ քանդակագործական մի կոթող լաւ անել: Դա ընդհանուր զարգացածութեան արդիւնք է: Կրթուելը, ուսումնառելը արհեստ սովորելու համար չէ, այլ՝ կեանքը ճիշդ հասկանալու: Այդ մակարդակով ամէն ինչ կարող ես անել: Բոլորի հետ խօսել որպէս հաւասարը հաւասարի:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾՈՎԱՀԷՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՌԱԾ ԱՐՀԵՍՏ ՉԷ

Մեկմէ չատեր հակումը ունին մտածելու թէ ծովահէնները անցեալին ու վէպերու, պատմութիւններու մէջ մնացած վիպական տիպարներ են: Անոնց պատկերը կը ներկայանայ մէկ աչքը փակող սեւ երիզով մը, սեւ դրօշով նաւու մը մէջ ուր անպայման ռոմի տակառներ կը գտնուին. իսկ իրենց տիրացած գանձերը, հարստութիւնները պահուած են հեռաւոր կղզիներու մէջ: Անցեալի ծովահէններուն ամէնէն ծանօթներէն են Սեւամօրուսը, Նաւապետ Քիտը որմէ ներշնչուած է Խուկար Փօ: Այսօր անոնք սկսած են մոռցուիլ. նաւերը շատ աւելի հզօր են ու ծովային կարեւոր բոլոր ճամբաները հսկողութեան տակ: Երկրագունտին վրայ գրեթէ ոչ անմարդաբնակ կղզի մնացած է, ոչ ալ ծովափ: Այսուհանդերձ, սխալ է կարծել որ ծովահէնութիւնը անյայտացած է. կա՛ն ծովահէնները եւ աշխոյժ գործունէութիւն կը տանին ծովային որոշ շրջաններու մէջ:

Ծովահէնութիւնը եւ անոր դէմ պայքարի միջոցները յստակօրէն սահմանուած են ՄԱԿ-ի ծովային օրէնքներութեան պայմանագրութեան մէջ որ կիրարկութեան դրուած է 1994-ին: Միջազգային օրէնքները բռնութեան ապօրինի արարք մը ըլլալով սահմանած են զայն. արարք որ կը գործուի ծովուն վրայ, կամ այնպիսի վայրի մը մէջ որ պետութեան մը իրաւական տարածքէն դուրս կը մնայ: Արարքին հեղինակները կ'ըլլան սեփական նաւու մը անձնակազմը, կամ ճամբորդները որոնք թիրախ կ'առնեն ուրիշ նաւ մը, անոր ճամբորդներով:

Այս մարդին մեծագոյն գործողները ծովային այլ միջավայրերու կապուած խումբեր են. կապ կը պահեն յատկապէս զէնքի ու ապօրինի գաղթականներու մաքսանենգութեամբ զբաղողներու հետ: Կ'ունենան արդիական զէնքեր, արագընթաց նաւեր, ռատարներ եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, տեղեկատուներու լայն ցանց մը որ կը բաղկանայ ծովային փոխադրութիւններու զանազան ընկերութիւններու մէջ աշխատողներէ: Անոնց շնորհիւ դիւրութեամբ կը գիտնան իրենց ապագայ զոհերուն ծրագիրներն ու տեղափոխութիւնները:

Ծովային միջազգային գրասենեակին տուեալներով, ծովահէններու պատճառած վնասը տարեկան մէկ միլիառ տոլարի չափ է: Միայն 1999-ի ընթացքին առեւտրական ու ճամբորդական նաւերու վրայ գործուած յարձակումներուն թիւը 285-ի կը հասնի: Իսկ 2000 տարուան առաջին եռամսեային արդէն 120 պարագայ արձանագրուած է:

Ամէնէն ծանօթ ծովահէնները կը գործեն Չինական ծովուն մէջ, Թայլանտի, Ինտոնեզիոյ եւ Մալէզիոյ ափերուն մօտ: Լաւ մարզուած խումբեր են որոնց մասնագիտութիւնը նաւերու կողոպուտը է, այլ ուղղակի նաւու գողութիւնը: Կ'ըսուի թէ այդ գօտիին մէջ 300 հազար տոլարի կարելի է ամէն տեսակի նաւ ճարել: Յանձնումը կը կատարուի երեք օրէն:

Վերջին տարիներու կարեւոր արարքներէն է կիպրական նաւու մը պատահածը. 5 միլիոն տոլարի շաքար բեռցուած նաւ մը որ Պանկքոկէն դէպի Փիլիպպեան կղզիները կ'երթար, ծովահէններու յարձակումին ենթարկուած ու տարուած է դէպի չինական նաւահանգիստ մը: Ծովային միջազգային գրասենեակին ներկայացուցիչները հոն դացած եւ ուրախութեամբ գտած են նաւը իր բեռով, նաեւ ծովահէններով: Սակայն, չինական իշխանութիւնները երկու տարի ետք ազատ արձակած են յելուզակները, մերժելով օրինաւոր տիրոջը վերադարձնել նաւը եւ պահանջելով որ խարսխելու իրաւունքին փոխարժէքը վճարէ ան:

Արդէ ծովահէններու պատմութեան աւարտին միշտ չէ որ նաւը գտնել կարելի կ'ըլլայ: Անցեալ տարի ճափոնական բեռնատար նաւ մը Մալաքքայի ծոցին մէջ ենթակայ ծովահէններու յարձակումին ենթարկուած էր: Անոր անձնակազմը գերութեան մէջ 11 օր անցընելէ ետք, փոքր նաւակով մը լքուած էր բաց ծովուն վրայ ջուրի ու սննդեղէնի նուազագոյն պաշարով մը: Ձկնորսական նաւ մը փրկած էր զիրենք, իսկ անոնց նաւը ու 6 հազար թոննոց դաւիճի բեռը չէր գտնուած:

Ծովահէններ կը գործեն նաեւ Գարաքիպեան ծովուն մէջ, Մեքսիքայի եւ Գոլոմպիոյ ափերուն մօտ: Սակայն, անոնց խմբակները ասիացի իրենց արհեստակիցներուն թէքնիք միջոցները չունին: Կը կողոպտեն ճամբորդական նաւեր եւ զբօսանաւեր: Կը մօտենան, կ'անցնին անոնց վրայ, կը կողոպտեն ճամբորդները, մեքենաներու բաժինը անգործածելի կը դարձնեն, ինչպէս նաեւ հաղորդակցութեան միջոցները ու անմիջապէս կը

ԶԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՀԱՐԿ Է ԶԳՈՒՇԱՆԱԼ ՔՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐԷ, ԽԱԲԵԲԱՆԵՐԷ ՃԱՐՊԻԿ ԳՈՂԵՐԷ ԵՒ ԱՊՕՐԻՆԻ ՎԱՐՈՐԴՆԵՐԷ

ԵՒՐՈՊԱ

• ԼՈՆՏՈՆ

Ինչպէս որեւէ քաղաք, Լոնտոնը եւս ունի իր քսակահատները: Սակայն վերջերս քաղաքին աւելի հարուստ թաղամասերուն մէջ ամէնէն աւելի ուշագրաւ երեւոյթը սուղ փաճառանիշով ժամացոյցներու եւ գոհարեղէնի գողութիւնն է: Ճարպիկ գողեր զանոնք կրնան «թռցնել» անմիջապէս: Ոստիկանութիւնը խորհուրդ կու տայ հրաժարիլ սուղ գոհարեղէն կրելէ կամ ցուցադրելէ:

Լոնտոնի փապուղիին մէջ եւս աւազակախումբեր կը շրջին. անոնք մեծ մասամբ մանուկներու խումբեր են: Իսկ մայրաքաղաքին եռուն թաղամասերուն, ինչպէս Լայսեսթըր Սքուէրի, Փիքատիլ-

ի Սըրքըսի եւ Օքսֆորտ Սթրիթի վրայ երեք հոգիէ բաղկացած աւազակախումբեր կը շրջին. մէկը կը փորձէ շեղել անցորդին ուշադրութիւնը, միւսը այդ միջոցին կ'աշխատի «թռցնել» դրամապանակ մը, իսկ երրորդը գողօնը առնելով կ'աներեւութանայ բազմութեան մէջ:

Ուշ գիշերին մասնաւորապէս կիները պէտք է խուսափին իրենց շուրջ դեգերող փնտրողներէն, որոնք յաճախ ապօրինի թաքսիներ կը քշեն:

• ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ

Եւրոպայի տարածքին սակաւաթիւ քաղաքներ Ամսթերտամի չափ «հանգիստ» են: Ամսթերտամը քաղղներու, հեծիկ քշողներու, բացօթեայ սրճարաններու եւ թմրեցուցիչի վերաբերող թոյլատու օրէնքներու քաղաքն է: Սակայն քսակահատներն ու պայուսակի գողերը կը վխտան հոն, որովհետեւ մարդիկ քիչ մը չափ հանգիստ եւ մտացրիւ են:

Քսակահատներու թիրախը դէպի թանգարաններ տանող հանրակառքի գիծերն են, ինչպէս նաեւ դէպի Ծիփոլ օդակայան եւ կեդրոնական կայարան ուղղուող փակոնները: Անոնք նաեւ կը դեգերին զբօսաշրջութեան ծառայող նաւակներու կամ ճամբորդատար նաւերու շուրջ:

Եւրոպական որեւէ մայրաքաղաքէ աւելի Ամսթերտամի մէջ մարդիկ հեծիկով կը շրջին: Սակայն անիկա չի նշանակեր, թէ ոչ ոք պիտի գողնայ ձեր հեծիկը: Իրօք, հեծիկի գողութիւնը այնքան ընդհանրացած է որ հեծիկ մը վարձելու համար անհրաժեշտ է նաեւ ապահովագրել զայն: Նոյնպէս ինքնաշարժին նստարաններուն վրայ ապրանք ձգելը գողութեան հրաւէր մըն է:

• ՓՐԱԿԱ

Փրակա այցելելը կը նմանի ժապաւէնի մը նկարահանումին համար ընտրուած վայրի մը մէջ շրջելու: Սակայն նաեւ կրնայ պատահիլ, որ զբօսաշրջիկը «խենթ» ժապաւէնի մը «զաւակն» դիպաշարին մէջ: Այլ խօսքով կորսուած դրամապանակներու, անհետացած անցագիրներու եւ թաքսիի սարսափելի գիներու նիւթերը անպակաս են այս քաղաքին մէջ:

Փրակայի իշխանութիւնները երբեք չեն կրցած լուծել թաքսիի գիները կանոնաւորելու հարցը: Հետեւաբար միայն «Աստուած» կրնայ օգնել թաքսիի կարիքը

ունեցողներուն:

Անցեալ տարի Չեխիոյ մէջ Բրիտանիոյ դեսպանը բողոք ներկայացուց Փրակայի քաղաքապետին, որովհետեւ թաքսիի վարորդ մը «կողոպտած էր» իր կինը 14 տոլար պահանջելով հազիւ 1 քիլոմեթր ճամբայ կտրելու համար եւ մերժած էր ստացագիր տալ: Ան նուազ քան կէս տոլար պէտք էր վճարէր:

Աւելին, թաքսիի կարգ մը վարորդներ իրենց յաճախորդները կը քշտարկեն ինքնաշարժին մէջ, երբ անոնք կը բողոքեն մատնանշելով ճամբու երկարութիւնը, չափող գործիքին վրայ թուանշաններու անհամեմատօրէն արագ թաւալումը: Սանձուած իրարանցումին մէջ վարորդներ կը գողնան յաճախորդի դրամապանակը:

Փրակայի ոստիկանները քաղաքավար են, բայց ընդհանրապէս ոչինչ կրնան ընել, որովհետեւ բազմաթիւ «զոհեր» իրենց չփոթին մէջ չեն մտածեր գիրենք խաբած վարորդին թաքսիին թիւը արձանագրելու: Այս տեղատուէն խուսափելու համար կարելի է դիմել թաքսիի ընկերութիւններու եւ հեռաձայնով ապսպրել ինքնաշարժ մը:

• ՄՈՍԿՈՒԱ

Զբօսաշրջիկներ ընդհանրապէս կ'ենթադրեն, որ Մոսկուան «վայրի» Արեւելքն է, մաֆիայի, պայթող ականներու եւ սանձարձակ ոճիրի քաղաքը: Սակայն իրականութեան մէջ պատահական ոճիրները հազուադէպ են հոն: Ճիշդ է, որ մարդասպանութիւն տեղի կ'ունենայ Մոսկուայի տարածքին, սակայն մեծամասնութիւնը նախապէս ծրագրուած կ'ըլլայ: Իրօք, Ռուսիոյ մէջ մարդասպանութիւնը կը փոխարինէ դատաւարութիւնը: Եթէ գործարքի մը մէջ որեւէ տարակարծութիւն չունիք մեծ գումարներու առընչութեամբ, ընդհանրապէս թիրախ դառնալու մտավախութիւն պէտք չէ ունենաք:

Այսուհանդերձ, ինչպէս որեւէ մեծ քաղաքի մէջ (11 միլիոն հոգի կ'ապրի Մոսկուայի տարածքին), ոճրագործութիւնը առկայ է հոն եւ հարկ է նախազգուշութիւններու դիմել: Հարկ է զգուշանալ քսակահատներէն, անոնք կրնան ձեր կռնակի պայուսակը բանալ փապուղիին մէջ եւ գողնալ ձեր դրամապանակը, իսկ դուք կրնաք երբեք չզգալ պատահածը:

Մանր թղթադրամներ ունեցէք ձեզի հետ, որպէսզի փոքր գնումի մը համար չստիպուիք փողոցին մէջ ցուցադրել ձեր ամբողջ ունեցածը: 50 տոլարէն աւելի պէտք չէ վճարել օդակայանէն քաղաքին կեդրոնը երթալու համար, իսկ գիշերային ժամանցի կեդրոններու մէջ աւելի լաւ է ուշադիր ըլլալ խմիչքի ձեր գաւաթին կամ դրամապանակին, որոնք յանկարծ կրնան անհետանալ:

(Շար.)

ռանան արագրնթաց փոքր նաւով մը: Ամբողջ գործողութիւնը հազիւ կէս ժամ կը տեւէ:

Ափրիկեան ափերու ծովահէնները այս վերջիններուն միջոցներն ալ չունին, սակայն վերջին ծայր վայրագ են, ինչ որ յաճախօրէն կը փոխարինէ անոնց չունեցածը: Փորձառու ծովայինները կ'ըսեն որ ամէնէն վտանգաւորը նաւահանգիստի մը մէջ խարսխելն է հոն: Ծովահէնները առանց աղմուկի լողալով կը մօտենան, կը բարձրանան նաւուն վրայ, զինուած միակ դաշոյնով մը: Քանի մը ժամուան մէջ չկոտրած, չքանդուած ոչինչ կը մնայ: Իսկ անձնակազմէն կը փրկուին անոնք որոնք անմիջապէս ջուրը նետուելու արթնամտութիւնը կ'ունենան:

Ծովային մեծ փորձառութեան տէր նաւապետներ կ'ըսեն թէ չատ դժուար չէ պաշտպանուիլ ծովահէններուն դէմ. կը բաւէ քանի մը ձեռք կրակել օդին մէջ: Կան օրինակներ երբ այդ միջոցը գործի ծառայած է:

Ծովահէնութիւնը կը զարգանայ ամէնէն աւելի տնտեսական տագնապի շրջաններուն: Ամէնէն վտանգաւոր վայրերը, ինչպէս միշտ, նեղուցները կ'ըլլան ուր նաւերը իրենց արագութիւնը կը պակսեցնեն ու չարժումի մեծ ազատութիւն չեն ունենար: Ամէնէն արդիւնաւորը կը նկատուի նաւաստիները պատրաստել ինքնապաշտպանութեան: Ամէնէն ազդեցիկ միջոցն է ատիկա, փրկուելու ծովահէններու յարձակումներէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԴՈՂԱՑԻՐ ԴՈՂԱՑԻՐ

ԹԵՀՐԱՆԻ «Ալիք» օրաթերթի խմբագրատունը այցելած է Կիպրոսի «Մելգոնեան» վարժարանի տնօրէնուհին՝ Օր. Անի Լաչինեան, որու ընկերացած են Հ. Բ. Ը. Մ.-ի երկու անդամներ: Յուլիս 8-ի իրիկուան ալ, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի սրահին մէջ, Օր. Լաչինեան դեկուցում տուած է, անդրադառնալով հայկական վարժարանի առաքելութեան:

* * *

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 8-ին, դաստիարակական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Գանատայի Առաջնորդական Փոխանորդութեան կրօնական դաստիարակութեան յանձնախումբին: Բարի գալուստի ելոյթ ունեցած է Արժէն Ս. Քհնյ. Իշխանեան, ապա Օշական Արք. ներկայացուցած է օրուան դասախօսը՝ Զարեհ Արք. Ազնաւուրեան, միաբան Մեծի Տանն Կիլիկիոյ: Ան նախ տուած է պատմականը՝ հայ մարդու կապը Աստուածաշունչի հետ: Դասախօսութեան աւարտին եղած են հարցումներ: Փակման խօսքով հանդէս եկած է Օշական Արք.:

* * *

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ մէջ (Պէյրութ), Օգոստոս 14-ին, ծառատնկումի պաշտօնական հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ տեղւոյն քաղաքապետութեան եւ հովանաւորութեամբ կենսոլորտի եւ զբօսաշրջութեան նախարար Արթիւր Նազարեանի: Ներկայ եղած են նախարարը, հայկական երեսփոխանական պլոքի ներկայացուցիչ՝ Սեպուհ Յովնանեան, Հայկական Միասնականութեան ճակատէն Պէյրութի Գ. ընտրաշրջանի թեկնածուները, Բ. ընտրաշրջանի թեկնածուն, Պուրճ – Համուտի քաղաքապետը՝ Անդրանիկ Մսըրլեան, կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի չեփորախումբը եւ տեղւոյն բնակիչները: Սկիզբը, արարերէն խօսք առած է փոխքաղաքապետ Րաֆֆի Կէօվօղլեան, ապա արտայայտուած է նախարար Ա. Նազարեան: Հանդիսութեան աւարտին կատարուած է խորհրդանշական ծառատնկում մը Ա. Նազարեանի եւ Գլեմանս Աչքարի (Լիբանանի գեղեցկուհի) կողմէ:

* * *

ՊԻՔՖԱՅԱՅԻ ԵՒ ԶՄՄԱՌՈՒ Հայոց վանքերը ուխտագնացութիւններ կազմակերպուած են Օգոստոս 12-ին եւ 13-ին: Շաբաթ, Օգոստոս 12-ին Պիքֆայայի Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան Սուրբ Աստուածածին մատրան մէջ, պատարագած է Ուկրանիոյ Հայոց թեմի առաջնորդը՝ Նաթան Եպիսկոպոս Յովհաննիսեան: Օգոստոս 13-ին, Զմմառու Փոխման Ս. Կոյսին վանքի շրջափակին մէջ, պատարագած է Հայ կաթողիկէ կաթողիկոս – պատրիարքը՝ Ներսէս – Պետրոս ԺԹ.:

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

Տիկին Սըրմաքէշեանի մտացիր՝ ընդհատ կերպով մտիկ կ'ընէր Սուրեանի խօսքերը, որոնց հայերէնն ալ արդէն քիչ մը չատ «կրաբար» էր իրեն համար ու ակնարկը մէջը, խոհուն սեւեռումով մը պատուհանէն դուրս կ'ուղղէր, կապոյտ երկինքին անտեսանելի կէտ մը, որ Պոլիսը բլլալու էր:

Քանի մը չաբաթ եղբը, որուն միջոցին Մարտիկ աղային խանդավառութիւնը երթալով աճած էր ու հեռագրին պարզ հիմերուն վրայ հրաշալի գղեակներ դատակերտած՝ Սուրեան տուաւ իրեն «Դրօշակ»ի թիւը, որ այդ հեռագիրը կը բովանդակէր:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է եղեր, – հարցուց:
– Ֆէտայիները 3 – 400 հոգի ջարդեր են Քիւրտերէն:

Իրաւ է, որ Մարտիկ աղա քիչ մը յուսախաբ եղաւ ձեռք բերուած արդիւնքը խմանալով. ինք, որ կ'երեւակայէր բոլոր Փոքր Ասիան ազատագրուած, Թուրքերը ջարդուելու վրայ. բայց «Դրօշակ»ին բովանդակ նկարագրութիւնը տակաւ իր

ամբողջ խանդավառութիւնը ունեցուց, բարձրացուց, արդիւնքին աննշանութիւնը մոռնալ տուաւ իրեն մարտադրուագներուն գիւցազներգական վեհութեամբը, անանկ, որ երբ լմնցուց իր հեւացող ընթերցումը, «կեցցէ՛ ֆէտայիները» պոռաց՝ ի մեծ ապշութիւն իր մօրն ու աղջիկանը: Եւ անոնց զարմացկոտ հարցումին իբր պատասխան, սրահին մէջտեղը կանգնած, աչքերը կայծակնացայտ, կարծես սուր խաղցնող ձեռքի խրոխտ չարժումներով, նկարագրութեան կէտերուն համեմատ քալելով, ետ կամ առաջ երթալով, խոյանալով, պառկելով Մարտիկ աղա վերակազմ բոցավառ ընթերցումը, որ Արեւմտեան մոլեգին չունչերու, զէնքի չաչիւններու եւ որոտումներու աւելինոտ սարսափ մը կ'անցընէր սենեակին մէջէն:

Լմնցնելուն պէս նոր «կեցցէ՛» մըն ալ թռցուց եւ գլխարկը դնելով տունէն դուրս նետուեցաւ Լուսի երթալու:

– Հայրե՛ նէ՛ք, – պոռաց հեռուէն՝ հոն տեսած ծանօթներուն, – նեղոս երթա՛նք, հայրենէ՛ք:
– Ի՞նչ կայ որ...
– Եկէ՛ք, կ'ըսեմ կոր, «Դրօշակ» եկաւ, երթանք կարդա՛նք, զուարճանա՛նք:

Անձայն, ամայի տեղ մը, Ջրանցքին այդ մասը, ուր գացին տեղաւորուիլ հազիւ հինգ վայրկեան հեռու քաղաքին խլացուցիչ աղմուկէն, դժոխային ոգեւորութենէն, մարդու կամ անասունի ձայները, որոնք երբեմն դանդաղօրէն կը բարձրանան հոս – հոն՝ չեն զօրեր խռովել թմբած անդորր լռութիւնը, մրափող անդորրը, որ հոդ ամէն բան անհուն անձայն ծածկոյթի մը պէս կը փաթթէ, երազուն, անէացած կենսականութեան մը խաղաղաւէտ հոսումներովը կ'ողողէ էութիւնը ամբողջ, դիմացի եզերքը կ'երկարի օձոլոր քմահաճոյքներով, ճերմակ տուներու, հօդաչէն ցած խրճիթներու զուարճագեղ ցանցառ չարքով մը, զոր ծառեր, արմաւենիներու նուրբ սլացումներ կանաչութեան զով խաղերով կ'ընդելուզեն, իրենց սաուերոտ տերեւաքին տակ քնացող, խոկացող, Արաբներու սպիտակ կամ գունաւոր պարեգօտներով հովանաւորած: Հեռուն դէպի Արեւմուտք, ուր վերջալոյսը կը պատրաստուի, տուներու եւ ծառերու խառնախումբ մը՝ լուսափոշիի ակնախտիղ չղարշան մը, հրավառ արծաթզօծումի մը մէջ անորոշուած, թափանցկացած: Մերթ Արաբներ, հետիոտն կամ էչ հեծած, կ'անցնին դանդաղ, երբեմն ալ կառք մը, մէջը եւրոպական գըլխարկներով, իր քաղաքակրթութիւնը կը փաղփէ արագ ու աղմկալից՝ այդ հանդարտութեան մէջէն կրկին հերքում, հակասութիւն այնքան տեղին զուտ բնականութեանը, որքան մարդերուն նախնական կիսավայրենիութեանը:

Կնիւնի հերախուիւ փունջերով, ափատունկերու անվախճան չարքերով եզերուած ափունքէն ի վար ջուրը համրաքայլ կը հոսի, կայծկլտուքով մը արծաթ զանակներուն, որոնք լուսեղէն բզզիւն մը, բաբախում մը կը թրթռացնեն բարակ հովէ մը մեղմածուփ մանր ալիքներուն վրայ: Երբեմն նաւերու գետին խաղաղ կեանքին խաղաղիկ դէպքերը, առագաստին հեշտաւէտ բանջքի մը պէս հովէն ընդլայնուած՝ հեզասահ կ'անցնին եւ հեռուները

տարտամ քմերեւոյթը կ'առնեն հսկայ տարմորորներու, որոնք մէկ թեւերնին բացած ջուրին երեսէն քսուելով կը թռչին: Խոչոր գեղջուկ տափանաւ մը, ափին մօտ, կը մրափէ թափուր, սպասելով միւս եզերք փոխադրուելիք անցորդներուն, իր թաւ սուները, ձողը ձեռքը կեցող նաւավարին լողիկէն զուրնաւոր ցոլքերով բանուած՝ ջուրերուն մէջ կը մըխրճի ձիդ, ուր կ'արձագանգեն նաեւ արմաւենիներու եւ մինարէներու նրբասլաց ու նկարուն անդրադարձումներ: Քիչ մը անդին արագ ջրկիրուհիներ, իրենց հոյակապ իրանին մոտ կայտառ կորութիւնները, թոյլ եւ զգուշաբար վեր առնուած պարեգօտի մասնութիւններու մէջէն կամ տակերէն, բաբախուն պըրկումներով, ջրալինդ պարարտ ուսերովներով ցայտեցնող, նկարուելիք մարմնադրումներու գրգռիչ դիրքերուն մէջ, ջուրին վրայ հակած՝ ամանները լեցնելով կը զրուցին, ուրիչներ, իրենց արմաւենիի ձկուն ու չնորհալի հասակը ուղղած, կուժը կամ դոյլը գլուխներնուն վրայ հաւասարակշիռ իրանի յամրաչափ տատանումով մը օրօրուն խմբովին կ'երթան խօսակցելով՝ լայն պարեգօտին ծալքերը ցնցոտաղեայ թապուհիներու անհոգ պզտոր չարժումով մը քովէն վեր առնուած կամ եւեւ նետուած՝ չքեղածալ ու ծփին:

(Շար. 63)

Մեզմէ կը խնդրուի ծանուցանել

ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ՎԱՀԱՆԵԱՆԻ

մահը որ պատահած է Օգոստոս 24-ին յետ անողոք հիւանդութեան :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստոս 31, ժամը 10-ին՝ Eglise du Christ-Roi 107 bd. Carnot Cannes.

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

ՄԻՇԷԼ – ՄԻՀՐԱՆ ՇԱԼՃԵԱՆԻ մահուան առիթով եղած են հետեւեալ նուէրները. –

Շալճեան ընտանիք 1000 Ֆր. «Յառաջ»ին եւ 500-ական Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան, Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչին, Համազգային գրքոյին, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ եւ Հայաստան Հիմնադրամին :

Օր. Վարդուհի Փօյաճեան 500-ական ֆրանք «Յառաջ»ին, Հայ Մշակոյթի Տան, Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչին եւ Հայաստան Հիմնադրամին :

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փօյաճեան 500 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան :

Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան եւ զաւակները 500-ական Ֆր. «Յառաջ»ին եւ Հայ Մշակոյթի Տան :

Օր. Սոնիա Յովսէփեան 250-ական ֆրանք «Յառաջ»ին եւ Հայ Մշակոյթի Տան :

Տիկին Տենչալի Վարպետեան 500 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան :

Այրի Տիկին Այվայեան (Վալանս) 300 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան :

Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան 500-ական ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւին :

Օր. Տանիէլ Խաչատուրեան 150 Ֆր. Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ եւ 300 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան :

Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թաղոյեան 600 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան :

Փոխանս Արմէնի Միութիւն 500 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան :

Տիկին Արշալոյս Անտոնեան 100 ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ :

Տիկին Երանուհի Կէօնճեան 200 ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ :

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Շալճեանի եւ զաւակներուն, Օր. Վարդուհի Փօյաճեանին, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փօյաճեանին եւ զաւակներուն եւ ազգականական պարագաներուն իրենց եղբօր, տագրոջ, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՄԻՇԷԼ – ՄԻՀՐԱՆ ՇԱԼՃԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առիթով :

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Շալճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Փօյաճեանի եւ զաւակներուն, Օր. Վարդուհի Փօյաճեանի եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց շատ սիրելի եղբօր, հօրեղբօր, քրոջ զաւկին, ազգականին եւ բարեկամին ողբացեալ՝

ՄԻՇԷԼ – ՄԻՀՐԱՆ ՇԱԼՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

Այս տխուր առիթով Միութիւնս փոխան ծաղկեպսակի «Խրիմեան Ֆոնտ»ին կը նուիրէ 500 Ֆր., Պր. Ֆերտի Կրասեան 200 ֆրանք :

ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

75ամեակին առթիւ

ՍԷՆ – ՄԱՆՏԷ. – Արշալոյս եւ Ժիրայր Մուրատեան 2000 Ֆր. :

ՓԱՐԻԶ. – Տէր եւ Տիկին Տ. Գավէգեան 1100 Ֆր. :

ԱՆԹՈՆԻ. – Արփինէ եւ Երուանդ Մ. Տատեան 500 Ֆր. :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պր. Սիմոն Աւտոյեան եւ զաւակները իրենց անմոռանալի կնոջ եւ մօր՝ Ատրինէ Աւտոյեանի մահուան Գ. տարելիցին ի յիշատակ 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէսի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Սեպտ. 4, ժամը 20.30-ին Centre Administratif d'Asnières:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լապտեր»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ զրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին շուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19-ին :

Մասնակցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Զքրաչեան սրահին մէջ
339, Աւընիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Երեւանի Թատրոնի եւ կինոյի պետական ինստիտուտի ռեժիսուրայի ֆակուլտետում կատարւում է ընդունելութիւն, «պարուսոյց / պարերի բեմադրող ռեժիսոր» մասնագիտութեամբ :

Ընդունելութեանը կարող են մասնակցել նաեւ սփիւռքահայ դիմորդները :

Ուսման տեւողութիւնը հինգ տարի է : Ուսման մէկ տարուայ վարձը 800 (ութ հարիւր) ԱՄՆ տոլար :

Սփիւռքահայ դիմորդների դիմումներն ընդունւում են մինչեւ Սեպտեմբերի 15-ը :

Ցանկացողները կարող են դիմել՝
Հայաստան
Երեւան, Ամիրեան 26
Հեռ. 374 1 – 53 – 62 – 21
Ֆաքս 374 1 – 53 – 62 – 33

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !

Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

CHENE

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2/3
ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ

ՇԷՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ
Սեւրի Մխիթարեան Վարժարանը

Reservez votre week-end du 2/3 DECEMBRE pour la

GRANDE BRADERIE ANNUELLE de « CHENE »

au Collège «SAMUEL-MOORAT» à Sèvres

ՊԱՆԵԼՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանելօ-Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալորէայի պատրաստութիւն :

Արձանագրութիւնները կը կատարուին

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14.30-ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝
— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01. 45. 46. 10. 11
կամ
— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01. 46. 65. 81. 53

—ՎԵՐԱՄՈՒՏ—

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՏԸ ՊԷՆՈՅԻ
ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, առաւօտեան ժամը 9.30-էն մինչեւ 12.30, աշակերտներուն կ'ուսուցանուին՝ Հայ լեզուն, Հայոց Պատմութիւն, երգ եւ այլն :

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.
04 – 78 – 55 – 56 – 83

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne, 339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎ : 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Sérénguilian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.
— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM

(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)

LE 14 OCTOBRE

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 30
MERCREDI
30 AOUT
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.979 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.979

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 28 / 29)

ԼՂՀ

ՄԱՐՏ 22-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՍԿՍԻ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22-ին կատարուած ահաբեկչութեան դատը կը սկսի Սեպտեմբերի սկիզբին, ինչպէս յայտնած է գլխաւոր դատախազը Մաւր Ղուկասեան: Ան ըսած է թէ դատավարութիւնը բաց պիտի ըլլայ, բայց թէքնիք պատճառներով պիտի սահմանափակուի դահլիճ մուտքը: Հանրութիւնը կանոնաւորապէս իրազեկ պիտի պահուի դատին ընթացքին:

Գլխաւոր դատախազը երկու հանգրուանի անցած է գլխաւոր ամբաստանեալ Ս. Բաբայեանի հետ. առաջինին ան ըսած է թէ մեղսակից չէ ահաբեկչութեան, իսկ վեց օր ետք խոստովանած է թէ մահափորձին կազմակերպութեան մասին տեղեկութիւն ունեցած է, այն պատճառաբանութեամբ որ Հանրապետութեան նախագահը հետապնդած է զինքն ու իր ազգականները:

Մ. Ղուկասեանի եզրակացութիւնն այն է որ Ս. Բաբայեան ահաբեկչական արարք կազմակերպած է պետական յեղաշրջումի նպատակով:

* * *

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Օգոստոս 28-ին եռօրեայ այցով Երեւան ժամանած է Յունաստանի Ազգային Պաշտպանութեան նախարարութեան պատուիրակութիւնը, զօրավար Փարոյուսաքիսի գլխաւորութեամբ: Ծրագրուած էին տեսակցութիւններ նախագահ Ռ. Քոչարեանի, վարչապետ Ա. Մարգարեանի, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի հետ: Պատուիրակութիւնը ներկայ եղաւ Վազգէն Սարգսեան ռազմական ինստիտուտին մէջ յունարէնի ուսուցման ծրագրին բացման: Մինչեւ այսօր Յունաստանի ռազմական բարձրագոյն վարժարաններէն շրջանաւարտ եղած են 20 հայ երիտասարդներ. ներկայիս հոն կ'ուսանին 30 Հայեր, Հոկտեմբերէն վեց նորեր եւս կը միանան անոնց:

* * *

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

Երեւանի Ճատրակի տան մէջ, Օգոստոս 28-ին հանդիսաւոր երեկոյթով մը բացումը կատարուած է Հայաստանի ճատրակի 60-րդ առաջնութեան որ կազմակերպուած է Ճատրակի դաշնակցութեան եւ Իրանի Երեւանի դեսպանատան կողմէ: Մրցաշարքը կոչուած է «Մեղրիի կամուրջի բաժակ». կը մասնակցին Հայաստանի լաւագոյն խաղացողները, ինչպէս Սմբատ Լպուտեան, Աշոտ Անաստասեան, Արտաշէս Մինասեան, Կարէն Ասրեան, եւ իգական սեռի միակ ներկայացուցիչ Էլինա Դանիէլեան: Երեկոյթին խօսք առած է դեսպան Մ. Ֆուլենի որ անդրադարձած է Իրանի ու Հայաստանի ժողովուրդներուն աւանդական բարի ու սերտ կապերուն, անոնց յուսատու հեռանկարներուն. դեսպանը Մեղրիի կամուրջը նկատած է հայեւիրանեան բարեկամութեան խորհրդանիշ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՅԱՂԹԷ ԼԵՌՆԱԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ.-Ի ԱՆԴԱՄ ՍԵՊՈՒՀ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Լեռնալիբանանի Մէթնի (որուն մաս կը կազմէ Պուրճ – Համուտ) ընտրաշրջանին մէջ Ներքին նախարար՝ Միշէլ Մըրի ցանկէն ընտրուած է Հայկական Միասնականութեան ճակատէն՝ Սեպուհ Յովնանեան (Հայ Առաքելական Աթոռ, անդամ Հ. Յ. Դ.-ի) 32.163 ձայնով ընդդէմ Րաֆֆի Մադէեանի որ ստացած է 27.710 ձայն: Նախապէս ալ, բաւական իրարանցում ստեղծուած է այս ընտրութեան առթիւ: Բախումներ պատահած են դաշնակցականներու եւ Ր. Մադէեանի թեկնածուականներու միջեւ, ըստ Մադէեանի Դաշնակցականները նախայարձակ եղած են: Դաշնակցականներու բանբերն ալ՝ Վէրա Եաղուպեան կը մեղադրէ Մադէեանը որ շրջանին չպատկանող անձեր բերած է գրգռութիւն ստեղծելու համար:

Ինչ որ անակնկալ մը եղած է Օգոստոս 27-ի ընտրութեան առթիւ, ընդդիմութեան ջախջախիչ յաղթանակն է, այսինքն, ինչպէս «Լիպերասիոն» (Օգոստոս 29) կը խորագրէ՝ «Ո՛չ, Դամասկոսի»: Այսպէս, Դրուզ ղեկավար Ուալիտ Ճումպլաթի վարած ընդդիմութիւնը 35-ի վրայ 22 աթոռ ապահոված է, մինչ Դամասկոսի կողմնակիցները իրարու մէջ բաժնուած են հիւսիսային շրջանի 28 աթոռները: Օգոստոս 27-ին, կ'ընտրուէին 128 երեսփոխաններու 63-ը: Իր յաղթանակէն ետք, Ճումպլաթ պահանջած է որ նոր հաւասարակշռութիւն մը հաստատուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի միջեւ:

ԱՐԱՖԱԹ ՉԻ ՀՐԱԺԱՐԻՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՂԷՆ

Լուրերու իրանեան գործակալութիւնը հաղորդած է որ Պաղեստինի ղեկավար Ե. Արաֆաթ մերժած է Երուսաղէմի հայկական թաղը իսրայէլեան ղեկավարութեան ձգելու առաջարկը: Երուսաղէմի բաժանումին առնչութեամբ սեղան բերուած հարցը կտրուկ ընդդիմութեան բախած է Ե. Արաֆաթի որ ըսած է. «Հայկական թաղը մեզի կը պատկանի եւ մենք ու Հայերը նոյն ժողովուրդն ենք»:

Հայեւպաղեստինեան կազմակերպութեան նախագահ Ալպէր Աղազարեան ալ այս մասին ըսած է թէ Պաղեստինի հայ գաղութը պաղեստինցի ժողովուրդին բաղկացուցիչ մէկ մասն է, հակառակ թիւով քիչ ըլլալուն:

«Մենք քիչ ենք, բայց փոքրամասնութիւն չենք, այլ ամբողջական ձեւով արընչուած ենք հոս անցած – դարձածին. մենք նաեւ ազատ եւ ժողովրդավար Պաղեստինի մը համար մղուած պայքարին մասնակից ենք» ըսած է ան:

ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

ԺՈՍՓԷՆԻ ԴԻՐՔԸ ՏԿԱՐԱՑԱԾ

Նախարարապետին բոլոր ջանքերը ի զերեւ ելան: Շաբաթներու երկայնքին չկրցաւ համոզել իր նախարարը եւ բարեկամը որ չքաշուի: Պէտք է ըսել որ Ժ. Փ. Շըվէնըման զիջումի մարդ չէ, անհատականութեան զիջումի մարդ չէ, նախարարական աթոռի մը վրայ մնալու համար տեղի չի տար, տէրը կը մնայ իր սկզբունքներուն եւ առոր փաստը կու տայ, այսօր, երրորդ անգամ ըլլալով: 1983-ին է, որ, առաջին անգամ կը ձգէ հետազօտութեան եւ ճարտարարուեստի նախարարութիւնը, երբ Նախարարաց Խորհուրդի նիստի մը Միթերան զինք կը մեղադրէ որ վարանումով կը մօտենայ ճարտարարուեստական քաղաքականութեան: Այն ատեն է, որ կ'ըսէ «Նախարար մը բերանը կը գոցէ: Եթէ կ'ուզէ բանալ, կը հրաժարի»: Երկրորդ անգամ Ծոցի պատերազմի օրերուն է: Բուռն կերպով դէմ է այդ պատերազմին, բայց, հրաժարականը կը քաշքշուի: Հրաժարականի երկու յաջորդական նամակներ կը ղրկէ Միթերանի (1990, Դեկտեմբեր 7 եւ 1991 Յունուար 1), բայց, նախագահը կը մերժէ: Վերջնական նամակով մը, Յունուար 29-ին, Շըվէնըման կը շեշտէ որ կը հրաժարի «յանուն Հանրապետութեան որոշ գաղափարի մը»: Կրնայ նոյնն ըսել այսօր ալ եւ այսօր՝ այնքան մինակ չէ: Ընկերվարական շարքերուն մէջ ալ կան ոմանք, որոնք բնաւ համաձայն չեն Ժոսփէնի կորսիքական քաղաքականութեան: Շըվէնըման կը նախընտրէ հաւատարիմ մնալ իր համոզումներուն քան նախարարական աթոռի մը, ինչպէս ուրիշներ, որոնք շատ յաճախ ջուր կը խառնեն իրենց գինիին չկորսնցնելու համար այդ աթոռը (օրինակ՝ Համայնավար եւ Կանաչ):

Շըվէնըմանի հրաժարականը պաշտօնական բնոյթ կ'առնէր Օգոստոս 29-ին, նախորդ օրն է որ գլուխ գլխի վերջին տեսակցութիւն մը ունեցած էր Ժոսփէնի հետ: Այս վերջինը չէր կրցած համոզել Շըվէնըմանը, որու մեկնումը քաղաքականօրէն զինք կը տկարացնէ: Արդարեւ, Ժոսփէն այլեւս խմբավարը չէ այն բազմատարր կառավարութեան, որ նաեւ իր ուժն էր: Մնաց որ Շըվէնըման շատ կարեւոր տարր մըն էր Ժոսփէնի համար, աւելի քան՝ աջ բազուկ մը: Սթրոս – Քահնի պարտադիր եւ Մարթին Օպրիի մերձաւոր մեկնումէն ետք (այս վերջինը կ'ուզէ Լիլի քաղաքապետ ըլլալ), Ժոսփէն, աւելի քան երբեք, դժուարութեան մէջ է:

Շըվէնըմանի աթոռը գրաւողը կը նշանակուէր Օգոստոս 29-ին իսկ: Շրջող անուններն էին՝ Ալէն Ռիշար, Ժան – Ժագ Քէյրան (որ Շըվէնըմանի մահաքունի շրջանին ապահովեց փոխանցման շրջանը) եւ Տանիէլ Վայան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Օստանկինօ աշտարակին հրդեհը կարելի եղաւ մարել միայն 48 ժամ ետք եւ չորս հոգիներ մեռան, որոնց երեքը՝ հրշէջներ: Աշտարակը խորհրդանիշն էր 60-ական տարիներու խորհրդային արդիականութեան: Շինութիւնը աւարտած էր 1967-ին, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 50-ամեակին առթիւ: Հոն համախմբուած էին հեռատեսիլի 17 կայաններ (հանրային եւ ոչ) եւ ձայնասփիւռի 11 կայաններ: Այս անգամ, Պուտին չվարանեցաւ յայտարարելու «այս նոր աղէտը ցոյց կու տայ թէ ի՛նչ վիճակի մէջ են կենսական ենթակառոյցները եւ ամբողջ երկիրը»: Կովկաս կազմակերպութեան մը աղբիւրներուն համաձայն, հրդեհը ահաբեկչական արարք մըն է գործուած Շամիլ Բասայեւի չէչէն ապստամբներուն կողմէ, որոնք 25 հազար տոլար վճարած կ'ըլլան աշտարակին մէկ պաշտօնեային որ կրակի տայ կայանը: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Կուրսկի արկածն ալ Չէչէններու գործն է:

75-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ» 75

Ազնուափայլ Խմբագրին՝
Տիկին Արփիկ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

«Սփիւռք» գիտաուսումնական կեդրոնը շնորհաւորում է «Յառաջ»ի 75-ամեակը:

Դա սովորական ծննդեան օր չէ, այլ ֆրանսահայ գրչօջախի ինքնահաստատման վկայութիւն:

Ձեր լուսահոգի հայրը գուցէ տատամսութեան պահերին մխիթարութեան օրեր ու ժամեր է հաշուել իր նուիրական թերթի գործունէութեան համար, բայց անսխալ այն կոչել է՝ «Յառաջ»: Դա վերաբերել է առաջին հերթին իրեն՝ խմբագրին: Այսինքն՝ հակառակ առօրեայ հոգերի՝ յառա՛ջ:

Սակայն դա վերաբերել է նաեւ ֆրանսահայ մշակոյթին ու մասնաւորաբար գրականութեան: Եւ արդէն 20-ական թթ. վերջերին «Յառաջ»ը յառաջ մղեց... սփիւռքահայ գրականութիւնը՝ ասպարէզ տալով Շ. Շահնուրին ու «Նահանջը...», որ բառային արժէքով «Յառաջ»ի հականիշն է: Եթէ կայ համընդհանուր նահանջը, կան նաեւ կիսախենթեր, որոնք յառաջ կը տանեն մեր մշակոյթի բեկորուած դրօշը:

Ահա՛ այն խորհուրդը, որով, անտարակո՛յս, առաջնորդուած է Շաւարշ Միսաքեանը:

Նոյն շարքի ծայրաթեւերն են՝ «Յառաջ»ն ու Նահանջը, որ դիտակցաբար դուրս կը բերեմ չակերտներէ:

Եւ չմոռնանք, Պատուարժան Տիկին Արփիկ, որ Ձեր ջանքի շնորհիւ անոնք այսօր ալ սիրտ սրտի են. ինչպէս Ձեր հայրն ու Շ. Շահնուրը, այնպէս ալ մեր կեանքի դաժան Նահանջն ու Ձեր լուսաւոր «Յառաջ»ը:

Այդ Ձեր շնորհիւ է, որ թերթը քայլած է տասնամեակների մէջ եւ լապտերի պէս պահած հայութեան խորհուրդն ու հայերէնը Սէնի ափերին:

Միայն դա արդէն բաւարար է Ձեր եւ Ձեր զինակցի՝ Արփի Թոթոյեանի հանդէպ խորին տեւական ակնածանք տածելու համար:

Ուրեմն մաղթանքը մէկն է՝ շարունակէ՛ք Ձեր հօր բացած ակօսը՝ հայրենական ածուները ողողելով:

Ասել է թէ՝ յառա՛ջ...

ՍՈՒՐԷՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Օգոստոս 26, 2000
Երեւան

ԵՐՈՒԱՆԴ ՔՈՉԱՐ՝ 100+1

(Բ. եւ վերջին մաս)

– Ինչպիսի՞ն էր Քոչարը առօրեայ կենցաղում, շրջապատում:

– Քոչարից աւելի ժողովրդավար մարդու ես չեմ հանդիպել: Նա կարող էր համեստ ու անկաշկանդ շփուել հասարակ բանուորի եւ, ասենք, երկրի ղեկավարի հետ: Վատն այն էր որ հօրս քարկոծողներն իր գործընկերներն էին: Յիշում եմ, մի անգամ մայրս ասաց. «Սասունցի Դաւթի արձանը կանգնեցնելուն օգնեց ողջ հայ ժողովուրդը, բացի նկարիչներից ու քանդակագործներից»: Ընդհակառակը, նկարիչներն ու քանդակագործները հսկայական արգելք էին այդ արձանը դրուելուն: Պահպանուել են այն թերթերը թէ քանդակագործներն ինչեր են գրել այդ արձանի մասին: Նրանք առաջարկում էին, ինչքան հնարաւոր է շուտ, հանել այդ արձանը սերունդներին խաթարումէ փրկելու համար:

– Ասում են՝ մարդ կարող է մի գլուխգործոց ունենալ: Սասունցի Դաւթից յետոյ ժողովուրդը, կարծես, չընդունեց Վարդան Մամիկոնեանի արձանը: Դրանք կարելի՞ է համարժէք ընդունել:

– Արուեստի գործը պէտք է նայել ժամանակի մէջ: Այսօր կարո՞ղ էք ասել, թէ Լէօնարտօ տա Վինչիի գլուխգործոցը ո՛րն է: Յետոյ կախուած է թէ ինչպէս ես նայում գլուխ գործոց հասկացութեանը: Արա Սարգսեան անունով մի քանդակագործ կար: Նա ինչ էր քանդակում գլուխ գործոց էր համարում: Յետոյ նա մեռաւ ամէն ինչ մոռացուեց: Սասունցի Դաւիթը երբ դրուեց, Քոչարն իր ճաշակով մի քիչ առաջ էր ժողովրդից: Մէկ-երկու տարի արձանը ժողովրդի կողմից չէր ընդունւում: Դաւթի ոտքերը երկար են, իրանը կարճ, ձիու գաւակը մեծ, սուրը երկար... Քոչարն իր ուժով շատ արագ ընկալել տուեց արձանը: Այսօրուայ քանդակագործները քանդակագործ են դարձել Քոչարի Դաւթին նայելով: Նա ինչ էլ ստեղծել է, դրանով բոլորին իր ազդեցութեան տակ է պցել: Հիմա ով ձի է քանդակում, Քոչարին է հետեւում: Զուարթնոցի «Արծիւ»ը քանդակեց, բոլորին «կրակը» պցեց. ով արծիւ է քանդակում՝ Քոչարից հեռու չի գնում: «Վարդան Մամիկոնեան»ը Քոչարի ճիչն է, պոռթկումն է: Նա այդ արձանով գընացել է ԻԱ. դարի վերջը: Քոչարի ստեղծագործութիւնները չեն վախենում ժամանակից: Քոչարը նաեւ քանդակագործութեան մէջ նկարչութիւն է մտցրել: Մի օր մենք կը հասկանանք թէ ինչ է դա եւ կը հասկանանք Քոչարի մեծութիւնը:

– Նոյն Փիքասոյի, Տալիի ստեղծագործութիւնները միջազգային ասպարէզում շատ բարձր են գնահատւում: Քոչարի ստեղծագործութիւններն այդ արժէքը չունեն: Ի՞նչն է պատճառը:

– Արժէքը մարդն է ստեղծում: Եթէ մենք քրիստոնեայ ենք, ապա պիտի գիտենանք որ փողը ոչինչ է: Փողն այստեղ չափանիշ չէ: Այսօր փողոցային կինը մեզանում աւելի բարձր է գնահատւում, քան արուեստի մի լաւ գործ: Այն, որ Քոչարի նկարները ցուցադրւում են Փարիզի «Փոմփիտու» կենտրոնում եւ դրըւած են դահլիճի կենտրոնում, կարծում եմ, շատ բանի մասին են խօսում: Քոչարի ամէն մի նկարը նրա համար մի ամբողջ կեանք է եղել: Հայրս աշխատանքի շատ հետաքրքիր ժամանակացոյց ունէր: Առաւօտեան ժամը 4-ին արթնանում էր ու սկսում էր աշխատել:

Նա կարծում էր, որ նկարիչը անպայման արեւածագը պիտի տեսնի, որովհետեւ իսկական գոյներն այդտեղ են, այդ ժամանակ են երեւում, յետոյ գոյն չկայ: Մինչեւ ժամը 11-ը աշխատում էր, յետոյ քնում էր: Մայրս մի անգամ նախատեց նրան շատ քնելու համար, բայց հայրս ասաց, ինքը ստեղծագործում է նոյնիսկ այն ժամանակ, երբ քնած է: Այո, արուեստագէտը այդ ժամանակ էլ է ստեղծագործում:

– Եղե՞լ է այնպիսի իրավիճակ, որ Քոչարը ձեզնից վիրաւորուի:

– Հայրս ոչ ոքից չէր վիրաւորւում: Նա չէր վիրաւորուել նոյնիսկ այն մարդկանցից, ում պատճառով բանտ նստեց: Դրանցից ամենակարեւոր դէմքը Արա Սարգսեանն էր, որը «մատերիալ» էր գրել Քոչարի վրայ: Համայնավարները շատ հետաքրքիր էին, նրանք մարդկանց, ժողովուրդներ էին վերացնում օրէնքի սահմաններում: Երբ Քոչարին բաց են թողնել, ներողութիւն են խնդրել, արդարացել են, որ իրենք մեղք չունեն, որ այդպիսի «մատերիալ»ներ են եղել: Քոչարն ասում էր, որ ինք իր աչքով է տեսել Ա. Սարգսեանի ստորագրութիւնը իրեն վարկաբեկող թղթի տակ: Այդտեղ Ա. Սարգսեանը գրել է, որ ինքը հանդիպել է Քոչարին Փարիզում եւ երբ «բռնացրել է», որ Քոչարը ֆրանսիական գործակալ է: Ա. Սարգսեանը ՔԿԳ-ի գործակալ էր, չէ՞: Քոչարը բանտից դուրս գալուց յետոյ, Ա. Սարգսեանին դատի է տուել (կարծում էր՝ կարգին երկրում էր գտնուում) իրեն պախարակելու համար, բայց իր տեսած թղթերը չի կարողացել գտնել: Այդ բանից յետոյ նա ինքը մի անգամ Ա. Սարգսեանին առաջարկել էր ամէն ինչ մոռանալ: Հենրիկ Իգիթեանն է պատմում, որ մի անգամ եկել են արուեստանոց, տեսել են Քոչարը մէկի հետ նստած նարդի է խաղում: Հարցրել են՝ ո՞վ է այդ անծանօթ մարդը, Քոչարը պատասխանել է, որ այդ մարդն իրեն բանտում ծեծողն է: Յետոյ աւելացրել է, որ այդ մարդը լաւ մարդ է եղել, ծեծելու ժամանակ ձեռքը թափով է բարձրացրել, բայց կամաց խփել:

– Գեղեցիկն, ի հարկէ, չի կարելի չսիրել, բայց Քոչարի մօտ, կարծես, դա աւելի խիստ էր արտայայտուած:

– Ամէն մարդ գեղեցիկի նկատմամբ թուլութիւն ունի: Նայած գեղեցիկի տակ այդ մարդն ինչ է հասկանում, դրա հանդէպ թուլութիւն է ունենում: Մարդ կայ փողի նկատմամբ թուլութիւն ունի: Այդ մարդու համար ամենագեղեցիկը փողն է, մարդ կայ, սիրում է կնոջ գեղեցկութիւնը: Ի զուր չէ, որ մայրս Քոչարին շատ է խանդել: Հիւրի Խաչատրեանն է պատմում, որ Քոչար ամուսինները թեւանցուկ փողոցով քայլելիս անգամ, իրենք՝ յագուրդ տալով իրենց մեծ ցանկութեանը, վազելով գնացել համբուրել են Երուանդ Քոչարին ու հեռացել: Հարեւանութեամբ ապրող կանայք կային, որոնք պատմում էին որ երբ Քոչարը դուրս էր գալիս փողոց, իրենք էլ, մի պատրուակ հնարելով, տանից դուրս են եկել, որպէսզի Քոչարն իրենց մի հատ գոնէ նայի: Քոչարի բոլոր կանայք շատ գեղեցիկ են եղել:

– Քանի՞ կին է ունեցել Ե. Քոչարը:

– Չորս, եւ ոչ մէկից չի բաժանուել: Առաջին կինը մահացել է, երկրորդը, իր կամքից անկախ մնացել է Փարիզում, երրորդը հրաժարուել է Քոչարից, երբ նրան բռնել են, չորրորդը՝ Մանիկ Մկրտչեանը, մայրս էր: Մայրս աշխատել է «Խորհրդային Հայաստան» թերթում: Քոչարն այդտեղ մի յօդուած է տարել որը վերաբերել է Քոչարի մոմանկարների գիւտին: Հայրս նաեւ գիւտարար է եղել: Նա ոչ միայն մոմանկարներն է հնարել, այլ նաեւ վառիչի գիւտն է արել: Մեքենաների մէջ դրուող վառիչների սկզբունքը հայրս է հնարել, որի համար վկայագիր ունի: Նա նաեւ հնարեց փլաստիլին-ի մի նոր տեսակ: Այստեղ գործարանն սկսեց արտադրել, յետոյ հայրս գործարանին դատի տուեց, իր օրինական հասանելիքը ստանալու համար: Նոյն Արա Սարգսեանը բողոք գրեց որ Քոչարը մեր կարգերը խախտել է ուզում, դրամատիրական յարաբերութիւններ է ստեղծում, եւայլն: Քոչարն առաջարկել է նաեւ դահուկորդների ժամանակակից արտահագուստի բակղրունքը:

Վերջում ուզում եմ աւելացնել որ այս բնակարանում մի 15 տարի է, չէի եղել: Հայաստանից գնալուց յետոյ ապրել եմ Հունգարիայում, Փարիզում, յետոյ գնացի Ամերիկա: Վերադարձից յետոյ ուզեցի բնակարանս մի քիչ կարգի բերել ու շատ հետաքրքիր նկարներ գտայ: Դրանցից երկուսը տպագրւում են ձեր թերթում: Մէկը նրա շատ վաղուց արուած ինքնանկարն է (թերեւս տպագրւում է առաջին անգամ, երկրորդը մի փոքրիկ իւղաներկ նկար է: Շատ տպաւորիչ նկարներ են: Հանգստավայրի է նման այս տունը: Կարծես վերջացել է, բայց որ փորփորում ես, էլի մի բան դուրս է գալիս: Այս տանը մի ամբողջ լուսապսակ կայ մնացած: Քոչարի նկարչական հիմնական ժառանգութիւնը գտնւում է Քոչարի թանգարանում: Այդտեղի գործերից մի մասը պատկանում է ինձ, մի մասը՝ եղբորս: Բայց մենք դրանք տուել ենք թանգարանին ի պահ: Մենք չենք պատրաստւում Քոչարի ժառանգութիւնը վաճառելով ապրել եւ գտնում ենք որ աւելի լաւ է դրանք մեր երկրի մէջ մնան, երկիրը հարուստ կը լինի: Այստեղ երկիր բառը ուղղակիօրէն պէտք է հասկանալ:

ԿՈՒՐՍԿԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Ռուսական «Կուրսկ» սուզանաւուն ողբերգութիւնը պատահարին առթած սարսափին հետ ցոյց կուտայ նաեւ թէ իշխանութեան մարդիկ ի հարկին ո՛ր աստիճանի անտարբեր կրնան ըլլալ իրենց հայրենակիցներուն դժբախտութեան: Այսօր, 118 ծովայիններու մահով աւարտած դժբախտութիւնը ամէնէն աւելի այդ անտարբերութեան պատճառած զայրոյթը արտայայտելու կը ծառայէ: Անոր գըլխաւոր թիրախն է Նախագահ Վ. Պուտին, բայց նաեւ Պաշտպանութեան նախարարը, ծովակալը: Ռուսական մամուլի անունները արդէն առանց այլեւայլի կը մեղադրեն այդ երրորդութիւնը, բուռն ոճով մը:

Առիկա ընդներէն է օրինակ «Մոսկովսկի կոմսոմոլեց» օրաթերթը որ 160 հազար տպաքանակով մամուլին ամէնէն ժողովրդական անուններէն է: Վիկտոր Սոքիրկօ նախ դառնութեամբ կ'անդրադառնայ ղեկավարութեան այն անհաւատալի ծածկամտութեան որով աւելի քան շաբաթ մը յոյսը տրուեցաւ ժողովուրդին թէ արկածեալ նաւուն անձնակազմը փրկելու կարելիութիւն կար:

Հաւատացինք, յուսացինք, կը գրէ ան. աղօթեցինք որ հիւլէական ընդծովեային անձնակազմը փրկուի: «Տոկացէ՛ք տղաք» ձայնեցին Ռուսաստանէն ու ամբողջ աշխարհէն միլիոն սիրտեր, փրկութիւն մաղթելով ծովայիններու որոնք արդէն մեռած էին: Անոնց մէկ մասը մեռած էր խորհրդաւոր այս աղէտին առաջին պահուն. անոնցը դիւրին մահ մըն էր, համեմատած այն միւսներուն որոնք շնչահեղձ եղան, թթուածինին աստիճանաբար նուազումով: Իրենց եղունգներով իրենց կոկորդները պատռեցին ու իրենց վերջին ուժերը գործածեցին իրենց դագաղին պատին զարնելով, որպէսզի աշխարհը լսէր իրենց աղաղակը: Ունկնդրութեան սարքերը արձանագրեցին յուսահատութեան այդ նշանները որոնք երբեք չհասան Ծովուժի պատասխանատուներուն եւ իշխանութեան:

Որքա՛ն ծածկամիտ ու անսիրտ պէտք է ըլլալ, այդքան անվրդով ստելու համար: Կուրսկի եւ անոր հրամանատարութեան կապին խզումի առաջին պահէն յայտնի էր որ սարսափելի ողբերգութիւն մը տեղի կ'ունենայ: Շատեր գիտէին, նոյնիսկ զօրավար Կուրոյէտովի քօղարկուած խօսքերը չէին կրնար ծածկել թէ սուզանաւին կացութիւնը անյոյս է: Ծովային մասնագէտներ անմիջապէս հասկցան թէ տասնեակ մը մարդ, կամ աւելի, կրնային տակաւին ողջ ըլլալ: Շաբաթ մը ամբողջ, փրկութեան յոյսի մը հեռանկարով ժողովուրդը օրօրեցին: Ան հաւատաց, ուրիշ բան չէր կրնար ընել, քանի որ հոն, ծովուն յատակը ողջ մարդիկ կային: «Գոնէ մեզի համար անոնք մարդեր էին» կը շեշտէ յօդուածագիրը:

Այսօր, երբ իրականութիւնը հրապարակուած է, տակաւին յանցաւորի խօսք չկայ. սակայն, անշուշտ, պիտի գտնուին այդպիսիներ որոնք օրինակելի պատիժներ պիտի կրեն: Իսկ իրական պատասխանատուները պիտի պահեն իրենց աթոռներն ու ազատութիւնը: Մինչդեռ, պատահարին բացառիկ բնոյթը կը պահանջէ որ ամենաբարձր դիրքերու տէրեր ստանձնեն իրենց պատասխանատուութիւնը. ամէնէն առաջ Նախագահը, Պաշտպանութեան նախարարը, Ծովուժի Հրամանատարը: Անոնցմէ ոչ մէկը ճկոյթը չշարժեց, փրկութիւնը կազմակերպելու համար: Պուտին յայտնեց թէ նեղուած է. ի՛նչ անհեթեթութիւն: Կրնար հրահանգել որ օգնութեան փութան բոլոր երկիրներուն սուզանաւերը, կրնար արտօնել արտաքին օժանդակութիւնը: Մինչ արեւու լողանք կ'առնէր Սոչիի մէջ, ամբողջ ժողովուրդին աչքերը իրեն յառած էին, տեսնելու համար հաւանութեան ժեստ մը:

Աւելի լաւ կեցուածք չունեցան Պաշտպանութեան նախարարն ու ծովակալը. առաջինը, ըստ լրագրողին, Պարենցի ծովուն տեղն անգամ չէր գիտեր, իսկ երկրորդը զայն շփոթած էր Սեւ ծովուն հետ...:

Աղէտը շրջապատած գաղտնապահութեան մթնոլորտը արդէն տարաձայնութիւններու ծնունդ տուած է: Ամէնէն հաւատալին եւ ամէնէն տարածուածը այն է թէ Կուրսկի անձնակազմը գիտակցաբար մահուան լքուած է. երբ չկայ վերապրող, աղէտն ալ գոյութիւն ունեցած չըլլար: Եւ ոչ մէկ կասկած կայ որ յետ մահու պատուանշանները պիտի չուշանան: Ծովուժի հրամանատարութիւնը անձնակազմին մահը յայտնեց ճիշդ այն պահուն երբ արեւմուտքցի փրկարարները կը մօտենային աղէտին վայրին: Կարծես, պատասխանատուները անոնց ըսել կ'ուզէին. հոն միայն դիակներ կան, ո՞վ կ'ուզէք փրկել:

Այդ հսկայական դագաղը յետագային մե՛նք ջուրին երեսը պիտի հանենք, կ'ըսէ Սոքիրկօ սուզանաւուն պատկանած կայանէն ըսուած են որ օտարներու ժամանումէն առաջ, յաջողած են ամրափակել նաւուն փրկութեան ելքերը: Արդարեւ, ինչի՞ կը ծառայէ ձգել որ թշնամիները տեսնեն թէ ի՛նչ հերոսական ձեւով մեռած են ռուս ծովայինները:

Ռուս մամուլի ուրիշ ծանօթ անուն մը «Սեւոտնեա» Կուրսկի ողբերգութեան առթիւ տեղ տուած է նախկին նաւապետ Ա. Կուսեւի վկայութեան. ան վերապրող մըն է նման արկածէ մը: 1983-ին ընկղմած է իր առաջնորդած հիւլէական ընդծովեան, Քամչատկայի բացերը: Պատմած է թէ ի՛նչ կը նշանակէ գտնուիլ ընկղմած ընդծովեայի մը մէջ, լոյսէ, թթուածինէ եւ արտաքին կապէ զրկուած: «Ջուրը նախ մինչեւ ծունկերը, յետոյ կուրծքերը կը հասնի: Պէտք է գլուխները բարձր բռնել կարենալ շնչելու համար օդը որ վայրկեանէ վայրկեան կը սպառի: Պէտք է տոկալ մանաւանդ ծանր լռութեան որ կը տիրէ շարժակներու կանգ առնելէն ետք», կ'ըսէ ան:

Իրենց պարագային երբ 48 ժամ ետք օժանդակութիւն չէ հասած, ինք երեք կամաւոր ուղարկած է, նաւէն ելք փորձելու համար: Կը շարունակէ. «Խորախոր մըթութեան եւ հեղձուցիչ տաքին, մեռած մեր ընկերներուն դիակներուն ու բարձրացող ջուրին վրայ ծփացող կղկղանքին մէջտեղ մենք հասկցանք թէ ի՛նչ կը նշանակէ "Խեղդամահութենէ փրկուիլը խեղդուողին գործն է" առածը»:

Չորրորդ օրը ծանր պատասխանատուութիւնը կը ստանձնէ հրամայելու որ ամբողջ անձնակազմը փորձէ ջուրին երեսը բարձրանալ: 120 հոգիէն 103-ը կը

ԶԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՀԱՐԿ Է ԶԳՈՒՇԱՆԱԼ ՔՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐԷ, ԽԱԲԵԲԱՆԵՐԷ ՃԱՐՊԻԿ ԳՈՂԵՐԷ ԵՒ ԱՊՕՐԻՆԻ ՎԱՐՈՐԴՆԵՐԷ

ԵՒՐՈՊԱ

• ՊՈԼԻՍ

Քսակահատներ աշխոյժ կերպով կ'աշխատին Պոլսոյ զբօսաշրջութեան կեդրոններուն մէջ: Անոնցմէ ոմանք այնքան ճարպիկ են, որ դրամապանակ մը կրնան «թռցնել» բաճկոնի մը կամ տափատի մը աջին գրպանէն: Յաճախ անոնք կ'օգտագործեն իրենց «զոհին» զարմանալու հարցը, ձեւացնելով, որ պաս մը պիտի փախցնեն, կամ բարեկամ մը պիտի հաճին: Մինչեւ որ «զոհը» անդրադառնայ, թէ բախումը դիպուածի արդիւնք չէր, անոր դրամապանակը արդէն անհետացած կ'ըլլայ:

Կարգ մը փողոցներու մէջ կօշիկ փայլեցնող մանչեր զրոյց մը կը սկսին հաւանական յաճախորդի մը հետ, մինչ անոնց «գործընկերը» կը պարպէ անոր գրպանը: Ֆասթ փուտի ճաշարաններու կամ շուկայի հանդերձանքներու մէջ երիտասարդուհի մը կրնայ մօտենալ զբօսաշրջիկի մը, ձեւացնելով, թէ կ'ուզէ քիչ մը անգլերէն խօսիլ եւ անոր ուշադրութիւնը գրաւելով առիթ կուտայ իր ընկերակիցին, որ արժէքաւոր բան մը գողնայ:

Վաւերական տեղեկագիրներ կը պատմեն զբօսաշրջիկներու առաջարկուած կասկածելի խմիչքներու մասին, որոնք գլխապտոյտ կը պատճառեն կամ նոյնիսկ կը զգայազրկեն խմողը: Ասիկա առիթ կուտայ, որ դաւադիրները կողոպտեն զայն կամ «զոհը» պանդոկ հասցնելու պատրուակով գողնան անոր բոլոր արժէքաւոր իրերը:

Կայ նաեւ «օրինական» կողոպուտի ձեւ մը, որուն թիրախը առաւելաբար այրերն են. «բարեկամական» մօտեցումով կիներ կը ներգրաւեն զանոնք, գինետուն մը կ'առաջնորդեն, խմիչք կ'ապսպրեն եւ... հարիւրաւոր տոլարի հաշիւ մը կը ներկայանայ. հուժկու եւ խիստ նայուածքով այրերով շրջապատուած «զոհին» կը թուի, թէ վճարելը ամէնէն խելացի լուծումն է:

• ՀՌՈՄ

Հռոմը եւրոպական բազմաթիւ մայրաքաղաքներէ աւելի ապահով է մարդասպանութեան, բռնաբարումի կամ վայրագ գողութիւններու տեսակէտէն: Այսուհանդերձ մանր գողութիւնները միշտ ալ կը սպառնան զբօսաշրջիկներուն: Քսակահատներ կը շրջին Վատիկանի կամ գլխաւոր եկեղեցիներու շուրջ սպասելով դիւրին զոհերու:

Երբեմն փողոցային տղաք կը շրջապատեն զբօսաշրջիկ մը, ոլորուած թերթերով կամ խաւաքարտէ կտորներով կը հարուածեն զայն, մինչ մէկը կը գողնայ անոր դրամապանակը:

Ամէնէն վտանգաւոր պահը պաս բարձրանալու կամ անկէ իջնելու վայրկեանն է. քսակահատներ կ'օգտագործեն աճապարանքի առիթը եւ գործի կը լծուին: Սակայն պատահած է, որ անոնք նաեւ պասին մէջ պայուսակներ բանան դանակով եւ արժէքաւոր իրեր գողնան:

Օդակայաններու եւ շոգեկառքի կայարաններու մէջ աժան ուղեւորութիւններ խոստացող թաքսիի վարորդները եւս կասկածելի են: Անոնք յաճախ կրկնապատիկ գին կը պահանջեն:

• ՓԱՐԻԶ

Փարիզի տարածքին մեթրոյի եւ շոգեկառքի բազմաթիւ կայարաններու մէջ բարձրախօսներէ հնչող յայտարարութիւններ ուղեւորները կը զգուշացնեն քսակահատներէ եւ կը թելադրեն ուշադիր ըլլալ ինչքերու ապահովութեան:

Փարիզը բաւական ապահով է քալելով շրջելու համար, նոյնիսկ առաւօտեան փոքր ժամերուն: Սակայն վերջին տարիներուն, մանր գողութիւնները բազմացած են, մասնաւորաբար զբօսաշրջիկներու դէմ:

Այցելուներ հաւանական «որսեր» են զբօսաշրջութեան որեւէ կեդրոնի մէջ դրամապանակի, ճամպրուկի եւ քարթ տը գրետիի գողութեան կողքին արագօրէն «կը զարգանայ» բջիջային հեռաձայններու գողութիւնը: Մարդիկ նոյնիսկ հեռաձայնով խօսելու պահուն կը կորսնցնեն զայն, երբ մէկը վազելով կը խլէ գործիքը եւ կ'աներեւութանայ բազմութեան մէջ:

• ՄԱՏՐԻՏ

Մատրիտի կեդրոնական թաղամասերը մինչեւ առաւօտ կենդանի կ'եռան եւ դժուար է վտանգ զգալ: Սակայն քաղաքին քսակահատները գիտեն, թէ ինչպէս պիտի ընտրեն իրենց որսը: Զբօսաշրջիկները անոնց յարմարագոյն թիրախն են: Իսկ ամէնէն մտահոգիչը դանակի գործածութեան ընդհանրացումն է:

Կարգ մը քսակահատներ կ'օգտագործեն աւանդական ճարպիկութիւններ. անոնք մանանեխ կը թափեն անցորդի մը վրայ, բանալիներու տրցակ մը կը նետեն անոր ոտքերուն առջեւ կամ պարզապէս հարցումներ կը հարցնեն անոր ուշադրութիւնը շեղելու համար, մինչ անոնց ընկերակիցը գործի կը լծուի: Աւելի նոր հնարք մըն է վարձու ինքնաշարժի մը անիւները կօշիկին տակ պահուած շեղբերով պատռելը, ապա տիրոջ մօտենալ անիւը փոխելու պատրաստակամութեամբ, պարզապէս ինքնաշարժին մէջէն ճամպրուկ մը գողնալու համար:

Օդակայաններու, շոգեկառքի կայարաններու կամ պասի սպասման կեդրոններու մէջ զբօսաշրջիկներուն կը թելադրուի ուշադիր ըլլալ իրենց ճամպրուկներուն, խօսքի չտարուիլ օտարներու հետ եւ չօգտագործել ապօրինի թաքսիներ:

փրկուին այդ ձեւով, հակառակ ցուրտին ու 60 մեթր խորութեան: Կ'ըսէ թէ նոյն փորձը նոյն յաջողութիւնը պիտի չունենար Կուրսկի պարագային որ խրած է 100 մեթր խորութեան վրայ. այսուհանդերձ, անձնակազմին մէկ երրորդը կրնար փրկուիլ եթէ հրամանատարութիւնը նման վտանգ աչք առնէր: Այդ որոշումը, իր կարծիքով, չտրուեցաւ, որովհետեւ առաջին պահէն բարձրաստիճան ողջ պայ չէր մնացած սուզանաւուն մէջ:

Ինչ կը վերաբերի արկածին պատճառին, Ա. Կուսեւ թերահաւատ է. «հարցը, այնպէս կը թուի որ մեր տղաքը փրկելու չի վերաբերեր, այլ զինուորական գաղտնիքի մի թաղումին, Կուրսկի անձնակազմին հետ»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵՂՐԻԻ ՄԷՋ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՒԵԼՑԱԾ

Վիճակագրութեան վարչութեան տուեալներով, Մեղրիի մէջ տարուայ առաջին վեցամսեային 27 ամուսնութիւն եւ մէկ ամուսնալուծում արձանագրուած է. անցեալ տարի այդ մարզերու թիւերը եղած են 21 եւ 2: Պակսած է ծնունդներու թիւը եւ 1999-ի 73-ին փոխարէն արձանագրուած է 63 ծնունդ: Նոյն ժամանակին ընթացքին Մեղրիէն արտագաղթած է 51 հոգի, իսկ հոն վերադարձած՝ 21:

* * *

ԳԻՒՄՐԻ – 2000 ԱՐԴԻ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՐԿԱՄԵԱՆ

Գիւմրիի մէջ Օգոստոս 19-ին բացումը կատարուած է արդի արուեստի միջազգային երրորդ երկամեային որուն մասնակցութիւն բերած են քսան երկիրներէ 100 արուեստագէտներ: Նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Գիւմրիի արդի արուեստի կեդրոնին, զարգացման հիմնադրամին, Մարդկային զարգացման կեդրոնին եւ քաղաքապետարանին որոնք յուշագիրով մը երկամեային աւանդութեան բնոյթ տուած են: Բացումին ներկայ գտնուած են դեսպաններ, Ազգային Ժողովի նախագահը, արուեստագէտներ: Մէկ ամսուան ընթացքին քաղաքին մէջ կը բացուին ցուցահանդէսներ, տեղի կ'ունենան գիտաժողովներ, համերգներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԱՅԼԵՐ ԴԷՊԻ ԳԻՇԵՐԸ

ԱՐԻՍ

Մատենաշար «Նոր էջ», թիւ 25
Հայաստանի Գրողներու Միութեան
«Նոր – Դար» Հրատարակչութիւն

Երեւան, 2000

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ (ՊԱՐՈՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

Մարտիկ աղան չէր, որ պիտի ազդըւէր այս բնակավայրին անբաւ խաղաղութենէն, անոր հանդարտ փափուկ պատկերներուն բանաստեղծական ներշնչումներէն ու անոր երազուն լռութեանը իր հոգեկան լռութեամբը պատասխանէր, մանաւանդ այս օրը, ուր զինքը գերագրգռող խօսքի, շարժումի տենդը, որ կը հաւասարէր Մահմուտիյէ ջրանցքը դողդող ափերուն:

– Աս ինչ «սուս» տեղ է ալէ – սկսաւ: Սրճարանին կառոնը կանչեց: Ծերունի, ճինթին, փիփլող մէկը, որ տատիկ – տատիկ եկաւ ու ինչ ուզելնին հարցուց կծկտած, քաշուած դէմքի ծամածռումով, ու սուրճ ապսպրեց իրեն հետ պանդխտող 8 – 10 հոգիներուն համար: Ու սկսաւ երգել, երրորդ անգամ ըլլալով «Փէտայիների արիւնահեղ ճակատամարտը Խանասորի դաշտում»:

Կէս – ճաղատ գլուխը բաց ու ծայրայեղօրէն շարժուն, դէմքը արեւահար ու կոծոտ, գաւազանը ձեռքին մէջ հրամանատարի սուրի մը պէս ճօճելով, սպառնալից, թերթը դրօշակի մը պէս պարզած՝ Մարտիկ աղա շրջապատող լռութեան մէջ նետեց իր ձայնին բոցավառ ու բիրտ շեշտերը, հանդարտ լճի մը մէջ գլորցուած քարի ահագին կոյտերու պէս:

Արաբներ վազին ի վաղ կուգային կռուի հոտ առնելով օդը ծեծող այդ ձայնի կոտրտուքներէն, անցորդներ ապշած կանգ կ'առնէին այս նորօրինակ երեւոյթին առջեւ: Ան կը շարունակէ անտարբեր ծաղրական հետաքրքրութեան այդ ցոյցերուն՝ յարաճուն խանդավառութեամբ մը, որ իր ունկնդիրներուն ալ կը փոխանցուէր տակաւ: Աչքերուն մէջ բոցեր կը վառէին, դէմքերնուն վրայ յաղթական ճառագայթում մը, ի լուր այդ հերոսական արարքներուն, որոնց Մարտիկ աղային կորովի ձայնը կեանք ու շունչ կը փչէր, պատերազմի դաշտի մոլեգին հեւքեր: «Կեցցէններ» մերթ ինքնաբուխ կը թռէին յուզուած կուրծքերէն: Ամէնքն ալ քաջեր դարձած էին...

– Հէ, տեսա՞ք, – ըրաւ մեծ մարդը քովինիներուն, երբ լմնցուց, – տեսա՞ք, ի՛նչ մարդեր են Փէտայինները, ես ձեզի չէ՞ի ըսեր կոր... Տաճիկին վերջը եկաւ, եկա՛ւ:

Քանի մը հոգիներ, խանդավառ, ձայնակցեցան:

– Անկցի՛ սուլթան Համիտ, կեցցէ՛ յեղափոխութիւն:

Արաբներու խմբակէ մը, որ զիրենք կը դիտէր հետաքրքիր, զսպուած քրքիջ մը փրթաւ յանկարծ. Հերոս Կարապետը, կատղած՝ տեղէն ցատքեց խոկոյն ու գնաց Արաբներէն մէկուն վզէն բռնեց.

– Ծօ՛ քուկին խերդ անիծածս, դուն ո՞րին վրայ կը խնդաս կոր, մա՛րդ:

Արաբները, վախցած Կարապետին արիւնոտ աչքերէն, «մալէշ, մալէ՛շ» կ'ըսէին, ուրիշներ մէջ նետուեցան հաշտարար եռանդով մը:

– Թող տուէ՛ք կ'ըսեմ կոր, սա՛ շունչանորդիին խերը անիծեմ, ասիկա ալ մահմէտական չէ՞ մի, պարէ վրէժնիս անկէ առնինք:

Մարտիկ աղա, որ կռիւը միայն թուղթի վրայ կը սիրէր, հրամայեց Կարապետին ետ դառնալ:

– Քու խաթերդ համար թող կուտամ կոր, էֆէնտի՛, չէ նէ...

– Ինչո՞ւ կռիւ ընել, Կարապետ, պարապ տեղը գլխուդ փորձանք կը բերես, – ըսաւ Մարտիկ աղա հանդարտաբարոյ, խաղաղասէր քաղքենիի մը յանդիմանական շեշտովը, յետոյ միւսներուն դառնալով՝

– Հայտեցէ՛ք, տղաներ, ելլենք, սանկ պտըտինք քիչ մը:

Եղերքէն ի վար սկսաւ երթալ այլանդակ խումբը, ուր Մարտիկ աղային բարձր հասակը ու մեծադանդուած գլուխը կը տիրապետէին յաղթական: Տեսարանը, գրեթէ անփոփոխ, կը շարունակուէր. անկիւնի մը դարձին, ծեր նաւու մը հանդիպեցան, ուռնաթափ, կայմաբեկ, չուաններով եղերքին կապուած, ալ վերջնականապէս հանգչող իր անցեալ հողմավար կեանքին արկածալից յուզումներէն: Ալիքներուն եւ հովերուն հետ կռուող նաւը խաղաղիկ բնակարանը եղած էր ընտանիքի մը, որ իր լաթերը փռած էր անոր չուաններուն վրայ:

Օդին մէջ իրիկուան նախապզպացում մը կը թեւածէր Արեւմուտքէն, չէկ, ծիրանի գոյներու հրդեհ մը կ'արփինէր իր ցոլքերը դըկող ջուրերուն վրայ, ծառերուն եւ մինարէներուն կատարները, որոնք վարդագոյն լոյս ծիծաղի զուարթացում մը ունէին իրենց ստուերի մէջ մխրճած մասերուն անոյշ սեւքին վերեւը, իբրեւ մոգական փոփոխ երեւոյթ մը, զմայլանքի յամրաքայլ դիմադծութիւն մը կը հագնէին այդ գունավառ լուսաւորումին տեղափոխուող ու մեղմաշէջ քմայքներուն տակ: Կարծես վարդի հոյլերու փետրատուքներ կը ծածկէին ջուրին երեսը, ուր իրիկուան ստուերները աւետող հով մը ժպիտներու պէս մանր ու շնորհալի ծալքեր կը բանէր: Ամպեր թուխ ստուերի փոսացումներով եւ գունաւոր լոյսի ցայտերով արմաւենեաց անտառներու վերեւ կը յածէին՝ հովէն թեթեւակի հրուած, երբեմն ծուէններ կը փրթէին թափանցիկ ու փափուկ, վարդ գոյնի լուսեղէն խտացումներ՝ կարծես հոգիներու աննիւթական թեթեւութեամբ մը քմայած:

Իր ետին ունենալով եգիպտական վերջալոյսին շքեղ խանդավառութիւնը՝ խումբը կ'երթար, անկարգ, աղմկալից ու շարժուն. Մարտիկ աղային տենդը միւսներն ալ վարակեր էր. ամէն ոք բան մը կ'ըսէր, յոյս մը կը պոռչտար, անէծք մը կը կարդար տաճիկին, «կեցցէ՛» մը կը սլացնէր, երբ հրթիռ մը ի պատիւ Փէտայիներուն, իրենց յաղթական անցքը ապշութեան, չարաճճի հետաքրքրութեան ծիր մը կը ձգէր իր ետեւ:

Ալ Մարտիկ աղան մտիկ ընող չկար, ամէն մարդ խելքին փչածը կ'ըսէր իր հայրենասիրական տենդին չափազանցութեանը մէջ:

– Ա՛լ տաճիկին վերջը եկաւ... Սուլթան Համիտին խերը պիտի անիծուի... նայէ՛, ի՛նչ է ըսեր... Փէտայիին գնդակը քեզ ալ կը գտնէ..., Հա՛, հա՛, հա՛, կեցցէ՛ յեղափոխութիւն, կեցցեն Փէտայիները...

Ամէնքն ալ կը յուսային Տաճկաստանի մօտալուտ անկումը, Հայաստանի անկախացումը, օ՛հ, անոնք ստոյգ բաներ էին: 3000 քիւրտ ջարդուեր էր, պզտիկ բա՞ն է, ասիկա յառաջաբանն էր. ո՞վ գիտէ դեռ ինչեր պիտի ըլլային, ի՛նչ հրաշքներ: Ամէնքն ալ պիտի ուզէին Փէտայի ըլլալ այդ վայրկեանին: Վա՛յ, եթէ տաճիկ մը ելլէր դիմացնին. տաճիկէն ո՞վ կը վախնայ հիմա. ռումբը ո՛ղջ ըլլայ, Դաշնակցութիւնը ո՛ղջ ըլլայ:

(Շար. 64)

Տոքթոր եւ Տիկին Արա Տանտիկեան եւ զաւակները՝ Հայկ եւ Գայեանէ,
Տիկին Անուշ Մենեքշէճիլ,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՖԼՈՐԱ ՇԻՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Օգոստոս 28–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Օգոստոս 31, ժամը 10–ին Փարիզի Հայ Առաքելական Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e
եւ մարմինը կ'ամփոփուի Փէր – Լաշէզի գերեզմանատան ընտանեկան դամբարանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուէրներ բարեսիրական կազմակերպութեանց:

28, rue Saint-Pétersbourg, 75008 Paris.

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տոքթոր եւ Տիկին Արա Տանտիկեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հայրապետեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց քրոջ եւ տալոջ ու ազգականին՝ Աստղիկ Գույումճեանի (ծնեալ՝ Հայրապետեան) մահուան առիթով:

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները կ'ողբան իրենց սիրելի (60 տարուան վեթերան) ընկերուհի՝ Աստղիկ Գույումճեանի (ծնեալ՝ Հայրապետեան) մահը:

Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յակոբ – Նազիկ Հայրապետեանի եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Սեպտ. 4, ժամը 20.30–ին Centre Administratif d'Asnières:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին, սովորական հաւաքատեղին: Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԼԻՈՆ. –

Տիկին Ժաքլին Քէօրօղլեան եւ զաւակները՝ Սիլվի, Գարլօ, Ռոպէր,

Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Քնարիկ Աքիսքալ,

Անիտա, Տանի Պէյլէրեան,

Տէր եւ Տիկին Ալպէր եւ Սոնիա Ներկիզեան եւ զաւակները՝ Փաոլա, Ալեքսի, Ժիւլիէն

ինչպէս նաեւ Առաքելեան, Քէօրօղլեան, Ներկիզեան, Պասմաճեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԹԱԳՈՒՀԻ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Բիրազեան)

մահը, որ պատահեցաւ Լիոն, Օգոստոս 28–ին, 84 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Օգոստոս 30, ժամը 16.15–ին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Շամփանեօ – Օ – Մոն. տ'Օռի գերեզմանատունը:

Ցաւակցութիւն տամարով:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուէրներ Մարգարեան – Փափազեան դպրոցին:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Քէօրօղլեան, Աքիսքալ եւ Ներկիզեան ընտանիքներուն:

ՊԱՆՆԷՕԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պաննէօ–Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,
ժամը 14.30–ին,
«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝

— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01. 45. 46. 10. 11

կամ

— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01. 46. 65. 81. 53

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍԲՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Լապտեր»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ գրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին շուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19–ին:

Մասնակցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, Աւընիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

—ՎԵՐԱՄՈՒՏ—

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՏԸ ՊԷՆՈՅԻ
ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, առաւօտեան ժամը 9.30–էն մինչեւ 12.30, աշակերտներուն կ'ուսուցանուին՝ Հայ լեզուն, Հայոց Պատմութիւն, երգ եւ այլն:

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.
04 – 78 – 55 – 56 – 83

Date à retenir

C. B. A. F.

La Section **«Dirouhie Séréngulian»** d'Issy-les-Moulineaux prie de noter ses prochaines manifestations :

— **LE DIMANCHE 17 SEPTEMBRE,** visite de la Manufacture de céramique de Sèvres, suivie du repas traditionnel à Bièvres.

— **LE SAMEDI 7 OCTOBRE,** à 20h30, Grand Gala de danses folkloriques avec la Troupe NAVASART au P.A.C.I. d'Issy-les-Moulineaux.

Soirée organisée par la Croix Bleue des Arméniens de France à l'occasion du 90ème anniversaire du HOM

(ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ)

LE 14 OCTOBRE

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

ՄԻՇԷԼ – ՄԻՀՐԱՆ ՇԱԼՃԵԱՆԻ մահուան առիթով եղած են հետեւեալ նուէրները. –

Օր. Մարի Պէրպէրեան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զոլաքեան 300 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Ֆրետերիք Քէչէճեան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Ալէն Ծերունեան 500 Ֆր. Ա.Ս.Ա.Ֆ.–ին:

Տիկին Լիւսի Միլտոնեան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Ռոլան Վարդանեան 200 ֆրանք Հ.Մ.Ը.Մ. Աջծիւին:

Օր. Սեդա Սիմոնեան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Կապոյտ Խաչի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Մարգարեան 200 ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Տէրտէրեան 600 ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ եւ 300 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան 150 ֆրանք «Յառաջ»ին եւ 100-ական Ֆր. Եկեղեցւոյ եւ Հայ Մշակոյթի Տան:

Ապաշեան եղբայրներ 500 Ֆր. Հ.Մ.Ը.Մ. Աջծիւին:

Տէր եւ Տիկին Անտրէ Տավիթեան 200 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան:

Տիկին Անժէլ Մաքսուտ 200 Ֆր. Սէն-Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ղազարեան 500 ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Օր. Էլիզ Սարգիսեան 100 Ֆր. Սէն-Ժերոմի Կապոյտ Խաչին:

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան 200 Ֆր. Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան 150 ֆրանք «Յառաջ»ին եւ 100–ական ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ եւ Հայ Մշակոյթի Տան:

Օր. Մարի Տօրումեան եւ Վարդան Չիֆչիպաշեան 200-ական Ֆր. «Յառաջ»ին եւ Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Ժան Գասպարեան 200 ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Ժանօ Յովհաննէսեան 200 Ֆր. Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

(Շար.)

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité, nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la

Cathédrale Apostolique Arménienne,
339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ. Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au **06.63.71.49.91** P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՕԳՈՍՏՈՍ 31
JEUDI
31 AOUT
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.980 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 19.980

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 29 / 30)

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ԵՒ ԽՈՒՄԲԻՆ ԴԱՏԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Ներքին գործերու նախարարութեան նախկին զօրքերու նախկին հրամանատար Վահան Յարութիւնեանի ու մեղսակիցներուն դատը աւարտած է Օգոստոս 29-ին: Դատաւորը հրապարակած է դատավճիռը որով Վ. Յարութիւնեան դատապարտուած է 6, Սահակ Բալեան 15, Նորայր Թադեւոսեան 10, Արթիւր Խաչատրեան, Արթիւր Շահպազեան եւ Մովսէս Ներսիսեան 8-ական տարուան բանտարկութեան: Երանոս Մելքոնեան, Գագիկ Պետրոսեան, Հայկ Աղաջանեան, Մուրատ Դաշտոյեան եւ Մկրտիչ Առաքելեան հինգական տարուան բանտարկութեան եւ 80.000 դրամ տուգանքի դատապարտուելով հանդերձ, ներումի արժանացած ու ազատ արձակուած են:

ԼՂՀ
ԴԻՏԱՐԿՈՒՄ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՏՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒ ՇՓՄԱՆ ԳԻԾԻՆ ՎՐԱՅ

Օգոստոս 28-ին Մինսկի խումբին ներկայացուցիչները ԼՂՀ հիւսիս – արեւելեան կողմը Ղարաբաղի եւ Ատրպէյճանի զինեալ ուժերու շփման գիծին վրայ դիտարկումներ բրած են: Ցետոյ, երկու կողմերու նոյն շրջանի պատասխանատու հրամանատարներու հանդիպում տեղի ունեցած է: Նոյն օրը Մինսկի խումբի նախագահի անձնական ներկայացուցիչ Ա. Կասպրչիկ ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեանի հետ քննարկած է դիտարկումին արդիւնքները:

ՌՈՒՍ ՍՊԱՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԱՑԱԾ

Հայաստանի սահմաններու վրայ ռուսական ուժերու ծառայութիւնը շարունակելու համար Երեւան հասած են Ռուսաստանի ռազմական ակադեմիայի եւ բարձրագոյն այլ ուսումնական հաստատութիւններու 44 շրջանաւարտներ. վերջին տարիներուն առաջին անգամն է որ այդքան մասնագէտ սպաներ կը ղրկուին Հայաստան: Զինեալ ողջունելով Հայաստանի Պաշտպանութեան Նախարար զօր. Կարլոս Պետրոսեան, շեշտած է հայեւռուս բարեկամութեան աւանդութիւնները շարունակելու անհրաժեշտութիւնը եւ ըսած թէ երկու երկիրներու սերտ գործակցութիւնը ապացոյցն է այդ բարեկամութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՆԵՐՔԻՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ ՏԱՆԻԷԼ ՎԱՅԱՆ

ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ժ. Փ. Շըվէնըմանի հրաժարման օրն իսկ, Ժոսփէն կատարեց փոքր փոփոխութիւն մը կառավարութեան մէջ: Նախ Ներքին նախարարի պաշտօնին կոչեց իր մէկ շատ հաւատարիմ բարեկամը՝ Տանիէլ Վայան: 51 տարեկան, ան ցարդ Խորհրդարանի հետ յարաբերութիւններու նախարարն էր եւ իր տեղն ալ կ'անցնի Ժան – Ժագ Քէյրան որ անդրծովեան հողամասերու ենթանախարար էր: Այս վերջին պաշտօնին ալ գլուխը կ'անցնի Քրիսթիան Փօլ որ նոր կը մտնէ կառավարութեան մէջ:

Տանիէլ Վայանի նշանակումը Ներքին նախարարութեան գլուխը պատճառ է որ մամուլը խօսի կառավարութեան «Ժոսփէնականացման» մը մասին, այսինքն մեկնողներու տեղը կ'անցնին նախարարապետին ամէնէն հաւատարիմները:

Տ. Վայան քաղաքապետ է 18-րդ թաղամասին ուր ալ կը բնակի: 1995-էն ի վեր, Վայան կը պատրաստուէր այս պաշտօնին հետեւելով ներքին ապահովութեան դասընթացքներու Բարձր Ուսումներու Հիմնարկը: Իրեն համար՝ ապահովութիւնը ոչ ձախ է, ոչ աջ, իրաւունք մըն է:

Ժ. Ժ. Քէյրան նաեւ Ժոսփէնի հաւատարիմ մըն է, 1998-էն 1999 Ներքին նախարարութեան փոխանցման շրջանը ապահովեց երբ Շըվէնըման մահաքունի մէջ էր: Քրիսթիան Փօլ, առաջին օրէն, զօրավիգ եղաւ Ժոսփէնի, անոր դորսիքական ծրագիրը պաշտպանելով: 1998-ին խորհրդարանական քննութեան տեղեկագիր մը պատրաստած էր Գորսիքայի մէջ, հանրային դրամի օգտագործման շուրջ:

Ժոսփէն այլ նախարարութիւն մը առաջարկած էր Շըվէնըմանի, որ մերժած էր, առարկելով որ «արժանաւորութեան թերացում մը կ'ըլլար»:

Ծանր հրետանիին (Սթրօս – Քահն, Ալլէկր, Շըվէնըման) մեկնումէն ետք, Ժոսփէն դէմ առ դէմ կը գտնուի Լ. Ֆապիուսի հետ, որ Հինգշաբթի օր պիտի ներկայացնէ տուրքերու նուազման իր ծրագիրը:

Շատ կը խօսուի կառքերու հարկադրոշմի (վինյէթ) ջնջումի մասին, բայց, ընդդիմադիրները շատ են, մանաւանդ կանաչները: Եթէ այս վերջինները դէմ են գլխաւորաբար բնապահական դրդապատճառներով, այլ վերապահութիւններ կը վերաբերին անարդարութեան: Արդարեւ, նման կարգադրութենէ մը առաջին օգտուողները կ'ըլլան նոր մերսէտէսի մը տէրերը, քանի անոր հարկադրոշմը 12 հազար ֆրանքի շուրջ է: Եկամուտի տուրքերու նուազումը աւելի ժողովրդական է: Ան կրնայ վերաբերիլ սահմանուած շերտերու փոփոխութեան: Կրնայ նաեւ նուազիլ Սէ-Էս-Ժէ-ն (ընդհանրացած ընկերային օժանդակութիւն): Կառավարութիւնը կը նախատեսէ նաեւ ջնջել 10%-ի յաւելեալ տուրքը ընկերութիւններու վրայ, զոր հաստատած էր Ալէն Ժիւփէ: Կրնայ նաեւ նուազիլ ճաշարանի ճիւղի Թէ-Վէ-Ա.-ն: Երկար ատեն է որ ճաշարանները կը պահանջեն որ այդ տուրքը 19,6%-էն իջնէ 5,5%, բայց, այս կէտին մէջ, Պրիւքսէլի հաւանութիւնը անհրաժեշտ է:

Չի խօսուիր, սակայն, այլ կարեւոր հարցի մը մասին, որ վառելանիւթի գինն է: Ան, ամէն օր, անընդունելի յաւելում կը կրէ եւ պատճառ է բազմաթիւ բողոքներու եւ զանազան շարժումներու, որոնք կ'անդամալուծեն երկիրը, ինչպէս ձկնորս – նաւատէրներու շարժումը, քանի օրերէ ի վեր բազմաթիւ նաւահանգիստներ անշարժութեան դատապարտուած են: Կառավարութիւնը մինչ կը մերժէ կազոյլին գինը 1 Ֆր. 20 նշանակել փոխանակ 2 Ֆր. 10-ի: Նաւատի ձկնորսները գրաւած էին Մարսէյլի նաւահանգիստն ալ, արգելք ըլլալով առեւտրական երթեւեկին:

Թաքսիներն ալ կը սպառնային «փակել» Փարիզի դուռները Հինգշաբթի, Օգոստոս 31-ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԷՉԷՆՆԵՐՈՒ պաշտօնական ներկայացուցիչը այց մը տալով Հայաստանի Մոսկուայի դեսպանին, ներողութիւն խնդրած է սխալ վերագրումի մը համար: Չէչէնական աղբիւրներ վերջերս պնդած էին թէ Մոսկուայի մեթրոյին մէջ տեղի ունեցած պայթումը Հայերու գործ էր:

ԺՈԼՈՅԻ ազատ արձակուած վեց պատանդներէն 3 Ֆրանսուհիները Փարիզ հասան Օգոստոս 29-ի երեկոյեան, ֆըրանսական կառավարութեան մէկ օդանաւով: Անոնք նախապէս ներկայ եղան Տրիպոլիի (Լիպիա) հանդիսութեան, որու ընթացքին երախտագիտութիւն յայտնուեցաւ Լիպիոյ: Այս առընչութեամբ արդէն, լիպիացի պաշտօնատար մը յայտարարած է ներկայ հասարակութեան. – «Քատաֆի Հիմնարկը բոլոր ճնշուածներու փրկութեան լաստն է: Դուք, որ 129 օր պատանդ մնացիք, գիտցէք որ ան որ վերջ դրաւ ձեր տառապանքներուն, Մուամմար Քատաֆին է, միջազգայնապաշտ Առաջնորդը»: Դեռ կան 23 պատանդներ, որոնց վրայ աւելցած է Ամերիկացի մը եւս, առեւանգուած Օգոստոս 27-ին Ապու – Սայաֆի «պատմական ճիւղ»ին կողմէ: Պազիլան կղզիի մէկ խմբակն ալ կը սպառնայ սպաննել «Սէ-Ի-Ա-ի գործակալը» եթէ ազատ չարձակուին Նիւ – Եորքի 1993-ի ռմբափորձին ձերբակալուած երկու հեղինակները: Խումբին մէկ բանբերը յայտարարած է որ «մէկ Ամերիկացի տասը Եւրոպացի կ'արժէ», այլ խօսքով 10 միլիոն տոլար: Լիպիա առաջարկած է իր միջնորդութիւնը: Յատակ է որ այս ցաւոտ պատմութենէն գլխաւոր օգտուողն է Լիպիա: Ֆըրանսա իսկ յայտարարեց թէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները նոր փուլի մէջ կը մտնեն:

ՍԱՆ – ՍԵՊԱՍԹԻԱՆԻ մօտ Զումառակա փոքրիկ քաղաքին մէջ է, այս անգամ, որ սպաննուած է Թաղապետական երիտասարդ խորհրդական մը, չաքարեղէնի իր խանութին մէջ իսկ: Արարքը կը վերագրուի ԷԹԱ-ին: Հրադադարին խզումէն ի վեր (9 ամիս է) 12 հոգի սպաննուած են: Վարչապետ Ազնար ընդհատեց Լեհաստան կատարած իր այցելութիւնը եւ Մատրիտ վերադարձաւ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը միօրեայ այցով մը Անգարա գացած է, զարկ տալու համար Թուրքիոյ հետ գլխաւորաբար պաշտպանութեան մարզի գործակցութեան: Ան ընդունուած է Հանրապետութեան նախագահին կողմէ, տեսակցած՝ Թուրքիոյ Պաշտպանութեան նախարարին հետ: Այս առթիւ Պոլսոյ «Մարմարա»ն կը տեղեկացնէ թէ լրագրող մը Պարաքի հարց տուած է թէ արդեօք Իսրայէլի Կրթական նախարարին կողմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման կապակցութեամբ արտասանուած խօսքերը դեր չէի՞ն ունեցած Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի միջեւ կարգ մը զինուորական գործառնութիւններու ջնջումին մէջ: Իսրայէլի վարչապետը որ Թուրքիոյ իր պաշտօնակից Պ. Էճէվիթի հետ տեսակցութեան նիւթ բրած է այդ ջնջումը, պատասխանած է թէ Թուրքիոյ վարչապետը ապահովութիւն տուած է իրեն թէ հարցը որեւէ կապ չունի Հայերու ցեղասպանութեան նիւթին հետ. Թուրքիա, պարզապէս, աւելի շահաւէտ գտած է ուրիշ երկիրներու հետ համաձայնութիւն կնքել, այդքան:

ԿԻՊՐՈՍԻ գրաւումին մասին ժապաւէն մը հակազդելու մղած է Թրքական լրատուիւններ. «Աթիլլա 74 – Կիպրոսի բռնաբարումը» խորագրուած ժապաւէնը պատրաստուած է յոյն բեմադիր Մ. Գագոյանիսի կողմէ որ նիւթ բրած է 1974 Յուլիսին կղզիին Թրքական ուժերէ գրաւումը եւ գործուած վայրագութիւնները: Համացանցի կայքէջով մը որ կը պատկանի շարժանկարի ժապաւէններու ծանուցումի ընկերութեան մը, այդ ժապաւէնին ալ քարոզչութիւնը կը կատարուի (www.express.com):

2008-Ի ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ համար, Ողիմպիական Միջազգային Կոմիտէն հինգ քաղաքներու թեկնածութիւնը ընդունեց: Անոնք են.– Պոլիս, Փարիզ, Փեքին, Թորոնթօ եւ Օզաքա:

ԿՈՒՐՍԿ սուզանաւին դիակները, Սեպտեմբերի վերջ միայն, կարելի պիտի ըլլայ ցամաք հանել:

«ՆԻՒ – ԵՈՐՔ ԹԱՅՄԶ», Օգոստոս 27-ին, արձագանգած է Նիքսընի նուիրուած կենսագրական հատորի մը կարգ մը հատուածներուն, որոնք կը բացատրեն թէ ինչո՞ւ նախագահին եւ Պաշտպանութեան նախարարին յարաբերութիւնները լաւ չեն եղած: Կը պարզուի որ Վիէթնամի պատերազմի օրերուն, Պաշտպանութեան նախարարը՝ Շլէսինկէր հրահանգած էր բոլոր զինուորականներուն չհնազանդիլ Սպիտակ Տունէն (նախագահութիւն) տրուած հրամաններուն: Այս հրահանգը կը բացատրուի անով որ Նիքսըն յաճախ կը գտնուէր (1968-էն) մեծաքանակ ըմպելիներու ազդեցութեան պատճառով: Առանց բժշկական հսկողութեան, Տիլանթին անունով հանդարտեցուցիչ կ'առնէր, ինչ որ մտային շփոթութիւններ, յիշողութեան կորուստ, ցնդածութիւն կը պատճառէ, մանաւանդ, կը հաստատուի որ դեղը իր պարագային չէր համապատասխաներ:

80-ԱՄԵԱՅ ՅՈՅՆ ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ ՄԸ թշուառութեան մէջ մեռած է Աթէնքի հիւսիս – արեւելքի Եւբէա կղզիի իր բնակարանը: Մահը կը վերագրուի անօթութեան եւ ընդհանուր թշուառութեան, մինչ կինը 480 հազար տոլարի տէր էր, ինչպէս փաստած են տունը գտնուած դրամատունի տետրերը:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ կը պակսի Տը Կոլի արձանին կառուցման համար: «Ազատ Ֆրանսայի Հիմնարկը» որ, 20 ամիս առաջ, հանգանակութեան մը ձեռնարկած էր, միայն 4 միլիոն ֆրանք գտած է, մինչ 5 միլիոն գնահատուած էր, հակառակ անոր որ հողամասը նուիրուած է Փարիզքաղաքի կողմէ:

ԳԱՌԶՈՒ՝ ԾԻՐԱՆԻ ԳՕՏԻՆ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Հայկական անուն – մականունէ մը կազմուած վեց գիրերով ստորագրութիւն մը՝ որ վերջին կէս դարու ֆրանսական նկարչութեան մէկ երեսը ներկայացուց: Անուն մը՝ որ համայն հայութեան համար վերածուեցաւ բազմիմաստ խորհրդանիշի: Դէմք մը՝ որուն աչքերուն մէջ ցոլացող անհուն բարութիւնը եւ վճիտ նայուածքը զինք սիրելի դարձուցին բոլորին, մեծին ու պզտիկին: Եւ վերջապէս ջինջ նկարագիր մը, որ համամարդկային ազնուագոյն գիծերով ամբողջացուց իր պատկերը, որպէս մեծ հոգի մը եւ դրական անձնաւորութիւն մը ընկերութեան մէջ, ֆրանսական թէ հայկական:

Մեծ Մարդ մը, տաղանդաշատ արուեստագէտով մը զուգորդուած: Նշանաւոր նկարիչ մը՝ վեհ ապրումներու տէր խառնուածքով ամբողջացած:

Ահա ա՛յս է Գառզուն խորհրդանշող մանրանկար պատկերը:

Իր մահուան պատճառած ցաւը եւ այդ առթիւ մեր միտքերուն մէջ յառնող յիշատակները այժմ թոյլ չեն տար անջատելու մարդն ու արուեստագէտը, խօսելու միայն մէկուն կամ միւսին մասին: Թող որ անոնք երբեք տարբեր ինքնութիւններ չեն եղած իր մէջ, ինչպէս որ են շատ մը մեծ արուեստագէտներու պարագային: Գառզու եզակի էր նաեւ այդ անձնայատկութեամբ:

Հալէպը եւ Եգիպտոսը իր հետ Փարիզ բերող պատանին, եւ ապա հայութիւնը իր հոգիին ամէնէն խոր անկիւնները ամէնօրեայ ապրումի վերածած այս ակադեմականը, Ֆրանսական Գեղարուեստի Կաճառին ամպիոնը բարձրացուց իր հօրենական Տիգրանակերտը եւ ազգային Երեւանը: Ազգային մարզի մէջ Գառզուի անունը դարձաւ Սփիւռքը Հայաստանին կամրջող հոգեդրաւ Ծիրանի Գօտին՝ արուեստի թէ մարդկային յարաբերութիւններու գծով: Ինք եւ իրենց – ինչպէ՞ս մոռնալ իր կինը՝ Նանը – տունը մնացին բաց՝ Երեւանէն եկող թէ պզտիկ արուեստագէտներու, գիտնականներու թէ քաղաքական պատուիրակներու կամ պաշտօնատարներու առջեւ: Եղան մարդիկ, Երեւանէն թէ Սփիւռքէն, որոնք սխալ մեկնաբանեցին – եւ հետեւաբար փորձեցին օգտագործել – անոր ազնուութիւնը, առատաձեռնութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը: Սակայն, այս իրողութիւնը շատ կարեւոր հարց չէր նկատեր ինք, եւ միշտ պատրաստակամութիւն ցոյց կուտար նուիրելու իր անունը, վարկը եւ գործերը Հայերու եւ կազմակերպութիւններու, ուրկէ ալ գար խնդրանքն ու հրաւէրը...:

Գառզու կը պատկանէր համայն հայութեան: Ու ահա, իր անհետացումով այդ հսկայածաւալ պատկերն է որ պիտի չքանայ, բարեբախտաբար ո՛չ անմիջապէս եւ երբե՛ք այն բոլորին մօտ՝ որ Ֆրանսայէն մինչեւ Հայաստան, Լիբանանէն մինչեւ Միացեալ – Նահանգներ զինք ճանչցան, անձնապէս թէ իր գործերով: Բազմահազար «Գառզու»ներ այսօր կը զարդարեն հայկական տուներու պատերը աշխարհի չորս ծագերուն: Հայուն սէրը եւ գնահատանքը, որոշ համեմատութեամբ, փոխադարձ էր իր մեծ զուկին հանդէպ:

Իր յիշատակէն շատ աւելի երկար պիտի ապրի իր գործը, որպէս մէկ ուրոյն արտայայտութիւնը ժամանակակից արուեստի պատմութեան: Գառզու պիտի յիշուի ֆրանսական թատերանկարչութեան պատմութեան մէջ: Ան պիտի ապրի իր պատկերազարդած գիրքերու էջերէն, Շէյքսփիրէն Ալպէր Քամիւ, Էտկար Ալէն Փոյէն Էօժէն Իոնեսքօ: Ան մշտակենդան պիտի մնայ մանաւանդ իր պատկերային գործերով եւ վիմագրութիւններով – իր աշխարհով, գիծերով, Գառզուական կինով, մթնոլորտով, նիւթերով, ոճով: Աշխարհ մը, որուն բնակիչները իր ստեղծագործութիւններն են, երբ նոյնիսկ ծանօթ պատկերներէ եւ տեսարաններէ բաղկացած կը թուին ըլլալ: Աշխարհ մը՝ որ երազ կը պարգեւէ, որ նաեւ կը խօսի հարցականի դնելով մարդուն և աշխարհի ճակատագիրը, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս մեր ներկայ քաղաքակրթութիւնը եւ ապագան, որ իր մշտակայ մտատանջութիւնն էր, եւ ինչպէս իր ըստեղծած աշխարհը, զոր դարձուցած էր խաղաղութեան ովասիս, փրկութեան նաւահանգիստ՝ սպառնական ովկէանոսի մը ենթախորքով: Իր գործով՝ ներկան միացաւ խոր անցեալին, ժամանակակիցը՝ դասականին, վիպապաշտութեամբ մը՝ որ ի՛րն էր ու ի՛րը պիտի մնայ: Գառզուն իր կենդանութեան ստեղծեց իր արուեստին, իր աշխարհին թանգարանը, իր «Մատուռ»ը, որ – պա՞րզ դիպուած – անցեալ դարու կրօնաւորուհիներու սրբատեղի վանք մըն էր Հարաւային Ֆրանսայի Մանոսք քաղաքին մէջ:

Այս տողերը թուղթին կը յանձնուին իր կորուստին առթած վիշտին տրամադրութեամբ: Չեն հետապնդեր հանգամանաւոր կերպով ներկայացնել ո՛չ մարդը եւ ոչ ալ նկարիչը, որոնց մասին գրած եմ եւ պիտի շարունակեմ գրել, միշտ նոր ըսելիք ունենալով մարդուն եւ արուեստագէտին մասին, միշտ կատարելիք նոր հպում մը՝ աւելի ճիշդ եւ հարազատ բնութագրելու համար իր գործը եւ անձը, որմէ կը պահեմ գեղեցկագոյն յիշատակներ, մեր 32–ամեայ ծանօթութեան – պէտք է ըսել՝ ջերմ բարեկամութեան ընթացքին: Յիշատակներ՝ որոնց վերջինը կը մնայ խորապէս տխուր եւ որմէ ցարդ չեմ կրցած անջատուիլ: Այդ օր «Յառաջ»ի խմբագրատունէն կարելի կ'ըլլար հեռաձայնային կապ հաստատել Հարաւային Ֆրանսայի մէկ հեռաւոր նահանգի բուժարան – հանգստավայրը գտնուող Գառզուի հետ: Կ'ուզէի երթալ զինք տեսնել: Ամիսներ առաջ՝ Պոսթընէն մեր վերջին հեռաձայնային խօսակցութեան ընթացքին, երբ դեռ կը գտնուէր Փարիզի իր բնակավայրը, ըսած էր. «Այո՛, քեզ կ'ուզեմ տեսնել: Ճամբայ չելած լուր տուր»: Խօսակցութեան շեշտը արդէն փոխուած էր, կեանքէն խոնջէնք մը զգալի էր, այսուհանդերձ ձայնը կը մնար ճանաչելի: Իսկ երբ Փարիզէն իր հետ կը խօսէի, ձայնը ուղղակի փշաքաղիչ էր, աւելի կը նմանէր անդրաշխարհէն եկած ճիչի մը: Մեր խօսակցութիւնը եղաւ կարճ: Գառզու չէր ուզեր տեսնուիլ, «Չեմ կրնար», կրկնած էր: Շուրջ երեք ամիս առաջ էր, ճշգիւ՝ Մայիս 16–ին:

Գառնիկ Զուլումեան հայ ժողովուրդին յաջողութեան եւ տաղանդին մէկ կենդանի վկայարանն էր: Ան արուեստագէտն էր որ քսաներորդ դարու վերջին 60 տարիներուն միջազգային արուեստի երկնակամարին մէջ փայլեցաւ ու մինչեւ իր շիջումը պահեց իր անուան դրաւչութիւնը: Իր ամբողջ էութեամբ հաւատաց արուեստի զօրութեան եւ յոյս ունեցաւ վերանորոգուած քաղաքակրթութեան փրկութեան: Այդ հաւատքով նաեւ ինք մեկնեցաւ այս աշխարհէն, ինչպէս կը վկայեն Ֆրանսական Գեղարուեստից Կաճառին մէջ իր ընդունման առթիւ արտասանած համբաւաւոր ճառին եզրափակիչ խօսքերը, 1979 Ապրիլ 4–ին:

– ... Այս ամէնը միայն գէշ երազ մը կրնայ ըլլալ, անցաւոր մղձաւանջ մը: Աւելի լաւ է որ ըսենք, թէ հազար տարի յետոյ ձեզի հետ կ'ըլլամ տակաւին, Պարոններ, արտայայտելու համար մեր արուեստին հանդէպ այս կիրքը եւ մարդուն հանդէպ այս հաւատքը, որ մեզ միանաբար կ'ողեւորեն, քանի որ ինծի պատիւն եւ ուրախութիւնը ըրիք զիս ընդունելու ձեր մէջ, լաւագոյնին եւ յոռեգոյնին համար»:

Պոսթըն

ՅԱԿՈԲ ՓԱՇԱ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

Պոլսոյ Եէնի Գուլէի Ս. Փրկիչ Հայոց Հիւանդանոցին գեղեցիկ ամսագիրը Փետրուար ամսուան թիւին մէջ արձագանգը դառնալով 1900 տարուան ընդարձակ օրացոյցին պարունակութեան – զոր խմբագրութիւնը վերհրատարակած է նոյնութեամբ – անկէ քանի մը արտատպումներ կ'ընէ. այս առթիւ երկար ցանկը կուտայ Օսմանեան տէրութեան կարգ մը պաշտօնատարներուն եւ սատրճանաւորներուն որոնք հաւատարմաբար ծառայած են Պետական Խորհուրդին եւ շատ մը նախարարութիւններու մէջ, Ապտիւլ Ազիզ, Ապտիւլ Մէճիտ եւ տխրահռչակ Ապտիւլ Համիտ Բ. սուլթաններու օրով:

Այդ ցանկերէն դուրս մնացած է անունը կայսերական գանձի եւ Ելեւմտական նախարար Յակոբ փաշա Գազազեանի:

1832–ին ծնած համեստ առեւտրական, ան ուշադրութիւնը գրաւած է Բերայի իր թաղեցիներուն, որոնք Յակոբ աղան շարունակաբար ընտրած են որպէս Թաղական Խորհուրդի անդամ եւ նախագահ, քաղաքական ժողովի անդամ եւ նախագահ, անդամ Ազգային երեսփոխանական ժողովին, եւ Փարիզի Համալսարանէն վկայեալ բժիշկ Սէրվիչէնի հետ անդամ՝ Նորակազմ երեսփոխանական ժողովին. հոն ան միջամտած է պատերազմի ընթացքին ի վնաս քրիստոնեաներու ռուսական բանակներու առջեւէն խուսափող եւ Թուրքիա ապաստանող Չէրքէզներու աւազակութիւններուն դէմ, մամլոյ ազատութեան համար, բանտերու գէշ վիճակին մասին, որ բարեկարգութիւններու կը կարօտի:

Անդամ Բերայի եւ Գասըմ Փաշայի միացեալ վարչութեան, Յակոբ էֆէնտի գայմագամ կը կարգուի Ղալաթիոյ եւ իր աչալուրջ գործունէութեամբ աւազակութեամբ զբաղող բազմաթիւ գողեր ձերբակալել կուտայ, Փէրչէմպէ պազարի սըրճարաններուն վրայ կը հսկէ, Ռուսիայէն ծախելու համար աղջիկներ բերող կազմակերպութիւն մը երեւան կը հանէ, եւ իր օգտակար գործունէութեան համար տեղական օտար լեզուով մամուլին կողմէ բարձր իշխանութեան ուշադրութեան կը հրաւիրուի:

Պաշտօնի բերմամբ գայմագամը կը ըստիպուի գրաւել Օսմանեան դրամատան դեր-արկղակալ աւստրիական պաշտպանեալ Սիմոնովիչի խնդրով: Այս անձը Խավեար խանի սակարանին մէջ ճախորդ գործունէութեամբ 95.000 սթերլինկի գումար մը կորսնցուցած է ի վնաս դրամատան: Իրեն հետ բազմաթիւ Հայեր ալ, սակարանի միջնորդներ եւ գործակալներ, դատի կը քաշուին որպէս մեղսակից կամ վկայ: Դատը տարիներ կը տեւէ եւ ամբաստանեալներէն ոմանք կը բանտարկուին եւ վնասուց հատուցման կը դատապարտուին:

Յակոբ էֆէնտի, կայսեր գանձուն պաշտօնեայ եւ ապա վերատեսուչ, կայսեր անկանոն հաշիւներ կը քննէ, զանոնք բարելաւելու համար ծրագիր մը կը ներկայացնէ, եւ քիչ ատենէն կը յաջողի ամէն ինչ կարգի բերել. այս արդիւնքին վրայ սուլթանը տեսչութիւնը նախարարութեան կը վերածէ:

Իսկ երբ Քեամիլ փաշան նախարարապետ կը կարգուի, Յակոբ փաշան հետը կ'առնէ որպէս Ելեւմտական նախարար:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը շնորհաւորութեան եւ օրհնութեան կոնդակ մը կը ղրկէ նոր նախարարին:

Եւրոպական լրագիրները կը ստուգեն որ առաջին անգամն է որ քրիստոնեայ մը Ելեւմտական նախարար կը կարգուի:

Փափուկ գործ. Թուրքիա ապրելու համար դրամի եւ աշխատող ձեռքերու պէտք ունի. երկուքն ալ կը պակսին: Եւրոպա քանիցս փոխ դրամ տուած է, եւ 20 տարիէ ի վեր դրամը մսխուած է. հիմա բարենորոգութիւններ կը պահանջէն, որովհետեւ այլեւս վստահութիւն չկայ: Այսուամենայնիւ, Յակոբ Փաշա կը յաջողի գործերը կեդրոնացնել, պաշտօնեաները պատասխանատուութեան հրաւիրել, զեղծումներ արգիլել, մսխումները սահմանափակել, խնայողութիւններ ընելով մէկտեղ հասոյթները աւելցնել: Քիչ ատենէն պետութեան վարկը կը բարձրանայ, եւ նոր նախարարը կը յաջողի Գերմանիոյ հետ փոխառութիւն մը ստորագրել, ինչ որ թոյլ կուտայ որ պաշտօնեաներուն յետնեալ թոշակները վճարուին. բան մը որ իր առաջին խոստումն էր նախարարութիւնը ձեռք առած օրէն:

Փատիշահը, որ շատ անգամ շքանշաններով պատուած էր իր սպասաւորը, Գուրպան Պայրամի առթիւ վէզիրութեան աստիճան կը շնորհէ: Վէզիրութեան հանդիսութիւնները տեղի կ'ունենան Բերայի բնակարանին մէջ, մասնակցութեամբ զինուորական փաշի մը, զինուորական նուագախումբի մը, Այա Սոֆիայի գլխաւոր իմամներուն աղօթքներուն, ներկայութեամբ՝ կայսեր գանձուն պաշտօնեաներուն, բարձր պալատականներուն: Յակոբ փաշա վէզիրութեան զգեստը կը կրէ, կուրծքը զարդարուած բազմաթիւ շքանշաններով:

Արարողութենէն ետք փաշան պալատ կ'երթայ շնորհակալութիւն յայտնելու:

Դէպքերը այսպէս կը շարունակէն մինչեւ 1891 Սեպտեմբեր 7: Այդ օրը Յակոբ փաշա կամուրջէն նաւակ կ'առնէ Եէնի-գիւղ երթալու համար. Եէնիգիւղի նաւահանգիստէն ձի կը նստի ու կը շարունակէ դէպի Գալէնտէր. վերջին անձրեւներէն քարակոյտ մը ձեւացած էր. յանկարծ շուներ կը յարձակին հաչելով. ձին կը խրտչի, ետեւի ոտքերուն վրայ կը կանգնի, ձիաւորը վրայէն կը նետէ, Յակոբ փաշային գանկը քարի մը կը զարնուի, քիթէն, բերնէն, ականջէն արիւն կուգայ, մարմնական կարողութիւնը կը կորսնցնէ. երեք բժիշկներու ջանքերը ապարդիւն կ'ըլլան եւ արկածեալը կը մեռնի առանց բառ մը արտասանելու: Տօքթոր Եաղուպեան քանի մը բժիշկներու ընկերացութեամբ մարմինը կը զմռսէ, յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վէզիրի աստիճանի. ծախքը կայսերական գանձէն կը վճարուի. արծաթապատ դագաղ, վեց բարձերու վրայ 29 պատուանշան: Եկեղեցական արարողութիւնը կը կատարուի Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին մէջ, դամբանականը կը խօսի պատրիարքը, զոր կը շրջապատեն բազմաթիւ եպիսկոպոսներ եւ 40 քահանաներ: Ներկայ կ'ըլլան բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, դեսպանատան մարմնոյ ներկայացուցիչներ, սեղանաւորական հաստատութիւններու ներկայացուցիչներ. Բոլոր հայ երեւելիները: Թափօրը Զարիոն փողոցէն Շիշլիի գերեզմանատան ճամբան կը բռնէ, ընկերակցութեամբ 500 կառքերու:

Թրքական, ֆրանսական եւ այլ լրագիրներ երկար էջեր կը նուիրեն եղելութեան:

Այս շրջանին Յակոբ փաշա միշտ ջերմ յարաբերութիւններ մշակած էր Համայնքի Բարեգործական եւ Մշակութային մարմիններուն հետ, որոնց կազմած հանդիսութիւններուն կը նախագահէր եւ հանգանակութիւններուն կը մասնակցէր լիաբուռն:

Տարաձայնութեան մը համաձայն Յակոբ Փաշա միտք ունէր Բանկալթիի Հայոց գերեզմանատան մէջ դպրոց մը հաստատել:

Ճակատագիրը ուրիշ ձեւ տնօրինեց. եզակի կեանք մը զոր շան մը հաչիւնը տապալեց:

Sic transit gloria mundi !

ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ԲԱԳՐԱՏԱՇԷՆԻ ՇՈՒԿԱՆ

Բագրատաշէնը Հայաստան – Վրաստան սահմանագիծին արեւելեան ծայրամասին մօտ գիւղ մըն է որ վերջին տասնամեակին ծանօթ դարձաւ որպէս սահմանային կարեւոր շուկայ: Նոյն հանգամանքը ունի վրացական կողմի անոր դրացի գիւղն ալ որ Սադախլօ կը կոչուի: Այդ շրջանը կարեւոր դեր կատարեց մանաւանդ մինչեւ 1994, Ղարաբաղի մէջ հրադադարի հաստատումը, քանի որ պատերազմը բաւական լուրջ վնաս պատճառած էր ներածումներու ընթացքին եւ առով՝ շուկային: Որոշ դարման մը բերելու համար կացութեան, Հայաստանի ու Վրաստանի կառավարութիւնները միասնական որոշումով գիւղական մթերքներու առեւտուրի սահմանեցին այդ գօտին: Սակայն, շնորհիւ հրապարակներու կայունութիւնը, գործադրկութեան աճը օրէ օր այդ շուկան վերածեցին վայրի մը ուր նաեւ հազարումէկ այլ ապրանք կը ծախուէր ու կը ծախուի: Այսօր Բագրատաշէնը Հայաստանի մաքսակէտներէն մէկն է, մինչդեռ խորհրդային շրջանէն կար միակ մաքսակէտ մը· ան Զուարթնոցի օդակայանին էր: Ադրբեջանի ու Վրաստանի միջեւ բոլոր ճամբաները բաց էին ու ազատ: Այսօր, Հայաստան մաքսակէտեր հաստատած է Շիրակի, Արարատի, Լոռիի, Սիւնիքի մարզերուն մէջ:

Մարգրիտ Խաչեան («Առաւօտ» Օգոստոս 19) բաւական մանրամասն ներկայացումով էջ մը ստորագրած է Բագրատաշէնի շուկային մասին:

«Կենսական նշանակութիւն» կը վերագրէ անոր: Զափազանցութիւն չէ ըսուածը, երբ կը տրուի տեղեկութիւնը թէ մօտ 40 հազար հոգի կ'աշխատի այդ շուկային մէջ, կամ շնորհիւ: Ծախուածներուն մեծ մասը կը կազմեն պարենական ապրանքները, խմորեղէն, փոշի օճառ, քաղցրեղէն, եւ այլն: Զարմանալիէն աւելի զուարճալի է կարդալ որ շուկայ մուտքը 100 դրամ է: Կը յաջորդէ բացատրութիւնը, ինչպէս յարգելի: Այդ գումարով շինարարութիւն սկսած է. խանութներ ու շուկային եզերքը պաշտպանական պատեր կը կառուցուին: Նաեւ մաքսատուն մը կը կառուցուի ուր ապրանք ստուգելու, ճանապարհելու գործը աւելի քաղաքակիրթ պայմաններու մէջ կը կատարուի: Շինարարութիւնը կ'աւարտի երկու _ երեք ամիսէն: Ծախքը պետական պիւտճէէն չէ յատկացուած, այլ տրուած՝ պետական եկամուտներու նախարարութեան ու պիւտճէական միջոցներէն:

Բագրատաշէնի մաքսաւորները եւ սահմանապահները մեծ ուշադրութիւնով աշխատող մարդիկ են. ի հարկին վրացերէն, ռուսերէն կամ թրքերէն կրնան խօսիլ երկիր մտնողներուն հետ: Շատ մեծ ախորժակ չեն ցուցաբերեր լրագրողներու հետ [illegible] խօսելու: Ամէն հերթափոխի 10 հոգի կ'աշխատի: Ամէն անգամ ընդունում – յանձնում կը կատարուի: Խումբին մէջ երկու-երեք հոգի համակարգիչի վրայ կ'աշխատի, միւսները լծուած են «ժպիտ» կոչուած աշխատանքին. այսինքն՝ պարտաւոր են եկողին ու մեկնողին ժպտիլ: Նաեւ արձանագրել եւ ստուգել ինքնաշարժներու եւ ճամբորդներու փաստաթուղթերը: Վրաստանէն Հայաստան մտնող կառքերը որոնք այդ շրջանին չեն պատկանիր, պէտք է վճարեն 33 տոլար: Բեռնատարներու եւ հանրակառքերու պարագային գումարը աւելի բարձր է:

Սադախլոյի կամուրջը որ կը կապէ սահմանային այս շուկային հայկականն ու վրացականը, թուրք կիներու եւ այրերու վաճառատեղին է: Գիւղական մթերքներ կը ծախեն: Անոնց ապրանքը յաճախորդ կ'ունենայ յատկապէս Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի օրերը որոնք ամէնէն բազմութիւն օրերը կ'ըլլան: Կամուրջին տակի գետին մէջ երկու կողմին մօտ ալ լողացող երախաներ կան. «չես տարբերում՝ ով ո՛ր ազգից է»:

Սադախլոյի շուկան կը նմանի տօնավաճառի մը. գիները եւ վաճառորդները կը տարբերին: Այս վերջինները որոշ բառապաշարով մը քանի մը լեզուով կը դիմեն իրենց յաճախորդներուն: Առեւտուրին համար ընդունելի է թէ՛ ռուբլին, թէ՛ տոլարը, թէ՛ դրամը: Ինչ կը վերաբերի գիներուն, Երեւանէն աւելի ցած են անոնք: Ամէնէն աւելի զգեստեղէն կը գնուի. նաեւ բուսական իւղ, արեւածաղիկ. սիկարէթին նայող չկայ, քանի որ մաքսավճարը բարձր է:

Բագրատաշէնի շուկան երկրին շուկային 20 – 30 տոկոսը կը գրաւէ, կ'ըսէ Մ. Եսայեան: Այդ հանգամանքով ալ որոշ անձերու շահերուն եւ գրպանին կը վնասէ: Մինչ ալ վնասած է: Յօդուածագիրը այդ առընչութեամբ կը յիշէ որ ժամանակին Վրաստանէն Հայաստան հասնող կազատարը յաճախ պայթումի զոհ կ'ըլլար. կ'ըսէ. «դա արւում էր այն պահին, երբ ոմանք ուզում էին Բագրատաշէնը շուկայական խաղերից դուրս թողնել»:

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՋԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՀԱՐԿ Է ԶԳՈՒՇԱՆԱԼ ՔՍԱԿԱՀԱՏՆԵՐԷ, ԽԱԲԵԲԱՆԵՐԷ ՃԱՐՊԻԿ ԳՈՂԵՐԷ ԵՒ ԱՊՕՐԻՆԻ ՎԱՐՈՐԴՆԵՐԷ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

• ՊՈՍԹԸՆ

Պոսթընի մէջ վերջին տարիներուն աշխուժ տնտեսութեան վերականգնումը նպաստած է ոճիրներու համեմատութեան նուազումին, ոստիկանութեան ամրապնդումին եւ ոճիրներ կանխելու յատուկ ծրագիրներու իրականացումին: Անապահով թաղամասերու մէջ փակուած են թմրեցուցիչի կեդրոնները եւ զբօսայգիները մաքրուած են: 1990-ական տարիներու վայրագ ոճիրներու համեմատութիւնը 47 առ հարիւր համեմատութեամբ նուազած է:

Այսուհանդերձ, ինչպէս որեւէ քաղաքի մէջ, հարկ է խուսափիլ որոշ թաղամասերէ: Հանրային պարտէզները կրնան վտանգաւոր ըլլալ գիշերը: Ուաշինկթըն Սթրիթի վրայ Քոմպաթ Զոնը այնքան ալ ապահով վայր մը չէ:

• ՇԻՔԱԿՕ

Շիքակօն հաճելի վայր մըն է՝ ազգային հաւաքականութիւններու երանգներով կենսունակ իր թաղամասերով, առաջնակարգ թանգարաններով եւ տեսարժան վայրերով: Սակայն քաղաքը ունի իր վտանգաւոր «կէտերը»: Թէեւ ոճիրներու համեմատութիւնները նուազած են վերջին տարիներուն, սակայն անցեալ տարի արձանագրուած մարդասպանութեան 641 դէպքերը բաւարար են հեռու պահելու համար զբօսաշրջիկները:

• ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ

Այս տարուան սկիզբը Լոս – Անճըլըսի մէջ վայրագ ոճիրներու համեմատութիւնը բարձրացաւ 7,5 առ հարիւրով, իսկ մարդասպանութեան դէպքերու համեմատութիւնը՝ 28 առ հարիւրով: Այսուհանդերձ բնակչութեան մեծ մասը, ինչպէս նաեւ օտար զբօսաշրջիկներ մնայուն վտանգ չեն դիմագրաւեր, որովհետեւ ոճրային դէպքերը առաւելաբար կը պատահին աւազակախումբերու միջեւ եւ թմրեցուցիչի առեւտուրի ծիրին մէջ:

Ամէնէն վտանգաւոր թաղամասերն են Հարլըմը մայրուղիին շուրջ տարածուող շրջանները Պրոտուէյ, Ֆլորընս, Հուվըր եւ 79-րդ փողոցը, ինչպէս նաեւ՝ Վենիս եւ Ալամետա շրջանները:

Գիշերը քալելը խոհեմութիւն չէ, իսկ ինքնաշարժով տեղափոխուելու պարագային, երբ մէկը փորձէ գողնալ զայն, դիմադրութիւնը կրնայ վտանգաւոր ըլլալ: Դրամ զանձելու յատուկ ելեկտրոնիք գործիքներու մօտեցէք միայն լաւ լուսաւորուած վայրերու մէջ եւ արագօրէն պահեցէք ձեր ստացած գումարը: Օդակայաններու եւ պանդոկներու մէջ զգուշացէք քսակահատներէն եւ թոյլ մի՛ տաք, որ օտարներ կրեն ձեր ճամպրուկը: Առանց քարտէսի մի՛ շրջագայիք:

• ՄԱՅԱՄԻ

Ֆլորիտայի մէջ 1992-ին եւ 1993-ին պատահած 10 զբօսաշրջիկներու սպանութիւնը (5-ը՝ Մայամիի մէջ) պատճառ դարձաւ, որ Եւրոպացիք հեռու մնան այս քաղաքէն, թէեւ այցելուներու դէմ ոճրագործութեան համեմատութիւնները նուազած են, շնորհիւ կարգ մը միջոցառումներու. օրինակ, վարձու ինքնաշարժներ այլեւս յատուկ նշաններ չեն կրեր, այցելուներուն կը տրամադրուի քարտէս մը, որուն վրայ նշուած են քաղաքին ամէնէն ապահով ճամբաները, ապահովութեան հսկողութիւնը բարելաւուած է օդակայաններու մէջ եւ մայրուղիներու վրայ: Այսուհանդերձ քաղաքին հիւսիսարեւմտեան շրջաններուն մէջ թելադրելի է օգտագործել գլխաւոր ճամբաները, իսկ մայրուղիներու վրայ՝ հետեւիլ դէպի զբօսաշրջութեան վայրեր առաջնորդող նարնջագոյն նշաններուն:

• ՆԻՒ – ԵՈՐՔ

Թէեւ ոճիրի համեմատութիւնները նուազած են այս քաղաքին մէջ, սակայն Թայմզ Սքուէրի վրայ թափառող թմրամոլներու, գինովներու, աւազակախումբերու կամ մտային հիւանդներու կողմէ պատահական յարձակումներ կը յամառին ապարդիւն դարձնել քաղաքապետութեան որդեգրած խիստ միջոցառումները: Անշուշտ խոհեմութիւն չէ Սենթրըլ Փարքի մէջ քալել արեւամարէն ետք, սակայն երբեմն ցերեկը եւս մարդիկ կը կողոպտուին հոն: Հետեւաբար հարկ է խուսափիլ զբօսայգիին մեկուսացած շրջաններէն:

Փապուղիի կայարանները եւս վտանգաւոր են. մտային հիւանդներ երբեմն ուղեւորները կը հրեն երկաթուղիներու խորունկ անցքին մէջ: Խճողուած ճամբաներու վրայ քսակահատներ աւանդական հնարքներ կ'օգտագործեն դրամապանակ մը «թռցնելու» համար:

• ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍՔՕ

Զբօսաշրջութեան վայրերը մեծ մասամբ ապահով են Սան – Ֆրանսիսքոյի տարածքին: Սակայն կարգ մը վայրերու մէջ հարկ է նախազգուշութիւններու դիմել: Թենտըրլոյն թաղամասը, Ուեսթըրն Էտիշըն եւ Թիւ 280 մայրուղիին հարաւարեւմտեան շրջանները վտանգաւոր կրնան ըլլալ: Ուտելիք կամ դրամ մուրացողներ սովորական երեւոյթ են զբօսաշրջութեան կեդրոններու մէջ եւ հարկ է քաղաքավար եւ զգուշաւոր վերաբերում ցուցաբերել:

• ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

Միացեալ – Նահանգներու մայրաքաղաքին մէջ քսակահատներ չեն վխտար: Սակայն կառատուներու մէջ ինքնաշարժի գողեր կամ անոնց մէջ թանկարժէք իրեր փնտռող աւազակներ կրնան «քանդել» զբօսաշրջիկի մը տրամադրութիւնը: Ուաշինկթըն այցելող զբօսաշրջիկներ առաւելաբար կը դժգոհին թաքսիի վարորդներէ, որոնք կ'երկարեն ուղեւորութիւնը: Սակայն քաղաքին փապուղին, որ ոստիկանական յատուկ ջոկատներու հսկողութեան տակ է, բաւական ապահով է:

Այս տարի ոչ մէկ զբօսաշրջիկ սպաննուած է Ուաշինկթընի մէջ: Սակայն քաղաքին հիւսիսարեւելեան եւ հարաւ արեւելեան շրջանները, ինչպէս նաեւ Անաքոսթիա թաղամասը ծանր ոճիրներով «վարակուած» տխրահռչակ վայրեր են: Այցելուներ պէտք է խուսափին Քափիթոլի արեւելքը տարածուող շրջաններէն: Ինչպէս ամերիկեան այլ քաղաքներու մէջ, Ուաշինկթընի տարածքին եւս հարկ է գործածել միայն լաւ լուսաւորուած ճամբաները եւ գիշերը առանձին չպտըտիլ:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ
(«Ազդակ»)

ՄԱՐՏԻԿ ԱՂԱ

ՄԻՔԱՅԷԼ Ա. ԿԻՒՐՃԵԱՆ
(ՏԱՐՕՅՐ)

Բ. ՄԱՍ

ԺԲ.

Կերթային աստնկ պոռալով, կանչելով, սպառնալով, մարտի հրաւիրելով աներեւոյթ թշնամիներ: Մէյ մըն ալ յանկարծ մէկը առաջարկեց՝ «Հայտնեցէ՛ք, երգենք»:

- Երգենք, – ըսին ամէնքն ալ մէկ բերան:

Ու գերագոյն արտայայտութիւն, միակ բնական ելք, եզրակացութիւն իրենց տենդին, երիկնաւէտ օդին մէջ, 10 հայկական զօրեղ ձայներու թեւերուն վրայ, բոցավառ շունչերով ուռած, սկսաւ բարձրանալ Տալւորիկի երգը, որուն կըրկոտ խանդավառումին կարծես կ'արձագանգէր արեւը, որ ալ անհետանալու վրայ յետին ճառագայթումի մը մէջ կ'ողողէր ջրանցքը եւ իր ափունքը, ուրկէ կերթային անոնք դիւցազներգելով Հայկական Քաջութիւնը՝ Ազգային Ազատութեան դրօշակիր.

Տալւո՛րիկին զաւակ եմ քա՛ջ...

ԺԳ.

Այս օրուընէ սկսեալ Մարտիկ աղա տենդոտ անհամբերութեամբ մը կ'եռար, ամէն օր կը սպասէր տարօրինակ հեռագիրներու Օսմանեան պետութեան կործանումին մօտ բան մը ծանուցանող, Փէտայիներու միահաղոյն արշաւանք մը Փոքր Ասիոյ մէջ, հրաշք մը վերջապէս, որ մէկէն զինքը իր փառասիրական վայելքներուն տիրացնէր: Հեռագիրը չէր գար:

Ամէն անգամ, որ Սուրէնը տեսնէր՝

–Ի՞նչ լուր, ի՞նչ կայ, բան մը պիտի ըլլա՞յ, ո՞ւր է... ինչո՞ւ չեն գործեր կոր..., աս պզտիկ կռիւով եղա՞ւ...

Ալ հիմա «պզտիկ»ցած էր կռիւը: Զայն գիտակից խոշորցնող կողմէն դիտելէն ետքը հիմակ հակառակ կողմէն կը նայէր անոր: Քանի մը անգամներ, Մարտիկ աղա յեղակարծ շփացումներ ունեցած էր՝ դառն յուսախաբութիւններով եզրակացուած: «Դրօշակ»ի յաջորդ մէկ քանի թիւերուն մէջ Խանասորի կռուին վրայ նոր յօդուածներ, նկարագրութեան, տեղեկութեան յաւելումներ կարդալով, կարծած էր, որ նոր դէպքերու վրայ է խնդիրը· մէկէն խանդավառում:

– Եկէ՛ք, նայեցէ՛ք, նոր կռիւ կայ...

Յուսախաբութիւնը չէր ուշանար իր պաղ ջուրը թափել այդ խանդավառութեան կրակին վրայ:

– Ես ալ գիտեմ, որ նոր բան է պէ, – կ'ըսէր դառնացած շեշտովը մէկուն, որ գետնէն դրամ մը կը վերցնէ ուրախութեամբ եւ կը տեսնէ, որ կեղծ է...

– Խանաձոր ըլլար նէ, թերեւս ըսէինք, որ խառնէ, խառնէ, մէջէն կռիւ կ'ելլէ, – ըսաւ անգամ մը Տէյրէքեան անուն մը, վարժուհիի եղբայր, սկզբունքի պէս ուղիղ ու չոփ – չոր մարդ մը, որուն նիհար ոսկրոտ դէմքը, քիչ մը հեռուէն տեսնուելով՝ խիտ մօրուքի, պեխի եւ յօնքերու մութ, սեփ – սեւ խառնուրդ մըն էր, խոժոռ ու պնտոտ: Աս մարդը երբեմն կը տեսնուէր Մարտիկ աղային հետ, բայց միայն վիճաբանելու եւ հեգնելու համար, զզւելի հաճոյք մը կը զգար չարաճճի կամքերով Մարտիկ աղան գրգռելով, սոր սանձարձակ ճառախօսած ատենը հեգնութեան սուր քարեր նետելով աջին, որոնք կը սայթաքեցնէին խեղճ մարդը, կը շուարեցնէին, կը կատղեցնէին:

Մարտիկ աղան հիմա միջոցներ կը մտածէր, հանճարեղ հնարքներ Հայկական Անկախութիւնը փութացնելու համար: Երբեմն չէր կրնար չխորհիլ.

– Հապա ես մեռնի՛մ նէ՝ ազատութիւն չտեսած, հապա եթէ դրամս հատնի...

Պէտք էր ժամ առաջ գործել: Գիշերները խելքը – միտքը կը չարչրկէր արշաւանքի, յարձակման հրաշալի յատակագծեր հնարելով, զոր առտուն կ'երթար Սուրէնին հաղորդել.

– Կեդրոնին գրէ՛, նայինք, ի՞նչ կ'ըսեն... բամբս գէշ չէ՞, հէ՞, խելքի մօտիկ բան է:

Սուրէն կը շարունակէր «կը գրեմ, շատ աղէկ» պատասխանելով, համբերութիւն կը քարոզէր իրեն, կը համոզէր զինքը, թէ տաճիկը կլլելը շատ դիւրին բան չէ, ժամանակի կարօտ է, պատրաստութեան...

.. Կամաց – կամաց ամէն բան կ'ըլլայ, մի՛ վախնաք, քիչ ատենի մէջ...

Օր մը սակայն Մարտիկ աղա ներշնչում մը ունեցաւ, հանճարեղ գիւտ մը. գնաց, անմիջապէս Սուրէնը գտաւ:

(Շար. 65)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

ՄԻՇԷԼ – ՄԻՀՐԱՆ ՇԱԼՃԵԱՆԻ մահուան առիթով եղած են հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Էմոն Բօղեան 100–ական ֆրանք, Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւին:

Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պաղտասարեան 500 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 100–ական ֆրանք «Յառաջ»ին, Հայ Մշակոյթի Տան եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւին:

Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Մարտիրոսեան 200 Ֆր. Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Վրոյր Շալճեան, Զէքէմեան եւ Տօլապճեան ընտանիքները 200 ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ եւ 250–ական ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան եւ Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչին:

Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան 100 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տիկին Լուիզ Սաճեան եւ զաւակները 100 Ֆր. Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Ժաք Ասիրլիքեան 200 ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Սիմոն Մարտիրոսեան, Էտուար Արայեան, Պետօ Խաչատուրեան, Ֆրանսուա Բէօսէեան, Ժ. Լուի Ֆրասի եւ Մօրիս Կայառ 600 Ֆր. Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչը 500 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան 100 ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Աւտոյեան եւ Թիֆթիճեան ընտանիքները 200 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօտ Դիւրբինեան 200 Ֆր. Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Անրի Մահիկեան 150 ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Կարօ Միլտոնեան 200 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւն 500 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տէր եւ Տիկին Գլօտ Մինասեան 200 Ֆր. Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Պէրպէրեան 200 Ֆր. Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Տէր – Մեսրոպեան 200 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան:

Տիկին Թումիկեան 100 Ֆր. Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Ալէն Արեւիկեան 200 ֆրանք Սէն Ժերոմի Կապոյտ Խաչին:

Տիկին Տանիէլ Մանուկեան 100 ֆրանք Սէն Ժերոմի Եկեղեցւոյ:

Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Գաբրիէլեան 200 ֆրանք Հայ Մշակոյթի Տան:

Տիկին Նուարդ Պէրպէրեան 200 ֆրանք «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Ժաք Աւտոյեան 300–ական ֆրանք «Յառաջ»ին եւ Հայ Մշակոյթի Տան:

Զուլալ Գազանճեան 400 Ֆր. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Էրիք Շալճեանի եւ զաւակներուն, Օրիորդ Վարդուհի Պօյաճեանի Միշէլ Շալճեանի մահուան առթիւ:

ՊԱՆԷՕՅԻ «ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԴՊՐՈՑԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պանեէօ–Գաշանի «Սիամանթօ» դպրոցը — լեզուի եւ քաղաքակրթութեան միօրեայ դասընթացքներ— կ'ընդունի աշակերտներ՝ մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

Արձանագրութիւնները կը կատարուին

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20,

ժամը 14.30–ին,

«Henri Wallon» դպրոցը
— 2, avenue de Stalingrad, Bagneux —

Յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել՝

— Տիկին Լիւսի Տօսիկեանին՝
☎ 01. 45. 46. 10. 11

կամ

— Տիկին Էլիզապէթ Դաւիթեանին՝
☎ 01. 46. 65. 81. 53

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՋԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
«Լուսաւորչի Կանթեղ»
հանդիպումներու շարքին մէջ
կը հրաւիրէ իր չորրորդ գրոյց – դասախօսութեան

ՍՈՒՐԲ ՊՍԱԿԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

նիւթին շուրջ, որ տեղի կ'ունենայ

ֆրանսերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7

հայերէն
Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21

ժամը 19–ին:

Մասնակցութեամբ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ

Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ
339, Աւընիւ Փրատօ, 13008 Մարսէյլ

—ՎԵՐԱՄՈՒՏ—

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՍԷՆ ՄՕՐԻՍ ՏԸ ՊԷՆՈՅԻ
ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, առաւօտեան ժամը 9.30–էն մինչեւ 12.30, աշակերտներուն կ'ուսուցանուին՝ Հայ լեզուն, Հայոց Պատմութիւն, երգ եւ այլն:

Մանրամասն տեղեկութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւին.
04 – 78 – 55 – 56 – 83

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Սեպտ. 4, ժամը 20.30–ին Centre Administratif d'Asnières:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պուլվար Օտտոյի Լեօյա Սասունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 2, կէսօրէ վերջ ժամը 15–ին, սովորական հաւաքատեղին: Անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Reprise des cours de l'Ecole hebdomadaire Abovian

L'Arménité, élément de notre identité nous la maintenons par l'enseignement de la langue et de son histoire prodigué par l'Ecole ABOVIAN, tous les mercredis, pour les enfants de 4 à 11 ans.

Pour tous renseignements concernant les inscriptions s'adresser à la Cathédrale Apostolique Arménienne, 339, av. du Prado, 13008 Marseille
☎: 04 91 77 84 70

La rentrée aura lieu le 4 Octobre.

Le Comité de l'Ecole se fera un plaisir d'accueillir vos enfants ce jour-là.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ASSOCIATION SAINTE-CROIX
DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

DIMANCHE 17 SEPTEMBRE

Grande Fête Champêtre

animée par l'Orchestre SPITAK
qui se déroulera dans les jardins
du Dr et Mme Kéghian
4, rue du Dr Rampont, à Villiers-le-Bel

* * *

PROGRAMME :

DIVINE LITURGIE à 11h00
REPAS à 13h00
MUSIQUE par l'orchestre SPITAK
JEUX pour les enfants
TIRAGE DE LA TOMBOLA à 17h00

Participation aux frais de la journée: Adultes 120 F, Enfants 80 F
Réservation par tél: 01 44 59 23 50 (Paroisse de Paris)
01 40 51 11 90 (Centre culturel)

SOIRÉE "NAVY" ARMÉNIENNE

organisée par les jeunes de la Cathédrale

Notre compagnie vous propose une escale sur l'île du Frioul

Samedi 9 SEPTEMBRE

La navette vous mènera à bon port pour passer la nuit la plus agitée de l'été ! Départ à 21h45 précises !!! Le bateau n'attendra personne.

«Les Arméniens mettent le feu au Frioul» essayez de l'éteindre ! ! !
Si tu veux venir, achète ton billet avant le 5 septembre sinon, tu pars à la nage ! ! !

Notre équipage vous proposera de quoi boire et manger dans une ambiance explosive, avec aux commandes notre DJ.
Pour les fêtards, un petit déjeuner leur sera offert

Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne
339, avenue du Prado, 13008 MARSEILLE

Pour plus de renseignements téléphoner au 06.63.71.49.91 P.A.F. 100 F
04.91.93.69.59
06.12.23.98.55

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66